

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
BİGA İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

8. ULUSLARARASI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI KONGRESİ

8. INTERNATIONAL NGO'S CONFERENCE

BİLDİRİLER KİTABI / PROCEEDINGS

YENİ ANAYASA SÜRECİ VE STK'LARIN ROLÜ NEW CONSTITUTIONAL PROCESS AND THE ROLE OF NGOs

Yayına Hazırlayanlar Editors

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER	Prof. Dr. Sedat LAÇİNER
Prof. Dr. Hamit PALABIYIK	Prof. Dr. Hamit PALABIYIK
Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARA	Assist. Prof. Dr. Mustafa KARA
Yrd. Doç. Dr. İsmail SEKİ	Assist. Prof. Dr. İsmail SEKİ

25-26 EKİM 2013 ÇANAKKALE – TÜRKİYE
Troia Kültür Merkezi & Biga Entelektüel Etkinlik Merkezi
The Proceedings of 8. International NGO's Conference

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tümü, bölüm /bölümleri Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin izni olmadan elektronik, optik, mekanik veya diğer yollarla çoğaltılamaz, dağıtılamaz, basılamaz.

Copyright 2009 by Çanakkale Onsekiz Mart University. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, printed or distributed by any electronical, mechanical or other means without the written permission of the Çanakkale Onsekiz Mart University.

© Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ©

Tasarım ve Düzenleme / Typesetting
Zeynep Aslan - m.zeynepaslan@gmail.com

T Ü B İ T A K

Kongre TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.
This conference was realised with contributions from TUBITAK
(Scientific and Technical Research Council of Turkey).

ISBN: 978-606-4222-25-4
Üniversite Yayın No: 107

Baskı
Pozitif Matbaacılık
Tel: + 90 312 397 00 31

Kitap İstemi
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Tel: +90 286 335 87 38
Fax: +90 335 87 36
<http://biibf.comu.edu.tr>

Bildiri kitabında yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazar(lar)a aittir.
Statements of facts or opinions appearing in the Proceedings of VI. International NGO's Conference are solely those of the authors and do not imply endorsement by the Organization Committee or the Publisher

8. ULUSLARARASI STK'LAR KONGRESİ BİLİM VE DANIŞMA KURULU	8. INTERNATIONAL NGO's SYMPSIUM SCIENCE AND ADVISORY COMMITTEE
Prof. Dr. Sacit ADALI	TURGUT ÖZAL UNIVERSITY
Prof. Dr. Sedat LAÇİNER	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY
Prof. Dr. Hamit PALABIYIK	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY
Prof. Dr. Ömer ULUKAPI	SELÇUK UNIVERSITY
Prof. Dr. Naim KAPUCU	UNIVERSITY OF CENTRAL FLORIDA
Prof. Dr. Mary Ann FELDHEIM	UNIVERSITY OF CENTRAL FLORIDA
Prof. Dr. Akif ÇUKURÇAYIR	SELÇUK UNIVERSITY
Prof. Dr. Adem ÖĞÜT	SELÇUK UNIVERSITY
Prof. Dr. Önder KUTLU	SELÇUK UNIVERSITY
Prof. Dr. Muhammet KÖSECİK	TURGUT ÖZAL UNIVERSITY
Prof. Dr. Yücel ACER	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY
Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ	GAZİ UNIVERSITY
Prof. Dr. Mustafa ÖKMEN	CELAL BAYAR UNIVERSITY
Prof. Dr. Uğur YILDIRIM	SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY
Prof. Dr. Burhan KUZU	THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR	PAMUKKALE UNIVERSITY
Prof. Dr. Zerin Toprak KARAMAN	DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY
Prof. Dr. Eyüp İSPİR	TODAİE
Prof. Dr. Musa EKEN	SAKARYA UNIVERSITY
Prof. Dr. Bilal ERYILMAZ	MEDENİYET UNIVERSITY
Prof. Dr. Nagehan TALAT ARSLAN	CUMHURİYET UNIVERSITY
Prof. Dr. Bekir PARLAK	ULUDAĞ UNIVERSITY
Prof. Dr. Fatih YÜKSEL	ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY
Prof. Dr. Recep BOZLOĞAN	MARMARA UNIVERSITY
Prof. Dr. Ömer ÇAHA	FATİH UNIVERSITY
Prof. Dr. Süheyl BATUM	THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY
Prof. Dr. Muhammet ÖZEKES	GEDİZ UNIVERSITY
Prof. Dr. Christopher STONE	HARVARD UNIVERSITY
Prof. Dr. James HOYT	TROY UNIVERSITY
Prof. Dr. Jose Luis LEZAMA	EL CALEGIA DE MEXICO UNIVERSITY
Prof. Dr. Steven Rathgeb SMITH	UNIVERSITY OF WASHINGTON
Assoc. Dr. Faruk BİLİR	SELÇUK UNIVERSITY
Assoc. Dr. Reyhan SUNAY	SELÇUK UNIVERSITY
Assoc. Dr. Petr WOLF	TECHNICAL UNIVERSITY OF OSTRAVA
Assoc. Dr. Uysal KERMAN	SÜLEYMAN DEMİREL UNİVERSTİY
Assoc. Dr. Yakup ALTAN	SÜLEYMAN DEMİREL UNİVERSTİY
Assoc. Dr. Mehmet AKTEL	SÜLEYMAN DEMİREL UNİVERSTİY
Dr. Terry KERSHAW	UNIVERSITY OF CINCINNATI
Dr. Judith BLAU	UNIVERSITY OF NORTH CAROLINA AT CHAPEL HILL

8. ULUSLARARASI STK'LAR KONGRESİ KONGRE ORGANİZASYON VE KOORDİNASYON KURULU	8. INTERNATIONAL NGO's SYMPSIUM ORGANIZATION and COORDINATION COMMITTEE
Genel Koordinasyon	General Coordinator
Prof. Dr. Sedat LAÇİNER, Başkan	Head of The Committee
Prof. Dr. Hakkı GÖKBEL, Başkan	Head of The Committee
Prof. Dr. Mary Ann FELDHEIM, Başkan Yardımcısı	Depurt of Head of the Committee
Prof. Dr. Hamit PALABIYIK, Başkan Yardımcısı	Depurt of Head of the Committee
Düzenleme ve Yürütme Kurulu	Board of Executive and Regulatory
Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARA, Başkan	Asst. Prof. Mustafa Kara, Chairman
Yrd. Doç. Dr. İsmail SEKİ, Başkan Yardımcısı	Asst. Prof. İsmail SEKİ, Deputy of Chairman
Yrd. Doç. Dr. Celalettin YANIK, Başkan Yardımcısı	Asst. Prof. Celalettin YANIK, Deputy of Chairman
Yrd. Doç. Dr. Cüneyt KILIÇ, Başkan Yardımcısı	Asst. Prof. Cüneyt KILIÇ, Deputy of Chairman
Prof. Dr. Mary Ann FELDHEIM	Prof. Dr. Mary Ann FELDHEIM
Prof. Dr. Naim KAPUCU	Prof. Dr. Naim KAPUCU
Doç. Dr. Mehmet AKTEL	Assoc. Dr. Mehmet AKTEL
Doç. Dr. Uysal KERMAN	Assoc. Dr. Uysal KERMAN
Doç. Dr. Yakup ALTAN	Assoc. Dr. Yakup ALTAN
Yrd. Doç. Dr. Yılmaz BAYAR	Asst. Prof. Yılmaz BAYAR
Yrd. Doç. Dr. Hamza Bahadır ESER	Asst. Prof. Hamza Bahadır ESER
Dr. Dababrata CHOWDHURY	Dr. Dababrata CHOWDHURY
Organizasyon Komitesi	Organization Committee
Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARA, Başkan	Asst. Prof. Mustafa Kara, Chairman
Yrd. Doç. Dr. İsmail SEKİ, Başkan Yardımcısı	Asst. Prof. İsmail SEKİ, Deputy of Chairman
Yrd. Doç. Dr. Celalettin YANIK	Asst. Prof. Celalettin YANIK
Yrd. Doç. Dr. Erdal AYDIN	Asst. Prof. Erdal AYDIN
Yrd. Doç. Dr. Cüneyt KILIÇ	Asst. Prof. Cüneyt KILIÇ
Yrd. Doç. Dr. Yener PAZARCIK	Asst. Prof. Yener PAZARCIK
Dr. Burcu KILINÇ SAVRUL	Dr. Burcu KILINÇ SAVRUL
Dr. Orkun GÖKTEPE	Dr. Orkun GÖKTEPE
Dr. Ramazan UYGUN	Dr. Ramazan UYGUN
Resul KARAKURT (Valilik - Çanakkale İl Dernekler Müdürü)	Resul KARAKURT (Director of The Provincial Associations)
Araş. Gör. Canan Öykü DÖNMEZ KARA	Res. Asst. Canan Öykü DÖNMEZ KARA
Araş. Gör. Mesut SAVRUL	Res. Asst. Mesut SAVRUL
Araş. Gör. İbrahim Tanju AKYOL	Res. Asst. İbrahim Tanju AKYOL
Araş. Gör. Murat Çağrı TUNA	Res. Asst. Murat Çağrı TUNA
Araş. Gör. Muhammet Fatih ÖZKAN	Res. Asst. Muhammet Fatih ÖZKAN
Araş. Gör. Abdullah KIRAY	Res. Asst. Abdullah KIRAY
Okutman Özgür TOPKAYA	Lect. Özgür TOPKAYA
Dr. Esin Cumhuri YALÇIN	Dr. Esin Cumhuri YALÇIN
Öğr.Gör. Ayşin AŞKIN	Lect. Ayşin AŞKIN
Web Komisyonu	Web Committee
Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM	Asst. Prof. Yavuz YILDIRIM
Araş. Gör. Mesut SAVRUL	Res. Asst. Mesut SAVRUL
Araş. Gör. Gökçe IŞIK	Res. Asst. . Gökçe IŞIK
Araş. Gör. Serkan ÖZDEMİR	Res. Asst. Serkan ÖZDEMİR

Yayın Komisyonu	Commission of Publication
Yrd. Doç. Dr. Cüneyt KILIÇ	Asst. Prof. Cüneyt KILIÇ
Araş. Gör. Tanju ÇOLAKOĞLU	Res. Asst. Tanju ÇOLAKOĞLU
Araş. Gör. Mustafa KAPLAN	Res. Asst. Mustafa KAPLAN
Kongre Sponsor Komisyonu	Commission of Conference's Sponsor
Yrd. Doç. Dr. Erdal AYDIN	Asst. Prof. Erdal AYDIN
Dr. Ramazan UYGUN	Dr. Ramazan UYGUN
Araş. Gör. Murat Çağrı TUNA	Res. Asst. Murat Çağrı TUNA
Araş. Gör. İbrahim Tanju AKYOL	Res. Asst. İbrahim Tanju AKYOL
Konuk ve Katılımcıların Kent ve Kongre Yönelimini Sağlama Komisyonu	Committe Responsible For The Guest's Guidance In The Conference and City
Araş. Gör. Alper BİLGİLİ	Res. Asst. Alper BİLGİLİ
Araş. Gör. Ceyhun ÇİÇEKÇİ	Res. Asst. Ceyhun ÇİÇEKÇİ
Araş. Gör. Tanju ÇOLAKOĞLU	Res. Asst. Tanju ÇOLAKOĞLU
Araş. Gör. Canan Öykü DÖNMEZ KARA	Res. Asst. Canan Öykü DÖNMEZ KARA
Araş. Gör. Ebru KANYILMAZ POLAT	Res. Asst. Ebru KANYILMAZ POLAT
Araş. Gör. Rukiye SÖNMEZ	Res. Asst. Rukiye SÖNMEZ
Araş. Gör. Didem SAYGIN	Res. Asst. Didem SAYGIN
Araş. Gör. Can KÖSE	Res. Asst. . Can KÖSE
Araş. Gör. Canan GÜNEŞ	Res. Asst. Canan GÜNEŞ
Araş. Gör. Belma ENGİN	Res. Asst. Belma ENGİN
Araş. Gör. Gonca GEZER	Res. Asst. Gonca GEZER
Araş. Gör. Hale ÇELİKKAN	Res. Asst. Hale ÇELİKKAN
Araş. Gör. Feyza ARICA	Res. Asst.Feyza ARICA
Araş. Gör. Muhammet Fatih ÖZKAN	Res. Asst. Muhammet Fatih ÖZKAN
Araş. Gör. Çiğdem BİLEZİKÇİ	Res. Asst. Çiğdem BİLEZİKÇİ
Araş. Gör. Gökçe IŞIK	Res. Asst.Gökçe IŞIK
Araş. Gör. Abdullah KIRAY	Res. Asst.Abdullah KIRAY
Araş. Gör. Güngör HACIOĞLU	Res. Asst. Güngör HACIOĞLU
Araş. Gör. Seçil ÖZTÜRK	Res. Asst. Seçil ÖZTÜRK
Araş. Gör. Murat Çağrı TUNA	Res. Asst. Murat Çağrı TUNA
Araş. Gör. İbrahim Tanju AKYOL	Res. Asst. İbrahim Tanju AKYOL
Araş. Gör. Serkan ÖZDEMİR	Res. Asst. Serkan ÖZDEMİR
Dr. Sanem BERKÜN	Dr. Sanem BERKÜN
Dr. Esin Cumhuri YALÇIN	Dr. Esin Cumhuri YALÇIN
Dr. Orkun GÖKTEPE	Dr. Orkun GÖKTEPE
Dr. Ramazan UYGUN	Dr. Ramazan UYGUN
Dr. Burcu Kılınç SAVRUL	Dr. Burcu Kılınç SAVRUL
İletişim	İletişim
Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARA	Asst. Prof. Mustafa KARA
Yrd. Doç. Dr. İsmail SEKİ	Asst. Prof. İsmail SEKİ
Dr. Burcu Kılınç SAVRUL	Dr. Burcu Kılınç SAVRUL

ÖNSÖZ

Üniversitemiz Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından ilki 2004 yılında gerçekleştirilen, 2005 yılından bugüne uluslararası nitelikte organize edilen ve 25 – 26 Ekim 2013’de sekizincisi düzenlenen Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi’nin teması Yeni Anayasa Süreci ve STK’lar olarak belirlenmiştir. Kongremizin bu yılki ortakları University of Central Florida ve Selçuk Üniversitesi’dir.

Bugüne kadar hayırseverlik, küresel barış, sosyal girişim, küresel yoksulluk gibi dünyanın tamamını ilgilendiren konulara odaklanmış Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, sivil toplum kuruluşlarından pek çok temsilcinin, değişik alanlardan çok sayıda akademisyenin, kamu ve özel sektör yöneticilerinin bir araya gelerek ulusal ve uluslararası perspektifleri tartıştıkları bir platform olarak alanında teori ve pratiğe anlamlı katkılar yapmıştır.

Ekim 2013’te gerçekleştirilen 8. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi’nin teması; ülkemizde yaşanan anayasa yapım sürecinde sivil toplum kuruluşlarının yeni anayasa taleplerinin oluşumu, taslakların ortaya çıkışı, ilgili kurul ve komisyonlarda tartışılması, sürece müdahil olma, katkı verme, halkı bilgilendirme ve aydınlatma gibi konularda diğer toplumlara örneklik edebilecek bilimsel çalışmalarla özel bir literatürün ortaya çıkmasına olanak sağlayacak tarzda Yeni Anayasa Süreci ve STK’lar olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede sürece demokratiklik ve çoğulculuk özelliklerini kazandıracak olan sivil toplum kuruluşlarının yeni anayasa yapım sürecine katkısı ve etkisi: Hazırlık çalışmaları, hak ve özgürlükler, karar mekanizmalarına katılım, kaynak bölüşümü, çalışma hayatı, yargısal süreçler, katılımcı demokrasi ve yönetim, sorumluluk ve denetim gibi alt başlıklarda tartışılmıştır.

Ulusal ve uluslararası alanda birçok yenilikçi düşüncenin bir araya getirilmesinin hedeflendiği bu kongrede, sürecin önde gelen isimleri, akademisyenler, siyasetçiler ve öğrenciler yeni anayasa sürecine ilişkin yaklaşımları paylaşmaya davet edilmiş, Kongre sonucu ortaya çıkan görüş ve tartışmalar derlenerek elinizdeki bu eser ortaya çıkmıştır.

Bu eserin ortaya çıkmasında başta rektörümüz Prof. Dr. Sedat Laçiner olmak üzere emeği geçen kurul üyesi akademisyenlerimize, değerli katılımcılarımıza ve desteklerinden ötürü TÜBİTAK’a teşekkürü bir borç biliriz.

Prof. Dr. Hamit PALABIYIK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı

İÇİNDEKİLER

İnsan Haklarına Dayalı Sendikacılık: HAK-SEN Örneği..... 1

Human Right Based Unionism: Sample Of Haksen

Ayhan ÇİVİ, Umut YANARDAĞ

Anayasalarda Kadın Haklarının KA.DER'i 7

DESTINY/KA.DER of the Women Rights in Constitutions

Hüseyin ERKUL, Hüseyin KARA, Vildan YİRMİBEŞOĞLU

Türkiye’de Azınlık Vakıflarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Yeni Anayasa Sürecinden Beklentiler 31

The Problems Which Minority Foundations Meet in Turkey and the Expectations From New Constitution Process

Mustafa KARA, Hamza Bahadır ESER, Ömer GÜLER

“Anayasa’dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar”: İstiklâl Marşı Derneği’nin “Bir İdeoloji Olarak İstiklâl Marşı”

Anlayışı ve Anayasa Meselelerine Bakışı 67

“The Independence March Does Not Come Outside of the Constitution, a Constitution Does Come into Existence from the Independence March”: The Independence March Organization’s Perception of “The Independence March as an Ideology” and Perspective of Constitutional Issues

İdiris DEMİREL

Türkiye’de İnsan Haklarının Korunması, Siyasal Katılma ve STK’lar..... 87

Protection of Human Rights, Political Participation and NGOs in Turkey

Deniz ACARAY

The Role of Non-Government Organizations in Regional Development: Creative Economy Approach 105

Sivil Toplum Kuruluşlarının Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Yaratıcı Ekonomi Yaklaşımı

İsmail SEKİ

Türkiye’de Siyasal Denetim Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları 117
Non-governmental Organizations as Political Controlling Agents in Turkey
Gökhan TUNCEL, Bekir GÜNDOĞMUŞ

Sivil İnisiyatif Olarak Sivil Toplum Platformları ve Biga Sivil Toplum Platformu..... 131
As a Civil Initiative Civil Society Platforms and Biga Civil Society Platform
Ali Şahin ÖRNEK, Siyret AYAS, Zeynep TEKELİ

Demokrasi, Anayasa Yapımı ve Sivil Toplum..... 155
Democracy, Constitution-Making and Civil Society
Fikret Elma

Türk Kamu Yönetimi Denetim Sisteminde Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) 171
Ombudsman Institution in Audit System of Turkish Public Administration
Hamit PALABİYİK, Konur Alp DEMİR

Durdurun Anayasayı Binecek Var! Yeni Anayasa Yolculuğunda STK’ların Etkisi ve Önemi (Sakarya Sivil Toplum Platformu Örneği) 197
Effect and Importance of Ngos at the Journey of New Constitution (Sakarya Civil Society Platform Sample)
Bingöl ARTAN, Zuhul EROL

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 8. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Panel Bölümü 217-328

- **SAYGI DURUŞU VE İSTİKLAL MARŞI AÇILIŞ KONUŞMALARI217**
Prof. Dr. Hamit PALABİYİK (Kongre Dönem Başkanı)
Mustafa YARDIMCI (T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanı)
Prof. Dr. Sedat LAÇİNER (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörü)
Mehmet DANIŞ-İsmail KAŞDEMİR (Çanakkale Milletvekilleri)
Ahmet ÇINAR (Çanakkale Valisi)
- **AÇILIŞ BİLDİRİSİ231**
Prof. Dr. Sacit ADALI (Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı)

- **AÇILIŞ OTURUMU**
YENİ ANAYASA YAPIM SÜRECİ: FIRSATLAR-TEHDİTLER.....238
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sedat LAÇİNER (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörü)
Mehmet DANIŞ, İsmail KAŞDEMİR (Çanakkale Milletvekilleri)
Prof. Dr. Yusuf Şevki HAKYEMEZ (Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektör Yardımcısı)
Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR (Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)
Gülây GÖKTÜRK (Gazeteci-Yazar)
- **I. OTURUM: NEDEN YENİ BİR ANAYASA.....267**
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sacit ADALI (Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı)
Mehmet DANIŞ-İsmail KAŞDEMİR (Çanakkale Milletvekilleri)
Prof. Dr. Mustafa KOÇAK (Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı)
Prof. Dr. Ali AKYILDIZ (Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- **II. OTURUM: NASIL BİR ANAYASA.....285**
Oturum Başkanı: Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR (Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)
Mahmut ARSLAN (Hak-İş Genel Başkanı)
İsmail KONCUK (Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı)
Ayhan OĞAN (Sivil Dayanışma Platformu)
- **III. OTURUM: STK'LAR VE ANAYASAL BEKLENTİLER.....313**
Oturum Başkanı: Mustafa YARDIMCI (T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanı)
Resul KARAKURT (Çanakkale Valiliği İl Dernekler Müdürü)
Mehmet ÖZKAN (Biga Belediye Başkanı)
Bülent ENGİN (ÇTSO-Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı)
Kaya ÜZEN (Çanakkale Ticaret Borsası Başkanı)
Hikmet SEZEN (ÇAGİAD-Çanakkale Girişimci İşadamları ve Sanayicileri Derneği Başkanı)

İnsan Haklarına Dayalı Sendikacılık: HAK-SEN Örneği

Ayhan ÇİVİ¹
Umut YANARDAĞ²

ÖZET

Bu bildiride insan haklarına dayalı sendikacılık fikri Hak-Sen Konfederasyonu üzerinden tartışılacaktır. İnsan hakları fikri ve sendikacılık arasındaki ilişki, kamu sendikacılığı üzerinden değerlendirilerek kamu sendikacılıklarına farklı bir bağlam olup olmadığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hak-Sen, İnsan Hakları Anayasa

Human Right Based Unionism: Sample of HAKSEN

ABSTRACT

In this presentation, “human right based unionism” idea will be discussed through Hak- Sen Confederation. Relation between human right idea and unionism will be evaluated though public unionism and it will also discussed if the public unionism is a distinct context or not.

Key words: Hak-Sen , Union, Human Rights, Constitution.

1 Hak-Sen Konfederasyonu Genel Başkanı, ayhancivi@gmail.com , www.haksen.org.tr

2 Hak-Sen Konfederasyonu Hukuk Koordinatörü, İnsan Hakları Bilim Uzmanı, umutyannardag@gmail.com

Bu bildiri bir konfederasyonun başka konfederasyonlardan farkını ortaya koymak ve farklı sendikacılık yapma iddiasını ispatlamak için hazırlanmış bir metindir. Bir yeni oluşumun, kendine biçimsel olarak benzeyen diğer oluşumlardan farkını açıklaması, diğer oluşumların kurumsal yapısına karşı yapılmış bir saldırı olarak anlaşılabilir. Bu kaygılardan arınarak dinlenme arzumuzu şu önerme ile de perçinlemek isterim: en iyi memur sendikalı memurdur ve herkes kendi için doğru olan sendikayı seçmelidir. Bu bildiri de bizim doğru olarak kabul ettiğimiz şeyi biçimsel olarak nasıl kurguladığımızı insan hakları referansı ile açıklamak için hazırlanmıştır. Bir başka sendikayı eleştirmek veya biçtiğimiz değerler ile bir atışma mekanizması haline getirmek için değil.

Bu çerçevede ortaya koymaya çalıştığımız şeyi daha da net açıklamak için öncelikle çalışmamızı temellendirdiğimiz şeyi yani insan haklarını ve sendikacılığı tartışmak gerekmektedir.

İnsan hakları fikrini açıklayabilmek için ise insanı insan yapan fenomenlere bakmak gerekiyor. Mengüşoğlu'ya göre insan: bilen, yapıp-eden, kıymetlerin sesini duyan, tavır takınan, önceden gören ve önceden tayin eden, isteyen, hür hareketleri olan, tarihi olan, ideleştiren kendisini bir şeye veren, seven, çalışan, eğiten, eğitilen, devlet kuran, inanan, sanat ve tekniğin yaratıcısı olan, konuşan, biyo-psişik (Mengüşoğlu, 1988: 1) bir varlıktır.

İnsan hakları, yukarıda belirtilen, insanı diğer canlılardan ayıran özelliklerini korumayı talep eder. İnsan hakları, her insanla ilgili bazı gerekleri dile getirir. Bu gerekler, insanın değerini tanıma ve koruma istemleri olarak, yani insanları yalnızca insan oldukları için koruma istemleri olarak ortaya çıkar (Kuçuradi, 2008: 1-2).

İnsanlar, birey olarak ve kendi kurdukları yapılarla, insan olmanın gereklerinin yerine getirilmesi için mücadele etmiştir/etmektedir. Bu yapılardan biri de çalışma hakkının korunması ve geliştirilmesi için çalışmalar gerçekleştiren sendikalardır.

4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Kanuna göre kamu sendikaları “Kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve meslekî hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşları” ifade eder. 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi kanuna göre ise sendika, işçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için en az yedi işçi veya işverenin bir araya gelerek bir işkolunda faaliyette bulunmak üzere oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşları

ifade eder. İki kanundaki biçimsel farklılıkları bir yere bırakırsak, kamu çalışanları ve işçi sendikaların aynı amaç için kuruldukları görülmektedir. Ancak 4688 sayılı kanundaki kamu vurgusu, kamu sendikacılığını işçi sendikacılığından farklı şekilde değerlendirmemizi de beraberinde gerektirmektedir.

Çünkü devlet her şeyden önce bir insan kurumudur: yani temelini sosyal kurumlar gibi tarihsel koşullarda değil, yukarıda belirttiğimiz özellikleri oluşturur. Bu temel, grup halinde yaşayan insanlar arasında kurulan hak-ödev ilişkilerini adalete dayanan ilişkilere çevirmek ve bir grupta herkesin ve her birinin olan kamuyu işletmek amacındadır (Kuçuradi, 2008: 42).

Bu nedenle kamu sendikacılığı bir fabrikada emeğinin sömürülmemesi için mücadele veren işçilerin ortak ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için sendikacılık yapmalarından farklı bir şeydir. Adının başına kamu alan sendikacılığın insan hakları temelini üzerine kurulması olmazsa olmaz bir zorunluluktur.

Bu zorunluluk, herkesin ve her birinin olan kamuyu oluşturan organlarda çalışan kamu emekçilerinin hakkını, kamu yararını da göz ederek nasıl korur ve bunu yaparken evrensel bir biçim oluşturabiliriz? Bu sorunun yanıtını insan haklarına dayalı sendikacılıkla veriyoruz. Peki, insan haklarına dayalı sendikacılık nedir?

İnsan haklarına dayalı sendikacılık, insan haklarına dayalı devleti talep eder. “İnsan haklarına dayalı devlet, bu inanç üzerine kurulmuş olan, insanı temel değer olarak kabul eden, kendi varoluş nedenini insan haklarının korunması ya da gerçekleştirilmesi amacına dayandıran devlet demektir” (Soysal, 1987: 3). İnsan haklarına dayalı sendikacılık hukuk kurallarını insan haklarının belirlediği ve bu belirlemeler ile yapılacak doğru değerlendirmelerle yönetilecek bir devlette kamunun işletilmesini, böylece hem kamu çalışanı olarak üyelerini, hem de kamudan yararlananların haklarının korunmasını ve geliştirilmesini talep eder.

Bu çerçevede insan haklarına dayalı sendikacılık, güvencesiz çalıştırılan 4/C’li kamu çalışanları, engelli kamu çalışanları, kamu alanında dışlanma yaşayan 3413 sayılı Kanun ile işe yerleştirilen kamu çalışanları, kadın kamu çalışanları başta olmak üzere diğer kamu çalışanlarına göre sosyal adaletsizlikle daha fazla karşı karşıya kalan kamu çalışanları başta olmak üzere kamu çalışanlarının haklarını insan hakları bağlamında korumak ve geliştirmek üzere sendikacılık faaliyetlerini sürdürür.

Bir başka boyutuyla insan haklarına dayalı sendikacılık, neoliberal ekonomik politikaların bir sonucu olarak gelişen yeni devlet anlayışına karşı kamu yararını korumaya yönelik bir mücadele ve denetim mekanizmasıdır.

İnsan haklarına dayalı sendikacılığın gerçekleştirilmesinde üç temel aşama vardır. Bunlar:

1. Sorunun doğru değerlendirilmesi: Sorunun insan hakları ile ilişkilendirilmesi ve bu çerçevede yapılabilecekler hakkında değerlendirmelerin yapılması. Yanlış değerlendirme, değer biçme, değer atfetmeden uzak durma, karar alma mekanizmasına insan haklarını koyma
2. Soruna dair çözüm önerilerinin sunulması: Soruna dair çözüm önerisinin kamu yararı göz edilerek çözümünün talebi, böylece mücadeleyi kamu çalışanı mücadelesinden daha çok herkesin mücadelesi haline getirmek
3. Sorunun çözümü için eylem: Hizmet alanlar dahil olmak üzere sorunun tüm paydaşlarının çözümün bir parçası olacağı eylemleri gerçekleştirmek (Hak-Sen, 2012).

Bu süreci Konfederasyonumuzun yeni Anayasa çalışmaları ile ilgili çalışmalara katılımında görmek mümkündür. Yukarıda üç aşamada belirtilen yönteminin birinci aşamasında, TBMM tarafından yapılan davete hazırlık için Konfederasyonumuz, Anayasa hazırlama sürecinde önce temsilciler aracılığı ile üyelerimize nasıl bir Anayasa istediklerini sordu. Gelen cevaplar toplandı ve sorun dar bir grupta insan hakları bağlamında değerlendirildi.

İkinci aşamada, sorunun çözümü için önerilerde bulunuldu: İnsan haklarına dayalı devlet anlayışı, “devletin imkânları” gibi (Anayasanın 65.maddesi) ifadelerin kalkması, uluslararası sözleşmelerin yürütülmesinin sağlanması (<http://mgn.me/oZNk>) talep edildi. Üçüncü aşamada var olan süreci takip edip taleplerin gerçekleştirilmesi için kamuoyu çalışmaları yaptı/yapmaktadır.

Peki diğer sendikalar insan haklarında dayalı değil mi? Burada şunu belirtmekte fayda var: Sadece insan hakları fikrini benimsediğini söylemek, insan haklarına dayalı bir sendikacılığı getirmez. İnsan hakları sendikacılığında esas, karar alma mekanizmasında, karar alırken ve örgütlenme dahil olmak üzere tüm çalışmalarında odağa insan haklarını koymak ve bu çerçevede

çalışmak gerekir. Kuşkusuz “insan haklarına saygılı” devletin moda söylevi insan haklarının herkes tarafından kabul edildiği ve tüzüklerde referans yapıldığı bir gerçektir. Ancak Türkiye’de kamu sendikalarının insan haklarına dayalı sendikacılık yaptığını söylemek zor.

Diğer sendikaların insan haklarında dayalı sendikacılık yapamamasının en önemli nedeni, Türkiye’deki kamu sendikalarının, sendikal örgütlenme mücadelesinde görülebilmektedir. Türkiye’de kamu çalışanlarının 1965 yılında 624 sayılı yasayla kazanılan örgütlenme hakkı, 12 Mart 1971 darbesi ile ellerinden alınmıştır. 12 Eylül 1980 askeri darbesi ise kamu çalışanlarının örgütlenme şansı fiili anlamda ortadan kaldırılmıştır. 1980 sonrası, kamu çalışanlarının sendika kurma haklarının yasal düzenlemeyle tanımlanması, kamu çalışanlarının sendika hakkını alabilmek için siyasi bir mücadeleye girmesine, bu durumun sendikal kimlik haline gelmesine neden olmuştur (Hak-Sen, 2012). Sendikalar siyasi bir mücadelenin bir aracı olarak varlığını inşa etmiştir.

Bu durum insan haklarına dayalı bir sendikacılıktan daha çok bir siyasi görüşe yakın sendikacılık yapma şeklini doğurmuştur. Bu sendikal taraf olmak üzerine elimizde bir akademik çalışma olmadığı, söylediğimizi akademik olarak ispatlayacağımız bir gerçek ancak sendikaların kendilerini tanımladıkları ve diğer sendikaya karşı konumlandıkları yerde taraf olmayı tespit etmek mümkün: sendika üyelerinin veya olası sendika üyelerinin siyasi görüşleri. Özellikle küçük ölçekli sendikalarının “siyasi görüşsüz” sendikacılık yapıyoruz ifadesini de meşrulaştıran, değer biçmelerden (benim siyasi duruşum buna izin vermiyor), değer atfetmelerden (adam bizim adamımızı korumak kollamak lazım), oluşan sendikacılık bugün kamu sendikacılığının dar bir zeminde yapılmasına neden olmaktadır.

Sendikal mücadelede insan hakları odağına oturtturmak bir zorunluluk olduğu için Hak-Sen Konfederasyonu vizyonu ve misyonu ile kamu sendikacılığında farklı bir mücadele vermektedir. Bu nedenle Hak-Sen Konfederasyonu diğer sendikal yapılardan daha farklı bir bağlamda sendikacılık faaliyeti yürütmektedir. Konfederasyonumuzun varlığıyla özellikle insan haklarına dayalı sendikacılığın değerlendirme mekanizmalarında yarattığı etkiyle Türkiye’de kamu sendikacılığının kapasitesinin artırılacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Hak-Sen Konfederasyonu (2012) Temsilci Eğitimi Ders Notları, 2012, Ankara

<http://mgn.me/oZNk>

Kuçuradi, İoanna. Felsefe ve İnsan Hakları. İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2008.

Mengüşoğlu, Takiyettin (2008). İnsan Felsefesi, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988

Sosyal Mümtaz (1987). İnsan Hakları Açısından Temel Hak ve Özgürlüklerin Niteliği, Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara

4688 Sayılı Kanun

6356 Sayılı Kanun

Anayasalarda Kadın Haklarının KA.DER'i

Hüseyin ERKUL¹

Hüseyin KARA²

Vildan YİRMİBEŞOĞLU³

ÖZET

Araştırmanın konusu; Türkiye’deki Anayasalar, mevzuat ve kalkınma planları ile bazı Avrupa ülkelerinin anayasa metinlerindeki kadın hakları ile ilgili düzenlemeleri irdelemek ve bu bağlamda Kadın Adayları Destekleme Derneği’nin (KA.DER) Yeni Anayasa süreciyle ilgili yaklaşımlarını değerlendirmedir.

Araştırmanın amacı; Türkiye’de toplumun diğer değerli yarısını oluşturan kadınların nüfus oranında temsile/yönetime katılamamaları, düşünsel üretimlerinin yönetime yansımaması, pozitif ayrımcılığın olmaması, kapasite geliştirmelerinin sınırlandırılması ve ekonomiye katkılarının göz ardı edilmesi gibi nedenlerle “eşbirey” olamamaları konusunda sorunları belirleyerek çözüm önerileri getirmektir.

Araştırmada; Türkiye’deki Anayasalar, mevzuat ve kalkınma planları ile bazı Avrupa ülkelerinin (Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa ve İtalya) Anayasaları kadın hakları açısından incelenmiş ve durum tespiti yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa, Kadın, Kadın Hakları, KA.DER

1 Prof. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Gökçeada Meslek Yüksekokulu Müdürü, hcerkul@comu.edu.tr

2 Dr. İstanbul Polis Moral Eğitim Merkezi Müdürlüğü, hgokara@hotmail.com

3 Av. KA.DER Genel Sekreteri, vildanav@yahoo.com

DESTINY/KA.DER of the Women Rights in Constitutions

ABSTRACT

The subject of the article is to scrutinize the rights of the women through the constitutions, legislations, development plans of Turkey and codifications related with women rights in the constitutions of some European countries and within this context to evaluate the approaches of The Association for the Support and Training of Women Candidates (KA.DER) on the process of the new constitution.

The purpose of the article is to identify problems and to propose solutions for women who composed the other valuable part of the Turkish society, who could not become the “equal individual”, because of the reasons such as not participating to representation/management processes; not reflecting their intellectual production to the management, not having positive discrimination, their capacity limiting and disregarding their contribution to the economy.

In this article constitutions, legislations, development plans of Turkey and constitutions of European countries (Germany, Austria, Belgium, Finland, France and Italy) have been scrutinized on women rights and an assesment have been done.

Key Words: Constitution, Women, Women Rights, KA.DER (The Association for the Support and Training of Women Candidates).

1. GİRİŞ

Türkiye’de son yıllarda üzerinde en uzun ve en çok tartışılan konuların başında, “Anayasa” konusu gelmektedir. Ülkemizde yaşanan bütün olumsuz koşullardan anayasanın sorumlu tutulması, anayasanın ülkeye bol veya dar geldiği, darbe veya sivil dönem anayasası olduğu, temel hak ve özgürlükleri sınırlandırdığı düşüncelerinin uzunca bir süredir tartışılmasına karşılık, yeni anayasa yapım sürecinde; TBMM’de oluşturulan Anayasa Uzlaşma Komisyonu Ekim 2011 tarihinde ilk toplantısını yaparak daha eşitlikçi, daha katılımcı, daha şeffaf ve daha sivil bir anayasanın, toplumun bütün kesimlerinin ve onların temsilcilerinin katılımıyla yapılacağını işaretini vermiştir.

Devletin hukuksal ve yönetsel yapısını çizen belge olmanın yanı sıra, bireyin hak ve özgürlüklerini düzenleyen ve bunları güvence altına alan bir belge olan anayasada, temel hak ve özgürlükler arasında yer alan “Kadın Hakları” da önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de kadın-erkek eşitliği, kadın hakları, kadınların siyasal temsilde yeterince temsil edilememesi, bürokraside yer alamaması vb. konular yeni anayasa yapım sürecinde de güncelliğini korumaktadır. Kadın hakları, yeni yapılan çağdaş ülke anayasalarında ayrı ve önemli bir yer tutmakta, kadın-erkek eşitliği, kadının korunması, siyasal temsilde, kamu hizmetinde erkeklerle aynı haklara sahip olması, çalışma hayatında eşit işe eşit ücret ilkesinin uygulanması anayasalarda yer almakta, kadın hakları teminat altına alınmaktadır.

KA.DER, 1997 yılında kurulduğundan beri siyasal temsilde kadın sayısının artırılması ve kadın-erkek eşitliği konusunda ülkemizde önemli çalışmalara imza atmıştır. Bu çalışmada, Kadın Platformu’nun sözcülüğünü üstlenen KA.DER’in, yeni anayasada yer almasını istediği maddeler üzerinden kadın hakları incelenmiştir. Kadın hakları açısından Türk Anayasaları, mevzuat ve kalkınma planları ile bazı Avrupa ülkelerinin anayasaları üzerine içerik çözümlemesiyle durum tespiti yapılmıştır.

2. KADIN HAKLARI

Kadınlar dünya üzerinde istedikleri siyasal ve sosyal hakları elde etmek için uzunca süren bir mücadele vermek zorunda kalmıştır. Kadın haklarının, kadın-erkek eşitliğinin anayasalarda yer alması bu mücadele sayesinde olmuştur.

2.1. Bazı Avrupa Ülkeleri Anayasalarında Kadın Hakları

Türkiye’nin Avrupa Birliği mevzuatı uyum süreci içerisinde olması nedeniyle bazı Avrupa ülkelerinin Anayasalarındaki kadın hakları

düzenlemeleri incelenmiştir. İlk ele alacağımız örnek olan Almanya’da kadınlar, bugünkü haklarına kavuşmak için uzun yıllar mücadele vermek zorunda kalmıştır. Cinsiyet eşitliği konusunda başarılar kazanılmasına karşılık, Almanya’da kadın hakları konusunda halen bazı eksiklikler bulunmaktadır.

Almanya’da kadın-erkek eşitliğine yönelik olarak atılan ilk ciddi adım 1949 Anayasası ile olmuştur. ‘İnsan hakları’ bölümüne yerleştirilen kadın-erkek eşitliğine yönelik olan maddenin ilk cümlesi “*Erkekler ve kadınlar eşit haklara sahiptir*” şeklinde olmuştur. Bu madde yasama, yürütme ve yargı için bağlayıcı bir hale gelmiştir. Yine 1949 yılında Alman Anayasa Mahkemesi kurulmuş ve kadınlara mahkemeye bireysel başvuru hakkı tanınmıştır (Gmelin, 2013: 11). Almanya Anayasası’nın kadın-erkek eşitliği ile ilgili olan maddesinin tam hali şöyledir: “Yasa Önünde Eşitlik” başlığını taşıyan 3. maddeye göre; “*Herkes yasa önünde eşittir. Erkekler ve kadınlar eşit haklara sahiptir. Devlet, erkek ve kadınlar için eşitlik haklarının uygulanması ve mevcut dezavantajlarının ortadan kaldırılması için gerekli önlemleri alır. Hiç kimseye, cinsiyeti, akrabalık, ırk, dil, vatani, inancı, dini veya siyasi görüşleri nedeniyle ayrıcalık tanınamaz veya kınanamaz*” (Almanya Anayasası-Temel Yasası md. 3). Bu madde, devletin bu alanda aktif rolüne ve sorumluluğuna dikkat çekmektedir. Bu aktif sorumluluk devlet organlarının her kademesi (yasama, yürütme, yargı) için vurgulanmaktadır. Almanya’da iş ve kariyer alanlarında, Anayasa’da kadınlara yönelik önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu kazanımların elde edilmesinde Avrupa Birliği’nin, sivil toplum kuruluşlarının ve lobilerin çalışmaları da etkili olmuştur (Gmelin, 2013, 11-13).

Bir diğer örnek olarak ele alabileceğimiz Avusturya Anayasa’sında da kadın-erkek eşitliği açık olarak kabul edilmiştir. Avusturya Anayasası’nın 7. maddesine göre; “*Tüm yurttaşlar kanun önünde eşittir. Hiç kimse doğum, cinsiyet, varlık, sınıf veya din sebebiyle ayrıcalıklı muamele görmez. Engeli sebebiyle hiç kimseye ayrımcılık yapılmaz...*” Federasyon, eyaletler ve belediyeler erkek ve kadınların fiili eşitliğini onaylarlar. Mevcut eşitsizliklerin giderilmesi başta olmak üzere, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğin fiilen sağlanmasına yönelik önlemler alınmıştır. Görüldüğü gibi Avusturya Anayasası’nda kadın-erkek eşitliği, devletin bütün idari bölümlerinde bütüncül olarak yer almıştır. Federal yapıdaki ülkede federasyon ve eyaletlerin kadın-erkek eşitliği konusunda gerekli önlemleri alması kabul edilmiştir. Anayasanın 9a maddesine göre ise; “*Kadın Avusturya vatandaşları federal orduda asker olarak gönüllü hizmet görebilirler ve bu hizmeti sonlandırma hakkına sahiptirler*”. Bu madde ile kadınlara orduda yer alma eşitliği sağlanmıştır. Avusturya Anayasanın 10. maddesine göre Federasyon; “*...doğum, evlilik ve*

ölümlerin ve isim değişikliklerinin kayda geçirilmesi dâhil medeni hallerle ilgili konular; ...**aileler** adına refah dengeleme fonunun oluşturulmasıyla ilgili konularla sınırlı nüfus politikaları” konularında düzenleme yapma yetkisine sahiptir. Anayasanın 13. maddesinde; “*Federasyonun, eyaletler ve belediyelerin bütçelemeye **kadınlar** ve erkeklerin eşit statülerini hedeflemek zorunda*” olduğu yer almıştır. 14. maddede, devlet okullarının “*doğum, **cinsiyet**, ırk, statü, sınıf, dil ve din ve yasal gereklilikler sınırları dahilinde başka her hangi bir ayırım olmaksızın herkese açık*” olduğu belirtilmiştir (Avusturya Anayasası, 2013).

İlk iki örnek gibi, Belçika Anayasası’nda da kadın-erkek eşitliği açık olarak kabul edilmiştir. Anayasanın 10. maddesine göre; “*Devlette sınıf farkı bulunmamaktadır. Belçikalılar kanun önünde eşittir. Kanunun özel durumlar için öngördüğü istisnalar hariç, tek başlarına medeni ve askerlik hizmetini ifa için elverişlidirler. **Kadın-erkek eşitliği teminat altına alınmıştır***”. Anayasanın 11. maddesinde ise hak ve özgürlüklerin kullanılması teminat altına alınmıştır. Anayasaya göre; “*Belçikalılara tanınmış hak ve özgürlüklerin kullanımı ayırım gözetilmeksizin sağlanmalıdır*”.

Diğer ülke anayasalarından farklı olarak Belçika anayasasında seçim esasıyla belirlenen görevlerde kadınların destekleneceği kabul edilmiştir. Anayasaya göre; “*madde 134’de atıf yapılan kanunlarda, federal kanunlar ve tüzükler **kadın** ve erkeklerin haklarını ve özgürlüklerini eşit şekilde kullanmalarını teminat altına almakta ve özellikle seçimle getirilen görevler ve kamu görevlerine eşit şekilde erişebilmelerini desteklemektedir. Bakanlar Kurulu ve Topluluk ve Bölge Hükümetlerinde hem **kadınlar** hem de erkekler görev alır*” (Belçika Anayasası madde 11 mükerrer).

Finlandiya’nın durumu incelendiğinde, Finlandiya Anayasası’nda cinsiyetler arası eşitliğin açık olarak kabul edildiği görülmektedir. Anayasaya göre; “*Herkes yasa önünde eşittir. Hiç kimseye, kabul edilebilir bir neden olmadan, **cinsiyet**, yaş, köken, dil, din, inanç, fikir, sağlık, engellilik veya kişiyi ilgilendiren başka bir nedenle diğer kişilerden farklı muamele edilmeyecektir... Toplumsal faaliyetler ve çalışma hayatında, özellikle ücret ve diğer istihdam koşullarının belirlenmesinde, bir yasada daha ayrıntılı olarak belirtilerek, **cinsiyetler arası eşitlik teşvik edilir***” (Finlandiya Anayasası md. 6). Finlandiya Anayasası’nda, doğrudan kadın haklarına gönderme yapan tek bir madde olmasına rağmen, Finlandiya’da kadın-erkek eşitliğini sağlayacak mekanizmaların ve yasal-idari düzenlemelerin hayata geçirildiği görülmektedir. Finlandiya’da 1987 yılında, Kadın Erkek Eşitliği Kanunu kabul edilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili konulara bakmak üzere

Parlamentoda, İstihdam ve Eşitlik Komisyonu kurulmuştur. Sağlık ve Sosyal İşler Bakanlığı bünyesinde de Eşitlik Ombudsmanı ile Eşitlik Kurulu'nun yanı sıra Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi görev yapmaktadır (Anayasalarda Toplumsal Cinsiyet ve Kadınlarla İlgili Hükümler, 2011: 40).

Fransız Anayasası'nda da benzer bir durum söz konusudur. 1. maddede tüm vatandaşların yasa önünde eşit olduğu kabul edilmiştir. Anayasaya göre *“Fransa, bölünmez, laik, demokratik sosyal bir Cumhuriyettir. Köken, ırk veya din ayrımı yapmaksızın, tüm vatandaşların yasa önünde eşitliğini garanti eder. Her inanca saygılıdır. Kadınlar ve erkeklerin seçimle gelinen görev ve mevkilerin yanı sıra mesleki konumlara ve sosyal sorumluluklara eşit şekilde erişebilmeleri, kanunla teşvik edilir”* (Fransa Anayasası madde 1). Fransız Anayasası'nın 3. maddesinde 1999 yılında yapılan değişiklikle eşit temsil ilkesi kabul edilmiştir. Maddeye göre; *“Ulusal egemenlik halka aittir, bunu temsilcileri aracılığıyla ve halkoylaması yoluyla kullanır. Halkın hiçbir kesimi veya hiçbir fert egemenliğin kullanılmasını kendisine mal edemez. Anayasada öngörülen koşullar dâhilinde, seçimler tek dereceli veya iki dereceli olabilir. Fakat daima genel, eşit ve gizlidir. Yasanın belirlediği koşullar çerçevesinde, reşit olan, medeni ve siyasal haklarını kullanabilen her iki cinsiyetten Fransız vatandaşı seçmendir”*. Eşit temsil ilkesi Fransa'da, 6 Haziran 2000 tarihli yasa ile yasal düzeye taşınmıştır (Fransa Anayasası md. 1; Batum, 2011: 341).

İsviçre Anayasasına göre ise; *“Yasa önünde herkes eşittir. Hiç kimseye, kökeni, ırkı, toplumsal cinsiyeti, ... nedeniyle ayrımcılık yapılamaz. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Kanun özellikle ailede, eğitim sırasında ve işyerinde hukuki ve olgusal/gerçek eşitlik sağlar. Erkekler ve kadınların eşit değerinde iş için eşit ücrete hakkı vardır”* (İsviçre Anayasası md. 8).

İtalya Anayasası'nda da kadın-erkek eşitliği teminat altına alınmıştır. *“Bütün vatandaşlar, cinsiyet, ırk, dil, din, siyasi görüş, kişisel ve sosyal şartlar açısından ayırım gözetmeksizin eşit sosyal derecededir ve kanun önünde eşittir. Vatandaşların özgürlük ve eşitliğini fiilen sınırlandıran, beşeri kişiliğinin tam gelişmesine ve bütün işçilerin ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal örgütlenmesine etkin katılımına engel oluşturan ekonomik ve sosyal nitelikteki engellerin kaldırılması Cumhuriyetin görevidir”* (İtalya Anayasası madde 3). İtalya Anayasası'nın 37. maddesinde ise eşit işe eşit ücret uygulaması kabul edilmiştir. *“Çalışan kadınlar da aynı haklara ve işin eşit olması durumunda, çalışan erkeğe verilen aynı ücreti alma hakkı vardır. Çalışma koşulları, kadınların aile içindeki esas rollerini yerine getirmelerine izin vermeli, anne ve çocuk için özel uygun koruma sağlamalıdır”*. Ayrıca, 51. maddede de devlet memuriyetine girmede kadın-erkek eşitliğinin teminat altına alındığı

görülmektedir. “Her iki **cinsiyetten** vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara göre, devlet memuriyetinde ve seçim işlerinde eşit olarak görev alabilir. Bu amaçla, Cumhuriyet, **kadınlar** ve erkekler arasında eşit fırsatı teşvik etmek için özel önlemler alır” (Anayasalarda Toplumsal Cinsiyet ve Kadınlarla İlgili Hükümler, 2011: 5-27).

İncelenen ülke örneklerinde de görüldüğü gibi kadın haklarının hayata geçirilmesi bakımından, kadın-erkek eşitliğinin anayasal bir hak olarak kabul edilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Diğer önemli haklar ise kadın ve erkekler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması, eşit işe eşit ücret ilkesinin kabul edilmesi, seçimle ve atamayla gelinen görevlerde kadınların önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasındaki diğer önemli bir etken ise, ilgili anayasal maddelerin sağlıklı bir biçimde uygulanmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin ve mekanizmaların oluşturulmasıdır.

2.2. Türkiye’de Kadın Hakları

2.2.1. Anayasalarda Kadın Hakları

1876 Kanuni Esasi’de Kadın Hakları

23.12.1876 tarihinde kabul ve ilan edilen Kanun-i Esasi’de, genel bazı hak ve özgürlükler düzenlenmiştir. Anayasaya göre; Osmanlıların tümü, başkalarının özgürlüklerine müdahale etmemek koşuluyla, kişi özgürlüğüne (md. 9) ve kişi dokunulmazlığına sahip olup, yasanın gösterdiği yollar dışında cezalandırılmazlar (md. 10). Bununla birlikte Anayasada, düşünce özgürlüğünden söz edilmemiştir. Yasalara uymak koşuluyla, genel ve özel öğretim yapma hakkı serbesttir (md. 15). 17. maddede, yasa önünde tüm Osmanlıların eşit olduğu, kişilerin, din ve mezheplerine bakılmaksızın haklar ve ödevler bakımından eşit olduğu belirtilmiştir (Anayasa Metinleri, 2013).

1921 Teşkilat-ı Esasiye’de Kadın Hakları

Çerçeve bir anayasa özelliğine sahip olan 1921 Teşkilatı Esasiye’de temel hak ve özgürlüklere değinilmemiştir. Bununla birlikte Teşkilatı Esasiye Yasası’nın 1. maddesi “*Hakimiyet bila kaydû şart milletindir*” diye başlamıştır. Ayrıca 1. madde, “*İdare usulü halkın mükeddaratını (yazgısını) bizzat ve bilfiil idare etmek esasına müstenittir (dayalıdır)*” hükmüyle, doğrudan demokrasi çağrışimleri yapmıştır (Tanör, 2010: 256). 1921 Anayasası’nda 29 Ekim 1923 tarihinde yapılan değişiklikle, “Türkiye Devleti’nin şekli hükümeti Cumhuriyet” olduğu ilan edilmiştir (md. 1).

Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönemi, çağdaş ve laik bir ulus-devlet yaratmayı amaçlayan, temel reformlar dönemi olmuştur. *“Bu bağlamda, İslami eğitim ve dini kurumlar kaldırılmış, şeriat temelli şahıs hukuku Batı kökenli yasalarla değiştirilmiş, Batılı giyim-kuşam, Miladi Takvim ve Latin Alfabesine geçiş gibi, ülkenin toplumsal, siyasal ve kültürel temellerinin toptan dönüşümünü hedefleyen reformlar gerçekleştirilmiştir”* (Acar ve Altunok, 2012: 76).

1924 Anayasası'nda Kadın Hakları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan hemen sonra, 1926'da Medeni Kanun'un kabulü ile kadınlara, erkekler ile eşit haklar tanıyan bir hukuk düzeni getirilmiştir. Bu sürecin devamında, Türk kadınına ilk olarak 1930 yılında belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir (Batum, 2011: 340). 1924 Anayasası'na baktığımızda, ekonomik ve sosyal haklardan hiç söz edilmediği görülmektedir. Anayasada klasik haklar ve özgürlükler ise yasa önünde eşitlik, kişi dokunulmazlığı, vicdan, düşünme, söz, yayım, seyahat, akit, çalışma, mülk edinme, malını ve hakkını kullanma, toplanma, dernek kurma, ortaklık kurma hakları ve özgürlükleri biçiminde kısaca sayılmıştır (Soysal, 1969: 38).

1924 Anayasası'nın 10. ve 11. maddelerinde 1934 yılında yapılan değişiklikle kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 10. maddeye göre; *“Milletvekili seçmek, yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk'ün hakkıdır”*. Madde 11'e göre ise; *“Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk milletvekili seçilebilir”*. Anayasanın 69. maddesine göre *“Türkler kanun karşısında eşittirler ve ayrıksız kanuna uymak ödevindedirler. Her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıkları kaldırılmıştır ve yasaktır”*. 1924 Anayasası'nda 1928 yılında yapılan değişiklikle, *“Devletin dini İslam'dır”* ibaresi anayasadan çıkarılmış, kadınlara siyasal ve toplumsal alanda önemli kazanımlar sağlayan laiklik ilkesi ise 1937 yılında Anayasaya girmiştir (Soysal, 1969: 45).

1961 Anayasasında Kadın Hakları

Kişinin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan, özgürlükleri daha artıran 1961 Anayasası'nda kadın hakları oldukça geniş bir yer tutmuştur. Anayasanın 12. maddesine göre; *“Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz”*. Anayasanın 14. maddesinde kişi dokunulmazlığı ve kişi hürriyeti teminat altına alınmıştır. 15. maddesinde ise, adli kovuşturmaların getirdiği istisnalar saklı olmak üzere özel hayatın gizliliği kabul edilmiştir. 35. maddede ailenin, ananın ve çocuğun

korunması ilkesi kabul edilmiştir; “*Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar*”. 36. maddede mülkiyet ve miras hakkı, 40. maddede çalışma ve sözleşme hürriyeti kabul edilmiştir. 42. maddeye göre çalışma hem bir hak hem de bir ödev olarak kabul edilmiştir. 43. maddede çalışma hayatı bakımından çocuk, genç ve kadınlar korunmuştur. Anayasaya göre; “*Kimse, yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmaz. Çocuklar, gençler ve kadınlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunur*”. 45. maddede bütün çağdaş ülke anayasalarında görülen eşit işe eşit ücret ilkesi kabul edilmiştir. “*Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır*”. 50. maddede eğitim ve öğretimi sağlamanın devletin öncelikli görevi olduğu kabul edilmiştir. “*Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindendir. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır*”. 55. maddeye göre; “*Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir*”. 58. maddede kamu hizmetlerine girme hakkı kabul edilmiştir. Hizmete alınmada, ödevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemeyeceği teminat altına alınmıştır.

1982 Anayasası'nda Kadın Hakları

1982 Anayasasında Genel Esaslar başlığı altındaki 10. maddede, 07.05.2004 tarihinde yapılan olumlu bir değişiklikle anayasada kadın erkek eşitliği kabul edilmiştir. Buna göre; “*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür*”. Söz konusu maddeye 07.05.2010 tarihinde eklenen, “*Bu maksatla alınacak tedbirler; eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz*” cümlesiyle maddenin içeriği tamamlanmıştır. Böylece devletin, yalnızca kadın-erkek eşitliğini sağlaması değil, aynı zamanda her alanda istenilen eşitlik önlemlerini almakla sorumlu olduğu kabul edilmiştir. Anayasanın 41. maddesinde, ailenin korunması ve çocuk hakları başlığı altında yine eşitlik ilkesine vurgu yapılmıştır. “*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar*” hükmü bulunmaktadır. Anayasanın 42. maddesinde ise, eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi düzenlenmiştir. “*Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır*” hükmü yer almıştır. Anayasanın 90. maddesinde yapılan düzenlemeyle “*Usulüne göre yürürlüğe*

konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla, ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır” hükmü eklenmiştir. Bu bağlamda, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) de ulusal düzenlemeler karşısında üstün bir konumdadır.

2.2.2. Mevzuatta Kadın Hakları

4721 Türk Medeni Kanunu’nda Kadın Hakları

01.01.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu evlilik içerisinde eşlere eşit haklar getirmiş bulunmaktadır. Buna göre, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile sağlanan eşitlikler şunlardır: Her insanın hak ehliyeti vardır. Herkes, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittir (md. 8). Erkek veya kadın 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez (md. 124). Evlenme töreninin sonunda eşlere aile cüzdanı verilir. Aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dini töreni yapılamaz (md. 143). Eşler zorla evlendirilemez, herkes evleneceği kişiyi seçme hakkına sahiptir (md. 148-152). Mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu taraf, kusurlu taraftan uygun bir maddi tazminat isteyebilir (md. 174). Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir (md. 175). Eşler oturacakları konutu birlikte seçerler. Birliği eşler beraberce yönetirler. Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar (md. 186). Evlilikten sonra bekarlık soyadı kullanılabilir (md. 187). Eşlerden her biri, meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda değildir (md. 192). Eşlerden biri, diğer eşin açık rızası bulunmadıkça, aile konutu ile ilgili kira sözleşmesini feshedemez, aile konutunu devredemez veya aile konutu üzerindeki hakları sınırlayamaz (md. 194). Eşler arasında edinilmiş mallara katılma rejiminin uygulanması asıldır (md. 202). Ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velayeti altındadır. Yasal sebep olmadıkça velayet ana ve babadan alınamaz (md. 335). Ana ve baba evli değilse velayet anaya aittir (md. 337).

5237 Türk Ceza Kanunu’nda Kadın Hakları

01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, kadın-erkek eşitliği gözetilerek hazırlanmış olup, kadının mağdur olduğu birçok suç topluma karşı işlenen suçlar kapsamından çıkarılarak, bireye karşı işlenen suçlar kapsamına alınmış ve cezaları ağırlaştırılmıştır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile getirilen başlıca düzenlemeler şunlardır: Yeni Türk Ceza Kanunu’nda kadın ve kız ayrımı kaldırılmıştır. Aile hukukundan

doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suç sayılmaktadır (md. 233). Cinsel suçlar, kişilere karşı suçlar başlığı altında alınmış ve cezaları ağırlaştırılmıştır (md. 102-105). Bu madde ile kadının, kendi bedeni üzerinde söz söyleyecek tek kişi olduğu görüşü kabul edilmiştir. Birden fazla evlilik yasaklanmıştır, aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptıranlar cezalandırılır. Evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için dinsel tören yapan kimse de cezalandırılır (md. 230). Zorla hamile bırakma insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında değerlendirilmiştir (md. 77). Kadının mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde, süresi 20 haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla, gebeliği sona erdirene ceza verilmez. Ancak, bunun için gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir (md. 99). Yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapanlar cezalandırılmaktadır (md. 287). Töre saikiyle işlenen cinayet failleri, en ağır ceza olan müebbet hapis cezası ile cezalandırılması hükmü getirilmiştir (md. 82).

4857 İş Kanunu'nda Kadın Hakları

10.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu'yla, işçi-işveren ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağı kabul edilmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu'yla kadın-erkek eşitliği konusunda getirilen başlıca düzenlemeler şunlardır: İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep vb. nedenlere dayalı ayırım yapılamaz. İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz. Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz (md. 5). Hamilelik, cinsiyet ve doğum gibi nedenler iş aklının feshi için geçerli bir neden olamaz (md. 18). İşveren işçinin veya ailesi üyelerinden birinin şeref ve namusuna dokunacak şekilde sözler söyler, davranışlarda bulunursa veya işçiye cinsel tacizde bulunursa işçinin derhal iş aklını fesih yetkisi vardır (md. 24). Bu madde ile ilk defa işyerinde cinsel istismarın önlenmesine yönelik bir hüküm kabul edilmiştir. Kadın işçilerin doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam 16 haftalık süre için çalıştırılmamaları esastır (md. 74).

İş Kanunu'nda yukarıda sayılan olumlu gelişmelere karşılık, Yeni Sosyal Güvenlik ve 2006 Genel Sağlık Sigortası ile yaşanan değişim, kadınların daha önceden kazandıkları bazı hakları ortadan kaldırmış, sosyal politikada kadın ve erkeğin konumunu eşitlemiştir. Emeklilik sisteminde ise, 2048 yılında emeklilik yaşının kadınlar ve erkekler için 65'te eşitlenmesi sağlanmış, yaşam boyu sağlık sigortası için sigortalılarının bağımlı kızlarının eski hakları kaldırılmıştır. Kadınların çoğunun hem sosyal güvenlik hem de emeklilik sistemine dahil olmamaları nedeniyle, hayata geçirilen bu politika değişimleri kadınların çoğunun hayatını etkilemekte sınırlı kalmıştır (Dedeoğlu ve Elveren, 2012: 35).

2.2.3. Kalkınma Planları'nda Kadın Hakları

1. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1. BYKP 1963-1967), Türkiye'de nüfusun çok hızlı artmasının ekonomik gelişme çabalarını güçleştirdiği vurgulanarak, planlandığı gibi milli gelirin her yıl % 7 artırılması için nüfusun daha küçük bir hızla artması üzerinde durulmuştur. Planda, günümüzde yaşanan kadınların daha çok çocuğa sahip olmaları gerektiği düşüncesinin tersine, Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak % 40'ının 15 yaşından küçük çocuklar olduğu, daha çok gelişmiş ülkelerdekine kıyasla bu durumun çok yüksek bir oran olduğu ve iktisadi gelişme çabalarını çetinleştireceği belirtilmiştir. Doğurganlığın azalmasının kadınların iş hayatına geçmesini kolaylaştıracağına tespiti yapılmıştır (1. BYKP, 68-72).
2. BYKP (1968-1972)'da, İş Kanunu kapsamındaki kadın işçilerin sayısı 1965 yılında 110.000 (toplam işçi sayısına oranı % 11.4) olarak verilmiştir. Yurtdışına giden kadın işçilerinin oranı ise % 15'dir (2. BYKP, 136, 145). Plan döneminde kadının toplumsal yaşama katılması ile birlikte çalışan annelerin çocukları için bakımevlerinin de ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir (2. BYKP, 136, 167). Plan döneminde yürütülen diğer bir önemli çalışma ise nüfus planlamasıdır. Ülke genelinde gebeliği önleyici araç ve ilaç kullanımının yaygınlaştırılarak, Aile Planlaması programları yürürlüğe konulmuştur (2. BYKP, 227). Plan döneminde artan göç olgusuyla birlikte, yaygın eğitim yoluyla köylerde yaşayan genç nüfusun ve özellikle genç kız ve kadınların gelişen ekonomik ve toplumsal hayatın gereklerine uyabilmelerini sağlayacak programların düzenlenmesi, köyden kente göçen genç nüfusa kentlerde eğitim olanağı ve işe yönlendirme hizmetinin verilmesi amaçlanmıştır (2. BYKP, 257).

3. BYKP (1973-1977)'da, kadının okuryazarlık oranının halen çok düşük olduğu görülmektedir. 3. Plan döneminde 14-22 yaş grubundaki kadın nüfusun okur-yazarlık oranının 1965 yılında % 47.9'dan 1970 yılında % 58.6'ya yükseldiği ortaya konulmuştur (3. BYKP, 790).
4. BYKP(1979-1983)'da, ülkemizde ana-çocuk sağlığı, kadının doğum öncesi ve sonrasının gerektirdiği özel bir beslenme ile desteklenememesine dikkat çekilmiştir (4. BYKP, 462-463).
5. BYKP (1985-1989)'da emeklilik yaşının bütün sosyal sigorta kurumlarında erkekler için 55, kadınlar için ise 50 olarak yükseltileceği belirtilmiştir. Kadınlarda iş yaşamına katılımın artmasıyla birlikte, kreş sorununun da arttığı gözlemlenmektedir (5. BYKP, 154-156).
6. BYKP (1990-1994)'da ailenin milli ve manevi değerlerin korunmasında temel unsur olduğu vurgulanarak, toplumsal yapıdaki değişmeye paralel olarak ailenin sosyal refahtan aldığı payın artırılmasına, kadınların eğitim seviyesinin yükseltilmesi, mesleki eğitim olanaklarından faydalanmaları, tarım dışı sektörlerde istihdamlarının yaygınlaştırılması, çalışan kadınların uygulamadan kaynaklanan güçlüklerin giderilmesi üzerinde durulmuştur (6. BYKP, 354).
7. BYKP (1996-2000)'da, ülke nüfusunun eğitim düzeyinin yetersizliğine dikkat çekilerek, okuma-yazma oranının erkeklerde % 88,8, kadınlarda ise % 72 olmak üzere, toplam % 80,5 düzeyinde kaldığı, özellikle kadın nüfusta okuma-yazma oranının çok düşük olup, kadınların % 28'inin okur-yazar olmadığı belirtilmiştir (7. BYKP, 12). 7. BYKP'da, Avrupa Birliği'ne katılma çalışmalarının da ortaya koyduğu katkıyla kalkınma planlarında ilk olarak kadın-erkek eşitliğinden söz edilmiş, yasal açıdan kadın-erkek eşitliğini engelleyen konuların düzenlenmesi, kadının toplumsal statüsünün yükseltilmesi, aileyi korumak ve desteklemek amacıyla uygulanacak politikalarda kadın-erkek eşitliğinin güçlendirilmesine özen gösterileceği üzerinde durulması olumlu bir gelişme olarak yer almıştır (7. BYKP, 35).
8. BYKP (2001-2005)'da, 1999 yılında kadınların işgücüne katılma oranının % 31,1 olduğu, bu oranın kentlerde % 16,9 olarak gerçekleşirken, kırsal kesimde % 49,6 olarak gerçekleştiği belirtilmiştir. Bu durum, kadının büyük oranda tarım sektöründe yer aldığı bir göstergesidir (8. BYKP, 16). Plan döneminde, 1999 yılı itibariyle kadınlarda okur-yazarlık oranının % 77.4 olduğu, kentlerde yaşayan kadınların okur-yazarlık oranının % 82,2 iken kırsal kesimde yaşayan kadınların okur-yazarlık

oranı % 67,8 olduğu tespit edilmiştir. Plana ayrıca zorunlu temel eğitim süresinin 8 yıla çıkarılmasının kadınların eğitim seviyesinin yükseltilmesi açısından önemli bir gelişme olduğu, kadınların okur-yazarlık oranının artırılması amacıyla okuma-yazma kurslarının düzenlendiği yer almıştır (8. BYKP, 223).

9. BYKP (2007-2013)'da, kadınların AB ortalamasına göre düşük seviyede olan işgücüne katılma ve istihdam oranlarında ilerleme kaydedilemediği ortaya konulmuştur (9. BYKP, 37). Önceki Beş Yıllık Kalkınma Planlarından farklı olarak 9. BYKP'da ayrıca ilk kez olarak, kadınların karar alma sürecine katılımının AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında yetersiz olduğu vurgulanmıştır. 2002 seçiminde kadınların parlamentoda temsil oranı yalnızca % 4,4'tür (9. BYKP, 43).
10. BYKP (2014-2018)'da; kadınların özellikle eğitim aracılığı ile iş hayatına ve sosyal aşama katılım seviyesinin yükselmesinin, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimini etkileyecek önemli faktörlerden birisi olacağı, Türkiye'nin 2030 yılına kadar işgücü potansiyeli açısından demografik fırsat penceresinden yararlanabilecek ender ülkeler arasında olduğu (10.BYKP, 10-11) belirtilmiştir. Bununla birlikte ülkemizde kadın-erkek fırsat eşitliği konusunda, başta istihdam ve karar alma mekanizmalarına daha aktif katılım olmak üzere şiddetin önlenmesi, eğitim ve sağlık konularında yapılan iyileştirmelerin sürdürülmesi ve uygulamada etkinliğin artırılması ihtiyacının devam ettiği vurgulanmış, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalığın oluşturulacağı ve örnek uygulamaların geliştirileceği ortaya konmuştur (10. BYKP, 44). İşgücü piyasasında etkinliğin artırılması amacıyla güvenceli esnek çalışma, kıdem tazminatı, alt işverenlik, sosyal diyalog, aktif ve pasif işgücü programları gibi alanlarda sosyal taraflarla birlikte uzlaşıyla ilerleme kaydedilmesinin gerektiği görülmüştür (10. BYKP, 50). 10. BYKP'da, kalkınma, genç ve dinamik nüfus yapısının korunması ve doğurganlıktaki hızlı düşüşün önüne geçilebilmesi için kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlaştırıcı nitelikte uygulamalar ile çalışanlar için doğuma bağlı izin ve hakların geliştirileceği, kreşlerin teşvik edileceği, esnek çalışma imkanlarının sağlanacağı belirtilmiştir (10. BYKP,55).

3. KADIN ADAYLARI DESTEKLEME DERNEĞİ (KA.DER) VE YENİ ANAYASA SÜRECİNDE KA.DER

KA.DER 1997 yılında, kadınların seçimle ve atamayla gelinen tüm karar mekanizmalarında eşit temsiliyi sağlamak amacıyla kurulmuştur. Demokratik katılımın temel olduğu bir örgüt yapısına sahip olan KA.DER’in genel merkezi İstanbul’da olup, toplam 8 adet şubesi ve 8 adet temsilciliği bulunmaktadır. Ayrımcılığın her türüne karşı olmayı, tüm siyasal partilere eşit mesafede durmayı, tüm partilerin kadın kolları ve kadın parlamenterleriyle amacı doğrultusunda eşit mesafede birlikte çalışmayı ilke edinen KA.DER’in diğer amaçları ise şunlardır: Kadınların politikaya katılımını engelleyen ekonomik, sosyal, kültürel ve yasal engellerin ortadan kaldırılması, Kadınların karar mekanizmalarında eşit temsiliyi sağlamak için geçici özel önlem politikalarının yasalarda ve siyasi parti tüzüklerinde yer alması, Partili ve partisiz kadınların güçlendirilmesi, aday olmaya teşvik edilmesi ve görünür kılınması, Siyasi partilerde yer alan kadınlar arasında; onlarla kadın hareketi arasında, kadın sorunları ve politikaları konusunda iş ve güç birliğinin gelişmesi amacıyla, lobi, savunma, kampanya, örgütlenme ve eğitim çalışmaları yapmaktır (KA.DER, 2013).

KA.DER, 2009 yerel seçimlerinde kadın aday oranını ve seçilmiş kadın sayısını artırmak, amacıyla hazırladığı Siyaset Okulu projesinin ilkini 2008 yılında hayata geçirmiştir. 2011 yılı genel seçimleri öncesinde Siyaset Okulu projesi yine tekrarlanmıştır (KA.DER, 2013a). KA.DER ayrıca kadın ve siyaset, aile, kadın ve yerel yönetimler, kadın sorunları, Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde kadının konumu, CEDAW Sözleşmesi, cinsiyet eşitsizliği, belediyeler ve kadın, kadınlar için kota konulması, kadın yurttaşların güçlendirilmesi konularında birçok yayına imza atmıştır (KA.DER, 2013b).

KA.DER’in sözcülüğünü yaptığı Anayasa Kadın Platformu’nun yeni anayasaya ilişkin olarak *“Kadınlar Nasıl Bir Anayasa İstiyor?”* ana başlığı altında istekleri şunlardır:

Anayasa’nın Yapılış Yöntemi: Yeni Anayasa için, toplumsal meşruiyeti olan katılımcı, geniş bir tartışma ortamı sağlanmalıdır. Daha sonra, toplumsal farklılıkları da en az siyasi farklılıklar kadar hesaba katan, toplumsal ve siyasi temsil gücü yüksek bir Anayasa Meclisi oluşturulmalıdır. Anayasa Meclisi, parlamento içi ve dışı siyasi partileri ve STK’ları kapsayacak bir anlayışla oluşturulmalı, bu Mecliste % 50 kadın temsili toplumun her kesiminden kadınlara yer verilerek sağlanmalıdır.

Temel İlke ve Değerler: Devleti, milleti, aileyi değil, bireyi temel alan, devleti bireyin hak ve özgürlüklerini garanti etmek, eşitliğini ve refahını sağlamakla görevlendiren, kadını aileden bağımsız eşit ve özgür birey olarak gören, insan ve kadın haklarına dayalı bir Anayasa olmalıdır.

Kapsayıcı, Çoğulcu, Çoğullukçu: Hiçbir toplumsal grubu (inanç, mezhep, dil, kültür, ırk, renk, etnik köken ve sosyal köken, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, felsefi inanç, medeni hal, servet, yaş ve engellilik) ve siyasi görüşü dışlamayan, ötekileştirmeyen, onlar karşısında eşit mesafede duran bir devlet anlayışına dayalı, doğal ve tercihe dayalı, bireysel, grupsal, toplumsal, kültürel ve siyasi farklılıkları zenginlik olarak kabul eden, saygı duyan, onlara “herkese eşit temel haklar” ilkesiyle yaklaşan, Anayasal Vatandaşlığı temel alan, ayrımcılığı yasaklayan, farklılıklar arasındaki mevcut eşitsizlikleri gidermek için pozitif önlemleri zorunlu gören, vatandaşlara ve sivil toplum örgütlerine temsil ettikleri topluluk üyeleri ve toplum kesimi ile ilgili yasa teklifi verme; yasama, yürütme, denetim ve yönetime doğrudan katılma, anayasaya aykırılık başvurusunda bulunma ve davacı- davalı olabilme ve davalara katılma hakkını da içeren taraf ehliyeti yollarının açıldığı, siyasi partilere; demokrasi, saydamlık ve tüm karar organlarının oluşumunda cinsiyetler arası eşit temsil ve katılım ilkesine bağlı olma zorunluluğu getiren ve partilerin, şiddeti savunmaları ve şiddeti anayasal düzeni devirme amacıyla bir yöntem olarak kullanmaları, şiddet eylemlerine katılmaları dışında kapatılmalarını engelleyen, Devletin sivil toplum örgütlerini, çeşitli vergi ve sigorta düzenlemeleri yoluyla destekleme görevinin belirtildiği, diğerlerine üstünlük iddiası içeren milliyetçiliğe, gücün silahlanmasına dayanan ve erkek egemenliğini yeniden üreten militarizme prim vermeyen, sınırlayan; insan, yaşam ve doğa güvenliğini temel alan bir anlayışa sahip, kapsayıcılıkla, çoğulculukla, bireysel seçme ve karar verme özgürlüğüyle bağdaşmayan, milliyetçiliğe ve militarizme prim veren zorunlu din ve milli güvenlik derslerine yer vermeyen, ‘milli’ değil, demokratik, özgürlükçü, başta kadın-erkek eşitliği olmak üzere her alanda eşitlikten yana, farklılıklara ve doğaya saygılı bir eğitim sistemini öngören bir anayasa olmalıdır.

Temel Hak ve Özgürlükleri Sınırlamayan, Genişleten Anayasa: Temel hak ve özgürlükleri ırkçılık, ayrımcılık, nefret suçları, yaşam ve doğa haklarını korumak dışında, “genel ahlak”, “milli güvenlik”, “kamu düzeni”, “genel sağlık” gibi soyut ve keyfiliğe açık nedenlerle sınırlamayan, bu hak ve özgürlüklerin pazarlık ve referandum konusu yapılamayacağını kabul eden, temel hak ve özgürlükler alanında, sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi değil, Avrupa Sosyal Şartı, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü

Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve eki tavsiye kararları gibi Türkiye'nin taraf olduğu tüm ilgili sözleşme, direktif ve anlaşmalar referans alınarak hazırlanan; uluslararası sözleşme ve belgelerin getirdiği yeni hak ve özgürlüklere açık, vicdani ret hakkını din ve vicdan özgürlüğü kapsamına alan bir anayasa olmalıdır.

Güç Yoğunlaşması ve Merkezileşmesini, Hiyerarşiyi Azaltan Siyasi, Hukuki ve İdari Yapı: Erkek egemenliğine olduğu kadar, herhangi bir toplumsal grubun veya ekonomik, siyasi ve ideolojik görüşün egemenliğine ve vesayetine fırsat vermeyen, insanın doğa üzerindeki egemenliği ile mücadele eden, demokratik, laik, sosyal, insan haklarına dayanan bir hukuk devleti olan bir Cumhuriyeti benimseyen, seçimle ve atamayla geline tüm siyasi, idari ve hukuki karar organlarında kadınların eşit temsilini sağlayan, diğer toplumsal grupların nüfusa oranlı temsiline olanak sağlayan bir siyasi, idari ve hukuki yapıya sahip, yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında dengeyi ve karşılıklı denetimi, temsilde adaleti sağlayan, sivil denetime açık, çok partili, demokratik parlamenter rejime dayalı, yargı organları, Sayıştay, Anayasa Mahkemesi, üniversiteler ve diğer özerk kurumların oluşumunda, üyelerini kuvvetler arası denge ve karşılıklı denetim gözetilerek demokratik yollarla ve cinsiyet eşitliği ilkesini gözeterek seçmesinin temel alındığı, siyasi ve idari gücün merkezde yoğunlaşmasını, bunun getirdiği hiyerarşik yapıyı sınırlandıracak, kadınların ve çoğulcu toplumsal yapının temsil ve katılımını güçlendirecek, ekolojik dengeyi gözetmeyi kolaylaştıracak, adem-i merkezîyetçi bir siyasi ve idari yapıya olanak sağlayan bir anayasa olarak sağlayan bir anayasa olmalıdır.

Doğaya Saygılı, Adil Bir Sosyal Devlet: Çalışma yaşamını insan haklarını temel alarak emekçilerden yana düzenleyen, özel sektör işyerlerinde ve kamu kurumlarında uygulanan her türlü ayrımcılık, cinsel taciz ve mobbinge karşı önlemler alan, devletin kadınlara karşı, aile içi de dahil olmak üzere, her türlü şiddeti önlemekle yükümlü kılındığı, kadın ve erkekler arası işbölümünün, aile içi işbölümü de dahil olmak üzere eşitlikçi bir yapıya kavuşmasını desteklemekle yükümlü kılındığı, vatandaşlık kavramını, sivil ve siyasi vatandaşlığa ek olarak (çalışma ve sosyal güvenlik hakkına sahip) sosyal vatandaşlık (adil çalışma saatleri, ücret kadar ücretsiz sağlanan bakım emeğinin de temel alındığı), ekonomik vatandaşlık ve (hakları ve görevleriyle) ekolojik vatandaşlığı da içerecek şekilde düzenleyen, kamu yararının, doğanın dengelerini gözeterek yeniden tanımlandığı, doğal dengeyi gözetken, adil bir sosyal devlet anlayışı getiren (KA.DER, 2013c), bir Anayasa istemektedir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

KA.DER, kamuoyunda yeni anayasa yapım sürecinde başlattığı çalışmalarla, kadın haklarına, eşit temsil isteğine dayalı anayasa isteğini dile getirmektedir. KA.DER, anayasanın yapım sürecinden başlamak üzere eşit temsil isteğini yinelemektedir. Kabaoğlu'nun da vurguladığı gibi *"Eşitlik özgürlük, keyfiliktir"*. Keyfilik dışlandığı ve ayrımcılığın engellendiği bir toplumda birey ve grupların özgürlüğü daha iyi korunur ve hukuksal güvenliği daha kolay sağlanır (Kabaoğlu, 2013: 19). Bu nedenle, yeni anayasayı yapmak üzere oluşturulacak bir Anayasa Meclisi'nde, toplumun bütün kadın kesimlerinin en az % 50 oranında temsil edilmesini istemektedir. Bütün kadın kesimlerinin istek ve dilekleri burada göz önünde alınmalıdır. KA.DER, kadın haklarının tam olarak elde edilebilmesi için kadının aileden ayrı ve bağımsız olarak, bir birey olarak görölmesini istemektedir. Ölkemizde yapılan yasal düzenlemelerde de kadın ailenin içerisinde değerlendirilmekte bu nedenle haklarını tam olarak elde edememektedir.

KA.DER, çoğulcu ve çoğullukçu bir anayasa istemektedir. Eşitlik ilkesinin bir görölümü olan *"farklı olma hakkı"*, farklı olanın hukuk önünde eşit olmasıdır. Bu hakkın hukuksal temelleri, eşitlik ilkesinin değişik bireysel durumlara uyarlanması kendisini göstermektedir. Herkes için özgürlük istediğimizde, eşit özgürlük olarak karşılıklılık gereği de ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise *"biçimsel özgürlükleri yalnız öznenin özgürlüğüne bir ifadeyi yapmaz, aynı zamanda çoğulculuk olgusunun temelinde başkasının özgürlüğüne dikkate alınmasıyla, kullanılmasına da sınır getirir"* (Kabaoğlu, 2013: 19-20). *"Çoğulculuk, hoşgörü ve açıklık düşüncesi kavramları"*, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından da demokratik toplumun kurucu öğeleri olarak benimsenmiştir (Kabaoğlu, 2013: 212). Bu bağlamda; çoğunluğun her istediğinin yapıldığı, bu arada azınlığın haklarının göz ardı edildiği bir anayasa, ne kadar demokratik ve çağdaş olduğu iddia edilirse edilsin herkesin anayasası olmayacaktır. Burada çoğulculuk olmazsa olmaz bir etmendir.

2012 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemine göre ölkemizin toplam nüfusu 75.627.384 olup bu nüfusun 37.956.168'i (% 50.2) erkek, 37.671.216'sı (% 49.8) kadındır (TÜİK, 2013). Seçmen nüfusunun yaklaşık yarısı kadınlardan oluşmasına karşılık halen TBMM'de kadın milletvekili oranı % 14.3, yerel yönetimlerde yer alan kadın sayısı oranı ise yalnızca % 1.2'dir (KA.DER, 2013d). Kadınlar haklarını en doğru ve kararlı biçimde, yasaların yapım süreçlerine katılarak gerçekleştirebilirler. Bu nedenle yeni anayasada, başta yasama organının ve Bakanlar Kurulunun oluşumu olmak üzere kadın ve erkeğin eşit temsiline olanak sağlayacak cinsiyetler arası

eşit temsil olanağının sağlanması yani kadın temsilde kota uygulamasının getirilmesi gerekmektedir. Kadına temsilde kota uygulamasının getirilmesi, siyasi partilerin tüm organlarında cinsiyetler arası eşit temsil olanağının sağlanmasını, dolayısıyla kadının TBMM’de ve yerel yönetimlerde daha fazla temsil edilmesini, kadın haklarına dayalı parti programlarının ve hükümet programlarının ortaya çıkmasını, ülke yönetiminde başarılan cinsiyetler arası eşitliğin her alana yayılmasını ve cinsiyet eşitliğine dayalı politikaların sürdürülmesini sağlayacaktır.

KA.DER, temel hak ve özgürlükleri sınırlamayan, bu alandaki bütün uluslararası belge ve sözleşmelerin getirdiği yeniliklere ve özgürlüklere açık olan bir anayasa istemektedir. KA.DER, seçimle ve atamayla gelinen tüm siyasi, idari ve hukuki karar organlarında kadınların eşit temsiliyi sağlayan bir anayasa istemektedir. Türkiye’de yalnızca 1 kadın vali, 6 vali yardımcısı ile 21 kadın kaymakam görev yapmaktadır. Bakanlıklarda hiç kadın müsteşar bulunmamaktadır (KA.DER, 2013d). Toplumsal gelişmenin hayatın her alanında sağlanması için kadınların başta bakanlıklar ve diğer yönetim organları olmak üzere yeterince temsil edilmesi gerekmektedir.

KA.DER, Sayıştay, Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi, yüksek mahkemeler, üniversiteler ve diğer özerk kurumların oluşumunda cinsiyet eşitliğine dayalı bir anayasa istemektedir. Anayasa Mahkemesi’nin üyelerinin % 14.8’i kadın üyelerden oluşmakta, Sayıştay ve Yargıtay’da hiç kadın başkan veya başsavcı bulunmamaktadır. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun ise 21 üyesinden yalnızca 3’ü (% 14.28)’i kadındır. 101 devlet üniversitesinden yalnızca 6’sında (% 6) kadın rektör bulunmaktadır (KA.DER, 2013d). Seçim ve atama yoluyla belirlenen görevlerde, kadınların da görev almasının önündeki engellerin kaldırılması ve bu tür görevler için özendirilmesi gerekmektedir. Bu yönde tüm kamu tüzel kişilerinin organlarının oluşturulmasında, cinsiyetler arası eşitlik ilkesi hayata geçirilmelidir.

KA.DER, çalışma yaşamında insan haklarını temsil eden, kamu kurum ve kuruluşlarıyla özel sektörde her türlü ayrımcılığı ortadan kaldıran bir anayasa istemektedir. 2012 yılında Türkiye’de işgücüne katılım oranı erkeklerde % 71.8, kadınlarda ise % 30.2 olarak gerçekleşmiştir. Kadın istihdamının % 37.9’u tarım alanındadır (KA.DER, 2013d). 2003 yılında ülkemiz tarafından da onaylanan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 3. maddesine göre taraf devletler; *“Sözleşme’de belirtilen bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakları kullanmada kadınlarla erkeklere eşit haklar sağlamakla yükümlüdür”*. Bu nedenle ülkemizde toplumsal ve ekonomik alandaki eşitliğin, fırsat ve olanak eşitliği kavramına

dönüşebilmesi için, toplumsal dengesizliklerin en aza indirildiği, hukuki eşitliğin anlamlandırıldığı, insan haklarının hem sınırı hem de güvencesi olan **“eşit özgürlük”** hayata geçirilmelidir (Kabaoğlu, 2013, 22). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, kadının toplumsal, ekonomik ve siyasal hayatta yeterince yer almasına bağlıdır. Kadının yalnızca tarım alanında değil, diğer tüm sektörlerde de yer alması sağlanmalı, istihdam, meslek, ücret ve fırsat eşitliği konusunda cinsiyet ayrımı gözetilmemelidir.

Kadın ve erkeğin mutlak anlamda eşit olması için, *“Kadın ve erkeğin haysiyet yönünden eşit olduğu”* kabul edilmelidir. Kişinin kendi bedeninin ve kendi kendinin sahibi olarak kalmasını gerektiren haysiyet ilkesi, hukuksal olarak beşeri varlıkların değerini ortaya koymakta, onlara yapılacak muamelenin de ölçüsünü göstermektedir. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı madde Ek 1’e yapılan ek açıklamada da; *“İnsan haysiyetinin yalnızca kendi kendine bir hak değil, fakat temel hakların da bir dayanağını oluşturduğu...”* kabul edilmiştir (Kabaoğlu, 2013, 26-28). Bu bağlamda, toplumumuzun en değerli yarısını oluşturan kadının haysiyeti, toplumun diğer en değerli yarısını oluşturan erkeğin haysiyeti ile eşittir. Tam anlamıyla cinsiyet eşitliğini sağlamak için toplumun bütün kesimlerinin üzerine düşen görevleri yerine getirmesi beklenmelidir. Ülkemizde, halen sürdürülmekte olan yeni anayasa yapım sürecindeki bütün ortamlarda cinsiyet eşitliği gündeme getirilmeli ve bunun önemi her ortamda vurgulanmalıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde kadınlar, toplumsal, siyasal ve ekonomik hayatta yer alma mücadelesi vermektedirler. Kadın toplumda yalnızca iyi bir eş ve anne olarak, aile yapısı altında tanımlanmak istememekte, eşit yurttaş ve eşit birey olmak istemektedir.

Toplumsal hayata katılan kadın, bunun devamında ekonomik hayata ve siyasal hayata da eşit olarak katılmak istemektedir. Kadın artık, erkeklerin çizdiği dar bir alanda hayatını sürdürmek istememekte, kendi hak ve özgürlüklerini korumak, kendi sınırlarını kendisi çizmek istemektedir. Kadınların kendileri hakkındaki eşitsizliklerle mücadele etmesinin, bunları hukuksal düzende ortadan kaldırmasının öncelikli yolu ise kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığın kabul edilmesi, parlamentoda eşit temsil oranına sahip olmaları ile olanaklıdır. Kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın önlenmesi toplumlar ancak tam anlamıyla demokratik bir hukuk toplumu olabilir.

Anayasa ve yasalarda yer alan eşitlikçi metinlerin uygulamaya konulması, bu metinlerin kağıt üzerinde kalmaması, kadın-erkek eşitliğini sağlayacak mekanizmaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasının gerçek bir demokrasinin ön koşulu olduğu içselleştirilmelidir.

Avrupa ülkelerinde kadın-erkek eşitliğinin yasal olarak sağlanması yanında uygulamada bu eşitlikten ödün verilmediği yapılan inceleme sonucunda görülmektedir. Türkiye’de hem anayasalar, hem mevzuat hem de kalkınma planları kadın-erkek eşitliğini vurgulasa da uygulamada istenilen düzeyde gerçekleşmemektedir. Yeni anayasanın tüm siyasal, toplumsal kesimlerin ve katmanların temsil edildiği bir ortamda yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla KA.DER’in önerileri de dikkate alınarak Devletin yanı sıra Üniversitelerin, STK’ların, özel sektörün görüşlerinin alınması, yeni anayasa sürecinde kadın-erkek eşitliği konusunda önemli bir katılım ve katkı sağlayacaktır.

Kadınlar artık **birey-kadın (bilinçli, ilkeli, reşit, eşit, yurttaş-kadın)** olmak ve yaşamda erkeklerle eşit, önemli toplumsal aktör olarak yer almak istemektedirler. Son söz olarak **“Kadın uygarlığın anasıdır”**.

KAYNAKÇA

- ACAR, Feride, ALTUNOK, Gülbanu (2012), “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Taleplerini Anlamak: Türkiye’de Kadın Hareketinin Temelleri”, Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın, (Der. DEDEOĞLU, Saniye, ELVEREN, Adem Yavuz), s. 71-102, İletişim Yayınları, Ankara.
- Anayasa Metinleri (2013), http://www.belgenet.com/arsiv/anayasa/1876_01.html, (29.05.2013).
- Anayasalarda Toplumsal Cinsiyet ve Kadınlarla İlgili Hükümler, (2011), (Der. Feride EROĞLU), TBMM Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.
- Avusturya Anayasası, http://www.servat.unibe.ch/icl/au00000_.html (20.05.2013).
- Basic Law For The Federal Republic of Germany, (Federal Almanya Temel Yasası-Anayasası) <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>, (20.05.2013).
- BATUM, Süheyl (2011), Anayasa ve İnsan 99 Soruda Çağdaş Anayasa, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- 1.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCE4A2B5A9FE13949B>, (20.06.2013).

- 2.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC9C34CFA04C7928C4>, (20.06.2013).
 - 3.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC2BD846AC6F288F74>, (20.06.2013).
 - 4.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC0B42818B57DD3287>, (20.06.2013).
 - 5.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCB6D60B869D094B5B>, (20.06.2013).
 - 6.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D20ECF6C1940897>, (20.06.2013).
 - 7.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC511D74F7DFC4C49E>, (20.06.2013).
 - 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCD157A140EEA4FF44>, (20.06.2013).
 - 9.Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013), <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCA4AC267A17F0C0F5>, (20.06.2013).
 - 10.Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018), http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/15089/Onuncu_Kalk%C4%B1nma_Plan%C4%B1.pdf, (10.07.2013).
- DEDEOĞLU, Saniye, ELVEREN, Adem Yavuz (2012), “Giriş: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet, Toplum ve Refah Devleti”, Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın, (Der.
- DEDEOĞLU, Saniye, ELVEREN, Adem Yavuz), s. 29-46, İletişim Yayınları, Ankara.
- DERDİMAN, Ramazan Cengiz (2006), Karşılaştırmalı Türk Anayasaları ve TBMM İktüzüğü, Aktüel Yay. İstanbul.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf>, (20.07.2013).
- GMELİN, Daubler Herta (2013), “Alman Anayasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, KA.DER Anayasa Eşit Temsil Semineri, Seminer Notları, s.10-16, 19 Ocak 2013, İstanbul.

- KABAOĞLU, İbrahim Ö. (2013), Özgürlükler Hukuku 1: İnsan Hakları Genel Kuramı, 7. Basım, İmge Kitabevi, Ankara.
- KA.DER (2013), Biz Kimiz? <http://www.ka-der.org.tr/tr/container.php?act=unlimited00&id00=111>, (20.05.2013).
- KA.DER (2013a), Projeler, <http://www.ka-der.org.tr/tr/container.php?act=unlimited00&id00=107>, (20.05.2013).
- KA.DER (2013b), Yayınlar, <http://www.ka-der.org.tr/tr/basin.php?act=yayin00&id00=108>, (20.05.2013).
- KA.DER (2013c), Kadınlar Nasıl Bir Anayasa İstiyor?, http://www.ka-der.org.tr/tr/images/belgeler//Anayasa_kadin_platformu_talepler.pdf, (20.05.2013).
- KA.DER (2013d), İstatistikler, <http://www.ka-der.org.tr/tr/down/WEB%202012-2013%20ISTATISTIKLER.pdf>, (20.05.2013).
- Özgürlükçü, Eşitlikçi, Demokratik ve Sosyal Bir Anayasa İçin Temel İlkeler-DİSK Anayasa Raporu, (2009), http://www.disk.org.tr/content_images/DiSKanayasa.pdf, (01.08.2013).
- SOYSAL, Mümtaz (1969), 100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- TANÖR, Bülent (2010), Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- TÜİK, (2013), Nüfus İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13458>, (20.06.2013).
- 4857 Sayılı İş Kanunu, 10.06.2003 Tarih ve 25134 Sayılı Resmi Gazete.
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 12.10.2004 Tarih ve 25611 Sayılı Resmi Gazete.
- 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, 8.12.2001 Tarih ve 24607 Sayılı Resmi Gazete.

Türkiye’de Azınlık Vakıflarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Yeni Anayasa Sürecinden Beklentiler

Mustafa KARA¹

Hamza Bahadır ESER²

Ömer GÜLER³

ÖZET

Avrupa Birliği İlerleme Raporlarına göre mülk edinememe, mevcut mülklerinin vakıfları adına tescili, mülkleri üzerinde tasarrufta bulunamama, kanun, yönetmelik, genelge vb. mevzuatlarda ayrımcılık yapılması, yönetim ve seçimlerine müdahale edilmesi, izin alma zorunluluğu ve vergi muafiyeti gibi konular, Türkiye’deki cemaat vakıflarının karşılaştıkları başlıca sorunlardır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Türkiye’deki cemaat vakıflarının sorunlarının Avrupa Birliği İlerleme Raporları ve yasal düzenlemeler bağlamında incelenmesi, sorunun çözümüne yönelik bazı öneriler geliştirilmesidir. Araştırma verilerine ulaşılmasında literatür taraması yönteminden yararlanılmış, ulaşılan bilgiler araştırmacılar tarafından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’de azınlık vakıflarının sorunlarının çözülmesi konusunda son on yılda (2003-2013) yasal anlamda önemli adımlar atıldığı ancak, uygulamadan kaynaklanan nedenlerle bu adımların hayata geçirilmesinde sorunlar yaşandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Anayasa, Azınlık, Azınlık Vakfı, Avrupa Birliği, Yasal Düzenleme

1 Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, mustafakara@comu.edu.tr

2 Yrd. Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, hamza.eser@gmail.com

3 Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, guleromer@yandex.com

The Problems Which Minority Foundations Meet in Turkey and the Expectations From New Constitution Process

ABSTRACT

According to the Turkish Progress Reports of the European Union, main problems of non- Muslim communities' foundations in Turkey are about not having ability to property, registering existing properties to foundations, not able to disposition of properties, discrimination on laws, charters, regulations etc. and intervention to administration, elections, requirement to obtain authorization and tax allowance. In this scope, the aim of the study is developing some suggestions about solving these problems in the context of the Europe Union Progress Reports and legal regulations. Literature scanning method is used to reach information's in this study and the information's which is gathered are evaluated by researchers. In conclusion, in Turkey, about non-Muslim minority foundations' problems, important steps were taken in legal terms in last ten years (2003 -2013), but it is seen that, some problems occurred in the implementations of these steps, caused of the reasons about application.

Key Words: Constitution, minority, minority foundations, European Union, legal regulations

GİRİŞ

Azınlık, bir ülke içerisindeki etnik, dinsel ve dinsel yönden çoğunluktan farklı olan ve sayıca az olan yurttaşları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Azınlıkların haklarının korunması konusu esas olarak I. Dünya Savaşı sonrasında imparatorlukların yıkılması ve yeni ulus devletlerin kurulmasıyla gündeme gelmiştir. 1920 yılında kurulan Milletler Cemiyeti (MC) vasıtasıyla azınlık hakları uluslararası örgüt koruması altına alınmıştır. Ancak MC sistemi evrensel olamayışı, işleyiş kurallarında belirsizlikler bulunması ve azınlıkları korumakla onların asimilasyonuna göz yummak arasında bocalaması gibi nedenlerle sürdürülememiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler (BM) azınlık haklarının uluslararası düzeyde korunması konusunda genel çerçeveyi oluşturmuştur. Bölgesel düzeyde ise, AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) ve Avrupa Konseyi azınlık haklarının korunmasına yönelik politikalar geliştirmektedir.

Türkiye açısından azınlık konusu 1923 Lozan Antlaşması ile gündeme gelmiş, uzun tartışmalar sonucu Ermeniler, Museviler ve Rumlar azınlık olarak kabul edilmiştir. Türk tarafınca gayrimüslim Türk vatandaşlarının, hukuk ve uygulama bakımından, diğer Türk vatandaşlarıyla aynı işlemlerden ve güvencelerden yararlandırılacakları taahhüt edilmiştir. Gayrimüslimlerin giderlerini kendileri karşılamak üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, okul ve bunlara benzer eğitim kurumları kurma, yönetme, denetleme ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanma ve dinsel ayinlerini yapma konularında eşit hakka sahip oldukları kabul edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşması olarak kabul edilen 1923 Lozan Antlaşması'nın açık hükümlerine rağmen, azınlık hakları sürekli ihlal edilmiş, azınlıkların dillerini, dinlerini ve kültürlerini yaşamak ve yaşatmak üzere oluşturdukları vakıfların miras ve bağış yoluyla dahi mülkiyet edinmeleri sürekli engellenmiştir. Cemaat vakıfları tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne (VGM) karşı açılan davalar çoğunlukla VGM lehine sonuçlanmış ve bu süreç Yargıtay kararlarıyla da onaylanmıştır. İnsanların din, dil ve kültürlerini yaşayabilmeleri temel insan hakları arasında yer aldığından cemaat vakıflarının mülkiyet edinmeleri araştırma konusu olarak seçilmiştir. Avrupa Birliği (AB)-Türkiye ilişkilerinin yoğunlaştığı 2000'li yıllarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AIHM) cemaat vakıfları tarafından açılan davaların Türkiye aleyhine sonuçlanması, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ilerleme raporlarında cemaat vakıflarının mülkiyet edinme sorunlarına yönelik tespitler nedeniyle azınlık vakıflarının mülkiyet edinme sorunlarının incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu kapsamda çalışmada ilk olarak, azınlık ve azınlık vakıfları kavramı başlığı altında azınlık kavramı, azınlık haklarının gelişimi, cemaat vakıfları ve Türkiye’deki cemaat vakıflarının mülk edinmemeleri konusunda yaşanan sorunlar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci olarak, AB İlerleme Raporlarında azınlık vakıflarının sorunları başlığı altında 2003-2012 AB ilerleme raporları incelenmiş ve cemaat vakıflarının mülkiyet edinmeleri konusundaki tespitleri değerlendirilmiştir. Üçüncü olarak, AB sürecinde azınlık vakıflarının sorunlarını çözmeye yönelik yasal düzenlemeler başlığı altında 2002 yılından günümüze kadar Türkiye’de cemaat vakıflarının sorunlarını çözmeye yönelik olarak yapılan yasal düzenlemeler anlatılmış, uygulamada karşılaşılan güçlükler değinilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’de 2002’den bu yana AB ilerleme raporları doğrultusunda cemaat vakıflarının mülkiyet edinmemesi sorunlarını çözmeye yönelik önemli yasal düzenlemeler yapıldığı ancak, uygulamadan kaynaklanan bazı sıkıntılar nedeniyle yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesinde güçlükler yaşandığı tespit edilmiştir. Bu güçlüklerin çözümü konusunda bazı önerilerde bulunularak çalışma tamamlanmıştır.

1. AZINLIK VE AZINLIK VAKIFLARI KAVRAMI

Bu başlık altında ilk olarak azınlık kavramı ve azınlık haklarının gelişimi anlatılmış, ikinci olarak azınlık vakıflarının tanımı ve Türkiye’deki gelişimine ilişkin bilgiler verilmiştir.

1.1. Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Gelişimi

Sosyolojik açıdan azınlık bir toplumda sayısal yönden azınlık olan, baskın olmayan ve çoğunluktan farklı niteliklere sahip grubu ifade eder. Bu tanıma göre eşcinseller de azınlıktır (Oran, 2010: 26). Hukuksal açıdan azınlık ise, toplum içinde baskın konumda olmayan, nüfus içerisinde sayısal olarak az, etnik, dinsel ve dilsel nitelikler bakımından nüfusun geri kalanından farklılık gösteren ve bu farklılıklarını korumaya yönelik bir dayanışma duygusu taşıyan gruptur (www.ohchr.org, 2013). Etnik, dinsel ve dilsel yönden çoğunluktan farklı olmak; ülke genelinde sayıca azınlıkta olmak; baskın konumda olmamak ve yurttaş olmak azınlık kavramının nesnel koşullarını oluştururken, “azınlık bilincine sahip olmak” öznel unsurunu oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, farklı olduğunun bilincinde olmayan ve bu farklılığı kimliğinin vazgeçilmez koşulu saymayan birey veya grup azınlık oluşturmaz (Oran, 2010: 26-27; azınlık tanımı için ayrıca bkz. www.tdk.gov.tr, 2013).

Azınlık hakları ilk olarak I. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ve Ortadoğu’daki mağlup veya yeni kurulan devletlerin sınırları içerisinde kalan

azınlıkların haklarının korunması nedeniyle gündeme gelmiştir (MRGT, 2007: 10). 1920 yılında kurulan MC azınlık haklarını uluslararası örgüt denetimi ve kapsamına alınmıştır. Çok taraflı bir dizi anlaşmayı içeren MC azınlık sistemiyle azınlık haklarının korunmasına yönelik önemli adımlar atılmış, ancak geliştirilen bu sistem evrensel olamayışı, işleyiş kurallarında belirsizlikler bulunması ve azınlıkları korumakla onların asimilasyonuna göz yummak arasında bocalaması gibi nedenlerle fazla sürdürülememiştir (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 27).

II. Dünya Savaşı sonrasında MC yerine 1945'te kurulan BM tarafından azınlık hakları güvence altına alınmıştır. Uluslararası düzeyde azınlık haklarını koruyan BM'nin yanı sıra, bölgesel düzeyde AGİT ve Avrupa Konseyi azınlık haklarının korunmasına yönelik politikalar geliştirmektedir. Azınlık hakları Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde de önemli yer tutmakta olup AB Konseyi tarafından hazırlanan ilerleme raporlarında Türkiye'deki azınlıkların sorunlarına ilişkin bazı tespitlere yer verilmektedir (MRGT, 2007: 10).

BM Koruması: Günümüzde dünya çapında bir milyara yakın azınlık mensubunun olduğu ve bunların sıklıkla ayrımcılığa ve dışlanmaya hatta şiddetli çatışmalara maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Bununla birlikte, ulusal, etnik, dinsel ve dilsel grupların meşru taleplerinin karşılanması kültürel çeşitliliği korumanın yanı sıra, toplumsal istikrarı güçlendirmek açısından da önem arz etmektedir. Bu kapsamda, 1945 BM Antlaşması ve 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi azınlık haklarının korunmasına ilişkin yasal çatıyı oluşturmuştur (www.unicankara.org.tr, 2013).

Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmede ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğinin sağlanması Türkiye'nin de taraf olduğu (RG: 24/08/1945-6902) 1945 BM Antlaşması'nın amaçlarındandır (md 1/3). Yine Türkiye tarafından 1949 yılında onaylanan 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de (RG: 27/05/1949-7217) bir kimseye uyuğunda bulunduğu ülke tarafından ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır (md. 2). Bu iki belgede azınlık hakları yönünden öngörülen esas, insanlar arasında ırk, din, dil, kültür ayrımının ortadan kaldırılarak, oluşturulan eşitlik ortamında azınlık haklarının korunmasıdır (Çağatay, 2011: 98).

Ayrım yapmama ve eşit davranma ilkeleri azınlık haklarının korunmasında yetersiz kalınca 1976'da yürürlüğe giren BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'yle yeni bir adım atılmıştır (Çağatay, 2011: 98). Sözleşme Türkiye tarafından bazı maddelerine çekinceler konularak

2003 yılında onaylanmıştır (RG: 18/06.2003-25142). Sözleşme’de etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu kişilerin kendi kültürlerini, dinlerini ve dillerini yaşatma hakları güvence altına alınmıştır (md. 27). Sözleşme azınlıkların vatandaşı oldukları ülkelerde ayrımcılığa tabi tutulmalarını yasaklamakta, kendi kültürlerini, dinlerini, dillerini ve geleneklerini yaşatabilmelerine imkân vermektedir. Aynı zamanda Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolü onaylayan ülkeler vatandaşlarına haklarının ihlal edilmesi durumunda BM İnsan Hakları Komitesine başvuru hakkını tanımışlardır. Türkiye Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolü bazı çekincelerle 2006 yılında onaylamıştır (bkz. RG: 05/08/2006-26250).

BM kapsamında azınlık haklarının korunmasına yönelik diğer bir belge, 1992 Ulusal, Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kimselerin Hakları Bildirgesi’dir. Bildirgeye Türkiye, yorum beyanında bulunarak fikir birliği yoluyla katılmıştır. Bildirge’nin hukuksal bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte, doğrudan azınlık haklarını konu alan ilk uluslararası belge olması ve azınlık haklarına ilişkin yeni standartları ortaya koyması bakımından önemlidir. Bildirge aynı zamanda BM uygulamasında “ayrımcılığın önlenmesi”nden “azınlık haklarının korunması”na geçiş anlamı taşımaktadır (Çağatay, 2011: 99). 1992 Bildirgesi BM’nin insan hakları gündemine yeni bir ivme kazandırmıştır. Bildirge azınlıkların kendi kültürlerini, dinlerini, dillerini açıklama ve yaşamalarına, ülkelerini terk etmelerine veya geri dönmelerine imkân vermektedir. Devletlerden, bu hakları teşvik etmeleri ve korumaları istenmektedir (bkz. www.ombudsman.gov.tr, 2013). BM İnsan Hakları Komisyonu 1995’te kendine bağlı bir azınlık çalışma grubu kurulmasını onaylamıştır. Azınlık temsilcilerinin erişim imkânı olduğu dünyadaki tek forum örneği olan bu grup, BM toplantılarında seslerini duyurup endişelerini paylaşabilsinler hatta durumlarını iyileştirmek için öneri getirebilsinler diye azınlık topluluklarına ulaşmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda grup azınlık sorunlarının çözümü, azınlık haklarının uygulanmasının sağlanması ve korunması için tedbirler önerme yetkisine sahiptir (www.unicankara.org.tr, 2013).

AGİT Koruması: Azınlık haklarının özel haklar gerektiren yeni standartlara kavuşturulmasına AGİT öncülük etmiştir. 1975 Helsinki Nihai Senedi’nde ulusal azınlıklara hukuk önünde eşitliğin yanı sıra, temel hak ve özgürlüklerden yararlanmada fırsat eşitliği sağlanması öngörülmüştür. 1990 Kopenhag Belgesi’nde, Avrupa’da barış, güvenlik ve istikrarın korunması için azınlık haklarına geniş yer verilmiş, ancak bu hakların kullanılması ülke bütünlüğü ve ulusal egemenlik kavramlarıyla sınırlandırılmıştır. 1990 Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı’nda ise, taraf devletler ulusal azınlıkların etnik, dil,

kültürel ve dinsel kimliklerinin korunmasını ve bu kimliklerin herhangi bir mağduriyete uğramaksızın, kanun önünde tam bir eşitlik ve serbestlik içinde dile getirilmesini, korunmasını ve geliştirilmesini kabul etmişlerdir (Çağatay, 2011: 100).

AGİT azınlık haklarının korunmasını bir “çatışma önleme tedbiri” olarak görmektedir. AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği aracılığıyla, azınlık meseleleri konusunda özel bir uzmanlığa sahiptir. Bu kapsamda azınlıkların eğitimi, dil hakları, etkili katılım, radyo ve televizyon yayınlarında azınlık dillerinin kullanımını konularında Avrupa standartlarını özetleyen ilkeler geliştirmiştir (MRGT, 2007: 11).

Avrupa Konseyi Koruması: Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan 1950 AİHS’nde (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) azınlık haklarıyla ilgili ayrı bir düzenleme öngörülmemiştir. Ancak, Sözleşmenin 14. maddesinde bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanmada ırk, renk, dil, din veya ulusal bir azınlığa mensup olma gibi nedenlerle ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır (Çağatay, 2011: 100). Türkiye AİHS’ye taraftır ve AİHM’nin yargı yetkisine tabidir. AİHM, azınlıkların korunmasının temel bir Avrupa ilkesi olduğunu belirtmiştir. AİHS’ne ek 12 nolu Protokol, yasayla güvence altına alınmış olan hakların kullanılmasında ayrımcılığı yasaklamıştır. Türkiye bu protokolü 18 Nisan 2011’de imzalamış, ancak onaylamamıştır (MRGT, 2007: 11).

Avrupa Konseyi’nin 1993 Viyana Zirvesi’nde hazırladığı Bildirge’nin “Ulusal Azınlıklar” başlıklı 2. Ekinde, Kopenhag Belgesi’nin ulusal azınlıkların korunmasına ilişkin siyasal taahhütlerinin hukuksal yükümlülüklerle dönüştürülmesi gereği vurgulanmıştır. Bu konuda görevlendirilen Bakanlar Komitesince hazırlanan “Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme” 1995’te yürürlüğe girmiştir. Çerçeve Sözleşme hükümleri doğrudan uygulanabilir değildir. Sözleşme hükümlerinin uygulanmasında, özel koşulların göz önünde tutulabilmesi için, devletlere geniş takdir yetkisi verilmiştir. Avrupa Konseyi üyelerinden Türkiye, Fransa, Belçika ve Andora tarafından imzalanmayan Sözleşme’de uygulamayı denetleme yetkisi Bakanlar Komitesine verilmiştir. Sözleşme ulusal azınlıkların “farklı olma” hakkını tanımakla birlikte; bu hakkı, ülke bütünlüğü, ulusal egemenlik, hukukun üstünlüğü ve hukuksal düzeni koruma yükümlülükleri ile sınırlandırmıştır. Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen ve 1998’de yürürlüğe giren Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nda ise Avrupa kültürel mirasının bir parçası olarak kabul edilen bölgesel ya da azınlık dillerinin korunması ve geliştirilmesi hedeflenmiştir (Çağatay, 2011: 101).

ABüyelerindenbazılarınınülkebütünlüğünüönplanaçıkmalarınedeniyle azınlık haklarının korunması geri planda kalmıştır. Ulusal birliğin sağlanması çoğu zaman azınlık haklarının korunmasının önüne geçmektedir. Bununla birlikte, uluslararası sözleşmelerde belirtilen azınlık haklarının korunmasında üye devletlerin işbirliği yapmaları teşvik edilmektedir. Uluslararası hukukta etnik ve ulusal azınlık tanımları net bir şekilde yapılmadığından ulusal birliğin korunması gerekçesiyle bazı durumlarda devletler ulusal azınlıkları inkâr edebilmektedir. Mesela, Fransa, ulusun bölünmezliği prensibine aykırılık teşkil edeceğini düşüncesiyle azınlık kavramına kanunlarında yer vermezken; Yunanistan’da Makedonlar ve Türkler, Türkiye’de Ermeniler, Museviler ve Rumlar dinsel azınlık, Makedonya’da Bulgarlar ve Boşnaklar etnik azınlık olarak kabul edilmekte ve azınlık hakları sadece bu gruplar için uygulanmaktadır. Yine, devletler ulusal birliğin korunması gerekçesiyle taraf oldukları uluslararası sözleşmelere bazı çekinceler koymaktadırlar. Bu kapsamda, İngiltere ve Türkiye AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği vesayet alanının, bir organizasyon veya kişiyle ilişki içine girmeyi veya şiddete göz yummayı gerektirmeyeceğine dair hükümler koydurmuşlardır. Bu yolla Kuzey İrlanda’nın ve Kürtlerin sorun haline getirilmesini önlemeye çalışmışlardır. Sonuç olarak, azınlık tanımı ve türleri konusunda teoride bir uzlaşma olmasına karşın, uluslararası hukukta ulusal birlik kaygısının azınlık haklarının korunmasının önüne geçtiği söylenebilir (Okutan, 2004: 72-73).

1.2. Türkiye’de Azınlıklar ve Cemaat Vakıfları

Azınlık-ekalliyet terimi Osmanlı Devleti’nin son elli yılında kullanılmaya başlanmış ve genellikle Batı’daki metinlerden aktarılmıştır. Osmanlı döneminde bugünkü anlamda azınlık politikası uygulanmadığından kavram olarak da ekalliyet sözcüğü yaygınlaşmamıştır. Osmanlı Devleti yıkılana dek azınlıkları ifade etmede kullanılan sözcük genellikle “gayrimüslim” olmuştur (Ercan, 2006: 14). Osmanlı Devleti, iç siyasetini şer-i ve örfi hukuk sistemlerine göre oluşturmuştur. Bu çerçevede devlet içerisindeki gayrimüslimler “millet sistemi” denilen bir yapılanmaya tabi tutulmuştur. Bu sistemde gayrimüslimler ekonomik, sosyal ve kültürel kurumlarını oluşturmuşlar ve kendi hukuk düzenlerine bağlı kalarak mahallelerinde varlıklarını sürdürmüşlerdir (Tunç, 2004). İslam Hukuku’nun bahsettiği haklar, kanunnameler, fermanlar ve üçüncü ülkelerle yapılan antlaşmalarda yer alan hükümler Osmanlı’daki azınlık haklarının temelini oluşturmuş; Batılılaşma dönemiyle birlikte (18. yy.’dan itibaren) azınlıklara tanınan hakların kapsamı sürekli genişletilmiştir (Öztürk, 2003: 68).

19. yüzyılda ne Avusturya, ne de Rusya'da hâkim ulusun dışında herhangi bir etnik gruptan sefir ve nazır düzeyinde devlet adamı görülmezken, Osmanlı'da Hristiyan nazırlar, sefirler, valiler hatta milletlerarası konferans ve barış antlaşmalarına gönderilen gayrimüslim delegeler görev yapmıştır. 1877 tarihli ilk Osmanlı meclisinde görev alan 116 mebusun %59'unu (70 kişi) Müslüman, %41'ini (46 kişi) de gayrimüslim mebuslar oluşturmuştur. 1908 seçimlerinden sonra oluşan ikinci mecliste 45, 1912 seçimlerinden sonra oluşan üçüncü mecliste 41, 1914 seçimlerinden sonra oluşan dördüncü mecliste ise 31 gayrimüslim milletvekili görev yapmıştır (Kaya, 2005: 128, 133).

İslam Hukuku'ndan gelen bir uygulama olarak Osmanlı yönetimi altına giren bölgelerdeki gayrimüslimlerin varlıklarını sürdürmek için oluşturdukları dini, ekonomik, kültürel ve sosyal kurumlara dokunulmamıştır. Bunların varlıkları yeni fermanlarla tanınmış veya daha önceki yönetim de İslam yönetimi ise eskiden verilen fermanlarla sağlanan haklar korunmuştur. Gayrimüslim cemaatlerin dini, ekonomik, kültürel ve sosyal varlıklarını sürdürmek için oluşturdukları kurumların başında ise vakıflar gelmektedir. Cemaat vakıfları, gayrimüslimlere ait hastane, kilise, manastır ve okul gibi kurumların yönetimini üstlenen vakıflara verilen isimdir (TESEV, 2009: 9).

Osmanlı Devleti İslam Hukuku'na uygun olarak gayrimüslimlerin mallarını hastane, kilise, manastır, okul ve yetimhane gibi kurumların giderleri için vakfetmelerine izin vermiştir. Bu vakıfların hukuken tescil edilmesi için aranan temel şart “vakıf gelirlerinin kilise veya manastır fukarasına harcanması”dır. Bu hukuki koşula bağlı olarak Osmanlı döneminde Ermeni, Musevi ve Rumlar başta olmak üzere gayrimüslim cemaatler, Müslümanlar gibi sosyal ve kültürel alanlarda hizmet veren vakıflar kurmuşlardır. Ancak, 1816'da yayınlanan bir fermanla manastır ve kilise fukarası için nakitten başka çiftlik, dükkân, ev ve tarla gibi gayrimenkul akarlarının (gelir getiren yapı ve mallar) vakfedilmesi yasaklanmıştır. Bazı istisnalarla birlikte bu uygulama 16 Şubat 1912 tarihli Kanun-i Muvakkat'a (Geçici Kanun) kadar sürmüştür (Alkan, 2009: 97-98).

Osmanlı'nın son dönemlerinde merkezileşme hareketleri kapsamında, dağınık yapıdaki vakıfların tek elde toplanması, vakıf sektöründeki yolsuzlukların önlenmesi, Batı tarzında merkezi bir yapının oluşturulması ve vakıf potansiyelinden devletin diğer sektörlerinin de yararlandırılması gibi nedenlerle 1826 yılında Evkaf Nezareti kurulmuştur. Ancak, hukuksal düzenlemelerle vakıf imkan ve gelirlerinin devletin diğer sektörlerine aktarılması, bakımı için büyük masraf gereken hayrat yapıların Evkaf

Nezareti'ne geçmesi, bu kurumların yaşaması için tahsis edilen taşınmazların elden çıkarılması, hayrat eserlerin harap olmasına yol açmış ve vakıf hizmetlerini durma noktasına getirmiştir (Çağatay, 2011: 110).

Osmanlı Devlet sisteminde “miri arazi” denen tarım toprakları devlet hazinesine ait olduğundan bu tür arazilerin bir vakfa tahsisinde Sultan fermanı şartı aranmıştır. 1912'ye kadar vakıfların tüzel kişiliği tanınmadığından, Müslim ve gayrimüslim vakıfları taşınmaz mal edinemedişlerdir. Gayrimüslimler, bu kanuni engeli aşmak için, hayır kurumlarına gelir getirmesi için vakfedilen taşınmazlarını ya cemaatten biri (nam-ı müstear) ya da Hz. Meryem veya bir aziz ve ya azize (nam-ı mevhum) adına kaydetmişlerdir. Böylece kendi adlarına tapuda tescil ettiremedikleri taşınmazları tasarruf etmeye devam etmişlerdir. 1912'de kabul edilen “Hükmi Şahısların Taşınmaz Tasarruflarına İlişkin Muvakkat Kanun” vasıtasıyla, Müslüman vakıflarının yanı sıra gayrimüslim vakıflarının da tüzel kişiliği tanınmış ve bu vakıflar mülhak vakıflar (yani mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıflar) grubuna dâhil edilmiştir. 1912 Kanun-i Muvakkat'ında vakıflarca düzenlenen defterlerde yer almadığı halde nam-ı müstear veya nam-ı mevhum şeklinde kaydedilen taşınmazların vakıflara ait olduğunu bildiren gerçek kişiler ya da hayatta değillerse mirasçıları tarafından vakıf tüzel kişilikleri adına kayıt ettirmeleri gerektiği belirtilmiştir (TESEV, 2009: 10).

Cumhuriyet döneminde gayrimüslim Türk vatandaşları Tek Parti iktidarı yıllarında (1923-1945) Cumhuriyet Halk Fırkası'nın azınlıklara karşı dışlayıcı ve ayrımcı siyaseti nedeniyle partiye üye olamamışlardır. TBMM'ye bağımsız milletvekili olarak girebilmişler, ancak karar verici organlarda yer alamamışlardır. Çok Partili Dönemde de (1945 sonrası) fazla bir şey değişmemiş, azınlık nüfusun azaldığı bir ortamda siyasi partilerin azınlık adaylarda aradığı tek vasıf “Türkiye Cumhuriyeti'nin tanıtımına katkıda bulunmaları” olmuştur. Yine bu adayların geçmişte yaşanan ve azınlıkların mağdur olduğu olayları dile getirecek muhalif bir kimliğe sahip olmamalarına özen gösterilmiştir. 1935-1999 arası dönemde 23 gayrimüslim milletvekili meclise girebilmiş, sonraki dönemde ise seçilebilecekleri bir sıradan aday gösterilmediklerinden meclise girememişlerdir (Bali, 2009: 60, 63). Türkiye azınlıklar ve azınlık vakıfları meselesini azınlıkları din temeline bağlı olarak tanımlayan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşması niteliğindeki 1923 Lozan Antlaşması ile çözmeye çalışmıştır (Alkan, 2009: 100; MRGT, 2007: 12; TESEV, 2009: 10). Cumhuriyet kurulduktan sonra sırasıyla 1926 tarih ve 743 sayılı Türk Medeni Kanunu, 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu,

1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ve 1936 Beyannamesi Uygulaması Türkiye'deki azınlık politikasının hukuksal altyapısını oluşturmuştur.

1923 Lozan Antlaşması: Lozan Antlaşması'nda azınlık tanımı bulunmamakla birlikte, azınlıklarla ilgili maddelerden Türkiye'nin sadece gayrimüslimleri azınlık olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır. Lozan Antlaşması'nda gayrimüslimler azınlık olarak kabul edilmekle birlikte, Antlaşma'daki haklardan Türkiye'deki tüm gayrimüslimler yararlandırılmamıştır. Bu haklar, sadece Ermeni, Musevi ve Rum vatandaşlara uygulanmıştır. Bunların dışında kalan Asuriler, Keldaniler ve Süryaniler gibi diğer gayrimüslim azınlıklar Lozan Antlaşması ile azınlıklara verilen haklardan yararlandırılmamıştır (Çağatay, 2011: 95-96).

Azınlık vakıflarıyla ilgili olarak Lozan Antlaşması'nda Müslüman olmayan Türk vatandaşlarının, hukuk ve uygulama bakımından, diğer Türk vatandaşlarıyla aynı işlemlerden ve güvencelerden yararlandırılacakları belirtilmiştir. Özellikle, giderlerini kendileri karşılamak üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, okul ve bunlara benzer eğitim kurumları kurma, yönetme, denetleme ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanma ve dinsel ayinlerini yapma konularında eşit hakka sahip oldukları kabul edilmiştir (md. 40).

Genel eğitim konusunda, Türk hükümeti, gayrimüslim uyrukların yoğun olarak yaşadıkları il ve ilçelerde, bu kişilerin çocuklarına ilkokullarda ana dillerinde eğitim görebilmelerini sağlamak için, uygun düşen kolaylıkları sağlama sorumluluğunu üstlenmiştir. Hükümet aynı zamanda söz konusu il ve ilçelerdeki azınlıklara ait din, eğitim ya da hayır kurumlarına devlet bütçesi, belediye bütçesi ya da öteki bütçelerden hakkaniyet ölçülerine uygun bir biçimde pay ayırmayı kabul etmiştir (md. 41).

Türk Hükümeti söz konusu azınlıklara ait havralara, kiliselere, mezarlıklara ve diğer dinsel kurumlara her türlü korumayı sağlamayı yükümlenmiştir. Aynı zamanda azınlık vakıflarına ait mevcut dini ve hayri kurumlara her türlü kolaylık ve müsaadeyi göstermeyi kabul etmiş, yeni kurulacak bu gibi kurumlara da gerekli kolaylıkları sağlamayı taahhüt etmiştir (md. 42).

Lozan Antlaşması'nın 40-42. maddeleriyle gayrimüslim vatandaşların eğitim, din, hayır, sağlık ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendi imkânlarıyla kurdukları azınlık vakıflarına özerklik tanınmıştır (TESEV, 2009: 10-11). Türkiye Lozan Antlaşması'nın 38-44. maddelerini temel yasalar olarak kabul ederek "yasal üstünlük ilkesi" gereğince azınlık haklarının korunmasını güvence altına almıştır. Buna göre, Türkiye'deki hiçbir kanun, yönetmelik

(tüzük) ve resmi işlem bu hükümlere aykırı veya çelişir olmayacağı gibi üstün de olmayacaktır (md. 37)

Lozan Antlaşması, azınlık ilkokullarında anadilde eğitim yapılmasını istemekle kalmamış, bu okullara Türkiye'nin para yardımı yapmasını da karara bağlamışken, Talim-Terbiye Kurulu 23/09/1993 tarih ve 434 sayılı kararıyla Özel Ermeni İlkokullarında Ermenice dışındaki bütün derslerin Türkçe okutulmasını kararlaştırmıştır (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1993: 810). Talim ve Terbiye Kurulu'nun bu kararının Lozan Antlaşması'nın 37. maddesi ile büyük bir çelişki oluşturduğu ve anayasadan bile üstün konumda olan Lozan Antlaşması'nın ihlal edildiği belirtilmiştir. Gelen tepkiler üzerine Milli Eğitim Bakanlığı Talim-Terbiye Kurulu'nun 23/09/1993 tarih ve 434 sayılı kararını Aralık 1993'te geri almak zorunda kalmıştır (Oran, 1994: 289, 292).

1926 Türk Medeni Kanunu (TMK): Yeni vakıfların kurulmasına onay veren 743 sayılı TMK, "...belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamayacağı"na (md. 74) hükmederek cemaat vakıflarını bu düzenlemenin kapsamı dışında bırakmıştır (RG: 04/04/1926-339). Bu maddeyle cemaat vakıflarının yeni vakıf kurmaları yasal olarak engellenmiş, mevcut vakıfları ile yetinmeleri öngörülmüştür. Aynı anlayış 2002'de yürürlüğe giren 4721 sayılı TMK'da da aynı ifadeler kullanılarak (bkz. md. 101) devam ettirilmiştir (RG: 22/11/2001-24607). Dolayısıyla, Ermenilerin, Musevilerin ve Rumların kendi cemaatlerine yönelik yeni vakıf kurmaları AB sürecinde yapılan reformlara rağmen bu gün dahi mümkün değildir. TMK'nın gayrimüslimlerin örgütlenme özgürlüğüne getirdiği bu sınırlamanın, Lozan Antlaşması'na ve AİHS'ne aykırı olduğu belirtilmiştir (TESEV, 2009: 12).

Diğer yandan, azınlık vakıflarının gerek 743 sayılı TMK gerekse de 4721 sayılı TMK'da yer alan "belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamayacağı" hükmünün kapsamı dışında bulunduğu görüşünde olanlar ise, Lozan Antlaşması'nın 42. Maddesindeki "...azınlıkların bugünkü durumda Türkiye'de mevcut olan vakıflarına ve dini ve hayri kurumlarına her türlü kolaylık ve müsaade gösterilecek ve Türk Hükümeti yeni din ve hayır kurumlarının kurulması için bu gibi özel kurumlara sağlanmış olan gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir" hükmüne işaret etmektedirler (Çağatay, 2011: 117). Ancak, aşağıda görüleceği üzere azınlıkların yeni cemaat vakfı kurmak bir yana mevcut vakıflarının mal varlıklarını koruma konusunda dahi bürokratik engellerle karşılaştıkları anlaşılmaktadır.

1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu: Lozan Antlaşması'nda Türkiye "...söz konusu azınlıklara ait kiliselere, havralara, mezarlıklara ve diğer dinsel kurumlara her türlü korumayı sağlamayı" taahhüt etmiştir (bkz. md. 42). Ancak, 1580 sayılı Belediye Kanunu (md. 160) ile "...vakfa ait olan umumi mezarlıklar bilumum hukuk ve vecaibi ile..." belediyelere devredilmiştir (RG: 14/04/1930-1471). Bu hüküm gayrimüslimlere ait mezarlıkların ileriki yıllarda azınlık vakıflarının elinden alınmasına hukuki dayanak oluşturmuştur. Mezarlıkların idaresi cemaatlerine bırakılmakla birlikte, gayrimüslimler bu hakkın kullanımında siyasi iradeden bağımsız olamamışlardır. Cemaatlerin dini yönetimleri tarafından aforoz edilenler bile cemaat mensuplarının tüm itirazlarına rağmen belediye yönetimi kararıyla gayrimüslim mezarlıklarına gömülmüştür (TESEV, 2009: 13).

Dini bir mesele olan gayrimüslimlerin ölülerinin gömülmesi ve bunlar için mezarlık yeri tahsis konularındaki sorunların Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren yaşandığı görülmektedir. 19.yy da mezhep değiştirmenin serbest bırakılmasıyla birlikte Ermeni ve Musevi cemaatleri örneklerinde olduğu gibi farklı din ve mezhep mensuplarının mezarlıklarının aynı mekânda olması sorun olmuştur. Yine, aynı din ve etnik kökene sahip olmakla birlikte, Üsküdarlı veya taşralı (yerli-muhacir) olan Rum ölülerinin aynı mezarlığa gömülmesi dahi sorun olmuştur. Devlet Müslüman veya gayrimüslim tebaadan olsun ihtiyaç doğduğunda mezar tahsis edilmesinde bir sıkıntı çıkartmamıştır. Gayrimüslimler arasındaki tartışmalarda ise her iki tarafı da dinleyerek ve haklı olanı tespit ederek sorun çözülmeye çalışılmıştır (Erkan, 2013: 56).

Günümüz itibariyle devletin gayrimüslim mezarlıklarıyla ilgili tutumunda kısmen değişme olduğu söylenebilir. 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 79. maddesinde mezarlıklar belediyelerin tasarrufu altındaki yerler (RG: 13/07/2005-25874) arasında sayılmış olmakla birlikte 2010/13 sayılı Başbakanlık Genelgesi'nde kontrolü belediyelere geçmiş olan gayrimüslim mezarlıklarının korunması ve bakımı konularında gereken özenin gösterilmesinin istenmesi bu değişime örnek olarak gösterilebilir (RG: 13/05/2010-27580).

1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu: Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'deki mevcut vakıfları ciddi bir düzen ve esasa bağlamak amacıyla 2762 sayılı Vakıflar Kanunu çıkarılmış, cemaat vakıfları (2762 sayılı Kanun'da azınlık vakfı değil, cemaat vakfı ifadesi kullanılmıştır) mülhak vakıf statüsüne tabi tutulmuş ve kendi mütevellileri veya seçilmiş heyetleri tarafından yönetilmeleri öngörülmüştür (Çağatay, 2011: 114). 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 44. maddesinde 1328 (1913) tarihli yasan

sonra tapuya verilen belgeler ve diğer delillerle vakıf olarak tasarruf edildiği anlaşılan taşınmazların vakıf adına tescilinin yapılıp, tapularının verileceği belirtilmiştir (RG: 13/06/1935-3027). İdari yol ile tanınmış tescil işleminin, daha ziyade açılan davalar yoluyla tamamlanması yoluna gidilmiş, bu şekilde yüzlerce dava açılmış ancak davaların hemen hepsi davayı açan vakıflar aleyhine sonuçlanmıştır (Çelikel, 2005: 58). 1950’li yıllardaki demokratikleşme sürecinde, çeşitli mahkeme kararlarıyla cemaat vakıflarına taşınmaz edinmeleri ehliyeti tanınmış, ancak 1961 Anayasası’nın kabulünün ardından cemaat vakıflarının taşınmaz edinme ehliyetleri geri alınmıştır (TESEV, 2009: 13).

1936 Beyannamesi Uygulaması: 2762 sayılı Vakıflar Kanunu’nun 44. maddesine ek geçici maddesinde, cemaat vakıflarını idare eden kişilerce tüm mallarının, gelirlerinin ve bunları sarf ettikleri yeri birer beyannameyle üç ay içinde Vakıflar İdaresi’ne bildirmeleri istenmiştir. Cemaat vakfı olarak kurulan tüzel kişiliklerin hiçbirisi vakıf olarak kurulmadıklarından vakfiyeleri de bulunmamaktaydı. Bu nedenle cemaat mensupları önce beyanname vermek istememişler, ancak sonradan vakıf olmadıklarına dair şerh düşerek beyannameleri imzalamışlardır (Çağatay, 2011: 116).

Cemaat vakıfları, 1960’ların ortalarına kadar valilik tarafından verilen tüzel kişilikleri bulunduğu dair belgelerle herhangi bir izne gereksiz satın alma, bağış ve vasiyet gibi yollarla taşınmaz edinmişlerdir. Ancak, Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs geriliminin yaşanmaya başladığı 1960’lı yılların ortalarından itibaren sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) azınlık vakıflarından mülkiyetlerinde bulunan taşınmazlara sahip olduklarını ispat etmeleri için “vakıf senedi” ibraz etmelerini istemiş, bunun mümkün olmadığı belirtilmesi üzerine de 1936 Beyannameleri’nin cemaat vakıflarının vakıf senedi yerine geçtiğine karar vermiştir. Cemaat vakıfları, bu uygulamanın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu, Anayasa ve Lozan Antlaşması’na aykırı olduğu gerekçesiyle konuyu yargıya taşımışlardır. Ancak, mahkemelerin her seferinde VGM’yi haklı bulmaları üzerine, konu Yargıtay’a intikal etmiştir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, oybirliğiyle aldığı 1971 tarihli kararında (06/07/1971 tarih ve 4449 E, 4399 K), alt mahkemenin kararını “Türk olmayanların meydana getirdikleri tüzel kişiliklerin gayrimenkul iktisapları men edilmiştir” gerekçesiyle onaylamıştır (TESEV, 2009: 14).

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1974 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüklerine verilen beyannamelerle ilgili olarak verdiği kararda (1971/2-820 Esas, 1974/505 Karar sayılı ve 08/05/1974 tarihli karar); alınan beyannameleri

vakfiye olarak kabul etmiş, vakıfnamelerde hibe veya vasiyet kabul edileceği açıkça belirtilmediği için, “vakıfların yeniden mal iktisap edemeyeceği” sonucuna varmıştır. 1974’ten sonra bu konuda açılan bütün davalar yüksek mahkemenin bu kararı doğrultusunda değerlendirilerek dava açan vakıflar aleyhine ve hazine lehine sonuçlanmıştır. Söz konusu beyannameler vakıfların fiilen tasarruf ettikleri taşınmaz malların tescili amacıyla verildiklerinden vakfiye niteliğinde olmadıkları gibi 2762 sayılı Vakıflar Kanunun da böyle bir yoruma müsait olmadığı, bu nedenle doktrinde, Yargıtay’ın verdiği kararın 2762 sayılı Kanunun amacına aykırı olduğu belirtilmiştir (Çelikel, 2005: 59).

1926 tarih ve 743 sayılı TMK’nın 75. maddesine ve TMK hükümlerine göre kurulan vakıflara ait tüzüğün 4. maddesine göre, vakıf senedinde vakfın organlarının, gayesinin, bu gayeye tahsis edilen mallar ve hakların, vakıf teşkilatı, ikametgâhı ve isminin gösterilmiş olması gerekmektedir. Ancak bu unsurların hiç biri 1936 Beyannamelerinde bulunmadığından bu beyannamelerin vakıf senedi yerine geçemeyeceği iddia edilmiştir (Reyna ve Şen, 1994: 31). Türkiye’deki cemaat vakıfları 1970’lerden 2002 yılına kadar, 1936 Beyannamesi’yle oluşan statülerini korumuşlar, ancak yeni taşınmazlar edinememişlerdir. 1936-1974 yılları arasında cemaat vakıflarınca edinilen taşınmazlar ise bu vakıflarla devlet arasında ihtilafa neden olmuş, anlaşmazlıklar yargıya intikal etmiştir (Alkan, 2009: 101). Taşınmaz edinmede yaşanan sorunlara rağmen, VGM 2013 verilerine göre Türkiye’de 2 Bulgar, 53 Ermeni, 1 Gürcü, 3 Keldani, 1 Maroni, 19 Musevi, 76 Rum ve 10 Süryani olmak üzere toplam 165 cemaat vakfı bulunmaktadır. Bu vakıfların sayıca yoğunlaştığı ilk beş il sırasıyla İstanbul (126 vakıf), Hatay (12 Vakıf), Mardin (8 vakıf), Çanakkale (7 vakıf) ve Diyarbakır (3 vakıf) şeklinde sıralanmaktadır (T.C. Başbakanlık VGM, 2013).

2. AVRUPA BİRLİĞİ İLERLEME RAPORLARINDA CEMAAT VAKIFLARININ SORUNLARI

Çalışmanın bu bölümünde 2003-2013 yıllarına ait Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında Türkiye’deki azınlık vakıflarının durumuna ilişkin konu başlıkları yıllar itibarıyla incelenerek, öne çıkan başlıklar olumlu ve olumsuz eleştiriler şeklinde ele alınmıştır.

Vakıfların mal edinmesi, vakıf mallarının tescil edilmesi, vakıfların malları üzerindeki tasarruflarına ilişkin hususlar: 2003 yılı İlerleme Raporu’nda VGM tarafından Ocak 2003’te yayınlanan Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmesine İlişkin Yönetmeliğin (bkz. RG: 24/01/2003-25003) uygulanmasında karşılaşılan zorluklara dikkat çekilmiştir (İlerleme Raporu,

2003: 15). Diğer yandan, dördüncü uyum paketi kapsamında çıkarılan 2003 Tarih ve 4778 Sayılı Kanun ile cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmeleri, bunlar üzerinde tasarrufta bulunmaları ve bu taşınmazların vakıfları adına tescilinde izin merciinin Bakanlar Kurulundan VGM'ye geçmesi (bkz. RG: 11/01/2003-24990, md. 1) olumlu bir gelişme olarak ifade edilmiştir. Yine altıncı uyum paketi kapsamında çıkarılan 2003 Tarih ve 4928 Sayılı Kanun ile cemaat vakıflarının taşınmaz mal tescili için başvuru süresinin altı aydan on sekiz aya uzatılmasının da olumlu bir gelişme olduğu vurgulanmıştır (AB İlerleme Raporu, 2003: 31).

Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmesine İlişkin Yönetmeliğin ekinde yer alan 160 cemaat vakfı (RG: 24/01/2003-25003) dışındaki cemaat vakıflarının mal tescil ettirememesi ise, 2003 yılı İlerleme Raporu'nda eleştirilmiştir. Raporda cemaat vakıflarının taşınmaz mal tescili konusunda ciddi sıkıntılarla karşılaştıkları ifade edilmiştir. Bu dönemde 116 cemaat vakfı tarafından toplam 2.234 başvuru yapılmış, bunlardan 622'si söz konusu taşınmazların kamu kurumları veya özel şahıslar adına tescil edildiğinden uygun görülmemiş, 910 adedi ise eksikliklerinin tamamlanması için başvuru sahiplerine iade edilmiştir. Raporda ayrıca, Türk makamlarının, arsadan ve üzerindeki binadan yararlanma hakkının ve kar amacıyla arsayı kiraya verme hakkının Institut de Prêtres Français'ye bahşedilmesi konusunda AİHM tarafından 2000'de varılan dostane çözümü uygulamadığının altı çizilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2003: 31).

2004 yılı İlerleme Raporu'nda, Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmesine İlişkin Yönetmeliğe (RG: 24/01/2003-25003) istinaden mülk tescili için yapılan 2.234 başvurudan 287'sinin kabul edildiği belirtilmiştir. Ancak 2003 yılı İlerleme Raporu'nda da belirtildiği üzere tescil hakkının 2003 Yönetmeliği'nin ekindeki listede sayılan 160 cemaat vakfıyla sınırlandırıldığı ifade edilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2004: 36).

2005 yılı İlerleme Raporu'nda 2003 Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmesine İlişkin Yönetmeliğe (RG: 24/01/2003-25003) uygun olarak yapılan 2285 mülkiyet tescili başvurusundan 341'inin kabul edildiği, mülk tescilinden sadece 2003 Yönetmeliği'nin ekindeki listede yer alan 160 cemaat vakfının yararlandırıldığı belirtilmiştir. Bu durumun mülkiyet haklarının korunması konusunda kaygılar yarattığı, ekli listede yer almayan dini cemaatlerin yasal statüleri olmadığından mevcut mülklerine el konulması riskinin sürdüğü ifade edilmiştir. Katolik ve Protestan gibi bazı gayrimüslim cemaatlerin hâlihazırda kendi vakıflarını kurma hakkına sahip olmamaları nedeniyle, mülkiyet tescili

(kaydettirme), mülk edinme ve elden çıkarma haklarının kısıtlanmış olmasına dikkat çekilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2005: 34, 161).

2006 yılı İlerleme Raporu'nda bazı gayrimüslim cemaat vakıflarının tüzel kişilikleri tanınmadığından, mülkiyet haklarına dair kısıtlamaların devam ettiği belirtilmiş, bu vakıfların ellerinden alınan mülklerini hukuki yollarla geri alma hususunda da sorunlarla karşılaştıkları ifade edilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2006: 15). 2007 yılı İlerleme Raporu'nda gayrimüslim cemaat vakıflarının tüzel kişiliklerinin olmaması ve sınırlı mülkiyet hakkı tanınması gibi sorunlarla karşılaştıkları, ellerinden geri alınan mülklerini yargı yoluyla geri alma konusunda bir takım sorunlarla karşılaştıkları vurgulanmıştır. Raporda ayrıca, mülkiyet haklarına ilişkin olarak 2007 yılında sonuçlanan bazı AİHM kararlarına atıfta bulunulmuştur (AB İlerleme Raporu, 2007: 16, 20, 62).

2008 yılı İlerleme Raporu'nda 2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun vakıfların mülk edinmeleri, elden çıkarmaları, yurt dışından kaynak tedariki ve yabancı vakıflarla işbirliği gibi konulara ilişkin vakıf faaliyetlerini düzenleyen yasal çerçeveyi daha elverişli hale getirdiği vurgulanmıştır. Ayrıca, 5737 sayılı Kanun ile daha önce yürürlükte bulunan 1970 tarihli TMK Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzük te bulunan yabancıların Türkiye'de vakıf kurması yasağı (RG: 21/08/1970-13586 Ek md. 2) yerine "mütekabiliyet" ilkesinin getirilmiş olması (RG: 27/02/2008-26800 md. 5) diğer bir olumlu gelişme olarak sayılmıştır. 5737 sayılı Kanun ile vakıflara yapılan bağışlara vergi teşviki getirilerek (md. 77), vakıflara ait kültür varlıklarının restorasyonuna, onarımına ve çevre düzenlemesine ayrıca vergi muafiyeti imkânı sağlanmıştır. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'ndan övgüyle bahseden 2008 İlerleme Raporu'nda Kanunun uygulanmasının ayrı bir önemi olduğu vurgulanmıştır (AB İlerleme Raporu, 2008: 16, 71).

2009 yılı İlerleme Raporu'nda VGM adına kayıtlı taşınmazların cemaat vakıflarına iadesine yönelik olarak Vakıflar Bölge Müdürlükleri tarafından değerlendirme aşamasında toplam 1393 başvuru olduğu belirtilmiştir. 2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu kapsamında, bir cemaat vakfının bağış yoluyla iki adet taşınmaz mal edinmesi olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. Ancak, 5737 sayılı Kanun'da el konulan ya da üçüncü kişilere satılan taşınmazlar ile bu Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki mazbut vakıfların taşınmazları konusunda düzenleme yapılmaması yasal bir boşluk doğurduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Süryanilerin mülkiyet sorunları kapsamında devam eden davalar ve Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırı arazisinin

mülkiyeti sorunları ise 2009 İlerleme Raporu'nda değinilen diğer problemli konulardır (AB İlerleme Raporu, 2009: 27, 72).

2010 yılı İlerleme Raporu'nda, 2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu kapsamında cemaat vakıflarının Hazine ya da VGM'ye aktarılan taşınmazlarının iadesi için verilen ve 27 Ağustos 2009 olarak belirlenen son başvuru tarihinin uzatılması olumlu karşılanmıştır. Çözümüne yönelik bu olumlu tavır ve başvurulara verilen olumlu cevaplar Raporda ifade edilen önemli hususlardır. Bununla birlikte 5737 sayılı Kanun'un cemaat vakıflarının mülkiyet sorunlarıyla ilgili boşluklar içermesi, Mart 2009 tarihli AİHM'nin Rum Ortodoks Kilisesi'nin mülkiyet hakkına ilişkin kararının Rapor döneminde uygulanmaması, Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırı arazisinin mülkiyeti konusunda devam eden sorunlar 2010 İlerleme Raporu'nda eleştirilen hususlardır (AB İlerleme Raporu, 2010: 30-31, 79).

2011 yılı İlerleme Raporu'nda, 2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nda yapılan değişiklikle cemaat vakıflarının 1936 Beyannamelerinde (1) Kayıtlı olup malik hanesi açık olan taşınmazlarının, (2) Kamulaştırma, satış ve trampa dışındaki nedenlerle Hazine, VGM, belediye ve il özel idare adına kayıtlı taşınmazlarının, (3) Kamu kurumları adına tescilli mezarlık ve çeşmelerinin cemaat vakıflarının başvurusu ve Vakıflar Meclisinin olumlu kararıyla on iki ay içinde iadesine imkân tanınması (bkz. RG: 27/02/2008-26800 Geçici Md. 11 Ek: 27/08/2011-KHK-651/17 md.) olumlu bir adım olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, cemaat vakıfları tarafından satın alınan veya cemaat vakıfları adına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edinememe gerekçesiyle Hazine veya VGM adına tapuda kaydedilen taşınmazlardan üçüncü şahıslar adına kayıtlı olanların Maliye Bakanlığınca tespit edilen rayiç değerinin Hazine ve VGM tarafından ödenecek olması (bkz. RG: 27/02/2008-26800 Geçici Md. 11 Ek: 27/08/2011-KHK-651/17 md.) memnuniyet duyulan diğer bir konu olarak Raporda yer almıştır (AB İlerleme Raporu, 2011: 29, 36).

AİHM'nin "Ekümenik/Patrikhane v. Türkiye" davasında verdiği kararı takiben, Kasım 2010'da, "Ekümenik/Patrikhane, Büyükada Yetimhanesinin tapusunu İstanbul'daki tapu dairesinden almıştır. Yine, Mart 2011'de Gökçeada ve Bozcaada Piskoposlarının mülkiyet haklarını kendilerine devretmek suretiyle, Türkiye'nin AİHM'nin Bozcaada Kimisis Theodokou Rum Ortodoks Kilisesinin mülkiyet hakları ile ilgili verdiği, Mart 2009 tarihli kararı uygulaması 2011 İlerleme Raporu'nda ifade edilen diğer bir olumlu noktadır. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nda 2011 yılında yapılan değişikliklerde (md. 7, 25, 67, 72, Geçici md. 10, 11) mazbut vakıflara ait mülklerin, kapsam

dışında bırakılması ise olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. Raporda ayrıca Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırına ilişkin önceki dönem raporunda ifade edilen rahatsızlıklar tekrar edilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2011: 36-37, 87-88).

2013 İlerleme Raporu'nda Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırı arazisinin iade edilmesi olumlu bir gelişme olarak ifade edilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2011: 6, 14, 61). Ayrıca, Mersin'deki Latin Katolik Kilisesi'nin, çevresindeki iki adet taşınmaza ilişkin olarak Hazineye ve VGM'ye karşı iki dava kazanmasına ve söz konusu taşınmazların tapularının kilise adına tescil edilmesine değinilmiştir. Bununla birlikte, Katolik kiliselerinin tüzel kişiliği ve cemaat vakfı statüsü bulunmadığına dikkat çekilmiştir. Güneydoğu Anadolu'da Süryanilerin mülkiyet hakları konusunda yaşadığı sıkıntılara ve mülkiyet hakları ile ilgili davalara değinilmiştir. Mart 2010 Tarihli Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu'nun Gökçeada ve Bozcaada'ya ilişkin kararlarının uygulanmamış olması da eleştirilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2013: 61).

Vakıfların yönetimine ilişkin hususlar: 2003 yılı İlerleme Raporu'nda, VGM'nin dini vakıfların, özerkliklerine olumsuz etkiler doğuran mütevellilerin azledilmesi, vakıf mallarının yönetimine ve muhasebesine müdahale edilmesi gibi fiillerinin bulunduğuna işaret edilmiştir. Resmi verilere göre, 2001-2003 döneminde 406 vakıf feshedilmiştir. Vakıf yönetim kurulları gerçekleştirilemediğinde vakfın varlığı tehlikeye girmektedir. Yönetim kurulu seçimlerinde vakfın hizmet verdiği alanda mukim (yerleşik) bir seçmen grubu olması gerektirmektedir (bkz. RG: 16/09/2004-25585 md. 4). Ancak seçmenlerin zamanla o vakfın faaliyet gösterdiği bölgeden taşınmaları, seçimlerin yapılamaması sorununu doğurmuştur. Seçimlerin zamanında yapılmaması, VGM'nin vakıf mallarına el koymasına neden olmuştur. Bu sorunu aşmak üzere vakfın hizmet verdiği alan genişletilebilmektedir. Raporda bu tip çözüme yönelik uygulamalarla sık karşılaşılmadığı; vakıfların büyük kısmının bu imkândan yararlanamadığına dikkat çekilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2003: 31).

2004 yılı İlerleme Raporu'nda, vakıfları feshetme, varlıklarına el koyma, mahkeme kararı olmadan mütevelli heyeti üyelerini azletme ve vakıfların varlıklarının ve muhasebe kayıtlarının yönetimine müdahale etme yetkilerine haiz VGM'nin, dini vakıfların işlerine müdahale etmeye devam ettiği ifade edilmiştir. Raporda, belirli bölgelerdeki dini azınlıkların sayısının az olması nedeniyle Cemaat Vakıfları Yönetim Kurulu Seçimlerinin Seçim Esas ve Usullerine İlişkin Yönetmeliğin, seçimlerin yapılabileceği coğrafi alanın

komşu ile kadar genişletilmesini öngördüğü (bkz. RG: 16/09/2004-25585 md. 4), ancak bu genişlemenin sınırlı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bu genişlemenin yerel makamların takdirine bağlı olarak kabul edilebileceği hususunun pratikte bir takım vakıfların seçim yapamayacakları anlamına geldiğinin altı çizilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2004: 35-36).

2005 yılı İlerleme Raporu'nda, VGM tarafından, mahkeme kararı olmadan vakıfların kapatılması, varlıklarına el konulması, mali destekçilerinin yönetimden uzaklaştırılması, varlık ve hesaplarına müdahale edilmesi gibi bir takım uygulamalar eleştirilmiştir. Ayrıca, Danıştay'ın Haziran 2005'te, VGM'nin bir vakfın yönetimini ele alma ve dolayısıyla mülküne el koyma yetkisini önemli ölçüde daraltan bir kararından övgüyle bahsedilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2005: 33-34, 127).

2006 yılı İlerleme Raporu'nda, cemaat vakıflarının tüzel kişiliklerinin kısıtlı olması nedeniyle cemaatlerin vakıflarını yönetme hakkına müdahaleler olduğu ve 2005 yılı İlerleme Raporu'nda da vurgulanan Danıştay'ın 2005 yılında almış olduğu VGM'nin vakıfların yönetimini devralma yetkisine kısıtlamalar getiren kararın hâlihazırda uygulanmadığı tekrar vurgulanmıştır (AB İlerleme Raporu, 2006: 15). 2007 yılı İlerleme Raporu'nda da cemaat vakıflarının tüzel kişiliklerinin olmaması nedeniyle, vakıflarının idaresinde bir takım zorluklar yaşadıklarına dikkat çekilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2007: 16).

2008 yılı İlerleme Raporu'nda, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun vakıfların yönetim kurullarına üye seçimini kolaylaştırması (md. 6), vakıflar için en yüksek karar mekanizması olarak Vakıflar Meclisi'nin kurulmasını öngörmesi (md. 41) olumlu karşılanmıştır (AB İlerleme Raporu, 2008: 16). 2009, 2010, 2011, 2012 ve 2013 yılları ilerleme raporlarında vakıfların yönetimine ilişkin hususlarda olumlu veya olumsuz eleştiriye rastlanmamıştır.

Mevzuata ilişkin hususlar: 2003 yılı İlerleme Raporu'nda, 2003 tarihli Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmelerine İlişkin Yönetmelikte (bkz. RG: 24/01/2003-25003) yalnızca gayrimüslim cemaat vakıflarına atıf yapıldığı vurgulanmış, Katolik ve Protestan cemaatleri dâhil olmak üzere, vakıf kuramayan diğer dini toplulukların kapsam dışında tutulması eleştirilmiştir. Temmuz 2003'de Ankara'da din özgürlüğü konusunda, Türk makamları ve Avrupa Komisyonu tarafından ortaklaşa düzenlenen bir uzman grubu toplantısında üye ülkelerin din özgürlüğü standartları ve uygulamaları hakkında karşılıklı bilgi alış verişinde bulundukları ifade edilmiştir. Toplantı sonucunda mevcut mevzuat değişikliklerinin yeterli olmadığı, ayrımcılığın önlenmesi, eşitlik ve işbirliği ilkeleri çerçevesinde bu alandaki mevzuatın

gözden geçirilmesi gerektiği konusunda uzlaşmıştır. Bu çerçevede 2003 İlerleme Raporu'nda, AB standartları ve AİHM içtihatları ışığında dernekler ve vakıflar mevzuatının yeniden ele alınması gerektiği vurgulanmıştır (AB İlerleme Raporu, 2003: 32).

2004 yılı İlerleme Raporu'nda, VGM'nin Mayıs 2004'te dini vakıflar dâhil olmak üzere tüm vakıfların, Avrupa Komisyonu ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından finanse edilen projelere katılmak için başvuruda bulunmadan önce izin almalarını zorunlu kılan kısıtlayıcı bir düzenleme yaptığına dikkat çekilmiştir. Gayrimüslim Vakıfların Yönetim Kurulları Seçimlerinin Esas ve Usullerine İlişkin Yönetmelik Haziran 2004'te kabul edilmiştir (bkz. RG:16/09/2004--25585). Raporda söz konusu yönetmelik, yönetim kurulu seçimlerinin yapılmadığı veya vaktinde yapılmadığı takdirde vakıfların varlıklarını sürdürmelerini sıkıntıya sokabilecek ve mülklerinin müsadere edilmesi sonucunu doğurabilecek sorunların çözülmesine ilişkin olumlu bir düzenleme olarak değerlendirilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2004: 35-36).

2005 yılı İlerleme Raporu'nda, Vakıflar Kanunu'na ilişkin çalışmaların devam ettiği belirtilmiş, yasanın cemaat vakıflarıyla ilgili bazı olumlu düzenlemeler sağlama potansiyeline sahip olmakla birlikte, mevcut haliyle Avrupa standartlarının altında kaldığı vurgulanmıştır (AB İlerleme Raporu, 2005: 33). 2006 yılı İlerleme Raporu'nda mevzuata yönelik eleştiri bulunmamaktadır. 2007 yılı İlerleme Raporu'nda, cemaat vakıflarının malları üzerindeki tasarrufları ve taşınmaz mal edinmelerinin kolaylaştırılmasına yönelik bir takım düzenlemeler içeren 5555 sayılı Vakıflar Kanunu Tasarısı'nın dönemin Cumhurbaşkanı tarafından 2006 yılında TBMM'ye iade edilmesine değinilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2007: 20, 62).

2008 yılı İlerleme Raporu'nda, dernek kurma özgürlüğüne ilişkin mevzuatın 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile daha iyi bir noktaya taşındığı vurgulanmıştır. Raporda, AİHM'nin 8 Temmuz 2008 tarihli kararında Türk makamlarının uygun tazminatı ödemediği mülk sahibini mülkiyetinden mahrum bıraktığı ve AİHS'ni ihlal ettiğine karar verdiği ifade edilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2008: 16, 23). 2009 yılı İlerleme Raporu'nda, AİHM'nin, Türkiye'nin Bozcaada'daki bir Rum Ortodoks Kilisesinin mülkiyet haklarını ihlal ettiğine ilişkin vermiş olduğu karara değinilerek, benzer şekilde, AİHM'nin iki Ermeni Vakfı davasında da Türkiye'nin 1 No'lu Protokolün 1'inci maddesini (mülkiyet hakkı) ihlal ettiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin daha sonra AİHM'nin bu kararını yerine getirdiği ifade edilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2009: 27).

2010 yılı İlerleme Raporu’nda, 2010/13 sayılı Başbakanlık Genelgesi’nde gayrimüslim cemaat vakıfları lehine verilen mahkeme kararlarının, tapu sicil müdürlüklerinde uygulanmasının öngörülmesinden (bkz. RG: 13/05/2010-2750) övgüyle bahsedilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2010: 22-23). Ekümenik Patrik v. Türkiye Davası ve adil tazmin meselesi ile ilgili olarak, AİHM 15 Haziran 2010 tarihli kararında, Türkiye’nin, davalı adına kayıtlı mülkü başvuran adına tescil etmesi gerektiğine karar vermiştir. Büyükada Asliye Hukuk Mahkemesi, AİHM’in kararını ve Vakıflar Meclisi’nin tutumu ile örtüşen bir karar alarak, “Ekümenik Patrikhanesi” lehine karar vermiştir. Bu olumlu gelişmelere ek olarak önceki rapor döneminde de ifade edildiği üzere, el konulduktan sonra üçüncü kişilere satılan mülklerin ya da Şubat 2008’de 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun kabul edilmesinden önce birleştirilen vakıflara ait mülklerin durumuna ilişkin belirsizliğin sürmesi olumsuz bir durum olarak ifade edilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2010: 31).

2011 İlerleme Raporu’nda, Ağustos 2011 değişiklikleriyle 2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun kapsamının genişletilmesi (bkz. md. 7, 25, 67, 72, Geçici md. 10, 11) olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2011: 29). Ancak raporda, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun uygulanmasında yaşanan gecikmelerden olumsuz bahsedilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2011: 37). 2012 yılı İlerleme Raporu’nda, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nda 2011 yılında yapılan değişikliklerde mazbut vakıflara ait mülklerin, kapsam dışında bırakması ise olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. Raporda ayrıca Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırı aleyhinde süren davalara önceki raporlarla benzer bir şekilde tekrar değinilmiş ve söz konusu davalar “endişe kaynağı” olarak görülmüştür (AB İlerleme Raporu, 2012: 31, 74).

2013 yılı İlerleme Raporu’nda da 2011 yılında 2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nda 2011 yılında yapılan değişiklikler ve uygulamalardan övgüyle söz edilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2013: 14). Ancak önceki raporda da ifade edildiği gibi 5737 sayılı Kanun’un yönetimini VGM’ye verdiği vakıflar (mazbut vakıflar) ve üçüncü kişilere satılan mülklerin durumunun yasal düzenleme kapsamı dışında bırakılması eleştirilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2013: 61).

2003-2013 AB İlerleme Raporları değerlendirildiğinde, mülk edinememe, yönetimlerine müdahale ve mevzuattaki ayrımcılıklar konularında cemaat vakıflarına karşı 1960’lı yıllardan itibaren yürütülmekte olan dışlayıcı politikanın terkedilmeye başlandığı söylenebilir. Türkiye gerek AB İlerleme Raporlarında belirtilen konularda gerekse de AİHM kararlarına istinaden

yaptığı yasal düzenlemelerle 2003 yılından itibaren örgütlenme insan hakları ve azınlıkların korunması konularında önemli mesafeler almıştır.

3. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE CEMAAT VAKIFLARININ SORUNLARINI ÇÖZMEYE YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER

Türkiye 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de yapılan Avrupa Birliği (AB) Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde oybirliğiyle AB’ye aday ülke olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye geniş kapsamlı bir reform sürecine girmiş, hazırlanan uyum paketleriyle anayasa ve çeşitli kanunlarda değişiklikler yapılmıştır. Başta Kopenhag Kriterleri’ne uyum sağlamak için yasal düzenlemeler yapılırken, bu Kriterler’den biri olan “azınlıkların ve haklarının korunması” konusunda da bir kısım önemli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Taşdemir ve Sarıçalı, 2007: 33). Bunlar 1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu’nda değişiklik yapan 4771, 4778, 4928 sayılı kanunlar, 5555 ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunları başlıkları altında incelenmiştir.

3.1. 4771, 4778 ve 4928 Sayılı Kanunlar

2002 tarih ve 4771 Sayılı Kanunun: Bu Kanun ile 2762 sayılı Vakıflar Kanunu’nun 1. maddesine iki yeni fıkra eklenmiştir. (A) fıkrası ile cemaat vakıflarının vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Bakanlar Kurulunun izniyle dini, eğitsel, hayri, kültürel, sıhhi ve sosyal alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinmelerine ve bunlar üzerinde tasarrufta bulunabilmelerine imkân sağlanmıştır. (B) fıkrası ile de bu vakıfların ihtiyaçlarını karşılamak üzere, tasarrufları altında bulundurdıkları kira sözleşmeleri, vergi kayıtları ve diğer belgelerle belirlenen taşınmazların, Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde başvurulması halinde vakıf adına tescil olunması öngörülmüştür. Cemaat vakıfları adına bağışlanan veya vasiyet olan taşınmazlar da bu kapsama dâhil edilmiştir (09/08/2002-24841). AB müktesebatı, azınlıkların bulundukları ülkelerde ayrımcılığa tabi tutulmamalarını ve diğer vatandaşların yararlandıkları tüm haklardan yararlanabilmelerini öngörmektedir. AB’nin Türkiye’ye ilişkin Katılım Ortaklığı Belgesi’nde, kısa ve orta vadeli öncelikler arasında da tüm vatandaşların dini, ekonomik, kültürel ve sosyal haklarının geliştirilmesi ve farklı muameleye maruz kalmamaları öngörülmüştür. 4771 sayılı Kanunun 4. maddesiyle AİHS’de düzenlenen ayrımcılık yasağı ve Ek 1 No.lu Protokolle güvence altına alınan mülkiyet hakkının korunması ilkelerine uyum sağlanmıştır (T.C. Başbakanlık KKG, 2002).

4771 sayılı Kanun öncesinde tapuya tescilli olsun olmasın hibe veya vasiyet yoluyla cemaat vakıflarına intikal eden taşınmazlar için açılan davalar hazine lehine sonuçlanmıştır. Bu taşınmazların bir kısmı daha sonra başka kamu kuruluşları veya özel kişilere devredilmiştir. Kanunda önceki durum nedeniyle hazine adına kaydedilmiş veya üçüncü kişilere devredilmiş taşınmazlarla ilgili bir hüküm bulunmamaktadır (Çelikel, 2005: 60). Diğer yandan Kanunda belirtilen hakkın kullanımının Bakanlar Kurulu iznine tabi tutulması, anayasa ve yasalarda korunan temel bir hak olan mülkiyet hakkını siyasi iradenin takdirine bağlı kılmıştır (TESEV, 2009: 24). Hazine tarafından el konulan taşınmazlara değinilmemesi ve Bakanlar Kurulundan izin alınması konuları üzerinde AB tarafından yöneltilen eleştiriler nedeniyle 2003 yılında yeni bir yasal düzenleme yapılması gerekmiştir.

2003 Tarih ve 4778 Sayılı Kanun: Kanunun 3. maddesi ile 1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu’nun 1. maddesinin altıncı fıkrası değiştirilmiş ve maddeye yeni bir fıkra eklenmiştir. Değiştirilen 6. fıkra ile 4771 Sayılı Kanunla Bakanlar Kuruluna verilen izin yetkisi VGM’ye geçmiştir (RG: 11/01/2003-24990). Ayrıca Kanunun uygulanmasıyla ilgili yönetmeliğin Bakanlar Kurulu’ndan alınarak VGM’nin bağlı olduğu devlet bakanlığınca çıkarılması uygun görülmüştür. Bu değişiklikte birlikte yeni bir uygulama yönetmeliği hazırlanmıştır (bkz. RG: 24/01/2003-25003). Meclisin cemaat vakıflarının mülkiyet hakları üzerinde idari kontrol sağlamaya yönelik çabalarını gösterdiği ifade edilen (TESEV, 2009: 24-25) yönetmelik, VGM’ye kendisine yapılan başvuruları değerlendirmede “gerektiğinde; ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşlarının görüşüne” başvurma yetkisi tanımaktadır (bkz. md. 6 ve Geçici Madde 1). Yönetmelikte söz konusu kamu kurum ve kuruluşlarının hangileri olduğu belirtilmemekle birlikte, bunların emniyet ve istihbarat kuruluşları olduğu iddia edilmektedir (TESEV, 2009: 25).

2003 tarihli Yönetmelik cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinme haklarını “VGM’nin izni ile dinî, eğitsel, hayrî, kültürel, sıhhî ve sosyal alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak” ile sınırlandırmıştır (md. 4). Aynı zamanda cemaat vakıflarının taşınmaz edinme başvuruları ve bunların tescili işlemlerinde zor ve zahmetli bürokratik işlemleri yerine getirmeleri şart koşulmuştur. Mesela taşınmaz edinme başvurusunda taşınmaz malın nevi, imar durumu ve açık adresi, halihazırda ne amaçla kullanıldığı, hangi amaç için iktisap edilmek istendiği, taşınmaz malın durumuna ilişkin; Vakıf Gayrimenkul Ekspertiz Değerlendirme A.Ş., Emlak Gayrimenkul Ekspertiz A.Ş., T.C. Ziraat Bankası, Ticaret ve Sanayi Odası veya Mimarlar Odası gibi kurumlardan herhangi birinden alınmış ve birden fazla eksper tarafından düzenlenmiş ekspertiz raporu gibi belgeler istenirken (md. 5); taşınmazların tescilinde taşınmaz

malın vakfın tasarrufuna ilişkin 9/8/2002 tarihinden önceki bir tarihi taşıyan, aşağıdaki belgelerden bir veya makbul sayılabilecek eş değer bir belge; vergi kaydı, emlak vergi beyannamesi, kira kontratı, elektrik, su, doğalgaz faturası, tasdikli irade suretleri ile fermanlar, muteber müteveli, sipahi, mütezim temessük veya senetleri, kayıtları bulunmayan tapu veya mülga hazinesi hassa senetleri veya muvakkat tasarruf ilmuhaberleri, tasdiksiz tapu yoklama kayıtları, mülkname, vasiyetname ve vasiyet tenfiz kararları, muhasebatı atika kalemi kayıtları, mubayaa, istihkam ve ihbar hüccetleri, evkaf idarelerinden tapuya devredilmemiş tasarruf kayıtları gibi belgeler istenmiştir (Geçici Madde 1).

4778 sayılı Kanundan yararlanma hakkı yönetmeliğin ekinde “faaliyette bulunan cemaat vakıfları” başlığı altında sayılan 160 vakıfla sınırlandırılmış, liste dışında bırakılan cemaat vakıflarına tasarrufları altındaki taşınmazlarını vakıfları adına tescil ettirme imkânı tanınmamıştır. Diğer yandan Türkiye 1925’lerden itibaren istikrarlı bir şekilde sadece Ermenileri, Musevileri ve Rumları azınlık olarak kabul ederken “faaliyette bulunan cemaat vakıfları” listesinde 9 Süryani, 3 Keldani, 1 Bulgar ve 1 Gürcü vakfının yer almasının devletin azınlık politikasıyla çeliştiği ifade edilmiştir (TESEV, 2009: 25). Cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmeleri ve bunların tesciline ilişkin 2003 tarihli Yönetmelik, 27/9/2008 tarihli ve 27010 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Vakıflar Yönetmeliği”nin 183’üncü maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

2003 Tarih ve 4928 Sayılı Kanun: 4928 sayılı Kanunun 2. maddesi ile 1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu’na geçici bir madde eklenerek, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren cemaat vakıflarının onsekiz ay içinde tescil başvurusunda bulunabilmelerine imkân sağlanmıştır (RG: 19/07/2003-25173). Dolayısıyla daha önceki 4771 ve 4778 sayılı kanunlarda tescil için şart koşulan altı aylık süre onsekiz aya çıkarılmıştır. Cemaat vakıflarının tescil için kendilerinden istenen belgeleri hazırlamaları kolay olmayacağından süre uzatımının olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir. Tescil işlemi için verilen onsekiz aylık süre 19/04/2005’te dolmuştur.

4771, 4778 ve 4928 sayılı kanunların tüm olumsuz yönlerine rağmen cemaat vakıflarına sınırlı ve koşullu bazı haklar getirdiği, ancak bu haklardan yararlanabilmelerinin bürokratik engellere takıldığı belirtilmiştir. Söz konusu kanunlarla cemaat vakıflarının satış, bağış ve vasiyet yoluyla taşınmaz mal edinme ve tasarruflarındaki taşınmazları kullanabilme sorunlarına görece olumlu çözümler getirilmiştir (TESEV, 2009: 27). Bu kapsamda, 365 adet taşınmaz mal, vakfı adına tescil edilmiştir. Ayrıca cemaat vakıflarınca, 38 adet

taşınmaz mal bağışı alınmış, 12 adet taşınmaz malsatın alınmış, 11 adet taşınmaz mal satılmış ve 4 adet taşınmaz mal kat karşılığı olarak değerlendirilmiştir (www.vgm.gov.tr, 2013). Ancak, cemaat vakıflarının el konulan mallarının iadesi veya tazmini konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Bunun üzerine cemaat vakıfları bu taleplerini AİHM’e taşımışlardır. AB’den gelen yoğun telkinler üzerine hükümet 2006 tarih ve 5555 sayılı Vakıflar Kanunu’nu hazırlamış, bu kanunun cumhurbaşkanı tarafından veto edilmesi üzerine yeni Vakıflar Kanunu 5737 kanun numarası ile ancak 2008 yılında yürürlüğe girmiştir (TESEV, 2009: 27).

3.2. 5555 ve 5737 Sayılı Vakıflar Kanunları

5555 Sayılı Vakıflar Kanunu Tasarısı: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) Genel Kurulu tarafından 9 Kasım 2006 tarihinde kabul edilmiş, ancak 10. Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer tarafından dokuz maddesinin yeniden görüşülmesi için TBMM’ye gönderilmiştir. Tasarı, CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) muhalefeti, Cumhurbaşkanının vetosu, hükümetin gerekli siyasi iradeyi gösterememesi ve genel seçimler ile Cumhurbaşkanlığı seçimlerine odaklanan siyasi gündem nedeniyle AB reformlarını askıya alması sonucunda, 2008 yılına kadar yasalaşmamıştır (Kurban, 2007: 2). Sezer, tümü cemaat vakıflarına yönelik düzenlemeler içeren dokuz maddeyi veto etmesinin temel gerekçesini eskiden kurulmuş vakıflara yeni hak ve ayrıcalıklar tanınmasının Lozan Antlaşması’na, Cumhuriyetin kuruluş ilkelerine, ayrımcılık yasağı ilkesine, ulusal çıkarlara ve kamu yararına aykırı olacağı tezine dayandırmıştır (TESEV, 2009: 27). Oysa 5555 sayılı Vakıflar Kanunu’nun genel gerekçesinde “AB süreci içerisindeki ülkemizde katılımcı, saydam, hesap verebilir, insan hak ve özgürlüklerini esas alan bir vakıf anlayışının oluşturulması”nın amaçlandığı belirtilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2006). Dolayısıyla, burada cemaat vakıflarına yeni haklar tanınmamakta, AB süreci, Lozan Antlaşması ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle azınlıklara tanınan hakların uygulanması sağlanmaya çalışılmaktadır.

5737 Sayılı Vakıflar Kanunu: 2006 tarih ve 5555 sayılı Vakıflar Kanununu Cumhurbaşkanı’nın geri gönderme gerekçesine Adalet Komisyonu 25/01/2008 tarih ve 1/24 Esas ve 11 Karar Nolu raporu ile katılmadığını belirtmiştir. Raporda Kanunun gerek yöneldiği amaç gerekse hukuki çatısı itibarıyla, Anayasaya, Lozan Antlaşması’na, AİHS’nin 1954 tarih ve 6366 sayılı Kanunla onaylanan 1 nolu Protokolü’nün 1. maddesine, kazuistik (uzun, ayrıntılı ve kesin hükümleri olan) yöntemle oluşturulmuş ve asırların biçimlendirdiği vakıf teamüllerimize tamamen uygun olduğu ifade edilmiştir. Cemaat veya azınlık vakıflarının ve bu vakıflarda yer alan kişi ve unsurların

Türk tabiiyetinde olduklarının tartışmasız olduğu, ayrıca bu vakıfların mal değerlerinin, milli ekonomimizin envanteri içinde yer aldığı belirtilmiştir. Mülkiyet hakkı ile egemenliğin iki farklı şeyi ifade ettiğine işaret edilen Raporda egemenlik konusunda en küçük tavizin verilmesinin mümkün olmadığı, mülkiyet hakkının ise hukuk konsepti içinde kutsal ve dokunulmaz olduğuna değinilmiştir. Vakıflar Kanunu'nun, diğer kanunlar gibi egemenlik konusunda hassas olduğu belirtilerek, bu hassasiyetin, azınlık dahi olsalar vatandaşlara ait hakların göz ardı edilmesi sonucunu doğurmayacağı ifade edilmiştir. Bu anlayış çerçevesinde Adalet Komisyonu, 5555 sayılı Kanunun geri gönderilen maddelerini 2008 yılında oy çokluğuyla aynen kabul etmiştir (TBMM Adalet Komisyonu, 2008: 23-24).

5737 sayılı Vakıflar Kanunu cemaat vakıflarının Lozan Antlaşması, Anayasa ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleriyle güvence altına alınan, ancak 1960'lardan itibaren ihlal edilen haklarının kısmen de olsa iade edilmesini öngörmektedir (TESEV, 2009: 27). 5737 sayılı Kanun ile cemaat vakıflarına tanınan haklar ana hatlarıyla şöylece sıralanabilir (RG: 27/02/2008-26800):

Mal edinme, malları üzerinde her türlü tasarrufta bulunma, mallarını daha yararlı olanları ile değiştirme, paraya çevirme veya değerlendirme (md. 12). Hayrat olarak kullanmadıkları taşınmazları, vakıf yönetiminin talebi halinde Meclis kararıyla; aynı cemaate ait başka bir vakfa tahsis edebilme veya vakfın akarına dönüştürebilme (md. 16). Vakıf senetlerinde yer almak ve VGM'ye bildirimde bulunmak kaydıyla amaç veya faaliyetleri doğrultusunda, uluslararası faaliyet ve işbirliğinde bulunabilme, yurt içi ve yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan aynı ve nakdi bağış ve yardım alabilme (md. 25). VGM'ye bildirimde bulunmak kaydıyla iktisadî işletme ve şirket kurabilme, kurulmuş şirketlere ortak olabilme (md. 26).

5737 sayılı Vakıflar Kanunu cemaat vakıflarının sorunlarının çözümü noktasında olumlu bazı düzenlemeler yapmakla birlikte önemli eksiklikleri de içinde barındırmakta ve eleştirilmektedir. Bu eleştirilerden öne çıkanlarından bazıları şunlardır:

Mütekabiliyet esası: Kanunun uygulanmasının milletlerarası mütekabiliyet ilkesiyle sınırlandırılması eleştirilen noktalardan ilkidir (md. 2). Devletler hukukunda mütekabiliyet (karşılıklılık) bir devletin kendi sınırları içerisinde yaşayan başka bir devletin vatandaşlarına tanıdığı hak ve ayrıcalıkları, söz konusu diğer devletin sınırları içerisinde yaşayan kendi vatandaşlarına tanınan hak ve ayrıcalıklar esasında belirlemesini ifade eder. Oysa gayrimüslim cemaat vakıfları, Türk vatandaşları tarafından

Türk kanunlarına göre kurulan ve yönetilen tüzel kişiliklerdir. Bu nedenle, cemaat vakıflarının hak ve yükümlülüklerinin de bulunduğu bir kanunda, mütekabiliyet esasına yer verilmesinin uluslararası insan hakları hukukuna aykırı olduğu iddia edilmektedir (TESEV, 2009: 28). Mütekabiliyet ile kastedilen Batı Trakya'daki Türk azınlığa karşılık Türkiye'deki gayrimüslim azınlıklar ise bu iddianın haklı olduğu söylenebilir. Yunanistan'ın kendi vatandaşı olan Batı Trakya Türklerine ayrımcılık yapması Türkiye'nin de kendi vatandaşları olan gayrimüslim azınlıklara ayrımcılık yapmasını gerektirmez. Bununla birlikte, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun sadece cemaat vakıflarını düzenlememektedir. Kanunun cemaat vakıflarının yurt dışındaki vakıflardan aynı ve nakdi yardım alma ve onlara yardımda bulunma (md. 25), kurucularının çoğunun yabancılardan oluştuğu vakıfların mal edinmeleri (md. 26) haklarını da düzenlediği göz önünde bulundurulduğunda mütekabiliyet esasına ver verilmesinin uluslararası insan hakları hukukuna aykırı olmadığını söyleyebiliriz.

Yeni cemaat vakfı kurulması: 5737 sayılı Kanun'un 5. maddesine göre, yeni vakıflar, TMK hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterirler. Gerek 1926 tarih ve 743 sayılı eski TMK (md. 74) gerekse de 2001 tarih ve 4721 sayılı yürürlükte bulunan TMK (md. 101) "belli bir ırk veya cemaat mensuplarını desteklemek" amacıyla vakıf kurulmasını yasaklamıştır. Bu nedenle, Cumhuriyetten önce gayrimüslim vatandaşlar tarafından kurulan cemaat vakıfları dışında yeni cemaat vakfı kurulması hukuken mümkün değildir (Ekşi, 2011: 94-95).

Uluslararası faaliyet: 5737 sayılı Kanun vakıfların; vakıf senetlerinde yer almak kaydıyla, amaç veya faaliyetleri doğrultusunda, uluslararası faaliyet ve işbirliğinde bulunabilmelerine, yurt dışında şube ve temsilcilik açabilmelerine, üst kuruluşlar kurabilmelerine ve yurt dışında kurulmuş kuruluşlara üye olabilmelerine imkân sağlamaktadır (md. 25). Bu haktan yararlanmanın "vakıf senedinde yer almak" kaydına bağlanmasının cemaat vakıflarının örgütlenme özgürlüğünü engellediği ve ayrımcılığa neden olduğu belirtilmektedir. Çünkü Osmanlı zamanında kurulan cemaat vakıfları padişah fermanıyla kurulduklarından vakıf senetleri bulunmamaktadır. Dolayısıyla, cemaat vakıflarının uluslararası faaliyette bulunmak için "vakıf senedinde bulunmak" şartını yerine getirmeleri mümkün değildir (TESEV, 2009: 29).

El konulan malların iadesi: 5737 sayılı Kanun'un geçici 7. maddesi, cemaat vakıflarının 1960'lardan buyana el konulan mallarının bir kısmının iadesini öngörmekle birlikte el konulduktan sonra VGM veya Hazine'ye geçen bütün malların iadesini ve el konulduktan sonra üçüncü kişilere

geçen malların tazminini öngörmemektedir (Ekşi, 2011: 94). Geçici 7. maddede, tazminattan söz edilmemiş; malların iade edilmesi ise bazı şartlara bağlanmıştır. Geçici 7. maddenin a) fıkrasında “1936 Beyannamelerinde kayıtlı olup, halen tasarruflarında bulunan nam-ı müstear veya nam-ı mevhumlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar” denilmek suretiyle iade edilecek malın halen iade bekleyen vakfın mülkiyetinde olmasını şart koşturmak mantıken hatalı bir yaklaşımdır. Geçici 7. maddenin b) fıkrasında ise “mal edineme gerekçesiyle” ifadesinin sorunlu olduğu belirtilmiştir. Buna göre cemaat vakıflarının 1936’dan sonra satın alma, miras veya bağış yoluyla edindikleri ve Yargıtay Genel Kurulu’nun 1974 tarihli kararıyla ellerinden alınarak Hazine, VGM, vasiyet edenler veya bağışlayanlar adına kayıt edilen mallardan sadece bir kısmının iadesi öngörülmektedir (TESEV, 2009: 30).

AB sürecinde azınlık vakıflarının sorunlarını çözmeye yönelik yasal düzenlemeler değerlendirildiğinde mevzuat açısından cemaat vakıfları ile diğer vakıflar arasında taşınmaz mal edinme noktasında herhangi bir farklılık kalmadığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte yukarıda da belirtildiği üzere cemaat vakıflarının 1936 Beyannamelerine kendilerinin vakıf olmadıklarını şerh düşmelerine karşın, sonraki dönemlerde ısrarla vakıf olduklarını iddia ederek taleplerini artırmaları ve uluslararası camiadan aldıkları destekle Türkiye’yi zor durumda bırakmaları, toplumda olumsuz kanaatler oluşmasına neden olmuştur. Ancak, sorunun eğitim, ibadet ve inanç hürriyetleri ve mülkiyet hakkı boyutuyla temel insan hakları kapsamında yer alması, Lozan Antlaşması ve Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleriyle korunması gibi nedenlerle, cemaat vakıfları hakkındaki şüpheler paranoya boyutuna vurdurılmadan, ancak gerekli tedbirler de alınarak sağduyulu bir anlayışla sorunların çözülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda 2002, 2003 ve 2008 yıllarında yapılan yasal düzenlemelerin bazı eksikliklerine rağmen olumlu gelişmeler sağladığı ve Türkiye’nin uluslararası alanda karşılaştığı sorunların çözümüne katkıda bulunduğunu söylenebilir (Çağatay, 2011: 144).

SONUÇ

Türkiye’de 12 Haziran 2011 genel seçimleri öncesinde bütün partiler tarafından gündeme getirilen yeni bir anayasa yapılması konusu, seçim sonrasında da gündemdeki yerini korumuştur. İlk defa halkın katıldığı bir anayasa yapılması hedefiyle yola çıkılarak, TBMM’de temsil edilen dört siyasi partiden (AKP, CHP, MHP ve BDP) üçer üyenin katılımıyla

Anayasa Uzlaşma Komisyonu kurulmuş ve 19 Ekim 2011’de çalışmalarına başlamıştır (yenianayasa.tbmm.gov.tr, 2013). Yeni anayasa yapım süreci, anayasa tarihimize şimdiden kendine özgü yerini almıştır. Osmanlı-Türk Anayasacılığı, anayasa tarihinde köklü bir geçmişe sahiptir. 1876 Kanun-i Esasi’sinden bu yana 136 yıllık süreçte beş anayasa tecrübesi yaşanmıştır. Oysa günümüz devletlerinin çoğunda anayasacılık hareketleri II. Dünya Savaşı’ndan sonra başlamıştır. Türkiye’de, anayasacılık serüveni monarşiden cumhuriyete, tek partiden çok partili hayata, meclis hükümeti sisteminden parlamenter sisteme kadar uzanan önemli aşamalardan geçmiştir. Ancak, bu köklü deneyimde eksik olan “toplumun” öncülüğünde, “demokratik katılım ve müzakereye” dayalı, bir anayasa yapım sürecinin gerçekleştirilememesidir. Bu güne kadar kabul edilen beş anayasada toplum sürece ya hiç dâhil edilmemiş ya da sadece bir onay makamı olarak görülmüştür. Bugün, örgütlü veya örgütsüz tüm toplum kesimleri ve bireyler, yeni anayasadan beklentilerini dile getirmekte ve yalnızca onay makamı olmadıklarını, içeriğin belirlenmesinde de yetkili olduklarını ortaya koymak istemektedirler. Bu nedenle, sürecin başarı ile tamamlanması, bu sorumluluğu üstlenenler bakımından tarihi bir fırsat olduğu kadar, Türk demokrasisinin olgunluk sınavı olarak değerlendirilmektedir (T.C. İstanbul Üniversitesi, 2012: 7).

Yeni anayasa süreci Türk toplumunda sivil ve demokratik bir anayasa beklentisini artırmıştır. Bir yandan çoğulcu bir anlayışla, farklı toplumsal kesimlerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınarak ayrımcılık ve dışlanmanın önlenmesi diğer yandan devlet yapılanmasında denge ve denetleme sisteminin güçlendirildiği bir anayasaya ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumun siyasal sisteme ve karar süreçlerine katılımı açısından anayasa yapım süreci önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak, Anayasa Uzlaşma Komisyonu’nun, yeterince açık bir yazım süreci gerçekleştirememesi ve partiler arasındaki gerilimler yeni anayasa konusunda hayal kırıklığına yol açmıştır. Türkiye siyasetinin 2014 yılında yerel seçimler ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine odaklanma riski göz önüne alındığında toplum kesimlerinin anayasa hazırlık sürecine aktif katılımı ve anayasa talebine sahip çıkmaları önem arz etmektedir (Denge ve Denetleme Ağı İzleme Grubu, 2013: 11).

Anayasa Uzlaşma Komisyonu, 4 Mayıs 2012’ye kadar, üç ayrı alt komisyonda 42 siyasi parti, üniversiteler ile çeşitli kurumları; 39 meslek örgütü ve sendikayı; 79 dernek, vakıf ve platformdan oluşan STK’ları dinlemiştir. Aynı zamanda, yeni anayasa konusunda Anayasa Uzlaşma Komisyonu’nun resmi web sitesi aracılığıyla, e-posta hesabı üzerinden ve normal posta yoluyla yaklaşık 64 bin kişi tarafından görüş bildirilmiştir.

Bu görüşlerden 440'ı ise STK'lardan gelmiştir. Bu sürece destek veren Hristiyan azınlıklar ayrımcılık yasağının benimsenmesi için “önleyici”, “eğitici”, “caydırıcı”, “düzenleyici” hukuki ve cezai tedbirlerin alınmasını talep etmişlerdir. Azınlıkların eğitim, dini ibadet ve hizmetlerle ilgili olarak, çoğunluğun yararlandığı kamu kaynaklarından yararlandırılmamasının ise önlenmesi gereken bir ayrımcılık olduğu belirtilmiştir (TESEV, 2012: 6, 23).

Türkiye'deki diğer tüm kesimler gibi gayrimüslim cemaatlerin de yeni anayasa yapım sürecinden beklentileri vardır. AB İlerleme Raporları ve AİHM'nin verdiği yukarıda kısaca değinilen kararlardan hareketle bu beklentileri şöylece özetleyebiliriz: 1) Mevzuat ve uygulamalardan kaynaklanan ayrımcılığın ortadan kaldırılması, 2) Azınlıklara yönelik nefret söyleminin caydırıcı bir şekilde cezalandırılması, eğitim ve dini hizmetler başta olmak üzere çoğunluğun yararlandığı kamu haklarından gayrimüslim cemaatlerin de yararlandırılması, 3) Cemaat vakıflarının mal edinmeyeceği gerekçesiyle VGM veya Hazineye geçen vakıf taşınmazlarının iade edilmesi, üçüncü kişilere satılan vakıf mallarının bedellerinin rayiç bedel üzerinden bu vakıflara ödenmesi, 4) Vakıf mallarının iadesi hususunda VGM'ye yapılan başvuru sırasında öne sürülen bürokratik işlemlerin kolaylaştırılması, 5) Cemaat vakıflarının yeni mal edinmesi, vakıf mallarının tescil edilmesi ve vakıfların malları üzerindeki tasarruflarına ilişkin yasal engellerin ortadan kaldırılması 6) VGM'nin cemaat vakıflarının yönetim ve seçimlerine müdahale etmesinin önlenmesi, 7) Gayrimüslim cemaatlerin yeni vakıf kurmalarının önündeki engellerin kaldırılması, 8) Katolik ve Protestan cemaatleri dâhil olmak üzere, vakıf kuramayan diğer dini toplulukların vakıf kurabilmelerine imkân sağlanması.

Sonuç olarak, AB uyum sürecindeki yoluna yeni bir anayasa ile devam etmek isteyen Türkiye Ekim 2011'den bu yana gerek AB uyum yasaları gerekse de AİHM'nin verdiği kararlar doğrultusunda yaptığı yasal düzenlemelerle demokrasi ve insan haklarının gelişimi yönünde önemli adımlar atmıştır. Bununla birlikte, Kıbrıs sorunuyla beraber 1960'lı yıllardan itibaren gayrimüslim cemaat vakıflarının mülk edinmelerinin yasaklanması, bağış ve vasiyet yoluyla bu vakıflara intikal eden mülklere Hazine veya VGM tarafından el konulması, cemaat vakıflarının seçimlerine ve yönetimlerine müdahale edilmesi gibi, gayrimüslimlere karşı mevzuat ve uygulamalardan kaynaklanan bir takım ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasının kolay olmayacağı söylenebilir. Bu kapsamda gerçekleştirilen mevzuat değişikliklerinin, uygulama göz önüne alındığında hayata geçirilmesinin tedrici olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Mustafa (2009), “Azınlık Vakıfları: Tarihi Arka Planı, Hukuki Yapısı ve İç Analizi”, *Akademik Bakış*, Cilt: 2, Sayı: 4, ss. 93-111.
- AB İlerleme Raporu (2003), Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf, (07.08.2013).
- _____ (2004), Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu, Gayrı Resmi Tercüme, Avrupa Toplulukları Komisyonu, Brüksel, www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf, (07.08.2013).
- _____ (2005), Avrupa Komisyonu Türkiye 2005 İlerleme Raporu, Gayrı Resmi Tercüme, Avrupa Komisyonu, Brüksel, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf, (07.08.2013).
- _____ (2006), Avrupa Komisyonu Türkiye 2006 İlerleme Raporu, Gayrı Resmi Tercüme, Avrupa Komisyonu, Brüksel, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf, (07.08.2013).
- _____ (2007), Avrupa Komisyonu Türkiye 2007 İlerleme Raporu, Gayrı Resmi Tercüme, Avrupa Komisyonu, Brüksel, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf, (07.08.2013).
- _____ (2008), Avrupa Komisyonu Türkiye 2008 İlerleme Raporu, Gayrı Resmi Tercüme, Avrupa Komisyonu, Brüksel, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf, (07.08.2013).
- _____ (2009), 2009 Yılı İlerleme Raporu, Avrupa Toplulukları Komisyonu, Brüksel, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, (07.08.2013).
- _____ (2010), Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu, Avrupa Komisyonu, Brüksel, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, (07.08.2013).
- _____ (2011), Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu, Avrupa Komisyonu, Brüksel, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, (07.08.2013).
- _____ (2012), Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu, Avrupa Komisyonu, Brüksel, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf, (07.08.2013).

- _____ (2013), Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu, Avrupa Komisyonu, Brüksel http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, (07.08.2013).
- BALİ, N. Rıfat (2009), “Cumhuriyet Döneminde Azınlık Milletvekilleri”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 186, ss. 60-64.
- ÇAĞATAY, Mustafa (2011), “Geçmişten Günümüze Azınlık Vakıflarının Mal Edinmeleri Sorunu”, *TBB Dergisi*, Sayı: 96, ss. 91-148.
- ÇELİKEL, Aysel (2005), “Gayrimüslim Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmesi ve 27.01.2004 tarihli Yargıtay Kararı”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 4, Sayı 8, ss. 57-64.
- Denge ve Denetleme Ağı İzleme Grubu (2013), Yeni Anayasa Yapım Sürecinde Şeffaflık ve Katılım İzleme Raporu, <http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2013/07/1-.pdf>, (21.09.2013)
- ERCAN, Yavuz (2006), “Türkiye’de Azınlık Sorununun Kökeni Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Gayrimüslimler”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 20, ss. 1-15.
- ERKAN, Nevzat (2013), “Üsküdar’da Gayrimüslim Mezarlıkları ve Mezarlık Tartışmaları”, *International Journal of History*, Volume 5, Issue 3, pp. 49-57.
- EKŞİ, Nuray (2011), *Yargıtay, Danıştay ve AİHM Kararları Işığında Cemaat Vakıflarının Mülkiyet Sorunları*, Beta Basım A.Ş., 1. Baskı, İstanbul.
- KAYA, Önder (2005), *Tanzimat’tan Lozan’a Azınlıklar*, Yeditepe Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.
- KURBAN, Dilek (2007), Vakıflar Kanunu Tasarısı Gayrimüslim Cemaat Vakıflarının Sorunları için Çözüm Getirmiyor, TESEV Demokratikleşme Programı Anayasal Vatandaşlık ve Azınlık Hakları: Vakıflar Kanunu İzleme Projesi, <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/46c7a21b-2e14468f95384dbbd23170d2/TESEV%20Vakıflar%20Kanunu%20Gorusu2007.pdf>, (14.09.2013).
- MRGT (2007) Uluslararası Azınlık Hakları Grubu Raporu, Bir Eşitlik Arayışı: Türkiye’de Azınlıklar, www.minorityrights.org/download.php?id=435, (31.08.2013).
- OKUTAN, Çağatay (2004), “Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 59, Sayı: 2, ss. 59-75.
- ORAN, Baskın (2010), *Türkiye’de Azınlıklar Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İctihat, Uygulama*, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- _____ (1994), “Lozan’ın “Azınlıkları Koruması Bölümünü Yeniden Okurken”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 49, Sayı: 3, ss. 283-301.

- ÖZTÜRK, Nazif (2003), *Azınlık Vakıfları*, Altinküre Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- REYNA, Yuda ve Yusuf ŞEN (1994), *Cemaat Vakıfları ve Sorunları*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- TAŞDEMİR, Hakan ve Murat SARAÇLI (2007), “Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 2, No. 8, ss. 25-35.
- TBMM Adalet Komisyonu (2008), 25/01/2008 Tarihli 1/24 Esas ve 11 Karar Nolu Adalet Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss98.pdf>, (15.09.2013).
- T.C. Başbakanlık KKG (2002), Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü’nün 25/07/ 2002 tarih ve B.02.0.KKG.0.10/101-2/1020-16568/39138 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile Milletvekili Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 Pazar Günü Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi, <http://www2.tbmm.gov.tr/d21/2/2-1020.pdf>, (13.09.2013).
- _____ VGM (2003), Cemaat Vakıfların Cemaat Türlerine Göre Faaliyet Gösterdiği İl/İlçe Dağılımı (12.08.2013) Vakıf Sayıları, <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx? Id=240>, (12.09.2013).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı (2006), 29.11.2006 Tarih ve B.01.0.KKB.01-18/A-10-2006-830 Sayılı Yazısı, <http://www.tccb.gov.tr/ahmet-necdet-sezer-basin-aciklamalari/494/60546/5555-sayili-kanun.html>, (13.09.2013)
- T.C. İstanbul Üniversitesi (2012), Yeni Anayasa Raporu, <http://istanbuluniversitesi.hukuk.fakultesi.gen.tr/anayasaRaporu.pdf>, (12.09.2013).
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (1993), Talim-Terbiye Kurulu 23/09/1993 Tarih ve 434 Sayılı Kararı, *Tebliğler Dergisi*, Cilt: 56, Sayı: 2392, ss. 800-832.
- TESEV Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (2012), Yeni Anayasa Sürecini İzleme Raporu Şubat 2012-Haziran 2012, Edt. Mehmet Uçum ve Özge Genç, İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul.
- TESEV Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (2009), Bir ‘Yabancı’laştırma Hikayesi: Türkiye’de Gayrimüslim Cemaatlerin Vakıf ve Taşınmaz Mülkiyet Sorunu, Dilek Kurban ve Kezban Hatemi (ed.), <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/c47f7514-e3ca-496f-86a1-b852f991ae12/TESEV-vakiflar-rapor.pdf>, (26.08.2013).
- TUNÇ, Hasan (2004), “Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt VIII, Sayı 1-2, Haziran-Aralık 2004, Baskı Şubat 2005 30, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/8_11.pdf, (26.08.2013).
- 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu, RG: 27/02/2008-26800.

- 10692 Sayılı Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol'ün Beyanlar ve Çekincelerle Birlikte Onaylanması Hakkında Kanun, RG: 05/08/2006-26250.
- 5393 sayılı Belediye Kanunu, RG: 13/07/2005-25874.
- 4928 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, RG: 19/07/2003-25173.
- 5851 Sayılı Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin İlişik Beyan ve Çekinceler ile Onaylanmasına Dair Kanun, RG: 18/06/2003-25142.
- 4778 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, RG: 11/01/2003-24990.
- 4771 Sayılı Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, RG: 09/08/2002-24841.
- 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, RG: 22/11/2001-24607.
- 9119 Sayılı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Resmi Gazete ile Yayınlanması Yayımdan Sonra Okullarda ve Diğer Eğitim Müesseselerinde Okutulması ve Yorumlanması ve Bu Beyanname Hakkında Radyo ve Gazetelerde Münasip Neşriyatta Bulunulması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı, RG: 27/05/1949-7217.
- 2762 Sayılı Vakıflar Kanunu, RG: 13/06/1935-3027.
- 1580 sayılı Belediye Kanunu, RG: 14/04/1930-1471.
- 743 Sayılı Türk Medeni Kanunu, RG: 04/04/1926-339.
- 4801 Sayılı Birleşmiş Milletler Antlaşması Onay Kanunu, RG: 24/08/1945-6902.
- 1992 Tarihli Ulusal, Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kimselerin Hakları Bildirgesi, <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/716b2--Ulusal-veya-Etnik,-Dinsel-veya-Dilse-Azinliklara-Mensup-Olan-Kisilerin-Haklarina-Dair-Bildiri.pdf>, (31.08.2013).
- 2010/13 sayılı Başbakanlık Genelgesi, RG: 13/05/2010-27580.
- 2008 Tarihli Vakıflar Yönetmeliği, RG: 2709/2008-27010.
- 2003 Tarihli Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufla Bulunmaları ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına Tescil Edilmesi Hakkında Yönetmelik, RG: 24/01/2003-25003.
- 2004 Tarihli Cemaat Vakıfları Yönetim Kurulu Seçimlerinin Seçim Esas ve Usullerine İlişkin Yönetmelik, RG: 16/09/2004-25585.
- 1970 Tarihli Türk Medeni Kanununa Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzük RG: 21/08/1970-13586.
- <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Minorities/Pages/internationallaw.aspx>, (31.08.2013).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.521f8eee72a4c9.94333433, (29.08.2013).
<http://www.unicankara.org.tr/today/4.html#4g>, (29.08.2013).
<http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=38>, (13.09.2013).
<https://yeniayasa.tbmm.gov.tr/>, (10.09.2013).

“Anayasa’dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar”: İstiklâl Marşı Derneği’nin “Bir İdeoloji Olarak İstiklâl Marşı” Anlayışı ve Anayasa Meselelerine Bakışı

İdiris DEMİREL¹

ÖZET

İstiklâl Marşı Derneği 2007 yılında kurulmuştur. Dernek, “İstiklâl Marşı’nı bir ideoloji olarak kabul etmekte ve faaliyetlerini bu doğrultuda sürdürmektedir. Kuruluş amacı, “1921 yılında TBMM tarafından kabul edilen ve akabinde derhal rafa kaldırılan İstiklâl Marşı’nın, konulduğu raftan indirilmesini sağlamak” olarak açıklanmaktadır. Derneğe göre, “Türk milleti tarihe damgasını İstiklâl Harbi ile vurmuş ve İstiklâl Harbi de, İstiklâl Marşı’nın temin ettiği mantık ve iradeyle kazanılmıştır.” Marş; Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin, kendisini var kılan İstiklâl Harbi’ne ruhunu veren İslam’a bağlılığını hem temin, hem de sembolize etmektedir. İstiklâl Marşı, bir anayasal hükme ilk olarak 1982 Anayasası’nda bağlanmıştır. Dernek, yapılmak istenen yeni anayasayla İstiklâl Marşı’nın, anayasadan çıkarılmak istendiği kanaatindedir. Buna karşın “Anayasa’dan İstiklâl Marşı çıkmaz, İstiklâl Marşı’ndan Anayasa çıkar” sözüyle şöyle denilmiş olmaktadır: Bir: Marş Anayasa’da kalmalıdır. İki: bir anayasada yer alabilecek bütün temel özellikler İstiklâl Marşı’nda zaten bulunmaktadır. Üç: Anayasa’nın, dolayısıyla da devletin, İslamiyet ile olan bağı, Marş üzerinden tesis edilmiştir. Derneğe göre yeni anayasa talebinin temel sebebi bu çerçevede Türkiye’nin İslam’dan koparılmasının yolunu açmaktır! Dernek, yeni anayasa yapımına, bundan sebep, olumlu bakmamaktadır. İşbu çerçevede, çalışmanın amacı, İstiklâl Marşı Derneğinin, yeni anayasa meselelerine bakışını, *İstiklâl Harbi ile ilgisine özel bir önem atfedilen İstiklâl Marşı’nı* bir ideoloji olarak benimsemesi eşiğinde, eleştirel bir yaklaşımla analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: İstiklâl Marşı, İstiklâl Harbi, İstiklâl Marşı Derneği, Anayasa, İdeoloji

1 Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, MANİSA.

“The Independence March Does Not Come Outside of the Constitution, a Constitution Does Come into Existence from the Independence March”: The Independence March Organization’s Perception of “The Independence March as an Ideology” and Perspective of Constitutional Issues

ABSTRACT

The Independence March Organization was founded in 2007. The organization accepts “The Independence March” as an ideology, and carries out its activities in line with it. The organization’s mission was declared as ‘taking down the Independence March from the shelf that was accepted by TBMM in 1921 and then put aside’. According to the organization, Turkish nation had leaved the permanent mark on the world history with the independence war and the war was won with the willpower and logic procured by the Independence March. The March assures and also symbolize Turkish Republic’s commitment to Islam resurrecting its existence soul, the independence war. It was assigned as a constitutional provision first time in 1982 constitution. The Independence March Organization thinks that there is an intention to remove the Independence March from the new constitution which is attempted to be made. For all that, the organization says, “*The Independence March does not come outside of the constitution, a constitution does come into existence from the Independence March.*” What this means is as follows: first; the Independence March has to be remained in the constitution, second; The Independence March already hosts all essential characteristics of a constitution, three; the constitution’s and therefore, the state’s bond with Islam has been established through the Independence March. According to the organization, the basic reason for demanding a new constitution is the intention to pave the way for breaking the connection of Turkey with Islam. Thus, the organization does not approve of the constitutional convention. Within this framework, the present study aims at making a critical analysis of the outlook of the Independence March Organization on issues about the new constitution in the light of the fact that it adopts the Independence March, which is considered to have a particularly important link with the War of Independence, as an ideology.

Key Words: The Independence March, The Independence War, The Independence March Organization, Constitution, Ideology.

1. GİRİŞ

İstiklâl Marşı, Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936)'un yazdığı bir şiidir. Şair, bu şiiri, kendisinin değil 'Türk milletinin eseri' olarak gördüğü için, şiir kitabı olan *Safahat*'a almamıştır. Milli marş olan şiir, "Kahraman Ordumuza" denilerek İstiklâl Harbi'ni vermekte olan Türk ordusuna ithaf edilmiştir. Şiirin, TBMM tarafından "milli marş" olarak kabul edildiği, 12 Mart 1921 tarihi itibarıyla, İstiklâl Harbi hâlâ devam etmekte ve üstelik de işgalci Yunan orduları, Ankara yakınlarına değin gelmiş bulunmaktadır. TBMM'nin, tam da böyle bir ortamda bir milli marşa ihtiyaç duymasının ve neticede milli marş olarak, bir başka metnin değil de, "İstiklâl Marşı'nın kabul edilmesinin sebebi, İstiklâl Harbi'nin millî bir duruş, direnme gücü ve vatan (perverlik) şuurı içinde kazanılmasını sağlamaya çalışmaktır. Diğer bir söyleyişle, *İstiklal Harbinin, nasıl bir milli varlık anlayışı² ve ideoloji çerçevesi içine oturtulduğunda kazanılabileceği*'nin cevabı İstiklâl Marşı olmuştur. Marş, tekraren, hem harbin duygu, düşünce ve inanç/itikad yönleriyle nasıl verileceğini hem de ileride ilan edilecek olan siyasal sistemin hangi temelde '*esas teşkilat*'ına; *teşkilat-ı esasiye*'sine; *anayasasına* kavuşacağını göstermiştir. Başka bir söyleyişle İstiklâl Harbi'nin de, yeniden—vatanlaştırılan Türkiye'nin de zor zamanlardaki motivasyon kaynağı İstiklâl Marşı olmuştur. Milli marş olan bu şiiri, anayasal açıdan önemli kılan husus ilk elde, onun, anayasanın değiştirilemeyecek maddeleri arasında³ yer almasıdır. İstiklâl Marşı'nın, 1982 Anayasası'ndan geriye doğru daha önceki 1961, 1924 ve 1921 Anayasaları'nda yer almadığı da ayrıca zikredilmelidir.

2. İSTİKLÂL HARBİ, İSTİKLÂL MARŞI, İSTİKLÂL MARŞI DERNEĞİ

İstiklâl Marşı Derneği, İstiklâl Marşı'nı temel alan bir kuruluştur. Faaliyet hayatına 06.02.2007 tarihinde başlamıştır. Amacı, marşın, hakkıyla anlaşılmasını sağlamaktır. Derneğin kurucusu şair-düşünür İsmet Özel (1944 -)'dir. Kuruluş, içinde bulunan bu 2013 yılı itibarıyla toplam üç genel

2 Genel Başkan İsmet Özel için, Türklük açısından, 'millî varlık' ile 'itikadî varlık' aynı şeydir. 'İstiklâl Marşı'mız, "Ulusun! Korkma; nasıl böyle bir imanı boğar/Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" diyerek, bu millî varlığın tarihin neresinde olduğuna işaret eder. "Medeniyet" canavarı bu millî varlığın canına kast etmiş. Ama İstiklâl Marşı diyor ki: "O, ne kadar ulursa ulusun, bunda korkulacak bir şey yok; çünkü senin sınırların/serhaddin imanla çizilmiştir... 'Medeniyet' bizi neden boğamadı? Çünkü bizim iman dolu bir serhaddimiz vardı. Bkz; İsmet Özel, "Millî Pazar Olmadan, Millî Birlik Olmaz", (05.12.2009), <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=256&KID=6&PGID=0>, (07.07.2013).

3 Anayasanın üçüncü maddesindeki ilgili ibare şöyledir: "*Türkiye Devleti... Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. Bkz; <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm>, (24.05.2013).*

kurul gerçekleştirmiştir. Genel kurulların her üçünde de derneğin başkanlığına seçilen isim İsmet Özel olmuştur.⁴ Kuruluşun, “*İkinci Sene-i Devriye Bülteni*” adlı yayınına göre, genel başkan Özel, ‘amaçladıkları şeyin doğrudan doğruya İstiklâl Marşı’nı ve onda mündemiç ideolojiyi öne çıkarmak olduğunu, bunun bugün Türkiye için mübrem bir ihtiyaç halini aldığını ifade etmiştir. ‘Bugün de bir bulanıklığın, giderek bir bunalımın vaki olduğunu, bu bulanıklığı dağıtmanın ve bu bunalımı aşmanın yolunun tekrar İstiklâl Marşı’na ve onda mündemiç ideolojiye müracaatla mümkün kılınabileceğini vurgulayan Özel, dahası İstiklâl Marşı’nın varlık sebebiyle, Türkiye’nin yönetilme biçimi arasındaki uyumsuzluğa dikkat çekmiştir. Bu uyumsuzluğun baştan beri mevcut olduğunu hatırlatarak bir örnek yoluyla konuya açıklık getirmiştir. ‘İstiklâl Marşımızın “*Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli/Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli*” mısralarını okuyan Özel ezanla ilgili 1932 yılında çıkarılan yasayı hatırlatmıştır. Bu yasaya göre, Arapça aslına uygun olarak ezan okuyan insanlar üç aydan başlamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılacaklardı.”⁵ Özcesi, tek başına bu yasa bile göstermekteydi ki Türkiye’nin yönetilme biçimi, milli marşın ruhunu, manasını ve ideolojik varlığını önemser bir niteliği hiç de taşımamaktaydı.

İlk şubesi Sivas’ta açılan kuruluş, muhtelif şubelerinin yanında bir de il temsilciliğine sahiptir. Genel merkez, ilkin İstanbul’da iken, bilahare Ankara’ya taşınmıştır. Kuruluşun <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/> adıyla bir internet sitesi bulunmaktadır. Yürütülen çeşitli faaliyetlere ilişkin duyurular, haberler, değerlendirmeler bu sitede yer almaktadır. Ayrıca genel başkan İsmet Özel’in haftalık düşünce yazıları aynı sitede kamuya açık olarak yayımlanmaktadır. Bu durum, uzun bir süre, her hafta neşrettiği şiirler için de böyle olmuştur. İlaveten bazı yazı ve dokümanların, internet ortamına, derneğin, siyasal-ideolojik duruşu doğrultusunda eski Türkçe harflerle konulmasının bilhassa tercih edildiği görülmektedir.

Merkezinde İstiklâl Marşı’nın bulunduğu, İstiklâl Marşı’na ilişkin bir farkındalığın yaratılmak istendiği çeşitli türden panel yahut konferanslar tertip etmek, basın açıklamaları yapmak, toplantı ve yürüyüşler gerçekleştirmek, yarışmalar düzenlemek... derneğin faaliyet alanları arasındadır. Yineleyerek belirtilmelidir ki, bütün çalışmaların odağı direkt ya da endirekt İstiklâl Marşı olmaktadır. Tıpkı İstiklâl Marşı’nın müellifi Mehmet Âkif Ersoy gibi, derneğin genel başkanın da şair kimliği taşıması, daha bile özgül ağırlığı yüksek bir

4 Derneğin genel kurulları için Bkz; <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=189&KID=2&PGID=5>, (22.06.2013); <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=841&KID=2> (22.06.2013).

5 İstiklâl Marşı Derneği, “İkinci Sene-i Devriye Bülteni”, (Yay. Kur: Murat Ural vd.), Mart -2009, s. 6-7.

şair olması, derneğin faaliyetleri arasında şiir yayımlarının ve resitallerinin de yer almasını mümkün kılmıştır. Paralel tarzda, şair İsmet Özel'in de yazılı ve görsel medyadaki çeşitli tartışma programlarıyla röportajlara -İstiklâl Marşı Derneği Genel Başkanı- sıfatı ile katıldığı ve bu sıfatla konuşmalar gerçekleştirdiği söylenmelidir.

3. BİR İDEOLOJİ OLARAK İSTİKLÂL MARŞI ANLAYIŞI

İstiklâl Marşı Derneği niçin kurulmuştur? Dernek, *'İstiklâl Marşı'nı, kaldırıldığı raftan indirmek'* üzere kurulmuştur.⁶ Marş, 1982 anayasasında, az önce de kısmen zikredildiğince, kendisine, 'değiştirilemez, değiştirilmesi teklif edilemez' maddeler arasında⁷ yer bulmuştur ama bu anayasal tablo, Marş'ın, rafa kaldırılmasını, gözlerden irak tutulmasını, yokmuş gibi farz edilmesini engellememiştir. *Türkiye'nin toplumsal ve siyasal hayatında, İstiklal Marşı'nın yeri nedir?* diye sorulacak olursa ortaya anlamlı bir cevap çıkmamaktadır. Bütün bu olumsuz tabloyu gerisin-geriye değiştirmeye çalışmak, derneğin yönelimi, işte bu amaca dönük bir inisiyatif inşası çerçevesinde işlerlik kazanmaktadır. Dernek, bu topraklarda yaşayan insanların kendi inisiyatiflerini kendilerinin geliştirmeleri özelliğine büyük önem vermekte, İstiklâl Harbinin ve dolayısıyla Türkiye'nin bir kez daha vatan kılınmasının önünü açan ruhun da tarihî bakımdan bu inisiyatifle alakalı olduğunu düşünmektedir. Bu konudaki duruş, genel başkanın ağzından şöyle özetlenmektedir:

'Şimdi bizim şu andaki siyasi yapılanmamız içinde üç vilayetimizin isimlerinden birisi Antep, birisi Urfa, birisi Maraş olması normal

6 İsmet Özel, "İstiklâl Marşı, İstiklâl Harbi'ne Takaddüm Eder." (10.02.2011, NTV'deki konuşma). Özel, Türklerin bir vatan sahibi olmalarında İstiklâl Marşı'nın birinci dereceden rolü bulunduğuna dikkat çekerek İstiklâl Marşı'na karşı olan her şeyin İstiklâl Harbi'ne da karşı olduğunu belirtiyor: "[Derneği]... İstiklâl Marşı'nın rafa kaldırılmış olması sebebiyle kurduk. Biz İstiklâl Marşı'nı raftan indirmek istiyoruz. Şu anda İstiklâl Marşı'nı savunmak CHP'nin hakkı değildir. Marşta 'Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli / Ebedi yurdumun üstünde benim, inlemeli!' diyor. CHP [senelerce] bu memlekette ezan okutmadı. Onun için İstiklâl Marşı hakkında müspet bir laf söylemeye CHP'nin hiç hakkı yoktur." Bkz; <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=235&KID=2&PGID=4>, (07.07.2013).

7 Çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla yürürlükteki anayasa olan 1982 Anayasasının ilk dört maddesi şöyledir: MADDE 1- Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir. MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir. MADDE 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır. MADDE 4- Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez. Bkz; <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm>, (24.05.2013).

*sayıldığı halde, bunlar gazi, şanlı ve kahraman olarak anılan yerler... Neden bu vilayetlere ayrıca birer unvan veriyoruz? Çünkü bunlar Ankara Hükümetinin öncülüğü olmaksızın gâvur tasallutundan kurtulmuş yerlerdir. Yani kendi göbeklerini kesmişler, onun için onların isimlerinin önüne bir sıfat eklenmiş. Urfa'nın kurtuluşu... 11 Nisan 1920... 23 Nisan 1920'de meclis açılıyor, ama Urfalılar gâvuru Meclis açılmadan Türk topraklarından atmışlar. Bu dikkate değer bir şey. Yani bizim İstiklâl Marşı Derneğinin teşekkülünde de, bundan sonraki faaliyetlerinde de aklımızdan çıkarmayacağımız bir şey. Yani bu topraklarda yaşayan insanların bir inisiyatif kullanma özelliği olduğunu bilerek hareket etmemiz gerekiyor. Bu inisiyatife dayanarak ne yapacaksak yapacağız. Ve Türkiye'de bir takım insanların bu inisiyatif aleyhine, bu inisiyatifin ortaya çıkması korkusuyla hareket ettiklerini de bilmek gerekecek.*⁸

Dernek, ilaveten, İstiklâl Marşı'nın da yazıldığı yazı dili olan eski Türkçe harflere büyük önem vermektedir. Üyelerinden, kendilerini, İstiklâl Marşı'nı, yazıldığı eski Türkçe yazıyla yani Kur'an harfleriyle, en azından okuyacak düzeye getirmeleri yönünde bir gayret ve duyarlılığın sahibi olmaları beklenmektedir.

İstiklâl Marşı Derneği, ideolojik bakımdan bir 'Mehmet Âkif Ersoy Derneği' değildir. Dernek, bir "Mehmet Âkif Ersoy Derneği" olmamaktan daha da ötede, "İstiklâl Marşı, tek dişi kalmış canavarın verdiği tüm teminatları daha başındayken yakan ve eklektisizme hiç pirim vermeyen duruşuyla; şairinden de onun düşünce dünyasından da ayrı bir yerde duruyor."⁹ sözleriyle, kendi kurumsal-düşünsel duruşuyla, M. Â. Ersoy'un düşünce dünyasını ayırmaya bilhassa dikkat etmektedir. Dernek, aynı biçimde bir 'İsmet Özel Derneği' de değildir. Ve fakat, Özel'in etki kapasitesi yüksek ve bilinen bir kamusal isim olması, aynı ya da yaklaşık bilinirliğe sahip bir başka üyenin dernekte yer almayışı gibi nedenlerden ötürü münferiden İsmet Özel'in düşünceleri derneğin de düşünceleri gibi algılanabilmekte, dahası ilki,

8 İsmet Özel, "İstiklâl Marşı Derneği Birinci Sene-i Devriye Konuşması", (2008), <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=240&KID=6&PGID=1>, (22.06.2013).

9 Durmuş Küçükşakalak, "Bir Kılıf Değil, Kınında Bekleyen Bir Kılıç", İstiklâl Marşı Derneği İkinci Sene-i Devriye Bülteni, (Yay. Kur: Murat Ural vd.), Mart/2009, s. 5; İsmet Özel'e göre, İstiklâl Marşı, Mehmet Akif'in şiir ve fikir dünyasını aksettiren bir metin de değildir, zaten. Özel, "Mehmet Akif, İstiklâl Marşı'nı yazarken Mehmet Akif olarak kalsaydı "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" mısraını yazmazdı; Mehmet Akif'in, ne modernist İslâmcı ideolojisi ne de edebî geçmişi buna müsaittir" demektedir. Bkz; "Bir Çağın Başlangıcı Olarak İstiklâl Marşı", (12.12.2008, konuşma), <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=250&KID=6&PGID=0>, (07.07.2013), Ayrıca Özel'e göre, İstiklâl Marşı milletin ruhunun Mehmet Akif'in bedenini kullanarak ortaya çıkardığı bir şeydir. Bkz; İsmet Özel, "Bir Çağın Başlangıcı Olarak İstiklâl Marşı" <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=250&KID=6&PGID=0>, (07.07.2013).

ikincisini kendi güzergâhına çekebilmektedir. Özel'in İslamî hassasiyetlere sahip İslamcı bir düşünür kimliği taşıması ama aynı zamanda kendini Türk milliyetçisi olarak görüp, Türklüğe de vurgu yapması derneğin siyasal-ideolojik düşünceler bağlamında ortaya Türk milliyetçiliği temelli İslamî bir güzergâhta çıkması sonucunu doğurmuştur. Bu genel konjonktürde dernek, İstiklal Marşı'nı bir ideoloji olarak benimsemektedir.¹⁰ Başka bir söyleyişle, dernek, İstiklâl Marşı'nın aynı zamanda bir ideoloji olduğunu düşünmekte ve kendini bu ideolojiye bağlı saymaktadır. Anılan ideoloji bağlamında az önce de söylendiğince, Türkiye ve Türklük merkezli milliyetçi İslamî bir düşünme biçimi ve faaliyet güzergâhı seçilmiş olunmaktadır.

İstiklâl Marşı Derneği'nin, bir ideoloji olarak İstiklâl Marşı'nı kabul etmesinin temel dayanağı, marşa ruhunu veren İslam'dır. Bu demektir ki, marş, ancak İslamî perspektif ve kaygılarla anlaşıldığında doğru anlaşılmış olur. Bu İslamî perspektif ve kaygılarda ayrıca merkezi oluşturan, en önde duran, birincil temsilci vasfına sahip bulunan odak Türkiye'dir ve Türklük'tür. Bahsedilen Türklük bir etnisite, bir kavmiyet, bir “ulusallık”, bir “ırk”, bir “kültür”, bir “medeniyet”, ya da “*National/ite*”... değildir. Buradaki anlayışa göre, Türk, “*Kâfirle çatışmayı göze alan Müslümana denir.*”¹¹ Bu bakış, aynı zamanda benimsenen ideolojinin mahiyetini de belirginleştirmektedir: Kendisini görünürlük sahasına çıkaran buradaki ideoloji, “anahtar kelimelerinin” İslam

10 Derneğin genel başkanına göre: ‘Bir topluluğun ideolojisi söz konusu ise o topluluk kendini tarihin bir yerinde görüyor demektir. “Bir ideoloji olarak İstiklâl Marşından” bahsettiğimiz zaman İstiklâl Marşının bizi tarihin neresine yerleştirdiğini bilmemiz söz konusu. İstiklâl Marşı diyor ki: “Sen şehit oğlusun incitme yazıktır atan”... Yani Türkiye’de ki insanlar; “bu bizim milli marşımızdır” dedikleri zaman kendilerinin şehit oğlu olduklarını kabul etmiş olacaklar ve İstiklâl Marşı’nın ideolojik çerçevesi kendileri için yeterli olduğu için atalarını incitmeye dikkat sarf edecekler. Eğer İstiklâl Marşı giderek karartılmamış olsaydı biz bugün burada olmayacaktık...’ Bkz; İsmet Özel, Bir İdeoloji Olarak İstiklâl Marşı”, (28.06.2008 tarihli konuşma), <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=244&KID=6&PGID=0>, (07.07.2013).

11 İsmet Özel, İstiklâl Marşı Derneği Genel Başkanı sıfatıyla, 2008 yılındaki bir konuşmasında, Türklüğün mahiyetiyle ilgili olarak şunları söylemiştir: ‘*Benim tarifim kâfirle çatışmayı göze alan Müslüman’a Türk denir şeklinde. Bize çoğu zaman böyle bir ırkın ya da etnisitenin olduğundan söz ettiler. Bu Osmanlı çöküşü sırasında milli unsurların birer birer kopmaları sonucunda elde bir Türk kalsın diye böyle bir etnik varlığa rıza gösterilmiş gibi. Aslında tabii İslâm’dan kopuk Türk tabirinin birincil kaynağı bu siyasi zaruret değil, daha çok Yahudilerin kendi önemlerini artırmak için üretmek zorunda kaldıkları bir Türk vardı, ondan siyaset itibarıyla istifade edildi. Yahudi olmayan birileri de bu tabir işimize yarıyor dediler. Asıl Türk dediğimiz şey, bizim topraklarımızda Türkçenin doğuşuyla beraber ortaya çıktı. Türkçe de, Arapça ve Farsça bilen âlim insanların İslami bir hayat tarzını devam ettirmek için başvurdıkları bir dil idi. Türkçe, özellikle Yunus Emre’den önce tekkeler, zaviyeler ve medreselerde, Yunus Emre’den sonra Kur’an ve Hadis bilgisi ışığı altında doğmuş olan dildir. Yani bir Türk modeli bu topraklarda doğdu. Ama her şey bundan ibaret değil. Bu insan nasıl bugün bir millet olma ihtiyacı altındadır? Bunu bilmemiz lazım.*’ Bkz. İsmet Özel, “İstiklal Marşı Derneği, I. Sene-i Devriyesi Konuşması”, <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=240&KID=6&PGID=1>, (22.06.2013). Özel açısından, “İslanımız doğrudan doğruya... itikadımızın kendisidir. Biz Türkçeyi Müslüman olduğumuz için konuşuruz... Bizim XIII. asırdan itibaren dilimizin teşkilinde neye inandığımız, niçin amel ettiğimiz tayin edici olmuştur ve buradan “Türkçe” diye bir dil doğmuştur... Bkz; İsmet Özel, “Milli Pazar Olmadan Milli Birlik Olmaz”, (05.12.2009, konuşma), <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=256&KID=6&PGID=0>, (07.07.2013).

ve Türklük olduğu bir ideolojidir.¹² Ki Türklük varlık gerekçesini sadece ve sadece İslâmî bir çerçeve içinde bulabilirken, İslâm da, kendi sahil varoluşuna ancak bahsi geçen Türklük ile hayatîyet kazandırabilmektedir. Meseleye, kapitalizm de içerilerek bakıldığında ortaya, genel başkanın kendi kelimeleriyle, şöyle bir tablo çıkmaktadır:

'Kapitalizmin neden doğduğu sorusuna Karl Marx'ın, Max Weber'in verdiği izahların hepsi hadisenin görülmesini imkânsız hale getiren izahlardır. Kapitalizm Haçlı Seferleri'nin başarısızlığı üzerine yükselmiş bir mekanizmadır. Avrupalıların Avrupa'da tıklmaları sebebiyle doğmuş olan bir şeydir. "Efendim, emeğin sömürülmesi, Protestan ahlâkı..." Bunların hiç mi etkisi olmamış? Böyle bir şeyi kim diyebilir? Elbette, mekanizma bunlarla yürüdü. Ama tarih şekillendiren asıl iş Türk – Gâvur ayrımıdır. Bütün mesele bundan ibarettir. Türk bir yerde, gâvur bir yerde. Bu bizim açımızdan, "Bir İdeoloji Olarak İstiklâl Marşı" açısından şöyle önemli. 1453 senesi Türk dünyasının dünyada itibar bakımından en parlak alan olmasını temin etmekle kalmadı. Aynı zamanda Hristiyanlığın anti Türk olup olmamakla da anlaşılabilirliği meselesine inkılabı etti. Yani bir şekilde doğu Hristiyanlığı Türk dünyasının himayesindeydi. Buna mukabil, Vatikan merkezli ya da Roma merkezli Hristiyanlık anti Türk sahanın elde tutulabilmesini sağlayan ideoloji idi. Ama hadise 1571 yılında Türklerin mağlup edilebilirliği noktasına varınca Türklerin himayesindeki Hristiyan unsurlar kendilerine Batı'dan yeni patronlar temin ettiler. Dolayısıyla mesele yeni bir şekle

12 Türklük ve İslâmiyet'in iç içeliği, Nurettin Topçu'ya göre, İstiklâl Marşı'nın müellifi Mehmet Âkif Ersoy'un şahsı için de geçerlidir. Şöyle ki: 'Mehmet Âkif Ersoy'a kadar, milliyetçi denince dine karşı veya yabancı olan kişi... Müslüman deyince de, milliyetçiliği tanımayan insan akla gelirdi. Milliyetçi, ırkçı yani kemikçi idi... [Müslüman] ise, hürâfeci ve vatanısız varlıktı. Ruhlarımızı aynı zamanda bir hezeyan teşkil eden bu safsatadan kurtaran Mehmet Âkif'tir. **Türkün Müslümanlıktan, milliyetçiliğimizin İslâm'dan ayırmayacağını bize öğreten o olmuştur...** Onun eserindeki kemâl, Ziya Gökalp'in ruhu tekmeleyen, Anadolu'nun gerçeklerinden gafil... milliyetçilik dâvasının karşısına, Allah'ın eli halinde çıkmıştır. Onun istediği, Türklüğün mayası, ruh ve ahlâkımızın temeli olan İslâm'ı canlandırmak ve onunla milletimizi yükseltmekti... Âkif'in milliyetçiliğini dindarlığından, dindarlığını milliyetçiliğinden ayırmak kabil değildir. Ruhlu serâpâ İslâm olan Anadoluculuk dâvasının temelleri de milliyetçi bir isim olan onda bulunmaktadır... Ona 'aşk ve ilhâm perisi' Kur'an'dan gelmiştir.' Bkz; Nurettin Topçu, Mehmet Âkif, (Yay. Haz. Ezel Erverdi – İsmail Kara) Dergâh Yay., İst., 2011, s. 27, 43-46, 58; Sezai Karakoç ise zikredilen merkezli Âkif'in öz yaşam öyküsünde de bularak, "Baba soyu Rumelili, ana soyu Buharalı, doğuş yeri Fatih. Yani tam bir Doğu İslâmlığının, Batı İslâmlığının ve Merkez İslâmlığının bir sentezi bir çocuk." der ve aynı zamanda **Türkiye/Türklük İslâmlığının merkez İslâmlık olduğunu** dile getirir. 'Âkif'in çıkış noktası olarak aldığı ışık İslâm'dır ve İslâm'ın ışığında, 600 yıllık İslâm – Türk Devleti çökerken, cemiyetimizin içinde bulunduğu ahlâki, içtimai, ruhi, iktisadi şartlar, en amansız bir gözle, adeta bir cerrah teşrihçiliğiyle [onda] ortaya serilir. 'Türk Devleti, Âkif'te, şiir ölçülerinde düşünmüş, ağlamış, haykırış, umutsuzluğa batmış ve umutla çırpınmıştır. Sezai Karakoç, **İstiklâl Marşı'nı yazan şairin niçin Âkif olduğuna ise Yahya Kemal'e karşılaştırma yaparak açıklık getirir:** "Yahya Kemal esere, hep esere bakıyor; imparatorluk idealine sıkı sıkıya bağlıdır. Âkif'se... eser ve kuruluşlar zincirinden çok, bütün o eserleri doğuran İslâmın kendisine bağlıdır... Milli Marşın şairi ise bundandır ki, Yahya Kemal değildir ve Mehmed Âkif'tir." Bkz; Sezai Karakoç, Mehmed Âkif, Diriliş Yay., İst., 1987, s. 46.

büründü. Bunu modernlik diye yutturdular. Her şeye tek tek bakmak lazım... Tarih içinde yerini bilmen açısından...'¹³

Tarihsel olarak modernliğin şafağından değil de daha yakın tarihten; İstiklâl Harbi'nin kazanılmasını müteakiben gelen zaman diliminden bakıldığında dernek açısından görülmektedir ki 'Biz Türkler 1923 yılında Cumhuriyetin ilanıyla beraber; Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'muzun ikinci maddesini şu şekilde değiştirdik: "Türkiye devletinin dini, din-i İslam'dır." Bunun manası şuydu: Yine bu topraklarda en kıymetli varlık Müslüman'dır ve Müslüman'dan daha kıymetlisi Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yoktur. Yani Lozan'a göre azınlıklar dediğimiz zaman, sadece gayr-i Müslimleri kastederiz, Türkiye'de Arnavutça konuşan milyonlarca insan olsa bile. Arnavutça konuşması onun azınlık olmasına yol açmaz; azınlık olabilmek için Türkiye'de Lozan Anlaşması'na göre Müslüman olmamak, gayri-Müslim olarak bilinmek şartı vardır.'¹⁴

İstiklâl Marşı Derneği'nin, İslamî temelde tebarüz eden muayyen Türkiye ve Türklük vurgularının, varsayımsal bir Osmanlı-Cumhuriyet karşıtlığıyla, buradan doğacak bir Osmanlı (Cumhuriyet değil!) tercih ve hayranlığını beraberinde getirmediği söylenmelidir. Zaten kuruluşun vurgusu da Osmanlı'ya değil bilakis Cumhuriyettir. Derneğin genel başkanına göre *Osmanlı kültürü bir ihanet kültürüdür!* Özel, Türklük ile bir *ihanet kültürü* olan Osmanlılığın hiçbir şekilde bir araya gelemeyeceğini söylemekte ve Osmanlı idarecilerinin, Müslümanları olduğu kadar, kendi iktidarlarını ellerinden alabileceklerine kanaat getirdikleri Yunanlıları ve Arapları da merkezin dışında bırakmaya dikkat ettiklerini vurgulamaktadır.¹⁵ Konuyu, İstiklal Marşı'na, İstiklal Marşı'nın yazılmasından sonra biten İstiklal Harbi'ne, İstiklal Marşı'nın ve bir din olarak İslâm'ın, bilhassa teşkilat-ı esasiye kanunu ve bilahare anayasa üzerinden Cumhuriyet için hangi anlamları taşıdığı meselesine getirmek üzere, ilgili değerlendirmesinde tarihî olarak XII. yüzyıl Anadolu'suna kadar geri giden genel başkan, panoramik bir siyasi manzara tasviri yaparak şöyle demektedir:

'Anadolu Gaza Beylikleri XII. yüzyılda, İslam dünyasının en prestijli kuruluşlarıydı. Hristiyan âlemi[ni] geriletmek, Hristiyanlardan toprak kazanmak gibi bir üstünlüğe sahiptiler. Bu üstünlüğün en çok yoğunlaştığı Osmanlılar kasıtlı olarak sadece gayr-i müslimlerle çatışarak ve kapsayıcı bir idare gözeterek bu prestijin kendi üzerlerinde bilhassa toplanmasına yol açtılar. Süreç içinde bu hep böyle oldu... 1918 yılına gelindiğindeyse İslam, Batıların kafasında, bir siyasi

13 İsmet Özel, "Bir İdeoloji Olarak İstiklâl Marşı"... (07.07.2013).

14 İsmet Özel, "Bir Çağın Başlangıcı Olarak İstiklâl Marşı", (12.12.2008), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=250&KID=6&PGID=> (07.07.2013),

15 <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=236&KID=2&PGID=4>, (Erişim: 22.06.2013).

organizasyon ve askerî güç olarak sona ermişti. Hepinizin bildiği hadise, işte General Allenby'nin Selahattin-i Eyyubi'nin mezarına ayağıyla vurup "Yine geldik Selahattin" demesi hadisesi. Fakat biz İstiklâl Harbi vermek suretiyle İslam'ın bir siyasi organizasyon ve bir askerî güç olarak ortadan silinmesini önledik. Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı dünyada İslamiyet'in hâlâ bir siyasi organizasyon ve askerî güç olarak mevcut olduğunun gösterilişidir.. Onun için İstiklâl Marşımız "Kahraman Ordumuza" ithaf edilmiştir. Bu kahraman ordumuz, 27 Mayıs 1960 darbesini yapan ordu değildir. İstiklâl Marşının ithaf edildiği ordu, kendini NATO ve CENTO'ya bağlılığıyla tezkîyeye çabalayan orduyla, aynı ordu değildir. 1918 yılında Batılılar tarafından İslam, bir siyasi organizasyon ve bir askerî güç olarak kaldırıldı. Fakat İstiklâl Harbi bu kaldırılma işlemini iptal etti ve biz bu memlekette Müslümanlığın dünyada hâlâ söz sahibi olduğunu gösteren bir idare kurduk. 1923 yılında teşkilat-ı esasiye kanunumuzun ikinci maddesi "Devletin dini, din-i İslam'dır" oldu. Bu 1839'da okunan Tanzimat Fermanının ilga edilmesi demekti. Tanzimat Fermanının hükmünün ortadan kaldırılması, Cumhuriyetin ilanıydı oldu."¹⁶

Özel, 27 Mayıs 1960 harekâtının Türkiye'de, Cumhurbaşkanını, Başbakanı, Bakanlar Kurulunu, iktidar partisi mebuslarını ve iki Genelkurmay Başkanı'nı tevkif etmesine dikkat çekerek bu harekâtlarla aslında 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet'in sonlandırılmış bulunduğunu, bu harekâtı gerçekleştirenlerin İstiklâl Marşı'nın ithaf edildiği "Kahraman Ordumuz"u ortadan kaldırdığını söylemektedir. Özel'e göre, "Bu millet benim milletim, bu devlet benim devletim, bu topraklar Türk topraklarıdır" diye düşünenler darbeyle ordudan tasfiye edilmişlerdir.¹⁷ Başka bir ifadeyle darbe, sadece seçimle iş başına gelmiş bir iktidara son vermiş değildir, Cumhuriyet de artık başlangıçta ilan edilen o Cumhuriyet değildir.

4. ANAYASA MESELELERİNE BAKIŞ

İstiklâl Marşı Derneği, meriyette bulunan 1982 Anayasası'nın değiştirilmesi mevzuu da konuya dâhil olmak üzere, anayasa meselelerine ilişkin bakışını, kamuoyuna çeşitli yollarla deklare etmektedir. Derneğin Genel Sekreteri, Mustafa Tosun'a göre: *'İstiklâl Marşı Derneği yeni anayasa meselesinde tabii olarak bir taraftır. Bu tabii taraflığı mümkün kılan*

¹⁶ İsmet Özel, "İstiklâl Marşı Derneği, I. Sene-i Devriyesi Konuşması", (2008), <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=240&KID=6&PGID=1>, (22.06.2013).

¹⁷ <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=306&KID=2&PGID=4>, (22.06.2013).

vakıa ise İstiklâl Marşı'nın, anayasanın değiştirilmesi teklif edilemeyecek maddeleri içinde yer almasıdır. Dernek, bir "Sivil Toplum Kuruluşu" olmaması hasebiyle anayasa konusunda "söz alan" değil, Türk Milleti adına "söz sahibi" olan konumundadır. Anayasa değişikliği meselesinde İstiklâl Marşı'nın yeri, toplumsal sözleşme anlayışını iptal eden bir milli mutabakat metni olarak merkezîdir. Türksüz edebiyat, Türksüz musiki, Türksüz tarih ne kadar mümkün ve kimlerin edebiyatı, musikisi, tarihi ise Türksüz anayasa da o kadar mümkün ve onların anayasası olacaktır. Müstakbel Türk Anayasası(!) Türkiye'nin idame ettirilme azminin bir parçası, siyasi manada Müslüman kalarak dünyayı kavrayışın temeli olmayacaksa İslam'dan/Türkiye'den, Müslüman'dan/Türk'ten bahis açılmayacak demektir.¹⁸ Ve fakat derneğin anayasal meselelere ilişkin siyasal-ideolojik değerlendirmelerine geçmeden, İsmet Özel'in, (2007'deki kuruluşundan daha önce), 1995 yılında, 'Kanal 7' televizyonunda, 'soru sorma' kısımlarını İsmail Kara'nın üstlendiği, "İsmet Özel'le Başbaşa" adlı bir haftalık programının yer aldığı ve bu programın, "Türkiye'de Anayasa Meselesi" konulu, 12.07.1995 tarihli, bölümünde aşağıdaki görüşlerin de dile getirildiği anımsanmalıdır:

'Birinci husus, Türkiye'nin Dünya Sistemi'nin uydusu olma süreci Türkiye'nin anayasalar dolayısıyla geçirdiği maceraya çok paralel düşüyor. İkinci manidar husus da, Türkiye'nin tek reel anayasasının 1921 Anayasası oluşudur. Osmanlı döneminde padişahın yetkilerini sınırlandırmak önemli idi. Cumhuriyet döneminde padişah da olmadığı için... böyle meseleler yaşanmadı. 1921 Anayasası meclisin yaptığı bir anayasa ve meclisin gücünü tebarüz ettiren bir anayasa... Parlamentonun üstünlüğü gibi bir kavram ön planda... 1921'de henüz Cumhuriyet yok... 1924'te bir anayasa düzenlenmiş fakat Meclis kendi yetkilerine o derece bağlı ki meselâ cumhurbaşkanının kanunları veto yetkisi tasarıda varmış fakat 1924 Anayasasında bu meclisten geçmemiş... Onun dışında cumhurbaşkanının yetkilerini meclis lehine sınırlandırmak bakımından 1924 Anayasası yapılırken de müthiş bir hassasiyet gösterilmiş; bu da çok enteresandır. Bizim en uzun ömürlü anayasamız 1924 Anayasasıdır. 1961 Anayasası, 60 ihtilâlden sonra düzenlenen bir anayasa ve anayasayı yapan heyet de kurucu meclis adında bir heyet... Ve onun teşkiline bakarsanız aslında tek elden, tek kaynaktan çıkma bir heyettir bu... 1960 ihtilâli Demokrat Parti'yi tasfiye ettiği için ve Demokrat Parti

18 Mustafa Tosun, (İstiklâl Marşı Derneği Genel Sekreteri), "Takdim", Anayasa'dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı'ndan Anayasa Çıkar, (Yay. Haz. Dadaşhan Celaledin Kavas vd.), Mart 2012 (İstiklâl Marşı Derneği Bülteni), s. 3.

*Türkiye’de çoğunluk tarafından seçimle iktidarını yürütmekte olan bir parti olduğu için 1961 Anayasasının teşkilinde bu çoğunluğun beklentileri ve temsil gücü dışta bırakıldı... 1982 Anayasasından dolayı Türkiye’de işte sivillerin anayasa yapmasından söz ediliyor; değil mi? Türkiye’de sivil nerede? Çünkü Türkiye’de siyasî kadrolar zaten belli bir filtreden geçtikten sonra bir şekle, bir makama, bir söz alma... imkânına kavuşabiliyorlar... Asrîleşmek; halkı baskı altına alabilecek bir yapay yol icat etme anlamına geliyor sivilleşme Türkiye’de... Bütün bu dolambaçlı şeyleri kullanmak yerine Türkiye’nin Müslüman bir toplum olduğu ve İslâmlaşmanın bu kafa karıştırıcı kelimeleri tasfiye etmesi gerektiğini söylememiz lâzım. Çünkü bizim millî bütünlüğümüz ve millî hedefimizle Müslümanlığımız arasında birebir mutabakat vardır. O yüzden daha sarıh kavramlar kullanmak lâzım.*¹⁹

Derneğin, anayasa meselelerine yaklaşımını belirginleştiren hususlardan biri de hâliyle anayasa referandumu olmuştur. İstiklâl Marşı Derneği, 12 Eylül 2010 tarihinde gerçekleştirilen anayasa değişikliği referandumuyla alakalı olarak, hemen referandum öncesinde, Ağustos ayında bir basın toplantısı tertip etmiş, ‘Toplantıda konuşan dernek genel başkanı, anayasa değişikliği meselesinde İstiklal Marşı Derneği’nin doğrudan doğruya taraf olduğunu, çünkü İstiklal Marşı’nın daha önceki anayasalarda zikredilmemesine rağmen 1982 Anayasası’nda yer aldığını ifade etmiştir. Bünyesinde anayasalardan daha büyük güç taşıyan İstiklal Marşı’nın herhangi bir sigortaya bağlanmasa da canını kurtarabilecek bir şeyken böylece ayrıca bir tür sigortaya bağlanmış bulunduğunu dile getiren genel başkan; derneğin yerinin de Türk Milleti’nin varlık şartlarıyla alakalı bir yer olduğunu beyan etmiştir. Konuşmasına İstiklal Marşı Derneği’nin Türk Milleti’nin sözcülüğünü yapmaya en yakın kuruluş olduğunu, bu sebeple referandum hakkında bir basın toplantısı düzenlediklerini söyleyerek devam eden genel başkan, derneğin, referandum hakkındaki görüşünü “*Kirli Evet, Kirli Hayır, Kirli Boykot*” sözleriyle dile getirmiş ve Türkiye’nin, referandumla birlikte, -Türk olduğunu söylemenin alay konusu edileceği- bir sonuca götürüldüğünü kaydetmiştir.²⁰ Anayasa

19 İsmet Özel, “Türkiye’de Anayasa Meselesi”, (“Kanal 7 televizyonundaki, “İsmet Özel İle Başbaşa” programının 12.07.1995 tarihli bölümü) <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=524&KID=41&PGID=0>, (22.06.2013).

20 İsmet Özel, “Kirli Evet, Kirli Hayır, Kirli Boykot”, (14.08.2011, konuşma) <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=554&KID=2&PGID=5>, (07.07.2013); <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=554&KID=2&PGID=4>, (22.06.2013); Genel Başkan Özel, İstiklâl Marşı’nın Türkiye Devleti’nin var olması için yazıldığını vurgulayarak bu marşın duasının kabul edildiğini belirtmekte, İstiklâl Marşı’nın ilk defa 1982 Anayasası’nda değiştirilemez maddeler arasına dâhil edilmesini, İstiklâl Marşı olmadığı takdirde Türkiye’nin de olmayacağını gören kimselerin varlığıyla açıklamaktadır. Bkz; “İstiklâl Marşı’nın Hayatımızdaki

referandumu için dernek, özcesi evet demeyi de, hayır demeyi de, boykot etmeyi de doğru bulmamış, anlamlı duruşun ancak bir nevi ‘la-kaydı’ olduğunu dile getirmiştir.

Anayasa meselelerine bakışla devam edildikte, derneğin ikinci başkanı Küçükşakalak, anayasanın değiştirilemeyen, değiştirilmesi teklif edilemeyen, 3. maddesinin, Türkiye’nin, diğer İslam ülkelerinden ayrı biçimde, şirket mantığıyla değil ülke kimliğiyle varolduğunun göstergesi olduğu kanaatindedir. Türk vatani, İstiklâl Marşı’ndan ve İstiklâl Harbi’nden sonra bütün gayri-Müslim unsurların Tanzimat’ın çok çok gerisine düşmeleriyle doğmuştur. İkinci başkan, “*“İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar”*”, çünkü İstiklâl Marşı bir şiirdir, bir marştır ve bir ideoloji taşır, Allah’ın milletleri dilleri üzerinden yarattığı, Türkçenin şiirle doğmuş bir lisan olduğu hatırlanırsa; İstiklâl Marşı gibi bir şiirden anayasa çıkarma fikri Türkiye’yi anayasacılık musibetinden korur,’ demektedir. *‘Bir anayasaya “Türk Anayasası” demek için şiirden neşet etmesi, şairlerin işin merkezinde yer alması şarttır. Şairlerin işin merkezinde olmadığı bir anayasa paradan ve para babalarından neşet edecektir. Türk milleti ordu-millettir. Ordu-milletin anayasasının bir marştan, üstelik kahraman orduya ithaf edilmiş İstiklâl Marşı’ndan neşet etmesi tabiatı gereğidir. Ne Türk olmak, ne de bir millete mensup olmak umrumuzda değilse, ordu-millet tanımı modası geçmiş ya da ürkütücü bir şeyse o zaman hem namaz kılp hem de uluslararası standartlara uygun bir anayasa peşinde; nasıl köle olunurun peşinde koşulabilir.*”²¹ Derneğin genel Sekreteri Mustafa Tosun, devlet idaresi, siyaset sahnesi ve iktidar partisinde bilinen bir isim olan *Bülent Arınç*’ın, bir röportajında “*Türkçe ve İstiklâl Marşı’ndan bir rahatsızlığım yok ama çağın şartlarına göre gerekirse değişebilmeli*” dediğine dikkat çekmektedir. Tosun’a göre, “Türk Bayrağı, Türkçe, İstiklâl Marşı, Türklük bunların her biri devletin ve milletin hem dayanağı hem de garantörüdür. Bunlara yönelik değiştirme çaba ve niyetleri doğrudan doğruya devletin ve milletin varlığını ortadan kaldırmayı amaçlar.”²²

Derneğin, “Anayasa’dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar” adlı bülteninde yer alan bir yazıda şu ifadelerle de yer

Yeri”, (12.03.2011, konferans), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=213&KID=2&PGID=4>, (07.07.2013).

21 Durmuş Küçükşakalak (İstiklâl Marşı Derneği İkinci Başkanı), “Yeni Anayasa ya da Türkiye Türk Ülkesi Olmaktan Çıkarılabilir mi?”, Anayasa’dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar... s. 18-19.

22 Mustafa Tosun, (İstiklâl Marşı Derneği Genel Sekreteri), “Değiş(tiril)en Paradigma ve Anayasa”, Anayasa’dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar... s. 20-21; Bülent Arınç’ın zikredilen sözleriyle ve resmi toplantıların dışında İstiklâl Marşı’nın okunmasını eleştirmesiyle ilgili olarak Bkz, <http://www.ntvmsnbc.com/id/24946655> (12.07.2013); <http://www.akparti.org.tr/site/haber/7542/yeni-anayasaya-ihtiyacimiz-var> (12.07.2013).

verilmiştir: ‘1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan karmaşa 1921 Anayasası’yla bir esasa bağlanarak Türklük yeniden esas unsur vasfıyla üstün olmuş, hâkimiyet bilâ kayd ü şart millete ait kılınmış ve devlet tekrar din devleti haline gelmiştir... İstiklâl Harbimizin akabinde, Türkiye Cumhuriyeti’ni ilânla İslâm Devleti’nin yok edilemediğini, devletin Kur’an Devleti olduğunu tevsik ettik. 1921 Anayasası’nda yer alan “Devletin dini Din-i İslâm’dır” hükmünü 1924 Anayasası’nda da yani Cumhuriyet’in ilânından sonra yapılan anayasada da devam ettirdik. “Devletin dini din-i İslâm’dır” hükmüne “Hâkimiyet bil-a kayd-u şart milletindir” hükmünü de ekleyip bunun “hâkimiyet din-i İslam müntesiplerininindir” manasına geldiğini, bu toprakların asli unsurunun Kürdüyle, Arnavuduyla, Çerkesiyle... Millet mensubu Türkler olduğunu, tarafların Türkler ve Gayri müslimler olduğunu, Lozan’da bütün dünyaya tescil ettirdik. İlk icraatımızı Men-i Müskirat Kanunu ile gösterdik.”²³

İşin içine, ‘İslam ülkeleri’de katılarak bakıldığında şu görülür: Birinci ve ikinci Dünya Savaşlarının akabinde bağımsızlıklarını kazanmış İslam ülkelerinde anayasal hareketler revaç bulmuş ve Birleşmiş Milletler teşkilatının tespit ettiği ilke ve ideallere uygun anayasalı ülkeler doğmuştur. Yani bu sonucun doğmasında en önemli etken Anglo-Amerikan toplumun harp sonrasında beynelmilel kuruluşlarda ve keza münferit devlet kurumlarındaki etkisidir. Yine yani İslam ülkelerindeki anayasa hareketleri, anayasanın Batı’daki doğuşuna da uygun olarak devlet iktidarını sınırlamak üzere doğmaklık bir tarafa, İslam ülkelerinde bizzat Birleşmiş Milletler teşkilatının ve o günkü dünya sistemini temsil eden ülkelerin katkı, destek ve dayatmaları sonucunda doğmuş anayasalardır.²⁴ Ve bir diğer husus olarak, İstiklal Marşı Derneği, anayasa meselelerine ilişkin duruşunu, genel başkanın ağzından ifade ederken, “anadilde eğitim talepleri”ne de değinilerek, ‘Müslümanların anadili, Kur’an-ı Kerim’in nazil olduğu dildir. Bir Müslüman için başka bir anadil söz konusu olamaz. Bu dil, Hatice anamızın, Aişe anamızın, Fatıma anamızın konuştuğu lisandır. İstiklâl Marşı Derneği de bu manada anadilde eğitim istemektedir.’²⁵ görüşü dile getirilmiştir.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmanın hedefleri arasında sivil toplum ve yasalara ilişkin felsefi tartışmaları serimlemek, konunun Hegel’den Marx’a, varoluşçulardan post-

23 Muammer Parlar, “Kur’an ve Anayasa”, Anayasa’dan İstiklâl Marşı Çıkamaz İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar... s. 31.

24 Muammer Parlar, “Kur’an ve Anayasa” ... s. 31.

25 <http://www.istiklalmarsiderneği.org.tr/Yazi.aspx?YID=236&KID=2&PGID=4>, (22.06.2013).

yapısalcılara değişik ekollerce nasıl algılandığını göstermek yahut da sivil toplum tartışmalarından yola çıkarak Türkiye'nin anayasa tarihine farklı bir teorik yaklaşım getirmek... türünden amaçlar bulunmadığı gibi, incelemenin odağındaki İstiklâl Marşı Derneği'ni bütün yönleriyle tanıtmak veya eleştirmek gibi bir amaç da bulunmamaktadır. Bundan sebep analiz sadece ilgili derneğin, anayasa meselelerine bakışı üzerin(d)e yoğunlaştırılmak istenmiş, geriye kalan konular ise inceleme alanının dışında kabul edilmiştir. İşbu çerçevede özet mahiyetinde söylenmelidir ki İstiklâl Marşı Derneği, bir tüzel kişilik olarak, kendisine duruş yeri olarak yeni anayasa yapımına olumsuz bakılan bir yeri seçmiştir.

Türkiye'nin, 1980 yılındaki askeri darbenin bir ürünü olan 1982 Anayasasını artık bir kenara bırakması ve onun yerine yeni ve sivil bir anayasaya geçmesi gerektiği yönündeki görüşler, kamuoyu, medyalar ve ilgili çevrelerde sıklıkla dillendirilmektedir. Çeşitli işçi ve memur sendikalarından işveren örgütlerine, gazeteci ve yazar derneklerinden düşünce kuruluşlarına değin çok sayıda ve farklı niteliklerdeki "sivil toplum örgütleri"nin bu yönde siyasal pozisyon alıp çalışmalar sürdürdükleri görülmektedir. Dahası bu incelemenin gerçekleştirildiği tarih itibarıyla TBMM'nde grubu bulunan dört (4) siyasal partinin tamamı yeni bir anayasa yapımı için oluşturulan meclis komisyonuna üye verip ilgili görüşmelere katılım sağlamaktadır. İstiklâl Marşı Derneği tüm bu siyasal parti ve örgütlenmelerden ayrı bir yerde durarak hem kendisini bir sivil toplum örgütü niteliğiyle tanımlamamakta hem de yeni anayasa yapımına karşı çıkmaktadır. Bu olumsuz bakıştaki temel itki, çeşitli dolayımrlarla yukarılarda da işaret edildiğince, İstiklâl Marşı ile ilgilidir. Zira dernek, üst kısımlarda da zikredildiğince, yeni bir anayasa yapıldığı takdirde İstiklâl Marşı'nın anayasadan çıkarılacağı düşüncesindedir. Üstüne üstlük, yeni bir anayasa yapımının da esasta İstiklâl Marşı'nı anayasadan çıkarma niyetlerinden ötürü gündeme geldiği kabul edilmektedir. İstiklâl Marşı'nın anayasadan çıkarılmak istenmesinin temel gerekçesi ise yine derneğe göre marşın İslamî çerçevesidir. Ki bu İslamî çerçeve, başta da belirtildiğince senkronize tarzda merkezi Türkiye'nin ve Türklüğün inşa ettiği bir İslâmiliktir.

Hâlihazırda yürürlükte bulunan anayasanın 3. maddesinde İstiklâl Marşı'na atıf yapılmakta, marşın, Türkiye'nin milli marşı olduğu söylenmektedir. Bundan sebep, marş, "yasal" olarak da "herhangi bir şiir" olmanın üstünde, hukuksal bir güç kazanmakta, bütün mevzuat itibarıyla, bünyesinde taşıdığı "milli ruh" ve ideolojiye uyulmasını iktiza etmektedir. Nitekim 1984 yılında, TBMM'nde, dönemin ana muhalefet partisi konumundaki, "sol" görüşlü, Halkçı Parti'nin genel başkanı Necdet Calp, partisi adına, "Yabancıların ülkemizde mülk edinmeleri" konusuyla ilgili kanunun anayasaya aykırılıklarını

ileri sürerek bir iptal davası açmıştır. Bu iptal davasında “sol” görüşlü parti şöyle de demiştir: “*Anayasanın 3 üncü maddesi İstiklâl marşını milli marş olarak kabul etmiştir. Milli marşımızın bir kıtasında: “Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı” denmektedir. Ülkeye sadece dolar getirmeyi amaçlayan bu yasanın her iki maddesi de ayrıca bu açıdan da Anayasamızın 3 üncü maddesine aykırı bulunmaktadır.*” Anayasa Mahkemesi’nin üyelerinden Muammer Turan da “Ek Gerekçe”sinde, ‘dava konusu kanun hükümleri’nin, anayasanın 3 üncü maddesine, bu maddenin metin, ruh ve maksadına da aykırı olduğu gerekçesini öne sürmüştür.²⁶ Tekrar ve vurgulayarak belirtildiğinde, İstiklâl Marşı, şiirlerden herhangi bir şiir değil, bütün üstün vasıflarının yanında bir de anayasada yer alan bağlayıcı bir hukuki düzenlemedir. Anayasa için geçerli olan bu ‘bağlayıcılık’ hususu, dernek için de bilhassa geçerlidir çünkü anlaşılmış olmalıdır ki, İstiklâl Marşı, dernek nezdinde de, herhangi bir edebi metin olmanın çok üstündedir. O, Türkiye Cumhuriyeti devletinin, bütün laiklik vurgularının eşliğinde, kendine meşruluk kaynağı ve varlık gerekçesi olarak İslamî bir temeli seçtiğinin ifadesidir. Bundan sebep de anayasadan asla ve asla çıkarılmamalıdır.

Yeni bir anayasa yapımına taraftar olmak nasıl mümkünse, karşı olmak da öylece mümkündür. Bundan ötürü İstiklâl Marşı Derneği’nin yeni anayasa yapımına olumsuz yaklaşması gayet tabiidir. Burada aslında derneğin sadece yeni anayasa yapımına karşı çıkmadığı gözlerden kaçırılmamalıdır. İktidardaki partinin önemli bir temsilcisi ve hâlihazırda başbakan yardımcısı konumundaki Bülent Arınç’ın, İstiklâl Marşı’dan vazgeçilme ifadesi gibi de okunabilecek olan “*Benim İstiklâl Marşı’ndan, bayraktan bir şikâyetim yok. Kişisel olarak, bunların içerisinde anayasada korunması gereken hususun sadece cumhuriyet ile ilgili olması gerektiğini düşünüyorum.*”²⁷ Şeklindeki sözleri ve TBMM Başkanı Cemil Çiçek’in, Meclis’in anayasa çalışmaları sürecinde “üzerinde hiç mutabakat olmayan maddeler” arasında İstiklâl Marşı’nın bulunduğu, anayasanın 3. maddesini de zikretmesi²⁸ büyük resim içinde sadece küçük bir alana karşılık gelmektedir. Dernek, biri Başbakan Yardımcılığı diğeri TBMM Başkanlığı makamlarını işgal eden iki siyasetçi konumundaki Sayın Bülent Arınç ve Cemil Çiçek’in açıklamaları olsa da - olmasa da, anayasa çalışmalarında İstiklâl Marşı’nı itibarsızlaştıran bir siyasal-ideolojik ortamın

26 Anayasa Mahkemesinin, Esas Sayısı: 1984/14, Karar Sayısı: 1985/7, Karar Günü: 13.06.1985 olan ilgili kararı için Bkz; http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=709&content, (12.07.2013).

27 <http://www.ntvmsnbc.com/id/24946655> (12.07.2013); <http://www.akparti.org.tr/site/haber/7542/yeni-anayasaya-ihiyacimiz-var>, (12.07.2013).

28 <http://www.haberturk.com/gundem/haber/859348-bu-maddelerde-mutabakat-yok>, (12.07.2013).

zaten bulunduğu kanaatindedir ve Türk milliyetçiliği temelli İslâmî duruşuyla bu ortam ya da tabloya var gücüyle karşı çıkmaktadır.

Yukarılarda anılan bütün verilerin eşliğinde hususen derneğe bakıldığında, derneğin kendi aksiyon ve faaliyetlerinin, genelde siyasal-ideolojik tartışmalara özeldir anayasa meselelerine ait gündemde ağırlıklı bir yer tutmaktan uzak düştüğü göze çarpmaktadır. Derneğin, Türkiye'nin coğrafi büyüklüğü ve idari genişliğine kıyasla, geçen yıllar itibarıyla başarılı bir örgüt ağı kurduğunu iddia edebilmek de zor gözükmemektedir. Ayrıca amaç öyle olmasa da ortaya çıkan fiili tablo derneğin bir tür '*İsmet Özel fan club*' hüviyetini taşıdığıdır. Genel başkanın kişisel duruşundan bağımsız bir kurumsal dernek duruşunun güçlü bir biçimde ortaya çıktığını iddia etmek zor gözükmemektedir. Neredeyse bütün eleştirinin, Bülent Arınç örneğindeki tekil pozisyonlar bir yana hükümetçe kurumsal olarak sahiplenildiği hiç de deklare edilmemiş bulunulan bir arayış üzerine, yani varolduğu düşünülen '*İstiklâl Marşı'nı, İslamî niteliklerinden ötürü anayasadan çıkarmak*' arayışı üzerine tefsif edilmesi de, problemlili bir yaklaşım gibi durmaktadır. Bu eleştiriler eşliğinde ve bir genel değerlendirme sadedinde, son olarak şunlar da söylenmelidir: Derneğin eleştirileri, sahip olunan ideolojik duruş yönüyle okunduğunda, karşı durulanın sadece İstiklâl Marşı'ndan vazgeçilmiş yeni anayasadan ibaret kalmadığı, karşıtlığın mevcut siyasal partilerin tamamıyla beraber modern kapitalist dünya sistemi ile Türkiye'nin içinde seyrettiği yapısal konuma da yöneldiği görülecektir. Türkiye'nin dünya sistemine eklemelenmesinden, Avrupa Birliği'nden, NATO'dan ve Türkiye'nin NATO üyeliğinden şikâyeti olmayan, dahası bu yapı ve ilgili süreçlere karşı inisiyatif geliştirmeyen ve Türkiye'nin, İstiklâl Harbi'yle İstiklâl Marşı'nı mümkün kılan milli varlık ve ruhunu inşa eden İslamî çerçevesiyle buluşmasını engelleyen bütün oluşum yahut girişimlerin, anayasal düzlemde yer alsınlar-almasınlar, İstiklâl Marşı Derneği nezdinde, en hafif tabirle mutlak kertede -problemlili- oluşum yahut girişimler oldukları görülmektedir.

KAYNAKÇA

<http://siyaset.milliyet.com.tr/arinc-sadece-cumhuriyet-e-dokunulmasin/siyaset/siyasetdetay/10.05.2011/1388297/default.htm> (12.07.2013).

<http://www.akparti.org.tr/site/haber/7542/yeni-anayasaya-ihtiyacimiz-var> (12.07.2013).

http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=709&content (12.07.2013).

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/859348-bu-maddelerde-mutabakat-yok>, (12.07.2013).

- <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=189&KID=2&PGID=5> (22.06.2013).
- <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=236&KID=2&PGID=4> (22.06.2013).
- <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=554&KID=2&PGID=4> (22.06.2013).
- <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=841&KID=2> (22.06.2013).
- <http://www.ntvmsnbc.com/id/24946655>, (12.07.2013).
- <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm> (24.05.2013).
- İstiklâl Marşı Derneği, "İstiklâl Marşı Derneği İkinci Sene-i Devriye Bülteni", (Yay. Kur: Murat Ural vd.), Mart -2009.
- Karakoç Sezai, Mehmed Âkif, Diriliş Yay., İst., 1987.
- Küçükşakalak Durmuş, Bir Kılıf Değil, Kınında Bekleyen Bir Kılıç", İstiklâl Marşı Derneği İkinci Sene-i Devriye Bülteni, (Yay. Kur: Murat Ural vd.) Mart/2009.
- Küçükşakalak Durmuş "Yeni Anayasa ya da Türkiye Türk Ülkesi Olmaktan Çıkarılabilir mi?", *Anayasa'dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı'ndan Anayasa Çıkar*, (İstiklâl Marşı Derneği Bülteni). (Yay. Haz. Dadaşhan Celaeddin Kavas vd.), Mart 2012.
- Özel İsmet, "Türkiye'de Anayasa Meselesi", (12.07.1995), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=524&KID=41&PGID=0> (22.06.2013).
- Özel İsmet, İstiklal Marşı Derneği Birinci Sene-i Devriye Konuşması, (2008), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=240&KID=6&PGID=1>, (Erişim: 22.06.2013).
- Özel İsmet, "Bir İdeoloji Olarak İstiklâl Marşı", (28.06.2008), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=244&KID=6&PGID=0>, (07.07.2013).
- Özel İsmet, "Bir Çağın Başlangıcı Olarak İstiklâl Marşı" (12.12.2008), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=250&KID=6&PGID=0> (07.07.2013).
- Özel İsmet, "Milli Pazar Olmadan, Milli Birlik Olmaz", (05.12.2009), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=256&KID=6&PGID=0> (07.07.2013).
- Özel İsmet, "İstiklâl Marşı, İstiklâl Harbi'ne Takaddüm Eder.", (10.02.2011), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=235&KID=2&PGID=4> (07.07.2013).

- Özel İsmet, “İstiklâl Marşı’nın Hayatımızdaki Yeri”, (12.03.2011), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=213&KID=2&PGID=4> (07.07.2013).
- Özel İsmet, “Kirli Evet, Kirli Hayır, Kirli Boykot” (14.08.2011), <http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=554&KID=2&PGID=5> (07.07.2013).
- Parlar Muammer, “Kur’an ve Anayasa”, *Anayasa’dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar*, (İstiklâl Marşı Derneği Bülteni), (Yay. Haz. Dadaşhan Celaledin Kavas vd.), Mart 2012.
- Topçu Nurettin, Mehmet Âkif, (Yay. Haz. Ezel Erverdi – İsmail Kara) Dergâh Yay., İst., 2011.
- Tosun Mustafa, (İstiklâl Marşı Derneği Genel Sekreteri), “Değiş(tiril)en Paradigma ve Anayasa”, *Anayasa’dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar*, (İstiklâl Marşı Derneği Bülteni), (Yay. Haz. Dadaşhan Celaledin Kavas vd.), Mart 2012.
- Tosun Mustafa, (İstiklâl Marşı Derneği Genel Sekreteri), “Takdim”, *Anayasa’dan İstiklâl Marşı Çıkmaz İstiklâl Marşı’ndan Anayasa Çıkar*, (İstiklâl Marşı Derneği Bülteni), (Yay. Haz. Dadaşhan Celaledin Kavas vd.), Mart 2012.

Türkiye’de İnsan Haklarının Korunması, Siyasal Katılma ve STK’lar

Deniz ACARAY¹

ÖZET

Toplumsal ve siyasal varoluşun bir gereği olarak, insan haklarının devlet tarafından tanınması, düzenlenmesi ve sınırlandırılması; insan haklarının korunması konusunda da muhatap olarak karşımıza yine devleti çıkarmaktadır. Anayasa ve yasalar ile insan haklarının kabulü ve düzenlenmesi maalesef, gerçekleşmesini de beraberinde getirmemektedir. İnsan haklarının pozitif hukukta yerini almasıyla pratik alanda gerçekleşmesi arasında süre bakımından bir hayli mesafe olması bunun bir ispatıdır. Anayasa ve yasaların, yani insan hakları açısından getirilen hukuksal tanıma ve düzenlemelerin, devlet iktidarını elinde bulunduranlar tarafından yapıldığı - gerçekleştirildiği göz önüne alındığında; insan haklarının korunması meselesi, devlet iktidarının sınırlandırılması problemini karşımıza çıkartmaktadır. Devlet iktidarının sınırlandırılması ise; hukuk öncesi, hukuki ve hukuk dışı koruma olmak üzere üç aşamada gerçekleşmektedir.

Hukuk dışı faktörleri genel olarak demokrasi kavramı ile karşıladığımızda; siyasal katılma ile, demokrasinin maddi boyutu ifade edilmektedir. İnsan haklarının korunması bakımından önemine değindiğimiz hukuk dışı faktörlerden bizce en başta geleni sivil toplum kuruluşlarıdır. İçinde bulunduğumuz modern çağda; sivil toplum kuruluşlarının güçlü ve gelişkin olması, demokrasi ve insan haklarının en temel güvencesidir. STK’lar; siyasal dileklerin iktidara ulaşmasını sağlayan kanallar olarak önemli oranda bir kitlenin doğrudan veya dolaylı olarak siyasal katılımını sağlaması, demokrasinin altyapısını oluşturması bakımından incelemeye değerdir. Siyasal katılma sayesinde toplumsal bilinci yükselen birey, aynı zamanda insan haklarının korunması yolunda kendiliğinden koruma mekanizmasına dâhil olacaktır. Bu sayede, toplumun da insan hakları bilinci yükselecek, insan hakları mücadelesi daha yaygın ve kararlı hale gelecektir. Nitekim ancak, insan hakları bilinci yüksek bir

1 Öğr. Gör., Bartın Üniversitesi İİBF, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Kamu Hukuku ABD doktora öğrencisi. denizacaray@yahoo.com

toplum, devlet iktidarını kontrol altında tutabilir. Bu çalışmada, Türkiye’de çoğulcu bir toplum yapısının gelişimi, halkın siyasal etkinlik düzeyinin ilerleme süreci ele alınacak; bugün ulaştığı aşamanın, katılımcı demokrasi anlayışı çerçevesinde olması gereken seviyeye ne kadar yaklaştığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan haklarının korunması, devlet iktidarının sınırlandırılması, hukuk dışı faktörler, siyasal katılım, sivil toplum kuruluşları, Türkiye.

Protection of Human Rights, Political Participation and NGOs in Turkey

Deniz ACARAY²

ABSTRACT

Due to the fact that recognition, arrangement and restriction of human rights by the states as required by cultural and political being; the question of protection of human rights requires the restriction of state power. Constitutional and legal recognition and arrangement of human rights unfortunately does not provide the realization of them. The evidence of this is the fact that there is along period of time between positive law and practice. Considering of adopting the constitutions and legislation namely the legal arrangements of human rights by the holders of state power; the issue of protection of human rights detects the matter of restriction of state power. And the restriction of state power exists in three stages that are called pre-law, juristic and extra – law mechanisms.

Generally democracy is the main concept of extra – law mechanisms and political participation is the material core of democracy. And the primarily instrument of extra – law mechanisms is ngos. Being strong and developed of ngos is the principal guarantee to democracy and human rights in the present modern age. As the channels of providing accession of political demands to government, ensuring political participation of an important mass directly or indirectly and by reason of enabling democracy, the ngos worth analysis. Uprising the social senses thanks to political participation, the individual will also fall into the protective mechanism naturally. Thanks to this, sense of human rights of the community will upraise, and struggle of human rights will become decisive and prevalent. In fact, only a conscious society can control the state power. In this study, the development of a pluralist society in Turkey and progress of political efficiency level is evaluated and tried to measure how closer of present level to the necessary one as part of participatory democracy.

Keywords: protection of human rights, restriction of state power, extra-law elements, political participation, NGOs, Turkey.

2 Lecturer at Bartın University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Doctoral Student at Ankara University, Institute of Social Sciences, department of General Public Law. denizacaray@yahoo.com

1. İNSAN HAKLARININ KORUNMASI VE GERÇEKLEŞMESİ İLE SİYASAL KATILMANIN İLİŞKİSİ (DEVLET İKTİDARININ SINIRLANDIRILMASI - DEMOKRASİ)

İnsan haklarının elde edilebilmesi yüzlerce yıl süren çetin mücadeleler sonucunda mümkün olabilmiş, çok ağır bedeller ödenmesi gerekmiştir. Bugün hala dünyanın pek çok ülkesinde insan hakkı mücadeleleri devam etmektedir. Bu kadar zor ve ağır bedeller ödenerek elde edilen haklar, tekrar kaybedilmeleri tehlikesine karşı korunmaya, güvenceye kavuşturulmaya muhtaçtır. Bu korunma ve güvenceye alınma özellikle insanlığın barış içinde devamı için gereklidir. Genç kuşakların, usullerinin (atalarının) elde ettiği hakları kullanabilmeleri ve gerçekleştirebilmeleri için, bu hakları onlardan devralmaları hayati bir önem arz etmektedir. Bu devralma aynı zamanda uygarlık birikiminin korunması ve daha da ileri aşamalara taşınabilmesi açısından değerli, ayrıca da elzemdir. Aksi takdirde her kuşak için hak mücadelesi vermek zaruri bir durum haline gelecektir. Bu da dünyada sürekli bir savaş hali demek olur.

İnsan haklarının korunması bu minvalde her şeyden önce ahlaki bir yükümlülüktür. Nitekim insan hakları doğrudan doğruya insan kişiliğine ve onuruna saygının zorunlu bir sonucudur (Erdoğan, 2011: 297). İnsan onuru mutlak bir değer ifadesi olup, insana veya eşyaya göre değişkenlik gösterecek bir değer değildir. Bu doğrultuda diyebiliriz ki; her zaman aslı – birincil konumdadır (Tiedemen, 2010: 46-47) ve evrenseldir (Kuçuradi, 2007: 75). Bu da demektir ki; insan onurundan vazgeçmek mümkün değildir, mübadele değeri yoktur ve kültürden kültüre de değişmez. Bu türde bir değer değişimi söz konusu olsa idi, insanların onur bakımından eşit olmaları ve eşit muamele görmeleri mümkün olamazdı. İnsan onuru, her insan için bireysel kimliği, onun saf varlığı, hareketlerinin karar vericisi olduğunun bilincinde olma durumudur. Bu surette; yalın olarak bir şey değil de, bir kimse olduğunun bilincinde olan kişiler onurun sahibi olurlar ve özgür iradelerine saygı duyulmasını talep ederler (Tiedemen, 2010: 47). O halde diyebiliriz ki; insanlığının bilincine varmış kimselerin, insanlığını koruması, başkalarının da insanlığına saygı göstermesi, hiçbir şekilde onurunu zedelememesi gerekir.

İnsan haklarının tarihsel ve sistematik olarak varoluş süreçleri incelendiğinde, insan hakları uğrunda verilen mücadelelerin hep devlet iktidarına karşı gerçekleştiği görülmektedir. İnsan haklarının korunması için öğretide ve siyasal alanda öne sürülen yöntemlerin hemen hepsinde de içkin olarak devlet kudretinin sınırlandırılması vardır. Çünkü toplumsal ve siyasal

varoluşun bir gereği olarak, insan haklarının devlet tarafından tanınması, düzenlenmesi ve sınırlandırılması; insan haklarının korunması konusunda da muhatap olarak karşımıza yine devleti çıkarmaktadır. Anayasa ve yasalar ile insan haklarının kabulü ve düzenlenmesi maalesef, gerçekleşmesini de beraberinde getirmemektedir.

Genel olarak sosyo - ekonomik bir olgu biçiminde tasvir edilen devleti, özetle şu şekilde tanımlayabiliriz: Belirli bir insan topluluğunun, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olmasıyla oluşan, hukuki kişiliğe sahip, devamlı bir teşkilattır (Gözler, 2011: 6). Devlete hukuken tanınan kişilik, yani devlet tüzel kişiliği, onun devamlılığının da bir göstergesidir. Devlet adına yetki kullananlar, uygulanan hükümet biçimi ve görevli organlar değişse bile devletin hukuki kişiliği devam eder (Erdoğan, 2001: 291). Devletin kendisini oluşturan halkından ayrı bir yere konulması, yani devlet - sivil toplum ayrımı bu minvalde düşünülmelidir. Devletin, kendisini oluşturan toplumun örgütü olarak aynı zamanda ondan ayrı bir teşkilat olması, onun devamlılığını sağlamaya imkân veren hukuki kişiliği, yani tüzel kişiliği şeklinde anlaşılmalıdır. O yüzden; devlet – insan hakları bağlamında birey ile devlet karşı karşıya geldiğinde, insan haklarının korunması için devletin bireye karşı sınırlandırılması değil, devlet iktidarının sınırlandırılmasını anlıyoruz. Nitekim tarih boyunca sürdürülen hak mücadeleleri (12. yüzyıldan itibaren Magna Carta’dan beri) hep iktidara karşı verilen mücadelelerdir. Devlet iktidarının sınırlandırılması gereği; bu iktidarı ele geçiren (bugün temsili demokrasilerde de halktan temsil yetkisi alan) kişilerin keyfi davranma potansiyellerinden dolayıdır. Devlet kudretinin sınırlanabilmesi için önce sınırlandırmayı gerektirecek derecede gelişmesi, yani sınırlandırmanın bir ihtiyaç olarak kendisini belli etmesi gerekir (Zabunoğlu, 1963: 20). Bu ihtiyaç bilindiği gibi tarihte somut olarak ilk defa İngiltere’de mutlak monarşinin burjuva halk üzerindeki egemenliği karşısında hissedildi. Demokrasiyi, halkın sahip olduğu iktidarın temsilcileri aracılığıyla kullanıldığı bir sistem olarak tanımladığımızda da, bu noktada devletin değil (yani halkın egemenliğinin değil), temsilcilerin iktidarının sınırlandırılması gerektiği sonucuna varırız (Troper, 2005: 12). Burada Eşya hukuku kavramlarıyla konuya açıklık getirmeye çalışalım: İktidar devlet kudretinin maliki değil, zilyedidir. Devlet kudretini ifa yetkisi ona malikin mutlak yetkilerini değil, zilyedin sınırlı yetkilerini kullanması imkânı tanır. Öyleyse, egemenliğin esas sahibi olan halkın, temsilcilerine tanıdığı, iktidarı kullanma yetkisini kontrol edebilmesi gerekir. Bu aynı zamanda devlet kudretinin sınırlanması yerine siyasal kudretin (iktidarın) kontrolü kavramını da kullanabilmemizi sağlamaktadır. Nitekim bu kavram, devlet kudretinin hukuki ve hukuk dışı sınırları (ya da bazı yazarlar teşkilatlanmış müeyyideler–teşkilatlanmamış müeyyideler terimlerini tercih ediyorlar) (Zabunoğlu, 1963: 24) kavramlarına bir alternatif yaklaşım getirmektedir.

İnsan haklarının korunması yani diğer bir deyişle devlet iktidarının sınırlandırılması üç aşamada kendisini göstermektedir. Bu üç evre sırasıyla; tabii hukuk (hukuk öncesi koruma), pozitif hukuk (hukuki koruma) ve hukuk dışı korumadır. Demokrasiyi biçimsel anlamda ve maddi anlamda olmak üzere iki ayrı gerçekleşme düzleminde ele aldığımızda; iktidarın serbest seçimler yoluyla, belirli süreler sonunda el değiştirmesi bakımından hukuksal ve kurumsal düzenlemeleri ele alan biçimsel demokrasi hukuki koruma başlığı altında ele alınacak, siyasal katılma ise demokrasinin maddi boyutunu ifade etmek üzere hukuk dışı korumanın odağında yer alacaktır.

a) Hukuk Öncesi Koruma (Tabii Hukuk)

İnsan haklarının kavramsal olarak gelişimi, modern devletin doğuşu ve gelişimi ile paralel bir seyir izlemektedir. Bundan dolayı diyebiliriz ki; dünya tarihi ölçeğinde ele alındığında yeni bir kavramdır. Ancak; insan haklarının bugünkü anlamına kavuşmasında çok büyük ve önemli bir altyapı sağlayan 17. yüzyıl doğal haklar düşüncesinin tarihi arka planında, tabii hukuk anlayışının etkileri vardır. Tabii hukuk; tabiattan veya insan tabiatından çıkarılan bir doktrindir. Bu düşünce sistemine göre; hürriyet ve eşitlik, ya da “insanın bağımsız bir değer olması” ispatı gerektirmeyen, kapsamları açık ve belirgin kavramlardır. (Güriz, 1996: 152-154) Tabii hukuka göre pozitif hukuk, hükümler gücün iradesine dayanır. Hükümler gücün iradesi bir kez açıklandıktan sonra değiştirilinceye kadar yürürlükte kalır. Pozitif hukuka uyulmasının temel nedeni ise hukuk kurallarının adalete, ahlaka, başka bir deyişle tabii hukuka uygun olduğuna inanılmasıdır. Bu nedenle; tabii hukuk kuralları pozitif hukukun değerlendirilmesi için geçerli ve yararlı bir kriter hizmetini görürler (Güriz, 1996: 155).

Tabii hukuk, geçerliliğini devleti aşan bir güçten alır. Bu güç dönemden döneme veya akımdan akıma farklılık göstermektedir (Sancar, 2004: 106). İlkçağda ahlak – adalet temelinde gelişim gösteren ve iktidara bu yönde bir sınırlama getirmeye çalışan tabii hukuk öğretisi, Ortaçağda Hristiyanlık dini ve felsefesinin insan kişiliğine değer kazandırışı sayesinde ve İsa'nın “Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya veriniz” sözü ile, devlet ve din arasında bir ayırım yapmış, siyasi iktidara (Sezar'a) bir sınırlandırma getirmiştir (Gülmez, 2001: 13). Feodalitenin ortaya çıkması ile de devletin mutlak kudreti dağılmış, parçalanmıştır. Bu gelişme ile birlikte de devletin sınırsız iktidarı düşüncesi kaybolmuştur. Yeniçağa gelindiğinde ise, özellikle 17. yüzyılda, artık insan haklarının sistematik bir hale gelmeye başladığını görüyoruz. Bu çağdaki insan hakları anlayışı ortaçağın ve mutlakiyet devrinin

dinsel kaynaklı tabii hukuku değil, artık dinsel kalıptan sıyrılmış, laikleşmiş, gökyüzünden yeryüzüne indirilmiş bir tabii hukuktur (Kapani, 1993: 30).

b) Hukuki Koruma (Pozitif Hukuk)

Rasyonel tabii hukuk doktrinin de etkisiyle İngiltere ve Fransa’da meydana gelen gelişmeler neticesinde, burjuva devrimleri yaşanmış, ilk yazılı insan hakları belgeleri, anayasal belgeler ortaya çıkmıştır.

20. yüzyılda yaşanan iki büyük yıkıcı dünya savaşının sonunda, uluslararası toplumda insan hakları anlayışı evrensel bir nitelik kazanmıştır. Daha evvel pek çok ülkenin anayasasında yer alan “Her Türk”, “Her Alman” “Her Fransız” .. vs gibi ifadelerin yerini “her insan” “herkes” ibareleri almıştır (Karaosmanoğlu, 2011: 81). 1945’te Birleşmiş Milletler’in kuruluşu ve devamında BM Genel Kurulu’nda 10 Aralık 1948’de kabul ve ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi; insan haklarına uluslararası bir boyut kazandırarak, insan haklarının uluslararası hukuk kapsamına girmesini sağlamıştır. Bu sayede; insan hakları, devletlerin kendi ulusal meseleleri olmaktan çıkmış, devlet iktidarlarına dışarıdan bir sınırlandırma getiren yeni bir boyut kazanmıştır.

Bilindiği gibi anayasa; bir devletin yapısını, yetkilerini, yurttaşların hak ve ödevlerini düzenleyen, onları biçimlendiren temel bir belgedir (Teziç, 1991: 6). Bir diğer tanımlama, kişilerin hak ve özgürlüklerini güvence altına alma fonksiyonunu da içerecek şekildedir. Yani bir anayasanın hak ve ödevleri düzenliyor olması, otomatikman, onun vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini güvenceye kavuşturduğu anlamına gelmez. Bu doğrultuda anayasa, iki ayrı bilim açısından ayrı ayrı tanımlanabilmektedir: Anayasa siyasal bir belgedir; çünkü devleti kuran ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini koruyan başlıca belgedir, siyasal iktidarın sınırlarını gösterir. Hukuksal bir belgedir; çünkü anayasa, en üst hukuk normudur. Başta kanunlar olmak üzere bütün hukuk kaynakları anayasaya uygun olmak zorundadır (Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, 2011: 21). Anayasa; devlet yapısının ve güçlerinin, yurttaş hak ve görevlerinin temel bir tasarımıdır. Bu anlamıyla kurulu bir yönetime sahip her devletin bir anayasası vardır. Ancak; bir devletin anayasaya sahip olması onun demokratik ya da diktatöryel karakteri hakkında bir fikir vermez. (Caniklioğlu, 2010: 72) Bu doğrultuda anayasalı devlet- anayasal devlet ayrımına değinmek gerekmektedir. Erdoğan’ın da belirttiği gibi; anayasası olan her devlet anayasal devlet değildir. Anayasal devlet; anayasanın, bireylerin dokunulmaz alanlarını korumak üzere, siyasal yönetim üzerinde etkili bir kısıtlayıcı olarak işlev gördüğü devlettir. Anayasanın bu işlevi görmediği yerde, yani anayasanın

sadece devletin teşkilat yapısını gösterdiği ama onu sınırlamadığı bir ülkede anayasal devletin varlığından söz edilemez.(Erdoğan, 2007: 31) Anayasal demokrasilerde anayasalar; siyasi iktidarın sınırlandırılmasına, bölünmesine ve seçim yoluyla barışçıl bir biçimde el değiştirmesine ilişkin kuralları içerir (Gönenç, 2007: 150–155). Anayasacılık terimi de bu kuralların teorik ve pratik temelini teşkil eder. Anayasacılık; sınırlandırılmış ve bölünmüş iktidar demektir. Siyasi iktidarın sınırlandırılması hukuk ile, bölünmesi ise kuvvetler ayrılığı ile mümkündür. Kuvvetler ayrılığı ile hukuk devleti ilkesi bir madalyonun iki yüzü gibidir (Gönenç, 2007: 155).

Kuvvetler ayrılığı; devletin üç ana fonksiyonunu (yasama, yürütme ve yargı) yerine getiren organların, tek bir kişinin elinde toplanmasını engellemek üzere düşünülmüş bir sistemdir. Çünkü bu üç yetkiyi de elinde bulunduran bir iktidar, mutlak bir iktidar olacaktır. Tarihsel sürecin de bize gösterdiği, insan hakları mücadelelerinin mutlak iktidarın sınırlandırılmasına karşı verildiğidir. Nitekim iktidarın keyfi davranma potansiyeli, artık evrensel bir söylem haline gelmiş olan bir gerçektir. İşte bu nedenle; iktidarın yıkıcı olma tehlikesi içeren bu gücünün üç ana kola bölünerek, tehlike oranının en aza indirilmesi hedeflenmiştir. Gönenç de; siyasi iktidarı azgın akan, yıkıcı bir ırmağa benzeterek, bu ırmağın kollara ayrılması onun yıkıcı etkisini nasıl azaltıyorsa, siyasi iktidarın da devlet organları arasında paylaşılması halinde mutlak karakterinin o derecede zayıflayacağını belirtmektedir (Gönenç, 2007: 155).

Hukuk devleti ise en genel tanımıyla, sınırlı iktidarı ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Buna göre; siyasi iktidarın keyfi davranma potansiyeli nedeniyle bölünmesi yetmez, aynı zamanda onun kendisini bağlayan kurallara da tabii kılınması gerekir. Bu anlamda hukuk devleti; insanların değil, hukukun hükümetidir (government of law and not of men) (Doehring, 2002: 209). Türkçede “hukuk devleti” olarak ifade edilen bu ilke, esasında anayasacılık ve sınırlı devlet gibi fikirleri somutlaştıran temel bir liberal – demokratik ilkedir (Heywood, 2007: 435).

Hukuk devleti; siyasal iktidarı sınırlandırmak için pozitif hukuk aracılığıyla tasarlanan sistemlerin hayata geçirilmesi meselesidir. Bir devletin hukuk devleti olması demek; o devletin tüm hukuk kurallarının en ileri düzeyde (tahayyül edilebilecek en demokratik şekilde ve özgürlükçü içerikte) bulunması demek değildir. Tam tersine; bir devletin hukuk devleti olup olmadığı, en mükemmel bile olabilecek kuralların, uygulanan kurallar olmasına bağlıdır. Bu da genellikle, kuralların ihlali halinde belirginlik kazanır. Yani mesele; mükemmel hukuk kuralları oluşturup kabul etmek

değil, bu kuralların herkes için bağlayıcı olduğu genel ilkesinin, kuralın ihlali halinde ispatlanan bir gerçek olmasıdır. Bunun için de iyi işleyen bir yargı mekanizmasına ihtiyaç vardır.

Anayasa yoluyla devlet iktidarına getirilen bu sınırlamaların insan haklarının korunmasına katkısını daha somut olarak ele alalım. İnsan hakları, anayasalarda temel hak ve özgürlükler ile ödevler şeklinde düzenleme alanı bulduğunda; bu düzenleme, yasama organının işlemlerine karşı bir güvence teşkil eder. Parlamenter sistem özelinde düşünersek de; yürütmenin parlamento içindeki çoğunluktan çıkması nedeniyle, bu aynı zamanda yürütmeye karşı bir güvencedir. Yasama organının temel işlevi ülke genelinde geçerli olacak genel ve soyut kuralları (kanunları) yapmak olduğuna göre; temel hak ve özgürlüklerin kanunlarla düzenlenerek yasal güvenceye kavuşturulması, onların tekrar başka bir kanunla, hak olmaktan çıkarılması ihtimali ve tehlikesini de içinde barındırır. Yürütme organının yasama üzerindeki etkisini de göz önüne getirdiğimizde yasal güvencelerin ne kadar güvence olduğu tartışmalıdır. Ancak; anayasal güvenceye kavuşturulmuş haklar, yasal düzeyde kalan haklara nazaran çok daha güçlü bir korunmaya sahiptirler. Bu hakların bu düzeyde kavuştuğu korunma ancak yine bir anayasal düzenleme ile değiştirilebilir. Bu aşamada da değinmemiz gereken kavram katı anayasadır. Katı anayasa, olağan yasama süreciyle değiştirilemeyen, değiştirilmesi için diğer kanunların yapılmasına göre daha zorlaştırılmış, özel bir takım usullerin öngörülmüş olduğu anayasadır. Bu usullerden en yaygın olanı anayasa değişikliğinin parlamentoda kabulü için nitelikli çoğunluk şartı getirilmesidir. Anayasaların katılığını sağlamanın bir başka yolu da; anayasa değişikliklerinin onaylanması için halk oylamasına gidilmesinin şart koşulmasıdır. Ancak; Soysal'ın da haklı olarak belirttiği gibi, esas etkili sınırlama kamuoyunun ve örgütlenmiş güçlerin denetimidir. Aksi takdirde, iktidara getirdiğimiz tüm hukuki sınırlamalar biçimsel bir anlam taşırlar. Anayasalarda özellikle hak ve özgürlüklere ilişkin ilkeler ne kadar çok kimsece benimsenmişse, toplumda bunlara sahip çıkan ve bunlar değiştirildiği zaman tepki gösterebilen kişilerin sayısı ne kadar kabarıkça, rastgele değişiklik yoluna gitmek de o ölçüde değişir (Soysal, 1979: 8).

Değinmemiz gereken bir başka unsur da; anayasalarda tanınarak güvenceye kavuşturulan bu hakların gerçek anlamda bir güvencede olduklarını teyit etmek bakımından sınırlandırılma usullerinin de anayasada düzenlenmesi gereğidir. Bugün yerleşik sınırlandırma kuralı; 1789 Fransız Bildirisi ile kabul edilen, sınırlandırmaların kanunla yapılması ilkesidir. Yani; idare ya da

yürütme, kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmeliklerle temel hak ve özgürlükleri sınırlandıramaz (Kalabalık, 2009, 452).³

Son olarak da, anayasa yargısının işlevi unutulmamalıdır. Gönenç de; bu konuya parmak basarak, devlet organları - yöneticiler de kendilerini bağlayan hukuka aykırı hareket ederlerse ne olur, diye sormakta; bu soruya, anayasal sistem içerisinde söz konusu kurallara uyulup uyulmadığını denetleyecek ve “anayasanın üstünlüğü” ilkesinin hayata geçirilmesine hizmet edecek mekanizmaların kurulması şarttır, şeklinde cevap vermektedir. Bunu da anayasa yargısı mümkün kılar (Gönenç, 2007: 5-7). Bu aşamada yargı organının diğer organlar karşısındaki bağımsızlığı hayati bir gerekliliktir. Özellikle yürütme organının yasama alanındaki artan gücünü denetleyecek ayrı bir yargısal sistem olarak, hukuka uygunluğun gerçek güvencesi olma yolunda son yüzyıldır bütün demokratik ülkelerce benimsenmiştir. Ancak; belirtmek gerekir ki; yüksek yargı organlarına aşırı ölçüde bir güven duyulması, halkın geleceği için, siyasal sorumluluk duygusunu giderek “körleştirebileceği” tehlikesi içermektedir. Bununla beraber; anayasal sistemin başarısı, bu mahkemelerin görev yaptığı toplumsal, siyasal ve hukuksal bağlamda birbirine bağımlıdır (Kaboğlu, 2007: 231).

Siyasi iktidar; kullanılan ve el değiştiren bir güçtür; farklı biçimlerde de olsa, bütün siyasi sistemlerde el değiştirir. Bu el değiştirme; barışçı veya barışçı olmayan yollarla, düzenli veya düzensiz bir biçimde, uzun veya kısa aralıklarla gerçekleşebilir ama eninde sonunda gerçekleşir. Siyasi iktidarın ilelebet tek bir kişinin veya grubun elinde bulunduğu bir siyasi sistem örneği bulmak mümkün değildir (Gönenç, 2007: 156). Demek ki; şimdiye kadar siyasi iktidarı bölerek ve etrafına sınırlar örerek sağlamaya çalıştığımız kontrol mekanizmasına ek olarak bir de el değiştirmesi ile ilgili sağlamamız gereken bir mekanizma olmalı. Siyasi iktidarın nasıl el değiştireceğinin düzenlenmediği ya da daha açıkça söylemek gerekirse halkın iradesine dayanan bir şekilde düzenlenmediği bir devlette; siyasi iktidarın, teorik olarak ne kadar bölünmüş ve sınırlanmış olursa olsun, bu sınırları aşacağı ve mutlak bir karaktere bürüneceği kesindir. Yani eğer amacımız hakları korumak ve bunun için de siyasi iktidarı sınırlandırmak ise, bunu sadece kuvvetler ayrılığı ve hukuk devleti mekanizmaları sayesinde gerçekleştiremeyiz. Mükemmel işleyeceğine inanılarak kurulmuş böyle bir siyasi düzenin, halkın dışarıda tutulması halinde, işlemesi ve kendisinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi mümkün değildir. Mikro ölçekte düşünersek; insan için, onun lehine olacak şekilde düşünülen siyasi iktidarın üçüncü ayağına “insan tarafından” unsurunu

3 1982 Anayasasının 121. ve 122. maddelerinin; Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'na olağanüstü hal ya da sıkıyönetimin gerektirdiği hallerde, yasama organının iznine gerek kalmadan kanun hükmünde kararname çıkarma ve temel hak ve özgürlükleri düzenleme yetkisi verdiğinin de ülkemiz istisnaları açısından belirtilmesinde fayda var.

eklememiz gerekir. Yani, insanı aktif bir halde, bir özne durumunda düşünmemiz gerekir. Bu haliyle demokrasi en genel tanımıyla “halkın, halk tarafından, halk için yönetilmesi”⁷⁴ şeklinde anlaşılır. Ancak bu tanım; bize olması gerekeni ifade eden bir tanımdır. Sartori’nin de dediği gibi bir idealdir. Ancak demokrasi ideali, demokrasi gerçeğini, olgusunu tanımlamaz veya tersi, gerçek demokrasi ile ideal demokrasi bir ve aynı şey değildir. Demokrasi, onun idealleri ile gerçeği arasındaki karşılıklı etkileşimden, olan ile olması gerekenin çekişmesinden doğar ve bunlar tarafından şekillendirilir (Sartori, 1996: 9).

Demokrasinin Antik Yunandaki kökenine inmeden özü itibariyle değerlendirmesini yaparsak; demokrasi, temelde insan haklarının özündeki eşitlik ilkesinden beslenir (Türköne, 2009: 200).⁵ İnsanların eşitliği ilkesi, elbette beraberinde insanların maddi anlamda eşit olmadıkları gerçeğini de karşımıza çıkarmaktadır. Bugün bile hala eşitlik ilkesinin karşısında duran, bunu kabul etmeyen, gerekçe olarak da fiziksel, maddi, ekonomik ve düşünsel açıdan eşitsizlik durumlarını kanıt olarak göstermeye gayret edenler vardır. Bunda elbette toplumsal hayatta, eşitlik yolunda kat edilen mesafelere rağmen, devam eden eşitsizliklerin de katkısı çok fazla. Fakat bizim ele aldığımız eşitlik özsel eşitlik, ahlaki bir yargı: olması gerektiğine inandığımız bir şey. Bu ahlaki yargıya şu şekilde varabiliriz: Her insanın iyiliğinin diğerlerinin iyiliğine özü bakımından eşit olduğunu kabul etmeliyiz. Dahl 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’ndeki eşitlik ilkesini şu şekilde genişletmekte: Bir insanın hayatının, özgürlüğünün ve mutluluğunun başka bir insanın hayatından, özgürlüğünden ve mutluluğundan daha değerli ya da az değerli olmadığı inancı. İşte demokrasi temelde bu özsel eşitlik ilkesinin siyasi alanda da kabul edilmesi, hayata geçirilmesi meselesidir. Bu da bireyleri siyasi alana dâhil eden bir anlayıştır. Eğer bir hükümetin, her bir kimsenin hakkını, çıkarını eşit olarak gözetmesi gerektiğine inanıyorsak; her bir bireyin devletin yönetiminde eşit söz sahibi olma hakkından yoksun bırakıldığı takdirde, çıkarlarının söz sahibi olanlarınkiler kadar dikkate alınmayacağını da bilincinde olmamız gerekir. Yalnız burada dikkat etmemiz gereken bir nokta, demokrasinin bireye aynı zamanda ödev de yüklediğidir. Kısaca hatırlarsak; İngiltere’de kralların ve kraliçelerin keyfi olarak, rızalarını almadan onlara zorlamalar getirmelerinden memnun olmayan asiller ve kentliler yönetime katılma hakkı istediler ve bunu elde ettiler. Yüz yıllar sonra temel çıkarlarının göz ardı edildiğini düşünen orta sınıf da haklarını istedi ve elde etti (Dahl, 2010: 76-90). İşte bu nedenle, demokrasinin bireye yüklediği ödev de yönetime dâhil olma yani katılmadır. Birey; eğer içinde yaşadığı siyasi toplumda, haklarının diğerleriyle eşit olarak gözetilmesini istiyorsa, kendisini o siyasi toplumdan

4 Abraham Lincoln’un 1864’te Gettysburg Söylevinde yaptığı meşhur demokrasi tanımı.

5 Liberal demokrasi teorisyenlerinin ise çıkış noktası özgürlüktür. (Türköne, 2009, s.200)

soyutlamamalıdır. Demokrasinin gelişemediği toplumlar incelendiğinde bu durum açıkça kendini gösterir. Demokrasinin yerleşebilmesi, “demos”⁶un kendini yönetebilmesi, aynı zamanda bir yetkinliği de gerektirir. Bunun için de demokrasinin paradokslarından – tehlikelerinden bahsedilmektedir. Türköne de bu paradokslara yer verirken, demokrasilerin tiranları, diktatörleri de yönetime getirebilen bir sistem olduğunu hatırlatarak, demokrasinin kendisini koruma yeteneğini “halka rağmen” geliştirebilen bir yönetim biçimi olmadığını altını çizmektedir (Türköne, 2010: 210). Bu nedenle demokrasinin kendi özüne – amacına uygun olarak hayata geçirilebilmesi o toplumdaki bireylerin yurttaşlık bilinçlerinin gelişimi ile de doğru orantılıdır.

Milyonlarca insanın halk olarak kendini doğrudan yönetmesinin fiziken imkânsızlığının başgösterdiği çağımızda bu zorluğu gidermenin en ideal yolu temsil kurumunun işletilmesidir. Temsili demokrasi de böylelikle, düzenli ve aralıklı yapılan seçimlerde halkın oy kullanarak yöneticileri seçmeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu en temel haliyle temsili demokrasi; demokrasinin sınırlı ve dolaylı biçimidir (Türköne, 2010: 191). Halkın yönetime katılımının her birkaç yılda bir oy vermeyle sınırlandırılmış, seyrek ve kısa olması anlamında sınırlı; kamunun iktidarı kendi eliyle kullanmaması anlamında ise dolaylıdır, kamu sadece kendi adına yönetecek olanları seçmektedir (Heywood, 2007: 100).

c) Hukuk Dışı Koruma (Demokrasinin Maddi Boyutu Olarak Siyasal Katılma ve STK'lar)

Toplum gerçeklerine baktığımız zaman, hukuki tedbirler ve kurumların yanında, devlet kudretinin sınırlandırılmasında rol oynayan çeşitli hukuk dışı faktörlerin de var olduğunu görüyoruz. Genel olarak; çağdaş demokratik toplumun çoğulcu yapısından doğan değişik nitelikteki bu hukuk dışı faktörler, devlet iktidarının denetlenmesi ve insan haklarının korunması konusunda, hukuki faktörler kadar önemli bir role sahiptirler (Kapani, 1963: 260).

Devlet iktidarının hukuk dışı faktörler ile sınırlandırılması meselesi kanımızca siyasal katılma ile alakalıdır. İnsan haklarının korunması konusu ile demokrasi arasındaki bağ düşünüldüğünde; bu, daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Halkın siyasete katılımı, yani halkın yönetiminin halk tarafından ve halk adına gerçekleştirilmesi şeklinde ifade edilen demokrasi, insan haklarının

6 Demokrasi: Yunanca “demos” (halk, insanlar) ve “kratos” (yönetmek) sözcüklerinin birleşiminden gelir. Demokrasi muhtemelen ilk defa Atinalılar tarafından kullanıldı. Demos'un anlamı hakkında ise hala bir belirsizlik olduğu öne sürülmekte. Kimi zaman halk, kimi zaman ise fakirler, yığınlar, çoğunluklar anlamında kullanılmıştır. Atina'da aristokratların, kendilerinin yönetimdeki kontrolünü savaarak ellerinden alan sıradan halkı küçük gördüklerini göstermek için kullandıkları bir kavramdı (DAHL, 2010, s.19-20).

korunması bakımından hukuk dışı faktörleri içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle; demokrasiyi yukarıda önce biçimsel olarak ele almayı tercih ettik. Bu başlık altında ele alacağımız konular ise, demokrasinin maddi boyutunu içermektedir. Halkın soyut ve belirsiz bir kavram olduğunu ileri sürenler, insanın daha net bir kavram ve gerçeklik olması karşısında demokrasiyi, insan haklarının gerçekleştiği ve en ileri düzeyde geliştirebildiği bir düzen olarak tanımlamışlardır (Çeçen, 1995: 65). O halde, insan haklarının korunması konusunda hukukun yetersiz kaldığı alanda veya hukukun dolduramadığı boşluğun doldurulmasında, gözler demokrasiye ve dolayısıyla siyasal katılmaya çevrilmektedir. Çünkü demokrasi, halkın siyasete katılımını gerektirmektedir. Devlet iktidarı, siyasal katılma sayesinde halkın kontrolü altında tutulacak, esas koruma bu sayede elde edilecektir. Bu anlamda siyasal katılma, insan haklarının varlığının birey – devlet ilişkisi bakımından bizce en önemli olgusudur.

Siyasal katılma pek çok yazar, düşünür tarafından farklı şekillerde tanımlanmakla beraber, en yaygın olarak bilinen/ kabul edilen bazı tanımlara yer verirsek; örneğin Daver’e göre, siyasal katılma bireyin (vatandaşın) siyasal sistem karşısındaki durumunu, tutumunu ve davranışlarını gösteren bir kavramdır (Daver, 1969: 203). Kapani de bu tanımlı aynen kullanmaktadır (Kapani, 2008: 144). Baykal’a göre; siyasal katılma bir siyasal davranıştır (Baykal, 1970: 29). Kışlalı; siyasal katılmayı, yurttaşların, devletin çeşitli düzeylerdeki karar ve uygulamalarını etkileme eylemleri olarak tanımlarken, aynı zamanda hem amaç hem de araç olduğu yolunda tespitte bulunmaktadır. Siyasal katılma çeşitli toplum kesimlerine temsil olanağı sağlayarak toplumda belirli bir dengenin ve uzlaşmanın oluşumunu kolaylaştırırken, aynı zamanda da sistemin barışçı yollardan zaman içinde değişmesine olanak tanır (Kışlalı, 1993: 186). Eroğul siyasal katılmayı “devlet yönetimine katılma” olarak ifade etmektedir. Bu tanımın temelinde, siyasetin devlete yönelik bir etkinlik olarak anlaşıldığı bir yaklaşım yatmaktadır. Ancak; yazara göre bu eş anlamlılık, devletin ortaya çıkışından sonra oluşmuştur. Siyaset günümüzde devletle bağlantılı olmakla birlikte ondan çok eskidir (Eroğul, 1991: 13). Sartori ise; katılmanın yalnızca “taraf olmak” (salt bir olaya karışmak) demek olmadığını, istemeyerek bir şeyin tarafı, ortağı haline getirilmenin katılma olmadığını altını çizerek, katılmada katılımcının “kendine egemen olma, kendini algılama ve kendini yetiştirme” gibi erdemlerin bulunması gerektiğini söylemektedir. Ona göre katılma, kendi kendine harekete geçmektir ve dolayısıyla başkasının iradesiyle harekete geçmenin tam tersidir. Yani, seferber edilmenin (mobilization) karşıtı olan bir şeydir (Sartori, 1996: 124-125). O halde diyebiliriz ki; siyasal katılma, belli bir bilinç düzeyine erişmiş insanların faaliyette bulunabilmesiyle gerçekleşebilir.

Siyasal katılmanın temel araçları genel olarak, siyaset parti faaliyeti ve oy verme olarak açıklanır. Fakat bizce de haklı olarak getirildiği düşünülen eleştiri bu noktada başlamaktadır. Bu eleştiriye göre; seçime katılma ne gerçek bir katılma, ne de seçim her zaman uygun bir katılma ortamıdır. Bu sistemde vatandaşın bütün etkinliği, belirli aralıklarla siyaset liderleri seçmekle sınırlı kalmaktadır, bunun sonucunda da birey ve toplum devlet yönetiminde çok az bir denetim imkânına sahip olmaktadır. Bu nedenle; liberal demokrasiye getirilen katılımcı eleştiri, oy vermenin ötesinde bir katılmadan bahsetmektedir. Politikanın sürekli bir etkinlik olmasını ve düzenli aralıklarla yapılan seçimlere indirgenmemesini isteyen “katılımcı demokrasi” taraftarları; aynı zamanda, siyaset faaliyetlere katılmanın, bireyin zihni ve ruhi kapasitesini geliştirdiğini, kendine güvenini artırdığını, siyaset katılmada edindikleri tecrübeler ile bireyin içinde bulunduğu topluluğun niteliği hakkında daha iyi bir fikir edindiğini ve böylece toplum içindeki bilincinin arttığını düşünmektedirler (Erdoğan, 2001: 264-265).

Bizce de isabetli olan bu tespitlere ekleme yapmak gerekirse; siyaset katılma sayesinde toplumsal bilinci yükselen birey, aynı zamanda insan haklarının korunması yolunda kendiliğinden koruma mekanizmasına dâhil olacaktır. Bu sayede, toplumun da insan hakları bilinci yükselecek, insan hakları mücadelesi daha yaygın ve kararlı hale gelecektir. Nitekim ancak; insan hakları bilinci yüksek bir toplum, devlet iktidarına baskı yapabilir, devlet iktidarını kendi eylem ve işlemlerinde insan haklarına dayalı olması yönünde bir meşruluk baskısı (Sancar, 2004: 122-123) altında tutabilir.

Devlet iktidarını sınırlandıran hukuk dışı faktörlerden bir diğeri siyaset katılma ile yoğun bir ilişkisi olan; demokrasinin, toplumun çoğulcu yapısının içinden türeyen kamuoyudur.⁷ Siyaset biliminin en önemli konularından biri olan kamuoyu; “belli bir zamanda, belli bir sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hakim olan kanaat” şeklinde ifade edilmektedir (Kapani, 1993: 266). Kamuoyunun insan hakları ile bağlantısını ise Kapani şu şekilde açıklamaktadır; Kamuoyu ve insan hakları⁸ birbirini destekleyen ve birbirini karşılıklı olarak etkileyen kavramlardır. Herhangi bir toplumda aydın bir kamuoyunun varlığından söz edebilmek için, o toplumda kamuoyunun oluşmasını ve belirlenmesini sağlayacak araç ve imkânların bulunması gerekir. Kamuoyunun oluşması için gerekli bu araç ve imkânlar; haberleşme özgürlüğü, düşünce ve kanaat özgürlüğü, ifade hürriyeti, kişi güvenliği, örgütlenme özgürlüğü, düşünceyi yayma özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma

7 Bir diğeri de moral faktördür. (etik, ahlaki otolimitasyon). Ancak; etik, bugün de önemi yadsınmamakla birlikte, hiçbir zaman tek başına yeterli bir güvence olamamıştır.

8 Kapani burada “kamu hürriyetleri” terimini kullanmaktadır.

özgürlüğü... gibi insan hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınmasını gerektirir. Bu hakların olmadığı bir ortamda, halkın olaylar ve sorunlar üzerinde fikir sahibi olması, yorum ve tenkit yapabilmesi ve tartışabilmesi mümkün olmayacaktır. Ancak; bu şekilde oluşacak aydın ve uyanık bir kamuoyu da hürriyetler rejiminin en sağlam ve güvenilir teminatı sayılır (Kapani, 1993: 267).

Aydın bir kamuoyunun oluşabilmesi için gerekli şartları kısaca belirttikten sonra, bu şartların nasıl oluşabileceğine de kısaca değinmekte yarar vardır. İnsan hakları üzerinde baskı ve sınırlayıcı girişimlere karşı direnmenin ancak örgütlü savaşımla mümkün olduğunu belirten Çeçen; örgütsel ilişki ağının hem bireyler hem de birlikler için yararlı olduğunu, örgütsel ilişkilere giren bireylerin güven, dayanışma ve yardımlaşma duyguları kazanacağını, kendi başlarına, kendi güçleri ile gerçekleştiremeyecekleri toplumsal veya siyasal savaşımları bu tür dayanışma birlikleri aracılığıyla yapabileceklerini ifade ederek, demokrasinin kökleşmesi için örgütlere ve birliklere önemli görevler düştüğünü belirtmektedir (Çeçen, 1995: 69-70). Demokrasinin yaşaması ve kökleşmesi için, bireylere bu bilincin aşılması gerekmektedir. Ancak bu bilinçle örgütlenen bir toplum, yaratacağı kamuoyunun gücüyle, insan haklarının yasalarla kaldırılamayacak ve hiçbir yönetimce değiştirilemeyecek gerçek güvencesi olabilir. Toplumun bireyleri bu bilinçten yoksun bulunurlarsa, bireysel dünyalarına kapılıp toplumsal ve siyasal yaşamdan koparlarsa, insan haklarına sahip çıkamazlar ve anayasal sistemde kurulu olan bütün hukuki kurumlara, dengelere ve frenlere rağmen, baskıcı rejimlerin insan haklarını ihlal eden yönetimlerinden kurtulamazlar.

Görüldüğü üzere; devlet iktidarının sınırlandırılmasında belirleyici bir rol oynayan hukuk dışı faktörlerin gelişimi; toplumun sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapısı ile ilgilidir. Bu yapıyı geliştirmek, yoksa da oluşturmak her ne kadar demokrasinin görevleri arasında sayılsa da, bunun için de toplumsal bir zeminin hazırlanması ya da oluşması gereklidir. Bu zeminin oluşması için de sivil toplumun her zaman dinamik, canlı olması lazımdır. Tanör; haklı olarak, batılı insan hakları sistemini hukuk ötesi kanalların beslediğini belirtmekte, bunu “sivil toplum canlılığı” şeklinde ifade etmektedir (Tanör, TY: 276). Buna göre; özerk bir sivil toplumun varlığı, devletin sürekli hükmetmesini önleyen bir dalgakırandır. “Kamuoyu” ve “baskı grupları demokrasisi”nin; siyasal partiler, sendikalar, dernekler, meslek kuruluşları, dini kuruluşlar gibi örgütlenmeler üzerine kurulu olduğunu ifade eden Tanör’ün de belirttiği gibi; bunlarsız ve sessizliğe mahkûm edilmiş bir toplum insan hakları yönünden sorunsuz gibi görünebilir ama sessizlik, her zaman işlerin iyiye gittiğini göstermez (Tanör, TY: 277-278).

2. TÜRKİYE'DE YENİ ANAYASA ÇALIŞMALARINA STK'LARIN KATKISI VE STK'LARIN ANAYASA ÇALIŞMALARINA KATILMASININ ÖNEMİ

Bu başlık altında; insan haklarının korunması işlevi gören pozitif hukukun en tepe noktasında yer alan anayasal güvence açısından STK'ların önemi ve özellikle Türkiye özelinde yeni anayasa çalışmalarına STK'ların katılımı ve sunduğu katkıyı değerlendirmeye çalışacağız.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, insan haklarının korunması, iktidarın sınırlandırılmasını, halkın iktidarı–otoriteyi kontrol edebilmesini, kararlarını etkileyebilmesini gerektirir. İşte; siyasal katılma bu etkiyi sağlamak bakımından olmazsa olmaz bir etkinliktir. İnsan haklarının bütünlüğü ilkesi gereğince de koruma çok önemlidir. Siyasal katılma bu anlamda, insan haklarının bütünlüğünü sağlamaya da hizmet etmektedir. Siyasal katılma, siyasal haklardan ve onların kullanılmasından ibaret olmayıp; diğer hakların da güvencesini oluşturmaktadır. Siyasal katılımı olmayan ya da çok düşük seviyelerde – sınırlı olan toplumlarda, insan hakları bir bütün halinde var olamayacağı gibi, tanınan ve kullanılan diğer hakların da bir önemi kalmayacaktır. Yaşam, mülkiyet, çalışma, seyahat, iletişim, güvenlik... vs haklar tek başlarına bir anlam ifade etmezler. Yöneten–yönetilen ayrımının olduğu toplumlarda, siyasal faaliyetleri sorgulamayan, takip etmeyen ve siyasal kararların alınmasına katılmayan insanlar her zaman sahip oldukları hakları kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Türkiye’de insan haklarının kazanımı maalesef bu yönde edilen zorlu mücadeleler sonucunda gerçekleşmediği için; haklar, kazanılan ve elde edilen değil, bahsedilen haklar olagelmıştır. Osmanlı–Türk toplum yapısı, hem siyasal yönetim şeklinin hem de sosyal- kültürel diğer yapısal özelliklerinin etkisi ile (ataerkil aile yapısı, dinin birey ve toplum üzerindeki etkisi ve din algısı) yüzyıllarca, sorgulamayan, itaat eden bir konumda kalmıştır. Ümmetten ulusa, kuldan yurttaşa, şer-i ve örf-i hukuk düzeninden ussal ve laik hukuk düzenine geçiş, pozitif hukuk ile karşılaştırıldığında pratik hayatta paralellik arz etmemektedir. Anayasal gelişme sürecimiz incelendiğinde de; halkın kendi kendini yönetmek konusunda yetkin olmadığı, sağlanan özgürlüklerin bu halka bol geldiği gerekçeleriyle, anayasal güvencelere kavuşturulan hakların, iktidarlar tarafından daha sonraları sınırlandırıldığını görüyoruz. Türk toplumunun siyasal etkinlik düzeyinin düşük olduğu, halkın demokrasi ile yönetilmek için yeterli düzeyde gelişmiş bir halk olmadığı yolundaki savlar ve tespitler, çoğu zaman Türk siyasal tarihi tartışmalarının odağında yer almıştır. Batı toplumlarında verilen insan hakları mücadelelerinin Türkiye’de verilmediği, atılan adımların Batıyı takiben ya

da Batılı devletlerin talepleri doğrultusunda gerçekleştiği göz önüne alınarak demokrasi tarihimize göz attığımızda, katılımcı demokrasi yerine seçkinci bir demokrasi anlayışının genel kabul gördüğünü müşahade ediyoruz. Bu tespit ve tartışmalar bizi bir başka kavrama ulaştırıyor; o da meşruiyet. Meşruiyet; siyasi iktidarın kaynağı ve kullanılış biçimi bakımlarından, yönetilenlerin inançlarına uygun olma niteliğidir. İktidarın meşru olması, yönetilenler tarafından kabul edilmesi ve doğal olarak ona itaat edilmesi sonucunu doğurur (Teziç, 1991: 85). Bir diğer ifadeyle meşruiyet, Lipset ve Linz'in ortaya koydukları tanımla, siyasi sistemin, mevcut siyasi kurumların, toplum için en uygun kurumlar olduğuna dair bir inanç; yetersizlik ve başarısızlıklarına rağmen mevcut siyasi kurumların inşa edilebilecek başka kurumlardan daha iyi olduğuna ilişkin inanıştır (Caniklioğlu, 2010: 18). Bu aşamada, meşruiyetle siyasal katılma arasındaki bağlantıyı düşündüğümüzde diyebiliriz ki; halkın iktidara meşruiyet kazandırması ancak onun siyasal alana dahil olması ile mümkün olabilir.

Türkiye’de meşruiyet tartışmalarının göbeğinde yeni anayasa süreci oturmaktadır. 1921 Anayasası hariç, diğer tüm anayasaların meşruiyetleri tartışmalıdır (Özbudun, 2011: 9).⁹

Özellikle 1961 ve 1982 Anayasaları’nın darbe ürünü olmaları ve hazırlanış süreçlerine halkın katılım gösterememesi Türkiye’nin demokrasisine kara bir leke olarak yerleşmiştir. İnsan hakları sorunlarının, uluslararası ilişkilerde devletlerin egemenlik yetkilerine müdahale gerekçesi olarak kullanıldığı son yıllarda, Türkiye de bu yönde uluslararası alanda sürekli sıkıştırılmaya çalışılmaktadır. Ancak; küreselleşmenin de etkisiyle Türkiye’nin son yirmi yılda ivme kazanan ve yoğunluğu her geçen gün artan sivil toplum hareketliliği artık yeni, sivil ve demokratik bir anayasa yapılmasının vaktinin geldiğini haber vermektedir. TÜSİAD (1992), TOBB (2000), TBB (2001 ve 2007 olmak üzere 2 adet) ve Özbudun başkanlığındaki Komisyon tarafından 2007 yılında hazırlanan anayasa taslakları bu toplumsal çağrının bir ifadesidir. Halihazırda yürürlükte olan pek çok antidemokratik yasa ve diğer mevzuat hükümleri (%10 barajı gibi) ile sair anayasa hukuku tartışmaları (asli-tali kurucu iktidar... vs. gibi) nedeniyle TBMM çatısı altında kurulan Anayasa Komisyonunun anayasa taslağı hazırlamasına itirazlar gelmektedir. Bu tartışmalar bir tarafa; toplumun sosyolojik olarak yeni bir anayasaya ihtiyaç duyduğu ve bunu talep ettiği Komisyon’a iletilen öneri ve görüşlerden dolayı aşîkârdır. İlkokul öğrencilerinden üniversitelere, çeşitli kamu ve sivil toplum

9 Özbudun, aynı tespiti Özbudun Taslağı olarak bilinen 2007 Anayasa Taslağının genel gerekçe kısmında da yapmaktadır.

kuruluşlarından şirketlere kadar, sayısı binlere varan yurttaş, yeni anayasa için görüş ve önerilerini sunarak katılımda bulunmuştur. Ümit ediyoruz ki; geç de olsa gerçekleşen katılma düzeyindeki bu artış, ülkemizi yeni, sivil, demokratik ve özgürlükçü bir anayasaya kavuştursun. Bu gecikmenin ardında yatan gerçeklerden birinin de; kongrenin düzenlendiği eşsiz güzellikteki Çanakkale'nin, dünya tarihinin en yıkıcı savaşlarından birine şahitlik etmesinin ve bağrında yıkılan bir imparatorluğun küllerinden geri kalan koca bir genç sivil toplum yatırmasının olduğunu unutmayalım.

KAYNAKÇA

Dergiler

- GÖNENÇ, Levent, “Siyasi İktidar Kavramı Bağlamında Anayasa Çalışmaları İçin Bir Kavramsal Çerçeve Önerisi”, *AÜHFD*, 2007, C.56.
- ÖZBUDUN, Ergun, “Vesayetçilik, Demokrasi ve Yeni Anayasa”, *Tarih Bilinci*, Ekim 2011.
- TİEDEMAN, Paul, “Uluslararası İnsan Hakları Bakış Açıklarına Göre İnsan Onuru ve İnsan Hakları İlişkisi”, *Güncel Hukuk*, Kasım 2010/11-83, Çev: Prof. Dr. Yener Ünver.

Kitaplar

- BAYKAL, Deniz, *Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi*, AÜSBF Yayınları, Sevinç Matbaası, 1970.
- CANİKLİOĞLU, Meltem DİKMEN, *Anayasal Devlette Meşruiyet*, Yetkin Yayınları, 2010.
- ÇEÇEN, Anıl, *İnsan Hakları*, Gündoğan Yayınları, 2. Basım, Ankara 1995.
- DAHL, Robert A., *Demokrasi Üzerine*, Çev: Betül KADIOĞLU, Phoenix Yayınları, 2. Baskı, 2010.
- DAVER, Bülent, *Siyaset Bilimine Giriş*, Doğan yayınevi, 1969.
- DOEHRİNG, Karl, *Genel Devlet Kuramı*, Çev:Ahmet MUMCU, İnkılap Yayınları, 3. Baskı, 2002.
- ERDOĞAN, Mustafa, *İnsan Hakları Teorisi Ve Hukuku*, Genişletilmiş 2. Baskı, Orion Kitabevi, 2011.
- ERDOĞAN, Mustafa, *Anayasa Hukuku*, Orion Yayınevi, 4. Baskı, 2007.
- ERDOĞAN, Mustafa, *Anayasal Demokrasi*, 2001.
- EROĞUL, Cem, *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, İmge Kitabevi, 1991.
- GÖZLER, Kemal, *Devletin Genel Teorisi*, Ekin Yayınları, 3. Baskı, 2011.

- GÜLMEZ, Mesut, *İnsan Hakları Ve Demokrasi Eğitimi*, TODAİE Yayını, 2001.
- GÜRİZ, Adnan, *Hukuk Felsefesi*, AÜHF Yayınları, 4.Baskı, 1996.
- HEYWOOD, Andrew, *Siyaset*, Adres Yayınları, 2007.
- KABOĞLU, İbrahim Ö., *Anayasa Yargısı*, İmge Kitabevi, 4. Baskı, 2007.
- KAPANİ, Münci, *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 1993.
- KAPANİ, Münci, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınları, 21. Baskı, 2008.
- KARAOŞMANOĞLU, Fatih, *İnsan Hakları*, Seçkin Yayınları, 2011.
- KIŞLALI, Ahmet Taner, *Siyasal Çatışma Ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi, 2. Baskı, 1993.
- KUÇURADİ, İonna, *İnsan Hakları Kavramları Ve Sorunları*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- ODYAKMAZ, Zehra, KAYMAK, Ümit, ERCAN, İsmail, *Anayasa Hukuku, İdare Hukuku*, İkinci Sayfa Yayınları, 12. Baskı, 2011.
- SANCAR, Mithat, *Devlet Aklı Kısılcacında Hukuk Devleti*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2004.
- SARTORİ, Giovanni, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev: Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU, Mehmet TURHAN, Yetkin Yayınları, 1996.
- SOYSAL, Mümtaz, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Gerçek Yayınevi, 5. Baskı, 1979.
- TANÖR, Bülent, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, 3. Baskı.
- TEZİÇ, Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınları, 2. Baskı, 1991.
- TROPER, Michel, *"Sınırlı İktidar, Hukuk Devleti ve Demokrasi"* başlıklı tebliğ. Demokrasi Ve Yargı, TBB Yayınları, 2005.
- TÜRKÖNE, Mümtaz'er *Siyaset*, Opus Yayınları, 2009.
- ZABUNOĞLU, Yahya K., *(Bir Hukuk ve Siyasal Bilim Problemi Olarak Devlet Kudretinin Sınırlandırılması)*, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1963.

İnternet Kaynakları

- GÖNENÇ, Levent, *"Siyasi İktidarın Denetlenmesi, Dengelenmesi ve Anayasalar"* TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1280236405-1.Siyasi_Iktidarın_Denetlenmesi_Dengelenmesi_ve_Anayasalar.pdf (Erişim tarihi: 25.07.2013).

The Role of Non-Government Organizations in Regional Development: Creative Economy Approach

İsmail SEKİ¹

ABSTRACT

The concept of creativity is investigated in Creative Economics Theory. Especially in last decades, the creative economics becomes a building stone of regional development. Creativity is a factor that encourages entrepreneurship, increases the innovation development capacity and causes development in productivity. As a result, creativity is a factor that works as if an accelerator for economic growth. There are three main components of creativity of a region called 3T; Technology, Talent and Tolerance. Technology and Talent determine the direction of economic growth while Tolerance determines the attractiveness of the region for creative class. If the level of tolerance of a region is higher than its competitors, that region attracts more creative people than others. As a result, more tolerance means much chance for regional development. Nowadays, as a result of globalization and participated democracy, NGOs have important contributions to the tolerance factor. The constitution of the Republic of Turkey guarantees the establishing and activity of NGOs. Article 33 prevents the necessary conditions but it is defective for sufficient conditions. Because it excludes armed forces, security forces and civil servants from the NGOs process.

Key Words: Creative Economics, Creative Class, Innovation, Regional Development, Non-Government Organizations.

1 Yard. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, B.İ.İ.B.F., İktisat Bölümü. E-posta: ismailseki@comu.edu.tr

Sivil Toplum Kuruluşlarının Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Yaratıcı Ekonomi Yaklaşımı

ÖZET

Son yıllarda Yaratıcı Ekonomi Teorisi içerisinde analiz edilen Yaratıcılık kavramı bölgesel kalkınmanın yapı taşlarından biri haline gelmiştir. Yaratıcılık, girişimciliği teşvik eden, yenilikçi kalkınma kapasitesini artıran ve verimlilik artışına neden olan bir faktördür. Tüm bu özellikleri dikkate alındığında yaratıcılık ekonomik büyümeyi hızlandıran bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel yaratıcılık kavramını şekillendiren üç temel kavram yetenek, teknoloji ve toleranstır. Yetenek ve teknoloji ekonomik büyümenin yönünü belirlerken, tolerans ise bölgenin yaratıcı sınıfı çekme potansiyelini belirlemektedir. Eğer bir bölgenin tolerans seviyesi rakiplerinden daha yüksek ise, o bölge yaratıcı sınıf için daha çekicidir. Yaratıcı sınıfı çekeabilen bölgenin bölgesel kalkınma performansı da rakiplerinden daha fazla olacaktır. Sonuç olarak bir bölgenin kalkınma performansı tolerans seviyesi ile doğru orantılıdır. Günümüzde küreselleşme ve katılımcı demokrasinin sonucu olarak STK'lar bölgenin tolerans seviyesine önemli bir katkı yapmaktadırlar. Anayasanın 33. Maddesi STK'lar için gerekli koşulu sağlamaktadır ancak yeterli koşulu sağlayamamaktadır. Yeni anayasa sürecinde STK faaliyetlerinden ordu, güvenlik güçleri ve memurları dışlayan yapının düzeltilmesi, hem bölgesel hem de ulusal tolerans seviyesinin artışına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Ekonomi, Yaratıcı Sınıf, Yenilik, Bölgesel Kalkınma, Sivil Toplum Kuruluşları.

1. INTRODUCTION

Creative economy is a term that has an increasing importance in economic literature in last decade. This term introduced by Howkins (2001) and Florida (2002). Due to the term of creative economy, national and regional development theories have new perspectives. According to UNCTAD (2008), creativity is developing new ideas and using these new ideas to produce original artistic and cultural productions; developing functional imaginings, scientific inventions and technological innovations.

There are four characteristics of economic creativity. These are;

- To encourage entrepreneurship
- To increase the capacity of innovation development
- To increase productivity
- To speed economic growth up

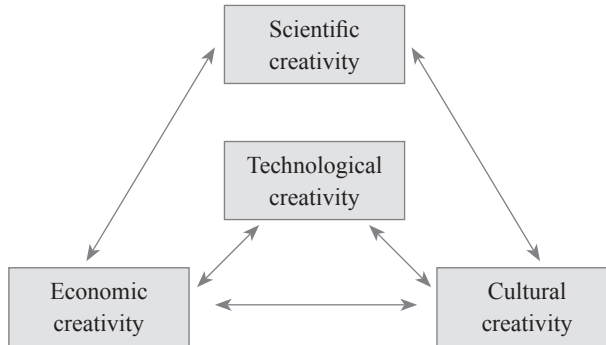

Figure 1. Creativity in Modern Economy

Source: KEA European Affairs, (2006: 42).

Global economic system is based on competitive advantage and it is clear that the one that is the most innovative is also the one that is the most competitive. As a result of this condition, the importance of creativity for national and regional development processes is getting more important.

There is an important term in the center of the creative economy called “creative industry”. Howkins (2001) explained creative industries as “industries that develop new ideas which have economic value”. The special feature of these industries is protecting by intellectual property rights. It is necessary that region has to attract “creative class” for developing creative industries in a region. Creative class consists of the people that work for

creative industries. It is important for a region that tries to attract creative class, to have a suitable business/people climate.

There is a theoretical framework in the second part of the study. Creative class and business climate and people climate are explained within the theoretical framework. In the third part of the study, there is an investigation about the economic creativity of Turkish regions. In the forth and the last part of the study, there is a conclusion part.

2. THEORETICAL FRAMEWORK

It is necessary to explain the concepts of creative class, business climate and people climate for a better understanding of creative economy.

2.1. Creative Class

At current global economic system, because of the developments in Information and Communication Systems (ICT), production processes are connected with costs instead of place. It causes a freedom in manufacturing. However, these conditions are not valid for knowledge intensive production because the production fields of knowledge intensive, innovative firms are determined by culture, geographical closeness and institutional differences. Costs are not very diagnostic factor for innovative firms. The determinant factors such as culture, geographical closeness and institutional differences are very important for creating innovation. It is clear that to product innovation, creative class is needed. If a region can attract creative class, it can increase its capacity to product innovation. If the innovation capacity of a region increases, it means that its competitive power in international economy increases. Creative class is composed of creative people. According to Hansen (2007), the creative person is the one who solves his or her problems, that is met at their professional business life, himself or herself. Academicians, teachers, engineers, artists etc. belong to the creative class (Hansen, 2007: 1).

UNCTAD (2008) explains the values of creative class. These are;

- Individuality
- Meritocracy
- Diversity
- Openness

While the creative people are the main factor of creating innovation, the regions continue to try to affect creative class. On the contrary of classical

production factors, the creative class is very mobile. As a result of this condition, firms determine their locations according to the position of creative class (Hansen, 2007: 2).

There are three supporting points of regional economic growth. These fundamentals are called 3 T (Florida, 2005: 6).

- 1– Talent
- 2– Technology
- 3– Tolerance

Tolerance is the factor that is used to attract creative class (UNCTAD, 2008: 16). One by one, all these factors are necessary but not sufficient for regional development. Only if a region has all of three, there is a synergy for regional growth.

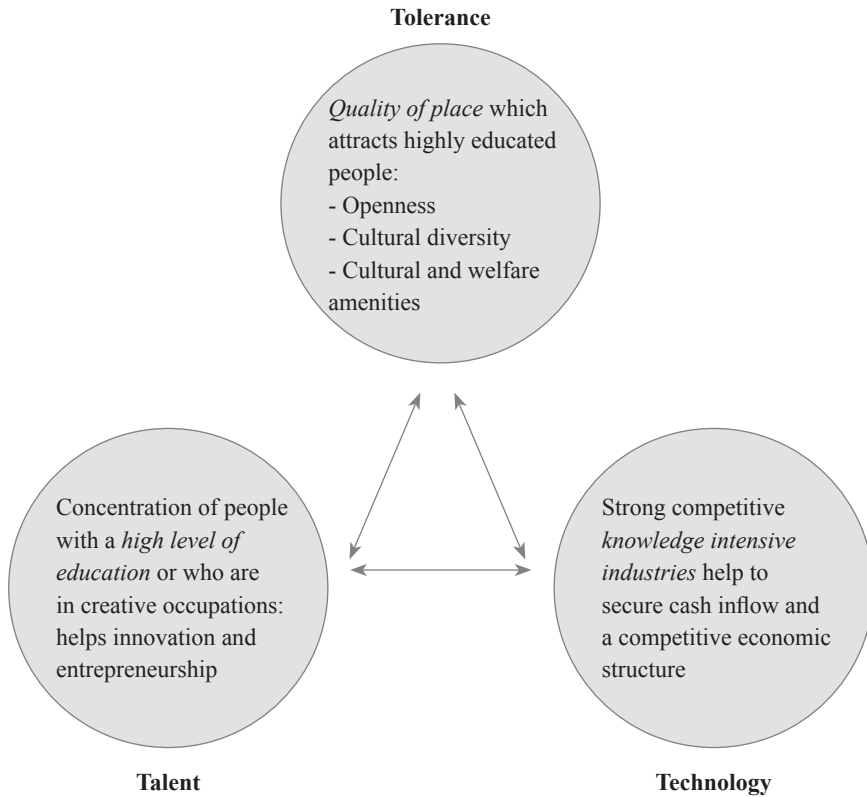

Figure 2. The Fundamentals of Economic Growth (3T)

Source: Hansen, (2007: 3).

There is another important characteristic of creative class. Creative class prefers the region which is opened to different, tolerant and new ideas. In other words, if a region wants to attract creative class, it has to get a high Tolerance level (Hansen, 2007: 2).

2.2. Business Climate and People Climate

According to the creative class approach, innovative firms follow the creative class and the creative class prefers the regions that have good people climate. Hansen et. al, (2005) claim that the people climate is a concept that includes all the properties which makes the region attractive for creative class. If a region does not have its own people climate, it loose creative class and at last its competitive power. To have a good people climate is a pre-condition of having a good business climate.

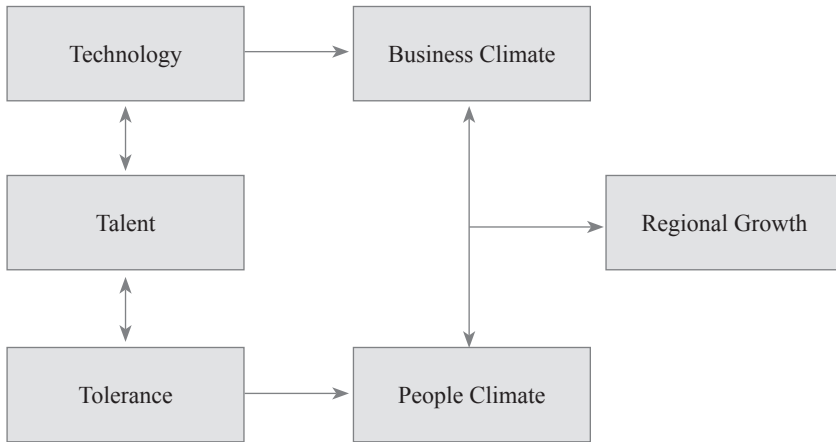

Figure 3. Regional Growth in Creative Economy Approach

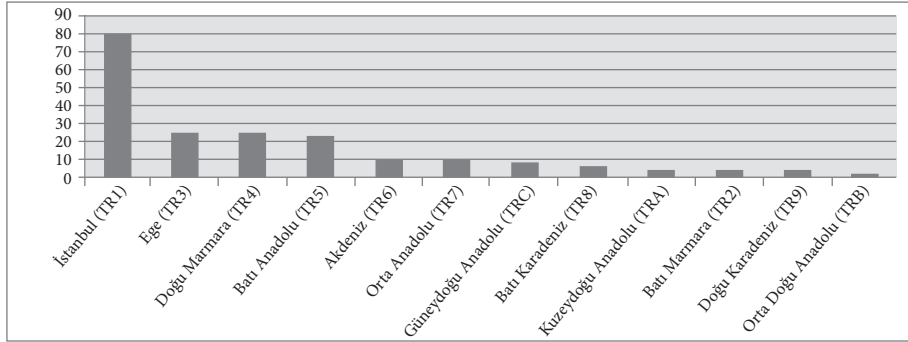
Source: Hansen, (2007: 12).

Hansen et. al, (2005) emphasize that to have a good people climate is important for regional development at least having a good business climate and talent.

3. REGIONAL CREATIVITY IN TURKEY

There is only one regional study about Turkey related with creative economy. Seki (2012) creates a regional creativity index (RCI) for Turkey. This index calculated in NUTS 1 level and it covers the years between 1995 and 2009.

According to the RCI, there is a big gap between the east and the west side of the country. While the regions TR1, TR3, TR4 and TR5 have the highest creativity level, TRB, TR9, TR2 and TRA have the lowest creativity level.

Graph 1. Regional Creativity Index (Mean Values for 1995 – 2009)

Source: Seki, (2012: 70).

Tolerance is the most important element of regional growth. Because if a region has a high level of tolerance, it can attract creative class. As a result it can attract innovative firms and it means it may increase its competitive power.

Table 1. Number of Active NGOs (NUTS 1 Classification and 2012 data)*

Regional Code	Number of Association	Number of Foundation**	Number of Total NGOs	Mean of Regional Creativity Index (RCI)***
TR 1	19280	37	19317	78.793
TR 2	4467	15	4482	3.787
TR 3	13371	55	13426	25.660
TR 4	11468	2	11470	25.599
TR 5	11968	17	11985	24.599
TR 6	9974	26	10000	10.019
TR 7	4331	12	4343	9.118
TR 8	6509	19	6528	6.248
TR 9	4248	2	4250	3.781
TR A	2301	21	2322	4.122
TR B	3444	7	3451	1.859
TR C	5146	65	5211	8.608
Toplam	96507	278	96785	

*Excluded foreigners' NGOs.

**Excluded religious foundations.

*** Index calculated for the time period from 1995 to 2009.

Source: <http://www.tuik.gov.tr/>; <http://www.dernekler.gov.tr/>; <http://www.vgm.gov.tr/>; Seki, (2012: 71).

NGOs are useful indicators for the level of a tolerance level. There are two main reasons to support this comment.

1. NGOs give the chance to the people to define and express themselves,
2. NGOs give the opportunity to share the management strength of the government.

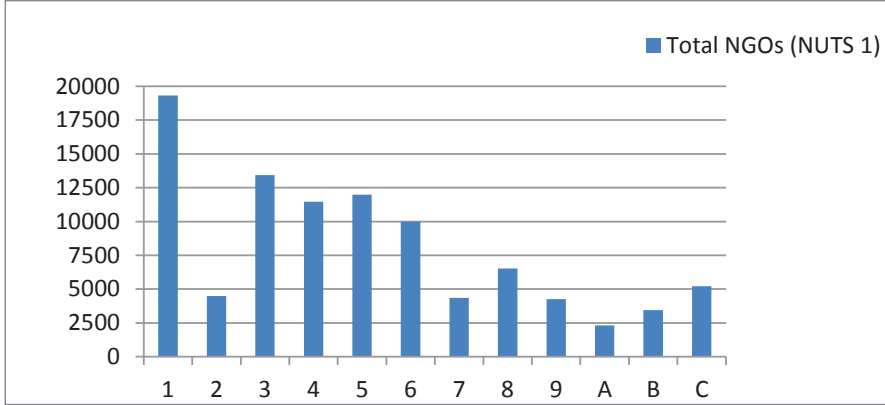

Figure 4. Total Number of NGOs in Regions (NUTS1 Classification)

Source: <http://www.dernekler.gov.tr>; <http://www.vgm.gov.tr>

In Table 1., it is clear that there is a positive relationship the number of NGOs and the creativity level of the region. The regions called TRA, TRB, TR9 and TR2 have the lowest creativity values; they also have the lowest NGOs.

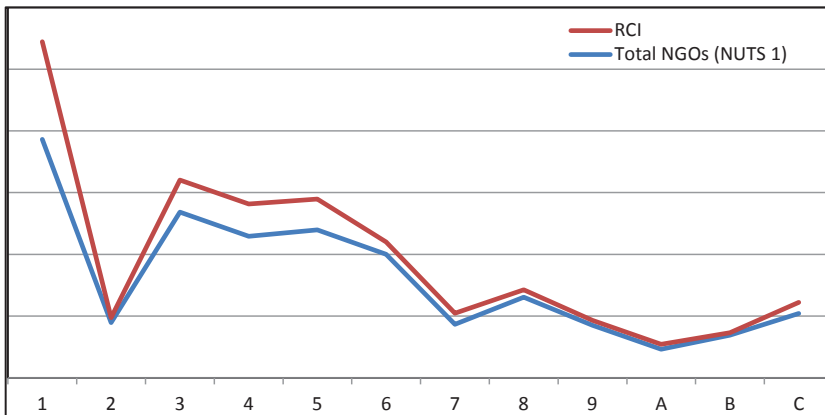

Figure 5. Total Number of NGOs and RCI Values

Source: <http://www.dernekler.gov.tr>; <http://www.vgm.gov.tr>

These conclusions are consistent with the creative class approach. The main guarantee of tolerance is law. If justice system supports to protect human rights and to establish NGOs, the tolerance level of the country and regions increases.

In Turkey, NGOs are put in order by 5253 numbered Associations Law and 5737 numbered Foundations Law. Both of these laws are based on article 33 of constitution. It says:

“Everyone has the right to form associations, or become a member of an association, or withdraw from membership without prior permission.

No one shall be compelled to become or remain a member of an association. Freedom of association may only be restricted by law on the grounds of protecting national security and public order, or prevention of crime commitment, or protecting public morals, public health.

The formalities, conditions, and procedures governing the exercise of freedom of association shall be prescribed by law.

Associations may be dissolved or suspended from activity by the decision of a judge in cases prescribed by law. In cases where delay endangers national security or public order and in cases where it is necessary to prevent the perpetration or the continuation of a crime or to effect apprehension, an authority designated by law may be vested with power to suspend the association from activity. The decision of this authority shall be submitted for the approval of the judge in charge within twenty-four hours. The judge shall announce his decision within forty-eight hours, otherwise this administrative decision shall be annulled automatically.

Provisions of the first paragraph shall not prevent imposition of restrictions on the rights of armed forces and security forces officials and civil servants to the extent that the duties of civil servants so require.

The provisions of this article are also applicable to foundations.”
(www.tbmm.gov.tr)

This law guarantees the establishment and activity of NGOs in all over the country. But there are other problems about bureaucracy. Like other official procedures, to establish a NGO takes very long time in all regions. It takes

approximately one month. However, there are positive applications about NGOs in recent years. For example to set a central network about associations makes all procedures easier.

4. CONCLUSION

At current global economic system, because of the developments in Information and Communication Systems (ICT), production processes are connected with costs instead of place. It causes a freedom in manufacturing. However, these conditions are not valid for knowledge intensive production because the production fields of knowledge intensive, innovative firms are determined by culture, geographical closeness and institutional differences. Costs are not very diagnostic factor for innovative firms. The determinant factors such as culture, geographical closeness and institutional differences are very important for creating innovation. It is clear that to product innovation, creative class is needed. If a region can attract creative class, it can increase its capacity to product innovation. If the innovation capacity of a region increases, it means that its competitive power in international economy increases.

Creative class prefers the region which has a high Tolerance level. Tolerance is the most important element of regional growth. Because if a region has a high level of tolerance, it can attract creative class. As a result it can attract innovative firms and it means it may increase its competitive power.

NGOs are useful indicators for the level of a tolerance level. The main guarantee of tolerance is law. If justice system supports to protect human rights and to establish NGOs, the tolerance level of the country and regions increases.

In Turkey, NGOs are put in order by 5253 numbered Associations Law and 5737 numbered Foundations Law. Both of these laws are based on article 33 of constitution. Article 33 prevents the necessary conditions but it is defective for sufficient conditions. Because it excludes armed forces, security forces and civil servants from the NGOs process. Nowadays, a process about writing a new constitution is going on. It can be suggested for new constitution that the article 33 will be changed. The part of the article 33 that restricts the NGOs activities of armed forces, security forces and civil servants might be removed from the constitution.

5. BIBLIOGRAPHY

- Florida, R. (2002) "The Rise of the Creative Class and How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life", Basic Books, New York, USA.
- Florida, R. (2005) "Cities and the Creative Class", Routledge, New York, USA.
- Hansen, H.K., Vang, J. and Asheim, B.T (2005), "The Creative Class and Regional Growth: Towards a Knowledge Based Approach", Paper presented at Regional Studies Annual meeting in Aalborg May 28-May 31.
- Hansen, H. K. (2007), "Technology, Talent and Tolerance - The Geography of the Creative Class in Sweden", Department of Social and Economic Geography Report, No. 169, Lund University.
- Howkins, J. (2001) "*The Creative Economy*", The Penguin Press, London, England.
- KEA, European Affairs (2006), *The Economy of Culture in Europe*, study prepared for the European Commission (Directorate-General for Education and Culture), Brussels: 218.
- Seki, İ. (2012), "Sportif Faaliyetlerin Bölgelerin Yaratıcılıkları Üzerine Etkisi: Türkiye Analizi", Pamukkale Journal of Sport Sciences (*PJSS*), 3 (2): 59-77.
- UNCTAD, (2008) "Creative Economy Report the Challenge of Assessing the Creative Economy: Towards Informed Policy Making", New York, USA.
- <http://www.dernekler.gov.tr>
- <http://www.tbmm.gov.tr>
- <http://www.tuik.gov.tr>
- <http://www.vgm.gov.tr>

Türkiye’de Siyasal Denetim Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları

Gökhan TUNCEL¹
Bekir GÜNDOĞMUŞ²

ÖZET

Sınırlandırılmış ve denetlenebilir bir siyasal iktidar yapılanması, temsili demokrasinin asli özelliklerinden birisi olmuştur. Siyasal iktidarın seçilmiş ve atanmış kanadının iç, dış denetim ile kamuoyu denetimi aracılığıyla denetlenmesi söz konusudur. Egemenliğin halka dayandığı temsili demokrasilerde siyasal denetim işlevini yerine getiren siyasi partiler, bir taraftan siyasal iktidarı denetleme faaliyetini yerine getirirken diğer taraftan iktidar alternatifi bir potansiyel taşımaktadır. Siyasal denetimin asli aktörü olan siyasi partilerin bu konumu temsili demokrasilerde siyasal denetimin önemini artırmaktadır.

Siyasal denetim temsili demokrasilerde önemli bir yere sahip olmasına karşın siyasi partilerin güçlü siyasal iktidarlar karşısında siyasal denetim mekanizmasını etkili bir şekilde kullanamadıkları gözlenmektedir. Siyasal denetim mekanizmasına kamuoyu denetiminin asli unsurlarından olan sivil toplum kuruluşlarının aktif katılımının sağlanması bu mekanizmanın daha etkin çalışmasına katkı sunacaktır. Bu çalışmada sivil toplum kuruluşlarının siyasal denetim mekanizmasına aktif katılımının siyasal denetim süreci başta olmak üzere siyasal sisteme, siyasi partilere ve sivil toplum örgütlerine etkisi, olumlu ve olumsuz yönleriyle açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum, demokratikleşme, siyasal denetim, muhalefet.

1 Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-mail:gokhan.tuncel@inonu.edu.tr

2 İnönü Üniversitesi SBE Siyaset Bilimi Doktora Öğrencisi, e-mail:gundugarbekir@gmail.com

Non-governmental Organizations as Political Controlling Agents in Turkey

ABSTRACT

One of the main characteristics of representative democracies is a limited and controllable political power. Elected members and bureaucrats of political power are subject to inside, outside and public control. Political parties in representative democracies function as a political controlling unit and at the same time those parties carry in themselves a potential to gain power. That Political parties are the main controlling actors increases the importance of political control in representative democracies. However important political control is in representative democracies, it is observed that political parties still cannot function effectively against powerful governments as a political controlling unit. Having NGO's, which are main public control agents, to join the mechanism of political control may contribute to the well-functioning of the controlling system. This paper will search the positive and negative effects of NGO's political control on the controlling system, the political system, political parties and NGO's themselves.

Key Words: Civil society, democratization, political controlling, opposition.

GİRİŞ

Demokrasi düşüncesi ve demokratik değerler üzerine kurulmuş olan siyasal sistemleri diğer siyasal sistemlerden farklı kılan unsurlardan birisi olan siyasal iktidarı denetleyen muhalefetin kabulüdür. Demokratik sistemlerde siyasal iktidar parlamento içi ve parlamento dışı muhalefet tarafından, egemenliğin asli kaynağı olan halk adına, denetlenebilmektedir. Temsili demokrasinin sorun alanlarından birisi olarak kabul edilen temsiliyet krizinin aşılması ve katılımcı bir yönetim yapısının kurulması hususunda dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de STK’lar anahtar bir rol üstlenmeye başlamıştır.

STK’lar diğer işlevlerinin yanında parlamento dışı bir muhalefet kaynağı olarak siyasal iktidarın etkin bir şekilde denetlenmesini sağlama çabası içine girmiştir. Ancak, Türkiye’deki STK’lar ekonomik, sosyal ve kültürel alanda sergilediği performansı siyasal alanda ve özellikle de siyasal iktidarın denetlenmesi konusunda göstermemekte veya gösterememektedir.

Siyasal iktidarların denetlenmesi ve sınırlandırılmasına yönelik çabalar, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde, yasal ve yapısal zeminde önemli aşamalar kaydetmiştir. Ancak yasal ve yapısal zeminde ortaya çıkan olumlu gelişmelerin uygulanmasında önemli eksiklik ve aksaklıkların yaşanmakta olduğu gözlenmektedir. STK’lar ülke demokrasisinin gelişmesi ve derinleşmesi ile uygulamada ortaya çıkan sorunların ortadan kaldırılma veya azaltılması hususunda önemli bir potansiyel aktördür. Ancak, Türkiye’deki STK’lar siyasi iktidarın denetlenmesi ve sınırlandırılması işlevini yerine getirmesi konusunda gelişmiş Batı demokrasilerinin gerisinde kaldığı algısı konunun uzmanları tarafından belirtilmekte ve kamuoyunun da bu tür bir algıya sahip olduğu sıklıkla ifade edilmektedir.

Ülke demokrasisinin gelişmesi ve derinleşmesi için sivil toplum kuruluşlarının üzerine düşen rolü etkili bir şekilde oynayabilmesi, bu rolün gereğini yerine getirebilmesi için de öncelikli olarak STK’ların önündeki engellerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de kurulan ve/ veya faaliyet yürüten STK’ların siyasal iktidarı denetleme araçlarından birisi olan siyasal denetim mekanizmasına aktif katılımın ortaya çıkaracağı etki farklı yönleriyle ele alınmaktadır.

1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ FAALİYET ALANLARI

Siyasal iktidarı önemli ölçüde etkileyen, onu parçalayan ve iktidarın tabana yayılmasını sağlayan bir olgu (Erdoğan, 1998: 6) olan STK'ların faaliyetleri mekânsal ve işlevsel yönden sınıflandırılabilir gibi kamuyla olan ilişkisi üzerinden de değerlendirilebilir (Tuncel, 2011: 80, 88).

1.1. Sivil Toplum Kavramı

Sivil toplum; siyasal toplumun dışında kalan ancak siyasal toplumu etkilemek ve siyasal topluma ulaşmak için çalışan grup ve sınıfları kapsayan bir kavramdır (Avcı, 2000: 41). Sivil toplumun amaç, örgütlenme türü ve iktidar ilişkisi açısından siyasal toplumdaki ve özellikle de devletten farklı olduğu gerçeği, onun karşıtı olması (Doğan, 2000: 23-24) anlamına gelmemelidir. Sivil toplumun var olabilmesi için devletin her alana müdahale etmemesi ve devletten ayrı özerk bir alanın sivil toplum tarafından kullanılabilir olması (Yılmaz, 2001: 323-324) gerekmektedir. Başka bir yaklaşımda sivil toplum; gönüllü ve kendiliğinden örgütlenmiş, kendi kendini sürdürebilen ve devletten özerk bir şekilde var olan, paylaşılan ortak değerlere sahip, hukuki bir düzen içinde işleyen örgütlü sosyal yaşam alanı olarak ele alınmaktadır (Diamond, 1991: 208).

1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyet Alanları

Bireylerin ve sosyal grupların kendi amaç ve değerlerini serbest olarak ifade edebildikleri alanın (Tosun, 2001: 36, Sarıbay, 2001: 221) vücut bulmasını sağlayan aktörler olan STK'ların üç farklı faaliyet alanından bahsedilebilir. Bunların birincisi, kamu yönetiminin ilgilenmediği bir alanda faaliyet göstermesi; ikincisi kamu yönetimi ve sivil toplum kuruluşu veya kuruluşları ile ortaklaşa faaliyette bulunma; üçüncüsü ise birey ve grupların isteklerinin yerine getirilmesi için kamu yönetimine ulaşmayı sağlayan ve ona baskı yapan aracı bir kuruluş olarak faaliyet göstermesidir.

STK'ların modern toplumlarda genel olarak devlet iktidarını meşrulaştırma, despotizme karşı güvence, demokrasiye geçişi kolaylaştırıcı bir etki ve uygarlık göstergesi olarak işlev gördüğü birçok kişi tarafından kabul edilmektedir (Erdoğan, 1998: 224-227). Siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, dini ve çevresel alanda faaliyet yürüten bu kuruluşların faaliyetlerindeki etkinlik, başarı ve sürdürülebilirlik içinde bulundukları

toplumun ekonomik, siyasal ve kültürel koşullarına göre değişiklik göstermektedir.

STK'lar sahip olduğu ve gözden kaçırılmaması gereken önemli bir işlevi daha bulunmaktadır. Her şeyden önce STK'lar bireylerin bireysel ya da toplumsal çıkarlarını, taleplerini ve sorunlarını dile getirmek üzere kurdukları gönüllü faaliyet ve kaynaklardan beslenen devletten özerk kuruluşlardır. STK'lar, vatandaşların aile veya devlet tarafından temsil edilemeyen ortak çıkarları korumayı amaçlamak (Bratton, 1994: 56) yanında bireyi devlet karşısında korumayı amaçlamaktadır (Aklan, 1998: 83).

STK'ların faaliyetleri, toplumdaki kutuplaşmanın yumuşatılmasına, yeni siyasal kadroların yetiştirilmesine, siyasal partilerin yapılarının demokratikleştirilmesine, bilginin toplumun geniş kesimlerine yayılmasına önemli bir katkı sunmaktadır (Tosun, 2001: 179-180). STK'ların sunduğu bu katkı, siyasal iktidarlar için hayati bir önem taşıyan siyasal ve toplumsal alanda istikrarın sağlanmasını ve bu istikrar ortamının sürdürülmesini sağlayacak potansiyele sahiptir.

2. SİYASAL İKTİDARIN SINIRLANDIRILMA NEDENLERİ

“İktidar yozlaşır mutlak iktidar mutlaka yozlaşır” ifadesiyle anlatılmaya çalışılan siyasal iktidarın sınırlandırılması ve denetlenmesi gereği genel tarihsel bir gerçekliktir. Siyasal iktidarın meşruiyet kaynağının halka dayandırılması, bireyin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığı anayasal yönetim ile güçler ayrılığı ilkesinin uygulanmaya başlanması, siyasal iktidarın sınırlı ve denetlenebilen bir güce dönüşmesine önemli bir katkı sunmuştur.

Halkın siyasal karar alma süreçlerinde asli belirleyici bir güç olarak yönetime doğrudan katılmasının imkânsızlaşması, temsile dayalı siyasal düşünce ve yapıların gelişimini gerekli kılmıştır. Halkın temsilcisi ve temsilcileri aracılığıyla sisteme dolaylı katıldığı siyasal yapılanmalarda, siyasal iktidarın egemenlik kaynağı olan halk adına iktidarını kullanması ve denetlenmesi için zaman ve mekâna bağlı değişik girişimler ve modellemeler ortaya çıkmıştır. Negatif özgürlük kapsamında bireyin temel hak ve özgürlüğünün başta siyasal iktidara olmak üzere herkese ve herkesine karşı korunması hususunda etkili bir muhalefete ihtiyaç duyulmuştur. Siyasal bir sistemde iktidarı sınırlandıran ve denetleyen bir aktör olan toplumsal ve kurumsal muhalefetin gelişmesinde STK'lar belirleyici bir rol oynamıştır. STK'lar, oynamış oldukları rolden dolayı,

gelişmiş Batı toplumlarında siyasal sistemin temel taşlarından biri olarak kabul edilmiştir (Tocqueville, 1994: 83-85). Siyasal sistem içerisindeki demokratikleşme arayışlarının birçok ana temasını kuşatan ve ona rehberlik eden kurumlar olarak (Tosun, 2001: 29) kabul edilen STK'lar, otoriter sistemlerde sistemin demokratikleşmesi sürecini zorlarken, demokratik sistemlerde demokrasiden uzaklaşmaya engel olma (Erdoğan, 1998: 16-17) çabasıdadır.

3. SİYASAL İKTİDARIN (HÜKÜMETİN) DENETİM YOLLARI

Demokratik yönetimlerde halkın güçsüzlüğü yöneticilerin varlık nedeni olmadığı (Türkbağ, 2002: 64) gibi, siyasal iktidarın egemenliğini bir şekilde halka dayandırması gerekmektedir. Görev, itaat, yasak vb. kavramların üzerine kurulan kanun devletinin hak, sorumluluk ve özgürlük kavramlarının üzerine kurulan hukuk devletine (Sarıbay, 2000: 83) dönüşmesine demokrasi düşüncesinin büyük katkısı olmuştur. Bireylerin ve toplumsal kesimlerin, kendilerini ilgilendiren kararlara katılımına dayanan demokratik yönetimi diğer yönetim şekillerinden ayıran en önemli özelliklerden birisi olmuştur. Demokratik bir siyasal sistemin oluşması için siyasi iktidarın el değiştirmesi veya tek elde toplanmasının önüne geçilmesi yeterli olmamaktadır. Bu siyasal sistemin istenen şekilde oluşması ve varlığını sürdürebilmesi için, siyasi iktidarın gücü dengeli bir şekilde dağıtılması ve ayrıca siyasal iktidarın denetlenebilir bir güç haline dönüştürülmesi gerekmektedir.

Anayasal bir yönetimin bulunduğu toplumlarda, siyasal iktidarın güçler ayrılığı ilkesi gereği yasama, yürütme ve yargı şeklinde üçe ayrılması, siyasal iktidarın gücünün sınırlandırılması için hayati bir önem taşımaktadır. Ancak, siyasal iktidar gücünün sınırlandırılmasının sürdürülebilir olması için bu gücün denetlenebilir olması da gerekliliktir. Siyasal iktidarın denetlenebilir olmasının yolu öncelikli olarak bireyin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan bir anayasanın varlığından geçmektedir. Bu tür bir anayasa siyasal iktidarın gücünü kullanan kişi ve kurumların belirlenen kurallar çerçevesinde faaliyet yürütmesinin gerekliliğini ortaya koyduğu gibi bu kişi ve kurumların denetiminin de kimler tarafından nasıl denetleneceğini de ortaya koymaktadır. Siyasal iktidar gücünü kullananların hukuk kuralları çerçevesinde iç ve dış denetim yolları kullanılarak denetlenmesi söz konusudur.

Siyasal iktidarın gücünü kullanan kurum ve kuruluşlar yasal metinlerde belirtilen iç denetim yollarını kullanarak kendi kendisini denetlemektedir (Öztürk, 2007: 25). Ancak, bu tür bir denetimin bireyin temel hak ve

özgürlüklerini güvenceye almayı amaçlamaktan daha çok yönetimin etkinliğini artırmayı amaçladığı bilinmektedir. Siyasal iktidarın gücünü kullananların sınırlandırılması ve denetlenmesinde dış denetim içerisinde yer alan yargısal denetimin önemli bir yeri olmasına karşın yasama ve yürütme erki üzerinde yerindelik denetimi yapamamaktadır (Atay, 1999: 43). Yerindelik denetimi yargısal denetimin yetki alanına girmediği için, yasama ve yürütmenin birçok faaliyetinin denetlenmesinde etkisiz kalmakta ve bu durum da kamuoyu denetimini ve özellikle de siyasal denetimin önemini artırmaktadır (Eryılmaz, 2012: 380). Ayrıca, siyasal denetimin yasama organının iktidar kanadı ile yürütmenin siyasal kanadına alternatif olma potansiyeli taşıyan siyasal partiler tarafından yapılması bu denetim türünün temsili demokrasilerde öne çıkmasını sağlamaktadır. Siyasi meşruiyetin ve temsil kabiliyetinin alternatifsiz kaynağının serbest ve yarışmacı seçimler aracılığıyla halktan alındığı destekle sağlandığı demokratik yönetimlerde (Yayla, 1998: 193) halk egemenliğinin siyasal alana taşınmasında siyasi partiler kilit bir rol oynamaktadır.

4. SİYASAL DENETİM SÜRECİNE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ETKİSİ

Temsili demokrasilerde siyasal iktidarın seçilmiş ve atanmış kanadının denetlenebilir olması kadar bu denetimin kimin tarafından ve hangi kapsamda yürütüldüğü de önemlidir. İç denetim ile yargısal denetim doğası gereği daha çok pozitif hukuk kuralları kapsamında yapılmaktadır (Tortop vd., 2007: 126-129). Bu durum iç ve yargısal denetimin siyasal iktidarın faaliyetlerinin dar bir alanının denetim kapsamına alınmasını ve belki de daha önemlisi, insan hak ve özgürlüklerinin esas alındığı doğal hukuk kapsamında bir denetim yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca bu tür denetimlerin seçilmiş siyasi iradenin belirleyiciliğinden sıyrılmış istikrarlı ve kararlı bir şekilde yürütülmesi oldukça zor olduğu da tarihsel bir gerçektir.

Temsili demokrasilerde katılımcı yönetime ve alternatif bir siyasal güç olan muhalefete yapılan vurgu, siyasal denetim ile kamuoyu denetiminin önemini artırmaktadır. Kamuoyu denetimi siyasal denetime altyapı hazırlaması ve çok farklı aktör ve aracı bünyesinde barındırması dolayısıyla, temsili demokrasinin gelişimi ve derinleşmesi için hayati bir rol üstlenmiştir. Ancak, temsili demokrasilerde siyasal iktidara alternatif olma potansiyeli taşınması dolayısıyla siyasal denetim ve bu denetimi yapan kuruluşların etkisi daha belirleyici olmaktadır. Kamuoyu denetimi ve bu denetimin araçlarının seçim süreçlerindeki etkisini sürdürememe durumu ile sık sık karşılaşması da

temsili demokrasilerde siyasal denetim ve siyasal denetim aktörlerini ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Siyasal denetim ve bu denetimin aktörleri olan siyasal partilerin güçlü tek parti iktidarların denetiminde etkisiz kalması, kamuoyu denetiminin önemli aktörlerinden olan STK'ların siyasal denetim sürecine müdahil olmasını bir bakıma gerekli kılmaya başlamıştır. Siyasal denetim mekanizmasının güçlü siyasal iktidarlar karşısında ümitsizliğe düşen muhalefet partilerince (Tuncel ve Bakan, 2013: 5344) etkisizleştirilmesine engel olmak için toplumsal muhalefetin asli unsurlarından olan STK'lar ile yakın işbirliğine girmesi gerekmiştir. Birçok alanda faaliyet yürütmekte olan sivil toplum kuruluşlarının, varoluşu gereği, en önemli işlevlerinden birisi de gerektiğinde siyasal iktidara karşı muhalefet yapmak olmuştur. Ancak, sivil toplum kuruluşlarının siyasal denetim sürecine müdahil olmasının demokratik düşünce başta olmak üzere demokratik sistem ve işleyiş ile siyasal denetim süreci ve bu sürecin asli unsuru olan siyasi partiler ile sivil toplum kuruluşlarının kendileri üzerinde olumlu ve olumsuz yansımaları olacaktır.

4.1. Olumlu Etkisi

İnsan hak ve özgürlüklerinin en geniş biçimde tanınıp güvence altına alınması ve yönetilenlerin yönetime herhangi bir biçimde katılıp yönetim sürecini etkileyebilmesi, (Türkbağ, 2002: 62) liberal demokrasinin iki asgari koşuludur. Birçok alanda kuruluş amaçlarına göre faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları, siyasal iktidara yönelik toplumsal muhalefetin kurumsal ayağını oluşturmaktadır. Toplumsal muhalefetin kurumsal ayağını oluşturan STK'ların, toplumda etkili ve sürdürülebilir bir siyasal denetim yapısının kurulması ve hayata geçirilmesi için siyasal denetim işlevini yerine getiren siyasi partilerle işbirliğine gitmesi gerekmektedir.

STK'ların sayılarının artması, faaliyet alanlarının genişlemesi yanında uluslararası sistemdeki gelişmeler de sivil toplum kuruluşlarının siyasal denetim mekanizmasında daha etkin bir şekilde yer almasına zemin hazırlamaktadır. Devletin ideolojik aygıtı olarak çalışmış olan kamu bürokrasisinin (Mahçupyan, 1999: 85) siyasal denetime tabi tutulamamasının Türkiye gibi ülkelerde demokratik işleyiş sıklıkla aksatması (Çaha, 2000: 10) siyasal denetimin sivil toplum kuruluşlarınca beslenmesi ve hatta yönlendirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. STK'ların siyasal denetim sürecini desteklemesi ve yönlendirmesi bu denetimi ve denetimin aktörlerinin etkisini artıracak ve aynı zamanda toplumsal meşruiyetini güçlendirecektir.

Kamu bürokrasisinin uzun yıllar seçilmiş sivil iradenin denetimi altına alınamadığı Türkiye gibi ülkelerde, STK'ların desteğiyle oluşan bir siyasal denetimin ayrı bir önemi bulunmaktadır. Şöyle ki; bu tür bir siyasal denetim mekanizmasının kurulması ve sürdürülebilir bir şekilde işletilmesi siyasal iktidarın seçilmiş kanadının sınırlı ve denetlenebilir olmasını sağlayacağı gibi kendisini rejimin kurucu ve koruyucusu olarak gören kamu bürokrasisinin de denetimini sağlayacak ve demokrasinin kurumsallaşmasına önemli bir katkı sunacaktır.

Devlet içerisinde hiyerarşik yapılanmanın büyümesi siyasal denetim asli unsuru olan siyasi partilerin diğer birçok konuda olduğu gibi denetim konusunda da yetersiz kalmasına neden olmuştur. Siyasal denetimi mekanizmasının sadece parlamentoda grubu bulunan siyasal partilerce yürütülen bir süreç olarak işletilmeye çalışılması, bu denetimin kamuoyu tarafından çoğu zaman etkisiz bir denetim türü olarak görülmesine neden olmaktadır. Siyasi partilerde lider veya merkezdeki üst yönetimin belirleyici olması siyasal denetimin işlevsizliğini daha da artırmaktadır.

Siyasal denetim mekanizmasının daha etkili bir şekilde işletilmesi için başta siyasi partilerin örgütleri olmak üzere sivil toplum örgütlenmelerinin sürece aktif katılımı sağlanmalıdır. Bu tür aktif bir katılımın sağlanması siyasal denetimin etkisini artıracak gibi siyasal sistemin daha da güçlenmesine ve sistem dışına çıkışların ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için şiddet kullanımının azaltılmasına da katkı sunacaktır. STK'ların karar alma süreçlerine katılımının yanında siyasal denetim süreçlerine de aktif katılımının sağlanması, güçlü gerçek bir iktidar alanının (Kadıoğlu, 2000: 136) kurulmasına da zemin hazırlayacaktır.

STK'ların siyasal denetiminin aktif katılımının sağladığı siyasal sistemlerde STK'ların maddi çıkarlarını korumak ve artırmak amacıyla çalışan baskı ve çıkar gruplarından farklı işlevler yürüttükleri gerçeği ortaya çıkacaktır. Temel insan hak ve özgürlüklerinin güvenceye alınması hususunda STK'ların siyasal denetim mekanizmasına aktif katılımı bireylerin siyasallaşma süreçlerinin daha sorunsuz yaşanması, bireylerin siyasal yabancılaşma sorununun azaltılması ile demokrasinin kurumsallaşmasına önemli katkılar sağlanacaktır.

Siyasal denetim mekanizmasının etkili bir şekilde kullanılmaya başlaması siyasal iktidarın kendisine çeki düzen vermesini sağlayacağı gibi siyasi partiler ile parlamenter sisteme olana güvenin de artmasına zemin hazırlayacaktır.

4.2. Olumsuz Etkisi

STK'ların genel olarak siyasal alana özelde de siyasal denetim sürecine müdahil olmasının olumlu birçok etkisinin yanında olumsuz yansımaları da olabilir. Siyasi denetim sürecine müdahalesinin olumsuz etkileri STK'ların kendisi üzerinde görülebileceği gibi temsili demokrasi, siyasi partiler ve siyasal denetim süreci üzerinde de görülebilir.

Gönüllülük esası üzerinden örgütlenen ve devletten ayrı ve özerk bir yapıya sahip olan sivil toplum kuruluşları gerek siyasal iktidar gücünü kullanmaması ve gerekse kar amacı gütmemesinden dolayı toplum nezdinde masumiyet ve meşruiyet temelli bir desteğe sahiptir. Sosyal ve siyasal alandaki ilişkilerde sınırların katı bir şekilde çizilememesi sosyal alan üzerinden bir meşruiyet sağlayan STK'ların siyasal denetim de dâhil olmak üzere siyasal alana müdahil olması STK'ların masumiyet ve meşruiyetlerinin toplumun çeşitli kesimleri tarafından sorgulanmasına neden olacaktır.

Temsili demokrasinin asli kurum, kural ve işleyişi üzerinden yürüyen siyasal sistem, siyasal sorumluk taşımayan sivil toplum kuruluşlarının siyasal denetim aracılığıyla siyasal alana müdahale etmesiyle yeni birçok sorunla karşılaşılabilir. Birçok konuda kamuoyu desteğini sağlamak ve kamuoyunu harekete geçirmek ve siyasal iktidara baskı yapmak için basın açıklaması, grev, gösteri, boykot vb. yöntemleri kullanma geleneği bulunan sivil toplum kuruluşları, siyasal denetim sürecinde aktif bir şekilde katılması durumunda da bu alışkanlıklardan kolaylıkla vazgeçemeyecektir. STK'ların bu alışkanlıklarını devam ettirmesi temsili demokrasinin asli aktörleri olan siyasi partilerin işlevsizleştirilmesine ve yine temsili demokrasinin önemli aracı olan seçimlerin önemsizleştirilmesine neden olabilecek bir potansiyel taşımaktadır.

Siyasal sorumluluk taşımayan sivil toplum kuruluşlarının siyasal denetime müdahalesiyle başlayan sürecin, sivil toplum ve katılımcı yönetim kavramlarının kullanılarak, siyasal denetimi aşırıp siyasal karar alma konusunda sivil toplum kuruluşlarını asli unsur gibi gösterme (Yaman, 2000: 8-9) eğiliminin ortaya çıkması uzun yılların birikimiyle oluşan temsili demokrasiye zarar verebilir.

5. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ETKİLİ BİR SİYASAL DENETİM ARACI OLMASININ TÜRKİYE'NİN DEMOKRATİKLEŞMESİNE KATKISI

Devletten özerk olması gereken ancak ondan yabancılaştırılması gerekmeyen sivil toplum kuruluşları devlet iktidarına karşı dikkatli, ama saygılı (Sarıbay, 2000: 58-59) olmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının doğru konumlanmış bir

şekilde siyasal alana müdahil olması toplumdaki demokrasi düşüncesinin gelişmesine ve derinleşmesine önemli katkılar sunacaktır. Türkiye’de devletin belirleyiciliğinden ayrı ekonomik, siyasal ve sosyal alanın darlığı, devletten özerk güçlü bir sivil toplum yapılanmasının ortaya çıkmasını engellemiştir. Güçlü bir sivil toplum yapılanmasının olmaması da Türkiye demokrasisinin iç dinamiklerin etkisiyle istikrarlı bir şekilde gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir.

Uluslararası sistemdeki gelişmelerin ve özellikle de AB’nin etkisiyle 1999 sonrasında başlayan ve 2002 sonrasındaki dönem AK parti iktidarıyla ivme kazanan süreçte ülke demokrasisi önemli bir gelişme göstermiştir. Ancak 2010’lı yıllara gelindiğinde iktidarını sağlama alan AK Parti, ülke siyasetindeki dış dinamiklerin etkisini azaltma çabasına girmiştir. Bu dönemde gücünü perçinleyen tek parti iktidarı karşısında muhalefet partileri diğer alanlarda olduğu gibi siyasal denetim alanında da etkisiz kalmıştır. Demokrasinin asli unsurlarından olan muhalefet partilerinin iktidara alternatif olmak bir yana etkili bir muhalefet sergilemediği bu süreçte Türkiye’de devletin belirleyiciliğinden ayrı güçlü bir sivil toplum yapılanmasına olan ihtiyaç daha hissedilir bir hal almıştır. Ülke demokrasisinin derinleşmesi ve muhalefet ümitsizliğinin ortadan kaldırılması için siyasal denetim sürecine sivil toplum kuruluşlarının aktif katılımı gerekmektedir. STK’ların siyasal denetim sürecine aktif katılımı siyasal iktidarın sınırlandırılması ve denetlenebilirliği için gerekli olduğu kadar muhalefetteki siyasi partilerin iktidar alternatifi bir potansiyel kazanmaları için de gerekli görünmektedir.

6. SONUÇ

Demokratik yönetimlerde siyasal iktidarın sınırlandırılması ve denetlenebilir olması önemli bir durumdur. Siyasi iktidarın sınırlandırılması ve denetlenmesi konusunda siyasal denetimin ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Demokrasi için önemli olan siyasal denetim mekanizmasının etkili bir şekilde kullanılabilmesi için bu denetim yetkisini kullanan siyasi partilerin kamuoyu desteğini arkasına alması gerekmektedir. Kamuoyu desteğinin etkili ve sürdürülebilir olması ve de kurumsal bir yapıya bürünmesi için sivil toplum kuruluşlarının bir şekilde siyasal denetim sürecine dâhil edilmesi gerekmektedir. STK’ların sürece dâhil edilmesi demokrasinin gelişmesine katkılar sunacağı gibi bazı sorunları da beraberinde getirecektir. Bu tür bir girişimin olumlu yönlerini artırmak ve ortaya çıkabilecek sorunları azaltabilmek için geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye’de son yıllarda ortaya çıkan muhalefet ümitsizliğinin giderilmesi siyasal sistemin istikrarı ve toplumsal kutuplaşma ve gerilimin azaltılması için gereklidir. Var olan bu ümitsizliğin giderilmesi hususunda sivil toplum kuruluşları önemli görevler üstlenebilir. STK’ların üstleneceği görevler içinde siyasal denetimin de ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Mehmet Ö. (1998a), Sivil Toplum Kuruluşlarının Hukuksal Çerçevesi 1839- 1945”, (Der. A. N. Yücekök, İ. Turan), Tanzimat’tan Günümüze İstanbul’da STK’lar, İstanbul: Tarih Vakfı Yayını, s.45-73.
- ATAY, Cevdet (1999), Devlet Yönetimi ve Denetimi, İstanbul: Alfa Yayınları.
- AVCI, Güven (2000), “Türkiye’de Arayışlara Bir Örnek İdris Küçükömer”, İdris Küçükömer Anısına Türkiye’de Sivil Toplum Arayışları (Der. Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi WALD), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, s.33- 47.
- BRATTON, Michael (1994), “Civil Society and Political Transition in Africa”, Harbeson, Rothchild, Chazan, pp.51-81.
- ÇAHA, Ömer (2000), Aşkın Devletten Sivil Topluma, İstanbul: Gendaş Kültür Yayını.
- DIAMOND, Lary (1991), “Demokrasinin Üç Paradoksu”, TDV Bülteni, Aralık 1991.
- DOĞAN, İsmail (2000), Sivil Toplum Ondan Bizde de Var, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- DURGUN, Şenol (2002), “Türk Kamu Yönetiminde Bürokratik Siyaset”, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Özel Sayı, s.83-102.
- ERDOĞAN, Mustafa (1998), “Sivil Toplum: Bir Kavramın Anatomisi”, Liberal Düşünce, Sayı: 10-11, s.5-21.
- ERYILMAZ, Bilal (2012), Kamu Yönetimi, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- KADIOĞLU, Ayşe, (2000), “İdris Küçükömer Anısına Türkiye’de Sivil Toplum Arayışları” (Der. DYYDA), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, s.127-137.
- MAHÇUPYAN, Etyen (1999), Yönetemeyen Cumhuriyet, İstanbul: Patika Yayınları.
- ÖZTÜRK, A. Turan (2007), Türk Kamu Yönetiminde Bireyden Devlete Yönetmel Denetim Süreci: Sorunlar, Öneriler ve Çözüm Yolları.
- SARIBAY, Ali Yaşar (2000), Kamusal Aalan Diyalojik Demokrasi Sivil İtiraz, İstanbul: Alfa Yayınları.
- SARIBAY, Ali Yaşar (2001), Postmodernite Sivil Toplum ve İslam, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

- TOCQUEVILLE, Alexis de (1994), Amerika'da Demokrasi, (Çev.İ. Sezal, F. Dilber), Ankara: Yetkin Yayınları.
- TORTOP, Nuri, vd. (2007), Yönetim Bilimi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TOSUN, Gülgün Erdoğan (2001), Demokratikleşme Perspektifinden Devlet - Sivil Toplum İlişkisi, İstanbul: Alfa Yayınları.
- TUNCEL, Gökhan (2011), Sivil Toplum ve Devlet, İstanbul: Bilsam Yayınları.
- TUNCEL, Gökhan, Selahaddin BAKAN (2013), "Türkiye Demokrasisinin Aksak Ayağı: Muhalefet", Journal of Yasar University, 8(31) s.5341-5370.
- TÜRKBAĞ, Ahmet Ulvi (2002), "Bir Demokrasi Klasığı: Alexis De Tocqueville'de Demokrasi Kültürünün Temel Kurumları Olarak Yerel Yönetimler" Doğu- Batı, Yeni Devlet Yeni Siyaset, Sayı:21, s.61-68.
- YAMAN, Yücel (2000), "Tek Dikenli Deniz Kestanesi Topal mıdır, Kel mi?", İdris Küçükömer Anısına Türkiye'de Sivil Toplum Arayışları (Der. DYYDA), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, s.7-15.
- YAYLA, Atilla (1998), Siyaset Teorisine Giriş, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- YILMAZ, Aytekin (2001), Çağdaş Siyasal Akımlar, Modern Demokraside Yeni Arayışlar, Ankara: Vadi Yayınları.

Sivil İnisiyatif Olarak Sivil Toplum Platformları ve Biga Sivil Toplum Platformu

Ali Şahin ÖRNEK¹

Siyret AYAS²

Zeynep TEKELİ³

ÖZET

Sivil toplum kuruluşları (STK) günümüz toplumlarının vazgeçilmez aktörlerinden biri haline gelmiştir. Sayıları gün geçtikçe artan bu örgütler daha etkin olabilmek amacıyla birliktelikler oluşturmaya başlamışlardır. Böylece sivil toplum platformları (STP) ortaya çıkmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde sivil toplum platformlarının performansını yerel ve merkezi karar alıcılarla olan ilişkileri belirlemektedir. Bu çerçevede, Biga Sivil Toplum Platformu bir sivil inisiyatif olarak araştırma konusu yapılmıştır. Biga STP'nin paydaşları belirlenmeye ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada mülakat ve anket tekniği bir arada kullanılmıştır. Biga STP'nin yaptığı toplantı tutanakları başta olma üzere yazılı ikincil veriler incelenmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirilerek sivil toplum platformlarının yeri ve önemi; Biga STP örneği ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum Platformları (STP), Sivil Toplum Kuruluşları (STK), Biga Sivil Toplum Platformu, Biga.

1 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, BİGA İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, asornek@comu.edu.tr

2 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, siyret.ayas@gmail.com

3 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, zeynep.tekeli.06@hotmail.com

As a Civil Initiative Civil Society Platforms and Biga Civil Society Platform

ABSTRACT

Non-governmental organizations (NGO) have become one of the indispensable actors of society nowadays. These organizations growing in number each day are creating alliances in order to be effective. Thus, Civil Society Platforms (CSP) appeared. With a general overview, Civil Society Platforms' performance is determined with its relations with local and central decision makers. In this context Biga Civil Society Platform is studied as a civil initiative. With this study the stake holders of Biga Civil Society Platform are tried to be detected and analyzed. Interview and questionnaire technique is used together in the study. The secondary data, especially the minutes of the meeting of Biga Civil Society Platform are examined. The importance of Civil Society Platforms are tried to be exposed with the evaluation of findings obtained from Biga Civil Society Platform case.

Keywords: Civil Society Platforms (CSP), Non-governmental organizations (NGO), Biga Civil Society Platform, Biga.

GİRİŞ

Günümüzde bireylerin talep ve beklentilerindeki hızlı değişimler, toplumların ekonomik ve sosyal yapılarını derinden etkilenmektedir. Ortaya çıkan değişimleri toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirebilmek her zaman mümkün olamamaktadır. Söz konusu süreçte toplumsal sorunlara uzun vadeli, toplum lehine çözümler üretme ve siyasal iktidar nezdinde farkındalık yaratma çabasındaki Sivil Toplum Kuruluşları (STK) önemli aktörler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Aktif bir sürecin başlamasında; çoğulcu ve insan odaklı kararların alınmasında STK'lar belirleyici olabilirler. Bu niteliği ile STK'lar, kamuya sundukları hizmetin yanında politika ve stratejilerin oluşumunda, yürütülmesinde pay sahibi oldukları görülmektedir. Yerel ve merkezi idarenin aldığı kararlarda önemli bir paydaşı rolünü üstlenmektedirler.

Sivil Toplum Kuruluşları kamunun ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektörü oluşturmaktadırlar. Hem uluslararası hem de ulusal bazdaki gelişmelerde başrolü üstlenmektedirler. Tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri sorunlar karşısında etkinliklerini artırabilmek amacıyla aralarında işbirliğine gitmektedirler. Sivil Toplum Platformları (STP) adı verilen üst yapılar oluşturmaktadırlar.

Türkiye’de gün geçtikçe sivil toplum platformlarının sayısı artış göstermektedir. Yerel ölçekte varlık gösteren STP’lerden birini de Biga STP oluşturmaktadır. Bu çalışmada, birer sivil inisiyatif olarak STP’lerin toplum açısından yeri ve önemi sorgulanacaktır. Model olarak seçilen Biga STP’nin kuruluşundan bu yana aldığı kararlar ve paydaşlarıyla ilişkileri analiz edilmeye çalışılacaktır.

1. SİVİL TOPLUM

Sivil toplum denildiğinde genellikle “devlet dışı (non-governmental)”, “kâr amacı gütmeyen (non-profit)” sosyal yapılar ifade edilmektedir. Belirli bir amaç doğrultusunda karar alıcılara ciddi baskı grubu oluşturmaya başlayan bu yapılar, günümüz demokrasilerinde katılımcılığın anlam bulmasını kolaylaştırmaktadırlar. Sivil toplum, oluşumları gönüllülük esasına dayanır. Siyasal talepler doğrultusunda, devletler kimi zaman bunları desteklerken kimi zaman da frenleyici davranabilmektedirler. Sivil toplum, hükümetlerin izledikleri politikaların, normların, sosyal yapıların ve kolektif çabaların etkilenmesi ve şekillendirilmesi için yapılan faaliyetler olarak tanımlanmakta

ve bireylerin ekonomik ve siyasi otoritelerle müzakere yaptığı, tartıştığı, uzlaştığı veya mücadele ettiği bir süreç olarak görülmektedir⁴.

Sözlükte ise sivil toplum, “bireylerin devletten ya da kamu gücünden izin almadan, kovuşturmayaya uğrama korkusu taşımadan rahatlıkla ilişki geliştirebildikleri, sosyo-kültürel etkinliklerde bulunabildikleri toplum⁵” şeklinde tanımlanmaktadır. Buradan hareketle sivil toplumun, ortaya çıkarken gönüllülük ilkesiyle hareket eden, devletten bağımsız, aynı zamanda özel sektör ile devlet arasında aracı; gerektiğinde baskı grubu şeklinde bir kurum niteliği üstlenen örgütlü, sosyal bir yapı⁶ olduğu söylenebilir.

Biraz daha öze incek olursak sivil toplum, aslında insanların tek tek yapamadıkları şeyleri beraber yapması anlamına gelmektedir. Bir anlamda o birlikteliği, gönüllülüğü, dayanışmayı temsil etmektedir⁷.

Sivil toplumun özelliklerini aşağıdaki gibi sıralanabilir⁸:

- Sivil toplum; bireylerin ortak çıkarlarını ortaya koymak, savunmak ve geliştirmek için bir araya gelen örgütlenmelerdir.
- Bu örgütlenmeler farklı aktör ve süreçlerin bulunduğu geniş bir toplumsal alanı meydana getirir.
- Söz konusu alanla ortak sınırları olan üç temel toplumsal alan vardır. Bunlar; devlet, piyasa ve ailedir.
- Bu üç alan ile sivil toplum alanı arasında sınırlar olsa da, bazı iç içe geçen ortak alanların varlığı da yadsınamaz.
- Dolayısıyla sivil toplum alanı sivil olmayan unsurları da içerebilir.
- Sivil toplum tanımı bakış açısına göre çok boyutludur.

Türkiye’de sivil toplum, toplumsal ve siyasi olaylara paralel olarak farklı dönemler içinde farklı özellikler göstermektedir. Bu kavram, özellikle 1980’li yıllarda çeşitli iç ve dış etkenlerin aracılığıyla gündeme gelmiş; toplumsal ve

4 Chandhoke, N. (2002) The limits of global civil society? In H. Anheier, M. Glasius and M. Kaldor (Eds.), *LSE Global Civil Society Yearbook 2002*. London: Oxford University Press.

5 Demir, Ö., Acar, M., (2002), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, 3. Baskı, s.368, Ankara.

6 İğci, A., (2008), “*Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliliğinin Siyasal Katılma Davranışı Üzerindeki Etkisi: Isparta Örnek Olayı*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı: Isparta.

7 Keyman, F., (2004), “Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye”, *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 4*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.

8 İçduygu, A., Meydanoğlu, Z. ve Sert D. Ş., (2011), “Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II”, TÜSEV Yayınları No:51, ISBN 978-975-01025-8-5, s.45.

siyasi alana paralel olarak akademik çalışmalarda da ele alınmaya başlanmıştır. Devamında sivil toplum faaliyetleri ülke genelinde artış göstermiş; sivil toplum kuruluşları da toplumsal değişimin önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir⁹.

Ayrıca 1999 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine adaylığının onaylanması ve üyelik müzakerelerine başlaması süreciyle sivil toplum alanında gözle görülür bir canlanma yaşanmıştır. “*Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti eden kurumların varlığı*”nı ifade eden Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmek için, 2001-2005 yılları arasını kapsayan dönem içinde yapılan Anayasa değişiklikleri ve çeşitli yeni yasal düzenlemeler hak ve özgürlük alanlarını genişletmiştir¹⁰. Böylelikle sözü edilen Kopenhag siyasi kriterlerinin uygulama aşamasına geçirilmesiyle dolaylı olarak Türkiye'nin demokratikleşmesi bağlamında sivil toplumun önemi artmıştır¹¹.

2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Sivil Toplum Kuruluşu'nun sözlük anlamı “*yurttaşların kendi aralarında dayanışmak, toplumsal olaylara yaklaşımlarını yasama ve yürütme erkine iletebilmek, seslerini duyurabilmek vb. için oluşturdukları dernek*”¹² şeklinde ifadelendirilmiştir. Fakat görüldüğü üzere sonunda dernek ifadesinin kullanılması kapsamı daraltmaktadır. Kullanım yanlış olmamakla birlikte eksiktir. Bunun yerine şu tanımlamayı kullanmak daha doğru olacaktır: “Gönüllü üyeliğe dayalı, katılım veya temsilen hükümete dâhil olmayan doğal ve yasal şahıslar tarafından yaratılan, topluma hizmete ve siyaseti etkilemeye yönelik hükümet dışı örgütler”¹³ sivil toplum kuruluşları olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle; sivil toplum örgütlenmeleri, devletin resmi yapısı dışında kalan, bireyin temel hak ve özgürlüklerini esas alan ve bireylerin ya da grupların, toplum içindeki benliklerini geliştiren ve işlevlerini kolaylaştıran yapılanmalardır¹⁴.

9 İçduygu, Meydanoglu ve Sert, (2011), ss. 51-52.

10 İçduygu, Meydanoglu ve Sert, (2011), s. 58.

11 Karakurt, R., (2011), “Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Demeklere Yönelik Başlıca Düzenlemeler”, *İdarecinin Sesi Dergisi*, Kasım-Aralık Sayısı, s.67. Web adresi: http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/148/17-%20Resul%20karakurt.pdf erişim tarihi: 08.09.2013.

12 Puskülluoğlu, A., (2006), *Türkçe Sözlük*, Can Yayınları, s.1556, İstanbul.

13 Talas, M., (2011), “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi”, web adresi: www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/talas_mustafa%20387_401.pdf, erişim tarihi: 09.09.2013.

14 Menteş, Ş., (2008), “*Sivil Toplum Kuruluşlarıyla (STK) İlgili Bir İnceleme: Kadınlara Yönelik Faaliyet Gösteren STK Örnekleri*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Halk Eğitimi Bilim Dalı: İstanbul.

Literatür incelendiğinde gerek ulusal gerekse uluslararası alanda “Sivil Toplum Kuruluşları” kavramı pek çok terimle ifade edilmektedir. Bu terimleri Türkçe karşılığıyla verecek olursak¹⁵:

- Nonprofit Organizations: Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar,
- Non-Governmental Organizations (NGO’s): Hükümet Dışı Kuruluşlar,
- Third Sector Organizations: Üçüncü Sektör Kuruluşları,
- Independent Sector Organizations: Bağımsız Sektör Kuruluşları,
- Voluntary Organizations: Gönüllü Kuruluşlar,
- Charities-Philanthropic Organizations: Hayır Kuruluşları,
- QUANGO: Enciomsu Örgütler,
- Grass-Roots Organizations: Tabana Dayalı Organizasyonlar,
- Initiations, Platforms, Citizen Actions, Neighborhood Initives: Girişimler, Platformlar, Vatandaş Eylemleri, Semt Girişimleri,
- Elected or Local Councils, Commisions: Seçilmiş ya da Yerel Kurullar şeklinde sıralayabiliriz.

Türkiye’de faaliyet gösteren bu tarz gönüllü kuruluşlar ile diğer sivil toplum kuruluşlarını hukuki düzenlemelerine göre; dernekler, vakıflar, meslek örgütleri (odalar, borsalar, birlikler, sendikalar), kooperatifler ve yurttaş girişimleri olarak sınıflandırabiliriz¹⁶.

Sivil toplum kuruluşlarının örgütlenme biçimlerini de ülke içerisinde bulundukları alan farklılıkları ve özellikleri bakımından kategorize edebiliriz. Örneğin, Sivil toplum kuruluşlarının amaçlarına göre sınıflandırma yaparsak; dayanışma, eğitim, ekonomi, kalkınma, dini nitelikli, yardımlaşma ve dayanışma, kadın, çocuk, kültür¹⁷ güzelleştirme ve tanıtma amaçlı kuruluşlarla karşılaşabiliriz. Sivil Toplum Endeks Projesi (STEP) kapsamında sivil toplum kuruluşlarının örgütlenme biçimleri aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır¹⁸:

15 Özdaşlı, K., ve Arslan, E. T., (2009), “Paralel Kariyer Arayışının Nedenleri: Isparta’da Faaliyet Gösteren STK’larda Bir Araştırma”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, C:7, S:2, s.153.

16 Akatay, A., ve Yelkikalan, N., (2007), *Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve İnsan Kaynaklarının Yönetimi*, Ekin Yayınevi, s.17.

17 Boşgelmez, G., (2012), “*Sivil Toplum Kuruluşlarında Güven ve Gönüllülük Açısından Sosyal Sermayenin Değerlendirilmesi: Isparta Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı: Isparta.

18 Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi, *Türkiye’de Sivil Toplum Bir Dönüm Noktası, Türkiye Ülke Raporu II*, web adresi: http://www.step.org.tr/images/UserFiles/File/step2011_web%20SON.pdf, erişim tarihi: 09.09.2013.

- İnanç temelli kuruluşlar,
- İşçi ve işveren sendikaları,
- Savunuculuk yapan STK'lar (Örneğin; halk hareketi, sosyal adalet, barış, insan hakları, tüketici grupları),
- Hizmet veren STK'lar (Örneğin; okur-yazarlık, sağlık, sosyal hizmetler ve toplumun gelişmesine destek veren STK'lar),
- Eğitim, geliştirme, araştırma gibi alanlarda aktif olan STK'lar (örn: düşünce üretme merkezleri, araştırma merkezleri, kar amacı gütmeyen okullar, kamu eğitimi veren kuruluşlar),
- Kar amacı gütmeyen medya,
- Kadın örgütleri,
- Öğrenci ve gençlik dernek/ birlikleri,
- Sosyo-ekonomik olarak toplum dışında kalan (dezavantajlı) grupların oluşturduğu dernek/birlikler (Örneğin; yoksullar, evsizler, toprağı olmayanlar, göçmenler, mülteciler),
- Meslek ve iş örgütleri (Örneğin; ticaret odası, meslek birlikleri),
- Topluluk düzeyinde gruplar/birlikler (Örneğin; başkasına muhtaç olmadan kendi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan gruplar, ebeveyn birlikleri),
- Ekonomik çıkara dayalı STK'lar (Örneğin; kooperatifler, kredi birlikleri, karşılıklı tasarruf birlikleri),
- Etnik / geleneksel / yerel birlikler / kuruluşlar,
- Çevre örgütleri,
- Kültür ve sanat örgütleri,
- Sosyal konular ve eğlence ile ilgilenen STK'lar ve spor kulüpleri,
- Hibe dağıtan vakıflar ve fon geliştirme organları,
- STK ağları / federasyonları / destek merkezleri,
- Toplumsal hareketler (Örneğin; barış hareketi).

Bir kuruluşun, sivil toplum kuruluşu sayılabilmesi için “olmazsa olmaz” diye nitelendirebileceğimiz şu özellikleri taşıyor olması gerekmektedir: “Devlet dışı olma özelliği, kar amacı gütmemesi, kuruluşların kamu yararına çalışması, çalışmasını sürdürürken gönüllülük ilkesi ile hareket etmesi, örgütün kendi içerisinde demokratik, şeffaf aynı zamanda yasal olmasıdır”. Örgüt üyelerinin ortak bir değer ve çıkar için birleşmesi ve anlaşması da bu

yapılanmaların gereklerindendir. Ayrıca bu tarz örgütlenmelerin iktidar hedefi taşımamaları gerekmektedir¹⁹.

Yukarıda saydığımız özellikleri yerine getiren sivil toplum örgütlerinin etkin çalışabilmesi ve ortaya çıktığı amaç uğruna fayda sağlayabilmesi için de birkaç aşamadan geçmesi gerekmektedir. Bu aşamalardan ilki sivil toplum örgütlerinin, devletin üyesi olma özelliğinden kurtulmasıdır. Sivil toplum örgütlerinin, devletten farklı anlaşılması gerekmektedir. İkinci aşama, bu örgütlerin sahip oldukları haklarını devlete karşı savunmaları yani meşruiyet kazanmalarıdır. Üçüncü aşama ise, devletin sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini denetlemesidir. Son aşamaya gelindiğinde bu; üçüncü aşamaya tepki olarak ortaya çıkan ve sivil toplumu devlet müdahalesinden kurtarmayı hedefleyen aşamadır. Sivil bir toplumun oluşabilmesi ancak bu saydığımız aşamaları tek tek geçirmiş olmasına bağlıdır²⁰.

STK'ların önemini anlamak için, uluslararası arenada karar aldırın ya da alınan kararları uygulanamadan kaldırtan örnekler bakmak yeterli olacaktır. STK'lar, oluşturdukları kamuoyu vasıtasıyla etkileyecekleri geniş seçmen kitleleri gerçeğini hatırlattıkları siyasal hareketlere, siyasal ve ekonomik tercihlerinde rota belirletmek gibi önemli roller üstlenmektedirler. Öyle ki, çok taraflı yatırım anlaşmalarını sabote etmekten çevresel felaket haberlerine kadar pek çok konuda uluslararası antlaşma ve uzlaşmalarda istedikleri sonucu aldrabilen başat bir konuma sahip olabilmekte ve hatta bazen kamuoyunu bilinçli bir şekilde yanlıya yönlendirebilecek güce dahi erişebilmektedirler²¹.

3. SİVİL İNİSİYATİF OLARAK SİVİL TOPLUM PLATFORMLARI

Günümüzde gerek ulusal gerekse uluslararası toplumsal politikaların belirlenmesi sürecinde küresel veya yerel iktidarlar, sivil toplumun ses ve eylemlerini göz ardı etmeleri anlamlı görünmemektedir. Artık baskı grubu niteliği taşıyan söylem ve eylem gücene sahip sivil toplum kuruluşları ve benzeri örgütlere²² sıklıkla rastlanmaktadır. Fakat kimi

19 Akdemir, A., (2006), “*Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsan Hakları: Antakya'daki Sivil Toplum Kuruluşu Yöneticilerinin Sivil Toplum ve İnsan Hakları Tartışmalarına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Alan Çalışması*”, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı: Hatay.

20 İnat, Ş., (2006), “*Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Hemşehri Dernekleri ve Kentleşme Süreci (Antalya Örneği)*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı: Isparta.

21 Rugman, Alan (2000), *Globalleşmenin Sonu*, (çev. Sedat Eroğlu), MediaCat Yayınları, Ankara.

22 Çoban, B., (2007), “*Küreselleşme Sürecinde Demokrasi Mücadelesi: Sivil Toplum Kuruluşları ve yeni Toplumsal Hareketler*”, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, s.159, Çanakkale.

zaman sivil toplum kuruluşları baskı unsuru olmaları konusunda tek başlarına yeterli olmamaktadırlar. “*Bir elin nesi var iki elin sesi var*” anlayışından yola çıkarak amaçları ile ilgisi bulunan diğer kuruluşlarla işbirliği yapmaktadırlar. Yasaların izin verdiği ölçüde ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile sivil toplum platformları oluşturabilmektedirler.

Modern anlamda bu tarz yapılanmalara dönüşümde üç önemli olay etkili olmuştur. Bunlardan ilki, 1992 Rio Zirvesi; ikincisi, 1996 yılında yapılan HABİTAT II Konferansı; üçüncüsü ise 1999 Marmara bölgesi depremleridir²³. Bunlara ek olarak sivil toplum kuruluşlarının gelişmesinde Türkiye’nin Avrupa Birliği ile olan ilişkileri de etkili olmuştur.

1992 yılında gerçekleşen Rio Zirvesi’nin temel belgesi olan Yerel Gündem 21 ile iyi bir yerel idare sisteminin oluşturulması ve devamında yerel demokrasinin gelişmesi amaçlanmıştır²⁴. Toplumsal sorunların belirlenmesi ve çözülmesi sürecini sadece devlete bırakmak yerine, içerisinde hükümetlerin, iş adamlarının, ticaret birliklerinin, bilim adamlarının, vatandaşların ve hükümet dışı kuruluşların da bulunduğu toplumsal konularda söz sahibi gruplardan yardım alınması öngörülmüştür²⁵. Türkiye de Gündem 21’i kabul etmiş ve daha sonra kapsam dahilinde yukarıda saydığımız toplumdaki çeşitli aktörler ortaklık ve işbirliği yapmıştır. Merkezi yönetim, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin bir araya gelmesiyle Ulusal Gündem 21 Planı, çeşitli belediyelerde de Yerel Gündem 21 çalışmaları hazırlanmıştır²⁶.

Türkiye, sivil toplumla ilgili kavramlarla ise, Haziran 1996’da gerçekleşen HABİTAT II İstanbul Zirvesi’nde tanışmıştır. Habitat II Konferansı, Türkiye için dönüm noktası sayılabilir. “Sivil Toplum Kuruluşları” (STK) ifadesi de Türkiye’de resmi olarak ilk kez bu zirvede kullanılmıştır²⁷. Zirve’de Türk STK’ları dünyadaki STK’ları yakından tanıma olanağı bulmuşlardır. Ayrıca

23 Şahin, Z., (2004), “*Sivil Toplum Oluşumunda Sivil Platformların Rolü: Biga Sivil Toplum Platformu Örneği*”, 1. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, s.245, Çanakkale.

24 Şahin, (2004), s.245.

25 Demir, O., (2008), “*Yerel Siyasette Katılımcılık ve Kalkınma (Türkiye’de Yerel Gündem 21 Örneği)*”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset Bilim Dalı: Sakarya.

26 T.C. Başbakanlık ve Devlet Planlama Teşkilatı, (2007), “*Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013): Kamuda İyi Yönetişim*”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2721-ÖİK:674, s.49, Ankara.

27 Çopur, H., “Teoriden Pratiğe Sivil Toplum”, web adresi: http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/070522142001.pdf erişim tarihi: 11.09.2013.

1990'lı yıllar, literatür oluşturma çabalarının ağırlıklı olduğu yıllar olarak nitelendirilebilir²⁸.

1999 yılında yaşanan ve büyük yıkımlara yol açan Marmara depremi de, birçok can kaybının yaşanmasına, binlerce kişinin evsiz ve işsiz kalmasına neden olmuştur. Felaket bölgesine devlet müdahalesinin gecikmesi yaşanan felaketin olumsuz sonuçlarını arttırmıştır. Depremden zarar gören insanlara, pek çok STK yardım eli uzatmıştır. Vatandaş da devletten başka örgütlerin varlığı, hatta bu kuruluşların kimi zaman devletten daha hızlı ve yararlı olabilecekleri görülmüştür. Devletin hasarı azaltmada yetersizliği medya tarafından dillendirilmiş ve yaşananlar: “Türkiye’nin tarihinde sivil dayanışma açısından bir dönüm noktası” olarak nitelendirilmiştir²⁹.

Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerinin de sivil toplum üzerine etkisi oldukça fazladır. Önce 12-13 Haziran 1993 tarihinde gerçekleşen Kopenhag Zirvesi, ardından 1997’de gerçekleşen Amsterdam Zirvesi ile belirlenen uyum şartları ülkelerin yol haritalarını belirlemede büyük öneme sahiptir. Kriterler, Avrupa kimliğine sahip olmak, demokratik bir yönetime, insan ve azınlık haklarına saygılı katılımcı kurumlara sahip olmak, piyasa ekonomisine ve Avrupa Birliği’nin rekabet ortamına ayak uydurabilecek kapasitede olmak, Avrupa Birliği’nin siyasi, ekonomik ve parasal birlik gibi politikalarına uyum sağlama kapasitesine sahip olmak şeklinde belirlenmiştir. Her ne kadar 1997 yılına kadar Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri sorunlar yaşasa da 1999’da gerçekleşen Helsinki Zirvesi ile Türkiye’nin adaylığı kabul edilmiş, devamında AB müktesebatı ile ulusal mevzuatı uyumlaştırma çabaları üzerine yoğunlaşmıştır³⁰. Çalışmalara örnek olarak şunları gösterebiliriz: Türkiye’deki STK’ların gelişmesini güçlendirmeyi amaçlayan bir Sivil Toplum Geliştirme Programı uygulanmaktadır. Ayrıca, Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Girişimi, Türkiye’yi esas alan mikro ve makro projeler aracılığıyla STK’ları desteklemiştir³¹.

Buraya kadar ele alınan konular ışığında, mevzuata yansımalar da Dernekler Kanunu ve Dernekler Yönetmeliği’nde kendini göstermektedir.

28 Karakuş, O., (2006), “*Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’deki Sivil Toplum Kuruluşları*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı: Isparta.

29 Özdemir, E., (2009), “*Bir Sivil Toplum Kuruluşu (STK) Örgütlenme Modeli: Amargi Kadın Kooperatifi*”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı: Çanakkale.

30 Karakuş, (2006).

31 Avrupa Toplulukları Komisyonu, (2005), “*Komisyonun Konseye, Avrupa Parlamentosuna Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Bildirim: AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu*”, SEC (2005): 891, Brüksel, web adresi: www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/2948/diyalog.pdf erişim tarihi: 11.09.2013.

Dernekler Kanunu madde 25’te platform kurmayla ilgili şu ifade kullanılmıştır: *“Dernekler, amaçları ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile plâtfömlar oluşturabilirler³².”* Ayrıca, *“Plâtfömlar; kanunların dernekler için yasakladığı amaç ve faaliyet konuları doğrultusunda kurulamazlar ve faaliyet gösteremezler. Bu yasağa aykırı hareket edenler hakkında, bu Kanun ve ilgili kanunların cezaî hükümleri uygulanır”³³* denilmektedir.

Dernekler Yönetmeliği mad. 94’te “Platformlar” başlığı altında ise, şu ifadeler yer almaktadır:³⁴ *“Dernekler, amaçları ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, diğer dernek, vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere platformlar oluşturabilirler. Platformların oluşturulabilmesi için derneklerin yetkili organlarınca alınacak kararlarda, derneği temsille görevlendirilecek kişi veya kişiler belirlenir. Bir platformun faaliyete başlayabilmesi için, temsilciler tarafından bir mutabakat tutanağı düzenlenir. Bu tutanakta, platformun oluşturulma amacı, çalışmaların yürütüleceği yerleşim yeri ile yönetim grubu üyeleri ve koordinatörünün isimleri belirtilir”.*

Her ne kadar mevzuatta bu ifadeler yer alsa da platformun herhangi bir tüzel kişiliği yoktur. Herhangi bir sivil toplum kuruluşu gibi kurucu bir tüzüğü de bulunmamaktadır. Bu yüzden geçici bir niteliğe sahiptir. Platform; dernek, vakıf, sendika, meslek odaları ya da benzer nitelikteki sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Resmi bir tüzükleri olmasa da çalışma ilkelerini kendi aralarında belirleyebilmekte ve yazılı bir metin haline dönüştürebilmektedirler. Ancak yine de tüzel kişilik kazanmaları söz konusu olamamaktadır. Bu yüzden de resmî makamlara yönelik izin gerektiren faaliyetlerde, platformu oluşturan sivil toplum kuruluşları ancak bizzat kendilerinin imzası ile resmî işlemler yürütülebilmektedirler³⁵.

Türkiye’de sivil toplumun yaygınlaşması yönündeki çalışmalara örnek olarak, Sivil Toplum Platformu Projesi gösterilebilir. Bu projeye, başta dernekler olmak üzere diğer sivil toplum kuruluşlarını da kapsayan ve

32 Dernekler Kanunu mad. 25, web adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf> erişim tarihi: 10.09.2013.

33 Dernekler Kanunu mad. 25.

34 Dernekler Yönetmeliği mad.94, web adresi: <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8.038&sourceXmlSearch=dernek&MevzuatIliski=0> erişim tarihi: 10.09.2013.

35 Yalçın, A., Öz Y., (2011), *Sivil Toplum Örgütleri için Hukuk Rehberi*, Odak Ofset Matbaacılık, 2. Baskı, s.242, Ankara, web adresi: <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/h/u/hukuk-kitap-mavi-3.pdf> erişim tarihi: 11.09.2013.

onların ihtiyaçlarına cevap veren bir web sayfası tasarlanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının dünyada meydana gelen sosyal ve hukuki yenilik, değişim ve gelişmelerle ilgili bilgi edinebilecekleri bir ortam oluşturmak; bu değişim ve yenilikleri zamanında sunmak; Kamu-STK diyalogunun gelişmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Proje ile sivil toplum kuruluşları bu web sitesi üzerinden güvenilir ve yeterli bilgilere ulaşmaları, toplum içinde daha güçlü ve sağlam bir yer edinmeleri, daha etkili, kapsamlı ve uluslararası standartlara yakın faaliyetlerde bulunmaları³⁶ amaçlanmaktadır.

4. BİGA SİVİL TOPLUM PLATFORMU (BİGA STP)

Sivil toplum dayanışmasına örnek bir model olarak gösterilebilecek Biga Sivil Toplum Platformu (Biga STP), 1998 yılı sonlarında Biga Sanayici ve İşadamları Derneği (BİSİAD)'nin önerisiyle kurulmuştur. BİSİAD yetkililerince Biga STP: “Toplumsal birbiriyle dertleşebileceği”, sorunların ortak olmasa bile birlikte etkin olarak dinlenebileceği, “çarelerin aranabileceği”, ilgili kişi, kurum, devlet makamları veya ilgili merciler gibi yerlere iletilebileceği, paylaşılabileceği, talep edilebileceği bir ortak payda olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada Biga STP'nin, paydası Biga olan bir çatı, bir ev olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Biga STP'nin kurulmasında, üye sayısı açısından oldukça büyük ve Biga için bir o kadar önemli altı kuruluş yer almaktadır. Bu altı kuruluş arasında ilk sırayı BİSİAD almaktadır ki; bu sivil toplum kuruluşu diğerleri arasında en sivil yapılanmadır denilebilir. Diğer kuruluşlar ise, Biga Ticaret ve Sanayi Odası, Biga Ticaret Borsası, Biga Ziraat Odası, Biga Esnaf ve Sanatkarlar Odası, Biga Şoförler ve Otomobilciler Derneği'dir.

İlk başlarda Biga'nın sorunlarını belirlemek amacıyla fikir grubu şeklinde kurulan Biga STP, daha sonraları Biga'nın önemli ve öncelikli sorunların belirlenmesinde ve çözüme kavuşturulmasında aktif rol oynamıştır. Biga STP bir icra makamı değil görüş makamı şeklinde algılanmaktadır. Genel amaçları topluma fayda sağlamaktır. Biga STP, kendi içerisinde kuruluş amacını şu şekilde belirlemiştir: “Biga'nın sosyal, kültürel, ekonomik özellikteki önemli ve öncelikli sorunlarını; çağdaş, demokratik, katılımcı ve gönüllülük esasına dayalı bir ortamda tartışarak çözüm önerileri geliştirmek ve ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak Biga'nın gelişimine katkı sağlamaktır”³⁷.

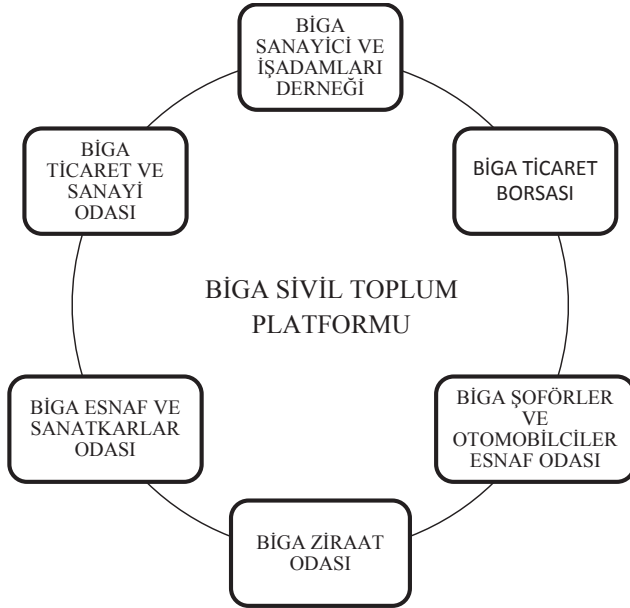
36 Web adresi: http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=46, erişim tarihi: 17.06.2013.

37 Bu bilgiye, “Biga Sivil Toplum Platformu Çalışma Sistemi” adlı belgeden ulaşılmıştır.

Biga STP Çalışma Usul ve Esaslarında STP'nin kapsamı için, “Biga Sivil Toplum Platformu, Biga’da faaliyet gösteren kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını, kamu yararına faaliyet gösteren dernek ve vakıfları kapsar.” denilmektedir. Bu usul ve esaslarda Platform’un görevi ise³⁸; “Biga’nın ekonomik, sosyal, kültürel, önemli ve öncelikli sorunlarını belirlemek, çağdaş, demokratik, katılımcı bir anlayış ve yaklaşımla görüşüp özgür ve dinamik bir tartışma ortamında çözüm önerileri geliştirmek, ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara, çözüm üretmede işbirliği çerçevesinde destek ve yardımcı olmak amacıyla tavsiye niteliğinde” kararlar almaktır şeklinde belirtilmiştir.

4.1. Biga Sivil Toplum Platformu Yapılanması

Biga STP, İcra Kurulu, Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, Dernek ve vakıflar, Özel sektör kuruluşlarından oluşmaktadır. İcra Kurulu içerisinde; Biga Ticaret ve Sanayi Odası, Biga Ticaret Borsası, Biga Ziraat Odası, Biga Sanayici ve İş Adamları Derneği, Biga Esnaf ve Sanatkarlar Odası, Biga Şoförler ve Otomobilciler Esnaf Odası yer almaktadır³⁹.

Şekil 1. Biga Sivil Toplum Platformu’nu Kuran Kuruluşlar

38 Bu bilgiye, “Biga Sivil Toplum Platformu Çalışma Usul ve Esasları”ndan ulaşılmıştır.

39 Biga STP Çalışma Sistemi.

İcra Kurulu'nun görev, yetki ve sorumlulukları arasında şunlar sayılabilir. İcra Kurulu üyeleri her ay dönüşümlü olarak Biga STP Dönem Başkanlığı'nı yürütür. Aylık toplantıların gündemini belirler. Biga STP kararlarını imza altına alır. Gerekli görülen durumlarda olağanüstü toplantı kararı alır⁴⁰.

Genel Kurul'un üyeleri aylık olağan toplantılara bir temsilci ile katılırlar. Asil üyelerin yokluğunda belirlenen yedek üyeler, platform toplantılarında üyesi bulundukları kuruluşu temsil ederler. STP üyesi kurum ve kuruluşlar gündemde yer almasını istedikleri konuları her ayın 20 sine kadar STP Sekreteryasına bildirirler. Dönem Başkanı uygun görmesi halinde ilk dönem toplantısında konu gündeme alınır. Gündem maddeleri ile ilgili görüşler ve çözüm önerileri sunarlar. Biga STP kararlarına temsil oylarıyla katılırlar. Kuruluşlarınca gerekli görülen dilek ve temennilerde bulunurlar.

Biga STP sekreteryaya hizmetleri ise her ay dönüşümlü olarak icra kurulu başkanlığını üstlenen kuruluş tarafından yürütülür⁴¹. Fakat sekreteryaya hizmetlerinin her ay dönüşümlü olarak yürütülmesi toplantı tutanaklarının bir elde toplanmasını engellemektedir. Bu da tutanakların dağınıklığına neden olmaktadır. Biga STP Sekreteryası aylık toplantılar öncesi STP toplantılarına davet edilecek tüm kişi, kurum ve kuruluşlara toplantı davetiyelerini ulaştırır. Biga STP toplantı tutanaklarını düzenler, gerekli yerlere ulaştırılmasını sağlar, takip eder; neticeler hakkında İcra Kurulu'na bilgi sunar⁴².

Biga STP toplantılarına gündem maddelerine göre katılan ve sorunların belirlenmesine ve çözüme kavuşturulmasına katkı sağlayan kişi, kurum ve kuruluşlar ikinci paydaş çevresini oluştururlar. Bunlar: Çanakkale Milletvekilleri, Biga Kaymakamı, Biga Belediye Başkanlığı, belde belediye başkanları, resmi kurum ve kuruluşların yönetici ve temsilcileri, siyasi partilerin yönetici ve temsilcileri, dernek ve vakıfların yönetici ve temsilcileri, özel sektör kuruluşlarının yönetici ve temsilcileri, birlikler ve kooperatiflerin yönetici ve temsilcileri, basın temsilcileri ve ilgili diğer kişi, kurum ve kuruluşlar şeklinde sıralanabilir. Sayılan kişi, kurum ve kuruluşlar katıldıkları Biga STP toplantılarında görüş ve düşüncelerini açıklar, konu hakkında bilgiler verir ve çözüm önerilerini sunarlar.

4.2. Biga Sivil Toplum Platformu'nun Çalışma Esasları

Biga Sivil Toplum Platformu, yerel ve ulusal ölçekte günlük yaşantıyı somut olarak etkileyen bütün sorunlara karşı duyarlı olmayı, ülkenin refah

40 Biga STP Çalışma Sistemi.

41 Biga STP Çalışma Sistemi.

42 Biga STP Çalışma Usul ve Esasları.

için çağdaş bireysel ve toplumsal gelişmeye katkı sunmayı kendine ilke edinmiştir. Bu duyarlılıkla önem ve önceliğe sahip her sorun için girişimde bulunmayı görev saymaktadır⁴³.

Yapılanmanın çalışma esasları şu şekildedir:

- Biga STP her ay toplanarak gündemine almış olduğu konuları tartışır. Yürütülen çalışmaları değerlendirir.
- Dönem Başkanlığı üye kuruluş başkanları tarafından sırayla yürütülür.
- Toplantılar basına ve halka açıktır.
- Toplantıya katılan herkes eşit söz alma, oy kullanma ve konuşma hakkına sahiptir.
- Kararlar tavsiye niteliğindedir.
- Katılım gönüllülük esasına dayalıdır.

Biga Sivil Toplum Platformu, her ay olağan toplantılarını yapmaktadır. Biga STP Genel Kurulu her ay Dönem Başkanı'nın çağrısı ile olağan toplanır. Olağanüstü toplantı kararı İcra Kurulu tarafından alınır. Genel Kurul Toplantılarına her kuruluş bir asil üye ile katılır. Asil üyenin katılamaması durumunda daha önce belirlenen yedek üyeler kurumlarını temsil ederler. Biga STP Genel Kuruluna yeni üyelik başvurularında üye kabulüne STP İcra Kurulu yetkilidir. İcra Kurulu üyeleri belirlenen sıra dahilinde Dönem Başkanlığı görevini yürütürler. Ancak Biga STP'ye üye Kurum ve Kuruluşlar da dönem toplantısını düzenleme talebinde bulunabilirler. Dönem Başkanı'nın onay ve denetiminde toplantı düzenleyebilirler⁴⁴.

Biga STP toplantılarının gündemi belirlenirken, İcra Kurulu üyeleri kendi belirledikleri konuları ve ayrıca Biga'daki tüm resmi ve özel kurum ve kuruluşlar tarafından kendilerine ulaştırılan Biga STP gündemine alınması istenen konuları değerlendirerek toplantı gündemine alınmasını isteyebilir⁴⁵.

Biga STP kararları bağlayıcı olmamakla birlikte alınan kararlar ilgili Bakanlıklar, Çanakkale Valiliği, Biga Kaymakamlığı, Çanakkale Milletvekilleri, il, ilçe, belde belediye başkanlıkları, icra kurulunun bağlı bulunduğu üst birlikler ve kuruluşlar, basın yayın organları ve gerekli görülen diğer kurum ve kuruluşlara ulaştırılır⁴⁶.

43 Biga STP Çalışma Sistemi.

44 Biga STP Çalışma Usul ve Esasları.

45 Biga STP Çalışma Usul ve Esasları.

46 Biga STP Çalışma Usul ve Esasları.

Biga STP toplantılarında görüşülen konulara ilişkin alınan kararlar, ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde yapılan yazışmalar karar defterine yazılarak icra kurulu üyeleri tarafından imza altına alınmaktadır. Biga STP'nin bir karar defteri bulunur ve toplantılarda alınan kararlar bu karar defterine kaydedilir. Toplantılarda kararlar icra kurulu üyelerinin katılımı ile ve oy çokluğu esasına göre alınmaktadır⁴⁷.

4.3. Biga Sivil Toplum Platformu Aktörlerine Yönelik Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma, konunun öznel olması sebebiyle ağırlıklı olarak nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilmiştir. Biga STP'nin kuruluşundan bu yana sahip olduğu ikincil verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Biga STP'yi daha yakından inceleyebilmek, çalışmalarını analiz edebilmek ve Biga'ya katkılarını saptayabilmek amacıyla Biga STP'nin temelini oluşturan altı kuruluşun yöneticileriyle görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmede nitel araştırma tekniklerinden mülakat ve anket bir arada kullanılmıştır. Bu altı kuruluşun beşinin başkanıyla görüşülmüş, birinin ise genel sekreteriyle görüşülerek süreç tamamlanmıştır.

Mülakat yapılan yöneticilere 21 soru sorulmuştur. Sorulardan 4 tanesi açık uçlu olup geri kalan 17 soru 5'li Likert ölçeğine uygun olarak hazırlanmıştır. Görüşmeden önce Biga STP'nin Çalışma Usul ve Esasları ile Çalışma Sistemi incelenmiş ve olağan toplantılarına ait dokümanlara ulaşılarak analiz edilmiştir. Böylece araştırma sırasında kuruluşun çalışma düzeni ve tarzı ile yapılan çalışmalar teorik varsayımlar ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada cevabı aranacak olan temel soru: Sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek oluşturduğu üst yapılanmaların gerek ekonomik gerekse toplumsal hayata dair yerel ve ulusal ölçekte karar alma süreçlerine etkilerinin ve katkılarının ne derecede olduğudur. Araştırmanın olası varsayımlarını ise şu şekilde sıralayabiliriz: Sivil toplum platformları her ne kadar tavsiye niteliğinde olsa da baskı gücünü ellerinde tutmaktadırlar. Özellikle yerel yönetimlerle işbirliği yapmaları durumunda faaliyet gösterdikleri yerde sorunların belirlenmesi ve çözümünde başarı oranları artacaktır. Ayrıca halkla iç içe olan ve çalışmalarına halkı dahil eden sivil toplum platformları tüm süreçlerde daha etkili kararlar alabilirler.

47 Biga STP Çalışma Usul ve Esasları.

4.4. Araştırmanın Değerlendirilmesi ve Yorumlanması

Yapılan mülakat sonuçlarına göre; bütün kuruluşlar Biga STP'ye gönüllü olarak katıldıklarını belirtmişlerdir. Altı kuruluşun sahip oldukları üye sayılarının oldukça fazla olması, faaliyet gösterdikleri ekonomik ve toplumsal alanlarda son derece aktif olmaları ve bu alanlarda söz sahibi olmaları bu altı kuruluşun bir araya gelmelerinde belirleyici olmuştur. İlk başta fikir grubu şeklinde ve görüş makamı niteliği taşıyan Biga STP, özellikle Biga'yı ilgilendiren konularda önemli sorunlara dikkat çekmiş ve olumlu sonuçlar elde etmiştir. Yerel bazda platform tarzı yapılanmalara örnek gösterilebilecek Biga STP, sivil toplum adına Biga'daki "birlikte hareket kabiliyeti" noktasında eksikliği görmüş ve bu önemli açığı bir araya gelerek kapatmaya çalışmıştır.

Biga STP, görüşülecek konuların önceliğine karar verirken birlikte hareket etmektedir. Ayrıca toplantılardaki gündem maddelerine bir önceki toplantıda karar verilmekte ve toplantılara hazırlıklı gidilmektedir. Daha çok Biga'yı ilgilendiren, eksik olarak görülen ya da halkın yararı gözetilen konuları gündeme alan Biga STP, diğer STK'lardan, yerel yönetimlerden veya kişilerden gelen konuları da gündemine alıp tartışabilmektedir. Konuların önceliği, ulusal ve yerel bazdaki güncel sorunlara uygun olarak belirlenmektedir. Örneğin, geçtiğimiz yıl resmi gazetede yayımlanarak kabul edilen 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Biga STP'nin olağan toplantılarından birinde gündem maddesi olarak değerlendirilmiştir.

Yapılan mülakatta Biga STP'de öncelikle görüşülen konular aşağıda olduğu gibi ana başlıklar altında toplanabilir:

- Ticaret
- Eğitim
- Sanayi
- Ulaşım
- Sağlık
- Çevre
- Tarım ve Hayvancılık

İncelenen toplantı tutanaklarına göre yukarıda saydığımız ana başlıkların altında çeşitli konuların gündemi oluşturduğu görülmüştür. Biga STP'de, ticarete yönelik olarak Karabiga Limanı'nın daha faal hale getirilmesi; Biga'da her yıl gerçekleşen Biga Fuar süreci ve sonrasında bu fuar sürecinin genel değerlendirmesi; tüm sektörlerde üretimin devamlılığının sağlanması; Biga kamyon garajı yapımına yönelik çalışmalar dile getirilmiştir.

Eğitim başlığı altında: Biga eğitim düzeyinin geliştirilmesi, Biga Üniversitesi'nin kurulması, Biga'da bulunan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ramazan Aydın Yerleşkesi'ne yeni fakültelerin kurulması, üniversite öğretim üyeleriyle ortak çalışmalar yapılması, öğrencilere burs desteğinin sağlanması, engelli ve özürlü vatandaşların eğitilip topluma kazandırılması ve benzeri konulara değinilmiştir.

Sanayiyle ilgili olarak organize sanayinin geliştirilmesi, sanayiye yönelik yatırımların arttırılması, organize sanayi bölgesine doğalgaz hattının döşenmesi, istihdamın arttırılması, sanayiyle ilgili denetimlerde eksikliklerin giderilmesi gibi konular gündem maddelerinde yer almıştır. Ulaşım açısından Biga'ya demiryolu ve denizyolu ulaşımının getirilmesi, karayollarının yapımı, trafik ışıklarının yenilenmesi, trafik aksaklıklarının giderilmesi ve MOBESE kameralarının faaliyete geçmesi gibi konular değerlendirilmiştir.

Halk sağlığına yönelik çalışmalar, Biga Diyaliz Merkezi, sosyal güvenliği olan hastaların tedavi görmelerinin sağlanabileceği sağlık kuruluşunun Biga'ya kazandırılması gibi konular da sağlık başlığı altında değerlendirilen konulara örnek gösterilebilir. Çevresel olarak, ilçede çevre düzenlemelerinin yapılması, çevre ve hava kirliliğini önleyici çalışmalar, yeşil alanların arttırılması, Biga STP Ormanı'nın kurulması gibi konular toplantılarda görüşülmüştür. Son olarak da tarım ve hayvancılık konusunda Avrupa Birliği standartlarına uygun üretimin yapılması, tarımın geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik çalışmalar, sağlıklı hayvancılık, Biga hayvan pazarındaki eksikliklerin giderilmesi, Taşoluk Barajı'nın desteklenmesi ve geçtiğimiz yıllarda yaşanan sel felaketinde hasar gören çiftçilerin zararlarının en aza indirilmesi gibi sorun alanları Biga STP'nin aylık toplantılarında gündeme alınmıştır.

Yukarıda belirtilen çalışmalar yapılırken gerektiğinde ilgili bakanlıklarla yazışmaya girilmiştir. Bu yazışmalardan bazılarının olumlu yanıt alınırken bazıları başarısız olmuştur. Olağan toplantılarda bir önceki toplantının genel değerlendirmesi yapılmaktadır. Böylelikle görüşülen konular tek bir haftayla sınırlı kalmayıp devamı sağlanmış ve konular askıda bırakılmamıştır.

Sorunların belirlenmesinde ve çözüm üretilmesinde altı kuruluştan farklı olarak yakından işbirliği içinde olunan kurum ve kuruluşlar Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Biga Sivil Toplum Platformu Paydaşları

Kısacası Biga STP toplantılarında ele alınan konuları ilgilendiren her kuruluşla işbirliği yapılmaya çalışılmakta bunun için büyük çaba gösterilmektedir.

Platform olarak halkla iletişim genel anlamda, ilgililere davetiye, gazete ilanı, basın yoluyla ve kimi zaman da nadir olmakla birlikte sosyal medya aracılığıyla sağlanmaktadır. Toplantılar her ne kadar özellikle vatandaşlara duyurulmasa da vatandaşların toplantılardan haberi olmakta ve vatandaşlar toplantılara katılabilmektedirler. Yapılan mülakatın devamında anket düzenlenmiş ve 5’li likert tipi ölçek çerçevesinde sorular yöneltilmiştir. Anket sorularına verilen cevaplara göre toplantılarda görülecek sorunların belirlenmesinde halkın görüşlerine “orta” düzeyde önem verildiği görülmektedir. Çözüm üretilmesi sürecinde de halkın görüşlerine verilen önem derecesinin “yüksek” olmadığı görülmüştür.

Halkın toplantılara katılımı noktasında, katılım yetkililerce “çok az” bulunurken, Biga STP’de halkın kendisini ifade etmesi “az” olarak değerlendirilmektedir. Halkın kaynak bulma noktasında katkısı ise, ne yazık ki “çok az”dır.

Biga STP kurulduğu zaman toplumsal sorunların çözümünde başarılı olabileceklerini düşünen yetkililer yine kendilerini sorunlarla “fazla” derecede ilgili olarak görmektedirler. Biga STP sorun çözümüne yönelik kaynak bulma noktasında “az” da olsa sıkıntı yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Biga STP'nin kuruluşundan bu yana alınan kararların etkinliği ise alına sonuçlara göre “orta” seviyededir. Yetkililere şimdiye kadar yaptıkları göz önüne alındığında Biga STP'yi ne derece başarılı buldukları sorulmuş genel anlamda kendilerini “orta” derecede başarılı buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada kendilerine özeleştirici getirerek daha yolun başında olduklarını dile getiren yetkililer Biga için bu çalışmaların yetersiz olduğunu daha çok çalışmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Fakat “yaptıklarımız yapacaklarımızın garantisidir” diyerek de daha Biga için çalışmalarının bitmediğini bundan sonra daha çok çalışarak Biga'yı bir “marka” haline getirmek istediklerini sözlerine eklemişlerdir.

Platformu oluşturan yöneticilere göre Biga STP'nin ülkemizde demokrasinin anlam bulmasına katkısı “fazla”dır. Yeni anayasa çalışmalarında sivil toplum platformlarının etkililik derecesi, “en az” seviyede olarak görülmektedir.

SONUÇ

Küresel ölçekte algılamının yaygınlaştığı dünyamızda karşılaşılan sorunların üstesinden gelmek gittikçe zorlaşmaktadır. Devletin ve özel sektörün paydaşlarında biri olan STK'lar etkinliklerini artırmak amacıyla sivil toplum platformları şeklinde bir araya gelmektedirler. Bu birliktelikler daha büyük “sinerjiler” oluşturabilmektedir. Her ne kadar tek bir STK, baskı grubu olarak toplumsal hayata etki etse de birlikte yapılan çalışmalar tıpkı Biga STP örneğinde görüldüğü gibi daha başarılı sonuçlar elde edebilir.

Biga Sivil Toplum Platformu, 1998 yılında Biga'da kurulmuş yerel bazlı bir sivil girişimdir. Biga'yı oluşturan farklı alanlarda sosyal ve ekonomik özelliğe sahip kesimleri aynı potada bir araya getirmiştir. Sivil toplum bütün taleplerini özgür ve eşit olarak ifade edebilmektedir. Bu sayede de toplumun farklı kesimleri birbirlerinin sorunlarını ve isteklerini doğrudan birinci ağızdan öğrenebilmektedir. Böylece toplumun farklı kesimleri birbirlerinin sorunlarının çözümü için işbirliği yapmaktadır. Bu sayede sivil toplumun ihtiyaç duyduğu “birlik ruhu” daha çok güçlenmektedir. Ayrıca ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde yatırım gücü artmaktadır. İlçenin sorunları Sivil Toplumun sürekli takip ve gündeminde olmakla beraber, bu durum sorunların çözümü için yetkililere yardımcı olmaktadır.

Toplumsal bilinç gelişmekte, demokrasi kültürü yaşam biçimi haline gelmektedir. Buna bağlı olarak sivil toplum taleplerini güçlü olarak ifade edebilmektedir. STP'yi oluşturan icra kurulu ve tüm üyeler bu güne değin hiçbir siyasi söylem içine girmeden tüm kesimlerin “sesi ve soluğu” olmaya

çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Böylece “siyasete girmeden fakat siyasetle iç içe” bir durum sergilenmiştir. Hem platform tarzı fikir gruplarının oluşmasına yasal düzenlemeler çerçevesinde Türkiye’de olanak sağlanması hem de herkesin görüşlerini dile getirebileceği ve fikirlerini savunabileceği; sorunların belirlenmesinden çözümüne kadar tüm süreçlerde aktif olarak rol üstlenilebilecek Biga STP örneği demokrasinin katılımcılık boyutunun geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Yukarıda saydığımız katkılar dışında, Biga STP varlığını sürdürmekle kalmamış, Biga’nın geleceğini etkileyici sonuçlar da elde etmiştir. Daha da önemlisi: Biga STP’nin Türkiye’de dağınık ve etkisiz durumdaki Sivil Toplum Kuruluşlarının, etkisizliklerini nasıl gidereceklerine ve toplumda demokratik katılımın gelişmesinde nasıl görev yapabileceklerine dair “iyi örnek” oluşturduğu söylenebilir.

TEŞEKKÜR

Çalışmanın uygulama kısmında görüş ve desteklerini bizlerden esirgemeyen Biga Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı Ahmet Hamdi Özdemir’e, Biga Ticaret Odası Başkanı Şadan Doğan’a, Biga Ticaret Odası Başkanı Mesut Okyay’a, Biga Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı Mehmet Öksüz’e, Biga Şoförler Odası Başkanı Sabri Kurt’a ve Ziraat Odası Genel Sekreteri Arif Ödül’e teşekkürü bir borç biliriz.

KAYNAKÇA

- Akatay, Ayten, ve Yelkikalan, Nazan (2007), *Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve İnsan Kaynaklarının Yönetimi*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Akdemir, Alper (2006), “*Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsan Hakları: Antakya’daki Sivil Toplum Kuruluşu Yöneticilerinin Sivil Toplum ve İnsan Hakları Tartışmalarına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Alan Çalışması*”, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı: Hatay.
- Avrupa Toplulukları Komisyonu (2005), “*Komisyonun Konseye, Avrupa Parlamentosuna Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Bildirim: AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu*”, SEC (2005): 891, Brüksel, web adresi: www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/2948/diyalog.pdf erişim tarihi: 11.09.2013.
- Biga Sivil Toplum Platformu Çalışma Usul ve Esasları
- Biga Sivil Toplum Platformu Çalışma Sistemi
- Boşgelmez, Günseli (2012), “*Sivil Toplum Kuruluşlarında Güven ve Gönüllülük Açısından Sosyal Sermayenin Değerlendirilmesi: Isparta*

- Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı: Isparta.
- Chandhoke, Neera (2002) The limits of global civil society? In H. Anheier, M. Glasius and M. Kaldor (Eds.), *LSE Global Civil Society Yearbook 2002*. London: Oxford University Press.
- Çoban, Barış (2007), “*Küreselleşme Sürecinde Demokrasi Mücadelesi: Sivil Toplum Kuruluşları ve yeni Toplumsal Hareketler*”, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale.
- Çopur, Hakan, “Teoriden Pratiğe Sivil Toplum”, web adresi: http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/070522142001.pdf erişim tarihi: 11.09.2013.
- Demir, Oral (2008), “Yerel Siyasette Katılımcılık ve Kalkınma (Türkiye’de Yerel Gündem 21 Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset Bilim Dalı: Sakarya.
- Demir, Ömer, Acar, Mustafa (2002), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Dernekler Kanunu mad. 25, web adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf> erişim tarihi: 10.09.2013.
- Dernekler Yönetmeliği mad.94. web adresi: <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8038&sourceXmlSerch=dernek&MevzuatIliski=0> erişim tarihi: 10.09.2013.
- Dernekler Yönetmeliği mad.94. web adresi: <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8038&sourceXmlSearch=dernek&MevzuatIliski=0> erişim tarihi: 10.09.2013.
- http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=46, erişim tarihi: 17.06.2013.
- İçduygu, Ahmet, Meydanoğlu, Zeynep ve Sert, Deniz (2011), “Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II”, TÜSEV Yayınları No:51, ISBN 978-975-01025-8-5, s.45.
- İğci, Ayşen (2008), “*Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliğinin Siyasal Katılma Davranışı Üzerindeki Etkisi: Isparta Örnek Olayı*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı: Isparta.
- İnat, Şaban (2006), “*Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Hemşehri Dernekleri ve Kentleşme Süreci (Antalya Örneği)*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı: Isparta.

- Karakurt, Resul (2011), “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Derneklere Yönelik Başlıca Düzenlemeler”, İdarecinin Sesi Dergisi, Kasım-Aralık Sayısı. Web adresi: http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/148/17-%20Resul%20karakurt.pdf erişim tarihi:08.09.2013.
- Karakuş, Olcay (2006), “*Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’deki Sivil Toplum Kuruluşları*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı: Isparta.
- Keyman, Fuat (2004), “Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye”, *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 4*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Menteş, Şenay (2008), “*Sivil Toplum Kuruluşlarıyla (STK) İlgili Bir İnceleme: Kadınlara Yönelik Faaliyet Gösteren STK Örnekleri*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Halk Eğitimi Bilim Dalı: İstanbul.
- Özdaşlı, Kürşat, ve Arslan, Elif Türk (2009), “Paralel Kariyer Arayışının Nedenleri: Isparta’da Faaliyet Gösteren STK’larda Bir Araştırma”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, C:7, S:2.
- Özdemir, Esen (2009), “*Bir Sivil Toplum Kuruluşu (STK) Örgütlenme Modeli: Amargi Kadın Kooperatifi*”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı: Çanakkale.
- Püsküllüoğlu, Ali (2006), *Türkçe Sözlük*, Can Yayınları, İstanbul.
- Rugman, Alan (2000), *Globalleşmenin Sonu*, (çev. Sedat Eroğlu), MediaCat Yayınları, Ankara.
- Şahin, Zühal (2004), “*Sivil Toplum Oluşumunda Sivil Platformların Rolü: Biga Sivil Toplum Platformu Örneği*”, I. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale.
- Talas, Mustafa (2011), “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi”, web adresi: www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/talas_mustafa%20387_401.pdf, erişim tarihi: 09.09.2013.
- T.C. Başbakanlık ve Devlet Planlama Teşkilatı (2007), “Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007- 2013): Kamuda İyi Yönetişim”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2721-ÖİK:674, s.49, Ankara.
- Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi, *Türkiye’de Sivil Toplum Bir Dönüm Noktası, Türkiye Ülke Raporu II*, web adresi http://www.step.org.tr/images/UserFiles/File/step2011_web%20SON.pdf, erişim tarihi: 09.09.2013.
- Yalçın, Abbas, Öz Yasemin (2011), *Sivil Toplum Örgütleri için Hukuk Rehberi*, Odak Ofset Matbaacılık, 2. Baskı, s.242, Ankara, web adresi: <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/h/u/hukuk-kitap-mavi-3.pdf> erişim tarihi: 11.09.2013.

Demokrasi, Anayasa Yapımı ve Sivil Toplum

Fikret Elma¹

ÖZET

Bu çalışmada, demokrasi, anayasa yapımı ve bu süreçte sivil toplumun rolü araştırılmıştır. Bugün anayasaların devletler ve toplumlar arasında “sosyal sözleşme” işlevi görmesi ve demokratik sonuçlar üretmesi öncelikle anayasa yapım süreçlerinde izlenen yöntemle bağlıdır. Çünkü anayasa yapım süreçlerinde elitist ve hiyerarşik bir yöntem izlenebildiği gibi, mümkün olduğu kadar farklı toplumsal kesimlerin geniş ölçekli katılımına imkan veren demokratik bir yol da tercih edilebilmektedir. Kuşkusuz, anayasa yapımında izlenen bu farklı yöntemler pratikte demokrasi ve meşruiyet açısından da farklı sonuçlar doğurmaktadır.

Öte yandan, her ne kadar bugün özellikle pekçok gelişmekte olan ülkede, anayasaların öngördüğü sistemle gerçek, reel sistemler arasında önemli farklılıklar oluşmuşsa da, hala anayasalarda temel hak ve özgürlükler, hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı ve hükümet sistemleri gibi temel konuların iyi tasarlanması büyük bir önem taşımaktadır. Yeni anayasa yapım sürecinin devam ettiği ülkemizde de bu konuların göz ardı edilmemesi ve iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada anayasal gelişim, anayasa yapımı ve izlenen farklı yöntemler, demokrasi ve sivil toplumun katılımı bağlamında daha çok teorik bir değerlendirmeye tabi tutulurken, Türkiye’deki anayasal gelişim ve yeni anayasa yapım süreci öz olarak güncel gelişmeler çerçevesinde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa yapımı, yöntemleri, demokrasi ve sivil toplum

1 Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

Democracy, Constitution-Making and Civil Society

ABSTRACT

This study examines democracy, constitution-making and the role of the civil society in this process. Today, the functioning of the constitutions as the ‘social contract’ between states and societies and their democratic results firstly depend on the methods that are followed in the constitution-making processes. Because as an elitist and hierarchic method could be followed in the constitution-making process, a democratic way which could provide the contribution of the different social groups as much as possible can be chosen as well. The different methods that are followed in the constitution-making process cause different results in practice in terms of democracy and legitimacy.

On the other hand, although there are significant differences between the system, which is foreseen by constitutions, and the real systems today especially in many developing countries, it is still important to organize the basic issues like the fundamental rights and freedoms, rule of law, separation of powers and the government systems in the constitutions very well. It is necessary to give importance to and analyze these issues in our country, in which the process of making a new constitution continues. While this study examines more theoretically the constitutional progress, the constitution-making and the different methods that are followed in the context of democracy and the participation of civil society; the constitutional progress and the constitution-making process in Turkey are evaluated mainly in the context of current developments.

Key Words: Constitution-making, methods, democracy, civil society

GİRİŞ

1990'lı yıllardan beri ülkemizde 1982 Anayasası'nın yerini yeni bir anayasaya bırakması yönündeki tartışmalar zaman zaman ülke gündemini belirlemiş ve bu kapsamda bir çok anayasa taslağı hazırlanmıştır. Fakat yeni anayasa yapma fikri, somut olarak TBMM'nin gündemine girmediği için bir sonuç alınamamıştır. Bununla birlikte, Türkiye artık 2011 yılından bu yana yaklaşık iki yıldır yoğun bir gündem içinde anayasa yapım süreci yaşamakta ve ülke adeta yeni bir anayasanın doğum sancısını tecrübe etmektedir.

Öte yandan, anayasa yapım süreçleri ve sonuçları demokrasiye geçiş süreci ya da demokrasinin pekiştirilmesi bakımından ülkeler için hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü anayasa yapım süreçleri demokrasiye geçiş ve demokrasinin derinleştirilmesi süreçlerinde ilgili ülkelerde siyasi kurumların inşasında toplumsal kesimlerin, siyasi elitlerin ve diğer kanaat sahiplerinin desteğini alma ve konsensus sağlama bakımından harika fırsatlar sunmaktadır. Ne var ki ülkemizde hem 1924, 1961 ve 1982 Cumhuriyet dönemi anayasa yapım süreçlerinde, hem de Osmanlı Devleti döneminde hayata geçirilen ve ilk anayasa olan Kanun-i Esasi deneyiminde bu fırsatların kaçırıldığı görülmektedir. Bu nedenle de, söz konusu anayasaların siyasi meşruiyetleri zayıf kalmıştır (Özbudun ve Gençkaya, 2009:1-4).

Bununla birlikte bugün, TBMM önünde yeni anayasa yapım sürecinde bu fırsatların değerlendirilmesi için yeni bir şans daha söz konusudur. (Elma, 2013). Ancak geline nokta ortada yeni bir anayasa olmadığı gibi, yapılan çalışmalar da yeterli olmaktan oldukça uzak bulunmaktadır. Halihazırda, iki yıllık süreçte Anayasa Uzlaşma Komisyonu ancak 48 madde üzerinde uzlaşmış bulunmaktadır. Bir süre önce AKP'nin Parlamento tatile girmeden mutabakat sağlanan söz konusu 48 maddenin meclisten geçirilmesi konusundaki teklifi gündeme gelmiş, ancak CHP ve MHP'nin ilgili teklife pek olumlu bakmaması dolayısıyla bu konuda da bir mutabakat sağlanamamıştır. Öte yandan, Anayasa Uzlaşma Komisyonu hala çalışmalarına devam etmektedir. Bu çalışmada anayasal gelişim, anayasa yapımı ve yöntemleri konusu demokrasi ve sivil toplum boyutuyla özellikle teorik düzlemde incelenmektedir. Türkiye'deki anayasal gelişim ve yeni anayasa yapım süreci ise güncel gelişmeler bağlamında değerlendirilmektedir.

1. MODERN ANAYASAL GELİŞİM VE SOSYAL SÖZLEŞME ANLAYIŞI

Modern anayasaların gelişim serüvenine bakıldığında devletin ya da siyasal iktidarın hukukla bağlı kılınması ve demokrasi düşüncesinin anahtar bir rol oynadığı tarihi bir gerçektir. Bu bağlamda anayasal ve demokratik

gelişim bakımından İngiltere’de Magna Carta’nın, Türk Anayasal gelişiminde ise Sened-i İttifak’ın sembolik de olsa önemli bir yeri vardır. Anayasal gelişimin fikri arka planında ise “sosyal sözleşme” anlayışı kuşkusuz temel bir öneme sahiptir.

Bu çerçevede John Locke, Thomas Hobbes, J.J. Rousseau gibi sosyal sözleşme teorisyenleri siyasal itaatin temelini, meşruiyetini ve modern devletin kabul görmesi ve toplumla ilişkisini sosyal sözleşme varsayımına dayandırmışlardır. Bu varsayımın temel amacı, siyasal iktidarı birey hak ve özgürlükleri temelinde sınırlandırmaktır. Bu bağlamda Locke’a göre, devletin ve pozitif hukukun gelişiminden önce bütün insanlar hayat, hürriyet ve mülkiyet haklarına eşit ve dokunulmaz olarak sahiptirler. Aynı zamanda bu haklar çağdaş insan hakları manzumesinin temel taşlarıdır. (Erdoğan, 1993a: 20); (Elma, 2002: 179).

Locke’un sosyal sözleşmesine göre doğa durumunda bir güven ve düzen vardır, insanlar eşit ve özgür yaşamaktadır. Ancak buna rağmen bazıları bu güveni bozucu ve doğa kanunlarını ihlaleddici hareketlerde bulunabilmektedirler. Bu nedenle, insanlar daha güvenli yaşamak ve özgürlüklerini korumak için sivil topluma geçme ihtiyacı duymuşlardır. Bu amaçla da, bir sözleşmeyle doğal haklarını saklı tutarak siyasal yönetime (devlete) ulaşmışlardır. Bu bağlamda devletin amacı, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve güvenliğin sağlanmasıdır. Devlete itaatin şartı budur (Elma, 2002: 179). Kısaca Locke’un düşüncesinde hayat, hürriyet ve mülkiyet hakları ile bunların türevlerinin korunması temel amaçtır (Locke, 1969: 166).

Şayet devlet koruma görevinin dışına çıkar ve adaletsiz davranırsa meşruluğunu yitirecek ve halkın direniş hakkı doğacaktır.² Locke için devlet gücünün birey haklarını tehdit etmesini önlemenin en önemli aracı ise, yasama ve yürütme gücünün birbirinden ayrılmasıdır (Locke, 1969: 241-247). Öte yandan, Locke’un sosyal sözleşmeden tarihi bir gerçekmiş gibi bahsetmesine karşılık, Kant ilk sözleşmenin fiktif karakterini açıkça belirtmiştir. Ona göre, ilk sözleşme aklın ürettiği bir fikir, aklın temel bir postülasıdır. Bununla birlikte, özünde liberal bir felsefe bulunan sözleşmecilik için sosyal sözleşmenin tarihi bir gerçek veya metodolojik bir varsayım olmasının bir önemi yoktur. Kuşkusuz bu yöntemin arkasında yatan düşünce önemlidir (Sabine, 1969).

Kısaca, modern devlette sosyal sözleşmenin yerini bir anlamda anayasaların aldığını söyleyebiliriz. Bu anayasaların özünü ise, özellikle liberal teori açısından devlet iktidarının yurttaş hakları ile sınırlandırılması

2 Locke, sosyal sözleşmesinde bazı hallerde vatandaşların devlete karşı direniş hakkından bahsederken Kant ve Hobbes gibi diğer sözleşmeciler kaosa yol açacağı ve başka nedenlerle bu düşünceye olumlu bakmamışlardır.

oluşturmaktadır. Bu bağlamda anayasacılık düşüncesi, “güç yozlaştırılmaya eğilimlidir, mutlak güç ise mutlak olarak yozlaştırılır” diyen Lord Acton gibi düşünürlerin gücün hangi makamda bulunursa bulunsun kısıtlanması gerektiği ve bunun hangi düzenlemelerle yapılacağı fikri doğrultusunda doğmuştur. Üstelik bu gelişme, 16. yüzyıl çağdaş Avrupa devletinin mutlak egemen güç söylemlerine karşı sağlanmıştır. Bu kapsamda anayasa terimi, keyfi iktidarı sınırlayacak ve sınırlı devleti gerçekleştirecek bir kurumsal düzenleme ile buna karşılık gelen bir temel hukuk ve bir dizi temel prensip olarak betimlenebilir (Erdoğan, 1993b); (Yümer, 1987).

Bu bağlamda tarihsel olarak anayasacılık ve özel olarak modern anayasacılık büyük ölçüde liberalizmin eseridir. Bu çerçevede anayasa terimi, 17. ve 18. yüzyıllarda “sosyal sözleşme” fikrinin etkisi altında ortaya çıkar ve modern devlette iktidarın sınırlandırılması ve denetimi amacına yönelik bir belgeyi ifade etmeye başlar. Ayrıca bu süreçte, Locke ve Montesquieu’nun eseri olan “kuvvetler ayrılığı” fikrinin sırasıyla İngiltere, ABD ve Fransa’da yürülüğe girmeye başlaması ve yaygınlaşması anayasal yönetimin gelişmesine temel bir katkı sunar.

Dolayısıyla, anayasal gelişimin 17. ve 18. yüzyıllardaki serüveninde sosyal sözleşme anlayışı, kuvvetler ayrılığı ilkesi, siyasal iktidarın sınırlandırılması, demokrasi ve hukuk devleti fikriyle, temel hak ve özgürlükler manzumesi hayati bir rol oynar. Bu çerçevede İngiltere yazılı bir anayasa geleneğine sahip olmamakla birlikte, anayasal gelişime öncelik eder. Ancak yazılı ilk anayasayı Amerikan bağımsızlık bildirisini takiben 1787 yılında hazırlanan Amerikan Anayasası oluşturur. İkinci sırada, 1789 Fransız ihtilalini takiben Fransa anayasası gelir ve diğer Avrupa ülkeleri bu gelişimi sürdürür. Bu bağlamda Maurice Duverger (1997), ABD’nin dünyanın en eski anayasasına sahip olmakla övünebileceğini, çünkü 1787’de hazırlanan ülke anayasasının o tarihten bu yana aralıksız ve önemli değişikliklere uğramadan uygulandığını ifade eder.

Duverger (1997:74) ve Tocqueville (1994), ABD anayasasının ulusun genel saygısını kazandığını ve bu anayasa ilkelerinin bir dogma gibi benimsendiğini, hatta İncil’e eş tutulan bir metin olarak görüldüğünü vurgularlar. Öyle ki, Tocqueville’in (1994) ifadesiyle ABD anayasasında yer alan prensiplere bütün ülke vatandaşları vakıftır. Bu prensiplerin niçin ve nasıl anayasada yer aldıklarını, serencamını bilmeyen vatandaş yoktur.

Duverger ve Tocqueville’in ABD Anayasası konusundaki bu aktarımlarından, gözlem ve düşüncelerinden hareketle nasıl bir sonuç çıkarılabilir? diye baktığımızda ise şüphesiz vaktinde ABD’de geniş

toplumsal kesimlerin de katılımı veya desteğiyle belli bir müzakere sürecinde, diyalog ve uzlaşmayla başarılı bir anayasa yapım süreci yaşanmış olmalı ki, vatandaşların büyük bir çoğunluğu hem anayasa konusunda ilgili ve bilgililer, hem de anayasalarına büyük bir saygı duymaktadırlar.³

2. ANAYASA YAPIMI, DEMOKRASİ VE SİVİL TOPLUM

Duverger (1997), yirminci yüzyılda modern anayasaların bazı ülkelerde esas işlevinden uzaklaşarak otoriter ve totaliter rejimlerin makyaj malzemesi ya da paravanı haline geldiğine değinir. Duverger'in haklı olarak vurguladığı konu kuşkusuz anti-demokratik bazı ülke ve rejimlerin demokratik içeriğe sahip modern anayasalarla otoriter ve totaliter yüzlerini gizlemeye çalışmalarıyla ilgilidir. Bu ülke örneklerinde anayasalar süslü metinler-kitaplar olarak bir köşede durmakta ancak varolan-gerçek sistemlerle pek örtüşmemektedirler. Buna en iyi örnek eski Sovyet anayasalarıdır. Ancak bazı kötü örneklerle bakarak anayasaların modern dünyada bütünüyle işlevsiz kaldığı hükmüne varmak da doğru olmaz.

Aksine, üçüncü demokrasi dalgası içinde demokrasiye geçiş yapan toplumlarda ve 1980'lerin sonunda Doğu Bloku ve Sovyetler Birliği'nin çözülmesiyle Orta ve Doğu Avrupa'dan Rusya, Orta Asya ve Kafkaslara kadar bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerde anayasacılık ve demokratik anayasa yapımı büyük bir önem kazanmıştır. Demokrasi ve piyasa ekonomisine geçişin gerektirdiği sistem değişimlerinde şüphesiz siyasi mimarinin, temel hakların, birey, devlet ve toplum ilişkilerinin temel bir hukuksal metinle yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Bugün, Arap dünyasında bir süredir yaşanan gelişmeler ve halk hareketlerinin sonucunda otoriter sistemlerden demokrasiye doğru bir geçiş süreci yaşanacaksa, anayasa yapımı konusu söz konusu toplumlarda da oldukça önemli hale gelecektir.

Bu bağlamda bugün, anayasa yapımı olgusunun bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerde, devrimsel deneyimlerin akabinde, demokrasiye geçişlerde ve demokrasinin derinleştirilmesi süreçlerinde önem kazandığı ifade edilebilir. Çünkü bahsi geçen bu süreçlerin hepsi ülkeler ve toplumlar için farklı bir döneme, yapıya ve ilişkiler sistemine geçiş için önemli bir eşik oluşturmaktadır.

3 John Marshall (2013:2) ise, ABD anayasasının Amerikan hükümeti ve Yüksek Mahkeme için temel belge olmanın yanı sıra, iki yüz yıldır devlet kurumlarının gelişimine rehberlik ettiğini, politik istikrar, bireysel özgürlük, ekonomik gelişme ve sosyal ilerlemeye temel teşkil ettiğini vurgular. Marshall'a göre dünyanın en eski ve en güçlü yazılı anayasası olan Amerikan anayasası, diğer ülke anayasalarına örneklik teşkil etmenin en günümüze kadar üzerinde sadece 27 düzeltme yapılmış olmasının yanı sıra, 260 milyon üzerinde insana, 50 devletin ihtiyaçlarına hizmet etmeye devam etmektedir.

Çünkü bu süreçte devlet, toplum ve yurttaş olgu ve ilişkilerinin yeniden kurgulanması gerekmektedir. Kısaca bu kapsamda, “sosyal sözleşmenin” yenilenmesi zorunluluk arz etmektedir. Burada konumuz açısından önem kazanan temel husus ise şüphesiz bu sosyal sözleşmeye ne tür bir süreç ve yöntemle ulaşılabacağı konusudur.

2.1. Anayasa Yapım Sürecinde İzlenen Yöntemler ve Demokrasiye Geçiş Olgusu

Ergun Özbudun’un (1993: 48-51) da üzerinde durduğu gibi anayasa yapım süreci, hukuksal boyutu yanında siyasal boyutu ve önemi de çok büyük olan bir süreçtir. Bu süreçte yapılan anayasal tercihler ve yöntemleri özellikle demokrasiye geçiş sürecindeki toplumlarda kurulmakta olan demokrasinin kaderini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda anayasa yapımı, demokrasiye geçiş sürecinin temel unsurlarından biridir. Bu süreçte siyasal manevralar, görüşmeler, pazarlıklar, siyasal konumlar, gruplar, liderler, anlaşmalar ya da anlaşmazlıklar ön plana çıkabilmektedir. Anayasa yapım sürecinde bu sorunları aşmak için kullanılan yöntemler ise, geçiş süreci ve sonucu açığa çıkan rejim ve bu rejimin istikrar ya da istikrarsızlık üretme potansiyeli konusunda önemli ipuçları vermektedir.

Dolayısıyla, anayasaların kendisi kadar anayasa yapım süreçleri ve bu süreçlerde izlenen yöntemlerin de oluşacak rejim ve niteliği ile istikrar ve istikrarsızlık üretme potansiyeli üzerinde önemli ölçüde etkisi olabilmektedir. Kuşkusuz, anayasa yapım süreçlerini sadece teknik-hukuki bir süreç ya da sadece siyasal seçkinlerin müzakere alanı olarak görmek de doğru değildir. Söz konusu olan demokratik bir anayasa, demokratik bir rejim inşa etmek ya da mevcut demokrasiyi derinleştirmek ise, toplumun ve sözcülerinin de bu sürece mümkün olduğu kadar katılımı büyük önem arz etmektedir. Bu konu, ortaya çıkacak anayasa ve rejim kadar bu anayasa ve rejimin işleyişi ve istikrarı açısından da büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede Özbudun (1993: 51), anayasa yapım süreçlerinin ve anayasal tercihlerin yeni demokrasilerin istikrarı üzerindeki etkilerini Juan Linz’in demokrasiye geçişin üç şekli olarak ele aldığı reform, kopma ve sözleşme yöntemleriyle ilişkilendirerek ele almaktadır. Özbudun’a göre, demokrasiye geçişin bu üç yoluyla anayasa yapma yöntemleri arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bu çalışmada, anayasa yapımı ve demokrasi ilişkisi bu bakış açısıyla ve söz konusu kavramsal çerçeveye bağlantılı olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Reform Yöntemi

Reform yoluyla demokrasiye geçiş ya da anayasa yapım süreçleri yaşadığı kabul edilen Türkiye (1961 ve 1982 Anayasaları), Şili (1980 Anayasası) ve Brezilya (1988 Anayasası) örneklerine bakıldığında aralarında kısmı bazı farklılıklar olsa da demokrasiye geçiş ve anayasa yapımı bakımından gerçekten de pek çok benzerliği paylaştıkları görülmektedir. Demokrasiye geçiş ve anayasa yapım süreci bakımından bu üç ülke örneğindeki ilk ve en tipik benzerlik şüphesiz, askeri darbe ve darbe yönetimleri sürecinde anayasa yapımı ve sınırlı bir demokrasiye geçiş süreci/deneyimi yaşanmasıdır. İkincisi; hiçbirinde esaslı demokratik bir anayasa yapım sürecinin yaşanmaması, aksine askeri yönetimin tamamen (Türkiye, Şili) veya kısmen (Brezilya) kontrolü ve denetimi altında anayasaların yapılmasıdır (Özbudun, 1993: 74-75). Üstelik Türkiye'nin 1961 ve 1982 anayasalarıyla, Şili'nin 1980 Anayasası örneklerinde olduğu gibi, söz konusu anayasalar seçilmiş/temsili bir parlamento tarafından da yapılmamıştır.

Üçüncüsü; sınırlı demokrasiye geçiş sonrasında da askeri yöneticilerin özellikle devlet başkanlığı makamını ellerinde bulundurdıkları gibi, kendilerini hukuki-mali ve pek çok açıdan anayasalarda güvenceye almasıdır. Dördüncüsü; darbe yönetimlerinin veya liderlerinin yönetimi kısmen veya tamamen parlamentoya ve seçilmiş hükümetlere bıraktıklarında dahi anayasalarda sistem üzerinde kendi etkilerini uzun süre sürdürecektir mekanizmalar kurmalarıdır⁴. Beşinci olarak; anayasalarda silahlı kuvvetlere özerklik ve ayrıcalık tanınması, kısaca siyasi denetimden çıkma durumu ifade edilebilir⁵. Söz konusu bu beş maddeye yenilerini eklemek de mümkündür. Ancak sonuç olarak Özbudun'un anlatımlarının da izinden giderek şu ifade edilebilir: Reform yöntemiyle demokrasiye geçiş ve anayasa yapım sürecinde sivil toplumun, hatta büyük ölçüde siyasal partilerin bir rolü söz konusu değildir. Böyle bir konjoktürde üretilen anayasaların halkoyuyla kabul edilseler de toplumun geneli açısından saygınlıkları ve bağlayıcılıkları her zaman tartışmalı olmak durumundadır.

Bu nedenledir ki, 1982 Anayasası büyük bir yüzdeyle kabul görmesine rağmen neredeyse yapıldığı günden bugüne eleştirilmektedir. Son olarak, reform yoluyla demokrasiye geçişlerdeki söz konusu anayasalarla belki sınırlı bir demokrasi mümkün olmakta, fakat demokrasiyi pekiştirmek pek mümkün

4 Türkiye'de MGK, Brezilya'da kabinede altı bakanlık elde edilmesi gibi.

5 Özbudun'un (1993: 75) da ifade ettiği gibi aslında, "reform yolu genellikle askeri rejimlerden demokrasiye geçişlerde söz konusu olduğuna göre, yeni anayasalarda silahlı kuvvetlere geniş ölçüde özerklik ve ayrıcalık tanınması da doğaldır."

olmamaktadır. Çünkü, otoriter rejimin kurguladığı halk desteğinden yoksun sistem buna izin vermemektedir. Anayasalardaki kısıtlar ve sistemdeki bazı mekanizmalar da zaten seçilmiş parlamentoların ve hükümetlerin yeteri kadar yetkin olmasını engellemektedir. Öte yandan, demokrasiler adına bütün başarı hikayesini elbette anayasalarla yazmak söz konusu değildir. Ancak reform yönteminin anayasal kurgularından hareketle gerçek bir demokrasi üretmekte çok güç gözükmektedir.

2.3. Kopma Yöntemi

Kopma yöntemi, savaş kaybetme ve halk ayaklanması gibi faktörler neticesinde otoriter rejimin ani çöküşünü ifade etmektedir. Bu yöntemle demokrasiye geçiş yapan ülkelerde anayasa yapımı konusunda Özbudun'un (1993: 77-83) ifadesiyle üç ihtimal söz konusudur. Birincisi; Arjantin deneyiminde olduğu gibi, yeni anayasa yapma girişiminde bulunmaksızın otoriter rejim öncesi demokratik anayasasına aynen geri dönülmesidir. İkincisi; yeni anayasanın en azından toplumdaki temel siyasal güçleri yansıtan temsili bir kurucu meclis tarafından yapılmasıdır. Bu grubun tipik örnekleri ikinci dünya savaşı sonrasında Fransa, Almanya ve İtalya deneyimleridir. Üçüncüsü ise, otoriter rejimin ani çöküşü sonrasında anayasa yapımının geçici hükümetin de facto etkisi altında yapılmasıdır. Bu gruba ise yakın tarih Portekiz, Romanya, Çekoslovakya ve Doğu Almanya örnekleri gösterilebilir.

Kuşkusuz kopma yöntemiyle demokrasiye geçiş ve anayasa yapımı deneyimi yaşayan farklı ülke örnekleri arasında kendilerine özgü önemli farklılıklar söz konusudur. Bununla birlikte, kopma yoluyla demokrasiye geçiş ve anayasa yapım örneklerinde genel olarak temsili kurucu bir meclisin varlığı ile temel siyasal partilerin tartışma, uzlaşma ve oydaşmasına imkan veren bir sürecin yaşanması demokratik bir sistemin tesisi adına önemli bir olaydır.

2.4. Sözleşme Yöntemi

Demokrasiye geçiş sürecinde üçüncü ve bir diğer yol da sözleşme yöntemidir. Bu yöntemin özü, demokrasiye geçiş sürecinde otoriter rejimle-muhalefet arasında ya da bu kesimlerin ılımlıları arasında demokrasiye geçiş ve sonrasında oluşacak rejimin nitelikleri konusunda açık ya da kapalı bir anlaşmaya varılması halini ifade eder. Bu yöntemin örnekleri genel olarak İspanya, Polonya, Macaristan ve Uruguay olarak ifade edilebilir. Özbudun'un (1993: 94-95) da belirttiği gibi, sözleşme yönteminin geçerli olduğu örneklerde

elbette anayasa yapım süreci kopma yönteminde olduğu kadar özerk ve demokratik değildir.

Ancak bu yöntemin sonucunda otoriter rejimin uzun süre devam etmesi ya da bir yarı-demokrasi inşası söz konusu olabileceği gibi, demokratik bir anayasa ve demokratik bir rejimin kurulması da mümkündür. Burada görüşmeler, pazarlıklar, güç mücadelesi, demokratların giderek güç kazanması ya da otoriter yönetimin çökmesi gibi farklı senaryolar hem anayasa, hem de demokrasi konusunda farklı sonuçlar üretebilmektedir. Özetle, anayasa yapımı ve demokrasiye geçiş konusunda farklı ülke tecrübelerine bakıldığında demokrasiye nasıl geçildiği, nasıl bir anayasa ile geçildiği, bu anayasanın yapım yöntemi, süreci ve içeriği kuşkusuz hem yeni anayasanın, hem de yeni rejimin istikrarı üzerinde farklı ülke örneklerine göre değişiklik gösterse de önemli bir etki yapmaktadır.

3. TÜRKİYE’DE ANAYASALAR, ANAYASA YAPIMI VE SİVİL TOPLUM

Türkiye’de Osmanlı’dan bu yana anayasal ve demokratik gelişim serüvenine bakıldığında aslında hiçte küçümsenmeyecek bir yol alındığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede, Osmanlı Devleti dönemindeki Sened-i İttifak (1808), Tanzimat Fermanı (1839), Islahat Fermanı (1856), I. Meşrutiyet (1876) ve II. Meşrutiyet (1908-1909) deneyimleri bu serüvenin başlangıç dönemi için önemli olgulardır. Bu gelişmeler kendi dönemleri ve şartları çerçevesinde farklı değerlendirmelere açık olsalar da⁶ sonuçta devletin sınırlandırılması, temel hak ve özgürlükler, eşitlik, anayasal vatandaşlık, kuvvetler ayrılığı ilkesi gibi demokratik fikirleri ülke gündemine taşır. Dahası, ilk anayasa, parlamento ve siyasal partilerin gün yüzüne çıkması gibi çok önemli sonuçlar üretir.

Bu kapsamda Türk anayasa geleneğini başlatan 1876 Anayasası (Kanun-i Esasi) ve 1909 değişiklikleri bu gelişmelerin sonucunda ve bu birikimlerin üzerine inşa edilir. Bu bağlamda Kemal Gözler (2010: 21-22), ülkemizde anayasal gelişimin geç başladığı ve demokrasi deneyiminin az olduğu yönündeki hakim kanaatin yanlış olduğunu vurgular ve Alman hukukçu Cristian Rumpf’ın şu ifadelerini nakleder: “*Anayasa tarihinin ayrıntılı olarak incelenmesi, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki makropolitik demokrasi*

6 M. Erdoğan’a göre, Osmanlı anayasacılığı, temsil, parlamento, muhalefet ve demokratik meşruluk gibi modern fikirlerin ülkede gelişmesini sağlamakla birlikte, devlet iktidarını sınırlama ve anayasal kurumların sürekliliğini sağlama konusunda pek başarılı olamamıştır (Erdoğan, 2011:54-55).

kurumlarının Avrupa’da ortaya çıkan benzerlerini sadece birkaç yıl gecikmeyle izlediğini gösterir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’nin Almanya’dan daha fazla demokrasi deneyimi vardır.”

Gerçekten de dünya genelinde ilk yazılı anayasa olan 1787 ABD Anayasası’nı 1791 Fransız, 1812 İspanyol, 1814 Norveç, 1831 Belçika, 1848 İtalya, 1848 İsviçre, 1887 Hollanda ve 1889 Japonya anayasaları takip eder. Bu çerçevede, Osmanlı’da 1876 Anayasası dünya çapında oldukça erken dönem anayasalarından bir tanesini teşkil etmektedir. Gözler (2010: 22). Bu anayasal gelişim Cumhuriyet döneminde 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasaları ile devam eder. Böylece “Türkiye Cumhuriyeti tarihi, bir insan ömrüne sığacak zaman diliminde dört anayasa metni kayda” geçirir (Demirkent, 2012: 239).

Ancak yapılan bunca anayasalara ve anayasal gelişimin görece oldukça eski tarihlere dayanmasına rağmen ülkemizde demokratik ve sivil anayasa yapımı konusu büyük ölçüde sorunludur. Serap Yazıcı’nın (2009: 16-32) da vurguladığı gibi 1924, 1961 ve 1982 anayasalarını yapım süreçleri açısından demokratik olarak nitelendirmek mümkün değildir. Bu çerçevede Türkiye’de anayasal düzenin ve demokrasinin sağlıklı işletilmesi ve pekiştirilmesi konusunda tarihsel süreçte pek çok sorunla karşılaşıldığı da açıktır. Bu sorunların temel nedenlerinden bir tanesi kuşkusuz, ülkemizde anayasa yapım ve demokrasiye geçiş süreçlerinin yöntemi, niteliği, sivil toplum ve katılım boyutunun yetersizliği ve eksikliği gibi hususlardır.

Diğer bir ifadeyle, “toplum sözleşmesi” olarak tanımladığımız anayasaların referandumlarla onaylansalar da ülkemizde toplumsal mutabakatın ürünleri olarak üretilmemesi, inşa edilen rejimin niteliği ve işleyişi gibi pratikte yaşanan gelişmeler bu sorunların temel nedenini oluşturmuştur. Bu bildiri çerçevesinde 1876 Anayasası’ndan 1982 Anayasası’na kadar bu anayasaların yapım süreçlerinin ayrıntılı biçimde analizi kuşkusuz söz konusu değildir. Ancak genel hatlarıyla 1876 Anayasası’nın bir fermanla yürürlüğe girdiğini, 1921 Anayasası’nın (Teşkilatı Esasiye Kanunu) dönemin şartları gereğince olağanüstü bir süreçte kısa süreli bir geçiş dönemi düzenlemesi olduğunu ve zaten tam bir anayasa olmadığını ifade edebiliriz.

1921 Anayasası bir anlamda Oktay Uygun’un (2011: 236) da belirttiği gibi, “1876 Anayasası’nı yürürlükten kaldırmadan çöküş halindeki bir imparatorluktan yeni bir ulus devlet kurma işini” üstlenir. 1924 Anayasası ise, ikinci meclis tarafından tek grubun/partinin hakimiyeti altında düzenlenir. Bu anayasanın açığa çıkardığı rejime bakıldığında Uygun’a (2011: 236-237) göre, “çoğunluk iradesine üstünlük tanıyan” ancak sınır çizmeyen, “yargı bağımsızlığını güvence altına almayan” ve dolayısıyla devlet otoritesine sınır

çizmeyen ve “despotizme açık kapı bırakan” yapısı dikkati çeker ve pratikteki tek parti uygulamasıyla da demokrasiden uzak bir görünüm sergiler.

Demokrasiye geçiş sürecinde 1946 ve 1950’lerde toplumsal sözleşme yenilenmez ve 1924 anayasası ile yola devam edilir. Burada kuşkusuz Özbudun’un (Özbudun, 2012) da vurguladığı gibi, 1924 anayasasının büyük ölçüde anti-demokratik bir nitelik taşıması da etkili olur. Bu süreçte demokrasiye geçiş Uygun’un (2011: 247) da vurguladığı gibi, örneğin Almanya ve İtalya’da olduğu gibi tek parti rejimi yıkılmadan, tek partiden çok partiye ılımlı bir geçişle yapılır.

Bu bakımdan Türkiye’de demokrasiye geçişin sözleşme yöntemine yakın olduğu söylenebilir. Ancak ilerleyen süreçte 1961 ve 1982 anayasaları askeri darbe anayasaları olarak yürürlüğe girer. Bu iki anayasanın yapım yöntemi ve sonrasındaki demokrasiye geçişler ise, bütünüyle reform yöntemine uymaktadır.

3.1. Yeni Anayasa Yapım Süreci

1982 Anayasası, darbe anayasası olması ve bu nedenle de anti-demokratik ve özgürlükleri sınırlandıran bir belge olması yönüyle Türkiye’de uzun yıllardır eleştirilmiş, tartışılmış ve kısaca yeni bir anayasa ihtiyacı sürekli dile getirilmiştir. Bu çerçevede bazı akademisyenlerin de üzerinde durduğu gibi (Yazıcı, 2009: 71-129; Göztepe ve Çelebi, 2012: 18-20) özellikle 1990’lı yıllardan bu yana çok sayıda anayasa önerisi ya da taslağı hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Ancak yeni bir anayasa yapılamamıştır. En nihayetinde, 2011 seçimlerinin ertesinde 2011 Ekim’inde kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonu yeni bir anayasa yapmak için çalışmaya başlamış ve yaklaşık iki yıldır da bu çalışmasını sürdürmektedir.

Bu çerçevede TBMM Başkanlığı, yeni anayasa konusunun kamuoyunda tartışılması ve farklı kesimlerce tekliflerin sunulması amacıyla bir takım girişimlerde bulunmuş, üniversitelerden, STK’lardan görüşler istenmiş ve hatta bireysel olarak elektronik ortamda öneri sunma imkanı da sağlanmıştır. Görüş ve öneri sunanların listesini Komisyon başkanı Cemil Çiçek’in bir teşekkür yazısıyla TBMM web sayfasında görmek mümkündür. (<https://yenianayasa.tbmm.gov.tr>, 2013). Ancak, söz konusu önerilerin ne kadar değerlendirildiğini bilmiyoruz.

Bununla birlikte, Türkiye’nin niçin yeni bir anayasaya ihtiyacı var? Bu anayasa nasıl yapılmalı, beklentiler ve zorlukları neler diye baktığımızda ise, 2011 yılında proje yöneticiliğini Osman Can’ın yaptığı Yeni Anayasa

Araştırması (MEMURSEN, 2011) verilerine kabaca bir göz atmak anlamlı olacaktır. Söz konusu araştırmaya göre, toplumun % 57.3'ü 1982 Anayasası'nı "darbe ürünü" ve "anti-demokratik" bir anayasa olarak değerlendirirken, sadece % 17.3'ü demokratik olarak görmektedir. Yine, katılımcıların % 61'i mutlaka yeni bir anayasa ihtiyacını dile getirirken, % 71.3'ü ise bir biçimde yeni anayasa yapım sürecine katılmak istediğini belirtmektedir. Katılımcıların % 43.8'i ise yeni anayasa yapım sürecine en etkin katılım aracı olarak sivil toplum kuruluşlarını görmektedir.

Öte yandan, TBMM Başkanı ve Anayasa Uzlaşma Komisyonu Başkanı Cemil Çiçek son dönemde kamuoyuna yapmış olduğu açıklamalarda sık sık 1982 Anayasası'nın çok defa değişikliğe uğradığını, iç bütünlüğün ve dengelerinin bozulduğunu, felsefesinin çağa uygun olmadığını ve aslında bütün kesimlerin bu konularda hem fikir olduğunu ancak geline noktanın tatmin edici olmadığını dile getirmektedir. Gerçekten de, ülkemizde aslında 1980'lerden bu yana yaşanan gelişmelere bakıldığında sivil toplum kesimlerinin, aydınların ve siyasetçilerin genel olarak 1982 Anayasası'nı Türk demokrasisinin gelişimi ve kurumsallaşması yolunda bir engel olarak gördüklerini ifade edebiliriz.

Bu bağlamda, yeni bir anayasa istemi ve bu anayasanın yapım sürecine sivil toplumun katılım arzusunu hem onca öneri ve taslaktan, hem de konuyla ilgili araştırma verilerine bakarak görmek mümkündür. Ancak geline noktada hala ortada yeni bir anayasa yok ve 2014 seçimlerinden önce geniş ölçekli bir anayasa değişikliğinden -elliye yakın veya biraz üzerinde bazı maddelerin değiştirilmesinden- öte pek bir ümit de kalmadı. Üstelik bugün Türk siyasi hayatına diyalog ve uzlaşmadan ziyade büyük ölçüde kutuplaşma ve çatışma egemen durumdadır. Dolayısıyla, böyle bir ortamda yeni bir anayasa yapımı da pek mümkün gözükmemektedir.

Kuşkusuz, bugün yeni anayasanın toplumsal sözleşme niteliği taşıyacak biçimde sivil toplum kesimlerinin de geniş ölçüde katılımıyla üretilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Ancak yeni bir anayasanın sivil toplum kesimlerince istenmesi ve yapım sürecine katılım sağlanması kadar ülkedeki mevcut siyasi partilerin konu üzerinde diyalogu ve uzlaşması da sonuç üretilmesi bakımından hayati bir önemdedir. Bu nedenle bugün için Türkiye'nin yeni anayasa yapma arzusunun büyük bir sürpriz yaşanmazsa başka bir bahara kaldığını ifade edebiliriz.

SONUÇ

Bugün anayasa yapım sürecinde açıkça bir tıkanma gözlemlenmektedir. Bu tıkanmanın temel nedeni, ülke siyasetindeki aşırı kutuplaşma, diyalog eksikliği ve süregiden çatışma olarak ifade edilebilir. Öyle ki, siyasi liderleri bayram törenleri ve cenaze merasimleri dışında aynı ortamlarda görmek dahi mucizedir. Bu anormal durum toplumsal kesimlere ve gruplara da yansiyabilmektedir. Böyle bir ortamda Türkiye’yi geleceğe barış ve refah içinde taşıyacak çağdaş, demokratik ve sivil bir toplumsal uzlaşma metni ortaya çıkarmak oldukça zor gözükmemektedir. Oysa ki, yeni anayasanın demokratik bir felsefe, katılımcı ve uzlaşmacı bir yöntemle hayata geçirilmesi Türkiye’de demokrasinin pekiştirilmesi ve gelecek on yılları bakımından büyük bir anlam taşımaktadır.

Çünkü “bugünkü siyasal kültürümüzün ve demokrasi anlayışımızın kökeninde, büyük ölçüde cumhuriyetin kuruluş sürecinde biçimlenen zihniyet, gelenek ve uygulamaların (hala) izleri vardır” (Uygun, 2011: 237). Bunu, 1982 Anayasası’nın otoriter mirası da pekiştirmiştir. Ancak özellikle 1980’li yıllardan bu yana dünyanın ve ülkemizin yaşadığı deneyim, çağın gereklerine cevap verebilecek demokratik ve sivil bir devlet ve toplum düzenini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu nedenle, yeni anayasa ve yapım süreci küresel süreçte Türkiye’ye demokratik ve özgürlükçü bir vizyon çizmeli, bunun temellerini atmalı, siyaseti ve toplumu rahatlatmalı ve bunu başaracak biçimde devleti güçlendirmelidir. Mevcut ortamda ve şartlarda bunu başarmak kolay olmasa da artık Türkiye’nin bu hedeften vazgeçmesi söz konusu olmamalıdır.

Üstelik, mevcut TBMM demokrasiye geçiş sonrası ilk kez asli kurucu iktidar olarak yeni anayasada vatandaşlık, devletin nitelikleri, örgütlenmesi, hükümet sistemi, sosyal haklar, siyasal haklar gibi tartışmalı konuları diyalogla bir sonuca kavuşturmalı, kısaca demokratik ve sivil bir anayasa yapabilmelidir. Dolayısıyla, yeni anayasayı ülkenin gelecek dönemdeki ekonomik ve siyasal dönüşümüne, istikrarına katkı sunacak biçimde düzenleyebilmelidir. Bu çerçevede, ülkemizde teme hak ve özgürlüklerin uluslararası standartlarda yeniden formüle edilmesi, devlet, birey ve toplum ilişkisinin demokratik ilke ve değerlere göre biçimlendirilmesi muhtemeldir ve heyecan vericidir.

KAYNAKÇA

- Demirkent, D. (2012), Demokratik Anayasa Üzerine (Kitap Eleştirisi), Toplum ve Bilim, Sayı: 124, s. 239-250.
- Duverger, M. (1997) Siyasal Rejimler, çev. Teoman Tunçdoğan, İstanbul, İletişim Yayını.
- Elma, F. (2002) “Liberal Düşünce Geleneğinin Oluşumu ve John Locke”, Journal of Qafqaz University, No. 9: s. 173-182.
- Elma, F. (2002) “Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışması ve Parlamenter Sistemin Gelişimi: Anayasal Çerçeve ve Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, 5. Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi, Novi-Pazar, Sırbistan, 4-5 Haziran 2013.
- Erdoğan, M. (1993a) Liberal Toplum Liberal Siyaset, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, M. (1993b) “Liberal Anayasacılık ve Hayek”, Türkiye Günlüğü, n. 22, Bahar 1993.
- Erdoğan, M. (2011). Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset, Ankara, Liberte Yayınları.
- Gözler, K. (2010) Türk Anayasa Hukuku, 8. Baskı, Bursa, Ekin Yayını.
- Göztepe, E., A. Çelebi (2012), “Anayasa Kavramı ve Türkiye’de Anayasa Tartışmaları”, Demokratik Anayasa, Görüş ve Öneriler, Der. Ece Göztepe&Aykut Çelebi, Metis Yayınları, İstanbul.
- Locke, J. (1969) “Uygur Yönetim Üstüne İki İncelemeden Seçme Parçalar”, Batı’da Siyasi Düşünceler Tarihi-2, der. Mete Tuncay, Ankara, Yeniçağ Yay.
- Marshall, J. (2013), “Anayasa Kalıcı Bir Belge”, ABD Hükümetinin Ana Hatları, http://usa.usembassy.de/etexts/turkish/amerikan_hukumet_anahatlar.pdf
- MEMURSEN (2011), Yeni Anayasa Araştırması: Algı, Beklenti ve Talepler, <http://www.memursen.org.tr/upload/document116.pdf>
- Özbudun, E. (1993) Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Özbudun, E. (2012) 1924 Anayasası, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özbudun, Ergun, Gençkaya Ömer Faruk (2009), Democratization and The Politics of Constitution-Making in Turkey, Central European University Press, Budapeşt.
- Sabine, G. (1969) Siyasi Düşünceler Tarihi 2, çev. Alp Öktem, Ankara, Yeni Çağ Yayınları.
- TBMM (2013), Yeni Anayasa, <https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/tesekkur.aspx>, 14.09.2013.

- Tocqueville, A. (1994) Amerika’da Demokrasi, çev., İhsan Sezal-Fatoş Dilber, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Uygun, O. (2011) Demokrasi: Tarihsel, Siyasal ve Felsefi Boyutları, 1. Baskı, İstanbul, On iki Levha Yayınları.
- Yumer, R. (1987) “Devlet Kuramında Liberal Temalar: Devletin Sınırları (I)”, Toplum ve Bilim, 31 (39), Güz 1987.
- Yazıcı, S. (2009) Yeni Bir Anayasa Hazırlığı ve Türkiye, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Türk Kamu Yönetimi Denetim Sisteminde Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık)¹

Hamit PALABIYIK²

Konur Alp DEMİR³

ÖZET

Ombudsman Kurumu idarenin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerinden dolayı zarar gören vatandaşların şikayetlerini inceleyen bir kurumdur. Resmi atası İsveç olarak kabul edilen kurum ilk olarak 1809 yılında İsveç Anayasası'na girerek anayasal bir kurum olma özelliğini kazanmıştır.

Kurumun Türkiye'de kurulma süreci 1970'li yıllarda akademik alanda başlayan tartışmalar altında günümüze kadar uzanmaktadır. Daha önce Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu 12 Eylül 2010 Anayasa Değişikliği Referandumu'ndan sonra 14.06.2012 tarih ve 6328 sayılı kanun numarası ile kabul edilen *Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu* 29.06.2012 tarih ve 28338 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak kanunlaşmıştır. Kurum ilk olarak 29 Mart 2013 tarihinde idare karşısında sorun yaşayan vatandaşların başvurularını kabul etmeye başlamıştır. Kurumun *Kamu Denetçiliği Kurumu* olarak anılacak olması amacının Ombudsman Kurumu'ndan farklı olacağı anlamını taşımamaktadır.

Bu çalışmanın amacı Ombudsman Kurumu'nu kurulma sürecinden başlayarak incelemektir. Aynı zamanda kurumun Türkiye'de kurulma aşamasına kadar olan süreç incelenecek ve Kamu Denetçiliği Kurumu hakkında yaşanan tartışmalara değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, İdarenin Denetimi, Kamu Denetçiliği, Ombudsman, Denetim, İdare Hukuku

1 27 Ocak 2012 tarihinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Sayın Prof.Dr.Hamit Palabiyik'in danışmanlığında Konur Alp Demir tarafından sunulmuş olan "Türk Kamu Yönetimi Denetim Sisteminde Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık)" adlı yüksek lisans tezinin doğrudan alıntılanmış özetidir.

2 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı

3 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi

Ombudsman Institution in Audit System of Turkish Public Administration

ABSTRACT

Ombudsman institution is an institution which investigates the complaints of the citizens is carried out activities by administration. It is accepted as an Swedish institution and in 1809 it is earned an constitutional statue by enterint the Swedish Constitution.

It started the debate in the 1970s in the academic field of the instution under the process of being established in Turkey and it dates back to the present day.

The Ombudsman Law was revoked by the Constitutional Court before September 12, 2010 Constitutional Amendment Referendum Law No. 6328 dated 06.14.2012 with the number on 29.06.2012 adopted the Law on Ombudsman and the law was published in the Official Newspaper No. 28338. On March 29, 2013 the ombudsdman institution began to accept applications from citizens in trouble with public administration. The purpose of the Ombudsman institution is referred to as Public Administration Institution and it does not mean, it is not the Ombudsman institution because of the difference of the name.

The aim of this study was to investigate starting with the establishment of the Ombudsman Institution. At the same time the process of establishing of the institution will be examined and discussed in Turkey and it will be discussed in the debate about the Ombudsman.

Key Words: Public Administration, The Audit of Administration, The Ombudsman, Audit, Administrative Law

GİRİŞ

Günümüzde tüm dünyada kendisine uygulama alanı bulan Ombudsman Kurumu 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylaması ile Türk Kamu Yönetimi Sistemi'ne kazandırılacağı konusunda güvence altına alınmıştır. Hazırlanan yeni sivil anayasa içerisinde Kamu Denetçiliği Kurumu adı altında kendisine yer edinen kurum daha demokratik bir ortam yaratmak adına ülkemizde görev yapacaktır.

Kamu Denetçiliği Kurumu bir denetim kurumudur. İdare ve vatandaş arasında yaşanan sorunları çözüme kavuşturmak için anayasadan aldığı güç ve parlamentonun desteği ile görev yapacaktır. İdarenin kendi bünyesinde görev yapan denetim sistemleri yetersizdir. Hiyerarşik düzen içerisinde yer alan denetim sistemleri sonucu kamu personelleri kendilerini vatandaşlara karşı korumaktadır. Hiçbir amir memurunun yaptığı hatayı kolay bir biçimde kabul etmediği gibi kendisinin de bu durumundan zararlı çıkacağı endişesi ile meydana gelen hatayı görmezden gelebilmektedir. Bunun yanında emir komuta zinciri gibi bir işleyiş tarzında yanlışların tespit edilmesi ve bir çözüme kavuşturulması oldukça zor görünmektedir.

İdarenin kendi içerisinde yer alan denetim sistemlerinin ve diğer denetim unsurlarının vatandaşın ihtiyacına cevap veremediği bir gerçektir. Bu gerçek içerisinde yaşarken ombudsman kurumu dünya uygulamaları ile bu eksiklikleri kapattığını ispat etmiştir. Bu sebepten dolayı kurum ülkemizde Kamu Denetçiliği Kurumu adı altında vatandaş odaklı, devletin saygınlığını korumak ve vatandaş ile devlet arasında uzlaştırıcı ve aracı bir kurum olarak en kısa zamanda faaliyete başlayacaktır. Ombudsman Kurumu Türkiye modeliyle birlikte aşağıda incelenmiştir.

1. OMBUDSMAN KAVRAMI , ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ, ÖZELLİKLERİ

Ombudsman Kurumu insanların daha özgür bir ortamda yaşamaları, idarenin uygulamalarından olumsuz bir biçimde etkilenmemeleri, idare karşısında haklarını ararken maddi ve manevi yönden sıkıntı çekmemeleri, şikayetlerinin zaman geçirilmeden çözüme ulaştırılması ve toplumun genel olarak huzurunun temin edilmesi için günümüzde tüm dünyada uygulanmaktadır (Özden, 2010: 186). Kurumun tüm dünyada uygulanmasının ve bu kadar çok talep görmesinin sebeplerine geçmeden önce kurumu kavramsal olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

1.1. Ombudsman Kavramı

Ombudsman Kurumu ilk olarak 1809'da İsveç'te Anayasa güvencesi altında kurulmuş bir denetim sistemidir. Yaklaşık 150 yıl ülke sınırları dışında tanınmayan kurum ilk olarak İskandinav ülkelerinde kurulmuş ve ardından dünyaya yayılmıştır (Özden, 2010: 30).

Çeşitli ülkelerin farklı sosyal ve hukuki yapısı içerisinde yer alan ombudsman kurumunun tek bir tanımının yapılması zordur. Ombudsman Kurumu'nun ilgilenmiş olduğu konular görev aldığı ülkelerin farklı sosyal ve hukuki yapılarının yanında toplumun ihtiyaçları doğrultusunda da değişiklik gösterebilmektedir. Bunun yanında, ombudsman kurumunun temel üç özelliği dikkat çekmektedir (Erhürman, 1998: 88-89).

Bu özelliklerden birincisi; ombudsman kurumu idarenin eylemleri ve işlemleri üzerine yoğunlaşmaktadır. İlgi alanı yalnızca idari faaliyetlerdir. Bunun anlamı; ombudsman kurumu kişiler arasındaki anlaşmazlıklarla, yasamayı ve yargıyı ilgilendiren konularla ilgilenmemektedir (Erhürman, 1998: 88-89). İkinci özelliği, ombudsman kurumunun bağımsız bir kurum olması gerektirir. Yürütme ve idarenin baskısı altında olan bir kurumun ombudsman olarak adlandırılması imkansızdır. Bağımsız olmayan bir denetim sisteminin vesayet denetimi ve hiyerarşik denetimden farkı kalmayacağı son derece açıktır (Erhürman, 1998: 88-89). Bağımsızlığının en büyük teminatçısı olan yasama organı ombudsman kurumuna sahip olduğu yetkileri ve gücünde vermektedir (Tortop, 1975: 161). Üçüncü özelliği ise ombudsman kurumunun yargı organı niteliğine bürünüp kesin ve bağlayıcı kararlar alamamasıdır. Aksi takdirde, kurumun yargı organının bir alt organı haline gelmesi sonucu hukuk sistemimiz içerisinde yer alan mevcut bir kurumdan farkı kalmayacağı açıktır. Bu üç ayırt edici özelliği göz önünde bulundurduğumuz zaman ombudsman kurumunun en kısa tanımını şu şekilde yapabiliriz; Ombudsman Kurumu idarenin eylem, işlem ve faaliyetlerini denetleyen, fakat kesin ve bağlayıcı hüküm içeren karar alma yetkisi olmayan bağımsız bir devlet organıdır (Erhürman, 1998: 88-89).

Ombudsman Kurumu'nun geniş anlamda tanımını yapmak gerekirse şu şekilde ifade edebiliriz; Yasama organı tarafından atanan, hükümete ve yasama organına karşı bağımsız olan, idarenin haksız eylemlerinden dolayı zarar gören vatandaşların sözlü veya yazılı başvuruları sonucu ve gerektiği zamanda re'sen harekete geçen, idarenin her türlü işlemleri üzerinde araştırma yapmak için geniş bir denetleme yetkisi ile donatılmış, idarenin vatandaş aleyhinde olan haksız eylemlerini ortaya çıkartmak, idarenin yasalar çerçevesinde hareket etmesini sağlamak, kesin ve bağlayıcı hükümler vermeden önerilerde

bulunmak ve kamu hizmetlerinin vatandaşa sunulurken herhangi bir haksızlığı önlemek amaçlarını taşıyan bağımsız bir denetim kurumudur (Oytan, 1975: 195-196).

1.2. Ombudsman Kurumu'nun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Ombudsman Kurumu ilk defa 1809 yılında İsveç Anayasası'nda yer almış ve bu tarihten sonrada Anayasal bir kurum olma özelliğini kazanmıştır. İsveç Kralı On İkinci Charles'in (Şarl) 15 yaşında 1697'de tahta geçmiştir. İsveç Kralı On İkinci Şarl, 1709'da Poltava Savaşı'nda Rusya Devleti karşısında bozguna uğrayarak Padişah III. Ahmet döneminde Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Osmanlı Devleti'nde misafir ve özgür olarak ikamet eden bir o kadarda ülkesinden uzakta olduğu için kendisini esir gibi hisseden Kral Şarl misafirliği süresince Edirne dolaylarında bulunan Demirtaş Paşa'nın konağında 5 yıl kadar kalmıştır. Bu arada bizden biri olarak benimsendiği için "Demirbaş Defteri"ne kaydedilmiştir. Bu sebepten dolayı kendisine Demirbaş lakabı takılarak o günden sonra tarihe Demirbaş Şarl olarak geçmiştir (Fendoğlu, 2011: 59-60; Demir, 2002: 47-48).

Demirbaş Şarl, Osmanlı Devleti'ndeki zorunlu ikametini sürdürürken, İsveç'te krallarının yokluğundan kaynaklanan huzursuzluk ve düzensizlik hakimdi. Demirbaş Şarl henüz Osmanlı Devleti'nde ikamet etmekte iken ülkesindeki sorunları düzeltmesi, kendi adına karar alması, halkın huzurunun sağlanması için kamu idarelerini ve kamu görevlilerini denetlemesi, gerektiği zaman kurum veya görevliler hakkında yasal işlem yapması, halkın hakkını koruması ve ülkesine döndüğü zaman yokluğunda yaşanan olayları kendisine ayrıntılı bir biçimde rapor etmesi için bir kişiyi (Hogste Ombudsman)⁴ görevlendirmesi ile Ombudsman Kurumu tarihteki yerini almıştır. Daha sonradan 1809 yılında İsveç Anayasası'nda anayasal bir kurum olarak da kabul edilmiştir (Mutta, 2005: 52; Tortop, 1975: 161).

Demirbaş Şarl, 1714 yılında ülkesine döndüğü zaman kendisine yokluğunda meydana gelen olayları anlatan bir rapor sunulmuştur. Ombudsman, Kral'ın yokluğunda halkın şikayetlerini ve sorunlarını kral adına dinlemiş, şikayetleri ilgili kurumlarla iletişime geçerek çözümlemiş ve geçen süre zarfında edindiği tecrübeler sayesinde kamu kurumlarının ve

4 İsveç'te Kral'ın yokluğunda yöneticilerin ve yargıçların yasalara uyup uymadığını kontrol edecek, vatandaşların haklarını yöneticilerle karşı koruyacak, ülkesinde bulunmayan Kral'ın gözü kulağı olacak ve işleri Kral adına takip edecek olan kişi. Bu görevliyi ombudsman olarak adlandırmakla birlikte günümüzde İsveç ve Finlandiya'da halen görevde bulunan adalet şansölyelerinin (Justitiekansler) kökenlerinin de bu görevliye dayandırıldığı kabul edilmektedir. Bkz. AYKAÇ, Burhan; Şenol Dursun; Hüseyin Yayman (der.), Türkiye'de Kamu Yönetimi, Yargı Yayınevi, Ankara 2003, s. 470.

personelinin görevleri adına nasıl daha etkin bir yapılanma içerisinde olması gerektiğini raporunda belirtmiştir. Bu rapordan çok etkilenen ve yokluğunda ülkesinin bu kurum tarafından son derece iyi bir biçimde denetime tabi tutulduğunu gören Kral, geçici olarak atadığı Ombudsman'ı kalıcı hale getirmiştir (Mutta, 2005: 53).

Ombudsman Kurumu'nun resmi kökeni olarak İsveç kabul edilmekle birlikte kurumun ilk örneklerine İslam topraklarında rastlamaktayız (Tayşi, 1997: 108). Demirbaş Şarl Osmanlı Devleti'ndeki zorunlu ikameti süresince (1709-1714) Osmanlı Devleti'ni ve toplum yaşantısını ciddi ve tarafsız bir gözle incelemiştir. Bu incelemeleri sonucunda Muhtesip, Divan-ı Hümayun, Kazasker (Kadıasker), Kadı, Ahilik gibi kurum ve görevlilerin halkın kamu personeli hakkındaki şikayetlerini Padişah adına kabul edip inceledikten sonra zaman kaybetmeden karar verdiklerini, halkın kamu personelinin haksız ve kişisel eylemlerinden zarar görmesini engelleyip kamu personelinden zarar gören kişilerin zararını telafi ettiklerini gözlemlemiştir (Altuğ, 2002: 54). Yukarıda sayılan kurumlardan ombudsman kurumunun temellerini atan ve günümüz ombudsman kurumu anlayışında faaliyet gösteren tek unsur olarak Kadı'yı gösterebiliriz. Diğer unsurlar sadece benzer nitelik taşıdığı için burada değerlendirmeye alınmamıştır. Konu bütünlüğünün sağlanması açısından Kadılık makamı aşağıda kısaca incelenmiştir.

1.2.1. Kadı

Kadı'nın diğer bir adı da "Hakimü's Şer-i"dir. Kadı, İslam hukukunda şerita göre hüküm veren, şeriat mahkemelerinin başında bulunan, görev yaptığı yerde yönetim ve denetim yetkileri olan bir yargıçtır (tdk.gov.tr, 2012). Merkezden atanan kadılar, adli teşkilatın başı olmalarının yanında idari ve beledi yetkiler gibi bir çok görevi ifa etmişlerdir. Bu görevler arasında hakimlik, belediye başkanlığı ve mülki idare amirliği görevleri vardır. Bu anlamda kadı, görev yaptığı yerde yargıç, mülki idare amiri, emniyet müdürü ve belediye başkanı görevlerini yürütmektedir (Kaya, 2007: 102). Günümüzde mesleğinde başarılı ve ön plana çıkmayı başarmış il emniyet müdürlerinin vali olarak atanmasının bu geleneğin bir uzantısı olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Kadılar bir yandan yargı makamını temsil ederken diğer yandan da halkın şikayet ve dileklerini Divan-ı Hümayun'a ileten kişilerdir. Kadılar devlet ile vatandaş arasında bir köprü görevi görmektedirler (Avşar, 2007: 49-50).

Kadılar, medrese (yüksek öğrenim) eğitimi alanlar arasından tayin edilirdi. Kadıların ilgilendikleri konular ve sahip oldukları yetkileri çok

geniştir. Temel görevleri halkın kendi arasında yaşanan anlaşmazlıkları çözmektir. Bunun yanında padişahın emrettiği her alanda (iktisadi, idari, askeri, belediye işleri) görev yapmaktadırlar. Her türlü dava ile ilgilenmek görevleri arasındadır. Bu davalar arasında alacak, borç, miras, nikah akdi, yetim mallarının korunması, korunmaya muhtaç olan kişilere vasi tayini, taşınır veya taşınmaz vakıf mallarının denetimi konusunda meydana gelen sorunlarla ilgilenmek kadının görevleri arasındadır (Aköz ve Yörük, 2004: 123-124).

1.3. Ombudsman Kurumu'nun Özellikleri, Görevleri, Yetkileri, Göreve Getirilmesi ve Başvuru şekli

Bir denetim kurumunun ombudsman kurumu olarak tanımlanabilmesi için ilk önce bağımsız olması gerekmektedir. Bunun yanında tarafsız olmalıdır. Bu tarafsızlığından kaynaklanan güvenilirliği tartışmaya açık bir durumda olmamalı ve akıllarda soru işareti kalmamalıdır. Bu unsurlar kurumun görev tanımından, yasama organı tarafından kendisine verilen yetkilerden ve sahip olduğu statüsünden kaynaklanmaktadır. Bu sayede ombudsmanlık kurumu yargı dışındaki diğer denetim kurumlarından farklılıkları itibari ile ayrılabilir. Ombudsman Kurumu'nun en belirgin özelliği vatandaş ile idare arasında meydana gelen sorunları konu edinmesidir. Gerçek kişiler arasında meydana gelen sorunlarla ilgilenmemekle birlikte bu kişilerden biri vatandaş diğeri de kamu personeli olduğu ve konu idari bir nitelik taşıdığı takdirde ombudsmanlık kurumu devreye girmektedir (Temizel, 1997: 39-40).

Ombudsman Kurumu'nu yargı organından ayıran temel farkı vatandaş ile idare arasında yaşanan sorunları ve uyuşmazlıkları gidermek amacının ilk amaç olmamasıdır. Bu, daha sonraki aşamaları ifade etmektedir. Ombudsman ilk olarak şikayeti dinlemekte ve bu şikayetin gerçekten idarenin işlem ve eylemleri sonucu meydana gelip gelmediğini tespit etmeye çalışmaktadır. Ombudsman'ın adı geçen konu hakkında hazırlamış olduğu rapor üzerinden vatandaş ve idare arasında meydana gelen uyuşmazlık çözüme kavuşturulabilmektedir. Çünkü ombudsman bir yargıç değildir. Bu sebepten dolayı şikayet üzerine ombudsmandan hemen bir karar vermesinin beklenmesi doğru değildir. Ombudsman'ın herhangi bir yaptırım gücü olmamakla birlikte sadece idareye yaptığı hatayı ve vatandaşın mağduriyetini göstermekle görevlidir (Esgün, 1996: 262). Bu sayede de kamu yönetimi sistemi daha etkin ve vatandaş odaklı bir hale gelmektedir.

Herhangi bir yaptırım gücünün olmamasının yanında ombudsmanın idare üzerinde ciddi bir ağırlığı vardır. Bu ağırlık kurumun anayasa ile

desteklenmesi sayesinde son derece güvenilir ve tarafsız bir kurum olmasından kaynaklanmaktadır (Işıkkay, 2012) .

Ombudsman Kurumu'nun yaptığı denetimlerin hedefinde yönetim vardır. Bazı ülkelerde ombudsmanın yargı organını da denetlediği görülmektedir. Ombudsman, İsveç ve Finlandiya gibi ülkelerde yargıçların konumu diğer kamu personeli ile aynı seviyede olduğu için yargı organını da denetlemektedir. Bu ülkelerde her ne kadar yargı üzerinde bir denetim yetkisi olsa da ombudsman kesinlikle bir yargıç değildir. Ombudsman olarak seçilen görevlinin bir hukukçu veya akademisyen olup olmadığı önemli değildir. Ombudsman yasama organı tarafından atanmakta ve yasama organına karşı bağımsız olmakla birlikte yürütme organına karşıda aynı şekilde bağımsızdır. Ombudsman, yönetimin kötü uygulamalarından dolayı mağdur olan vatandaşların herhangi bir şekil şartına gerek olmayan başvuruları ile harekete geçen; bütün kamu kurumları üzerinde geniş bir denetleme yetkisi olan; idarenin haksız uygulamalarını araştırmaları ile ortaya çıkaran; idarenin yasalara uymasını denetlemeleri ile teminat altına alan; hazırlamış olduğu raporları yılın belirli zamanlarında parlamentoya sunup idarenin daha verimli ve ilkeli çalışmasını amaç edinen bir kişidir (Avşar, 2007: 66-68).

Ombudsman olarak görevlendirilecek kişinin seçiminde genel uygulama kişinin devlet kademesinde daha önce görev yapmış, devlet gelenek ve göreneklerine hakim ve idareci konumunda bulunmuş kişilerin seçilmesidir. Bunun yanında, toplumun her kesiminden erkek veya kadın aday olarak gösterilebilmektedir. Ombudsman olarak seçilecek olan kişinin tarafsız olma özelliğini koruyabilecek, görevini kişisel menfaatlerinden üstün tutabilecek, dürüstlüğü ile çevresinde tanınan ve hukuk konusunda bilgi sahibi olan kişiler arasından seçilmesi önem taşımaktadır (Küçüközyiğit, 2006: 100-101).

1.3.1. Ombudsman'ın Görevleri

Kamu yönetimi ile vatandaş arasında meydana gelen sorunları tarafsız biçimde inceleyip her iki tarafın razı olacağı bir çözüm yolu bulmak amacını taşıyan ombudsmanların görev alanını kamu yönetimi oluşturmaktadır. Ombudsman yasanın kendisine tanıdığı yetkilerden güç alarak bütün devlet kurum ve kuruluşlarını, yerel yönetimleri, bağımsız kamu yönetim kurumlarını veya hizmet alanlarını denetlemekle görevlidir (Avşar, 2007: 68).

Ombudsman Kurumu'na uygulamalarında yer veren ülkelerde ombudsmanın görev alanı iki ana başlık altında değerlendirilmektedir. Bunlar: Ombudsman'ın görev alanı ve Ombudsman'ın görev alanına giren kuruluşlardır (Temizel, 1997: 10).

1.3.2. Ombudsman'ın Görev Alanı

Ombudsmanın temel görev alanı kamu yönetimidir. Vatandaşların kamu yönetiminin işleyişinden kaynaklanan sorunları ombudsmanın ilgi alanına girmektedir (www.ombudsman.gen.tr, 2012).

Ombudsman, meydana gelen olumsuzluğun sebebini araştırırken bu sorunun hangi kamu organından kaynaklandığını değil, hangi idari fonksiyon gerçekleştirilirken ortaya çıktığına bakmaktadır. Bu sebepten dolayı hangi kamu kurumu tarafından yapılırsa yapılsın idari işlemler, idari eylemler ve idari davranışlar ombudsmanın yetki alanına girmektedir (Eren, 2000: 86).

Dikkat edilmesi gereken husus ombudsmanın özel kişiler arasında meydana gelen anlaşmazlıklarla ilgilenmediğidir. Görev alanına yasama ve yargı organlarının işlemlerini denetlemek dahil değildir. Aski takdirde ombudsman kurumu yargı organının ikamesi durumuna gelir ki buda yargı erkinin yetkisinin ikiye bölünmesine ve hatta yargı organının görev yapamamasına sebep olabilmektedir (Eren, 2000: 86).

Kişilerin Hak ve Özgürlüklerinin Korunması: Dünyada uygulama alanı bulan tüm ombudsman kurumları kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve hukukun üstünlüğü ilkesine dayanarak demokratik bir ortam yaratmak amacı ile kamu yönetimi içerisinde çalışmaktadır (International Conference European Standards and Ombudsman Institutions in Southeast Europe, 2002, www.csd.bg, 2012). Ombudsmanın vatandaşın temel hak ve özgürlüklerini korumak için varolduğu ülkelerde kişilerin hak ve özgürlükleri Anayasa ve yasalarla teminat altına alınmıştır (Temizel, 1997: 41).

Kişilerin Kötü Yönetime Karşı Korunması: Ombudsmanın temel amacı kişileri yönetimin kötü işlemesi, hiç işlememesi veya zamanında işlememesi nedeniyle uğranılan zararlardan korumaktır (Temizel, 1997: 42).

Kişiler ve İdare Arasında Hakkaniyetin Sağlanması: İdare ile vatandaş arasında yaşanan sorunların hakkaniyet çerçevesinde çözülebilmesi için vatandaşın tek yapabileceği iş yargı yoluna başvurmaktır. Fakat yargı organının yasanın açık hükmü karşısında yapabileceği çok fazla bir fonksiyonu yoktur. Bunun yanında, hakkaniyete aykırı olan sonuçlar doğuran unsur yargı organının kendisi tarafından alınmış bir karardan dolayı da kaynaklanabilmektedir. Hakkaniyet ilkesine aykırı olacak gerekçesi ile hiçbir yargı mensubu yasanın açık hükmünü uygulamama gibi bir durumda olamaz (Temizel, 1997: 46).

Kişiler ve İdare Arasındaki İlişkilerin İyileştirilmesi: Ombudsman, kişi ve idare arasında yaşanan olumsuzlukların çözülmesi için çaba gösterirken, ilişkilerin yumuşatılması ve uzlaşmacı bir yolun takip edilebilmesi için kişi ve idare arasında darbeleri azaltıcı bir hava yastığı görevi görmektedir. Ombudsman idarenin uygulamalarından zarar gördüğünü beyan eden vatandaşın şikayeti veya kendisinin tespit ettiği olumsuzluklar üzerine kendiliğinden harekete geçerek kişilerin idare karşısında uğramış olduğu haksızlığı ortaya çıkartmak için geniş bir soruşturma yetkisi ile görev yapmaktadır. Ombudsman kamu personelinin işlemleri sırasında yasalara uygun olarak hareket etmesini ve hizmetlerin vatandaşa sunulurken daha iyi kalitede sunulabilmesi için fikirler beyan ederek kamu yönetiminin ve kişilerin arasındaki ilişkileri yumuşatma ve iyileştirme işlevi görmektedir (Oytan, 1975: 196-214).

İdari Yargının Yükünün Hafifletilmesi: Ombudsman Kurumu şikayetler üzerinde bir ön inceleme yaparak bu şikayetin yargı organına gitmeden nasıl çözülebileceği konusunda bir değerlendirme yapmaktadır. Ombudsman değerlendirmeleri sonucunda bu şikayeti yargı organına gitmeden çözüme kavuşturduğu takdirde yargının yükünü hafifletmiş olmaktadır. İdari açıdan değerlendirecek olursak ombudsman vatandaşı zarara sokan idarenin hatalı işlemini geri almasını veya düzeltmesini talep ederek sorunu kaynağında ve yargıya gitmeden çözülebilmesini sağlamaktadır (Süler, 2010: 163).

Burada dikkat etmemiz gereken önemli husus ombudsmanın yargı yükünü hafifletirken kesinlikle yargının ve yargıçların yerine geçmediği, onların bir ikamesi konumuna gelmediği hususudur. Ombudsman sadece şikayetleri tarafsız bir biçimde inceleyip konunun yargıya gitmeden çözülebilecek özellikte bir konu olup olmadığına karar verdikten sonra şikayetin kaynağına inerek bir çözüm yolu bulmaya çalışmaktadır (Şengül, 2012).

Şikayete konu olan sorun idarenin kendisi tarafından çözülebilecek nitelikte ise idareye bu sorunu çözmesi adına ombudsman tarafından uyarılarda bulunmaktadır. Bu sayede sorun henüz kaynağında iken çözülebilmekte ve yargı organına gitmesine fırsat verilmeden mahkemelerin ve hakimlerin iş yükünün gereksiz yere çoğaltılmasının önüne geçilmiş olmaktadır (Süler, 2010: 163).

1.3.3. Ombudsman'ın Görev Alanına Giren Kuruluşlar

Ombudsmanın görev alanı devlet kurumları ile sınırlıdır. Yerel yönetimler, kamu idareleri, kamu hizmeti gören kuruluşlar ve kamu personeli kimliği altında görev yapan gerçek kişiler ombudsmanın görev alanı içerisindedirler.

Ombudsman sisteminin uygulandığı ülkelere göre bu görevlerin tümü veya bir kısmı görev alanına dahil edilebildiği gibi hariç de tutulabilmektedir. Bazı ülkelerde yargı organı, parlamento ve silahlı kuvvetler ombudsmanın görev alanında tutulmaktadır (Avşar, 2007: 75).

Özellikle İskandinav ülkelerinde ombudsmanın görev alanı oldukça geniş tutulmuştur. Örneğin İsveç Ombudsmanı'nın görev alanı çok geniştir. Yerel yönetimler, bütün kamu kurum ve kuruluşları, kamu personeli, İsveç Kilisesi, kilise mensupları ve silahlı kuvvetlerin üst düzey personeli ombudsmanın görev alanına dahildir. Bunun yanında, İsveç Ombudsmanı'nın görev alanına dahil olmayan unsurlar ise; Parlamento üyeleri, Parlamento'nun İdari ve Temyiz birimlerinin üyeleri, Seçim İnceleme Komitesi, Parlamento Genel Sekreterliği üyeleri, İsveç Merkez Bankası Yönetim Kurulu yöneticisi ve yönetici yardımcıları, Milli Borç Ofisi yönetim kurulu ve komisyon üyeleri ile baş kontrolör, belediye konseyleri üyeleri ve başsavcıdır (Avşar, 2007: 75).

1.3.4. Ombudsman'ın Yetkileri

Ombudsmanların çok geniş araştırma, inceleme ve denetleme yetkilerinin olmasının yanında kurumlar üzerinde yaptırım uygulama gibi bir yetkisi yok denilebilecek kadar sınırlıdır. Bunun yanında yaptırım gücünün bir ikamesi olarak değerlendirebileceğimiz öneri, ikna ve kamusal eleştiri yapma yetkileri mevcuttur. Ombudsmanın kendisine ulaşan şikayetler hakkında elde ettiği bulgular sonucunda varmış olduğu çözüm yolu için idareye yaptırım uygulayamamakta, ancak tespit ettiği hataları idareye bildirerek düzeltilmesini sağlamak, idarenin bu önerileri dikkate almaması sonucunda bunu Parlamentoya bildirmek ve kamuoyuna açıklama yetkisi vardır (Özden, 2010: 46; Temizel, 1997: 53).

Ombudsman Kurumu'nun en etkili unsuru, kamu yönetiminin yanlışlarını kamuoyuna duyurabilme yetkisidir. Ombudsman, gerekli gördüğü takdirde, hak ve özgürlük ihlallerine karşı kamuoyu oluşturabilme gücüne sahiptir. Ombudsman kamu yönetiminin olumsuzluklarını araştırmaları sonucu tespit ederek bulgularını kamuoyuna açıklama sureti ile vatandaşın idare üzerindeki demokratik denetimini sağlamaktadır (Temizel, 1997: 54).

Ombudsman görevini yerine getirirken ilgili kurumlardan her türlü belge ve bilgi isteme hakkına sahiptir. Hiçbir kurumdan emir almaz ve baskı görmesi kabul edilemez. İncelemeleri sonrasında tespit ettiği haksız eylemlerden dolayı bu eylemleri gerçekleştiren kamu personelinin mahkemeye verme yetkisi vardır. Bunun yanında, ombudsmanın araştırmaları sırasında gerçekleştirmiş olduğu eylemlerden dolayı yargılanmaları ve görevini yapmaması için

tutuklanmaları kesinlikle söz konusu değildir. Bu konuda dokunulmazlıkları ve bağımsızlıkları söz konusudur (Payaslıoğlu, 1969: 7-8).

1.3.5. Ombudsman'ın Statüsü ve Göreve Getirilmesi

Ombudsman kişi ve kurum olarak tarafsız ve bağımsız statüye sahiptir. Hiçbir kurum veya makamdan emir almadan, taraf tutmadan ve kişisel yorumunu araştırmalarına dâhil etmeden sadece vatandaşın idare karşısında içine düştüğü çıkmazdan kurtulabilmesi için çözüm yolları aramaktadır (Kestane, 2006: 133).

Genellikle ombudsman parlamento tarafından atanmaktadır. Bununla birlikte incelemeleri sırasında, parlamentoya karşı tam bir bağımsızlık içerisinde. Parlamento, ombudsmanı seçmek ve gerekli şartların varlığı söz konusu olduğunda görevden almakla yetkilidir. Fakat parlamento ombudsmana hiçbir şekilde talimat veya emir veremeyeceği gibi çalışmaları sırasında da onu yönlendiremez. Bazı ülkelerde ombudsmanlar yürütme organı tarafından atanmakla birlikte bu uygulama çok yaygın değildir. Ombudsmanı vatandaşların demokratik yollarla seçtiği kişilerden oluşan parlamentonun ataması demokrasi ve bağımsızlık hususlarında ombudsmana yasal bir güç vermektedir. Bu kurala istisna gösterilebilecek üç ülke bulunmaktadır. Birincisi, İngiltere’de ombudsman hükümetin önerisi ile Kraliçe tarafından atanmaktadır. İkinci olarak İrlanda’da parlamentonun kararından sonra Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır ve üçüncü olarak da Fransa bu konuda farkı bir uygulama içerisinde. Fransa’da Ombudsman (Mediateur) Cumhurbaşkanı’nın imzasından sonra Bakanlar Kurulu kararı ile atanmaktadır (Moller, 1994: 38; Tortop, 1975: 5).

Ombudsmanların bağımsız bir statüye sahip olmaları: Ombudsman Kurumu’nun dayandığı Anayasal ve diğer yasa metinlerinden; ombudsmanın atanma şeklinden; dokunulmazlık özelliğinden ve başka bir görevin ombudsman olan kişi tarafından yürütülememesinden; ombudsmanın eylemleri üzerinde herhangi bir kurumun dış denetim yapamamasından; maddi açıdan bağımsız olma özelliğinden ve bütün kamu kurumlarını denetleme yetkisinin olmasından kaynaklanmaktadır (Temizel, 1997: 56).

Ombudsmanlar parlamento tarafından atanmakla birlikte Cumhurbaşkanı, Hükümet veya başka bir organ tarafından atansalar dahi görevlerinden alınmaları ancak parlamento kararı ile olmaktadır. Buradaki amaç ombudsmanın iktidar karşısında bağımsızlığını sağlamaktır. Ombudsmanlar parlamentoya karşı bağımsız olmakla birlikte başarısızlık, görevi kötüye kullanma, yetersizlik, yeteneksizlik ve ihmalkârlık suçlamalarının yanında görevini yerine

getiremeyecek ölçüde olan sürekli hastalık yüzünden parlamento tarafından görevden alınabilmektedirler. Ombudsmanlar genellikle 4 veya 7 yıl arasında görev yapmakla birlikte bazı ülkelerde görev süresi dolan ombudsman, bağımsızlığına zarar gelmemesi için tekrar seçilemezken bazı ülkelerde iki dönem üst üste görev yapabilmektedir (Altuğ, 2002: 28).

Ombudsmanın görev yaparken bağımsızlığından ve tarafsızlığından taviz vermemesi, hiçbir özel veya tüzel kişinin veya kurumun baskısı altına girmemesi için parlamentonun belirlediği sınırlar içerisinde harcama yapma özgürlüğü vardır. Harcamaları Maliye Bakanlığının kendilerine tanımış olduğu bütçe dahilinde olmaktadır (Altuğ, 2002: 28-29).

1.3.6. Ombudsman'a Başvuru Şekli

Bir vatandaşın ombudsmana başvuru yapabilmesi için genellikle tüm idari yolların tükenmesi gerekmektedir. Ombudsmana başvuru, en son aşamayı teşkil etmektedir. Ombudsmanı diğer denetim organlarından ayıran en önemli özelliği başvuru sırasında herhangi bir şekil şartı içermemesidir. Başvuru doğrudan, masrafsız ve kolay olarak yapılabilmektedir. Şikayette bulunan vatandaştan herhangi bir ücret talep edilmemekte ve her başvuru büyük bir ciddiyetle değerlendirmeye alınmaktadır. Ombudsmana sözlü yoldan yapılan şikayetlerinde yazılı hale getirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden görevliler sözlü şekilde şikayette bulunan vatandaşlara yazılı dilekçe konusunda yardım etmektedirler. Sonuç itibari ile ombudsmana hem sözlü hemde yazılı bir biçimde başvuruda bulunulabilmektedir (Özden, 2010: 41).

İlke olarak ombudsmana başvuru sırasında herhangi bir ücret talep edilmemekle birlikte bu konuda Yeni Zelanda Ombudsmanı istisnai bir durum sergilemektedir. Yeni Zelanda Ombudsmanı vatandaştan yaptığı her başvuru için harç adı altında ücret talep etmektedir. Şikayetleri sözlü olarak kesinlikle kabul etmemekte, yazılı dilekçeye mutlaka delil ve belgelerinde eklenmesi gerekmektedir. Bu şekilde ombudsmana yapılan gereksiz başvuruların sayısının azaltılması amaçlanmaktadır (Baylan, 1978: 75).

2. FARKLI ÜLKELERDE OMBUDSMAN KURUMU UYGULAMALARI

1713 yılında İsveç'te temelleri atılan ve 1809 yılında ise İsveç Anayasası'na girerek Anayasal güvenceye kavuşan Ombudsman Kurumu İskandinav topraklarında doğmuş bir kurumdur. Bu sebepten dolayı kurumun temel özellikleri İskandinav ülkelerine göre şekillenmiştir. Zaman ilerledikçe

insan haklarına saygıyı ön planda tutan, farklı kültüre, sosyal ve siyasi yapıya sahip ülkelerde ombudsman kurumunu kendi kamu yönetimi sistemlerine dahil etmişlerdir. Temel özellikleri değişmemekle birlikte her ülke kendi sistemine ve ihtiyacına göre kurumu şekillendirmiştir (Temizel, 1997: 59; Kestane, 2006: 132; Baylan, 1978: 13; Altuğ, 2002: 9).

Avrupa Ombudsmanı ve Avrupa Birliği'ne dahil olan ülkelerin sahip olduğu ombudsman kurumları birbiri ile karıştırılmaması için Avrupa Ombudsmanı aşağıda kısaca incelenmiştir.

3. AVRUPA OMBUDSMANI (THE EUROPEAN OMBUDSMAN)

Avrupa'da birleşik bir devlet kurma fikri çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. İlk fikir sahipleri Napolyon Bonapart ve Victor Hugo'dur. Victor Hugo birleşik bir devlet kurma fikrini sözleri ile ifade ederken Napolyon Bonapart ise bu düşüncesini eyleme dökmüştür. Temel olarak ilk birlik siyasi ve askeri alanda kurulacak ve ardından da ekonomi ve sosyal alana yayılarak nihayetinde de birleşik bir devlet kurulmuş olacaktı. Tarihten gelen bu istek ile 1993 yılında Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasındaki dayanışma Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile resmileştirilmiştir (Abdioğlu, 2007: 86).

7 Şubat 1992 yılında Maastricht'te imzalanan AB Anlaşması ile birlik dahilinde yaşayan insanların daha demokratik bir ortamda yaşamaları, kişisel özgürlüklerin korunması, birçok ülkenin bir arada bulunduğu birlik içerisinde kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunları en aza indirilmesi ve her bireyin insanlık onuruna yakışır bir hayat yaşamasına yardımcı olabilmek için "Avrupa Ombudsmanı" (The European Ombudsman, AO) oluşturulmuştur (Temizel, 1997: 36).

İlk Avrupa Ombudsmanı Jacop Söderman'dır. Jacop Söderman, iki dönem olmak üzere, Temmuz 1995'den 31 Mart 2003'e kadar Avrupa Ombudsmanı olarak hizmet vermiştir (www.europarl.europa.eu, 2012).

Günümüzde görev yapan Avrupa Ombudsmanı, eski Yunanistan Ulusal Ombudsmanlık görevini yürütmüş olan P.Nikiforos Diamandouros'dur. P.Nikiforos Diamandouros AP tarafından 1 Nisan 2003 tarihinde göreve getirilmiştir. 11 Ocak 2005 tarihinde ise görev süresi dolan ombudsman AP tarafından yapılan yeni bir seçimle birlikte görev süresi uzatılmıştır (www.mess.org.tr, 2011).

3.1. Avrupa Ombudsmanı'nın Göreve Getirilmesi ve Statüsü

Avrupa Ombudsmanı, AP üyelerinin mutlak çoğunlukla aldığı karar ile atanmaktadır. Avrupa Ombudsmanı, Avrupa Adalet Divanı (AAD) ile aynı statüye sahiptir (Temizel, 1997: 36). Avrupa Ombudsmanı'nın görev süresi AP'nin görev süresi ile aynıdır. Ombudsman görev süresi boyunca tamamen bağımsızdır. Görevi sırasında hiçbir kurum, kuruluş, makam veya kişiden talimat alamayacağı gibi kendi yapması gereken işler için yardım talebinde de bulunamaz. Görevde olduğu süre boyunca özel veya kamu kurum ve kuruluşlarında görev alamaz. Ticari amaç taşıyan bir organizasyona dahil olamaz. Ombudsman görev süresi dolduktan sonra uygun görüldüğü takdirde yeniden seçilebilmektedir. Avrupa Ombudsmanı görevini kötüye kullandığı, tarafsız bir biçimde hareket etmediği, görevini ihmal ettiği veya sürekli hastalık gibi kasıtlı olmayan sağlık sorunlarının varlığı durumunda AP'nin isteği ile AAD tarafından görevinden alınabilmektedir (Avşar, 2002: 62).

3.2. Avrupa Ombudsmanı'nın Görev Alanı ve Yetkileri

Avrupa Ombudsmanı, AAD ve ilk derece mahkemesinin ilgilendiği yargı işlevleri haricinde, Birlik içerisinde bulunan kurum ve kuruluşlardan kaynaklanan kötü yönetimden dolayı zarar gören vatandaşların şikayetlerini incelemektedir (Temizel, 2002: 36).

Avrupa Ombudsmanı'nın görev alanı sadece AB sınırları dahilindedir. Avrupa Ombudsmanı, Avrupa Komisyonu (European Commission, Avrupa Toplulukları Komisyonu, AK)⁵, Avrupa Birliği Konseyi (Council of the European Union, AB Konseyi), ve AP gibi AB'ye özgü kurum ve kuruluşları kötü yönetime karşı şikayet üzerine veya re'sen denetlemektedir (Avşar, 2007: 62). Avrupa Ombudsmanı üye ülke vatandaşlarının AK, AB Konseyi, AP, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (Court of Justice of the European Communities, ATAD), Ekonomik ve Sosyal Komite (Economic and Social Committee, ESK), Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi (Committee of the Regions of the European Union, BK), Avrupa Para Enstitüsü (European Monetary Institute, APE), Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank, AMB) ve Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank, AYB) hakkında yapacakları şikâyetleri değerlendirmeye almaktadır (Şafaklı, 2009: 177).

5 Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü (İngilizce-Türkçe), (ed. Mustafa Dönmez, Prof. Dr. Tuğrul Arat, Prof. Dr. Ayfer Altay, Prof. Dr. Berrin Aksoy, Doç. Dr. Sanem Baykal), Matus Basımevi, Ankara 2009, s. 353. Adı geçen eserde yazarlar Avrupa Komisyonu'nu Avrupa Toplulukları Komisyonu olarak değerlendirmişlerdir.

3.3. Avrupa Ombudsmanı'na Başvuru Şekli

Avrupa Ombudsmanı'na başvuru yapabilmek için üye ülkenin vatandaşı olmak gerekmektedir. Şikayet konusu AB kurum ve kuruluşlarının kötü yönetimi olmak zorundadır. Ombudsmana tüzel kişiliğe sahip olanlarda başvuru yapabilmektedir. Gerçek kişilerin vatandaşlık bağının olması temel şart olmakla birlikte tüzel kişilerin üye bir devlette merkezlerinin bulunması yeterli sayılmaktadır (Altuğ, 2002: 135).

Başvuru sahipleri başvurularını ombudsmana mektup, belgegeçer (faks) ve elektronik posta yoluyla veya doğrudan iletebilirler. Başvurular bir şikayet formu doldurularak yapılmaktadır. Başvuru formu ombudsmanın ofisinden temin edileceği gibi internet sitesinde de elde edilebilir (Avşar, 2007: 63).

Avrupa Ombudsmanı'na başvurularda bireyler AB'ne dahil ülkelerin resmi dillerinden herhangi birisi ile başvuru yapılabilen ve aynı dil ile cevap alabilmektedirler. Burada resmi dil genellikle başvuru sahibinin ana dilini ifade etmektedir. Avrupa Ombudsmanı'na başvuru süresi olayın meydana geldiği veya başvuru sahibinin olay hakkında bilgi sahibi olduğu günden itibaren en fazla iki yıldır. Bu süreyi aşan şikayetler incelemeye alınmamaktadır. Başvuru sahibi kimliğinin saklı kalmasını ombudsmandan isteme hakkına sahiptir. Bunun yanında, şikayete konu olan kurum ve görevlilerin kimliklerini, yer ve zamanını açıkça ombudsmana bildirmek zorundadırlar (Abdioğlu, 2007: 87).

4. OMBUDSMAN KURUMU'NUN TÜRKİYE MODELİ: KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU

İsveç kökenli olan ombudsman kelimesinin yerine Türkçe'de aynı anlama gelebilecek; bunun yanında kurumu ve kurumun görevlerini adı ile tam olarak karşılayabilecek bir kelimenin bulunması veya türetilmesi önem taşımaktadır (Atay, 1999: 342). Türkiye'de kurum hakkında tartışmaların başladığı ilk günden günümüze kadar geçen süre içerisinde de ombudsman kelimesi yerine "Kamu Denetçisi" teriminin kullanılması tercih edilmiştir. "Kamu Denetçisi" terimi *Yedinci ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planları*'nda da kabul görerek yazıya geçirilmiştir (Kestane, 2006: 137).

1982 Anayasası hazırlık çalışmalarında yeni anayasa içerisinde yer alması için Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı öğretim üyelerinin "Gerekçeli Anayasa Önerisi"⁶ adı altında hazırladığı

6 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinin İlgili Öğretim Üyeleri, *Gerekçeli Anayasa Önerisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 497, Ankara 1982.

ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını amaçlayan Kamu Denetçiliği Kurumu dikkat çekmektedir. Milli Güvenlik Kurulu, akademisyenler tarafından hazırlanan bu öneriyi kabul etmemiştir. Bunun yerine Cumhurbaşkanı'na bağlı olarak çalışacak Devlet Denetleme Kurulu (DDK)'nu kurmuştur (Saygın, 2008: 10449).

Türkiye'de Ombudsman Kurumu'nun idari yapımıza kazandırılması için ilk resmi çalışma Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000) Kamu Denetçisi Kurumu'nun kurulması için harekete geçilmesi ile başlamıştır (Avşar, 2007: 161).

59. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin (Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti) 15.07.2004 tarihli ve 5227 sayılı "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılandırılması Hakkındaki Kanun"un 42. maddesinde yerel yönetimlerin işlem ve eylemlerinden kaynaklanan sorunların çözümünde etkin bir biçimde görev yapacak ve il genel meclisi tarafından seçilecek olan "Halk Denetçisi" adı verilen yerel ombudsmanların göreve getirilmesi önerilmiştir. Uygulamada "Halk Denetçisi" adı verilen görevliler yerel yönetimlerin işlem ve eylemlerinden zarar gören vatandaşların şikayetlerini dinleyip çözüme kavuşturmak ve aracı rolünü üstlenmekle görevlendirilmişlerdi. Fakat "Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması Hakkındaki Kanun" dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Nejdett Sezer tarafından bir kez daha görüşülmesi için TBMM'ne geri gönderilmiştir (Şengül, 2007: 136).

Bunun yanı sıra 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti (Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti) Adalet Bakanlığı'nın desteği ile Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma projesine Kamu Denetçiliği Kurumu'nu da ekleyerek TBMM'ne göndermiştir. 15.06.2006 tarih ve 5521 sayılı "Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu" TBMM'de görüşülerek kabul edilmiştir. Fakat "Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu" Cumhurbaşkanı tarafından tekrar görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderilmiştir (Avşar, 2007: 163; Özden, 2010: 143).

TBMM tarafından tekrar görüşüldükten sonra aynı şekilde kabul edilen kanun Cumhurbaşkanı Ahmet Nejdett Sezer ve TBMM üyeleri Haluk Koç, Oya Araslı ile birlikte 123 milletvekilinin imzası ile kanunun iptal edilmesi talebi ile Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulmuştur. Anayasa Mahkemesi, 2006/140 Esas Sayılı, 2008/185 Karar Sayılı, 25.12.2008 Karar Tarihli, 04.04.2009 tarih ve 27190 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan kararını açıklamıştır. Sonuç; TBMM'nin aynen kabul ettiği 28.09.2006 günlü, 5548 sayılı "Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu" Anayasa'da öngörülen örgütlenme ve "erkler (kuvvetler) ayrılığı" ilkelerine ters düşebilecek bir oluşum olarak

algılanmasından dolayı Anayasa’ya aykırı olduğu gerekçesi ile iptaline ve yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmiştir (www.anayasa.gov.tr, 2011).

5. 26.01.2011 TARİHİNDE ANAYASA KOMİSYONU’NDA KABUL EDİLEN KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU KANUNU TASARISI

İdare ile vatandaş arasında meydana gelen sorunlara hızlı ve etkin bir biçimde müdahale edebilmek ve vatandaşlarını daha özgür bir ortamda yaşatabilmek için idare hakkındaki şikayetleri kabul eden ve bağımsız bir biçimde şikayet konusunu inceleyip tespit ettiği olumsuz durumlar hakkında tarafsız olarak çözüm önerileri sunan bir kuruma ihtiyaç duyulmasından dolayı Kamu Denetçiliği Kurumu’nun ülkemizde de kurulması için bir kanun tasarısı Bakanlar Kurulu imzasıyla TBMM’ne sunulmuştur (Kamu Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı, bkz. www2.tbmm.gov.tr, 2012). Bu amaçla hazırlanan “Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Tasarısı”, 15.06.2006 tarihli ve 5521 sayılı Kanun olarak kabul edilmişse de, Cumhurbaşkanı tarafından, yayımlanması uygun bulunmayan 3 üncü, 4 üncü, 9 uncu, 11 inci, 13 üncü. 15 inci, 22 ncı, 26 ncı, 30 uncu, 33 üncü, geçici 1 inci ve 41 inci maddelerinin bir kez daha görüşülmesi için, Anayasanın 89 uncu ve 104 üncü. maddeleri uyarınca 01/07/2006 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına geri gönderilmiştir (Kamu Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı, www2.tbmm.gov.tr, 2012).

Söz konusu Kanun, 28.09.2006 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda yeniden görüşülerek 5548 sayılı Kanun olarak aynen kabul edilmiş ve 13.10.2006 tarihli ve 26318 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır (Kamu Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı, www2.tbmm.gov.tr, 2012).

Ancak, yapılan başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi 27.10.2006 tarihli ve E. 2006/140, K. 2006/33 (Yürürlüğü Durdurma) sayılı Kararıyla Kanunun, Kamu Denetçiliği Kurumunun kurulmasını öngören geçici 1 inci maddesinin yürürlüğünü durdurmuş ve 25.12.2008 tarihli ve E. 2006/140, K. 2008/185 sayılı Kararıyla da Kanunun tümünü, Anayasanın 6 ncı, 87 nci ve 123 üncü maddelerine aykırı görerek iptal etmiştir. Söz konusu Karar, 04.04.2009 tarihli ve 27190 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.” (Kamu Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı, www2.tbmm.gov.tr, 2012).

6. 5982 SAYILI TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI'NIN BAZI MADDELERİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN

“Anayasa Mahkemesinin iptal Kararında belirtilen hususlar göz önünde bulundurularak, 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun çerçeve 8 inci maddesiyle, Anayasanın 74 üncü maddesinde değişiklik yapılmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulacak Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması ve inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esasların kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır. Söz konusu Anayasa değişikliği, 12.09.2010 tarihinde yapılan halkoylamasında kabul edilmiş ve kesin sonuçların 23.09.2010 tarihli ve 27708 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmasıyla yürürlüğe girmiştir.” (Kamu Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı, www2.tbmm.gov.tr, 2012).

7. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU'NUN SON DURUMU

14.06.2012 tarih ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu 29.06.2012 tarihli ve 28338 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, www.mevzuat.gov.tr, 2013).

Kamu Denetçiliği Kurumu’na ilk başvuruları kabul ettiği 29 Mart 2013 tarinden 26 Nisan 2013 tarihine kadar toplam olarak 1378 adet başvuru yapılmıştır. Başvurular posta, kamu denetçiliği kurumu internet sitesi, elektronik posta, elden ve faks yolu ile yapılmıştır. Başvuruların 549’u kurumun internet sistemi üzerinden; 476’sı posta yolu ile; 178’i elektronik posta yolu ile; 88’i elden ve 87’i de faks yolu ile yapılmıştır (www.timeturk.com, 2013).

SONUÇ

Ombudsman Kurumu’nun resmi atası olarak İsveç kabul edilmekle birlikte bu noktada önemli bir ayrıntı gözardı edilmektedir. İsveç, Ombudsman Kurumu’nu günümüz anlayışındaki yapısına kavuşturan ilk ülkedir. Bunun yanında, geçmişte kurulan ve yıkılan devletlerin idari yapısı incelendiğinde özellikle İslam devletlerinin ombudsman kurumu benzeri denetim sistemlerine sahip olduğunu da görmekteyiz.

İlk islam devletinde ve sonrasında devletin koyduğu kurallar ve resmi görevlilerin hatalarından dolayı zarar gören kişilerin şikayetlerini ve sıkıntılarını bildirebilecekleri kurumlar mevcuttu. Bu kurum ve kişilerin başlıcaları şeyhülislamlık ve kadılık kurumlarıdır.

Tarihte kurulan ve İslam kuralları ile yönetilen tüm ülkelerde de bu kurumlar her zaman için güncelliğini korumuştur. Osmanlı Devleti de bu kurumları değiştirmeden aynı şekilde kabul etmiş ve kendi devlet yönetimi yapısına dahil etmiştir. Ombudsman Kurumu'nun ise böyle bir zihniyetin ürünü olduğu kabul edilmektedir.

Ombudsman Kurumu İsveç topraklarından yaklaşık olarak 150 yıl dışarı çıkmamıştır. Bunun en büyük sebebi ise bu süre zarfında dünyada yaşanan yer kapma mücadelesinin olduğunu söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Dünya iki tane büyük savaş gördükten ve ülkeler milyonlarca insanını bu savaşlara kurban ettikten sonra taşların yavaşça yerlerine oturduğunu görmekteyiz. Özellikle 1950'li yıllar İkinci Dünya Savaşı'ndan yorgun çıkmış olan Avrupa ülkelerinin insanlık ve özgürlükler adına bir şeyler yapma zorunluluğu içerisinde kaldıkları bir zaman dilimidir. Avrupa ülkeleri bu konuda henüz ne yapacaklarına karar verememişken İsveç'te vatandaş adına faaliyet gösteren ombudsman kurumu dikkatleri çekmiştir. Bu tarihten sonra bütün Avrupa ülkeleri kuruma ihtiyaçları olup olmadığını tartışmadan sadece kendi vatandaşlarının daha özgür, huzurlu ve adaletli bir ortamda yaşayabilmeleri için kurumu ülkelerine kazandırmışlardır.

Ombudsman Kurumu'nun temel amacı vatandaşları idarenin olumsuz eylemlerinden dolayı meydana gelebilecek olumsuzluklara karşı korumaktır. Kurum her ülkede farklı isim altında görev yapsada temel amacı hiçbir şekilde değişmemektedir.

Ombudsman Kurumu'nun bu kadar fazla önemli ve değerli olmasının altındaki sır ise kurumun temel karakteristik özelliklerinde yatmaktadır. Kurum, mahkemelerin sahip olmadığı derecede esneklik ve özgürlüğe sahiptir. Görev yaptığı sırada hiç kimseden talimat almaması ve konusunda uzman olan kişiler tarafından tarafsız bir biçimde incelemelerde bulunması ombudsman kurumuna artı bir değer katmaktadır. Yargı organları tarafsız bir biçimde olayları değerlendirse de sonuçta konu hakkında bir hüküm verecek olması ve verdiği hükmün temyiz makamları tarafından bazen geri çevrilmesi mahkemelerin hem manevra kabiliyetini kısıtlamakta hem de süreci aşırı bir biçimde uzatmaktadır. Bunun aksine Ombudsman Kurumu ise incelemeleri sonucunda kesin bir hüküm vermemektedir. Zaten Ombudsman Kurumu'nun görevi hüküm vermek değil yanlış gün yüzüne çıkartmaktır. Ombudsman

Kurumu'nun en büyük özelliği adaletin aynadan yansıyan diğer yüzü olmasıdır. Hiçbir kimseye veya makama yaptırım uygulayamaz. Fakat hiçbir kimsenin veya makamın elde edemeyeceği özgürlükte soruna sebep olan olay hakkında bilgi, belge ve delil toplayabilir. Bulgularını tarafsız bir biçimde sentezleyerek ilgili makama konu hakkında neler yapması gerektiğini açıklayabilmektedir. Ombudsman elde ettiği basit bir bilgiden çok karmaşık gelebilecek sonuçları elde edebilme özgürlüğüne ve esnekliğine sahiptir. İncelemeleri sonucunda kesin bir hüküm vermediği için elde ettiği bulguların geri çevrilmesi gibi bir durum söz konusu değildir.

Ombudsman Kurumu, vatandaşın idare karşısında uğradığı haksızlığın peşine düşsede gözden kaçırılmaması gereken ince bir ayrıntı vardır. Bu ince ayrıntı ombudsman kurumunun yargı organının bir ikamesi olmadığı hususudur. Kurum yargı organının yardımcısı niteliğindedir. Kurumun, yargının kesin noktayı koyduğu hükümler karşısında inceleme yetkisi yoktur. Bu sebepten dolayı yargı organı yaptırım gücü ile alternatifsiz bir organdır. En önemlisi, ombudsman kurumu kamu kurum ve kişilerini vatandaş adına dava edebilmektedir. Başka bir ifade tarzı ile ombudsman kurumu dahi yargı organına başvuru yapabilmektedir. Bu gerçeğin içerisinde yaşarken ombudsman kurumunun yargının alternatifi olacağı gibi bir düşünce içerisine girilmesi son derece yanlıştır.

Özellikle içerisinde yaşadığımız toplumda ve idari sistemde şikayet etmek hızipliilik anlamına geldiği doğrultusunda yanlış bir inanış vardır. Genellikle şikayetler yetkili kişilerin görevlerini yaparken hatalarından, ihmalkarlıklarından, yetersizliklerinden veya kötü niyet taşımalarından dolayı ortaya çıkan olumsuzluklar yüzünden meydana gelmektedir. Bu durumun farkında olan yetkili kişiler ise insanları şikayet ettikleri için kınamakta ve şikayetlerinden vazgeçirmeye çalışmaktadırlar. Çünkü şikayet başvurusu işleme konulduğu zaman bu işten kendileride zarar görebilecektir. Yetkili kişilerin görevlerini layıkıyla yerine getirmesi durumunda şikayete konu olan eylemlerin meydana gelme olasılığı çok düşüktür. Bu sebepten dolayı sadece kendi çıkarlarını düşünen ve idari birimlerde küçük veya büyük bir yer işgal eden kişiler vatandaşın şikayet etmesinden hoşlanmamaktadırlar. Şikayet etmenin ayıp ve hatta günah olduğu kanısı toplumumuzda oldukça yaygındır. Gerçekte şikayet etmek bir özgürlüktür. Şikayetlerin olmadığı bir ortamda kesinlikle hatalar, yanlışlar ve suçlar ortaya çıkmayacaktır. Yetkili kişiler kişisel menfaatlerinin arka planda kalacak olmasından veya işgal ettikleri koltuğu kaybetme korkusu içerisinde olduklarından dolayı vatandaşın şikayetlerini göz ardı edebilmekte ve resmi başvuru dilekçelerini bu girişimden herhangi bir sonuç çıkmayacağı gerekçesi ile geri çevirebilmektedirler. Vatandaş ise

hâlen tarihi geçmiş öğretilerle hareket ederek şikayet etmenin ayıp olduğu inancı içerisinde. Bu durum ise insanı kendi sıkıntı ile yaşamaya mahkum eder. Ombudsman Kurumu ise bu olumsuzlukların yaşanmasına fırsat vermeden vatandaşın şikayet etme özgürlüğünü sonuna kadar kullanmasına imkan vermektedir.

12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylamasından çıkan sonuç ile ombudsman kurumunun Türk Kamu Yönetimi sistemine kazandırılması kesinliğe kavuşmuştur. Ombudsman Kurumu'nun kurulması için kanun tasarısı hazırlanmış ve komisyonlardan geçmiştir. Kurum ülkemizde “Kamu Denetçiliği Kurumu” olarak anılacaktır. Kurum yasalaşmadan önce halka tanıtılmalı ve örnek olaylarla faaliyetleri hakkında bilgi verilmelidir. Aksi takdirde kurum yargının alternatifi olarak görülebileceği gibi vatandaştan talep de görmeyebilir. Her iki durumda da kurum amaçlandığı şekilde görev yapamaz duruma gelebilir.

Dikkatli bir biçimde irdelendiğinde bu sorun yumağı haline gelmiş olan iddiaların gerçek dışı olduğu görülmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun statüsü ve görevleri anayasada açıkça belirtilmiş olması, bağımsız oluşu, yargı organının işleyiş süreçlerinden daha basit bir yol takip etmesi ve yaptırım niteliği taşımayan kararlar alması kurumun kesinlikle yargı organı ile karşı karşıya gelmeyeceğinin güvencesidir. Bu sebepten dolayı böyle bir endişenin duyulması tamamen gereksizdir.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, Hasan. (2007/2), “Yönetişim İlkelerinin Uygulanmasında Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumu ve Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Açısından Önemi”, *İTİCU Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:6, Sayı:11, s. 79-102.
- Aköz, Alaaddin; Doğan Yörük. (2004), “XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı'ndaki Taşra Görevlileri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 14, s.107-132.
- Altuğ, Yılmaz. (2002), *Kamu Denetçisi (Ombudsman)*, Yayın No:4343, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Anayasa Mahkemesi Kararı, <http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=2681&content=> (Erişim Tarihi: 10.02.2012).
- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinin İlgili Öğretim Üyeleri, *Gerekçeli Anayasa Önerisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 497, Ankara 1982.

- Atay, Cevdet. (1999), *Devlet Yönetimi ve Denetimi*, 2. Baskı, ALFA Basım Yayın ve Dağıtım, İstanbul.
- Avrupa Ombudsmanı, <<http://www.mess.org.tr/ab/absol/Avrupa%20Ombudsmani.pdf>> (Erişim Tarihi: 07.03.2011).
- Avşar, B.Zakir. (2007), *Ombudsman İyi Yönetilen Türkiye İçin Kamu Hakemi*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Aykaç, Burhan; Şenol Dursun; Hüseyin Yayman. (der.). (2003), *Türkiyede Kamu Yönetimi*, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Baylan, Ömer. (1978), *Vatandaşın Devlet Yönetimi Hakkındaki Şikâyetleri ve Türkiye için İsveç Ombudsman Formülü*, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Demir, Galip. (2002), *Ombudsman Aranıyor*, Ahi Kültürünü Araştırma Yayınları, İstanbul.
- Erhürman, Tufan. (1998), “Ombudsman”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:31, Sayı: 3, s.87-102.
- Eren, Hayrettin. (2000), “Ombudsman Kurumu”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1-2, s.78-96.
- Esgün, İbrahim Uğur. (1996), “Ombudsman Kurumunun Türkiye İçin Gerekliliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:45, Sayı:1, s.251-278.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin. (2011), *Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık)*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- International Conference European Standards and Ombudsman Institutions in Southeast Europe, 2002. <<http://www.csd.bg/fileSrc.php?id=126>> (Erişim Tarihi: 25.01.2012).
- Kadı, <<http://tdkterim.gov.tr/bts/>> (Erişim Tarihi: 12.01.2012)
- Kamu Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı*, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, 5 Ocak 2011. <<http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0991.pdf>> (Erişim Tarihi: 13.02.2012).
- Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf>>, (Erişim Tarihi: 10.09.2013).
- Kamu Denetçiliği Kurumu’na 28 Günde Bin 378 Başvuru Yapıldı, <<http://www.timeturk.com/tr/2013/04/28/kamu-denetciligi-kurumu-na-28-gunde-bin-378-basvuru-yapildi.html>>, (Erişim Tarihi: 10.09.2013).
- Kaya, Kemal. (2007), “Tanzimat’tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 41, s.101-112.

- Kestane, Doğan. (2006), “Çağdaş Bir Denetim Organizasyonu Olarak Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği)”, *Maliye Dergisi*, Sayı:151, s. 128-142.
- Küçüközyiğit, H.Galip. (2006), “Ombudsmanlık Kurumu-Hukuksal ve Siyasal Bir İnceleme”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt:2, No: 5, s. 90-111.
- M.İşıkay, Ombudsmanlık Kurumunun Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Konumu, < <http://archiv.jura.uni-saarland.de/turkish/MIIsikay.html>> (Erişim Tarihi: 13.01.2012).
- Moller, Jens. (1994), “The Danish Ombudsman and The Protection of Human Rights”, *Ombudsman in Europe*, (ed. Franz Matscher), Austuria.
- Mutta, Serdar. (2005), *İdarenin Denetlenmesi ve Ombudsman Sistemi*, Kazancı Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Ombudsman’ın Görevleri, <<http://www.ombudsman.gen.tr/sag/detay.asp?id=43>> (Erişim Tarihi: 25.01.2012).
- Oytan, Muammer. (1975), “Ombudsman Eli İle İdarenin Denetimi Konusunda Kıyaslamalı Bir İnceleme”, *Danıştay Dergisi*, Yıl:5, Sayı:18-19, s. 193-214.
- Özden, Kemal. (2010), *Ombudsman (Kamu Denetçisi) ve Türkiye’deki Tartışmalar*, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Payaslıoğlu, Arif. (1969), “Yönetimde Davaları Azaltma Yolları”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, s.3-13.
- Ramazan Şengül, Ombudsman Kötü Yönetime Çare Olabilir Mi? < <http://www.etikturkiye.com/etik/kyonetim/Sengul.pdf>> (Erişim Tarihi: 27.01.2012).
- Saygın, Engin. (2008), “Ombudsmanı Beklerken: Anayasa Mahkemesi’nin Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu İptaline Dair Gerekçeli Kararı Üzerine Bir İnceleme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı:1-2, s. 1045-1072.
- Süler, Gamze Yudum. (2010), “Ombudsmanlık Kurumu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 34, s.157-167.
- Şafaklı, Okan Veli (2009), “Kamu Denetiminde Etkinlik Aracı Olarak “Ombudsman” ve AB Sürecinde KKTC’deki Uygulamaya Karşılaştırmalı Bir Bakış”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, 2009, s. 161-197.
- Şengül, Ramazan. (2007), “Türkiye’de Kamu Yönetiminin Etkin Denetlenmesinde Yeni Bir Kurum: Kamu Denetçiliği Kurumu”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:14, 2007, s.126-145.

- Tayşi, İsmet. (1997), “Ombudsman Kurumu ve Ülkemizde Uygulanabilirliği”,*Sayıştay Dergisi*, Sayı:25 (Özel Sayı), s. 106-123.
- Temizel, Zekeriya. (1997), *Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bağımsız Bir Denetim Organı Ombudsman*, IULA-EMME Yayınları, İstanbul.
- The European Ombudsman, <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_1.3.14.pdf> (Erişim Tarihi: 20.02.2012).
- Tortop, Nuri. (1975), *Yönetim Bilimi (Temel İlkeler)*, Yayın No:89, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü (İngilizce-Türkçe), (ed. Mustafa Dönmez, Prof. Dr. Tuğrul Arat, Prof. Dr. Ayfer Altay, Prof. Dr. Berrin Aksoy, Doç. Dr. Sanem Baykal), Matus Basımevi, Ankara 2009, s. 353.

Durdurun Anayasayı Binecek Var!

Yeni Anayasa Yolculuğunda STK'ların Etkisi ve Önemi

(Sakarya Sivil Toplum Platformu Örneği)

Bingöl ARTAN¹

Zuhal EROL²

ÖZET

Ülkemizde yeni anayasa çalışmaları ve tartışmalarının hız kazandığı bu günlerde demokrasi, özgürlük gibi evrensel kavramların daha da öne çıktığı görülmektedir.

Türkiye’de anayasa çalışmaları sürecinde her tür sivil oluşumlara çağrı yapılarak anayasa için destek istenmiştir. Bu süreçte dernek ve vakıfların, sendikalar ve meslek odalarının katkısı daha da önem kazanmaktadır.

Sakarya Sivil Toplum Platformu (SASTOP), Sakarya’nın ekonomik, sosyal ve yaşamsal sorunlarını yerel ve ulusal platformda tartışmak, görüş beyan etmek ve bunları ilgili kuruluşlara taşıyarak takipçisi olmak amacını taşıyan bir platformdur. SASTOP Anayasa hazırlık sürecinde, komisyon oluşturarak hazırladığı önerisini TBMM Anayasa Komisyonu Başkanlığı’na göndermiştir.

Araştırmanın amacı ve yöntemi: Sakarya’da sivil insiyatifin etkili bir örneği olan SASTOP’un, yeni anayasa için çalışmaları, Anayasa hazırlık sürecine katkıları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anayasa, STK, Sivil toplum platformu,

1 SASTOP Genel Sekr., Sakarya, bartan@sakarya.edu.tr

2 Öğr. Gör., Sakarya Üniversitesi, Kırkpınar Turizm MYO, Sakarya, zerol@sakarya.edu.tr.

Effect and Importance of Ngos at the Journey of New Constitution (Sakarya Civil Society Platform Sample)

ABSTRACT

Constitutional studies and debates take a very important place in our country nowadays. For that reason some concepts such as democracy and freedom are very popular.

During the constitutional studies non –governmental organizations were asked to support these studies. So these kind of organizations such as foundations, trade unions and chamber of commerce are becoming more and more important.

Sakarya Civil Society Platform (SASTOP) debates, gives ideas and tries to find solutions of the economical and social problems of Sakarya. During the constitutional process SASTOP created a commission and sent an offer to the head of the commission in the Parliament.

The purpose of the survey and method: An effective example of civil initiatives in Sakarya SASTOP's contributions to the preparatory process for the new Constitution, the Constitution.

Keywords: Constitution, Non Governmental Organization (NGO) , Civil Society Platform.

GİRİŞ

Anayasalar, ülkelerde vatandaşların birey olarak kendilerini teminat altına alan yazılı hükümlerdir. Değişen dünya, değişen birey ve toplum, anayasaları da değişir olmaya zorlamaktadır. 1982 Anayasası'nın değiştirilmesi için 1924 Anayasası'ndan bu yana sivil bir anayasa çalışması başlatılması, Türk anayasal sisteminin yeniden gözden geçirilmesi, demokrasi, eşitlik, insan hakları, azınlık gibi kavramların daha da vurgulanması gerektiği düşüncesinin ışığında hazırlanacak yeni anayasa yeni aktörlere de ihtiyaç duymaktadır İşte bu aktörlerin başında STK lar gelmektedir.

Bütün dünyada sağlık, eğitim, kültür, sanat , çevre gibi toplumsal ihtiyaçlar ile sendikacılık, meslek odaları gibi iş ve sosyal güvenlik alanlarında faaliyet gösteren STK lar kısaca “kâr amacı gütmeyen dernek ve vakıflar olarak tanımlanmaktadır (Erol, 2009: 28).

UNESCO Encyclopaedia of Life Support Systems'de Peter Willetts'e göre, Sivil Toplum Kuruluşu veya STK'nın tanımlaması “bağımsız gönüllü insan derneklerinin süreklilik taşıyan hareket birlikteliğinde toplum yararı için çalışmalarla, devlet dairelerine ulaşmaya çalışmaksızın, kar amacı gütmeyen veya yasalara aykırı etkinliklerde bulunmayan kuruluşlardır” şeklinde yer almıştır (<http://www.unicef.org>).

Türkiye'nin son dönemde yaşadığı yeni anayasa tartışmaları dikkate alındığında, otoriter karakterli bir anayasal sistemden daha demokratik bir sisteme geçişin bu tartışmaları doğuran ana neden olduğu kabul edilmelidir (Gülener, 2011: 3).

Tam da bu tartışmalar noktasında, STK lar yeni anayasa çalışmalarında kilit rol oynamaktadır. Devlet iktidarını sınırlandırmayı ifade eden anayasacılık düşüncesinin kullanıldığı en önemli araçların başında gelen anayasa, bireyin hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla devletin organları arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Bu açıdan bakıldığında anayasalar normatif bir kimliğe bürünmektedir. Ancak anayasalar aynı zamanda bir değerler sistemi oluşturmaktadır. Devlete hakim olacak bu değerler anayasa yoluyla politik sosyal hatta ekonomik hayata aktarılabilir. Anayasa ruhunu veren bu değerlerin ne olduğu ise anayasal sistemin başarısının da büyük oranda etkilemektedir. Dolayısı ile anayasaya aktarılan değerler bireyi merkeze aldığı oranda anayasacılık felsefesi ile örtüşecektir (www.anayasa.org).

İyi bir anayasa sistemin kompleks bir parçası, birbiri ile çok iyi ayarlanmış şekilde kenetlenen parçaların oluşturduğu bir aygıttır (Elster, TY: 416). Bu aygıtta da hemen her farklı düşünce, inanç ve sisteme dahil bireylerin fikri önem kazanmaktadır.

Türkiye’de ilk defa halkın da katılımıyla bir anayasa yapılacak olması,Meclis Başkanı Cemil Çiçek’in de ifade ettiği gibi sürece ilişkin usul ve esasların iyi tespit edilmesini zorunlu kılmaktadır. Yeni bir anayasa çalışması başladığında ilk olarak kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonu, gerek STK’lardan gerekse vatandaşlardan gelecek önerileri almak ve tasnif etmekle görevli bir komisyondur. Komisyonun adı, “Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Uzlaşma Komisyonu’dur. Komisyonun görevi, anayasa yapım sürecini yönetmek ve anayasa taslak metnini hazırlamaktır. Komisyonun Başkanı TBMM Başkanıdır. TBMM Başkanının yokluğunda TBMM Başkanının görevlendirdiği Komisyon üyelerinden birisi oturuma başkanlık eder (<https://yenianayasa.tbmm.gov.tr>).

Bir anayasanın uluslararası deneyimlere göre ortalama yazım sürecinin 16 ay olduğunu belirten anayasa uzmanlarına göre bu süre içinde vatandaşın kendisine de ulaşmak ve fikirlerini almak gerekmektedir (<http://www.tepav.org.tr>).

Türkiye’deki yeni anayasa çalışmaları sırasında sıradan vatandaşa ulaşmak için, anket,-mülakat gibi geleneksel yöntemlerin yanı sıra ,modern teknikler de kullanılmaktadır.Cep telefonlarıyla bire bir görüşme, kısa mesaj, e-posta ve sokak röportajlarından çıkan öneri ve sonuçlar Anayasa Uzlaşma Komisyonu’na ulaştırılmaktadır.

Vatandaş görüşlerinin ve sokak röportajlarının izlendiği konferanslarda katılımcılık göze çarpmakta, Arap Reform İnisyatifi (ARI) Projeler Direktörü Alvaro de Vasconcelos,’ın da belirttiği gibi “*Bu benim anayasam*” mesajı veren vatandaşların görülmesi ve bu toplantıların katılımcı bir yöntemle düzenlenmesi önem taşımaktadır. Bu noktanın içinden geçtiği dönemde Arap dünyasında da önemli bir tartışma konusu olduğunu ve bu ülkelerde toplumsal mutabakata ihtiyaç duyulduğunu belirten Vasconcelos, Türkiye’nin Arap dünyası için büyük önem taşıdığını, söz konusu toplantılardaki katılımcı sürecin bu ülkelerde de örnek alınacağını ifade etmektedir (<http://www.anayasaplatformu.net>).

Tepav, Anayasa Platformu gibi oluşumlar, bünyelerindeki STK’ların da bu sürece katılımını sağlamakta, akıl arama konferansları ve düzenli toplantılarla yeni anayasa için öneriler geliştirmektedir (<http://www.tepav.org.tr>).

Denge ve Denetleme Ağı İzleme Grubu, Yeni Anayasa Yapım Sürecinde Şeffaflık ve Katılım İzleme Raporu’nu Haziran 2013 ‘ de yayınlamıştır. Bu raporda aşağıdaki öneriler yayınlanmıştır (İPM-İPC, 2013: 14-15).

Özellikle önümüzdeki anayasa yapım sürecinin şeffaf ve katılımcı olması için:

- Anayasa sürecinde görüş verenlerin görüş alma sürecine güvenlerinin inşası için, anayasa sürecini kapsayacak bir geri bildirim raporu hazırlanmalı, bilgilerin nasıl analiz edildiği, görüşlerin müzakerelerde nasıl kullanıldığı ve hangi görüşlerin taslakta yer aldığına ilişkin bilgiler kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- Komisyon çalışmaları kapsamında ortaya çıkacak taslak metin ve siyasi partilerin taslak ana- yasa metinleri internet sitesinde yayınlanmalı ve medya organları aracılığıyla yaygınlaştırılmalıdır.
- Ortaya çıkacak taslak metin hakkında kamuoyu bilgilendirilmeli, taslağın neleri içerdiği ve bunların yurttaşların yaşamlarını nasıl değiştireceğine ilişkin kapsamlı ve yaygın bir bilgilendirme kampanyası yapılmalıdır.
- Her ilde, hazırlanan taslakların neleri içerdiğini ve şu an yürürlükte olan anayasayla arasındaki farklılıkların neler olduğunun yurttaşlara anlatılacağı toplantılar yapılmalıdır. Bu toplantılar ayrıca yurttaşların taslaklara ilişkin görüş vermelerini sağlayacak bir fırsat olarak değerlendirilmeli; basın organlarında yayınlanmalı ve yurttaşların görüşlerine ilişkin bir rapor hazırlanmalıdır. Toplumun tüm kesimlerinin katılımını sağlamak için ciddi çaba harcanmalı; dezavantajlı grupların, kadınların, engellilerin, eğitim seviyesi düşük grupların görüşlerini vermelerini sağlayacak araçlar geliştirilmeli, ortamlar oluşturulmalıdır.

I. SAKARYA SİVİL TOPLUM PLATFORMU (SASTOP)

SASTOP 2005 yılında oluşumundan bu güne kadar, 50 den fazla STK, Sakarya Üniversitesi, kamu kurumları,, siyasi parti mensupları, medya yönetici ve çalışanları ile 122 toplantı organize etmiştir. Deprem sonucunda oluşan sorunlar, şehrin yapılanması, sanayi kuruluşları, yerel enerji kaynakları, termik santraller, taş ocakları, çimento fabrikası, kentsel dönüşüm, tüketici hakları, eğitim, trafik, sağlık, kanser, su, hava kirliliği, çevre temizliği, tıp fakültesi hastanesi, kültür, sanat, anayasa hazırlık süreci v.b. konularında çalışma yapmış,imza kampanyaları düzenleyerek, kamuoyu oluşturmak gibi etkinliklerle, komisyonlar oluşturarak hazırladığı raporları yetkili birimlere ileterek, çözüm üretmeye çalışmıştır.

SASTOP Anayasa çalışmalarını da gündemine almıştır. Bu konuda yapmış olduğu toplantıya STK üyeleri ile birlikte, akademisyenler, ve hukukçular katılmıştır. Komisyon Anayasaya öneri hazırlamak üzere çalışmalar yapmış, ekli 50 madde ile önerilerini rapor halinde oluşturmuştur. Rapor STK başkanları ve yetkilileri tarafından imzalanmış, birer nüsha Cumhurbaşkanı, Başbakan, ve TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu Başkanlığına gönderilmiştir (Ek:1, SASTOP).

II. BULGULAR

SASTOP'un öneri metni içerik analizine tabi tutulduğunda öne çıkan, yeni anayasada mutlaka bulunması gereken olmazsa olmaz kavramlar aşağıda sıralanmıştır:

Yeni bir anayasa hazırlanırken;

1. Özellikle Cumhuriyet ilke ve inkılaplarından uzaklaşmamalı zira unutulmamalı ki Cumhuriyet kurulmasaydı Bugün, İngiliz, Fransız İtalyan ve özellikle Yunan bayrağı altında yaşayacak ve Ezanı Muhammedimiz okunmayacaktı. Buna karşı kişilerin kesinlikle Anayasa komisyonuna alınmamasını tecrübelerimize dayanarak öneriyoruz. Hiçbir kurum, kişi veya grubun vesayeti kabul edilmeksizin, uluslararası hukuk normları dikkate alınarak, halkın ihtiyacına cevap verebilecek şekilde hazırlanmalıdır.
2. “Halka rağmen halk için” zihniyetinin önüne geçilmeli, halkın refah ve mutluluğunu ön plana alan, din, dil ve ırk farkı gözetmeksizin millet merkezli bir dil kullanılarak, sivil ve demokratik bir anayasa yapılmalıdır.
3. Bu bağlamda, yeni bir anayasa her şeyden önce sivil ve özgür bir ruh taşımalı; merkezinde sadece insan olmalıdır. “Bir kişiye yapılan haksızlık tüm topluma yapılmış sayılmalıdır.”
4. Yeni anayasa; halkın iradesini esas alan çerçeveler içerisinde, halkın iradesini de günün koşullarına göre yansıtabileceği bir anlayış ve kapsayıcı, katılımcı, çoğulcu ve dinamik bir yapıya sahip olmalıdır.
5. Yeni anayasa pratik ve uygulanabilir olmalıdır. Kısaca birliğin ifadesi değil birliği sağlayıcı bir metin, ulaşılmış bir barışın ifadesi değil barışın gerçekleştiricisi olmalıdır.
6. Yeni anayasa; değer yargılarını içeren, dayatan değil toplumun kendi ortak değer yargılarını üretmesinin önünü açan bir yapıyı oluşturmalıdır.

7. Yeni anayasa, Halka hizmet için oluşturulan, ancak kurumlar tarafından yönetilen bir toplum değil, toplumun yönettiği bir siyasal mekanizmaya imkân sağlamalıdır.
8. Yeni anayasa, bir çerçeve anayasa olmalı, özgürlük ve sınırlama şartları genel bir ifadeyle sağlanmalıdır. Bu sayede devlet, özgürlükler söz konusu olduğunda görünmeyen, tehdit olduğunda ise tüm gücüyle görünür hale gelen, özgürlüklerin yaşama geçmesi için tüm imkânlarını seferber eden bir devlet olarak yapılandırılmalıdır.
9. Yeni anayasada yaşam tarzı ve kişisel tercihler güvence altına alınmalıdır. Yaşam alanlarını ve tercihlerini tanımlayan değil, toplumsal ihtiyaçların belirlediği bir anayasa olmalıdır. Birlikte yaşama olgusu, birlikte yaşama hukukuna dönüştürülmelidir.
10. 'Yerinden Yönetim' ilkesi gereği mahalli idareler güçlendirilmelidir. Bu bağlamda kamu yönetiminin en küçük birimi olan muhtarlık biriminin mahallelerde de tüzel kişilik kazanması, kendi bütçesi ve personeli olması, 'Muhtar nedir?' sorusunun ve yetkinliğinin açık bir şekilde tanımlanması konuları Anayasa ile desteklenmelidir.
11. Nihai denetimin halkta olmasını sağlayacak şekilde, meclisin denetim yetkisi, devlet fonksiyonlarının karşılıklı denetim yetkisi ile halkın süreç ve sonuç denetimi oluşturularak demokratik bir denetim sistemi kurulmalıdır. Anayasa hazırlanırken "Devlet için devlet" anlayışı değil, "Halk için Devlet anlayışı" temel alınmalıdır.

III. SONUÇ

Bir toplumda, bir ülkede yaşamının elbette ki kuralları olacaktır ancak bu kurallar, bireyin kendini güvensiz, kimsesiz, potansiyel suçlu ya da "öteki" hissetmesini değil, güçlü, özgür, faydacı ve biz 'in bir parçası olarak hissetmesini sağlayacak kurallar olmalıdır. İşte anayasalar da kendisine uymasını beklediği vatandaşının bu ihtiyaçlarını giderebildiği düzeyde gerçek bir anayasa olacaktır.

Demokrasi , hak, eşitlik, vicdan gibi kavramların sadece kağıt üstünde kalmaması, devlet organları başta olmak üzere vatandaşların bu kavramları içselleştirmesi ancak anayasadaki teminatlarla mümkün olacaktır.

Ülkemizde yürürlüğe girecek yeni anayasaya son şeklini vermeden önce, Türkiye'nin doğusundan batısına, kadınından erkeğine, Alevi'sinden Ermeni'sine bütün vatandaşların istek ve önerileri alınmalı bu önerilere de mutlaka anayasada yer verilmelidir.

STK'lar, lobiler, medya mutlaka bu sürecin içinde aktif rol oynamalı, yıllardır şikayet ettikleri eksiklikleri önerleriyle tamamlamalı,yıkıcı değil yapıcı bir üslupla bu sürece katkı vermelidir.

Bu yeni anayasa yolculuğunda hem devlete, hem STK'lara hem de vatandaşlara düşen görev hayalini kurduğumuz demokratik, özgür Türkiye'ye yakışan bir anayasal düzeni oluşturmak, kabul etmek ve onu uygulamaktır. Böylece Türkiye dünyadaki sayılı ve örnek anayasal sistemlerin başında gelecektir.

KAYNAKÇA

Bilgen, Ayşe Candaş, "Anayasanın Nasıl Yapıldığı İçeriğini Etkiler mi? Anayasa Yazma Süreçlerinin Dünyadaki Örnekleriyle Son 25 Yılda Edindirdiği Bulgular", www.anayasa.org.

Çağlar İ,Kendirli S, Çağırın H (2005) "STK ların Yerel Yönetimlerin Etkinliği İçerisindeki Yeri ve Öneminin Belirlenmesi: Çorum Örneği", II.Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Çanakkale 15-16 Ekim

Elster J, "Bir Kurucu Meclisin İdeal Tasarımı "The Optimal Design of a Constituent Assembly Çev: Dr. Engin SAYGIN, s. 416.

Erol Z, "STK larda Kadın Kokusu Var" Uluslararası Disiplinlerarası Kadın Kongresi" Sakarya Üniversitesi Mart 2009.

Gülener S, Anayasa Yapımında Yeni Bir Paradigma Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XV, Y. 2011.

Denge ve Denetleme Ağı İzleme Grubu, Yeni Anayasa Yapım Sürecinde Şeffaflık ve Katılım İzleme Raporu, Haziran 2013, İPM-İPC.

"SAKARYA SİVİL TOPLUM PLATFORMU (SASTOP) sunum.

<http://ankarasiviltoplum.org.>,

<http://stgm.org.tr>.

<http://www.dernekler.gov.tr>

<http://www.tepav.org.tr>

<https://yenianayasa.tbmm.gov.tr>

<http://www.anayasaplatformu.net>

EKLER

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA hitaben, Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na gönderilen SASTOP dilekçesi,

"SAKARYA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI PLATFORMU (SASTOP), YENİ ANAYASA İÇİN GÖRÜŞ VE ÖNERİLER" başlıklı eki.

SAKARYA SİVİL TOPLUM PLATFORMU

Sayı :2012/ 1

Konu : Yeni Anayasa Hazırlığı

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA (Anayasa Uzlaşma Komisyonu)

Olağanüstü bir dönemin ürünü olan, halkın taleplerini değil o zamanki şartlara göre Anayasayı yapanların toplum mühendisliğini içeren 1982 Anayasasının artık gelişen ve değişen şartlara göre değiştirilmesinin zamanı gelmiştir.

Her şeyden önce, demokrasinin rafa kaldırıldığı, hukukun kısmen yürürlükte olmadığı bir dönemde hazırlanmış olması dahi bu anayasa açısından bir meşruiyet sorunu oluşturmaktadır. Buna rağmen, bölgesel bir güç ve çağdaş bir hukuk devleti olma iddiasını taşıyan ülkemizin, bu metinle arada yapılan değişikliklere rağmen zamanımıza cevap veremediği bir gerçektir.

1982 Anayasası, % 65'i gençlerden oluşan, 73 milyon nüfusu ile dinamik bir güce sahip olan ülkemizin önünün açılması için mutlaka değiştirilmelidir. 1982 Anayasası'nın değiştirilmesi için 1924 Anayasası'ndan bu yana sivil bir anayasa çalışması başlatılmasını büyük bir sevinç ve umutla karşılıyoruz. Bireyin özgürlüğünü ve toplumun refahını hedefleyen bir hukuk sisteminden söz edebilmek için, diğer tüm normların kaynağını oluşturan anayasanın, özgürlük ve toplumsal refah ve çağdaş uluslararası İnsan hakları düzeyinde gerçekleştirilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Anayasa hazırlanırken tüm toplumu ve özellikle bireyi korumalı ve saygılı olmalıdır. "Bir Kişiye yapılan haksızlık bütün bir topluma yapılan haksızlıktır." Bu ilkeye kesinlikle riayet edilmelidir. Aksi takdirde istibdat anayasası oluşmaya başlar. Tüm dünya Anayasaları incelenmeli ve hiçbir kişi, zümre ve partiye üstünlük sağlamamalıdır.

Yeni bir anayasa hazırlanırken ana temelleri Geçmişimizi özellikle Cumhuriyetimizin getirdiği İnsan haklarını ihlal etmemeli ve korumalıdır. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜNE Pranga vurulmamalıdır. Yasama ve Yürütmeye ve de Yargının Kuvvetler ayrılığı prensibine saygı duymalı ve hiçbir kişi ve Makam bir diğer kuruma emir vermemelidir. Buna tevessül eden kişi veya kurumların önüne geçecek Yargı gücü sağlanmalıdır. DOKUNULMAZLIK denen Asla dokunulurken Vekile ayrıcalık sağlayan gayri demokratik korunmaların kaldırılması şarttır. Aksi takdirde Bu Anayasa demokratik değil belli bir zümrenin koruma platformu olmaktan uzağa geçemez ve

1982 Anayasasının bu İnsan haklarını ihlal eden 83. maddesi Sadece TBMM: Meclisindeki Kürsü dokunulmazlığı ile sınırlı kalmalıdır. Suçlu olan vekillerin vekilliğı kaldırılmalı ve yerine O seçimde ki sıradaki vekil TBMM'ne alınmalıdır. Bu işlem tarafsız hukukçularla hazırlanmalıdır. Asla acele edilmemeli ve sivil ruhu kaçırılmadan yapılmalı ve hayata geçirilmelidir.

Anayasa yapılabilmesi ve Anayasa yapılması için görevlendirilecek kişilerin deneyimli ve hayat tecrübesi olan kişilerden seçilmesi şarttır.

Sayın Başkanım;

Bilindiğı üzere; bugüne kadar ülkemizde anayasalar yazılmış ve yazılan anayasasının barındırdığı özgürlük, eşitlik ve benzeri iddialı ifadeler, devlet pratiğinde hayat bulamamıştır. Bu nedenle de devletin uygulamaları, anayasa metnine göre değil, anayasayı ortaya koyan ve “halka rağmen halk için” zihniyetini taşıyan ve de topluma egemen olmaya çalışan, görünmeyen güçlerin iradesine göre tezahür etmiştir. Oysa çağdaş ülkelerdeki gibi anayasa, toplum tarafından yaşama geçirilmelidir. Bu anayasa toplumda “fırlatılmasıyla” kriz çıkaran değil, uygulaması ile sosyal ve siyasi barışı tesis eden toplumsal meşruiyet aracı olmalıdır.

Yeni bir anayasa hazırlanırken;

1. Özellikle Cumhuriyet ilke ve inkılaplarından uzaklaşmamalı zira unutulmamalı ki Cumhuriyet kurulmasaydı Bugün, İngiliz, Fransız İtalyan ve özellikle,
2. Yunan bayrağı altında yaşayacak ve Ezanı Muhammedimiz okunmayacaktı. Buna karşı kişilerin kesinlikle Anayasa komisyonuna alınmamasını tecrübelerimize dayanarak öneriyoruz. Hiçbir kurum, kişi veya grubun vesayeti kabul edilmeksizin, uluslararası hukuk normları dikkate alınarak, halkın ihtiyacına cevap verebilecek şekilde hazırlanmalıdır.
3. “Halka rağmen halk için” zihniyetinin önüne geçilmeli, halkın refah ve mutluluğunu ön plana alan, Din, Dil ve ırk farkı gözetmeksizin millet merkezli bir dil kullanılarak, sivil ve demokratik bir anayasa yapılmalıdır.
4. Bu bağlamda, yeni bir anayasa her şeyden önce sivil ve özgür bir ruh taşımalı; merkezinde sadece insan olmalıdır. ‘’ Bir kişiye yapılan haksızlık tüm topluma yapılmış sayılmalıdır ‘’
5. Yeni anayasa; halkın iradesini esas alan çerçeveler içerisinde, halkın iradesini de günün koşullarına göre yansıtabileceğı bir anlayış ve kapsayıcı, katılımcı, çoğulcu ve dinamik bir yapıya sahip olmalıdır.

6. Yeni anayasa pratik ve uygulanabilir olmalıdır. Kısaca birliğin ifadesi değil birliği sağlayıcı bir metin, ulaşılmış bir barışın ifadesi değil barışın gerçekleştiricisi olmalıdır.
7. Yeni anayasa; değer yargılarını içeren, dayatan değil toplumun kendi ortak değer yargılarını üretmesinin önünü açan bir yapıyı oluşturmalıdır.
8. Yeni anayasa, Halka hizmet için oluşturulan, ancak kurumlar tarafından yönetilen bir toplum değil, toplumun yönettiği bir siyasal mekanizmaya imkân sağlamalıdır.
9. Yeni anayasa, bir çerçeve anayasa olmalı, özgürlük ve sınırlama şartları genel bir ifadeyle sağlanmalıdır. Bu sayede devlet, özgürlükler söz konusu olduğunda görünmeyen, tehdit olduğunda ise tüm gücüyle görünür hale gelen, özgürlüklerin yaşama geçmesi için tüm imkânlarını seferber eden bir devlet olarak yapılandırılmalıdır.
10. Yeni anayasada yaşam tarzı ve kişisel tercihler güvence altına alınmalıdır. Yaşam alanlarını ve tercihlerini tanımlayan değil, toplumsal ihtiyaçların belirlediği bir anayasa olmalıdır. Birlikte yaşama olgusu, birlikte yaşama hukukuna dönüştürülmelidir.
11. 'Yerinden Yönetim' ilkesi gereği mahalli idareler güçlendirilmelidir. Bu bağlamda kamu yönetiminin en küçük birimi olan muhtarlık biriminin mahallelerde de tüzel kişilik kazanması, kendi bütçesi ve personeli olması, 'Muhtar nedir?' sorusunun ve yetkinliğinin açık bir şekilde tanımlanması konuları Anayasa ile desteklenmelidir.
12. Nihai denetimin halkta olmasını sağlayacak şekilde, meclisin denetim yetkisi, devlet fonksiyonlarının karşılıklı denetim yetkisi ile halkın süreç ve sonuç denetimi oluşturularak demokratik bir denetim sistemi kurulmalıdır. Anayasa hazırlanırken "Devlet için devlet" anlayışı değil, "Halk için Devlet anlayışı" temel alınmalıdır.

Sakarya Sivil Toplum Platformunun temsilcileri olarak, yeni anayasa ile ilgili çözüm önerilerimizi bu şekilde genel hatlarıyla ortaya koyuyor; bu konuda gelişmeleri yakından takip edeceğimizi, sürece müdahil olacağımızı ve çalışmalara daha geniş katkı sunmak için hazır olduğumuzu Sayın makamınıza bildiriyoruz. Saygıyla arz ederiz.

S A S T O P

Sakarya Sivil Toplum Platformu

SAKARYA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI PLATFORMU (SASTOP)

YENİ ANAYASA İÇİN GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

Olağanüstü bir dönemin ürünü olan, halkın taleplerini değil o zamanki şartlara göre Anayasayı yapanların toplum mühendisliğini içeren 1982 anayasasının artık gelişen ve değişen şartlara göre değiştirilmesinin zamanı gelmiştir.

Her şeyden önce, demokrasinin rafa kaldırıldığı, hukukun kısmen yürürlükte olmadığı bir dönemde hazırlanmış olması dahi bu anayasa açısından bir meşruiyet sorunu oluşturmaktadır. Buna rağmen, bölgesel bir güç ve çağdaş bir hukuk devleti olma iddiasını taşıyan ülkemizin, bu metinle arada yapılan değişikliklere rağmen zamanımıza cevap veremediği bir gerçektir.

1982 Anayasası, % 65'i gençlerden oluşan, 73 milyon nüfusu ile dinamik bir güce sahip olan ülkemizin önünün açılması için mutlaka değiştirilmelidir. 1982 Anayasası'nın değiştirilmesi için 1924 Anayasası'ndan bu yana sivil bir anayasa çalışması başlatılmasını büyük bir sevinç ve umutla karşılıyoruz. Bireyin özgürlüğünü ve toplumun refahını hedefleyen bir hukuk sisteminden söz edebilmek için, diğer tüm normların kaynağını oluşturan anayasanın, özgürlük ve toplumsal refah ve çağdaş uluslararası İnsan hakları düzeyinde gerçekleştirilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Anayasa hazırlanırken tüm toplumu ve özellikle bireyi korumalı ve saygılı olmalıdır. " Bir Kişiyeye yapılan haksızlık bütün bir topluma yapılan haksızlıktır." Bu ilkeye kesinlikle riayet edilmelidir. Aksi takdirde istibdat anayasası oluşmaya başlar. Tüm dünya Anayasaları incelenmeli ve hiçbir kişi, zümre ve partiye üstünlük sağlamamalıdır.

Yeni bir anayasa hazırlanırken ana temelleri Geçmişimizi özellikle Cumhuriyetimizin getirdiği İnsan haklarını ihlal etmemeli ve korumalıdır. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜNE Pranga vurulmamalıdır. Yasama ve Yürütmeye ve de Yargının Kuvvetler ayrılığı prensibine saygı duymalı ve hiçbir kişi ve Makam bir diğer kuruma emir vermemelidir. Buna tevessül eden kişi veya kurumların önüne geçecek Yargı gücü sağlanmalıdır. DOKUNULMAZLIK denen Asla dokunulurken Vekile ayrıcalık sağlayan gayri demokratik korunmaların kaldırılması şarttır. Aksi takdirde Bu Anayasa demokratik değil belli bir zümrenin koruma platformu olmaktan uzağa geçemez ve 1982 Anayasanın bu İnsan haklarını ihlal eden 83. maddesi Sadece TBMM Kürsü dokunulmazlığı ile sınırlı kalmalıdır. Suçlu olan vekillerin vekilliği kaldırılmalı ve yerine O seçimde ki sıradaki vekil TBMM'ne alınmalıdır. Bu işlem tarafsız hukukçularla hazırlanmalıdır. Asla acele edilmemeli ve sivil ruhu kaçırmadan yapılmalı ve hayata geçirilmelidir.

Anayasa yapılabilmesi ve Anayasa yapılması için görevlendirilecek kişilerin deneyimli ve hayat tecrübesi olan kişilerden seçilmesi şarttır.

Bilindiği üzere; bugüne kadar ülkemizde anayasalar yazılmış ve yazılan anayasanın barındırdığı özgürlük, eşitlik ve benzeri iddialı ifadeler, devlet pratiğinde hayat bulamamıştır. Bu nedenle de devletin uygulamaları, anayasa metnine göre değil, anayasayı ortaya koyan ve “halka rağmen halk için” zihniyetini taşıyan ve de topluma egemen olmaya çalışan, görünmeyen güçlerin iradesine göre tezahür etmiştir. Oysa çağdaş ülkelerdeki gibi anayasa, toplum tarafından yaşama geçirilmelidir. Bu anayasa toplumda “fırlatılmasıyla” kriz çıkaran değil, uygulaması ile sosyal ve siyasi barışı tesis eden toplumsal meşruiyet aracı olmalıdır.

Yeni bir anayasa hazırlanırken;

1. Özellikle Cumhuriyet ilke ve inkılaplarından uzaklaşmamalı zira unutulmamalı ki Cumhuriyet kurulmasaydı Bugün, İngiliz, Fransız İtalyan ve Özellikle Yunan bayrağı altında yaşayacak ve Ezanı Muhammedimiz okunmayacaktı. Buna karşı kişilerin kesinlikle Anayasa komisyonuna alınmamasını tecrübelerimize dayanarak öneriyoruz. Hiçbir kurum, kişi veya grubun vesayeti kabul edilmeksizin, uluslararası hukuk normları dikkate alınarak, halkın ihtiyacına cevap verebilecek şekilde hazırlanmalıdır.
2. “Halka rağmen halk için” zihniyetinin önüne geçilmeli, halkın refah ve mutluluğunu ön plana alan, Din, Dil ve Irk farkı gözetmeksizin millet merkezli bir dil kullanılarak, sivil ve demokratik bir anayasa yapılmalıdır.
3. Bu bağlamda, yeni bir anayasa her şeyden önce sivil ve özgür bir ruh taşımalı; merkezinde sadece insan olmalıdır. “ Bir kişiye yapılan haksızlık tüm topluma yapılmış sayılmalıdır “
4. Yeni anayasa; halkın iradesini esas alan çerçeveler içerisinde, halkın iradesini de günün koşullarına göre yansıtabileceği bir anlayış ve kapsayıcı, katılımcı, çoğulcu ve dinamik bir yapıya sahip olmalıdır.
5. Yeni anayasa pratik ve uygulanabilir olmalıdır. Kısaca birliğin ifadesi değil birliği sağlayıcı bir metin, ulaşılmış bir barışın ifadesi değil barışın gerçekleştiricisi olmalıdır.
6. Yeni anayasa; değer yargılarını içeren, dayatan değil toplumun kendi ortak değer yargılarını üretmesinin önünü açan bir yapıyı oluşturmalıdır.

7. Yeni anayasa, Halka hizmet için oluşturulan, ancak kurumlar tarafından yönetilen bir toplum değil, toplumun yönettiğı bir siyasal mekanizmaya imkân sağlamalıdır.
8. Yeni anayasa, bir çerçeve anayasa olmalı, özgürlük ve sınırlama şartları genel bir ifadeyle sağlanmalıdır. Bu sayede devlet, özgürlükler söz konusu olduğunda görünmeyen, tehdit olduğunda ise tüm gücüyle görünür hale gelen, özgürlüklerin yaşama geçmesi için tüm imkânlarını seferber eden bir devlet olarak yapılandırılmalıdır.
9. Yeni anayasada yaşam tarzı ve kişisel tercihler güvence altına alınmalıdır. Yaşam alanlarını ve tercihlerini tanımlayan değil, toplumsal ihtiyaçların belirlediğı bir anayasa olmalıdır. Birlikte yaşama olgusu, birlikte yaşama hukukuna dönüştürülmelidir.
10. ‘Yerinden Yönetim’ ilkesi gereğı mahallî idareler güçlendirilmelidir. Bu bağlamda kamu yönetiminin en küçük birimi olan muhtarlık biriminin mahallelerde de tüzel kişilik kazanması, kendi bütçesi ve personeli olması, ‘Muhtar nedir?’ sorusunun ve yetkinliğinin açık bir şekilde tanımlanması konuları Anayasa ile desteklenmelidir.
11. Nihai denetimin halkta olmasını sağlayacak şekilde, meclisin denetim yetkisi, devlet fonksiyonlarının karşılıklı denetim yetkisi ile halkın süreç ve sonuç denetimi oluşturularak demokratik bir denetim sistemi kurulmalıdır. Anayasa hazırlanırken “Devlet için devlet” anlayışı değil, “Halk için Devlet anlayışı” temel alınmalıdır.
12. Günümüz hukukunda ve Evrensel geleceğimizde halkların daima dikkat edeceği husus kuvvetler ayrılığı prensibidir. Savunması bağımsız olmayan bir yargı adil olamaz. Yargısı ve iddiası da bağımsız olmayan bir toplumda da adaletten ve özgürlükten söz edilemez.
13. Yargılama gücü Yasama ve Yürütmeden daima ayrı olmalıdır. Yargı bağımsız değilse orada hak ve hürriyetten söz edilemez. Adalet ve özgürlük sadece kitaplarda kalır. Şayet yargı kurumu Yasamanın güdümünde ise Vatandaşın yaşamı ve hürriyeti bu keyfiliğe tabi tutulacaktır. Eğer yargı kurumu, yürütmeden talimat alıyorsa, vatandaşın istikbali yürütmenin yönetim anlayışına kalacaktır. Yönetim bir kişiye yapılan haksızlık bütün bir topluma yapılmış sayılacak derse fikrinin değişmemesi için dua edeceğiz. Yönetim sadece kendi fikrini doğru belliyor ve başka fikir tanımıyorsa kısaca Hak Hukuk bilmiyorsa, hükümler baskıya , tahakküme dönüşecek ve diktaya yönelecektir. Yargı Yönetimin kuklası olacaktır.
14. 10 Aralık 1948 de bundan 60 yıl önce İnsan hakları evrensel bildirgesi okundu. Evrensel bildirgenin en önemli maddelerinden biri “YAŞAM

ÖZGÜRLÜK ve KİŞİSEL GÜVENLİK HER İNSANIN HAKKIDIR.”

Bu haklar insanlığın binlerce yıllık mücadelesi sonunda elde ettiği, güvence altına alınmasını istediği haklardır, demektedir.

15. “Yaşam, güvenlik, özgürlük, eşitlik sosyal haklar” İnsan hakları Evrensel bildirgesinin ilan edilmesinin üzerinden 60 yıl geçmesine rağmen maalesef yeteri kadar bu haklarımızın garanti altına alındığını iddia edemiyoruz.
16. Her insanın düşüncelerini özgürce açıklamaya hakkı vardır. İnsan hakları bildirgesinin 1. maddesi: “Bütün insanlar hakları ve onurları eşit ve özgür doğarlar, akıl ve vicdana sahiptirler, ve birbirlerine kardeşlik duyguları ile davranmalıdırlar.” demektedir. Bizlere düşen tüm İnsanlık haklarına sahip çıkmaktır. Yargı hak kapısıdır. Adaletin önüne çıkmaktan ancak suçlular kaçır. Adaletten kaçanlar bütün halkın vicdanında suçludurlar.
17. Anayasalar ve buna uygun hazırlanan kanunlar. Hak ve Adaletin, bağımsız yargının, özgür savunmanın, halkın bu gününün ve geleceğinin teminatıdır. Kuvvetler ayrılığı prensibi Vatandaşın, huzurun sigortasıdır. Yasama, Yürütme ve Yargı birbirinden bağımsız olup bir yerde birbirini de kontrol ederler.
18. Anayasa’nın 83. Maddesi hakkında: Yargı yürürlükteki yasaların dışına asla çıkamaz. Bu durumda yargıdan korkmak gereksizdir. Yürütmede yürürlükteki hukuka saygı duymalıdır. O hukuk sistemi değişmedikçe uymak zorundadır. Yasama halk adına hukuk konusunda karar veremez. Milyonlarca kişi mevcut yasalarla yönetilmek üzere oyunu vermiştir. Sistemin değişmesi için oy verilmemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturdaki Başkanlık divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar. Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14. maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet meclisine duyurmak zorundadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zaman aşımı işlemez. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki

siyasi parti guruplarınca, yasama dokunulmazlığı ilgili görüşme yapılamaz ve karara bağlanamaz.

- 19.ADALET DEVLETİN TEMELİDİR. İnsanların adil yargılanma hakkı hiçbir şekilde engellenmemelidir.
- 20.Günümüz hukukunda, İnsanların hürriyeti için olmazsa olmaz kaide ve halkın daima dikkat edeceği husus şudur. Yargısı, bağımsız olmayan bir toplumun özgürlüğünden bahsedilemez. Savunması bağımsız olmayan bir yargılamada adil olamaz. Toplumlar için en büyük tehlike budur.
- 21.Yargılama gücü Yasama ve Yürütmeden daima ayrı olmalıdır. Yargı bağımsız değilse orada hak ve hürriyetten söz edilemez. Adalet ve özgürlük sadece kitaplarda kalır. Şayet yargı kurumu yasamanın etkisinde kalırsa, vatandaşın yaşamı ve hürriyeti bu keyfiliğe tabi tutulacaktır. Eğer yargı kurumu, yürütme ile birleşmişse vatandaşın istikbali yürütmenin yönetim anlayışına kalacaktır. Yasama ve yürütme, yargıya hakim olmuşsa bırakın konuşmayı, yazmayı düşünmek bile suç olur. Hukuk bir kişiye yapılan haksızlık bütün bir topluma yapılmış bir haksızlıktır der. Bu nedenle Yürütme. Yasama ve Yargıda kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması ve bu kuralın değişmemesi şarttır. Yönetim sadece kendi fikrini doğru belliyor ve başka fikir tanımıyorsa kısaca Hak hukuk bilmiyorsa, hükümler baskıya, tahakküme dönüşecek ve diktaya yönelecektir.
- 22.İnsan Hakları Evrensel Bildirgenin en önemli maddelerinden biri “YAŞAM, ÖZGÜRLÜK ve KİŞİSEL GÜVENLİK HER İNSANIN HAKKIDIR. Bu haklar İnsanlığın binlerce yıllık mücadelesi sonunda elde ettiği, güvence altına alınmasını istediği haklardır.” demektedir. “Yaşam, güvenlik, özgürlük, eşitlik sosyal haklar” İnsan hakları Evrensel bildirgesinin ilan edilmesinin üzerinden 65 yıl geçmesine rağmen maalesef yeteri kadar bu haklarımızın garanti altına alındığını iddia edemiyoruz. Her insanın düşüncelerini özgürce açıklamaya hakkı vardır. İnsan hakları bildirgesinin 1. maddesi: “Bütün insanlar hakları ve onurları eşit ve özgür doğarlar, akıl ve vicdana sahiptirler, ve birbirlerine kardeşlik duyguları ile davranmalıdırlar.” demektedir. Bizlere düşen tüm İnsanlık haklarına sahip çıkmaktır. Hürriyetten yoksun dönemlere geri dönülmemelidir. İnsanlar ve kurumlar arasında ayırım yapacak kararlar alınamaz. Kişi veya sınıflara imtiyaz tanınmaz. Bir guruba ayrıcalık sağlayan Yasama dokunulmazlığı gibi çağdışı bir tutumun kaldırılması şarttır.
- 23.Anayasamızın eşitlik ilkesin aykırı olan bu uygulamanın kaldırılacağı için söz verilmesine rağmen bu uygulamanın sürdürülmesini tasvip

etmek mümkün değildir. Ülkemizde Yasama dokunulmazlığı daha çok ceza alanı hukukuna giren bir konudur. Burada esas olan milletvekilinin fiziki özgürlüğünü güvence altına almak ve onu yasama çalışmalarından alı koyacak tehditlere karşı koruma altına almaktır.. Bu nedenle yasama dokunulmazlığını düzenlerken gözüaltına alınma ve tutuklama ile sorgulanma ve yargılanma birbirinden ayrı tutulmalıdır. Milletvekilinin bir suç işlenmesi durumunda yargı süreci derhal başlatılmalıdır. Mevcut düzenlemede olduğu gibi, bu amacı aşan yasama dokunulmazlıklarının tümü yersizdir. Dokunulmazlık gerekçesine ve adalete aykırıdır. Aksi halde yasama ve yürütmeye görev gereği tanınan özgürlükler in bir başka Anayasal işlevin yani tarafsız yargının yürümesini engellemesi, bu üç erk arasındaki iş bölümüne dayalı kuvvetler ayrılığı dengesini bozmaktadır.

24. Yargıdan ancak suçlular kaçır. Adalet Devletin temelidir. Adaletten kimse ayrıcalık isteyemez. Yasa koyucunun dokunulmazlıkla ilgili o tarihteki gerekçesi işlevini tamamlamıştır.
25. Yargının önemi ve dokunulmazlık: Yasama sorumsuzluğu ile yasama dokunulmazlığı iki ayrı kavramdır. Oysa bizim Anayasamızda aynı madde metninde düzenlenmiştir. Kürsü dokunulmazlığı olarak da nitelendirebileceğimiz Yasama sorumsuzluğu, Milletvekilinin yasama çalışmalarındaki sarf ettiği sözlerinden, mecliste ileri sürdüğü düşüncelerinden ötürü sorumlu tutulmamasıdır. Verdiği hizmetin, kutsal görevin gereği olan milletvekillerini her türlü korku ve baskıdan uzak olacak siyasal görüş ve düşüncelerini yasama çalışmalarına sunmasını amaçlayan bu kural Anayasamızın 83. maddesinde yer almaktadır. Bu ilke ülkenin ilerlemesi için şarttır.
26. Yasama sorumsuzluğu, ifade özgürlüğüne ilişkin olup, ifade özgürlüğü genel olarak kullanım alanı geniş, sınırlaması ise ancak istisnai olarak mümkün olan bir insan hakkıdır. Bu doğal özgürlüğün milletvekillerince sınırsız kullanılması demokratik rejimin ve demokrasinin gereğidir. Asıl tartışma konusu Yasama Dokunulmazlığı hakkındadır. Yasama dokunulmazlığı seçimden önce ve sonra suç işleyen milletvekili hakkında kovuşturma yapılmamasıdır. Meclisin izni olmadıkça tutma tutuklama sorgulama ve yargılama yasağını kapsayan bu dokunulmazlığın siyasal temsil görevinin gerekliliğini aşarak bir kişisel ayrıcalığa dönüştürmek ve bunu hak olarak görmek eleştirilmelidir.
27. Yasama dokunulmazlığı suç ve bunun karşılığı olan cezaları kapsar. Bu nedenle yasama sorumsuzluğunun aksine dokunulmazlık alanı istisna olmalıdır. Bir suç işlenmesi halinde kim olursa olsun tüm

ölkemizdeki insanlar, için istisnasız yargı süreci işlemelidir. Asilleri yargılanan bir toplumun vekillerine ayrıcalık sağlanmamalıdır. Tabii ki bulunduğu mevki ve temsil yetkisi özelliği nedeniyle Suçüstü durumu dışında, suç kesinleşinceye kadar tutuklama yapılmamalıdır. Anayasa değişikliği konuşulurken bu uygulaması geçmiş maddenin gündeme alınması temsilde şaibenin kaldırılması gereklidir. Bu sınırın aşılması o kişiye ayrıcalık sağlanması demektir. Hukukta böyle bir uygulamayı tasvip etmek söz konusu değildir.

28. AB ölkelerinden Hollanda da yasama dokunulmazlığı yoktur. Yeni Zelanda'da da yoktur. İngiltere ve İrlanda da yasama dokunulmazlığı Cezai alanda geçerli değildir. Yalnız hukuki alanda geçerlidir. (ABD, Kanada ve Avustralya'da böyledir). Bulgaristan'da Yasama dokunulmazlığı, mecliste ileri sürölen düşüncelerle kullanılacak oyların suç sayılmayacağı ile sınırlıdır (Meksika, Mısır ve Hindistan'da böyle uygulanmaktadır). Almanya, Belçika Danimarka, Finlandiya, İspanya, Fransa, İtalya, İsveç, Lüksemburg, Yunanistan ve Avusturya, Portekiz'de Yasama Dokunulmazlığı meclis tarafından kaldırılabilir niteliktedir. (Bizde de acele uygulanmalıdır) Bu ölkelerin çoğunda parlamento üyesi hakkın da soruşturma açılabilir. Tanık olarak dinlenebilir. Yasama dokunulmazlığı bu ölkeler de meclis üyesine gözaltına alınmama ve tutuklanmama güvencesini sağlar. Cezai alanda yargılama süreci devam eder. En güzel uygulamalardan biri budur. (İsrail, Japonya ve İzlanda da böyledir). Fransa ve İtalya'da yasama dokunulmazlığı kapsamı vekiller hakkında adli kovuşturma yapılabilmesi için parlamentonun ön iznini bir şart olarak olmaktan çıkaracak biçimde daraltmış ve yargılama kolaylaştırılmıştır.
29. Anayasamızın 83. maddesinde ki düzenleme ile sorgulama ve yargılama yasağının da kapsayan dokunulmazlığın, temiz siyaset ile çeliştiği ortadadır. Günümüzde toplumların Siyasal, Toplumsal, Kültürel ve Ekonomik bunalımlara düşmesinde yolsuzlukların en büyük payı bulunmaktadır. Ölkemizde bizim inanmadığımız fakat tüm halkın ortak inancı olan bürokrasi ile işbirliği yapmadan ve siyasetten himaye görmeden yolsuzluk yapılamayacağı inancı yerleşmiştir. Dokunulmazlığın kalkması bu inancı kaldıracaktır.
30. Anayasamızın 83. ve 100. maddesi tekrar gözden geçirilmeli ve çağdaş ölkeler arasındaki yerini almalıdır. Milletvekili dokunulmazlığının adi suçlara kalkan olması önlenmelidir. Dokunulmazlık düşünce ve ifade özgürlüğü ile sınırlandırılmalı ve herkes adalet önünde eşit olmalıdır. Yargılama sürecinin işlememesi artık halkın ağına gitmektedir.

31. Yargı hak kapısıdır. Adaletin önüne çıkmaktan ancak suçlular kaçır. Adaletten kaçanlar bütün halkın vicdanında suçludurlar. Bağımsız yargı, özgür savunma, halkın bu gününün ve geleceğinin teminatıdır. Yargının uzaması da güveni azaltmaktadır.
32. Yeni anayasanın devletin kayıt dışı istihdamını engellemesini sağlayacak uygulamalara öncelik verecek bir yapıda olması gerekmektedir. Kişinin ekonomik hak ve özgürlüklerini ele alan, kişiyi devlet karşısında koruyan temel bir felsefeden hareket etmesi gerekmektedir.
33. Temel amaç, ekonomik ve insani gelişmişlik: Yeni anayasa hazırlanırken ekonomik hükümlerin temel amaçlarının; ekonomik istikrar ve sürdürülebilirlik ve insani gelişmişlik devletin anayasadan kaynaklanan görev ve sorumluluğu yerine getirmesi olduğu yeni anayasada göz önünde bulundurulmalıdır.
34. Sosyal devlet ilkesi: Yeni anayasada pozitif ayrımcılığın dışındaki belli kesimlere tanınan ayrıcalıklar kesinlikle kaldırılmalıdır.
35. Mülkiyet hakları: Yeni anayasada Mülkiyet hakkını düzenleyen maddeler hakların kısıtlanması konusunda net bir sınır çizerek çelişkiler giderilmelidir.
36. Sözleşme özgürlüğü: Herkes istediği gibi sözleşme yapma özgürlüğüne sahip olmalı ve sözleşme özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar tartışılarak azaltılmalı.
37. Özelleştirme ve devletleştirme: Özelleştirmenin başarılı olabilmesi için hazırlanacak anayasada mülkiyet hakkı ve sözleşme hakkı temel hak olarak güçlü bir şekilde tanımlanmalı. Bu husus toplum yararına esas alınarak düzenlemeye gidilmeli.
38. Rekabet ve girişim özgürlüğü: Yeni anayasa ekonomik sistemi dışlamamalı girişim özgürlüğü ve rekabeti açık şekilde korumalı kayıt dışılık haksız rekabete yol açtığı için her türlü uygulamayı engellemeli.
39. Kamuda yapılanma: Yeni anayasada Başbakanlık dahil tüm Bakanlıklar kamu kuruluşları bir kez daha değerlendirilerek yapısal çarpıklıklar tartışılarak yeniden düzenlenmeli tüm devlet yapısı ele alınarak katılımcı ve yerinde yönetim anlayışı içerisinde yeniden yapılandırılmalı, devletin piyasalar üzerindeki kontrolü açık bir şekilde belirtilmeli.
40. Kamulaştırma: Kamulaştırma sınırı geniş bir derecede açıklanmalı kamulaştırmayı daha net bir tanımlama ve kamu tüzel kişilerin yetkisinin sınırları çizilmeli.

41. Doğal kaynaklar: Yeni anayasa doğal kaynakların ekonomik faaliyete katkı sağlayacak şekilde kullanılabilmesine izin vermeli.
42. Kooperatifçilik, Ücret politikası ve asgari ücret: Kooperatifçilik yeni anayasada uygulamadan yaşanan sıkıntılar dikkate alınarak yeni bir düzenlemeye gidilmeli. Yeni anayasada kayıt dışının engellenmesini sağlayacak bir yapıya sahip olarak asgari ücret politikası yer almamalıdır.
43. Dokunulmazlıklar: Yeni anayasada Milletvekili dokunulmazlığı dahil 657 sayılı devlet memurları kanununda yer alan dokunulmazlıklar kaldırılmalıdır.
44. Devlet, vatandaş ilişkileri yeniden tarif edilmelidir. Memur-Vatandaş ilişkileri yeniden tarif edilmeli, vatandaş devlet ve memur karşısında ezilmekten kurtarılmalıdır. Bunu yanında memurların da sudan sebeplerle yargılanmalarının önüne geçecek tedbirler alınmalıdır.
45. Devlet vatandaş ilişkilerinde birçok konunun çözümü yargıya kalmakta ve yıllarca süren davalar sonunda adalet tecelli etmemekte veya geç tecelliden dolayı adalet zulme dönüşmektedir. Bu nedenle problemlerin hızlı çözümünü sağlayacak hakem heyetleri oluşturulmalıdır. Veya idarecilerin inisiyatif alabilmesi kolaylaştırılmalıdır.
46. Yasaklar asgariye indirilmelidir. Yasakçı devlet anlayışından yol gösteren kuralları sağlıklı konulmuş bir devlet yapısı oluşturulmalıdır.
47. Kamusal alan saçmalığına son verilmelidir. Kamusal alan denen hiçbir yer kamuya yasaklı olamaz. Kamu olgusunu var eden kamuyu oluşturan bireyler, yani devletin varlık sebebi olan vatandaşlardır. Vatandaş devlet içindir anlayışından, devlet vatandaş içindir anlayışı hakim kılınmalıdır.
48. ‘Toplumsal Çıkarlar’ ifadesi yeniden tarif edilmeli, bu ifadenin arkasına sığınarak vatandaşa zulüm yapılmasına son verecek tedbirleri ihtiva eden maddelere yer verilmelidir.
49. Temel hak ve hürriyetler, inanç hürriyetleri başta olmak üzere kesinlikle sınırlandırılmamalıdır.
50. İnançlar ve dini hassasiyetler karşısında ‘Demokratik Laiklik Anlayışı’ gibi tarifi net yapılmamış yuvarlak ifadelerin arkasına sığınmaktan vazgeçilmelidir. Temel haklar ve inanç hürriyetleri konusunda net halkın beklentilerinin cevabı olacak maddeler yer almalıdır.

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

8. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Panel Bölümü

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Sunucu

Sayın Valim, Sayın Milletvekillerim, Sayın Rektörüm, çok değerli protokol üyeleri, saygıdeğer katılımcılar, sevgili basın mensuplarımız, 8. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresine hoş geldiniz. Saygıdeğer konuklar kongremizin başında sizleri Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları ile aziz şehitlerimiz için saygı duruşuna, ardından da istiklal marşımızı okumaya davet ediyorum.

Değerli katılımcılar kongremizin hemen başında üniversitemizin tanıtım filmi ile sizleri baş başa bırakıyoruz.

Yeni anayasa süreci ve STK'ların rolü konulu kongremizin açılış konuşmasını yapmak üzere kongre dönem başkanı Prof. Dr. Hamit PALABIYIK'ı kürsüye davet ediyorum.

Prof. Dr. Hamit PALABIYIK

Herkese günaydın, Sayın Milletvekilimiz, Sayın Valim, Sayın Rektörün, İç İşleri Bakanlığı Sayı Dernekler Daire Başkanı, Sayın Kaymakamlar, Sayın Belediye Başkanları, İlimizin Değerli Protokolü, Üniversitemizin Bilim İnsanları, Kongremize Katılmak Üzere ve Katkı Vermek Üzere Teşrif Eden Değerli Bilim İnsanları, Değerli Yazarlarımız, Sayın Konfederasyon Başkanları, Sayın Sendika Başkanları Ve Temsilcileri, Sivil Toplum Kuruluşlarının Değerli Temsilcileri, Sayın Basın Mensupları, Sevgili Öğrencilerimiz Değerli Katılımcılar,

Gerçekleştirdiği etkinliklerle devlet ve özel sektöre aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarına da insan kaynağı, yönetimci, girişimci yetiştirmeye

hedef edinen, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından düzenlenen 8.Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları kongremize, manevi başkentimiz Çanakkale'mize ve şehrimizin biricik üniversitesi Çanakkale 18 Mart Üniversitesine hoş geldiniz,

İlkini 2004 yılında düzenlediğimiz STK'lar kongremizin bugün 8.cisini düzenliyor olmak çok anlamlıdır. Bu kongreye ayrıca özel anlam katan bu yılki temamızın yeni anayasa yapım sürecinin ve STK'ların bu sürece katkısının tartışılacağı olmasıdır. Oldukça yoğun sayılabilecek bir programla neden yeni bir anayasa, nasıl bir anayasa, anayasa yapım sürecini ve bu süreçte STK'ların rolünü her boyutuyla tartışacağız. Tüm katılımcılara şimdiden ayrıca teşekkür ediyorum.

Değerli katılımcılar, modern demokrasilerde sivil toplum siyasal alanın tam da kendisidir. Demokrasinin gelişmişlik düzeyi ile sivil alan ve STK'ların çalışma alanı, programları, amacı arasında sıkı ilişkiler vardır. STK'lar devlet ile toplum arasındaki köprülerdir. Sivil alanda yer alan STK'lar pek çok konuda yerel ve merkezi idareye karar alma süreçlerine düşünce üretme, denge ve denetleme görevlerini yapmaktadırlar.

Değerli katılımcılar, ülkemiz demokrasi tarihinde son dönemde çok önemli değişiklikleri hep beraber yaşıyoruz. Kamuoyunun beklentisi siyasette ve siyasetçilerde değişim, ekonomik istikrarın korunması daha fazla demokrasi, daha fazla insan hakları ve akan kanın durmasıdır. Sonuçta son dönemde gerek 2010 referandumu, gerekse 2011 genel seçimleri sonuçlarının bize anlattığı en önemli gelişme ise Türkiye'de tarihimizde ilk defa toplumsal inisiyatifle müzakere ve mutabakatla yeni ve sivil bir anayasa yapma fırsatının ortaya çıkmasıdır. Ülkemizde demokratik kazanımların güvenceye alınmasında demokrasimizin yerleşmesinde yeni ve sivil bir anayasaya olan ihtiyaç artık bir zaruret haline gelmiştir. Maalesef, burada maalesef diyoruz artık yeni anayasa yapım sürecinin tünelin sonunda ışığı görmemiz pek mümkün gözüküyor bu günlerde, bugün geline noktada yeni anayasa yapmak belki de başka bir bahara kaldı gibi gözüküyor. Ancak biz bu sürece toplumun yeni anayasa talebini bir kez daha güçlü bir şekilde dile getirerek bir şekilde paketler halinde yapılacak düzenlemelere Çanakkale'den katkı vermek istiyoruz.

Unutmayalım ki yeni anayasanın kaybedeni olmayacaktır. Kazananı ise tüm toplumdur. Bununla birlikte yeni anayasa sürecinde samimiyetsiz davrananlar, savsaklayanlar, ipe un serenler, heyecanını yitirenler, kim olursa olsun bu sürecin kaybedeni iktidarıyla, muhalefetiyle siyaset kurumu olacaktır.

Kongremizin düz enlenmesinde desteklemeleriyle her zaman yanımızda olan Sayın Rektörümüze, katılımlarıyla bizleri şereflendiren Sayın Milletvekilimize, Sayın Valimize, değerli katkılarından dolayı bilim insanlarına, düşüncelerini bizimle paylaşacak olan sivil toplum kuruluşlarının değerli temsilcilerine, kongremizin düzenlenmesinde katkısı olan fakültemiz öğretim üyelerine, Sentralflord Üniversitesi kamu yönetimi bölümüne, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesine, ayrıca desteklerini esirgemeyen Çanakkale Valiliği Dernekler Müdürlüğüne, varlıklarını bizlere hissettiren Çanakkale'mizin çok değerli STK'larına, tüm kongrelerimizde olduğu gibi bugün de yanımızda olan Biga Belediyesine, Ticaret Borsasına, Çanakkale Seramik Grubuna, İda Kalerizort Otele ve emeği geçen herkese teşekkür ediyor, kongrenin başarılı geçmesini diliyorum. Saygılarımı sunuyorum.

Sunucu

Prof Dr. Hamit PALABIYIK'a teşekkür ediyoruz. İç işleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanı Mustafa YARDIMCI bizlerle birlikte, konuşmalarını yapmak üzere Sayın Mustafa YARDIMCI'yı kürsüye davet ediyorum.

T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanı Mustafa YARDIMCI

Sayın Valim, Sayın Milletvekillerim Sayın Rektörüm, değerli hocalarımız, sevgili gençler, sivil toplum kuruluşlarının çok değerli temsilcileri, çok değerli katılımcılar, hepimizi öncelikle sevgi, saygı ve hürmetle selamlıyor. Bu kongrenin başarılı geçmesini temenni ediyorum.

Öncelikle böyle eşsiz bir kongreyi gerçekleştiren başta Çanakkale Üniversitemizin çok değerli rektörüne ve hocalarına huzurlarınızda muhterem hocalarıma şahsım ve kurumum adına şükranlarımı sunuyor, programa iştirak eden herkesi hürmetle selamlıyorum.

Değerli konuklar, ülkemizde sivil toplumun geliştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili kurumsal yapılarda AB standartlarına uyum çerçevesinde önemli reformlar yapılmıştır. Bu çerçevede başta Avrupa Birliği olmak üzere, çağdaş dünya ile bütünleşmiş güçlü bir sivil toplum oluşumuna katkıda bulunmak amacıyla İç İşleri Bakanlığı bünyesinde sivil bir anlayışla, sivil bir yapıda Dernekler Dairesi Başkanlığının kurulması en önemli ayak olmuştur. Bu düzenlemelerdeki amaç Avrupa Birliği uyum sürecinde daha demokratik ve sivil bir toplum idealine yaklaşmak, sivil toplumun örgütlenmesini teşvik etmek, bu çerçevede derneklerin yurt içi ve yurtdışı faaliyetlerini desteklemek ve geliştirmek,

derneklerle ilgili iş ve işlemleri kolaylaştırmak ve bürokrasiyi azaltmaktır. Örgütlenme özgürlüğünün önündeki tüm engelleri kaldırmaya yönelik yapılan yasal ve idari düzenlemelerle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. Maddesine uyum sağlamıştır. Bugün sivil toplum kuruluşları devlet tarafından ulusal ve uluslararası sorunlara çözüm arayışlarında ortaklık ve işbirliklerine önem verilen toplumsal aktörler olarak görülmektedir. Bu çerçevede oluşan yeni dönemde kurulan derneklerin sayısındaki artış durumu en bariz bir şekilde teyit etmektedir. Kuruluş yılımız olan 2003 yılından bugüne kadar geçen 10 yıl içinde 78.000 derneğin kurularak sivil toplum faaliyetlerini zenginleştirdiğini görmekteyiz. Bugün itibariyle ülkemizdeki faal dernek sayısının 100.000'e yaklaşması da bu zenginleşmenin bir göstergesidir. Burada zaman içinde beklenen bir durum olarak sivil toplum kuruluşları, merkezi yönetim kuruluşları, yerel yönetimler ve üniversitelerimiz arasındaki iş birliğinin ve ortak çalışma platformlarının oluşması sevindirici bir gelişme olmaktadır. Bu anlamda bugün açılışını yaptığımız bu 8. Uluslararası Kongrenin hazırlanması ve tüm kesimlerin bu kongrenin paydaşı ve katılımcı olması sivil toplum alanındaki gelişmeleri en güzel şekilde özetlemektedir.

Değerli misafirler, Dernekler Dairesi Başkanlığımız toplumsal örgütlenmeyi destekleyerek katılımcı demokrasinin kökleşmesine ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesinde katkıda bulunmayı kendisine vizyon edinmiştir. Ayrıca Başkanlığımız Türkiye'de sivil girişimlerin, katılımcı demokrasinin gelişmesinde aktif rol almaları prensibinden yola çıkarak çağdaş dünya ile bütünleşmiş güçlü bir sivil toplum oluşumuna katkıda bulunmak, mevzuatın etkin ve doğru kullanımını sağlamak, sivil toplum kuruluşları ve diğer muhataplarına güler yüzlü, etkin ve adil hizmet vermek değişen ve gelişen koşullara uyum sağlamak, sürekli öğrenen ve paylaşılan bir kuruluş haline gelmek şeklinde ifade edilen ilkeleri kendisine misyon edilen bir kurul olmuştur. Bugün itibari ile 10. Yılımızı güçlenen sivil toplumumuz ile birlikte kutlamaktayız. Ümit ediyoruz ki ilerleyen zaman içinde sivil toplum kuruluşlarımız ülkedeki tüm süreçlere anlamlı katkılar vermeye devam eder, bizler de kolaylaştırıcı olan ve rehberlik eden bir kurum olarak hizmetlerimize devam ederiz.

Değerli sivil toplum gönüllüleri, hizmetlerimizi her alanda projelendirerek yapmaya çalışmaktayız. Bu minvalde 3. Sektör olarak bilinen sivil toplum kuruluşları içinde en önemli kitleyi oluşturan derneklere yönelik etkin ve verimli hizmet vermek ve gelişen dünya koşullarına ayak uydurabilmek için Dernekler Bilgi Sistemi, yani DERBİS Projesini hazırlayarak sizlerin kullanımına sunduk. DERBİS Projesinin bilişim alanında oluşan talepleri karşılaması ve ileriye matuf projeksiyon tutması imkanı sağlaması amaçlanmaktadır. Ayrıca

bu proje sayesinde dünyanın her tarafından 7/24 esasıyla devlet kapılarına gelmeden dernekçinin sivil toplum gönüllüsünün her türlü dernek iş ve işlemlerini elektronik ortamda yapmasına imkan sağlanmıştır.

Başkanlığımızca geliştirilen bir diğer proje ise dijital arşiv projesidir. Kurumsal hafızamız olarak adlandırdığımız bu proje bilgi ve belge güvenliğini artırmak fiziksel olarak dolaşan evrakların yıpranmasını engellemek, aynı anda değişik noktalardan aynı belgeye kısa sürede ulaşma imkanı sağlamak amacı ile hazırlanmıştır. E-arşiv projesi olarak adlandırılan bu proje Cumhuriyetimizin kuruluşundan bugüne 240.000 derneğin, 30 milyon adet evrakı bu sayede dijital ortama aktarılmıştır. Osmanlı Arşivinde bulunan Osmanlıca belgelerin tarama ve tasnif işlemleri tamamlanarak sisteme aktarılması sonucu, 1856'dan bu yana tüm derneklere ait belgeler, kullanıcıların, sivil toplum kuruluşlarımızın, gönüllülerimizin istifadesine sunulmuş olacaktır. E-arşiv projesi sayesinde Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Cemiyetler ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Cemiyet Kanun ve Nizamnameleri isminde gerçek belgeleri ihtiva eden iki temel eser milletimizin ve siz sivil toplum gönüllülerinin istifadesine hazır hale getirilmiştir.

Bunun yanında çok önemli gördüğümüz bir diğer proje de özellikle 5018 sayılı kanunla yapılan değişiklikten sonra, artık merkezi hükümet genel bütçe kaynaklarından doğrudan Sivil Toplum Kuruluşlarına proje karşılığı kaynak aktarmaktadır. Bu çerçevede İç İşleri Bakanlığı olarak derneklerimizin hazırlamış olduğu projelere 2010 yılından bu güne destek sağlamaktayız. 2010 yılında 19 derneğimizin projesine, 2011 yılında 77 derneğimizin projesine, 2012 yılında 221 derneğimizin projesine ve bugün bu yıl itibari ile 250 derneğimizin projesine toplamda 25 milyon Türk Lirası kaynak aktarılmıştır. Söz konusu mevzuat çerçevesinde, Bakanlığımızca yapılan proje yardımları 2014 yılında da artarak devam edecektir.

Çok değerli katılımcılar, hükümetimizin açıklamış olduğu demokratikleşme paketi kapsamında hazırlanan ve sivil toplum kuruluşlarımızın gelişmesine katkı sağlayacak olan yardım toplama kanun tasarısı Başbakanlık'a sevk edilmiştir. Bu tasarı ile 1983 tarihli Yardım Toplama Kanunu yürürlükten kaldırılmakta, yardım toplama usul ve esasları ile derneklere ilişkin diğer demokratik hususlar, demokratik ve sivil bir anlayışla günümüzün ihtiyaçlarına göre yeniden ele alınmaktadır.

Yine bu tasarıda, dernek ve vakıfların hizmetlerini yürüttükleri alanlarda, etkinliklerde topladıkları yardımlar kapsam dışında bırakılmaktadır. Kamu yararı statüsü bulunan dernekler ile vergi muafiyeti tanınmış vakıflarımızın yardım toplamaları, kamu kurum ve kuruluşlarımızın yardım toplamaları izin

yerine bildirim tabii tutulmuştur. Derneklerimizin kurumsal kapasitelerini gerçekleştirebilmeleri için cari giderler diye adlandırdığımız giderleri karşılamaları adına yardım toplama imkanı getirilmektedir.

Kurban, kurban derisi, fitre ve zekat gibi en temel haklardan olan bazı hakların tekelliliği kaldırılarak tüm dernek ve vakıflara sivil toplum kuruluşlarına yasa çerçevesinde kapsayacak şekilde bu imkan tanınmaktadır. En önemlisi yardım yapanların talep ettiği saydamlığın ve şeffaflığın gereği olan yardım toplama sonuçlarının kamuoyuna duyurulması gibi ilkelere yer verilmektedir.

Bununla birlikte dernek kurulması 1909 tarihli cemiyetler kanununda, 2 kişiden fazla kişinin dernek kurabildiği o dönemde bu gün itibari ile 7 gerçek ve tüzel kişinin dernek kurması dernek örgütlenmesi önündeki bir engel olarak görülerek bu konuda Avrupa standartlarına uyularak kurucu sayısı daha aşağılara çekilmektedir.

Yabancı vakıfların ülkemizdeki faaliyetlerine ilişkin yeni düzenlemeler yapılmaktadır. Derneklerin yönetici ve çalışanlarına yapılan ödemelerde gerçek mahiyette düzenlemeler getirilmiştir.

En önemlisi, derneklerimizin idareye vermekte oldukları bildirimler azaltılmış, sadeleştirilmiş, onlara uygulanan idari yaptırımlar azaltılmış ve önceden uyarı sistemi getirilmektedir. Bu demokratikleşmenin, bu sivil topluma önem vermenin göstergesi olarak adlandırabileceğimiz önemli reformlar olarak görmekteyiz. Belki bunun içerisinde, işte, bugün burada tartışacağımız derneklerinin Sivil Toplum Kuruluşlarının karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarına imkan sağlayan yapılar, yani Sivil Toplum Konseyi Sivil Toplum Kuruluşlarımızın temsilcilerinin katıldığı, hükümet temsilcilerinin olduğu Sivil Toplum Konseyleri oluşturulmuştur. Ve bu yapıyı en iyi şekilde rehberlik edecek, hizmet götürecek kurumsal yapıda bu manada, bu tasarı ile güçlendirilmektedir.

Çok değerli katılımcılar, değerli Sivil Toplum Gönüllüleri,

Başkanlığımızca Sayın Bakanımız Muammer GÜLER'in himayelerinde bu ve benzeri çalışmalar yapıldığı gibi ilk defa Uluslararası Kamu Sivil Toplum İlişkileri Konferansı düzenlemiştir. Bu konferansta çevre ülkelerdeki ve Avrupa Birliği ülkelerindeki bu tür sivil toplum çalışmalarını yürüten kurumlarla iş birliği yapmak, tecrübe paylaşımını ele almak, geleceğe dönük projeksiyon çizmek amacıyla yapılmıştır. İşte, bugün burada yapıldığı gibi bu tür çalışmalara bundan sonrada katkı sunmaya devam edeceğiz.

Sivil toplum kuruluşlarımız katılımcı demokrasimizin önemli bir göstergesi olan kamu karar alma mekanizmalarına katılımları ciheti ile yeni anayasa yapma süreçlerinde, çalışmalarında gerek dolaylı, gerekse doğrudan görüşlerini ifade etmek sureti ile katkıda bulunmuşlardır. Bu hususta rakam vermek gerekirse 432 Sivil Toplum Kuruluşu aktif olarak bu çalışmalara katılmıştır. Bu sürecin artarak devam etmesi bizim inancımızdır ve bu inancı taşımaktayız.

Örneğin; biraz önce Başkanlığımızca hazırlanan ve size ifade ettiğim tasarinın hazırlanmasında 500'ün üzerinde Sivil Toplum Kuruluşu bu tasarıya aktif olarak katılımda bulunmuş, görüş beyan etmiştir. Bu çerçevede son 10 yıl içinde yapılan yasal düzenlemelerle sivil toplum kuruluşlarının kamu karar alma mekanizmalarına katılımına imkan sağlayan yasal düzenlemeler, ikincil mevzuat düzenlemeleri ve ortamlar oluşturulmuştur.

Sivil toplum faaliyetlerine güç katan değerli hocalarım, değerli gençler,

Üniversitelerimiz yeni açılan devlet ve vakıf üniversiteleri ile tüm coğrafyamızda yaygınlaşmaktadır. Bugün ülkemizde bulunan 127 devlet ve 7 vakıf üniversitesinden 10 üniversitemizde, sivil toplum faaliyetleri uygulama ve araştırma merkezi, eğitim ve araştırma birimleri, yüksek lisans programları, fakülte ve yüksekokullarda açılan sivil topluma ilişkin dersler ve benzeri faaliyetlerle hiç de azımsanmayacak çalışma içerisinde bulunduklarını gözlemlemekteyiz. Ancak bu yeterli görülmemelidir. Bütün üniversitelerimizde bu çalışmalar bugün bu üniversitelerimizde olduğu gibi artarak devam etmelidir. Bu sayede oluşacak tecrübe, birikim ve enerjinin kamu kurumlarımızla ve sivil toplum kuruluşlarımızla paylaşılmasında demokratik ve sivil bir bilincin oluşması adına, yüksek kamu menfaati olduğu kanaatindeyiz. Bu çerçevede Dernekler Dairesi Başkanlığı olarak üniversitelerimizin bu ve benzeri çalışmalarında yer almaya ve katkı sunmaya hazır olduğumuzu bir kez daha ifade etmek istiyorum.

Sayın Valim, Sayın Milletvekilim, Sayın Rektörüm, Değerli Hocalarım, Değerli Akademisyenler, Sevgili Gençler, Sevgili Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcileri,

Bu vesile ile bu kongrenin başarıya ulaşmasını temenni ediyor, konferansın tertibinde emeği geçen başta Sayın Valimize, Sayın Milletvekilimize, Sayın Rektörümüze, çok değerli hocalarımıza, diğer üniversitelerden katılan değerli hocalarımıza, değerli dekanlarımıza ve sivil toplum kuruluşunun değerli temsilcilerine ve sevgili gençler sizlere, sayın dekanımız olmak üzere, bu

fakültenin bu üniversitenin diğer hocalarına ve emeği geçen herkese, kurum ve kuruluşlarımıza çok teşekkür ediyorum.

Bu çalışmalar nihayetinde toplumsal barış ve refaha çok değerli katkılar sunacaktır. Ve buna yürekten inanmaktayım. Konferansın, kongrenin hayırlar getirmesini temenni ediyor, hepinize saygılar sunuyorum. Sağ olun, var olun!

Sunucu

Sayın Mustafa YARDRIMCI'ya teşekkür ediyoruz. Kongremize gelen bir mesajı sizlerle paylaşmak istiyorum. Prof. Rektör Sayın Sedat LAÇİNER, Çanakkale, Üniversitenizin düzenlediği 8. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresine nazik davetiniz için teşekkür ederim. Kongrenin başarılı geçmesini diler şahsınızda tüm katılımcılarınıza selam ve sevgilerimi iletirim. Cemil ÇİÇEK Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı.

Üniversitemiz Rektörü Prof. Dr. Sedat LAÇİNER'i konuşmalarını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Sayın Valim, Sayın Milletvekilim, çok değerli konuklar hepinizi saygı ile selamlıyorum. Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültemiz sivil toplum konusuna başından beri çok büyük önem veriyor ve bugünkü konferansımızda 8.'si oluyor. 8 defa üst üste bu kadar yoğunlukla ve katılımı sivil toplum konusunu ele alan çok fazla kurumumuz yoktur belki de. Bu anlamda kendilerini tebrik ediyor ve teşekkür ediyorum, arkadaşlara bu çabalarından dolayı. Ayrıca Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Çanakkale 18 Mart Üniversitesi belki de değişen Türkiye'nin en somut örneklerinden bir tanesi. Geçtiğimiz yılın kaymakamı fakültemizden çıktı. O anlamda arkadaşlarımızı tekrar tebrik ediyorum.

Denir ki; İngiltere'nin yazılı anayasası yok. Bazı ülkelerin anayasaları yazılı değildir, bazı ülkelerin anayasaları yazılıdır. Ben hiçbir ülkenin anayasasının yazılı olduğuna inanan birisi değilim. Aslına bakarsanız, tüm ülkelerin anayasaları yazılı olmayan anayasalardır. Yazılı bazı kitapçıklar vardır, bunlara anayasa denir. Bazen insanlar birbirlerine atarlar. Genellikle orada yazılı olan şeylere çok uyulmaz ABD'nin anayasasını bugün itibarı ile Türkiye'ye organ nakli gibi nakletsek, Türkiye'de çok az şey değişir.

Anayasalar ülkelerin ruhudur ve ruhlar bir gecede, bir günde, bir haftada yazılmaz. Binlerce yılda, yüzlerce yılda yazılır. Damıtıla damıtıla, rafine ola ola gelir ve bugünkü yaşam biçiminizin görünmez kuralları haline dönüşür.

O anlamda Türkiye’de anayasa yapımına abartılı düzeyde bel bağlanmasını doğru bulmadığımı ifade etmek isterim. Türkiye’nin bir anayasaya ihtiyacı vardır, anayasayı değiştirmeye, bunu ben bir şeref meselesi bir namus meselesi olarak görüyorum. Çünkü Türk insanının bu kadar yetişmiş, bu kadar eğitilmiş, bu kadar meselelere duyarlı, şuurlu milyonlarca insana bir hakaret olarak görüyorum mevcut anayasanın hala duruyor olmasını. Yoksa onun ötesinde anayasanın yazılı olarak değişmesinden demokratikleşme adına beklentilerim sınırlıdır. Onu ifade etmek isterim. Ve Türkiye’nin anayasasının aslına bakarsanız bir yönüyle fiilen değiştiğini düşünüyorum. Yazılı olarak, kodifiye olarak değişimi yavaş sürse de hızlı bir değişim söz konusu. Çünkü Dernekler Dairesi Başkanımız da ifade ettiler. Ben de dernekçiliği bilen birisiyim, bir yönüyle dernek kurmuş bir kişiyim. Uluslararası Stratejik Araştırma Kurumu bir dernekti ve daha önceki mevzuatı da değişen mevzuatı da az çok biliyorum.

Eski Türkiye’de dernek kurmak istediğiniz zaman polise giderdiniz, bir suçlu gibi hesap verirdiniz. Kongrenizde, toplantılarınızda polis, komiser vs. gelirdi başınızda dururdu, ne yapıyor bunlar bakayım diye. Şu anki Türkiye’de bunlar mevcut değil. Ha süttten çıkmış ak kaşık değil, sorunlar var mı? Var. Her yerde var ve insan yaşadığı sürece her zaman sorun olacaktır. Ama dernekler meselesine baktığınız zaman oradaki değişimler bile başlı başına Türkiye’deki anayasanın, gerçek anayasanın değiştiğinin bir göstergesi.

Eğer Türkiye’de bir etnik kökeni anmak bugün insanların hapse girmesine sebep olmuyorsa, bu da bir anayasa değişikliğidir aslında bakarsanız. Yani yazılı olmayan ama aslında gerçek anayasanın değiştiğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla anayasa, davranışlarımız, tutumlarımız, bunların kalıplaşmış hale gelmesi, bunun devlet ile insan ve insandan insana ilişkiler, Sivil Toplum Kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşları, devlet ile STK’lar bu şekilde bütün aktörlerin arasındaki yerleşik herkesin saygı duyduğu ve kabul ettiği, üzerine mutabık kaldığı kurallardır. Meseleye böyle bakılmasının daha sağlıklı olduğunu düşünüyorum.

Çok uzatacak değilim ama şunu da belirtmeden geçemeyeceğim. Çünkü Çanakkale’deyiz. Ben Çanakkale’nin özel bir yer olduğunu düşünüyorum. Türkiye’nin manevi başkenti olduğuna inananlardanım. Osmanlı İmparatorluğu yıkılırken son bir can havliyle burada sergilenen başarı, yani Çanakkale ruhu bana sorarsanız anayasanın içerisinde de olması gereken ruhtur. Biraz önce de ifade etmeye çalıştım beden ruhudur anayasa dediğimiz şey. Ruhsuz bir beden ise çok sorunlu bir varlıktır. Türkiye Cumhuriyeti 1923’de kurulmuştur ve pek çok şey halka rağmen, insanlara rağmen dikte edilmeye, zorla insanların üzerine giydirilmeye çalışılmıştır. Yani bunun karikatürize hale gelmiş bir

örneği şapka devrimidir, kıyafet devrimidir, gardrop devrimleridir. Yani ama onun ötesindeki bazı devrimlerde vardır ki onlarda tıpkı şapka gibi insanlara zorla giydirilmeye çalışılmıştır. Yapay bir girişimdir. İyi niyetli belki ama yapay bir girişimdir.

Ben Türklerin veya bu topraklar üzerindeki insanların en geniş mutabakatı zeminini Çanakkale Savaşında yakaladıklarına inanıyorum. Çanakkale Savaşında insanımız karşısındaki süper devletleri, çok devasa ülkeleri ve teknolojik güçleri sadece imanla değil akıl gücüyle de yendiler, ama bunun dışında üçüncü bir unsur daha var, iman, akıl gücü üçüncüsü nedir? O da birlik ve beraberliktir. Yani yanındaki insanın mezhebine aldırmadan, yanındaki insanın mezhebine bakmadan, rengine, geleneğine, göreneğine bakmadan, hatta ve hatta Çanakkale Savaşları'nda Ermeni Mehmetçik de vardır baktığınız zaman.

Çanakkale Savaşları'nda Osmanlı İmparatorluğu yıkılırken belki can havli ile belki başka sahiplerle olabilecek en geniş birlikteliği yakalamıştır. Ve o günden bugüne, 1915'ten bugüne bu topraklarda, bu kadar geniş bir birliktelik bir daha kurulamamıştır. Bizleri hiçbir siyasi akım bir araya o kadar geniş bir şekilde getirememiştir.

2023 Cumhuriyet'in kuruluşunun 100. Yılıdır. O anlamda 2023 yılına kadar bizlerin, hem diğer etnik gruplarla, mezheplerle, efendim yanımızdaki komşumuzla, rengiyle, giyimiyle, kuşamıyla hepsiyle barışmamız gerekiyor. 2023 yılına kadar Cumhuriyet'e bir ruh üflememiz gerekiyor. O ruhun ben Çanakkale Ruhu olabileceğini düşünüyorum.

Yani bunun içerisine günümüzün gerekleri olan, insan haklarına saygı demokrasi, artık moda olan ne varsa, günümüzün ihtiyacı olan ne varsa, artık bunları da bize göre yorumlayarak 2023'e kadar ruhu eksik kalmış olan bu devlete o ruhu üflememiz gerekiyor. O ruh anayasadır aslına bakarsanız ve bunun da şu an Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde birkaç ay içerisinde kotarılmaya çalışılan anayasa olduğu kanaatinde değilim. O da bunu önemli bir parçasıdır ama en önemli kısmı değildir.

Türkiye'de çok büyük işler başarıldı. Ben o kanaattayım son 10 yılda başarılanlar için şu anki bunu başaran insanlara tabi ki müteşekkirim ama bu ister 27 Mayıs'tan bugüne alın, isterseniz meşrutiyetten bugüne alın, ne kadar geriye giderseniz gidin, bir sürecin devamıdır ve bunu hep birlikte başarıyoruz, tüm Türkiye başarıyor ve bu salondaki gençlerin yarın 2023'ün Türkiye'sinin anayasasını yazacaklarını düşünüyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum ve konferansın başarılı geçmesini diliyorum. Sağ olun!

Sunucu

Rektörümüze konuşmalarından ötürü teşekkür ediyoruz. Çanakkale Ak Parti Milletvekili Sayın Mehmet DANIŞ bizlerle birlikte, konuşmalarını yapmak üzere Mehmet DANIŞ’i kürsüye davet ediyorum.

Çanakkale Milletvekili Mehmet DANIŞ

Sayın Valim, Değerli Rektörüm, Daire Başkanımız, çok değerli akademisyenlerimiz, sevgili öğrenci arkadaşlarım, basınımızın değerli temsilcileri... Ben de hepinizi en içten duygularıyla selamlıyorum. Gerçekten de Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin 8. ’sini düzenlediği Sivil Toplum Kongresini ben de ülkemiz adına, siyasal gelişimimiz adına, sivil toplumumuz adına çok önemsiyorum.

Bizim siyasal ve sosyal tarihimizdeki belki tek eksik halkanın Sivil Toplum Örgütleri olduğunu düşünüyorum. Yani yönetenler ve yönetilenler arasındaki ara kurumların Osmanlı’da gelişmemiş olmasının, bunlar batıda üniversiteler ve Sivil Toplum Örgütleri diyebileceğimiz mesleki ve diğer saiklerle örgütlenmelerdir. Osmanlı’da bunların karşılığını sadece tekke ve zaviyeler olarak belki tek müessese olarak görüyoruz. Ama bunu gelişmemiş olmasının bizim siyasal sistemimizde en azından Cumhuriyet’e giden yolda ve Cumhuriyetten sonraki dönemde önemli sonuçlarının olduğunu düşünüyorum.

Özellikle Cumhuriyetten sonra 1923 Türkiye’sinde de gerek seçkin bir anlayışla, gerek tek parti zihniyetinin siyasal sonuçlarıyla yine sivil toplumun gelişmediğini, daha sonraki dönemde de 27 mayısla başlayan darbe geleneğinde de yeşermeye başlayan, yeni yeni oluşmaya başlayan sivil toplum örgütlerinin her defasında budandığı, yok edildiği, ilk yapılan darbelerin ilk icraatlarının dernekleri kapatmak, sendikaları kapatmak olması bunun en büyük örneğidir diye düşünüyorum.

Tabi ki Çanakkale 18 Mart Üniversitesi’nin sivil toplumu önemseyip bununla ilgili sekizincisini düzenlediği kongrenin, ülkemizdeki, toplumumuzdaki sivil toplum geleneğinin gelişmesine ve güçlenmesine çok büyük katkılarda bulunduğunu düşünüyorum.

Tabi ki özellikle son 11 yılda artık güçlü devletten güçlü bireye doğru yol alan bir devlet yönetimimizin olduğunu, daha demokratikleştikimiz, bireyin özgürleştiği, sivil düşüncenin ve sivil toplum örgütlenmesinin önünün açıldığı bir dönemi yaşıyoruz. Ve bunun sonucu olarak da ülkemizde hem siyasi, hem de ekonomik anlamda bir istikrarı hep beraber yaşıyoruz.

Gerçekten de ben üçüncü dönem parlamentodayım. Anayasa tartışmalarının içindeyim. Geçen dönem anayasa komisyonunda görev yaptım. Türkiye’de aslında siyasi yelpazeye bakıldığında iki ayrı düşüncenin olduğunu görüyoruz, akımın olduğunu görüyoruz. Bir değişimden yana olanlar. Bu değişim aslında başkalaşma anlamında değil, öze dönüş anlamında, hem milli kimliğimiz anlamında öze dönüş, hem de kadim gelenek, insanlık ailesi olarak bir öze dönüş olarak ben bunu vasıflandırıyorum. Değişimden yana olanlar, çağdaşlaşmak isteyenler, öbür tarafta da var olana darbe zihniyeti, darbe ürünü olan, anayasalara darbe ürünü olan mevzuata darbe ürünü olan anlayışa sıkı sıkıya sarılmanın ulusalcılık ve vatanperverlik olduğunu düşünen diğer bir görüş. Türkiye deki aslında siyasi mücadele bunun ikisinin arasında gidip gelmekte. Birincisi gücünü millettten alıyor, yani değerlerden alıyor. İkinci akım ise gücünü var olan kalıplaşmış normlardan alıyor. Yani biz norm toplumu mu olacağız, yoksa kavramlar toplumu mu olacağız. Biz yasaklarla mı yolumuza devam edeceğiz, yoksa bireye, insanımıza, özgürlüğünü, özerkliğini ve kişiliğini onurunu, geri vererek ve onu güçlendirerek mi yolumuza devam edeceğiz.

Darbelerden sonra en yüksek sesle haykırılan hep şu olmuştur. Bu vatanın bir çakıl taşını bile kimseye feda etmeyiz. Ancak bu aziz toprakların, bu aziz insanların kıymeti hiç aklımıza gelmemiştir. İşte son dönemde artık bu aziz vatanımızın bu aziz insanların da önemli olduğu, önemli olması gerektiği ve bunun da en başında gençlerimizin olduğu, yeni bir dönemi yaşadığımızı düşünüyorum,

Bu kongrenin hem sivil toplum örgütlerindeki gelişimimize, hem de yeni anayasa sürecine olumlu katkılar sağlayacağını düşünüyorum. Tertip eden sayın dekanımıza, tabi ki başta sayın rektörümüze, dekanımıza ve tertip heyetine ve bugün burada bu kongrede katkı verecek olan bütün misafirlerimize, düşünce insanlarına ve akademisyenlere şimdiden teşekkür ediyor, hepinizi saygı ile selamlıyorum.

Sunucu

Konuşmalarından dolayı Sayın Mehmet DANIŞ’e teşekkür ediyoruz. Çanakkale Valisi Sayın Ahmet ÇINAR’ı konuşmalarını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Çanakkale Valisi Ahmet ÇINAR

Sayın Vekilim, Sayın Rektörüm, Sayın Dernekler Dairesi Başkanım, çok kıymetli katılımcılar, genelde hep konuşmalarında söylüyorum ama böyle herkesin yorulduğu anda en son konuşmacı olarak biz çıkıyoruz, çok da kısa kesmek istiyoruz bu bakımdan,

Değerli arkadaşlar, siyaset bilimciler, sosyal bilimciler, toplumların gelişmişlik seviyelerini belirleyen kriterlerin temellerinden bir tanesini de toplumun örgütlenme seviyesi olarak tespit ediyorlar. Tabi dikkatinizi çekmek de isterim, örgütlenme sayısı değil seviyesi. Bu toplumun hem örgütlenme nicelik bakımından sayı bakımından çokluğu önemli, hem de bu örgütlerin sivil toplum kuruluşlarının faaliyet, içerik ve yapma biçimleri ve kalitesiyle de doğrudan bağlantılı. Bu bakımdan değerlendirecek olursak, Çanakkale ilimiz 850’yi aşkın Sivil Toplum Kuruluşuyla 900’lere doğru giden bir yolda Türkiye ortalamasının hayli üzerinde. Bu hem nicelik bakımından sayı olarak, hem de yine Türkiye ortalamasına kıyas yapacak olursak, çalışma biçimi etkinlikleri bakımından da Türkiye ortalamasının üzerinde. Tabi bu seviye yeterli mi? Elbette ki değil. Sivil Toplum Kuruluşlarının, örgütlerin güçlü oluşu, etkinlikleri, o ülkenin sosyalleşme seviyesi, demokratikleşme seviyesi, hukuk devleti oluşu, çağdaşlaşma seviyesi, sermaye birikimi, dolayısıyla kalkınma seviyesiyle de doğrudan bağlantılı. Bunlar aslında birbirini de besleyen bir sistematik döngü içerisinde birbirini büyüten, geliştiren de olgular diyelim.

Değerli arkadaşlar, dünyada artık kendi küçük amaçları doğrultusunda faaliyet gösteren örgütlerle birlikte uluslararası olmuş, Dünyanın kaderine etki eden büyük örgütlenmelerde var, sivil kuruluş örgütleri de var. Bunların bir kısmı, belki de birçoğu kendi siyasi ideolojik hedefleri doğrultusunda, biraz da sömürüye yönelik belki bunu açıkça söylemek gerekir, ciddi etkin faaliyetler gösteriyorlar. Hem sermayeleri büyük, birçok ülkeden belki bütçe olarak daha büyük örgütler, bunlar dünyanın birçok değişik, özellikle geri kalmış, az gelişmiş bölgelerinde faaliyet gösteriyorlar, bunun yanında iyi niyetleriyle güzel faaliyetleri olan örgütler de var.

Ben iki yıl Ukrayna’nın TİKA, Türk İş Birliği Koordinasyon Ajansı, Koordinatörü olarak çalıştım. Dış politikamızın bir enstrümanı, bir aracı olarak son derece iyi niyetle, geri kalmış toplumlara, kalkınma yönünde ve orada var olan bir takım hem ecdadımızı, hem de o kültürün kendine ait eserlerin yaşaması restorasyonu anlamında güzel faaliyetlerde bulunuyorlar.

Ama ben şunu da gördüm. Bugün 32’yi aşkın ofis var dünyada TİKA’nın açmış olduğu. Ben şunu da gördüm. Gittiğimiz neredeyse her ofisin bulunduğu bölgede, Türkiye’den de artık uluslararası olmuş, büyük örgüt niteliği kazanmış sivil toplum kuruluşlarımız da var. Tabi şunu da vurgulamak istiyorum, sivil toplum kuruluşları bir gönüllülük esası. Bir o işin içerisinde yoğurulma olduğu için emin olunuz ki devlet kurumlarından çok daha verimli etkin çalışabiliyorlar imkan tanınırsa. Bu bakımdan devletimizin bütün devletlerin belki temel politikalarından biri sivil toplum kuruluşlarını, örgütlenme

seviyesini yükseltme yönünde olmalı. Zaten bu anlamda da ülkemiz ciddi gelişmeler, aşamalar kaydetti, bunu hep birlikte görüyoruz. Hakikaten çağ atlatıldı, atladı diyebiliriz. Daire Başkanımız az önce burada izah ettiler.

Şöyle bir örnek verecek olursak, herhangi bir devletle yapılacak iş için bürokrasi insanları bezdirirken, hala bu varken, devam ederken, azalma trendi göstermesine rağmen mevzuatımızda gerekli makama, gerekli bilgi ve belgeleri dosya halinde teslim edildiği anda sivil toplum kuruluşu artık var olmuş sayılıyor, etkinliklerini yapabiliyor. Bu sanıyorum bir tek sivil toplum kuruluşlarına tanınmış bir ayrıcalık gibi duruyor.

Hayatı anlamlı yaşamak için toplumumuza bir katkı sağlamak için mutlaka özellikle üniversite öğrencilerimize bir tavsiyem, bir örgütlenme içerisinde, bir dernek, bir sivil toplum kuruluşu içerisinde aktif rol almak. Bunu yapabilirsek emin olunuz ki hem kişisel olarak kendimizi geliştirmiş oluruz, hem hayatımızda bir anlam olur, anlamlı yaşamış oluruz, hem de bu çalışmalarımız bize istikbalimiz açısından yeni ve güzel büyük kapılar da açabilir. Bunu özellikle tavsiye ediyorum.

Çok uzatmadan üniversitemizin birçok alanda yapmış olduğu güzel faaliyetlerin yanında böyle önemli bir konuda artık 8'incisi yapılan gelenekselleşmiş Sivil Toplum Kuruluşları Uluslararası Konferansını düzenledikleri için tebrik ediyorum. Sayın Rektörümüzü, bütün üniversitede emeği geçen herkes adına tebrik ediyorum. İlimiz adına da ayrıca memnuniyet verici, tebrik ediyorum. Saygılarımı arz ediyorum. Son olarak değerli arkadaşlar, aramıza şehrimize il dışından gelen Anayasa Mahkemesi Üyemiz, Sacid bey buradalar, Gülay hanım, Türkiye'mizin yakından tanıdığı Gülay GÖKTÜRK hanımefendi, gazeteci arkadaşımız buradalar. Ve ismini burada anamadığım herkese dışarıdan gelen arkadaşlarımıza ilimize hoş geldiniz diyorum.

AÇILIŞ BİLDİRİSİ

Sunucu

Sayın Valimize konuşmalarından ötürü teşekkür ediyoruz. Kongre açılış bildirisi uzun yıllar Anayasa Mahkemesi Üyeliği yapan Prof. Dr. Sacid ADALI tarafından sunulacaktır. Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sacid ADALI'yı kürsüye davet ediyorum.

Prof Dr. Sacid ADALI

Büyük Mütefekkir Şair Yahya Kemal 15 sene emek verip bitirdiği o muazzam şiirinde diyor ki, Koca Mustafa Paşa ücra ve fakir İstanbul, ta fetihten beri mümin mütevekkil, yoksul, hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada, örtüyor fakri adaletle çekilmiş perde. Ve devam ediyor. Selviliklerde sükun, yolda sükun, evde sükun, bu taraf sanki balki ile ezelden meskun, bir afif aile sessizliği var evlerde, örtüyor fakri asaletle çekilmiş perde. Devam ediyor.

Niçin söyledim, Yahya Kemal'i niçin işin içine dahil ettim. Devir o devre ve bizim de ucundun kıyısından şahit olduğumuz bir sükunet medeniyetini yaşatan ataların olduğu devirleri anlatıyor. Selviliklerde sükun yolda sükun evde sükun, her yerde sükun. Sakin insanların diyarı, bir sükunet medeniyeti. Herkes memnun, hüznü dahi bir zevk edinenler yaşıyorlar burada, tarifi imkansız bir hayat. Yeni nesillerimizin pek anlamakta kolaylıkla güçlük çekeceği bir şey değil bu anlayış değil.

Mesafeler yakın, vasıtalar yavaş işliyor, herkes kendi yakın çerçevesinde akrabalarıyla, sıcak dostluklarla idame-i hayat eyliyorlar. Yalnız değiller, yardımlaşma, beraber olma, büyük bir meziyet, büyük bir fazilet. Peki bu sükunet medeniyetini asırlarca yaşayan bu millet elde olmayan, kendiliğinden gelen sebeplerle, sanayileşmenin, şehirleşmenin artmasıyla bir gürültü medeniyetine dönüşüyor. Bildiğimiz büyük şehirlerdeki hayat şimdi aynı gürültü bir zamanlar gene vardı, şimdi daha da arttı gürültülü hayat, fakat üçüncü bir evreye geçtik. Tabi zaman içinde gürültü medeniyetinde de gerginlik medeniyetine geçtik. Artık bugünkü hayat sadece insanların gürültüden rahatız olduğu bir hayat tarzı değil, fakat şiddetin, sertliğin çok görüldüğü bir gergin ortam.

Bugünkü hayat sanki şu beş kavram üzerine oturuyor. Hiddet, dehşet, vahşet, şiddet, şehvet. Basın, medya mümkün olduğu kadar buna dayalı haberleri öne çıkartıyor. Sakin kendi halinde gergin olmayan insanları değil,

öfkeli, kin, nefret intikam dolu halleri, olayları, kişileri öne çıkartıyor. Ve sanki bunlar örnek oluyor. Halbuki biz sadece tansiyonun yüksek olduğu toplumları görmedik. 1955 yılının 6-7 Eylül hadiseleri sırasında bizim Yenikapı'daki bir komşumuz Yahudi, bir komşumuz Rum'du. Ve biz bunların evlerine gider gelirdik. Çocuklarıyla arkadaş olarak oynardık. Hiçbir problem yoktu. Kendi dillerini konuşurlardı. Kimse kimseyi rahatsız etmezdi. Fakat o meşhum 6-7 Eylül hadiseleri, birine Kuran'ı Kerim verdi büyüklerimiz, babamlar, diğerine bir bayrak verdi, o gelen güruhun yıkıp yakmasını öylece engellediler. Soruyorlar Müslüman mısınız, Türk müsünüz? İspat edin. İspat da ya bayrakla ya Kuran'ı Kerimle olur. Onlar kurtuldu, biz de öyle. Ama bizim onların yanındakiler evleri tarumar edildi. Onlar gibi pek çok. Daha sonra öyle bir kampanya başlatıldı ki vatandaş Türkçe konuş, ben 10 yaşında çocuğum o çağda, hemen arkasındaki seneler, o bizim dün komşu olduğumuz, sevdiğimiz, saydığımız, birbirimize hürmet gösterdiğimiz insanlar yoldan geçerken, demek ki o yaşta da etkilenmişiz. Vatandaş Türkçe konuş derdik, onlar kendi aralarında Yahudice, Ermenice, Rumca konuşurken. Şimdilerde daha sonra empati yaptığımız zaman bana söylenseydi ki efendi Türkçe konuşma, şu dili konuş, ne büyük ızdırap olduğunu daha sonra anladık. O sükunet medeniyetini biz kendi ellerimizle bozduk. Tansiyonu biz yükselttik. Gerginlikten sertlikten medet umduk. Hala umuluyor belki de.

Tamam, böyle bir siyaset klasik bir siyaset anlayışı var Türkiye'de. Ta ittihat ve Terakkiden beri devam eden klasik bir siyaset anlayışı. Bir iktidar mücadelesi, iktidarı ele geçiren istediğini yapıyor. Buna son zamanlarda temsili demokrasi deniliyor. Fakat temsili demokrasinin pek de düzgün bir ortam meydana getirmediği de görülüyor. Mümkün olduğu kadar doğrudan demokrasiye yaklaşmak gerekiyor.

Sakin adam aslında akil adamdır. Akil adam taraf olmayan, gergin bulunmayan insandır. Biz siyasetçiyi veya herhangi bir mevkide bulunup da karar verme durumunda olan kişi bir zamana ihtiyaç duyar. Ayaküstü karar verilmez. Büyük kararlar ayaküstü alınmaz. Bir zamana, düşünmeye, danışmaya ihtiyaç gösterir.

1968 yılı mayıs ayı Fransa'da başlayan öğrenci olayları, ben gene oradaydım, o olaylar sırasında Cumhurbaşkanı Döğol en civcivli Paris yanıyor, ayaklar altında herkes bildiğini okuyor. Bugün tasavvur edemeyeceğiniz derecede bir ayaklanma Paris'te. Öğrenci olayları o devirde başladı. En civcivli zamanda en yetkili kişi Cumhurbaşkanı meşhur Döğol ortada yok, kayboldu dediler. Nereye gitti? Bir iki gün sonra haber çıktı, üç gün sonra kendi Paris'ten 600 km uzakta kendi köyüne gitmiş, yanına en yakın kendinden sonra gelecek

cumhurbaşkanı George Pompidu'yu da alarak o zamanki başbakan, birkaç en samimi arkadaşını alarak sakin karar vermek üzere kendi köyüne çekilmiş. Üç gün kilise ile evinin arasında sadece gidip gelmiş. Ve orada üç gün boyunca düşünerek, taşınarak, danışarak aldıkları kararla Paris'e döndüğünde iki günde o büyük ayaklanma Fransa'da söndü aldıkları tedbirlerle. Fakat daha sonra Türkiye dahil o öğrenci ayaklanmaları yıllarca bütün dünyaya sirayet etti. Devam etti.

Bir sakinlik istiyor karar veren insan. Çalışırken de bir öğrenci hüviyetinde olan siz kardeşlerim de sakin bir kütüphane ortamı istersiniz. Şurada gürültü etseniz herkesin konsantrasyonu bozulur. Konsantrasyonu bozulan bir lider kim olursa olsun, gergin tansiyonu yüksek bir lider düzgün bir karar veremez. Ve verdiği kararları sıkça değiştirir.

Tek kişiye dayanan temsili demokrasi de olsa, tek bir lider veya partinin idaresinde olan, muhalefetin cılız olduğu, kendini gösteremediği, karşılıklı ilişkilerin saygıya sevgiye değil, sadece şahsi veya parti menfaatlerine dayandığı bir ortam işte bu gerginliği yaratıyor.

Bunun çözüm yolu ne olur? Milletın bizatihi bizzat kendisinin olaylara müdahale etmesi ile olur. Onun da yolu milyonlarca kişinin bir meydana toplanması değil elbette. İşte öyle bir gelişim oldu ki kendiliğinden çok makul çok mantıklı bir gelişim, dernekleşme, vakıflaşma, kulüpleşme çeşitli adlar altında, sendikalar, büyük sendikalar, muazzam tesir bırakan kuruluşlar, milletin içinden siyasetin güdümünde olmaksızın, sadece kendi gruplarının çıkarları uğruna mücadele vermek üzere ortaya çıktılar.

Şimdi buradan başka bir noktaya geçeceğim. Bildiğimiz depremler, zelzeleler, malum haliniz, bir enerji birikmesinin neticesidir. Fiziki bir olaydır, yer kabuğunun altındaki zaman içinde biriken enerjinin açığa çıkmasıdır. Az birikir patlarsa ufak bir zelzele, çok birikir patlarsa büyük bir zelzele, deprem, işte aynen bu fay kırılmaları, bu enerjinin açığa çıkması sebebiyle ortaya çıkan fay kırılmaları fiziki hayatta olduğu gibi, sosyal hayatta da mümkün.

Benim bir sözüm lütfen içinizde hiçbir şey biriktirmeyin. Bir fikri, bir takıntı günümüz insanının maalesef sahip olduğu hastalık, takıntı hastalığı ve kıskançlık. Bugünkü insanımız iki büyük hastalıkla malül, en kendini sakin zanneden insan bile çeşitli şekillerde, çeşitli kıskançlıklar içinde ve bazı olaylara haddinden fazla kafasını takmış durumda. Bunu ben de yaşıyorum kendi hayatımda. Uzak tutmaya çalışıyorum fakat yaşadığımı, yaşanıldığını da görüyorum. Takıntı en büyük hastalık. Bunu içimizde tuttuğumuz zaman etrafımızda pek dost bulamıyoruz hanımefendiler, beyefendiler. Dostluklar

zayıflıyor. Niçin? İyi niyet azalıyor. Takıntılar büyüyünce içimizdeki duygular, kalpler kırılınca, duygular kırılınca, insan sertleşiyor ve dostlarına da ters davranmaya başlıyor. Herkeste bir kötü niyet arar gibi, maalesef günümüz dünyası bir açık yakalama üzerine kurulmuş. Halbuki hukukun en baş prensibi iyi niyet prensibidir. Tanımadığımız kim olursa olsun tanıdıklarımız zaten belli, ama herkes ilk bakışta iyi niyet sahibidir. Bunu öyle bileceğiz. Ha arkasında bir terslik, bir uyuşmazlık meydana getirmişse, bu kadar şekil beni hüsrana uğratan bir durum var, biraz kendimi geri çekeyim deme hakkını o zaman kazanırız. Ama ilk başta peşin peşin selamsız, sabahsız ve hasım gibi görmek kadar düşük bir hal olamaz.

Türk insanı böyle değildi. Müslüman Türk insanı canlı olan ne varsa herkese hürmet gösteren bir ortamda yaşatırdı insanını. Eski vakıflar evlenecek gelinlik çağına gelmiş kızlara bile çeyizlik vakıf parası verecek kadar bir ince vakıf anlayışının toplumuydu. Şimdi benim şahsen bir hülyam var bir tahayyülüm var. Tabi param olursa olacak, bir vakıf kuracağım, vakıf derslerini verdiğim için biliyorum. İşin içinde olduğum için biliyorum. Hiç hediyeleşme vakfı kurulmamış. Benim kuracağım vakıf hediye dağıtacak. Siz nişanlandınız, işte yakınınıza çiçek götüreceksiniz paranız yok gelecek bizim vakıftan çiçek alacaksınız, bir yakınınız doğum yaptı, bir altın takmak istiyorsunuz ama cebinizde o kadar para yok, geleceksiniz bir çeyrek altını bizden alacaksınız, götürüp takacaksınız. Benzer şekilde, vermek kadar güzel, toplumu birbirine bağlayan başka bir nesne yok. Biz artık hep alma arzusu içerisinde birilerinden bir şeyler alma ve kaçırma duyguları içinde yetişiyoruz. Halbuki atalarımızın en güzel sözlerinden biri “*Veren El Alan Elden Her Zaman Hayırlıdır*”.

İşte bu sivil toplum kuruluşları, muhterem Daire Başkanım çok güzel ifade etti, Sayın Valim de tespitlerde bulundu, miktar ve seviye ikisinin beraber çoğalmasıyla, vakıflar, dernekler, cemiyetler, kulüpler, sendikalar, benzerleri, toplumdaki işte o fay kırılmalarını temsil ediyorlar. Söylenecek sözü olan, söyleyecek söz olan kişilerin, grupların, menfaat kliklerinin, teşekküllerinin, arzularını, isteklerini, taleplerini, dileklerini dile getiriyorlar ve büyük bir patlamaya gitmeyi önlüyorlar. Zaten bu konuşmamın konusu olan ballık da STK’ların fonksiyonları ve eksiklikleri. Fonksiyon en büyük başka fonksiyonlar elbette sayılabilir, fakat benim gözümde en büyük görünen STK’ların fonksiyonları büyük patlamalara, sosyal kırılmalara, fay kırılmalarına sebebiyet vermeyecek ölçüde ufak ufak biriken enerjinin dışa vurulmasını temin vazifesi, fonksiyonu. Bu az bir şey değil efendim. Toplumun beraber kırılmadan, bütünlük içinde yaşamasını temin için işte bu sivil toplum kuruluşlarına mümkün olduğu kadar yer vermek, önlerini açmak,

gölge etmemek gerekiyor. Ha peki açıkları eksikleri dedim, eksiklikleri de yok değil. Siyasete yakın olmamaları temenni edilir. İster iktidara, ister muhalefete, siyasetin dışında toplumun bütün klikleriyle, zümreleriyle, gruplarıyla, katmanlarıyla elbette iş birliği yapacak ve onların dileklerini yerine getireceklerdir. Fakat siyasetin içinde, tarafında veya karşısında reşit olarak bulunmaları kırılğanlığı artırıyor. Tersine çözücü, enerjiyi boşa çıkartıcı, açığa çıkartacağı rolünün dışında bilakis daha da sertleşmeye götürüyor. Makul ölçülerde toplumun bütün arzularını işte bu binlerce, onbinlerce dernek vasıtasıyla dile getirmek ne kadar güzel bir şey.

Bu işi yürüten kıymetli önderler, liderler, kanaat liderleri aramızda. Hak-İş'ini çok kıymetli başkanı Mahmut ASLAN bey. Türkiye'de makul sendikacılığın numune-i timsali, diğerleri de öyle. Böyle bir zamanlar gördü bu millet. Çalıştığı fabrikanın makinalarına kazma atıp da dışlıların birbirine geçip kırılmalarından zevk alan sendikal hareketler de gördü. Bu sivil kuruluşu faaliyeti değil. Bu provokasyon. Ama olacaktı hiç kınamıyoruz. Bunlar olacak olması gerekiyormuş ki bu günlere gelinebilsin. Yapılanlardan ders alınsın, daha iyi yapmanın çareleri aransın.

İkinci ve önemli bir eksikliği sivil toplum kuruluşlarının, çok beğeniyoruz evet, gayet güzel danışmanlık faaliyeti yürütüyorlar, yol gösteriyorlar. Fakat çok güncel kalıyorlar. Bilmiyorum ifade edebiliyor muyum? Çok günlük olayların içinde kalıp, belki mazur görün kendi tabirimle boğuluyorlar. Halbuki Türkiye Cumhuriyeti, bin yıldan beri gelen bir toplumun devamı. Daha binlerce yıl inşallah yaşayacak. Bu demektir ki istikbal diye bir kavram var. Gelecek kavramı var. Bugünün elbette tartışılacak, kınamıyorum. Fakat eksik bir davranış. Mesela su savaşları. Hiper uzay savaşları. İlerde Türkiye'nin nasıl bir ortamda bulunacağını tasavvuru. Bunlar futuroloji değil, ama muhtemel hayatın akışı, dünyanın akışı içinde karşılayabileceğimiz problemlerin tespiti, yarın karşılaştığımızda hemen bir anda nereden çıktı bu dememek için, bunu herhalde batı yapıyor. Amerika bunun için büyük. Diğer büyük devletler büyükse elli yılı gelecek yüz yılı tasavvur ettiği için büyük. Problem geldiği zaman çare aramıyor. Problem gelmeden onun çaresini ortaya koyuyor, düşünüyor. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarımızın daha aktif, böyle hayal gibi görünen olsa da geleceği şekillendirecek fikirlerin üzerinde yoğunlaşmasında da fayda var. Ve özellikle sivil toplum kuruluşlarının anayasa yapımında ne gibi faydası olabilecek.

Şimdi biraz fazla ileriye gideceğimi biliyorum. Bazı yerlerde söyledim tashih de aldım, tenkid de aldım, ama burada bir daha söylemekten kendimi geri bırakmayacağım.

Bir anayasa yapılıyor. Fakat bu anayasa ilk defa sivil olarak milletin kendi iradesiyle, kendi sükuneti içinde, kendi geniş kavrayışı içinde bir vesayet makamlarının zoruyla olmayan bir yapış. O halde bu doğrudan doğruya milletin anayasası. Biz niçin siyasileri kınıyoruz ki. Siyasiler bugün sevgili milletvekilimiz de burada, ben milletvekillerimizi o kadar da kınamıyorum. Onlar da bu toplumun içinden çıktı. Onlar da bu anayasayı yapmak için çırpınıyorlar. Görülüyor ki muvakkak olunamıyor. O halde aslında milletin ilk defa sahip çıktığı bu hakkı anayasa, sivil bir anayasa yapma hakkını bizatihi kendisi kullanması gerekir. Neyle işte sivil toplum kuruluşlarının yardımıyla, desteğiyle, önderliğiyle, kılavuzluğuyla. İşte söyleyeceğim sözlerden biri millet, doğrudan doğruya, mesela benim fikrim bir ortak bulabilsem yapmayı çok düşünüyorum. 10-20-50 kişi Büyük Millet Meclisinin etrafını yuvarlak etrafını sararak, ne kadar çok olursa o kadar iyi ama 5-10 kişi de yeter, yatağı yorganı, döşegi kurup bu anayasa çıkana kadar yatağımı, yorganımı buradan taşımayacağım. Yağan yağmura, kara rağmen, soğuğa rağmen burada yatacağım. Ha polis gelecek itecek, kakacak, copleyacak, biber gazı püskürtecek falan ama millet kendi iradesiyle bunu yapmak istiyorsa, e biraz da zora girsin. Girmem gerekir. Böyle olaylar kolay değil, kolay çıkmıyor. Bu milletin iradesiye bunu provokasyon olarak söylemiyorum hakikaten, inanarak söylüyorum. Veyahut daha ufağı sivil toplu kuruluşları, bir konfederasyon hangisini hepsini, mümkün olduğu kadar geniş bir STK grubu, milletvekillerini, önderleri, siyasi önderleri çağırarak bir yemekte sert bir şekilde ikaz etmek durumunda olacak, bunu mutlaka çıkartacaksınız. Bu hepimizin isteği, burada parti menfaati gelecek çıkarlar, şahsi ikballer söz konusu olmaz. Bu fırsat kaçırıldığı zaman yakalamak bir daha zor. Hakikaten kaçırılmaması gereken bir fırsatın içindeyiz. Aklımızı fikrimizi öngörümüzü basiretimizi ne varsa liyakatimizi, kabiliyetimizi ne varsa ortaya koyarak iyi niyetle bu işin üzerine gitmek. Ha olmuyor milletvekillerimiz yapamıyorlar, o zaman sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere gayet şiddete sakın başvurmadan sadece ikna yoluyla, iyi niyetle güzel dille birbirimizi anlayarak, birbirimizi yekdiğerinin yerine koyarak bu işleri yürütmek demin söylediğim o hiddet, şiddet, vahşet, dehşet ve şehvetin uzağında durarak bu işleri yürütmekte hepimize düşen bir görev var. Biz oturup bekliyoruz. Millete düşen bir anayasa yapılıyor, ama millet atıl, millet pasif, ben pasifim. E o zaman ne bağırıp çağırıyorum ki. O yapıma az veya çok hepimizin emek vermesi, gençlerimizin de yaşlılarımızın da, okumuşlarımızın okumamışlarımızın da Karadeniz Akil Adamlar Grubunun Başkanı Yusuf Şevki HAKYEMEZ bey de aramızda. Bir gezmek akil insanların, sakın insanların, gergin ve taraf olmayan insanların, gezmesinin ne kadar faydası oldu. Bunu biz hepimiz de yapabiliriz. Tansiyon çok yüksek bir devir yaşıyoruz. Bütün mesele o tansiyonu düşürmekte.

Mecellede meşhur bir kaide vardır. *Defi Mefaset Celbi Menafiden Evladır. Yani Kötülükleri Def Etmek, Fesatlıkları Ortadan Kaldırmak, İyilikleri Çağırmaktan Elde Etmekten Önde Gelir.* Önce gölge etme başka ihsan istemem. Bana mani olma. E tamam vesayet sistemi kalktı. Mani olanlar kalktı. Tek başına kendi arzusu istikametinde anayasasını yapanlar ve topluma icbarda bulunanlar çok şükür herkes taşlar yerine oturdu. Herkes haddini bilir hale geldi. O zaman millet doğrudan demokrasinin icablarından, gereklerinden, yollarından usullerinden istifadeyle kendisini ortaya koyması gerekir. Sakin, sessiz gayet iyi niyetle. Artık bizim birbirimizi anlayacak zamanımız çoktan geldi geçti. Hiçbir sebep yekdiğerimizi horlamaya, kınamaya götüremez. Bunu yapan bir kimseyi iyi gözle görmek mümkün değil, onu da iyi gözle görürüz ama toplumun biraz dışında tutmakta fayda var. İyi niyetle konuşsun, herkes konuşsun, biriken enerji dışa vurulsun ve büyük sosyal patlamalar bu suretle izole edilsin, ekarte edilsin.

Anayasa yapımıyla muhterem dinleyiciler, kıymetli misafirler anayasa yapımıyla sivil toplum kuruluşlarının hakikaten çok büyük ilişkisi var. Artık biz yedi yaşındaki çocuğun da sözü varsa söylemesine müsaade eden bir toplum haline gelmek mecburiyetindeyiz. Herkes konuşsun ama söyleyecek sözü olan konuşsun. Bunun yolu da ilimden, fikirden, bilgiden, tartışmadan, görüşmeden ve neticede diyalogdan sonra uzlaşmadan geçer, uzlaşmasak bile, tamam birbirimizi asla kabul etmiyoruz, fakat kötü hor bakmamak mesele. Birbirimize tersiz ama düşman değiliz, hasım değiliz. Bu hasımlığı düşmanlığı ortadan kaldırmak bizim için en büyük vazifedir. Sivil toplum kuruluşlarının da belki fonksiyonlarının en başında gelen iştir.

Bu toplantıyı tertip eden kıymetli Rektörümüzün, Dekanlarımızın ve ilgili çalışan arkadaşlarımızın bu iyi niyetini gerçekten şükranla, takdirimle, teşekkürlerimle sizlerin huzurunda belirtmek istiyorum.

Aynı konuda 8'incisinin tertip edilmesi ne kadar bir iyi niyetin tezahürü olduğunu gösteriyor. Atalarımızdan tevarüz ettiğimiz o güzel hasletlerin herhalde yeşerdiği, geliştiği, çınar olduğu, sayın valimizin de ismi de Çınar, soyadı. Çınarlar burada büyüyecek inşallah. Buradan örnekler çıkacak ve biz birbirine gülen, hasım olmayan fikirlerini kabul etmeyen ama birbirlerine güler yüzle bakan insanlar. Kim olursa olsun böyle bir toplumu özlemle bekliyoruz ve olacağına da inanıyoruz. Bu güzel toplantıyı teşrif eden hepinize saygılarımı, hürmetlerimi arz ediyorum.

AÇILIŞ OTURUMU

YENİ ANAYASA YAPIM SÜRECİ: FIRSATLAR-TEHDİTLER

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Sunucu

Sayın Sacid ADALI'ya teşekkür ediyoruz. Teşekkür belgesi ve kongremiz anısına hazırlanan hediyemizin takdimi için Çanakkale valisi Sayın Ahmet ÇINAR'ı sahneye davet ediyorum. Sayın Valimize ve Sayın Adalı'ya teşekkür ediyoruz.

Açılış oturumu yeni anayasa süreci fırsatlar ve tehditler başlığıyla Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sedat LAÇİNER Başkanlığında gerçekleştirilecek. Oturum Başkanı Prof. Dr. Sedat LAÇİNER'i, Çanakkale Milletvekili Sayın Mehmet DANİŞ'i, Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Prof. Dr. Yusuf Şevki HAKYEMEZ'i, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR'ı, Gazeteci Yazar Sayın Gülay GÖKTÜRK'ü açılış oturumunu gerçekleştirmek üzere sahneye davet ediyorum.

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Çok değerli konuklar, konferansımızın ilk oturumunu açıyoruz. Bu oturumumuzda sayın milletvekilimiz Mehmet DANİŞ, Karadeniz Teknik üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Prof. Dr. Yusuf Şevki HAKYEMEZ, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari İlimler Fakültesi Öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR, Gazeteci-Yazar Gülay GÖKTÜRK bulunuyor. 15'er dakikalık konuşma sürelerimiz var. Bunların akabinde de sizlerin soru-cevap kısmında daha da açabiliriz diye düşünüyoruz. İlk olarak sözü Sayın GökTürk'e isterseniz sırayla böyle devam edelim. Sayın GökTürk'e bırakıyorum. Buyurun efendim.

Gazeteci-Yazar Gülay GÖKTÜRK

Çok teşekkürler sayın başkan. Efendim şöyle oluyor. Ben İstanbul'dan çıkmakta biraz zorlanıyorum. Anadolu'nun çeşitli üniversitelerinden davetler geldiği zaman, önce biraz zor karar veriyorum. Fakat her çıkışımda ve her geldiğim yerde de o kadar mutlu oluyorum ki aman iyi ki gelmişim diyorum ve böyle bir zenginleşmiş şekilde dönüyorum. Bu defa da öyle olacağından eminim.

Anadolu Üniversitelerini ziyarette hep tanık olduğum, hep gördüğüm bir şey var. Buraya geldiğim zaman, bu üniversitelere geldiğim zaman gördüğüm dinamizm, o genç akademisyen kadrosu, çok heyecanlı kulüpler, dernekler, aktif öğrenciler karşısında kapıldığım duygusu. Eski Türkiye dönüşürken, yeni Türkiye oluşurken bu Anadolu Üniversiteleri aynı zamanda eski Türkiye'nin elitlerinin hegemonya alanı olagelmış olan entelektüel alanın çeşitlenmesine, zenginleşmesine katkı yapan mekanlar. O kadar net bir biçimde bana hissediyorsunuz ki o tek sesliliğin, o tek fikirliliğin, başka fikirlere sözde fikir hakkı tanırken bile, aslında o hegemonyanın altında ezilmiş fikirlerin şimdi yeniden filizlendiği, yeşerdiği ve inanılmaz bir hızla büyüdüğü, o kadar bir hızla büyüdüğü ki Türkiye'nin entelektüel hayatının en dinamik kesimini oluşturduğunu görüyorsunuz. Ben Anadolu'daki bütün üniversitelerde bunu hissediyorum.

Biliyorsunuz kuruluş aşamasında bundan 10-15 yıl önce çok eleştiriler yöneltmişti bu üniversitelere, işte kadroları yok, gecekondu üniversiteler, taşıma suyla değirmen döndürmeye çalışan yerler denmişti. Fakat bu deneyler bize gösterdi ki siz bir temel attığınız andan itibaren o üniversite kendi dinamikleriyle orayı geliştirmeyi büyütmeyi ve hem şehri etkileyerek hem şehirden beslenerek orada gerçek anlamda bir cazibe merkezi olmayı, bir çekim alanı olmayı başarıyor. Bu üniversiteler hepsi 5-6 yıl sonra bir bakıyorsunuz 5-6 yıl sonra tekrar gittiğinizde o büyümeyi gelişmeyi ve şehre kattığı değeri gözlerinizle görebiliyorsunuz. Onun için yine çok mutluyum sizlerle birlikte olduğum için, inşallah bugün ve yarın daha da yakından tanıma imkanı bulacağım üniversitenizi.

Konumuz malum anayasa yapım süreci. Fırsatlar ve tehditler. Şimdi tabi ki en önemli fırsat olarak şunu görebilir. Diğer konuşmacılar da belirttiler. Türkiye ilk defa askeri vesayet rejimi dışında bir anayasa yapıyor. Bu anayasayı katılımcı bir yöntemle yapmaya çalışıyor.

Bu yapım süreci bana kalırsa sonunda çıkacak metinden daha önemli. Bilmem farkında mısınız? Türkiye aşağı yukarı 4-5 senedir anayasayı konuşuyor. Ve bu konuşma içinde aslında Sayın Laçiner'in söylediği o ruhu arıyor, o ruhu bulmaya çalışıyor ve adım adım kendini geliştiriyor. 4-5 senedir bu ülkede konuşulan, anayasaya ilişkin konuşulan her şey dönüp dolaşıp bu halkın bilinci haline geliyor ve bu bilinç sonuçta elbette yapılan anayasaya yansıyor. Bu sürecin önemi kendisinden de daha önemli, bir kere öncelikle bunu koymak istiyorum. Bu belki de en önemli fırsat. Yani her şeyi yeniden sorgulamak, 1923'te kurulan bu rejimin ne olduğunu, ne olması gerektiğini ve bize bu kabuğun neden dar geldiği, nerelerden bunu esnetmek gerektiği

konusunu biz konuştukça kafamızdaki eski-yeni mücadelesinin kristalize olduğu, netleştiği, bizim nerede durduğumuz, kendimiz bireyler olarak veya örgütlerse, örgütler olarak nerede durduğumuz netleşiyor ve burada anlaşmazlıklarımız da ortaya çıkıyor.

Ben bunu bir millet olarak yapacağız sözünü söylerken şunu eklemek ihtiyacını duyuyorum. Biz nasıl bir anayasa konusunda milletçe aynı fikirde değiliz. Bu milletin içinde nasıl bir anayasa olmalı, yani nasıl bir Türkiye'nin geleceği nasıl olmalı konusunda farklı fikirler var. Ve anayasa yapım süreci aynı zamanda bu fikirlerin netleştiği, kristalize olduğu, kendi kendine sistemleştirdiği, kendini sistemleştirdiği ve muarızlarıyla mücadele içinde, ya değiştiği ya da karşısındakini değiştirdiği bir süreç. Biz millet olarak hepimiz bir anayasa istiyoruz, yeni bir anayasa istiyoruz demek tek başına hiç bir şey ifade etmiyor. Çünkü o milletin farklı grupları, farklı anayasalar istiyorlar. Dolayısıyla bu süreç bir uyum süreci değil, bir tartışma ve kavga süreci olmak durumundadır. Ama bu kavganın usullerini yine demokratik toplumlar bilirler.

Peki benim tehditler nelerdir konusuna geldiğimizde, benim görebildiğim kadarıyla geçtiğimiz birkaç yılda anayasa yapım sürecinde karşımıza çıkan engeller ve yanlış anlamalar üzerinde durmak istiyorum. Hareket noktası olarak şu söylendi. Herkesin uzlaştığı yepyeni bir anayasa, temel slogan bu oldu. Ben bu cümlede iki büyük yanlış görüyorum.

Birincisi herkesin uzlaştığı fikri, ikincisi de yepyeni fikri. Herkesin uzlaştığı fikri biraz önce söylediğim gibi bu milletin yekpare bir bütün olduğu, kendi içinde fikir ayrılığı önermesini içermesidir ki bu doğru değildir. Türkiye'de anayasa yapım sürecinin uzlaşma fikrinin aşırı abartıldığı, idealize edildiği ve neredeyse tabu haline getirildiği bir dönem olduğunu düşünüyorum. Bunu en net biçimde Mecliste kurulan Anayasa Komisyonunda gördük. Anayasa Komisyonunun bütün siyasi partilerle birlikte kurulması ve bu anayasa yapım sürecinde bütün siyasi partilerin hemfikir oldukları oy birliğiyle kabul ettikleri maddelerin kabul edileceği fikri baştan bana kalırsa anayasa yapım süreci ile ilgili yanlış bir uzlaşma fikrini ifade ediyordu.

Bakin biz bu ülkede hangi anayasayı yaparsak yapalım sonuçta bazı insanlar memnun olmayacaklar. Eğer yüzde yüz mutabakatla bir anayasa yapmaya kalkarsak bu anayasayı hiçbir zaman yapamayız. Şuna bakacağız o zaman neden biz anayasanın nasıl yapıldığını belirleyen temel yasamızın, yani bugünkü anayasanın ve tabi ki o da bir tecrübeden çıkmış bir şeydir. Bizim anayasamız üçte iki diye bir kural getirmiş. Üçte ikinin isteğiyle bir anayasa değişebilir denmiş. Bu aslında uzlaşmanın gerekli uzlaşmanın, gereken minimum uzlaşmanın hukuki ifadesidir. Bu gerekli minimum uzlaşmanın

hukuki ifadesi ortada dururken meclis bir de kendisine ille de bütün partilerin uzlaşmasıyla anayasa yapılacak demesi baştan önemli hatalardan biri idi. Ve Türkiye'nin önemli zaman kaybına yol açtı. Bunu söylerken mümkün olan en geniş uzlaşmanın sağlanması fikrini inkardan bahsetmiyorum, bunun için uzlaşmaktan bahsetmiyorum, ama bizde bu mesele lafı ortaya atıldığı andan itibaren herkesin hemfikir olduğu anayasa fikrinin bu kadar vurgulanması bence burada yeni anayasa yapım sürecinin önündeki en önemli engellerden birini oluşturuyor. Biz bundan vazgeçmeliyiz, biz geniş katılımı ve aşağı yukarı 2 yıl boyunca Türkiye'yi, bütün sivil toplum kuruluşlarının fikirlerini formüle ettikleri, raporlar halinde gündeme getirdikleri, anayasa yapıcılara ilettikleri, bu anlamda gerçekten katılımın sağlandığı bir süreç yaşadık. Bu süreçten sonra artık anayasa yapmakla görevli olan meclisin ne yapacağına karar verirken, anayasanın belirlediği kurallar içinde davranması beklenirken, burada bağnaz bir uzlaşma fikri ile ortaya çıkmak, örneğin; aslında büyük oranda eski Türkiye'nin devamını isteyen güçlerle de uzlaşma aramanın bir anlamı yoktu ve anayasa yapım sürecini engelleyen en önemli faktörlerden bir tanesi oldu.

İkinci önemli engel yepyeni bir anayasa fikriydi. Yepyeni bir anayasa yapma lüksü bana kalırsa sadece darbecilerin vardır. Çünkü darbeciler bir gün iktidara el koyarlar ve toplumu kendi kafalarındaki resme göre yeniden dizayn etmeye çalışırlar. Onlar böyle bir özgürlükleri olduğunu düşünürler. O yüzden de onlar eskisini bir kenara itip yepyeni bir anayasa yapabilir. Tabi egzajere ediyorum. Onlar bile bunu yapamazlar ya, esas itibarı ile bunu yapma özgürlüklerinin olduğunu düşünürler. Ama eğer biz bir toplumun kendi anayasasını, bir toplumsal sözleşmesini yapmasından bahsediyorsak bunun birden bire, bir sabah kalktığında yepyeni bir anayasa yapamayacağını bilmemiz lazım, çünkü toplumlar böyle ilerlemezler, toplumlar evrimle ilerlerler, adım adım ilerlerler, yavaş yavaş, kavraya kavraya yaşarlar, kavrarlar, kavradıklarını hayatlarına geçirirler, o hayatlarına geçirdikleri ilerleme onların bilinçlerini tekrar dönüştürür, o bilinç ile tekrar tartışılır sonra tekrar ilerlerler. Adım adım devrim değil evrim dememizin nedeni de budur zaten. Devrimin yani travmatik ilerlemelerin olmaması gerektiği, insanların günlük hayatları içinde bu dediğim dönüşümü yaşaya yaşaya yenilenme yaşamaları, toplumların da ancak böyle yenileneceğine bağlı olarak daha baştan yepyeni bir anayasa fikri doğru değildir. Anayasa değişimin sürecidir, bir süreçtir ve ben bunun aslında paket paket ilerlemesini bu anlamda kaçınılmaz görüyorum. Nasıl olur bu paketler? Bir şeyleri tartışsınız, edersiniz bir müddet sonra artık gerçekten siyasi iktidarda fark eder ki bu konuda bir toplumsal konsensüs var onu çıkartır. Ondan sonra bir bakarsınız, bir takım ittifaklarla çıkartır. Sonra bir başka meselede bir başka konsensüs oluşur, o

konu başka ittifakları gerektirebilir. Hep aynı gruplarla da ittifak yapılmaz. Ve böyle farklı ittifaklarla her seferinde farklı yol arkadaşlıklarıyla, farklı toplumsal kesimlerin desteği ile çıkarılan bir paketler ve böyle bir ilerleme süreci olarak görüyorum. Bu noktayı vurguladıktan sonra, yani ne yepyeni bir anayasa, bugünden yarına yapılabilir, ne de herkesin beğendiği bir anayasa yapılabilir noktasını vurguladıktan sonra Sivil Toplum Kuruluşlarının bu konu üzerindeki yeri üzerinde durmak istiyorum.

STK'lar, geçmişte biz buna demokratik kitle örgütleri de derdik. Çeşitli dönemlerden geçtiler Türkiye'de. Aslında 60'lı yıllarla birlikte, 60'lı yıllarda daha çok STK olması gereken kuruluşların devletin bir parçası yapılmaya çalışıldığı dönemi yaşadı Türkiye. Bunlar devlet tarafından STK lazımsa onu da biz yaparız mantığı ile malum, devletleştirilmeye ve devletin bir parçası haline getirilmeye çalışılan dönemler yaşadı. Kısa geçiyorum. Daha sonra 70'li ve 80'li yıllarda bu kuruluşlar daha çok politikanın bir parçası haline getirilmeye başlandı, politik toplumun bir parçası haline getirilmeye çalışıldı. Öyle ki hani neredeyse seçim kazanamayan siyasetçilerin mekanı oldu ya da bir takım örgütlerin kontrolünde alanlar haline geldi ve doğrudan doğruya bir takım politik amaçlarla sanki adı politik olmayan politik partiler gibi davrandılar ve böyle olduğu için de zaten sivil toplumla ilişkilerini kaybettiler. Halk desteğiyle halkın katılımını olmadığı böyle bir takım siyasi kulüplere dönüştüler.

Bütün bunlar yaşandı bunlar çok eleştirildi vs. ve hatta o dönemlerde çeşitli siyasi fraksiyonların dernekleri oldu. STK'lar oldu. Hakla aşağı yukarı bütün bağları kopuk kuruluş idiler bunlar. Şimdi özellikle 2000'li yıllarda STK örgütlerinin nasıl politik toplumla sivil toplum arasındaki kan damarları olduğunu kavramış bulunuyoruz. Bunlara çok özel önem atfediyoruz. Bunları geliştirmeye, derinleştirmeye çalışıyoruz. Ancak ben şimdi kısa bir zamanda hep biraz şeytanın avukatlığını yaparak konuşmaya çalışayım. Şöyle bir eğilim görüyor ve bunun tehlikeli olduğunu düşünüyorum. STK'lar kendi misyonlarını ve neyi yapacaklarını ve nelerin haddi olmadığını da zaman zaman şaşıyorlar. Türkiye'de son dönemde özellikle anayasa çalışmaları sırasında da çıktı bu. Bir takım demokratik reform paketleri karşısındaki tutumlarda da görüyoruz. Ne yapmalıdır? STK katılım sağlar, sözünü söyler, etkilemeye çalışır, baskı oluşturmaya çalışır. Bunun için hatta imza da toplar, eylem de yapar, şunu da yapar, bunu da yapar. Ama STK'ların siyasi karar alma süreçlerinde katılımın olması başka bir şeydir, STK'ların bir tanesinin ya da beş yüz tanesinin bir araya gelip biz olmaz dernek olmaz deme hakkı yoktur. Şimdi ben son yıllarda Türkiye'de STK'ların kendilerini biraz meclis yerine ve hatta hükümet yerine koyma eğiliminin ortaya çıktığını düşünüyorum ve

şöyle bir psikoloji görüyorum. Bir yasa tasarısı mı hazırlanıyor, 50 tane STK bir imza kampanyası açarsa bu engellenmelidir, bu tasarı geri alınmalıdır. Hükümetin sandıktan çıkmış meclisin ve hükümetin sivil toplum kuruluşlarının icazeti olmadan iş yapamamasını demokrasinin gereği sayma anlayışı var. Yani burada meşruiyet meselesinde bir problem var. Biz bunu son zamanlarda çeşitli idari kararlar karşısında da, siyasi kararlar karşısında da görüyoruz. STK'lar evet katılımcı olmalıdır, ama asla bir başka vesayet oluşturmamalıdır. Ve kendilerini siyasi erk üzerinde, seçilmişler üzerinde görmemelidir. Notum geldi bir dakikam kalmış, özetlemeye çalıştım çok teşekkür ederim...

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Sayın Göktürk'e çok teşekkür ediyorum. Süreye de riayet ettiği için çok teşekkür ediyoruz öncelikle, kendisi *"Süreç varılacak metinden daha önemlidir. Herkes ile uzlaşmaya gerek yok minimum bir uzlaşma miktarı vardır, bu da 2/3 gibi en azından mecliste görünüyor diyor. Geniş katılımı bir süreç yakaladık bu da çok güzeldi toplumlar evrimle ilerler, travmatik değişiklikler aramamak lazım. Yepyeni bir anayasa ancak darbeyle belki o da olmaz ya diyor. Bir de STK'ların sınırlarını bilmesi gerektiğini ifade ediyor. Kısaca başlıkları böyle geçebiliriz."*

Sayın Mehmet DANIŞ kendisi kıdemli milletvekili diyebiliriz. Üç dönem oldu bu genç yaşına rağmen üç dönemdir milletvekilimiz, aynı zamanda da Dilekçe Komisyon Başkanı, sözü kendisine bırakıyorum. Meclisin içinden bir perspektif alacağız tahminimce.

Çanakkale Milletvekili Mehmet DANIŞ

Çok teşekkür ediyorum, hocam çok teşekkür ediyorum, bende böyle bir seçkin toplulukla beraber bu çalışmanın içinde olmaktan son derece mutluyum ve bu toplantının şehrim olan, memleketim olan Çanakkale'nin güzide üniversitesi Onsekiz Mart Üniversitesinde yapılıyor olmasından da son derece bahtıyırım.

Tabi ki Türkiye'nin yeni bir anayasaya ihtiyacı olduğu, bir anayasa sorunu olduğu hepimizin malumu ve özellikle Kanun-i Esasiye'den bu tarafa yani 1876'dan bu tarafa da sürekli içinde olunan bir tartışma aslında bu. Fakat son dönemdeki tartışmaların odağında tabi ki 82 anayasası yer almakta ki hem en son anayasa oluşuyla, hem de antidemokratik ve olağan dışı şartlar altında, halktan uzak usullerle yapılması ve bir o kadar da şaibeli bir referandumla kabul edilmesi belki bugün bizi en yoğun şekilde tartışmaya sevk eden nedenlerden birisidir diye düşünüyorum.

Tabi ki özellikle 1982 Anayasasının 1980 darbesini yapan askerler tarafından yapılmış olması vesayetçi bir ruha, katı devletçi bir felsefeye sahip olması da bu anayasanın temel unsurlarından biri. Bu anayasa üzerindeki tartışma anayasanın kabul edildiği andan itibaren başlamış ve aralıksız devam etmekte. Aslında geriye dönüp bakıldığında şu ana kadar 17 kez değişiklik yapılmış 113. maddesi değiştirilmiş. Bir bütün olarak göz önüne alındığında anayasanın otoriter, vesayetçi, devletçi yapısında önemlice diyebileceğimiz bir liberalleşme, demokratikleşme ve sivilleşme sağlanmış. Ancak ruhu orta yerde durduğu için sürekli eleştiri konusu olmaya devam etmiştir.

Bununla birlikte hemen hemen herkesin kabul ettiği bir gerçek de bütün bu pozitif değişikliklere rağmen, bütün bu olumlu gelişmelere rağmen 1982 anayasasının kökeninde vesayetçi, otoriter, yasakçı devletçi ve tektipleştirici ruh tümüyle tasfiye edilememiştir. Bugün de öyle bir noktaya gelinmiştir ki artık kimse 1982 anayasasına ve onu yapanlara da sahip çıkamamakta, fakat yeni bir anayasa yapalım dendiğinde de bunda da şimdiye kadar başarılı olunamamış da bir durumumuz var maalesef.

Tabi bununla ilgili siyasi partilerin her gün değişen özellikle muhalefet partilerinin gerekçelerini duyuyoruz. Yeni yeni belki şartlar ileriye sürülüyor. Peki niye yeni bir anayasaya ihtiyacımız var bu kadar maddesi değiştirildiği halde, niye bir anayasaya ihtiyaç var? Aslında Sayın Göktürk'ün de ifade ettiği gibi bütün konuşmacıların da değindiği gibi bu millet, bu halk kendi anayasasını yapabilme yetkinliğine sahiptir. Ve öyle de olmalıdır. Yani anayasalar illa ki Türkiye'de ihtilallerle, devrimlerle ve olağanüstü dönemlerin sonunda yapılmamalıdır. Açılış konuşmasında Sayın Adalı'nın da ifade ettiği gibi; sakinlik içinde, dinginlik içinde, akıllık içinde de bu millet anayasasını yapabilmelidir. Ama vaka bu bir türlü gerçekleşmemektedir. Eğer demokratik bir sistemden bahsediyorsak elbette demokratik bir sistemde asli kurucu bir iktidarın sahibi halktır ve halktan başka kimse değildir, dolayısı ile bir halkın da her zaman kendini yönetecek temel hukuk sözleşmesi olan anayasayı yapma hakkı vardır. Bunun için anayasal sistemle bir kesintiye, bir zorlamaya, ara rejime, bir darbeye veya ihtilale hiç de ihtiyacı yoktur. Bu normal zamanlarda da anayasal sürecin kendi sürekli içinde her zaman yapılmalıdır, yapılabilmelidir. Dünyada da bunun belki yakın çevremizdeki en son örneği, Macaristan'daki 2011'de yeni bir anayasa hayata geçmiştir. Tabi ki yine Sayın Göktürk ifade etti, her yeni anayasa tartışmaları beraberinde getirebilir. Ama bunu bugün dünya ülkeleri, içinde bulunduğumuz coğrafyada da başarabilmektedirler.

Tabi bizdeki duruma bakıldığında, şu anda mecliste dört gurubu bulunan parti var ve 12 Haziran 2011 seçimleri öncesinde de bütün partiler yeni ve sivil bir anayasa yapma sözü vermişlerdir, taahhüdünde bulunmuşlardır. Ve bu siyasi partiler 24. Yasama Dönemi seçim öncesi verdikleri sözü yerine getirmek için bir araya gelmiş ve partilerin aldıkları oy oranlarına ve meclisteki sandalye sayılarına bakılmaksızın meclis başkanı başkanlığında, her partiden 3'er üyenin katılımıyla Anayasa Uzlaşma Komisyonu kurulmuştur. Tabi Sayın Ahmet İyimaya yine bugünkü uzlaşma çalışması komisyonundan dolayı aramızda olamadı. Aslında o da aramızda olacaktı ve yapılan bu çalışmaların belki bize neler yaşandığını, pratiğini ortaya koyabilecekti ama o olmadığı için ben belki biraz değinmiş olacağım.

Yine 19 Ekim 2011 tarihine de çalışmalarına başlayan Uzlaşma Komisyonu toplumun farklı kesimlerinden görüşleri topladıktan sonra yeni anayasayı yazmaya başlamış, ancak 2012 yılı sonuna kadar yeni anayasanın yazım sürecinin tamamlanması hedefini gerçekleştirememiştir malumunuz. Bunun için birçok sebep söylenebilir, belki ileri de değinebilirim. Hatırlanması açısından Anayasa Uzlaşma Komisyonu 19 Ekim 2011'den 30 Nisan 2012 gününe kadar görüşleri toplamıştır. Bu aşamada komisyon 14 siyasi parti, 21 üniversite, 39 meslek örgütü ve sendika ile 80'e yakın dernek, vakıf ve platformu dinlemiştir. Bunlar Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun verileridir. Bunun yanı sıra komisyon toplam 18 bin sayfalık öneri metni ve 25.440 kişi tarafından meclisin resmi internet sitesi üzerinden bildirilen görüşleri derleyip, tasnif etmiştir. Bundan sonra anayasa yazım aşamasına geçilmiştir. Yazım aşamasının da 2012 sonuna kadar tamamlanması öngörülmüştür, ancak komisyon şimdiye kadar 172 madde kaleme almış, bugün itibari ile toplam 60 maddede mutabakata varmıştır.

Biraz önce kısa bir özetini verdiğim değişikliklere rağmen neden yeni bir anayasaya ihtiyaç var? Biz siyasetçiler neden hep yeni bir anayasa vaat ediyoruz. Biraz da buna değinmek istiyorum müsaadelerinizle.

Türkiye ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir değişim süreci geçirmektedir. 1982 darbesinin ideolojisi ile hazırlanan mevcut anayasa darbe sonrasında toplumsal mutabakat aranmaksızın, tepeden inmecı bir yaklaşımla hazırlanmış ve 61 anayasasının sağladığı hak ve özgürlükleri 17 kez değiştirmiştir, tabir-i caizse yamalı bir bohça haline gelmiş, halk tabiri ile lime lime olmuş, anayasanın ayarı, dengesi ve sistematığı bozulmuştur. Bu şunu göstermektedir; 1982'den günümüze kadar ülkeyi yöneten hiçbir iktidar aslında anayasayı uygun ve yeterli görmemiş ve bu anlamda toplumun hiçbir kesimince anayasa tam olarak benimsenmemiştir.

2002 genel seçimleri ile beraber ve AB'nin de destek veya katkı veya motivasyonu ile Türkiye artık geri dönülmez bir değişim rüzgarı yakalamıştır. Yeni bir anayasa ihtiyacı tüm toplum kesimleri tarafından dillendirilmiştir, çağdaş bir anayasa Türkiye'nin zenginleşmesi ve toplumsal barışın güçlenmesi için çok önemli bir fırsat ve vizyon halini almıştır. Türkiye'deki rejimin ana meşrut referansı resmi ideolojidir. Türkiye'de şimdiye kadar yapılan anayasalar hep olağanüstü dönemlerin, koşulların ve bürokratik elitler tarafından hazırlanmış metinlerdir. Bu durum devlet ve halk arasında kopukluklar oluşturmuş ve toplumu tepeden yönetme anlayışının sonucu olarak toplumun talepleri göz ardı edilmiş, rejimin kaynağı halka ve hukuka dayanan temel, liberal, demokratik bir meşruluk anlayışı olamamıştır. Ne var ki bu Türkiye için defakto bir durum olmanın ötesinde aynı zamanda anayasal dayanağı da olan bir durumdur. Onun içindir ki siyasi bir rejimin meşruluğu halka ve evrensel hukuka dayandırılacak yeni bir anayasa Türkiye'nin acil ihtiyacı olarak görülmektedir. 1982 anayasasında 2001, 2004 ve 2010'da yapılan kapsamlı değişikliklerle demokrasinin güçlendirilmesi yönünde önemli adımlar atılmışsa da yapılan çok sayıda değişiklik anayasanın sistematığının bozulmasına ve zaten önemli sorunları bulunan temel yapısının daha da deforme olmasına yol açmıştır. Anayasanın kabulünden beri gündemde olan ve hala da devam eden yeni anayasa tartışmalarının temelinde anayasanın katılıma açık olarak yapılması ve topluma mal edilmesi isteği ve amacı yatmaktadır.

Tabi ki anayasalar toplumsal sözleşme metinleridir ve bu metinlerde de halkın iradesinin, halkın taleplerinin yansması ve kendini bulması gerekmektedir. Bu anlamda milleti egemenliğin gerçek sahibi haline getirmek, anayasayı toplumsal bir sözleşme olarak nitelendirirsek sözleşmenin tarafı olması gereken halk ve halkın temsilcilerinin görüşlerine yeterince yer vermek, toplumun gelişen ve değişen isteklerini karşılamak, düşünceyi açıklama hürriyetini bütün unsurları ile anayasal güvence altına almak, toplumun örgütlenme özgürlüğü önündeki engelleri kaldırmak, özel teşebbüsün önündeki bütün engelleri kaldırmak ve devleti sadece denetleyen konumuna getirmek, toplumsal refahı arttırmak, sosyal ve hukuk devleti önündeki bütün engelleri kaldırmak, din ve vicdan hürriyetinin gerçek anlamda yaşanabilmesi, inanç ve kültürel farklılıkların anayasa güvencesine kavuşturulabilmesi, her alanda toplumsal fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi ve dünya standartlarına sahip bir anayasa yapılabilmesi, başta askeri bürokrasi olmak üzere asker, bürokrasi ve sivil ilişkilerinin çağdaş toplumlarda olduğu gibi güvencesini ve kurgusunu düzenlenebilmesi ve ne adına olursa olsun bütün vesayetlerin halkın üzerinden, millet egemenliğinden, milli iradenin

üzerinden kaldırılabilmesi, bu anayasanın içerisinde yer alması gereken, ruhuna kimliğini vermesi gereken başlıca özelliklerdir diye düşünüyorum.

Tabi ki bunlara bu salonda bulunan herkes daha fazla katkıda bulunabilir. Sayın Göktürk'ün bazı ifadelerinin gerçekten ben de çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bakın siyasi partiler, aslında darbelerden sonra sadece tırpanlananlar STK'lar, dernekler olmamıştır. En başta siyasi partiler olmuştur. Ve cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar da çevre ve merkez ilişkileri aslında siyasi partiler üzerinden yürütülmüştür. Türkiye'deki eğer yeni bir anayasa yapılacaksa, siyasal sistemde bir değişiklik yapılacaksa, tabi ki bu siyasi partiler ve meclis üzerinden yapılabilecektir. Ama diyalog yolları her zaman açık tutulmalıdır. Ve bu anlamda da doğrudan ve temsili demokrasi tartışmalarının belki mevcut pratikler üzerinden yapılmasının bir sonuca götürmesi adına daha önemli olabileceğini düşünüyorum. Benim en azından bir tecrübem var. Siyasi partilerde sıkıntılar olabilir ama gerçekten bir cami derneğine gidin veya kanarya besleyenler derneğine gidin bu ülkede benzer sorunların oralara kadar indiğini göreceksiniz. Bu bizim toplumumuzun sosyolojik yapısı ve gerçeği. Ama şunu ifade edebilirim ki, üç dönemdir parlamentodayım. Kendi partim başta olmak üzere siyasi partilerde bu ülkenin geleceğini, bu ülkenin daha özgürleşmesini, demokratikleşmesini istemenin ötesinde bir niyetlerinin ve istemlerinin olmadığını çok net ifade edebilirim. Türkiye'deki değişim devam ederse Türkiye iyiye doğru, demokrasiye doğru, hukuk devletine doğru yol alacaksa bunun da en başta merkezinde siyaset ve siyasi partiler, tabi ki halk da STK'larla aynı bakabilen, aynı görebilen, aynı dili konuşabilen siyasilerin ve siyasi partilerin olabileceğini düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Bizde çok teşekkür ediyoruz. Evet Sayın Daniş de *neden anayasayı değiştirmek zorundayız, toplumda neden her kesimden anayasayı değiştirelim talebi geliyor ona değindi. 1982 anayasasının çok yeri değişti, sistemi bozuldu ama tepeden inmece, vesayetçi ve otoriter ruhu yine etrafımızda dolaşıyor. Buna işaret etti. Ayrıca Türkiye'nin çok değiştiğini, değişen Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu ve özlem duyduğu yasaların ve bir anayasanın ortaya konulmasının ne kadar gerekli olduğunu da söyledi. Komisyonun nasıl çalıştığını da özetlemiş oldu. Binlerce önerinin, düşüncenin mecliste paylaşıldığını, komisyonun 172 maddeyi kaleme aldığını, ancak 60'ında mutabakat sağlanabildiğini ifade etti, Meclisin içinden bir perspektif almış olduk.*

Şimdi sırada akıllığı resmi olarak tescil edilmiş bir isim var, biz sayın Hakyemez’e sözü bırakıyoruz efendim buyurunuz.

Prof. Dr. Yusuf Şevki HAKYEMEZ

Çok teşekkür ediyorum sayın başkan. Ben de konuşmama başlamadan önce bu etkinliği gerçekleştiren, düzenleyen Sayın Rektörümüze, Hamit Bey’e ve diğer akademisyenlerin hepsine, idari personelin hepsine teşekkür ediyorum. Bizleri de davet ettikleri için. Öncelikle konuşmamın başında bunları da belirtmek ihtiyacını hissediyorum.

Şimdi on beş dakikalık süre içerisinde ben bir şeyler söylemeye çalışacağım, daha sonra soru-cevap faslında teferruata ilişkin bazı konularda daha ayrıntılı açıklamalar getirebiliriz.

Türkiye’nin gerçekten bir anayasa sorunu var ve bu anayasa sorunu cumhuriyet öncesinden başlıyor. 1982 ile birlikte de zirve noktasına ulaşıyor. 1982 anayasasında defalarca değişiklik yapılmış olmasına rağmen, anayasanın neredeyse yarısı değişmiş olmasına rağmen de bu sorun hala varlığını sürdürüyor. Ve bu sorun 1990’lardan sonra, ama özellikle 2000’li yıllarda yaşanan hukuk skandallarıyla, hukuk krizleriyle Türkiye’nin gündemini çok yoğun bir şekilde meşgul eden bazı davalar dolayısıyla bütün çıplaklığı ile gözler önüne serildi. Ve bunun neticesinde de 2010 yılında önemli bir anayasa değişikliği yapıldı. Eksiklikleri olsa da önemli bir anayasa değişikliği idi çünkü 1961 anayasası ile oluşturulmaya çalışılan vesayetçi yapıya en etkili darbeyi vuran değişiklikti, ama eksiklikleri vardı, ama bazı noktalarda yanlışları da vardı ve ama şöyle bir hayırlı sonucu oldu onun. Bu anayasal değişikliği tek bir siyasal parti kendi gücü ile birlikte yapmış olmasına rağmen, halkın %58’i tarafından kabul edilince bütün siyasi partiler artık Türkiye’de bu referandum sonucunu okuyarak yeni bir anayasaya ihtiyaç olduğunu ve bunun için de bir an önce kolların sıvanması gerektiğini ifade etti ve 2010 milletvekili seçimine bu şekilde girdik. Şimdi 2010 milletvekili seçimi bu yönü ile fevkalade önemlidir, ama 2011 milletvekili seçimi sonrasında başlatılan süreç evet bazı yönleri ile birlikte eleştirilebilir, umutlar azaldığı gibi değerlendirmelere ben de katılıyorum ama 2011 sonrasındaki süreç artık geri dönülemez bir süreç olduğunu göstermiştir. Umutlarımız şu anda azalmış olabilir ama belki en sonunda söylemek gerekir Türkiye yeni anayasayı yapacaktır. Çünkü Türkiye’de artık çok ciddi bir talep vardır. Ve bu talep vesayet aktörlerine yukardan gelen bir talep değildir, aşağıdan gelen bir taleptir. Ve bu talep öylesine birden gelişmiş olan bir talep de değildir.

1990'lerden sonra AB'ye giriş süreci olsun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisinin tanınması olsun, Türkiye'de yaşanan skandallar olsun, hukuk skandalları, insanların küreselleşen dünyada dünyayı takip etmesi olsun, teknolojiye yaşanan gelişmeler olsun vs... Bunlarla birlikte ortaya çıkan bir taleptir ve artık Türkiye'de insanlar bu anayasa ile birlikte bu özgürlükler rejimi ile birlikte, bu anlayışla birlikte, bu kurumsal yapı ile birlikte yaşamak istemiyorlar. Bunu geliştirmek istiyorlar, bunu evrensel standarda yükseltmek istiyorlar. Ve gerçekten de bütün siyasi partilerde bunu istiyorlar. Tabi ki siyasi partiler kendi siyasi tercihleri doğrultusunda farklı önerilerde bulunabilir. Bunda da garipsenebilecek hiçbir durum yoktur. Ama önemli ölçüde, eğilimin olumlu yönde olduğunu belirtmekte fayda var.

Peki ne oldu? 2011 milletvekili seçiminden sonra bir uzlaşma komisyonu oluşturuldu. Anayasa Uzlaşma Komisyonu adı verilen komisyon mecliste anayasanın yapımı ile ilgili önemli bir görev üstlendi. Ve anayasa taslağını hazırlama için kolları sıvadı. 2012 Mayısından itibaren de anayasa taslağını yazmaya çalışıyor. Siyasi partilerin kendi görüşleri doğrultusunda ve yine STK'lardan gelen, değişik yerlerden gelen önerileri de göz önünde bulundurarak bir taslak yazmaya çalışıyor. Burada komisyonun oluşumu aslında iyi niyetli bir oluşumdur. Fakat çalışma yönteminde Sayın Gülay GÖKTÜRK hanımefendinin de belirttiğı üzere çok ciddi sorunlar vardır. İyi niyetlidir, çünkü her siyasi parti burada eşit biçimde temsil ediliyor. 30 küsur sandalyeye sahip olan bir siyasi parti ile 300 küsur sandalyeye sahip olan bir siyasi parti burada eşit bir şekilde temsil ediliyor. Bu önemli bir iyi niyet göstergesidir. Ama burada çalışma yönteminde bütün metnin, bütün siyasi partilerin onayı ile birlikte, işte bir anlamda uzlaşma ile birlikte yazılacağıının öngörölmüş olması önümüzdeki en ciddi handikaptır. En ciddi sorundur. Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun bugün 59 maddede kalmasının en önemli sebeplerinden birisi de budur.

Buradaki sorun aslında uzlaşma denilen kavramın yanlış algılanmasından kaynaklanıyor. Uzlaşma bir temennidir, ama dünyada hiçbir yerde oy birliğı ile bir metnin oluşturulması yöntemi benimsenmemiştir, benimsenemez. Orada bir sonuç elde edemezsiniz. Ama niye böyleydi? Çünkü 367 kararında anayasa mahkemesi uzlaşmayı böyle sanki bütün siyasi partilerin ve en azından öngörölen çoğunluğına sahip olanların meclise katılması gerektiğı şeklinde yorumladı. Sonra 2008 yılında baş örtüsüyle ilgisi anayasa düzenlemesinde üç siyasi parti destek vermesine rağmen dördüncü partinin destek vermemesi dolayısı ile uzlaşmanın sağlanamamış olmasını ifade etti ve sonra da bunun biraz da bunun destekçileri oldu ve bu destekçilerin de tırnak içinde söyleyelim,

etkilemesiyle, yönlendirmesi ile birlikte uzlaşma bütün siyasi partilerin hem fikir olması şeklinde algılandı.

Şunu görmüş olacağız ve görüyoruz bunu; artık uzlaşma dediğimiz bu biçimde dört siyasi partinin mutabakatıyla anayasa yazma olmaz. Bunu bizzat yaşayarak öğrenmiş oluyoruz. Peki, bugüne kadar yapılanlar hiç mi önemli değil? Gerçekten çok önemli kazanımlardır, onu özellikle belirtmekte fayda var. Niye? En azından dört siyasi partinin bir anayasa konusunda, 170 civarındaki maddede hangilerinde uzlaşabilecekleri çok net biçimde ortaya çıktı. 59 maddede uzlaşabiliyorlar, diğer maddelerin bazı fıkralarında uzlaşıyor, ama bazı konularda hiçbir şekilde uzlaşma yok. Dört siyasi parti kendi görüşlerini esnettiğinde bir ortak noktada uzlaşabiliyorlar. Bunun 59 maddede görülmesi açısından olumlu bir adım, olumlu bir kazanım olarak bunu nitelendirebiliriz.

Daha önemli şey şu belki; dört siyasi partinin anayasadaki çok değişik konulara ilişkin net görüşleri ortaya çıkmış oldu. Yani şu anda elimizde böyle bir veri var. En sorunlu konular olan, hükümet sisteminden tutturun, vatandaşın eğitim hakkı, cumhuriyetin nitelikleri, değiştirilemez maddeler, anayasanın başlangıcı, yargının oluşumu gibi konularda dört partinin görüşünü görmeniz mümkündür artık o taslak metnin içerisinde. Mutabık olunanlar ve olunmayanlar bağlamında. Ve bence bundan daha önemlisi şu; Türkiye’de en kritik sorunlar, Anayasa Uzlaşma Komisyonu sayesinde bir masa etrafında çok medeni bir şekilde konuşuldu, tartışıldı, ifade edildi ve bunlar tutanak altına alındı. Ve hiçbir şekilde de burada hiç kimse burada diğerini dinlememe gibi bir nezaketsizlik içerisine girmede, bir kavga ortamı olmadı. Bu mükemmel bir aşamadır. Çünkü biz Türkiye’de aslında sorunları konuşamıyoruz. Konuşabilirsek bir noktadan sonra ister istemez çözüme ulaşacağız. Çünkü bir arada yaşıyoruz. Ama biz bunu maalesef şimdiye kadar gerçekleştiremedik. İşte Anayasa Uzlaşma Komisyonu bu noktada önemli bir katkı sağlamıştır.

Bir diğeri, hep söylendiği için, işte akıl insanlar heyeti falan diye söyleniyor, bir diğer Türkiye’nin artık sorunu konuşmaya başladığı husus da terör sorunudur. Bu akıl insanlar vesilesi ile birlikte gündeme geldi. Onu bir kenara bırakıyoruz, ama anayasadaki o hassas konular; ister vatandaşlık olsun, ister cumhuriyetin nitelikleri olsun, ister başlangıç ister resmi ideoloji olsun hepsi çok günlerce süren tartışmalarda konuşuldu. Hepsisi birbirini dinledi ve ister istemez o zaman siyasilerin kendi kanaatlerinde de bazı değişiklikler gündeme gelebilecek zamanla.

Eğer anayasa bu şekilde uzlaşma ile yazılacaksa, ben bunun doğru olmadığı kanaatindeyim, o zaman bütün siyasi partilerin kendi görüşlerini esnetmeleri

gerektiyor. Ama esnetip ortak bir metinde uzlaştığınızda, uzlaştığınız metnin ihtiyaca cevap verebilmesi için bir kere evrensel standartta olması veya ona yakın olması gerekiyor. Yoksa 1982 Anayasasındaki gibi sorunlu bir maddede uzlaştığınızda bunun hiçbir anlamı kalmayacaktır. Ama bu dört partinin uzlaşması dediğiniz husus bu sıkıntıları da gündeme getirebilir, çünkü öyle bazı konular var ki Türkiye’de yeni anayasa denildiğinde asıl onların çözülmesi gerekiyor. Bunların hiçbirisinde mutabakatın sağlanmadığını görüyoruz. Biraz komisyonun içerisinde gelen birisi olarak bunu pekala söylemek mümkün.

Peki, şu an gündeme gelen bir önemli konu var. O da; uzlaşılan 59 maddenin bu şekilde geçirilmesi. Bu derde deva olur mu? Bana kalırsa olmaz. Peki, bunun gündeme getirilmesi niçin olmuştur? Siyasi bir manevra olarak düşünülebilir. Çünkü komisyonun bugün gelinen noktada ümitlerin tüketildiği bir mekan olması dolayısıyla yeni anayasa ile ilgili olarak siyasetler bir araya gelmiş olabilir. 59 maddeyi en azından kabul ettiğimiz maddeleri değiştirelim, psikolojik açıdan bir önemi olabilir bunun ama yamalı bohça haline gelen 1982 Anayasasındaki o yamalı bohçayı daha da yamalı hale getirecektir. Onun ötesinde çok fazla bir anlamı yoktur. 59 madde içerik olarak derde deva olmuyor mu? Düzenlediği konularda gerçekten derde deva olan çok güzel maddeler de var, ama anayasanın felsefesi aynen duruyor. Vesayet aktörleri aynen duruyor. Söz gelimi; kabul edilen maddelerden birisi çok mükemmel bir maddedir. Anayasanın 1. maddesi insan onuru, insan onurunun dokunulmazlığı, devletçe de bunun korunup kollanması için olumlu görevler yükleyen bir madde veya bunun gibi 59 maddenin ezici bir çoğunluğu temel hak ve hürriyetlerle ilgilidir. Bunlarla ilgili maddelerdir ama biz şunu biliyoruz Türkiye’de, 1982 anayasasındaki 1995 ve 2001 değişiklikleri özellikle, artı 2004 değişiklikleri uluslar arası sözleşmeleri iç hukuka dönüştürmede imkan sağlayan değişiklik çok önemli değişikliklerdir, temel hak ve hürriyetlerle ilgili olarak, ama ona rağmen Anayasa Mahkemesi’nden ve Danıştay’dan başta eşitlik olmak üzere diğer pek çok hürriyetler ilgili çok yanlış kararlarda görmemiz mümkün olmuştur. Onun için karar verici mekanizmaların da değiştirilmesi gerekiyor. Fakat bu 59 maddenin içerisinde bunlar yoktur. O nedenle sembolik, psikolojik bir önemi olabilir bu değişikliklerin. Onun ötesinde çok fazla derde deva olabileceğini söylemek mümkün değil.

Burada siyaset kurumu ciddi bir sınavla karşı karşıya. Benim kanaatim o. Bunu değişik konuşmacılar da ifade ettiler. Çünkü konjonktürel olarak fevkalade mükemmel bir ortam var Türkiye’de. Bir, bin kere insanların yeni anayasa noktasındaki talepleri çok yüksek. Yeni anayasa noktasında

bilinçlenmişler, aşağıdan yukarıya gelen bir yoğun talep var. Her siyasi eğilime mensup olan insanda bu talep var. Bu önemli bir noktadır.

İkincisi konjonktürel olarak vesayet aktörlerinin bunu engelleme gibi bir gücü yoktur. Ne muhtıra müdahale ne de söz gelimi bu değişikliklerin yargı kararı ile birlikte ortadan kaldırılması gibi bir ihtimal ben sezmiyorum. Böyle rahat bir ortamda siyasi aktörlerin bu anayasa ile ilgili yapılan çalışmalarda bir sonuca ulaşamaması siyaset kurumunu toplum nezdinde ister istemez yeniden sorgulamaya sevk edecektir. Çünkü hep şunu söylüyordular; efendim işte darbeciler anayasa yaptı, normal bir konjonktür olmadı ve siyasilerde bir anayasa yapamadı falan filan... fevkalade müsait bir ortam var ama olmadı. Ha olmamasında yine üzerine basa basa söylüyorum, burada uzlaşmayla anayasa taslağının oluşturulması gerektiğinin önemli de bir rolü var. Yoksa bana kalırsa iki veya üç siyasi parti de pekala bir anayasa yapabilir. Ama evrensel standardı esas almak şartıyla. Diğerlerini dışlamamak şartıyla. Bunlar önemli kazanımlar.

Son olarak birkaç şey daha söyleyeceğim. Sanki anayasa yapılırsa, yani mükemmel bir anayasa yaptık diye varsayalım, dört partinin uzlaşması ile birlikte yaptık. Bu bütün sorunları çözecekmiş gibi bir algı da var. Böyle çok yoğun bir beklenti içerisinde olmak da bazen hayal kırıklığına sebebiyet verebilir. Nasıl anayasa yapılmaması, yapılamaması bizi çok ciddi hayal kırıklığına uğratmaması gerekiyorsa, anayasanın mükemmel bir şekilde yapıлып yürürlüğe konulması da çok ciddi bir şekilde bizi beklentiye sokmaz. Çünkü bizim aynı zamanda bir ciddi bir zihniyet değişimine ihtiyacımız vardır. Fakat bu zihniyet aynı zamanda anayasa ile de alakalı. Yani yumurta tavuk meselesi gibi bu iş. O nedenle ikisini birlikte götürmek gerekiyor. Dolayısıyla da asıl önemli olan bu konuların konuşulması, sahiplenilmesi. Yani bir anayasa yapılsa ben eminim ki, işte bu anayasanın dört siyasi partinin uzlaşması ile yapıldığını varsayarsak, hiçbir kesim için mükemmel bir metin olmayacaktır. Ama en azından bunu biz yaptık diyebileceğimiz ve sahiplenebileceğimiz bir anayasa olacaktır. Ve bunu uygulayıcılar da artık bundan sonra daha farklı biçimde yorumlayarak, bu uzlaşmayı göz önünde bulundurarak uygulayacakları için olumlu sonuçları olacaktır. Ama bizi bu yeni anayasanın çok fazla hayal kırıklığına uğratmaması gerekiyor. Fakat yeni anayasanın yapılması siyasetin rüştünü ispat etmesi açısından önem arz etmektedir. Burada da artık siyasetçilerin evvelikle bunu düşünmesi gerekir.

Son olarak peki bu şekilde komisyon süreci başarısızlıkla sonuçlandı diyelim. Ne olacak? Benim için en büyük ümit az önce belirtildi ve çok enteresandır bu konferansın konusu da o. STK'larının kamuoyunun bu

süreçteki kanaatidir önemli olan. Bu süreçteki motive edici gücüdür önemli olan. Yeni anayasayla ilgili yoğun bir beklenti vardır. Anketlerde %65'lara, 70'lere kadar çıkan bir beklentidir bu. İşte bu beklentiyi yine siyasi alana enjekte edecek olan, siyasi alana taşıyacak olan, siyasi partileri bu noktada etkileyecek olan STK'lar ve kamuoyudur. Bu noktada gerçekleştirilen bu kongrenin de buna bir katkı sağlayacağı kanaatinde olduğumu belirtiyim. Yeni anayasa ile ilgili ümitli olmamın en büyük sebebi bu. Çünkü Türkiye'de çok dinamik bir yapı vardır. Çünkü Türkiye'deki şu andaki yapı, şu andaki anayasal yapı bu topluma, bu devlete artık dar geliyor. Bunun değiştirilmesi gerekiyor. Bu meclis değil belki bir sonraki meclis ama ister istemez bunu değiştirmek durumunda kalacaktır. Bunun hayalini düşünebilirsiniz arkadaşlar ama sadece bir örnek vererek bitireyim o da şu:

2007 yılında yaşanan olayları düşünün, 367 kararını. 2008 yılında iktidar partisinin kapatılmaktan zor kurtulduğu bir aşamayı düşünün, ama 2010 yılında vesayet mekanizmasına yönelik önemli bir darbe vuran anayasa değişikliğini düşünün. 2007 ve 2008'de yaşadıklarımızı düşündüğümüzde ben 2010'daki bu değişikliği hayal edemezdim. Onun için dinamik yapının önünde hiçbir zaman hukuk böyle zorla duramaz diyorum ve hepinize teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Sayın Hakyemez'e çok teşekkür ediyoruz. herhalde bazı noktalarda ortak noktalarda buluşmaya başlıyoruz gibi geliyor. Aynı noktalara değinmeye başladık çünkü. Burada sürecin önemli olduğunu Sn Hakyemez de ifade etti. Çünkü bir zihniyet değişimine ihtiyacımız var, o zihniyet değişimini de anayasayı yazmaya çalışırken de bir anlamda yakalıyoruz. Bunun zaten birlikte gitmesi lazım. Anayasa değişikliğinden de haddinden fazla beklenti içinde olmamak lazım, hayal kırıklıkları yaşatabilir. Her sorunu çözmez. Siyasetin rüştünü ispatlaması içinde anayasayı değiştirmesi gerekiyordu, ortam da çok uygun. Yargı muhtıra gibi engellere şu an imkan yok gibi görünüyor. O anlamda siyaset için bu bir fırsattır. Fakat siyasi partilerin hepsi uzlaşsın denilirse bunu yerine getirebilmek kolay değildir şeklinde ifade ettiler. Şu ana kadarki tecrübenin çok kıymetli olduğunun altını çizdiler. Tüm partilerin anayasa konusundaki görüşlerini de öğrenmiş olduk kimse belli gerekçelerin arkasına da sığınamaz bundan sonra. Medeni bir şekilde bir masa etrafında Türkiye'nin geçmişte tabu olan konularını konuşmaya başladık bu da iyi bir öğrenme süreci. Terör konusunda da akıl insanlar tecrübesi, anayasa tecrübesi bunlar arasında belki de farkına varmadığımız çok kıymetli tecrübeler şeklinde belirtti. Şu ana kadar üzerinde uzlaşılan 59 madde geçerse derde deva olmayacağını, anayasadaki dağınıklığın sistematığının bozulmuş olmasının

devam edeceğini söyledi. Ama 59 maddenin geçmesinin belki psikolojik bir etkisinin de olabileceğine Sayın Hakyemez de değinmeden geçemedi. Kendisine teşekkür ediyoruz.

Soru cevap kısmında konuşmacımız açacaklardır. Ama süreye gayet riayet ederek gidiyoruz, sürenin de önünde gidiyoruz hatta ve son konuşmacımız da oturumun bu kısmını tamamlamış olacağız. Sayın Akif ÇUKURÇAYIR, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesini Profesörü Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR, sözü kendisine bırakıyorum efendim buyurunuz.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkür ederim sayın başkan. Şimdi Sacid ADALI hocamın sükunet ve gerginlik ikilemi ile başlayayım. Sakin bir dil ama biraz yerel demokrasiyi konuşan ve yerel demokrasinin şu an hangi durumda olduğunu ortaya koyan ve bunun anayasa çalışmalarına nasıl bir yön verebileceğini belirten bir konuşma ve dolayısıyla sakin bir kontra, bir yaklaşım düşünüyorum. Son konuşmacı olmak elbette ki her zaman zor. Çünkü herkes acıkıyor, zihinsel olarak da yoruldu. Yine de ben hızlı bir biçimde düşüncelerimi özetlemeye çalışacağım.

Çok güzel şeyler oluyor Türkiye’de. Demokratikleşme, demokrasinin diyalojik boyutuyla Antik Yunan’dan beri çok çok önemli bir ilerleme. Türkiye’de bugün konuşulmayanlar konuşuluyor. Çok önemli adımlar atılıyor. Bir anlamda resmen büyük bir diyalog yaşıyor Türkiye’nin farklı toplumsal kesimleri arasında. Düşünce sekleri arasında. Fakat tabi ki bu diyalog sadece hükümet tarafından yürütülüyor, geniş katılımlar var, akil adamlar süreci var, STK’lar var, fakat yine de demokratikleşme arttıkça sanki diyalog azalıyor mu veya gerginlik artıyor mu gibi sorular soranlar da oluyor.

Özellikle Sait ADALI hocamın katılımcı demokrasiden hatta doğrudan demokrasiden bahsetmesi çok etkileyici. Avrupa’da, birçok ülkede Avrupa derken çağdaş demokrasiler diyeyim yerel alanda doğrudan katılımcıya mekanizmalar uygulanıyor. Doğrudan demokrasi uygulamaları var. Kentin kimliğini ve geleceğini değiştirebilecek ölçüde kararlar alınacağı zaman. Fakat bizde acaba yerelde demokrasi var mı diye sormak istiyorum? Yerelde demokrasi varsa STK’ları bu demokrasinin neresinde acaba? Bana göre yerelde demokrasi belediye başkanı odaklı. Belediye başkanı eşittir demokrasi. Ve sivil toplum katkısı sıfır denecek kadar yok. Çünkü bizim yerel demokrasimiz güçlü başkan, zayıf meclis modeline dayanıyor. Yani tek başkan, tek adam, meclis de bir onaylama makamı. Acaba bundan sonraki anayasa çalışmaları veya yerel yönetimlerle ilgili ilkelerde bunlar nasıl yer alacak. Bunları bekleyip göreceğiz.

Sivil toplum neden yok yerel demokraside. Yok, yani malum yöneticim kavramı var. Hani bir paydaş olarak sivil toplum mutlaka belediyelerin veya yerel yönetimlerin almış olduğu, alacağı kararlara katılması lazım. Hangi yöntemle katılacak? Yok. Belediye kanunun 76. maddesine kent konseyi diye bir mekanizma kondu. Bu mekanizma işlemedi çünkü hiçbir yaptırımı yok. Sadece belediye başkanlarının isteğine bağlı istersem uygulamam, istersem uygulamam. Bizim demokrasi tarihimiz, yerel demokrasi tarihimiz tabi yerel demokrasi tarihimiz kadar hüznü bir demokrasidir. Hüznü zevk edinmişiz demiş ya Yahya Kemal, biz de öyle. Yani yerelde ve genelde demokraside de hüznü zevk edinmişiz.

Bazı konuşmalarda şunu söylüyorum; yerel yönetimler ve yerel demokrasi Türkiye’de Turgut Özal ile birlikte ortaya çıktı. Neden 1985’ten itibaren, 1984’ten itibaren büyükşehir belediyeleri var. 1985’ten itibaren de yerel yönetimlere çok önemli gelirler ve yetkiler aktarıldı. Yani Türkiye genelinde, ondan önce tabi ki tekil örnekler var başarılı örnekler var ama Türkiye genelinde Turgut Özal’la birlikte bir yerel yönetim kültürü oluşmaya başladı. Adına neoliberal politikalar deniliyor, yeni sağ politikalar deniliyor. Bunlar çok eleştiriliyor, farklı şekillerde farklı tartışmalara konu oluyor ama gerçek budur, yani bunu değiştiremeyiz.

Bu olgu, tabi Turgut Özal ile birlikte olan bu değişim bir yerel yönetim fetişizmi olarak algılandı. Yani yerel yönetimlere inanılmaz bir önem atfetme. Ama zannediyorum o dönem bu eleştiri yersizdi ama bu dönem biraz fazla yerinde gibi. Çünkü öyle bir algı oluştu ki, yerel yönetim ve özellikle de büyükşehir belediyesi her derde ilaç. Hatta Sayın Başbakanım son Malatya konuşmasında çok ilginç bir diyalog yaşandı. Belki biraz sonra söylemem gerekiyordu ama şimdi söyleyeyim. Sayın Başbakan dedi ki vali veya kaymakam atanmıştır, maaşını alır. İşini yaparsa yapar yapmazsa yapmaz ama belediye başkanı öyle değil. Seçilmiştir, halka hesap verecektir ve mutlaka sorumluluk hisseder ve yapar. Oysa vali, diyelim ki herhangi bir görevi aksattığı zaman, kamu hizmetlerini aksattığı zaman görevini yapmadan merkeze alınır, kaymakam ha keza yine tayin edilir veya hukuk müşaviri olarak merkeze alınır, ama belediye başkanı görev süresi bitinceye kadar veya yargı kararı ile alınıncaya kadar ordadır. İşini ne kadar yapar yapmaz kimse sorgulamaz.

Yine erken bir şekilde şunun altını çizeyim 1960’dan itibaren Türkiye’de yerel yönetimlere yetki ve kaynak aktarılması konuşuluyor. Ve gerçekten de sürekli yetki ve kaynak aktarılıyor. Ama bu yerel yönetimler, bu belediyeler aktarılan yetki ve kaynakları acaba ne kadar kamu yararı doğrultusunda

kullanıyor? Kenti ne kadar, kentsel alt yapı hizmetlerinin, ekolojik değerlerin, insani beklentilerin gereği olarak düzenleyebiliyor? Bunları kimse araştırıyor, sormuyor. Verimlilik etkinlik ve demokratiklik açısından belediyelerin performansı nedir? Kurumsal kapasitesi nedir? Kurumsallaşmak düzeyi nedir? Böyle bir araştırma yok. Sürekli yetki verelim, kaynak verelim. Nereye gidiyor peki? Bakınız; bir büyükşehir belediye başkanlığı sınırları içerisinde ilçe belediye başkanlığı yapan bir arkadaşımızın söylediği şu; diyor ki 8 tane ilçe belediyesi var, bu sekiz tane ilçe belediyesinin yatırım harcamaları toplamı büyükşehir belediyesinin sosyal yardım harcamaları kadar değil'. Demek ki kötüye kullanılan kamu kaynakları var. Sosyal yardım kötü müdür? Asla, ama futbol topu dağıtmak, balon dağıtmak, bisiklet dağıtmak sosyal belediyeçilik nereye kadar veya ne kadar tutuyor acaba bu sosyal yardım harcamaları ne kadar yerindedir? Bunu soramıyoruz.

Şimdi son düzenlemelerde, özellikle altını çizmem gereken, bunlar tabi ki belki bir dolgu malzemesi olarak düşünülebilir. Büyükşehir düzenlemesi yerel demokrasiyi öldüren bir düzenlemedir. Özellikle altını çizmek istiyorum. Avrupa yerel yönetiminde özerklik şartına yaklaşım yanlıştır. Demokratikleşme paketi içerisinde olduğu söylendi. Avrupa yerel yönetimler özerklik şartının çekincelerini tamamen kaldırıyoruz dendi, açıklama yapıldı fakat paketten çekildi. Zannediyorum çok tepki alacağı düşünüldü. Şimdi elbette kaldırılabilir yani Avrupa'daki gibi bir yerel yönetim kalitemiz, hukukumuz, sistemimiz olsun, ama otuz bir tane Avrupa ülkesi bu şarta çekince koymuş. Fransa, İsviçre, Belçika 2004, 2005 ve 2007'de onaylamış. Biz 1988'de onayladık. Ve onlar bu çekinceleri kaldırıyor bizim sanki ultra bir demokrasimiz var, milli gelir düzeyimiz 30 bin dolar civarında herkes kendi mesleği ile geçiniyor, patronaj sistemi Türkiye'de yok, sanki etnik siyaset denen bir tehlike Türkiye'de yok, ama bırakınız istesinler, bırakınız verelim anlayışı gibi bir anlayış var. Bence bazı kırmızı çizgilerin olması gerekiyor. Türkiye çünkü kırılgan bir sosyolojik yapıya sahip, siyasal yapıya sahip, ekonomik yapıya sahip. Değişim çok önemlidir fakat değişimin hızı daha önemlidir.

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Demokrasi böyle bir şey. Seçilmişti kötüdür, hata yapar, yanlış yapar, sonra yeni bir seçimde o gider, başkası gelir, daha az hata yapan, daha iyi yapanı gelir, o anlamda yani bir anlamda liberal faşizm gibi bir şey, bu kadar da hani kavramları abur cubur hale de getirmemek lazım diye düşünüyorum. Vesayet dediğimiz şey, anneniz babanız size belli bir yaşa kadar vasilik yaparsa iyi bir şeydir. Ama on sekiz yaşından sonra yapıyorsa kötü bir şeydir. Ama seçilmiş vesayeti dediğimiz zaman kavramlar abur cubur hale gelmeye

başlıyor. Seçilmiş beğenmiyorsanız seçmezsiniz. Yani iki yıl, bir yıl, üç yıl tahammül edersiniz ondan sonra değiştirirsiniz, çok kötü şeylerde yapabilir seçilmiş bir insan, yani kutsanmış bir şey değildir. Diktatör, kral vs, den farklıdır, ama beğenmiyorsanız yerine yenisini seçersiniz. O anlamda bunu belirtmeden geçemedim. Bir de bu milletvekilliği mevzuunda da dediğim gibi milletvekili olacak arkadaşlarımızın ciddi hayal kırıklığı yaşayacaklarını düşünüyorum. Her toplumda siyasetle ilgili bazı önyargılar olabilir ama Türk toplumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi ile ilgili negatif algılarda askeri darbelerle oluşturulmuş bilinçli toplumun zihninin şekillendirilmesinin etkili olduğunu düşünüyorum.

Türkiye’de milletvekilleri maaşı çok olabilir, imkanı çok olabilir, az olabilir, az-çok bulabilirsiniz, ama emin olunuz Türkiye Devleti içerisinde en çok maaş alanlarda onlar değildir. En çok imkanlardan istifade edenlerde onlar değildir ve mevzuya böyle bakmak da çok yüzeysel ve yanıltıcıdır, para mevzuu değildir. Bunu da söylemeden geçemedim, tutamadım kendimi kusura bakmayın. Zaman çaldım belki, hemen Sayın Gülay hanımdan başlayalım.

Gazeteci-Yazar Gülay GÖKTÜRK

Evet ben sizin kaldığınız noktayı zaten oradan devam edeyim. Hatırlarsınız Türkiye’de yıllar yılı anketlerde en çok güvenilen kurum hep ordu çıkardı ve ordumuz da bundan çok memnundu. Ve siyasetçilerle basın da en altlarda çıkardı. Bu hakikaten oluşturulan bir kültürdür. Ben bir gencin, demokrasiye inanmış bir gencin biz siyasetçileri sevmeyiz, ben milletvekillerini sevmem demesini yadırgadım doğrusu, yani şöyle olmasını isterim, böyle olmasını isterim, siyasi partiler yasasının böyle değişmesini isterim demesini anlarım ama milletvekillerini sevmem toplu yargısını yadırgarım.

Şimdi bana sorulan bir tane soru vardı fakat oldukça da kapsamlıydı, nasıl bir anayasa konusuna girmediniz dediniz. Biz tabi bu önümüzdeki toplantı yani açık oturumlardan birinin konusu bu, nasıl anayasa konusuna doğal olarak girmedik, ama isterseniz ben kısaca bir çerçeve çizmeye çalışayım.

Bir kere oldukça kısa ve genel hatları belirleyen bir anayasa olması biçim açısından önemli, yanlış yorumlar dendi. Ne kadar detaya inilirse, ne kadar formülasyonlar fazla olursa bu yanlış anlama bu kadar oluyor, ayrıca kısıtlamalar da bu kadar oluyor, o yüzden de ayrıca genel kavramları, ilkeler koyan kısa bir anayasalar olmalı.

İçerik olarak tabi ki çok geniş bir konu ama şunları herhalde söyleyebiliriz. Bir kere aslında bu anayasa 1960’larda çatısı çatılan yani 27 Mayıs anayasası

üzerine yapıldı bütün şeyler. Ana fikir 27 Mayıs Anayasasıyla gelmişti. Neydi bu ana fikir? Siyaset güvenilmezdir. O yüzden biz şimdi tekrar ordu olarak kışlaya geri dönmeden önce öyle bir anayasa yapalım ki bütün taşları bağlayalım, sağlam kazığa bağlayalım ve siyasetçilerin hareket alanlarını da çok net belirleyelim. Onlara bir oyun alanı açalım ama onun dışındaki bütün hayati meseleleri de bir takım kurumlarla, MGK'sıyla, Anayasa Mahkemesiyle efendim DPT'siyle şusuyla busuyla bağlayalım. İşte vesayet rejimi dediğimiz bu. Biz şimdi anayasa tartışıyoruz. Fakat hatırlayın, yakın geçmişte Türkiye'nin bir gayri resmi bir anayasası vardı. Kırmızı kitaptı adı, yani öyle günlerden geldik ki bir tane açık anayasa var, bir tane gizli anayasa var, adı kırmızı kitap ve bir insan bakan seçildiği zaman, o bakanın kulağına diyorlar ki çekmecende bir kitap bulacaksın, onu eve götürme ama şu kasaya da kitle oku o kasaya koy. İşte senin asıl anayasan odur denilen günlerden geldik biz bugüne. Dolayısıyla yeni anayasanın öncelikle 27 Mayısın çizdiği bir paradigmayı değiştirmesi lazım. İkincisi bir başka paradigma, bireyi devlete önceleyen bir paradigmayı getirmesi lazım, buna bağlı olarak bütün temel hak ve özgürlükleri yeniden tanımlaması lazım. Üçüncüsü resmi ideolojiyi hadi yok eden diyemeyeceğim, minimize eden resmi bir devlet ideolojisini vaaz eden bir anayasa olmaktan çıkarması lazım. Mesela en başta bizim anayasamızın en başında bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına Kemalist olma zorunluluğu getiren bir madde vardır. Mesela böyle bir madde olmaması lazım.

Bir başka boyut idari yapıyı ki bugün Türkiye'nin sığamadığı bir gömlektir. Türkiye'nin idari yapısını yeniden düzenlenesi lazım ve mutlaka daha ademi merkeziyetçi, daha az merkeziyetçi yeni bir idari yapının temelini atması lazım. Dördüncü olarak da bizim bir Kürt sorunumuz var, devletin uzun süreli, devletin Kürt politikası yani inkar ve asimilasyon politikasının anayasaya sinmiş olan bütün unsurlarını, ifadelerini değiştirmesi lazım ve aynı zamanda bu anayasal vatandaşlık tanımıyla da bir anayasal temel yaratması lazım, yani kısa vadede şöyle toparlayabildiğim bunlar.

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Evet Sayın Milletvekilimize sözü bırakıyoruz.

Çanakkale Milletvekili Mehmet DANIŞ

Teşekkür ederim hocam. Tabi ben öncelikle şunu ifade etmek isterim, ben mesela metne bağlı olarak konuşmayı tercih ettim. Çünkü akademik bir kongrede olduğumu düşünerek biraz hazırlanarak geldim. Oysa ben

siyasetçiyim, çok fazla pratiğim var, siyasi bilim kullanabilirdim ama daha çok toplantının formatına uygun kendime bir yol izledim işin gerçeği.

Tabi yine bu çerçevede devam edersek uzlaşma komisyonunda mutabakat olmayacaksa ne yapılacaktır? Az önce bunu biraz ifade ettim. Uzlaşma komisyonundan sonra anayasa komisyonuna gidebilir bu tasarı. Veya AK Parti herhangi bir parti ile anlaşarak çünkü AK Partinin olmadığı bir oluşumun yani anayasanın genel kurulda değiştirilmesi mümkün değil, kabul edilmesi mümkün değil. İşte alternatifler, CHP, MHP ve BDP, işte bugün en büyük Türkiye'nin siyasi tarihindeki en büyük davalar devam ediyor. Yani siyasi erke müdahale, işte millete darbe teşebbüsünde bulunan büyük davalar devam ediyorlar ve bu davaların sanıklarının bir kısmı muhalefet partilerinde milletvekilleri aynı zamanda, şimdi böyle temel bir ayırımımız var. Yani aynı pencereden çok bakamıyoruz Türkiye ve Türkiye'nin geleceğine.

BDP'nin kendi yerel siyasetinden kaynaklanan, bizim bir araya gelmemizi engelleyen durumu var. Dolayısıyla buradaki mesele aslında siyasi partilerin anlaşabilmesidir. Bir araya gelmesidir. Ama bu parlamentonun içerisinde hiçbir çözüm oluşmayacak demek değildir, netice itibarıyla bugün 550'nin altına düşmüş olsa bile milletvekilleri vardır ve bundan sonra bu muhtemeldir, dengeler değişebilir. Bazı milletvekilleri bu sürece destek verebilir. 330 yakalandığı anda da bu genel kurula gelir, genel kuruldan sonra referanduma halk oylamasına sunulabilir. Bu pratik her zaman önümüzde vardır. Ama şu anki durumda genel kanaatte odur ki siyasi partilerin beklenen veya olması gereken siyasi partilerin birkaçının anlaşarak bunu genel kurula getirebilmesidir. Bundan sonra bu aranacaktır muhtemelen.

Anayasa yapımında halktan katılım nasıl sağlanacaktır diyor. Bunu da konuşmamda ifade etmiştim. Değişik yollar kullanılarak sivil toplum örgütlerinden, meslek örgütlerinden, bütün siyasi partilerden, meclis içinde olan ve olmayan 21 üniversiteden, 80'e yakın dernek ve vakıftan, yine tbmm.gov.tr diye bir web sitesi var arkadaşlar, buraya bakarsınız, buradan önerilerinizi iletebilirsiniz, bu 24.540 kişinin önerisi tasni edildi ve bunlar dikkate alındı, yine 18.000 sayfalık öneri metni, komisyona ulaşan öneri metni tasnif edildi. Aslında bunlar halkın katılımıdır. Bunun haricinde de başkada pratikte ne yapılabilir onu bilemiyorum, yani hep beraber toplanalım, en azından 18 yaşın üzerindeki 40 milyon nasıl bir anayasa yapabiliriz, nasıl bir yol bulabiliriz, olması gereken aslında çalışılması gereken mekanizmaların çalışıldığını düşünüyorum.

İşte 172 maddede neden anlaşılıyor, neden anlaşılıyor? Siyasi referanslarımızdan dolayı anlaşılıyor. Hepimizin parti tüzüğü var,

parti programı var, anayasa ile ilgili düşüncelerimiz var, Türkiye ile ilgili, özgürlüklere, ekonomiye bakış açımız farklı. Türkiye'nin birlik beraberliğine, Türkiye'nin geleceğine aramızda görüş farklılıklarımız var. Bunlardan dolayı anlaşılamıyor. Bunların tabi ki aynı masa etrafında daha fazla konuşularak ortak çözümler oluşturulabilir. Ve pratikte bu ... saatte veya üç günde beş günde, üç ayda beş ayda olacak şeyler değil, Türkiye'nin de içinde bulunduğu hem bölgesel, hem ülke olarak, hem bölgesel hem de dünya konjonktürüyle de alakalı aslında, yani bir terör tehdidini yaşamadığımız zamanki reflekslerimizle, terörün yoğunlaştığı zamanki reflekslerimiz birbirinden bir o kadar uzak kutuplardadır. Maalesef böyle de bir coğrafyadayız. Bunun pratikte hadi oturalım 60 maddeyi biz başardık, 110'unmda da anlaşırverelim demek yani hayatın akışına da çok mümkün değil.

Çok değerli arkadaşım dedi milletvekillerini sevmeyiz. Yani biz öğrencileri severiz, ama bu samimiyetinizden dolayı da teşekkür ederim. Hocam değindi, bakın arkadaşlar, milletvekillerinin oturduğu odalar beş metrekaaredir bugün itibariyle. Milletvekillerinin makam aracı yoktur. Ben komisyon başkanım, makam aracını onun için kullanıyorum, burada işte Türkiye'nin belli makamlarına verilen makam araçlarıdır. Bugün Tarım İl Müdürlüğündeki bir şube müdürünün veya herhangi bir kurumdaki bir müdürün, 800 nüfuslu bir belediyenin makam aracı vardır, şoförü de vardır, yakıt ödeneği de vardır, ama milletvekillerinin gerçekten yoktur. Ama bunun da tartışılmasının çok doğru olduğunu sanmıyorum, bunlar Sayın Göktürk de, Sayın Laçiner de ifade etti bunlar aslında yapılan dezenformasyonlardır. Siyaset üzerinde işte milli irade sivil iradenin üzerinde baskı oluşturmak istediğinde bunlar kullanılmıştır.

Bakın ben üç dönemdir milletvekiliyim, Çanakkale'nin sokaklarını yalnız başıma veya yanımda bir arkadaşım ile dolaşabiliyorum. Dolaşmam gerektiğine inanıyorum, sizin Çanakkale'nin hiç ismini bilmediğiniz köylerine defalarca gidip geliyorum. Çanakkale'nin belki geçmediğiniz sokaklarına giriyorum, o insanların sofralarıyla, dertleriyle dertleşmeye çalışıyorum. Böyle olduğu için de benim partim %50'ye varan oylar alabiliyor. Emin olun böyle olmasa 2002'de bunun örneğini gördünüz. Bir dönem iktidardayken bir dahaki seçimlerde %1'lerle, %2'lerde bu millet sizi tasfiye edebiliyor. Siyaset o kadar kolay bir şey değil. Hani böyle sezilmişlerin kutsiyetinden falan kesinlikle biz bahseden bir zihniyet değiliz. Kutsal olan Hak'tır arkadaşlar, Hak'tır kutsal olan Hak'tır ve buna dikkatinizi çekmek istedim sadece.

Yeni anayasa çıkar mı, bir anayasa olabilecek mi? Yeni anayasanın en azından eskisinde daha istikrarlı olabileceğini düşünüyorum. Biz hala aynı masa etrafında oturup birbirimizi vatani bölmekle, satmakla, birbirimizden

bu kadar uzak, yani ben gecemi gündüzüme katıp çalıştığımı düşünürken siz bana çok kolay bir şekilde vatan haini diyebilirsiniz, vatani satıyorsunuz, bölüyorsanız diyebiliyorsanız toplumsal mutabakatımızın ne oranda olduğunu algılayabilirsiniz, görebilirsiniz. Onun için daha yürüyeceğimiz yol olduğunu düşünüyorum bu anlamda, en azından eskisinden çok daha fazla istikrarlı olabileceğini düşünüyorum.

Anayasanın bazı maddelerinin yoruma açık olması, bu sadece anayasa maddeleriyle ilgili değil, kanun toplumu, devleti mi olacağız, hukuk toplumu ve hukuk devleti mi olacağız? Bununla alakalı aslında, yani statik bir takım yasaklarla ve kurallarla mı bu toplum ileriye kendisini taşıyacak, yoksa gerçekten biraz daha kavramlarla içini doldurabildiği ve bedelinin ödendiği kavramlarla mı toplum kendini ileriye taşıyabilecek? Bence tartışılması gerekenin bu olduğunu düşünüyorum.

Tabi bu belediye konusu sabaha kadar tartışırız arkadaşlar. Bir kere teknik bilgi eksikleriniz var. Şuanda o köylere kim hizmet götürüyor. İl Genel Meclisi hizmet götürüyor. Yeni yapılan değişiklikle İl Genel Meclisinin başında bir encümen, yani seçilmiş İl Genel Meclisi başkanlık ediyor. Daha önce valiler başkanlık ederdi, onun öncesinde de Özel İdareler Yasasını çıkarmadan bir köyün yolunun yapılabilmesi için Çanakkale'den önce Köy Hizmetleri Bursa Bölgeye yazı yazılırdı. O Bölge Müdürünün Ankara'ya giderdi. Oradaki daire başkanlarının önünden geçtikten sonra genel müdürün önüne giderdi. Bakan da onay yaparsa siz Çanakkale'nin herhangi bir köyünün iki kilometrelik yolunu yatırım programına alabilirdiniz. Veya oraya 3-5 bin liralık bir yatırım yapabilirdiniz. Oralardan buralara geldik. Şuanda o il genel meclisinin yerine bütün şehir veya büyükşehir ne dersiniz deyin yeni meclis hizmet verecek. Yani şu anda oraya hangi birimler hizmet veriyorsa, bunların bağlı idari olarak yeni yapılanmada ama hem insan gücü anlamında, makine parkı anlamında, mesela o bahsettiğiniz belediyeler var ya, onların makineleri birbirine eğer farklı partidense hizmet bile veremez. Metropol belediyesinin içindeki ilçelere siz eğer bütün ana arterlerin işte suyunun işte başka büyük alt yapı yatırımlarının imkanını ona verecek olursanız, o büyük şehirlerde bugün beğenmediğiniz temel sorunların çok daha içinden çıkılmaz bir hal aldığını göreceksiniz. Ben Konya'yı da biliyorum, İstanbul'u da biliyorum. 1994 yılında İstanbul'da öğrenci olduğum dönemde gazete dağıtıyordum. Gedikpaşa'da gazete dağıtmak için Dört Yolun karşısına geçebilmek için emin olun bir mahalleyi dolaşıyordum çöplerden dolayı. Şimdi o günlerden bu günlere gelindi Türkiye'de. Bu kesinlikle daha da ileriye gidecektir. Çok temel bir tartışmadır. Sizinle aramızdaki anlayış farkı da yerel yönetimler üzerinde değil, siyasi farklılıklarımızdan dolayıdır. Yani hocamla aramızdaki farklılık

da aslında bundan kaynaklanmaktadır. Ama biz daha siyasi bir ortamda, bunları daha derinlemesine tartışabiliriz. Sabaha kadar da tartışabiliriz. Benim de zaten temelde işim bu. Akademik olarak sunum yapmak değil de siyaset yapabilmek, ama ben biraz da akademik kaldığımı düşünüyorum. Belki öyle bir platform olursa, onları da günlerce tartışabiliriz. Gerek yerel yönetim tasarılarını veya gerekse diğer yapılan veya yapılamayanları diyorum, teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Bizde teşekkür ediyoruz, buyurunuz efendim.

Dinleyici

Teşekkür ediyorum. Bende Türkiye'deki temel sorunun önemli ölçüde şu anda konuştuğumuz konular bağlamında vesayetçi mekanizmadan vesayetçi yapıdan kaynaklandığı kanaatindeyim ve orada ben de gerçekten milletvekilleri veya belediye başkanları gibi seçilmiş kişilere yönelik eleştirilerin çok yüzeysel eleştiri olduğunu belirtmek zorundayım. Belirtmek zorundayım şunun için, biz bireyiz, egemenliğin sahibiyiz belirli ölçülerde. Ama gariptir ki biz seçtiğimiz kişileri bu şekilde itibarsızlaştırmaya çalışıyoruz. Eleştirelim, kesinlikle eleştirelim. Onları da yargı mensuplarını da, silahlı kuvvetleri de eleştirelim yanlış yapmaları durumunda, ama burada 1961 anayasasından bu yana çok bilinçli bir şekilde siyaset kurumuna yönelik bir itibarsızlaştırma durumu var.

Mesela ben şunu duymak isterdim burada, belki bundan sonraki oturumlarda olabilir, sivil toplum kuruluşlarından bahsediliyor. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları var. Bunlar sivil kurulu örgütü olarak nitelendiriliyor. Oysa Türkiye'de vesayetin en güzel propaganda yapabilecek mekanizmalardır bunlar ve müthiş saltanat orada vardır. İsim vermiyorum ama müthiş kaynakları vardır, gökdelenleri vardır, makam araçlarının alası vardır, bir yere gittikleri zaman koskoca ekibiyle birlikte uçağa topluca biniyorlar. Bunları üniversite öğrencilerinin eleştirmesi gerekiyor. Ama arkadaşlar benim size acizane bir tavsiyem, bende sizin sıralarınızdayken bu kadar derinlemesine düşünemedim ama böyle yazılıp çizilen çok şeyler var, alanlar var, çok yazıp çizilenler var, bu konuları okuyup, bu konularda daha gazla fikir üretmemiz lazım, yoksa bana kalırsa vesayetçi aktörlerin istediği oyuna çok rahat bir şekilde gelebiliyoruz.

Yeni anayasa yapmada halkın katılımı nasıl olacak. Şimdi temsili demokrasiden bahsediyoruz. Halkın katılımı bir noktaya kadar oluyor ondan

sonra onun temsilcileri vasıtasıyla bu gerçekleşiyor. Ama halk müzakereci demokraside çok farklı yöntemlerle birlikte bunu etkileyebilir. Söz gelimi çok güzel bir soru vardı bu bağlamda. Deniliyordu ki yeni anayasa sürecinde bundan sonra STK'lar ne yapabilir, şimdiye kadar gerçek katkı sağladılar mı? Evet önerilerini ilgi duyanlar sundular. Bundan sonra şunu yapabilirler, bunu çok fazla yapan STK şu ana kadar yok. Onun için Üniversitenin bu faaliyetini ben önemsiyorum. Bundan sonra ne olacak? Bu süreci çok güzel rapor edebilen çok fazla sivil toplum örgütü yoktu, zannedersem TESEV bunların başındaydı, çok güzel raporlar hazırladı sürece ilişkin, eleştirel vs., motive edici işte STK asıl bunu yapması gerekiyor bundan sonraki aşamada, yani bu iş siyasi partilere bırakılmayacak kadar önemli bir iştir. Bu bizim işimizdir. O nedenle de sivil toplum kuruluşlarının buna sahip olması gerekiyor.

İnsanların kafalarında bazı sabit görüşler var, bu varken yeni anayasa nasıl yapılacak? Şimdi insanların kafalarındaki sabit görüşleri dışarıdan değiştirmek imkansızdır. Anayasanın herkese eşit mesafede olması lazım. Anayasanın kapsayıcı olması lazım, dışlayıcı olmaması gerekir. Bunun ötesinde bir şey benim aklıma gelmiyor.

Akil insanlar sürecinde anayasa konusu iyi ki soruldu. Gerçekten çok önemli bir noktadır bu. Bir kere şunu söyleyeyim, ben Karadeniz Bölgesinde görev yapıyordum. Karadeniz Bölgesinin çözüm sürecine bakışı biraz daha farklı. Ama farklı dediğim olumsuz değil, olumlu. Anayasaya nasıl bakıyor? Karadeniz'de çok farklı tepkiler, çok farklı değerlendirmeler var diğer bölgelerde olduğu gibi yani bütün insanlar şöyle düşünüyor diye kesinlikle söyleyemeyiz. Ortak olan tek nokta var. Hemen hemen hepsi yeni anayasanın yapılmasının gerektiğini savunuyor Karadeniz Bölgesindeki insanlar da, ama çoğunluk görüşü olarak vurgu yaptığım noktalar neler? Bir kere anayasanın ideolojisinin olmaması gerektiğini savunuyorlar önemli ölçüde, yani çok büyük bir kitle anayasanın ideolojisinin olmaması, herkese eşit mesafede yaklaşması gerektiğini söylüyorlar.

Çok garip bir şey, mesela özerkliğin ö'süne dokundurtmayız diye orada ifade edenler oldu, illerde yaptığımız toplantılarda. Ama aynı insanlar işte cahillikten kaynaklanıyor maalesef ama bir şey söyleyemiyorsunuz o toplantılarda, aynı insan ondan sonra mahalli idarelere daha fazla yetki verilmesi gerektiğini savunuyor. Adam özerkliğin siyasi özerklik olduğunu zannediyor. Yani burada yeni anayasada mahalli idarelere daha fazla özerklik verilmesini hemen hemen herkes savunuyor. Ama siyasi özerklik konusunda çok ciddi bir şey vardır, olumsuz bakış açısı vardır. Federasyona yine olumsuz bakış açısı vardır. Belli bir kesim başkanlık sistemine olumsuz bakıyor Karadeniz bölgesinde. Hatta başkanlık sistemini sanki bu süreçte

bir pazarlık unsuru olarak AK Partinin kullandığını ifade ediyor. Anadilde eğitimi savunanlar bile vardı Karadeniz Bölgesinde, karşı çıkanlar olduğu gibi savunanlar da vardı. Bir soru yeni anayasada 1982 anayasası gibi sert bir anayasa mı olacak? Burada sert anayasa dediğimizde bir teknik olarak değiştirilmesi zor bir metin olmasını anlarız. Bana kalırsa öyle olması gerekir. Çünkü anayasaları siyasi iktidarların inisafına bırakmamak lazım, daha zor değiştirilir metinler olması gerekir. Ama o soruda ben sanki şöyle bir şey de anladım. Acaba sert derken böyle ideolojik mi olması lazım? Öyle olmaması lazım, öyle olacaksa zaten bizim anayasamız var. Hiç gayret sarf etmemize sebep yok. Diyorum ve teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Biz teşekkür ediyoruz. Son görüşmecimiz.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkür ediyorum. Şimdi tabi bazı konuşmacılar sorulardan anladığım kadarıyla bana hep oluyor bu, epey bir negatif ve önyargı oluştu bana karşı. Sayın milletvekili de tescil etti, teşekkür ediyorum kendisine, siyasi düşüncemden veya kanaatimden dolayı hani böyle değerlendirmeler yaptığımı. Hiçbir siyasi parti beni ilgilendirmiyor değerli arkadaşlar. Her siyasi partinin belediye başkanından veya belediyesinden çok çok kötü örnekler verebilirim.

Şimdi arkadaşımın sorusuyla başlayım veya hemen bunu söylemişken şunu söyleyeyim, mesela şöyle bir cümle kullansam, beceriksiz başkanlar şehirlerimizi mahvetti. Akif Çukurçayır söylüyor bunu dersiniz. Bunu 4 ay önce Sayın Başbakan söyledi. Hadi eleştirin bakalım. Niye söyledi? İstanbul'daki malum o gökdelen sulietinden dolayı söyledi. Ama bu bütün kentler için geçerli. Şimdi bunu Sayın Başbakan değil de ben söylemiş olsam siyasi kanaatimden dolayı olacak. Böyle bir şey yok, ama bu bir durum tespiti. Yerel yönetimden yana mısınız, merkezi yönetimden yana mı? Tabi ki yerel yönetimden yanayım, tabi ki yerel demokrasiden yanayım. Ben yerel yönetimciyim. Merkeziyetçilik artık hiçbir şekilde konuşulmaması gereken bir şey ama siz devletin rolünü sıfırlayamazsınız. Devletin de mutlaka belirli bir ölçüde düzenleyici olarak en azından sistemin içerisinde var olması gerekiyor. Yerel yönetim eğer kattiriyonluk bütçeleri alıyor, şehirleri istediği gibi kesip biçiyor, istediği elbiseyi dikeyorsa ben orada yokum. 42 katlı gökdelen ortaya çıkıyor ondan sonra haberim oluyor benim. Nasıl oluyor? Belediye meclisinden iki satırlık bir yazıyla. Dev plazalar, dev hastaneler şehrin geleceğini öldürüyor. Evet 1994'den bu yana veya 1988'den bu yana büyükşehirlere çok büyük hizmetler verildi, çok önemli gelişmeler var.

Belediyecilik gördü kentler, doğru ama bir enkaz temizlenirken başka bir enkaz oluşturuldu ve oluşturuluyor.

Ben diyorum ki daha ekolojik değere saygılı, tarihe saygılı, hiçbir kentimizde ne tarihi, ne mimariyi ne ekolojiyi görebilirsiniz. Gidin Avrupa'ya, gidin olması gerekene, daha iyisi varken neden biz bu şehirciliğe mahkumuz. Bunu sayın başbakan da ifade ediyor. Hani Sezgin Sezgin arkadaşımız da aynı minvalde bir soru sordu. Tamam da bütün sorun burada zaten. Hani siyasetle uğraşırken hayatı ıskalıyoruz. Hayatımız yerel alanda bizim, yerel siyasette ve yerel demokraside. Tabi ki onu konuşacağız. Orada olmayan katılımcı demokrasi genele de yansımıyor. Seçim elbette ki demokrasinin olmazsa olmaz sihirli bir anahtarı. Ama seçimle geldim ben bu arada istediğim düzenlemeyi yaparım, kenti istediğim gibi biçimlendiririm, öyle bir şey var mı? Katılımcı demokrasi çağında yaşıyoruz. Kentin bütçesi kamuoyunun gözünde, gözü önünde yapılıyor, geliri gideri biliniyor, sene sonunda hesap soruluyor. Var mı bizde böyle hesap verebilen bir belediye? Hayır bir çok kalem var. Kattirilyonluk bütçeler istediği gibi harcıyor. Ama kimse hesap sormuyor, soramıyor, denetim burada seçilmişleri veya siyasileri itibarsızlaştırmak gibi asla ve asla bir gaye olamaz.

Artı benim konuşmam bu kongrede bir takım başlıklar vardı. Katılımcı yönetim ve yönetim diye. Onun altında bir başlık olarak da düşünebilir eğer ne ilgisi vardır dersiniz. Anayasada çünkü yerellik ilkesi var, yerinden yönetim ilkesi var, merkezi yönetim ilkesi var, standartlar var. Ben yerel yönetim özerkliği şartı kutsanıyor mesela. Ama orada diyor ki. Mevcut ülkenin uygulanacak ülkenin kanunlarıyla ters düşmemek üzere. Hatta orada bir ilke var, yerinden yönetimlere, yerel yönetimlere yerindenlik yönetimi dahi yapılabilir, merkez verdiği bütçenin hesabını sorabilir diyor. Ama biz bunu sorduğumuz zaman aaa vesayetçi, statükocu, merkeziyetçi, böyle bir şey yok. Biz sadece ve sadece olması gereken neyse ideali neyse onun altını çizmeye çalışıyoruz.

Bir diğer soru şuydu, siyasi partilerin genelde ve yerelde ayrışması, böyle bir şey olmaz tabi demokrasinin ruhuna aykırı. Siyasi partilerin yereldeki becerileri onları genele taşıyor zaten dikkat edin, Ak Partinin bugün buraya gelmesi de böyle. Eğer 1989'da Sosyal Demokratik belediyecilik 1994'de kadarki süreçte başarılı olsaydı bugün büyük bir ihtimalle iktidarda Sosyal Demokrat bir belediye olacaktı, şey hükümet olacaktı.

Yerel yönetim bu yüzden çok çok önemlidir. Ama skandallarla kapattı Sosyal Demokrat o dönemi ve 1994'ten sonra gelen belediyecilik geleneği başarılı olduğu için bugün iktidarda. Fakat bugün çok farklı sonuçlar üretildi,

bunları konuşabilmeliyiz. Yani böyle toptancı değerlendirmelerden ziyade bilimsel ve demokratik ilkeler çerçevesinde bakabilmeliyiz. Partilerin belediyeleri denetlemesi gibi bir şey tabi kendi partilerinin olamaz. İç denetim sistemi diye bir şey var zaten, ama ne işe yaradığını kimse bilmiyor. Yani belediye başkanının sonuçta sicil amiri olduğu bir personelden oluşan bir birim çok da etkili olacağını düşünmüyorum. Çok teşekkür ediyorum, konu çok uzun ben çok fazla yormak istemiyorum.

Prof. Dr. Sedat LAÇİNER

Bende tüm katılımcılara ve sizlere teşekkür ediyorum. Bu konuşmaların tamamı akşama kadar süreceğini biliyorsunuz bugün kongremiz akşam 6'ya kadar sürecek, bütün konuşmalar kitap haline getirilecek, ayrıca şu anda dört kamera ile çekim yapılıyor, bunların hepsi de Çanakkale'de televizyonlarla ve diğer ulusal basınla da paylaşılacak. Tamamını ekranlardan da bilgisayarlardan da izleyebilirsiniz. Hepinize çok teşekkür ediyoruz efendim sağ olunuz .

Sunucu

Hocam bizlerde sizlere çok teşekkür ediyoruz. Bir süre daha sahnede kalmanızı rica ediyorum. Prof. Dr. Hamit PALABIYIK'ı hediyeleri takdim etmek üzere sahneye davet ediyorum. Saat 14.⁰⁰'de neden yeni bir anayasa başlığıyla devam edeceğiz.

I. OTURUM: NEDEN YENİ BİR ANAYASA

Oturum Başkan: Prof. Dr. Sacit ADALI

İşin mutfağındaki bir kişinin sayın milletvekilimizin gözüyle neden yeni anayasa yapılması gerektiği açıkça ortaya konu; ama ümitsizliği biraz daha pekiştirdi gibi... Bunu bugün bu meclis yapamazsa, bir dahaki meclise kalsın... Biz ümitle temenni ediyoruz, bu meclis yapsın...

Şimdi çok kıymetli hocamız Mustafa KOÇAK bey İstanbul'dan teşrif etti. Konunun daha böyle değişik yönlerini herhalde bize anlatır.

Prof. Dr. Mustafa KOÇAK

Sayın rektör, değerli katılımcılar, tabi böyle bir toplantıya gelmek benim için çok anlamlı. Çünkü bu toplantıyı düzenleyen Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, her ne kadar 18 Mart Üniversitesinin bir faaliyeti ise de, asıl yükü onların çektiğini görüyorum. Ben, Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nin ilk hocalarıdanım ve bu fakültenin ilk mezunları benim öğrencilerim. Sn. Palabıyık da o dönem araştırma görevlisi idi. O dönemdeki arkadaşlarımla şuanda profesör, doçent, yardımcı doçent olduğunu görüyorum ve böyle bir organizasyon düzenleyerek değerli insanları bir araya getirmenin ne kadar zor olduğunu bilen bir hocayım. 8. Uluslararası STK Kongresini ulaşımı zor olan böyle bir bölgede gerçekleştirmiş olmaları her türlü takdirin ötesinde. Ben kendilerini tebrik ediyorum. Beni davet ettikleri için de teşekkür ediyorum. Gerçekten duygulandım... 15 yıl sonra ilk defa burada, sevgili öğrencilerime, yeni öğrencilerime ve sayın meslektaşlarıma hitap etme şansı verdiğiniz için gerçekten teşekkür ediyorum.

Değerli katılımcılar salona bakıyorum, aşağı yukarı bayanların sayısı erkeklerin sayısından nerede ise çok. Ve anayasa gibi çok ciddi, ağır bir konuda sabahtan beri dikkatlerin dağılmadığını görüyorum. Ve bu gelecek için tabi bana büyük ümit veriyor. Yeni anayasa süreci başladığında sayın meclis başkanının ilk çağırdığı hocalardan biri bendim. Sn. Hakyemez de ordalardı, 29 anayasa hocası da.... Yöntem konusunu orada tartıştık, konuştuk. Daha sonra STK'ların ve halkın görüşleri alındı ve süreç başladı.

Şimdi ana başlık şu; neden yeni bir anayasa? Aslında önemli bir soru. Gerçekten yeni bir anayasaya ihtiyaç var mı? 17 değişiklik yapılmış. Ve şimdi de 60 madde üzerinde bir uzlaşa sağlanıyor, bir paket daha çıkacak deniyor. Buna rağmen 1982 anayasasına karşı oluşumuz acaba 80 darbesini yapanlar böyle bir anayasa hazırladığı için midir, sorusu akıllara gelebilir? Onu biraz

açmak istiyorum çünkü oturumların başından itibaren, yeni bir anayasanın neden gerekli olduğu soyut bir biçimde ifade edildi.

Şimdi, önce anayasanın tanımından belki yola çıkmak gerekir. Anayasa her şeyi içine alan belge anlamına gelmiyor. Anayasalar iki temel şeyi düzenliyor. Bir sosyal sözleşme tabi... Belirli bir coğrafya üzerinde yaşayan, adına millet dediğimiz bir topluluğun nasıl bir rejim içinde, ne tür bir idare ile yönetileceği konusunda vardıkları mutabakat metni. Ve biz bunu iki kısma ayırıyoruz. Bir, temel hak ve özgürlükler bölümü var, diğeri, devletin temel organlarını düzenleyen, yani devleti örgütleyen yapısı. Nedir bunlar? Yasamadır, yürütmedir, yargıdır. Bunların kuruluşudur, işleyişidir, birbirleri ile olan ilişkileridir.

Şimdi anayasanın ruhundan bahsedildi. Ta başta sayın rektör olmak üzere bir ruh dolaşüyor buralarda. 1982 anayasasının da bir ruhu var. Üniversite yaparsınız belirli bir amacı vardır. Bir konferans salonu yaparsınız bir amacı vardır. 1982 anayasası gerçekte anayasa olsun diye yapılmış bir metin değildir. Oradan yola çıkmamız gerekiyor. Neden böyle bir metin değil? Bunun arkasında milli güvenlik devleti veya milli güvenlik doktrini diye bir doktrini aramamız lazım. 1964 Brezilya darbesini düşüneceğiz. Orada amaç nedir?, Milli güvenlik devletinde, kültür ve ideolojinin askerileştirilmesi isteniyor. Milliyetçilik yüceltilmeli, siyasal liberalizmden uzaklaşılmalı, kitlelerin siyaset dışına itilmesi, olağanüstü yönetim usullerinin olağanlaştırılması gerçekleştirilmeli, kamu özgürlüklerinin ve yargısal güvencelerin daraltılması, polis yetkilerinin arttırılması, toplumsal ve ideolojik denetim alanlarının genişletilmesi... Şimdi bu ana başlıkları söylüyorum. Bunların yansımalarını bire bir fazlasıyla 1982 anayasasında göreceksiniz.

Şimdi liberal anayasacılık bireyi esas alır. Sabahki konuşmalarda da söylendi, asıl olan bireyin mutluluğudur, devletin mutluluğu değildir. Devlet, birey için vardır. Devlet neden kurulmuştur? sorusunu genel kamu hukuk kitaplarında soruyoruz. Doğal yaşama halinden söz ediliyor. Şimdi biz bir sözleşmeden söz ediyorsak, eşit şartlarda bireylerden söz ediyoruz demektir. Şimdi anayasa yapacağız, temelde insan onuru olacak. Bireyi yücelten bir anayasa olacak... Peki, anayasanın yani 1982 anayasasının ruhu nerede? 1982 anayasasının ruhu, 1982 anayasasının başlangıç bölümünde. Ve Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun bence ilk defa tartışmaya başlayacağı yer 1982 anayasasının ruhunu oluşturan başlangıç bölümü olmalıdır. Bu başlangıç bölümü, ortadan kaldırılmadıkça anayasada istediğiniz kadar değişiklik yapın bir sonuca ulaşmanız mümkün olmayacaktır. Bir dönem Fransa'da sık sık hükümet değişiklikleri yaşandı. Sık sık koalisyonlar bozuluyor, koalisyonlar

geliyordu. Milletvekilleri yer değiştiriyordu. Bakıyorlardı ki kurulan her hükümette aynı milletvekilleri bakan olmuş. Ve şunu söylüyordu Fransızlar; ya ‘değiştikçe aynı kalıyor!’. Biz, 1982 Anayasası’nı değiştirdikçe aynı kalıyor. Yani, burada milli güvenlik devleti doktrini felsefesiyle, düşüncesiyle hazırlanmış bir anayasaya, siz insanı merkez alan, insanın onurunu ortaya koyan bir anayasayı veya onun maddelerini monte edemiyorsunuz; bir araya getiremiyorsunuz.

Değiştirdikçe dengeler de değişiyor. Somut örnekler vereceğim; soyut şeyler söylemeyeceğim. 2007 anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı’nın seçimini halka verdik ve seçim süresini de 5+5 ile düzenledik. İkinci defa da seçilebilir. Anayasada değişiklik yaptık tartışmaları durduramadık ki! Yeni Cumhurbaşkanı’nın görev süresi 7 yıl mı? 5 yıl mı? 7 + 5 mi? 7+5+5 mi? Türkiye tartışmalara devam etti... Parlamentonun süresini dönemini 4 yıla indirdik. Yerel yönetimler 5 sene devam ediyor; yani bir tarafı düzeltirken bir tarafı bozuyoruz ve bu anayasanın dengesi bozulmuş durumda.

Şimdi şunu anlayamıyoruz, %50,%51, %48 önemli değil! Parlametoda çoğunluğu olan ve yerel yönetimlerin çoğunluğunda egemen olan bir siyasi görüş bugün Türkiye’yi idare ettiği için anayasanın başımıza ne büyük sıkıntılar getireceğinin farkında değiliz. Hafızayı beşer, nisyan ile maluldür. Birazcık geriye gittiğimizde Ahmet Necdet SEZER’i cumhurbaşkanı yapan koalisyonun ne tür sıkıntılarla, kendi seçtiği cumhurbaşkanıyla ne tür sıkıntılarla karşılaştığını görmemiz lazım. Hiçbir kararnamenin imzalanmadığı, anayasaların birbirlerine fırlatıldığı bir dönem... Şimdi yeni dönemde %50 + 1 oyla seçilebilecek, halkın seçeceği ve şu 1982 anayasasında çok geniş yetkilere sahip olan bir Cumhurbaşkanı’nın Türkiye’de ne tür sorunlar yaratacağını şu an düşünemiyoruz.

Biz, bunu siyasilerin düşünmelerini istiyoruz. Elbette, anayasayı kim yapar? sorusu, anayasanın değişmez, değiştirilemez, teklif edilemez maddeleri sınıfta konuşulurken, ben öğrencilere şunu soruyorum: Egemen kimdir? Yani değiştirilemez dediğim şeyi ben değiştirdiğimde ‘dur bunu değiştiremezsin’ diye elime yapışacak olan kimdir diye soruyorum? Yapışacak biri varsa egemen odur zaten; o zaman sen de değiştirmeye teşebbüs etme. Bu anlamda olaylara bakmamız lazım. 1982 Anayasası’nı değiştirmek ve yerine yeni bir anayasa koymak üzere bu meclise yetki verildi. Yalnız, konuşmalar sanki 2011 seçimlerinde siyasilere böyle bir yetki verilmiş gibi algılanıyor. Ben 1991 seçimlerinde de milletvekili olarak, siyasetin pratiğinde bulunmuş birisiyim. O dönemde de millet, bu anayasayı değiştirmek üzere yetki verdi. Çünkü siyasi partiler o zaman da bu vaatle geldiler. Ama siyasiler bu yetkiyi

kullanamadılar. Benim endişem şu; halkın önüne geldiğinizde şikayetçi olacaksınız, yetki size verildiğinde uzlaşamayacaksınız ama askerlerin yaptığı anayasayı suçlamaya devam edeceksiniz. Yani burada bir paradoks var. Bunu aşmamız gerektiği kanaatindeyim.

Başlangıç bölümüne geri döneceğim tekrar. Şimdi, liberal bir anayasacılıkta biraz önce ifade ettiğim gibi insan onuru. Anayasayı hemen açıyorum, kutsal bir devletten söz ediliyor. Şimdi kutsal olan bir şeyi sınırlandırmak, ona sınır getirmek kimin haddine. Böyle bir şey olabilir mi? Herhalde dünyada devleti kutsayan tek anayasa 1982 Anayasası. Devlet kim? Devlet benim, devlet sensin, devlet o. Devlet adına yetki kullanan insanları yüceltiyorsunuz. Dubi'nin söylediği o, hiç birbirimizi kandırmayalım diyor, egemenlik filan diyorsunuz, kaldırın onun altından ne çıkacak? Parlamento, onun altını kaldırın ne çıkacak? bir veya iki tane liderin egemenliği. Siz, bunu, kutsal devlet filan diye bir de kutsiyet attettiğinizde liberal bir anayasadan söz etmeniz mümkün değildir. Bu anayasa, insan haklarından söz ediyor. İnsan haklarından söz ediyor ama o insan hakları bu anayasa ile belirtilmiş olan insan hakları. Yoksa evrensel standartlara uyan bir insan haklarından söz etmiyor. Bu anayasanın başlangıcı, sabahleyin de söylenildi oturumlarda, resmi bir ideolojiyi ortaya koyuyor. Resmi bir ideoloji olmaz mı? Olur, ama onun adı demokratik anayasa olmaz. Demokratik bir ülkeden, demokratik bir rejimden söz edebilmeniz için, en azından iki farklı görüşün birbiriyle yarışması lâzım. Bir ideolojiye üstünlük tanınan diğer ideolojiler siyaset dışına itilen bir rejimin adı demokrasi olamaz...

Gene bu anayasa kuvvetler ayrılığından söz ediyor. Ama kuvvetler ayrılığını şöyle şöyle anlamayın diyor, aralarında medeni iş bölümü, iş birliği vardır; devletin yetkilerini kullanır. Bununla ne demek istenildiği gayet açık. Egemenlik kullanma yetkisi olmayan, ama anayasa ile ama 1980, 1982'den ara rejimde hazırlanmış ve sayıları 5 bini bulan, mevzuatla ortaya çıkarılmış kurumlar, kuruluşlar var. Bunların ne yaptıklarını, nasıl hareket ettiklerini biliyoruz. Kırmızı kitaptan söz edildi. Şimdi bunlar seçimle gelmedikleri halde, egemenliği kullanma yetkileri olmadığı halde, egemenlik kullandılar. Şimdi liberal bir anayasada yasama tabi ki yürütmeden üstündür. Yürütme tabi ki idareden üstündür. Ama şimdi siz bazı idare-i kurumları yürütme organlarının yanına koydunuz, milli güvenlik kavramını o kadar çok genişlettiniz ki birinin başını örtmesinden, filanca okulun açılmasına, falanca okulun kapatılmasına, üniversitelerde filan dersin mecburi olarak okutulması veya okutulmamasına kadar, ülkenin her alanını işgal ettiniz.

Benim o dönemde konuştuğum politikacılar vardı. Ya hocam niye suçluyorsun ki, biz ancak merdiven boşluklarında, kapı aralıklarında siyaset

yapıyoruz, diğer bütün alanlar dolu diyordu. Dış siyasete el uzattığınızda dur, içeride bir politika üretmeye çalıştığınızda orası milli güvenlikle ilgili falan... Böyle bir rejimi, yani 1982 anayasası bu millete giydirilmiş bir deli gömleğiydi. Patlamaya başladı tabi normal rejime geçildiğinde, işte 1987’de başladı bu değişiklikler, 1992 belki yeni bir anayasa yapmak için en uygun fırsattı. Biz bu fırsatı kaçırdık. O dönemde hazırlıklar yapıldı. Birisini aldım getirdim; mecburen aldım getirdim. Yeni bir anayasa için... Hazırlayanlar da bizim hocalarımız ve arkadaşlarımız. Erdoğan hocadan, Sait GÜRAN hocaya, o dönemde doçent olan Süheyl BATUM’dan, Necmi YÜZBAŞIOĞLU’na... Nasıl değiştirileceği konusu da açık. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin yeni bir anayasa yapıp yapamayacağı konusu da o kadar açık ki, ben bu görüşeyim, görüşümü de değiştirmiş değilim. Başından beri de öyleydi zaten. Anayasayı değiştirme iktidarına sahip olan bir meclis, yeniden anayasa yapabilir diyor. Bu, diyor, asli kurucu iktidar görevi yapacaktır. Nasıl yapılacaktır? Halka gidileceğine göre diyor, asli kurucu halktır. O halde 175. maddedeki 3/2 değil diyor, asgari olan nedir? 5/3’tür. 5/3 mutâbakatı sağlar, taslağı oradan geçilir, halkoyuna sunar ve bunu kabul edersiniz diyor. Değiştirilemezlik konusunda diyor, hemen 4. maddeyi değiştirelim. Değiştirilemezliğin, oradan gelenek haline gelmiş olan sadece Cumhuriyetin değiştirilemezliğini koyalım, diğerlerini kaldıralım. Doğrudur, neden? Çünkü biraz önce ruhunu anlatmaya çalıştığım kısmen başlangıç bölümü de, Cumhuriyetin değiştirilemez niteliklerinden biri. O kadar güçlü bir metin ki; yani buraya konmuş herhangi bir başlangıç değildir. 176. madde diyor ki; başlangıç bölümü bu anayasanın ruhudur, ilkeleridir... Anayasa metni olarak bunu düşüneceksiniz. Bu yeterli değil. İkinci madde diyor ki; Cumhuriyetin temel nitelikleri içindedir diyor başlangıcın ilkeleri. Bu ilkeler nedir diye bakıyorsunuz, bir hukuk metni değil. İdeolojik kavramlar, sosyolojik kavramlar dolu.

Hukuk metni, bir şiir metni değildir. Hukuk metni, bir edebi metin değildir. Hukuk metni, bir gazetecilik usulü ile yazılacak metin değildir. Onların her biri ayrıdır. Hukuk metni, çok önemlidir. Neyin yapılacağına, neyin yapılmayacağına açık, seçik belirtmelidir orada. Atatürk İlke ve İnkılapları’ydı, Medeniyetçilikti, Türk milli menfaatleriydi falan, bunlar hukuk metni olamazlar. O yüzden karışıklıklara sebep oluyor. Atatürk İlke ve İnkılapları falan kimsenin bunlara karşı olduğu falan yok. Ama bunu bir ideoloji, bir doktrin olarak topluma empoze etmek, içeriğini de iktidarı elinde bulunduranlar tarafından belirlenmesine imkan vermek, toplumda büyük sıkıntılara yol açmıştır.

Atatürk’ün amacı liberal demokratik bir düzen kurmaktır. O da 1946 yılında çok partili rejime geçilerek Türkiye demokrasiye geçmiştir. Bundan

sonraki hedef 1930'lara dönerek şu vardı, bu yoktu, burasına dokunalım, burasına dokunmayalım değil, *"Ben, size, ilim ve akıl dışında hiçbir tabu bırakmadım diyor"*. Siz o metinleri 30'larda söylenmiş, bugün Atatürk var olsa söylemeyeceği metinleri tabu haline getirip kendi iktidarınızı perçinlemeye çalışıyorsunuz. O yüzden bu ideolojik şeylerden anayasanın arındırılması lâzım. Ve 1982 Anayasası'nı bu nedenle istediğiniz kadar değiştirin, değiştirdikçe aynı kalmaya mahkum olan bir metin. (hocam ne kadar vaktim var? Sürem geçmiş kusura bakmayın)

Özetle şunu söylemek istiyorum onu ifade etmem lâzım. Anayasayı değiştirerek biz problemi çözmeyeceğiz, bir takım arkadaşlar bunu söylediler. Üniversitedeki rektör, yetkisinden; siyasi partilerdeki lider yetkisinden, belediyelerdeki belediye başkanı yetkisinden tutun da 1982 yılı anayasasının zihinlerde oluşturduğu teressubâtı temizlemek yıllar alacak. Bu mevzuatı, o dönemde getirilmiş olan mevzuatın temizlenmesi de uzun yıllar alacak. Ama öncelikli olan, herhalde yeni bir anayasa yaparak, bu milletin, bu siyasilerin bir rüşti ispat etmeleri gerekiyor. Bu açıdan belki de burası çok önemli olduğu, daha çok sivil toplum kuruluşlarının siyaset üzerinde baskı yaparak bu süreci hızlandırmaları gerektiği kanaatindeyim. Beni sabırla dinlediğiniz için saygılar sunuyorum. Çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Sacit ADALI

Mustafa Bey'e çok teşekkür ediyoruz. Huzurunuzda gayet güzel açıklamalar, belirlemeler yaptı. Eski söyledikleri aynen tekrar ediliyor. O kadar güzel, değişen bir şey yok; demek ki aklın yolu bir. Aynı mahiyette sözler bizi daha da önümüzü açacak şekilde bir belirlilik yaratıyor. Şimdi Kırıkkale'den gelen sayın hocamız Ali AKYILDIZ bey, söz sizde efendim buyrun.

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ

Teşekkür ediyorum sayın başkan, Sayın Rektör, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarından güzide bir tanesi olan Türkiye Kamu-Sen'in değerli Genel Başkanı Sayın İsmail KONCUK, diğer katılımcı arkadaşlarımızı ve öğrenci arkadaşlarımızı saygıyla, sevgiyle selamlıyorum efendim...

1982 yılı anayasasının ruhu, evet aramızda dolaşıyor. Bu ruhun ilk ortaya çıktığı zamanı bugün gibi hatırlıyorum. Yozgat'ın bir köyünde matematik öğretmeniydim. Referandum yapıldı, koca köyde bir tane hayır oyu çıktı. Herkes dedi ki Ali Hoca'nın oyudur bu oy. Aslında gizliydi oylama. Ama belliydi sonucu. Şimdi demokratik olmayan ortamlarda yapılan hukuk metinleri, vevleki sorun bu olmasa bile sırf o ortamda yapılmasından dolayı da

eleştirilir. Bir meşruiyet sorunu ortaya çıkar. Gerçekten hukuk metnilerindeki meşruiyet algısı çok önemlidir. Buradan hemen şuna geçeceğim. Şu anda yapılmakta olan bir anayasa çalışması var. Ben de oranın mutfağındayım. Sayın Şevki HAKYEMEZ hocamızla birlikte danışmanlık yapıyoruz orada. Sürecin başından sonuna içindeyiz oluşumun. Şu algıyı da yeniden yapıp tekrar bir algı problemiyle bu anayasa sürecini bence malul etmemek lazım. Ben ilk 4 maddeyle ilgili, bu başlangıç konusu ayrı bir konu. Ama ilk 4 madde ile ilgili değiştirilemez konusunun da bir meşruiyet sorununa ve meşruiyet tartışmasına hukuksal anlamda yol açacağını düşünüyorum. Onun için ilk 4 madde ile ilgili tartışmalara katılmıyorum, yani burayı bir geçelim diyorum; yani burası dursun buranın kimsenin zararı yok.

Şimdi gelelim anayasanın ruhuna, içine... Şimdi sevgili hocam Fransız örneğinden başladı. Dedi ki değiştirdikçe değişmiyor; sabit kalıyor. Hakikaten 1982 Anayasası değiştikçe sabit kaldı; acaba neden kaldı? değiştikçe değişmedi, sorunlu olmaya devam etti, neden böyle oldu? Yine sevgili hocamın yani dekanımızın, Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanımızın belirttiği gibi anayasalar niçin var? O çok basit sorundan başlayalım; yani somut sorudan başlayalım. Temel hak ve özgürlüklerin korunması için var. Bu temel hak ve özgürlükleri korumak için güvenceli bir metin olan, kolay değişmeyen diğer hukuk metnlerine göre daha zor değişen bir hukuk metni, anayasa da sonuçta anayasa da bir kanun, buraya onu koyuyoruz ve muhâfaza altına alıyoruz. Ama asıl çatısı, asıl onu koruyacak mekanizma devlet yapısında. Eğer biz devlet yapısını, devletin organlarını, devletin organlarının oluşumunu ve birbirleriyle ilişkilerini... Buradaki anahtar kavram da bu organların kavramları birbirleriyle ilişkileridir. Eğer bu ilişkileri, bu hakları sağlayacak bir mekanizma şeklinde oluşturmazsak, meselâ organlardan bir tanesine diğerine tahakküm etme imkânını tanırsak; işte yürütme organı... Bütün güç onun elinde bulunuyor. Asker onun elinde, polis onun elinde, bütün icraat, greyder, dozer her şey onun elinde. Yasama organında da çoğunluk onun elinde. Şimdi bu kadar gücün elinin altına bir de yargı organına etki edebilme gücünü verdiğimiz zaman siz anayasaya ne yazarsanız yazın hiçbir önemi yoktur. İşte 82 Anayasası'nın sorunu budur. Bu sorun, değiştirdikçe aynı kalmıştır. Çünkü değiştirdikçe devlet mekanizmasındaki otoriter sisteme dokunulmamıştır. Çünkü onu değiştiren güçler, o sistemin değişmesini de istememişlerdir. Sadece şu andaki iktidarı kastetmiyorum... Bütün iktidarlara için bu böyle... Sevgili hocam, çok güzel bir örnek verdi. Cumhurbaşkanı ile ilgili. Cumhurbaşkanının sadece seçimini değiştirdik, yetkilerine hiç dokunmadık. Ama ne büyük bir problem yarattık memleketin başına... 1982 Anayasası'ndaki problem bu kadar büyük değildi bakın. 1982 Anayasası'nda 1 kere seçiliyordu, 7 yıl içinde seçiliyordu, yeniden seçilme imkânı yoktu.

Partisi ile ilişkisi kesiliyordu falan. Yeniden seçilme imkanı olmadığı için de siyasetle bir göbek bağı yoktu. Olması gerekmiyordu. Ama şimdi 5 yıl içinde seçilecek, aşağı yukarı meclisle, kendisini seçen meclisle görev süresi ile eşit sayılı bu süre. Ve yeniden seçilecek en önemlisi. Ve 1982 anayasasının kendi mantığı içerisinde tarafsız devlet başkanı olarak verdiği bütün yetkilere de sahip olacak. Böyle bir şey olabilir mi? Yani yüksek yargıya bir sürü organ atayacak, siyasi bir kişiliktir artık cumhurbaşkanlığı Türkiye’de. Olmak zorundadır. Yeniden seçilecek çünkü adam. Rektörleri atayacak, yani yürütme organının eline ya da siyasi iktidarın eline bu yetkiyi vermekler cumhurbaşkanının eline vermek arasında sonuçları bakımından bir fark yoktur. O zaman parlamentoda %51 ‘i alan her şeyi alır. Hani Amerikan sistemi var ya kazanan her şeyi alır gibi. Aslında Amerikan sistemi de öyle değil kazanan her şeyi almıyor orda. Orda da bir sürü dengeler, denetim mekanizmaları var. Adamlar hükümeti kapatıyorlar, değil mi? Denetim mekanizmasını, gözümüzün önünde işledi bu işler. Biz ne yaptık? Bu yargının bağımsızlığını bir türlü sağlayamadık. Şu anda anayasada hangi maddeler sorunludur? En sorunlu maddelerden birkaç örnek vereyim size, daha doğrusu özetleyeyim. İnsan haklarının korunabilmesi için aslında anayasada insan hakları hiç yer almasa bile korunur. Yeter ki siz devlet mekanizmasını iyi koruyun. Çünkü artık insan hakları uluslar arası bir sorun haline gelmiştir. Hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde işleyen bir yapı oluşturmuşsanız zaten taraf olduğunuz insan hakları sözleşmelerine uymak zorundasınız. O mekanizmaların gereği neyse onu da yapmak zorundasınız. Gerçek bir hukuk devleti bunu gerektirir. Ama devlet mekanizması dengeli işlemezse, ona da uymaz, buna da uymaz, anayasaya koysanız ona da uymaz. Sonuç değişmez. Halbuki, bütün amacımız neydi? Kenan Paşa’nın üslubuyla söyleyeyim. Nitekim, biz bu anayasayı niçün yapmıştık? Kenan Paşa’nın yaptığı amacı kastetmiyorum onu hocam gayet iyi ortaya koydular. Bir demokratik hukuk devletinde anayasa niçin yapılır? Temel hak ve özgürlükleri garanti altına almak için. Devletin oraya tahakkümünü, insanların temel hak ve özgürlüklerinin önüne tahakkümünü, üstüne tahakkümünü önlemek için yapılır. Bu sağlayacak mekanizmayı oluşturmazsanız sizin ne yaptığının hiçbir önemi yok. Şimdi yargı organının bağımsızlığı, bununla ilgili en kritik nokta burası. Yargı organının bağımsızlığı, dün vesayet makamları falan etkiliyordu bugün de başka mekanizmalar etkiliyor. Nedir? HSYK. Türkiye’de yargının kalbidir HSYK. Hakimler ve Savılar Yüksek Kurulu. Anayasa mahkemesi hukuk devletinin en üst seviyede gerçekleşmesi için meclisten gelebilecek, insan haklarına meclisten gelebilecek saldırıları önlemenin yegâne yoludur. Saldırı dediğim, insan haklarına aykırı düzenlemeler. Bu sayede Türkiye açısından değil. Bütün dünyada bu ihtiyaçtan doğmuştur bu.

Bunun dışında yüksek yargı organlarımız, idari yargıda Danıştay ve Yargıtay. Yargıtay'ın özellikle ceza hukuku bölümü. Ceza hukukunu insanlara eşit uygulamazsanız en büyük hukuksuzluğu yaparsınız. Siyasi nitelikli davaları manipüle edebilme imkanlarınız varsa elinizde bir hukuk devletinden falan söz edemezsiniz. Burada, üyelerin seçimine bakıyoruz. Anayasa Mahkemesi'ndeki üyelerin seçiminde ve HSYK'daki üyelerin seçiminde. Mesela HSYK 22 asıl 12 yedek üyeden oluşuyor. Şu andaki durum. Daha önce neydi? 7 üyeden meydana geliyordu. Biri bakandı, biri müsteşardı, 5 tane de yüksek yargıçtan oluşuyordu ve bir kast sistemi gibi birbirlerini seçiyordu, onlar kendilerini seçecekleri seçiyordu. Sonra onlar onu seçiyordu falan. Bu çemberin bir kırılması lazımdı. Ama bütün doktrinde eleştirilen konu neydi? Bakan ve müsteşarın orda olması ve en önemlisi sekreteryasının, ayrı bir sekreteryasının, HSYK'nın olmaması ve adalet bakanının sekreteryasına mahkum olmasıydı. Ve dolayısı ile hiçbir hareket kabiliyetinin olamamasıydı. Bunların hepsinde belli haklılık payları vardı. HSYK'nın şu anki üyelerinde mesela dört üyenin cumhurbaşkanınca doğrudan seçiliyor. Üç üye Yargıtay, iki üye Danıştay, iki üye Türkiye Adalet Akademisi. Türkiye Adalet Akademisi dediğimiz yerde adalet akademisi falan değil. Özerk falan bir kuruluş değil. Adalet Bakanlığı'nın bir kuruluşu yani adalet bakanlığına diyoruz ki bir üyeyi de buradan seç. Bunlarda 7 üye adli yargı hakimleri, 3 üye idari yargı hakimleri tarafından seçiliyor. Seçim yapıldı, ne oldu? Yine adalet bakanı kurulun başkanı... Bir baktık ki adalet bakanlığı bürokrasisi kurul yöneticisi oldu. Yani kurulun yönetimine adalet bakanlığı bürokrasisi geçiverdi. Ve bakan adalet bakanlığından çıktı kurulu çıkardı çünkü. Ama kurulun sekreteryasıyla ilgili bütün üst görevleri atama yetkisi kurul başkanı sıfatıyla bakanda. Yani bakan adeta sekreteryasıyla birlikte bakanlıktan çıktı geldi kurulun başına tekrar oturdu. Değişen bir şey olmadı ve bu kurul ne işler yapıyor? Bütün hakimlerin özlük işlerini yapıyor, disiplin işlerini yapıyor, soruşturma işlerini yapıyor, atamalarını yapıyor ve en önemlisi de Yargıtay'ın ve Danıştay'ın, Yargıtay'ın bütün üyelerinin Danıştay'ın üyelerinin de 4'ü 3'ünü seçiyor. 4'te 1'ini de Cumhurbaşkanı seçiyor. Danıştay ne yapar? İşte hukuk devleti açısından en önemli yargısal denetim, en önemli konu idari yargının, idarenin denetlenmesidir. Eğer bir ülkede idare, hakkı ile denetlenebiliyorsa orada hukuk devleti vardır. Başka bir şey aramaya gerek yok. Ama idari yargıyı siz böyle yaparsanız, yargı düzenini böyle yaparsanız bu değiştikçe aynı kalır. Değiştikçe aynı kalır... Yani, değiştirmiyorsunuz ki devlet yapısını tek ele alıyorsunuz. Görünüşte böyle bir güç ayrımı var, böyle bir güç ayrımı falan yok! Bütün güç siyasetin elinde ve iktidara kim gelmişse onun elinde. Böyle bir siyaset olabilir mi? Böyle bir devlet yapısı olabilir mi? Böyle bir devletle insan hakları korunabilir mi? Dünyada bunun örneği var

mı? Dünya böyle koruyor mu insan haklarını? Anayasa Mahkemesi'nin neredeyse bütün üyelerini cumhurbaşkanı seçiyor. Cumhurbaşkanı da şimdi siyasal bir kişilik haline dönüyor mecburen sistemden dolayı... Dört üyesini de meclis, basit çoğunlukla seçiyor netice itibari ile... Önce üç tekrarlıyor, sonra basit çoğunlukla seçiyor. Bütün temel haklarımızı koruyacak sistemi biz ne yapıyoruz? Asıl denetlenecek makamın eline gelip teslim ediyoruz, yürütme organına teslim ediyoruz. Bunların değişmesi gerekiyor. Şu anda anayasanın en kötü maddeleri bunlar. Başlangıçtan da kötü hocam! Başlangıç tamam, ruh açısından öyle ama en kötü maddeler bunlar. Biz bu maddeleri değiştirip, bu sistemi değiştirip gerçek anlamda güçler ayrımını gerçekleştirip, güçlerin birbirini denetlediği bir devlet sistemi oluşturmaz isek temel haklara şunu yazmışız, insan haklarına böyle... Bunun hiçbir önemi yok. Siz anayasa mahkemesi orada durur yapar, işler, başvurusunuz, ama bir büyük şehir yasasında hiçbir problem görmez anayasa mahkemesi. Büyükşehir yasası dediğiniz yasa sabahleyin arkadaşımız anlattı, aslında bir bölgesel yönetim anayasa ile bir ilgisi yok. Anayasada bölgesel yönetimin temeli yok. Adına siz büyükşehir demekle o büyükşehir olmuş olmaz. Anayasa büyükşehirin dayanağını büyük yerleşim merkezleri olarak tanımlıyor. Neresi büyük yerleşim merkezi 300 km² çapındaki bir yerin? Hiç alakası yok! Anayasal dayanağı olmayan bir şeyi yapıyorsunuz, anayasa mahkemesi de hiçbir şey görmüyor burada. Çünkü Sn. Cumhurbaşkanımız bunu onaylarken ben çok inceledim, hiçbir anayasaya aykırılığını görmedim dedi. Ben diyorum siz anlayın gibi. Böyle bir yapı... Değiştirdikçe aynı kalıyor. Neden? Hep kendimize yontuyoruz çünkü. İktidarda kim varsa onun yetkileri doğrultusunda değişiklikler yapıyor, değiştirdikçe aynı kalıyor. Bu 60 madde, 59 madde meselesine de kısaca değineyim. İnşallah Türkiye'de böyle bir hata yapılmaz. Yani şimdi oradaki mutabakat neye istinaden var? Oluşturulmaya çalışılan bir anayasal sisteme göre var o mutabakat. Eğer siz o partilere, bu yaptığımız değişiklikler 82 anayasasına monte edilecek deseydiniz o mutabakat olur muydu? Asla olmazdı. Onun için böyle akla hayale ziyan, değiştirdikçe aynı kalacaksa sonuç niye değiştirelim tekrar. Yani zaten doku uyumsuzluğu da olur orada. Sisteme de uymaz... İnşallah böyle bir şey de olmaz. Anayasanın en kötü maddeleri 2010 referandumuyla yapılan değişikliklere ilişkin maddelerdir. Saygılar sunuyorum...

Prof. Dr. Sacit ADALI

Üç uzman da görüşlerini ortaya koydular. Sabahki oturuma benzer bir şekilde lütfedip herkes, isteyen soruyu sorar. Toplayalım burada sonra 2. etap ta cevaplamaya çalışalım. Şimdi soruları almak üzere mikrofon dağıtılabilecek

mi? Evet bu oturuma mahsus konuşmak üzere kimler söz istiyor? Kendinizi tanıtırsanız iyi olur.

Abidin

Merhabalar, ismim Abidin. Peyzaj Mimarisi 1. Sınıf öğrencisiyim. Sorum Mustafa Bey’e olacak...

1.sorum şu; bir anayasa, toplumun bütün kesimlerine hitap etmiyorsa, toplumun sorunlarına çözüm getirmiyorsa, bu anayasa ne anlama gelir?

Bir diğer sorum: anayasada açılan yeni paket bu anayasanın değişmesinde ve yenilenmesinde rol oynayan kitleyi hayal kırıklığına uğrattı. İşte Andımız ilkesinin vb. ilkelerin kalkması, demokrasinin, hatta ileri demokrasinin gerçekleşmesinden sonra atılması gereken adımlardır. Bu ülke, Türkiye demokratikleşmesi için gereken adımları atmadı diye düşünüyorum. Tıpkı seçimlerde olduğu gibi bu anayasanın da bir oyalanma siyaseti güttüğünü düşünüyorum.

Son sorum ise yeni anayasada öngörülen ve hükümetin yaptığı eylemler bir çelişki gibi görülmüyor mu? Misalen Rojava’da yaşayan Kürtler ve Türkiye’de yaşayan Kürtler arasında bir Berlin Duvarı örülüyor. Bu bir çelişki olarak görülmüyor mu? Teşekkürler.

Prof. Dr. Sacit ADALI

Bizde teşekkür ediyoruz sağolun.

Sibel HIZLI

Sibel HIZLI, Kamu Yönetimi Yüksek Lisans öğrencisiyim. İsmail KAŞDEMİR’e sorum var. Hiç kimsenin dışarıda kalmaması gereken bir anayasa yapılması gerektiğini söylemişsiniz, bu nasıl sağlanacak? Herkesi nasıl içine alacak anayasa? Teşekkür ederim.

Okan

Merhaba, ben Okan, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler öğrencisiyim. Benim sorum şunun üzerine... Şimdi, her gelen iktidar kendi ideolojisine göre bir anayasa hazırlamak istiyor, kendi benimsediği ideolojiyi topluma enjekte etmek istiyor. Gelen siyasi iktidar, yapacağı anayasayı her ideolojiye hitap edecek şekilde yapsa, bu süreç daha kısa olmaz mı? Yani yaklaşık 5 senedir bir anayasa yapmaya çalışıyoruz yani bu

yapacağımız anayasa her ideolojiye hitap etse, bence, daha kısa bir süre içinde yapılabilir diye düşünüyorum. Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Prof. Dr. Sacit ADALI

Soruyu kime yönelttiniz?

Okan

İsmail Bey'e,

Gökçe

Ben Gökçe; Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencisiyim... Mustafa Hocama sorum olacaktı. Başörtüsüyle ilgili anayasa çıkmıştı daha önce, hala toplumda bir izolasyon söz konusu başörtülülere karşı hala bir bakış var. Diğer ülkelerde böyle bir sorun yok Tükler ile ilgili. Başörtülü bir bayan bir Alman şirketinde, bir İngiliz şirketinde rahatça çalışabiliyor. Fakat Türkiye'de hâlâ bununla ilgili, hâlâ ciddi anlamda sorunların olduğunu düşünüyorum. Bu konuda nasıl bir çözüm başlatılabilir, nasıl bir ilerleme sağlanabilir?

Prof. Dr. Sacit ADALI

Teşekkür ederiz.

İbrahim

Merhabalar önce, İbrahim Kaan KIŞLIK, Kamu Yönetimi 4. Sınıf öğrencisiyim... Ali Akyıldız'a, sorum olacaktı. Ali Hocam, anayasanın ruhu ile ilgili bir konudan bahsettiniz; ruhunun olması gerektiğini söylediniz. Yeni anayasa yapılması çalışması içerisinde bu ruh, size göre, en önemli maddeler hangisi olabilir; yani bu ruhu nereden alması lâzım bu anayasanın? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Sacit ADALI

Evet başka yoksa, cevaplara geçiyoruz. Efendim buyurun İsmail Bey,

İsmail KAŞDEMİR

Çok teşekkür ediyorum... Öncelikle, soru sorma lütfunda bulunan arkadaşlara çok teşekkür ediyorum. Tabii ki bu programın monolog değil diyalog şeklinde olması daha anlamlı daha verimli olur.

Değerli arkadaşımızın bir sorusu var. Hiç kimsenin dışarıda kalmaması gereken bir anayasa nasıl yapılacak diye. Tabii hem hocalarımız hem de ben naçizane bu konu ile alakalı birkaç değerlendirme yapmışım. Anayasada herkesi, bütün toplumu kuşatacak, orada yaşayan tüm insanların, evet burada ben de varım, bu anayasanın şurasında ben de varım bir kenarında ben de varım, beni de kuşatıyor diyebileceği bir metindir demiştik, teknik anlamda. Herkesin içinde olduğunu düşüneceği bu anayasayı yapmak için, anayasa yapım sürecinin başından beri izlenen yoldur bence. Nedir bunlar? Gerek STK'ların çalışmaları, gerek TBMM'ye bireysel başvuru yapma imkânının olması, gerekse anayasal taslağın tüm kamuoyu önünde şeffaf bir şekilde tartışılabilmesi... Zaten bu konu ile alakalı birçok taslak ortaya çıkmıştır. Birçok STK, birçok siyasi parti kendi anayasa taslağını uzlaşma komisyonuna sunmuştur. Ve bu yeni anayasadaki olması gerekenler de gerçekten kamuoyunda yeterince tartışılmıştır. Hem medyada hem basın aracılığı ile hem de bu tip STK'ların yapmış olduğu çalıştaylarda ben, Türkiye'de yeni anayasanın yeterince tartışılabilmesini düşünüyorum. Tabii tartışmak yetmedi, bunu sonuca bağlamak lâzım. Ben, TBMM internet sayfasına bireysel olarak yazılan bazı düşünceleri anayasada şu da olmalı, bunun da anayasa girmesi gerekir diye yazılan bazı mailleri, bazı yazıları gördüğümde gerçekten halkımızın anayasa yapma konusuna ne kadar duyarlı olduğunu ve anayasayı ne kadar önemseydiğini görmüş oldum. Birçok mektup gönderildi. Bu mektuplarda da herkes, kendi anayasasını dili döndüğünce, anayasadan ne anladığını belirli şekilde meclise ulaştırma imkânına sahip oldu. Tabi işte bu anayasa artık yeterince tartışıldı. Sizlerin, sivil toplumun, o baskı unsuru demokrasilerde belki de en çok baskı unsuru olabilecek olan STK'ların çalıştay raporları da uzlaşma komisyonuna sunuldu.

Ben zannediyorum ki, öyle geliyor ki, artık Türkiye'de hiçbir kesim kalmamıştır ki kendi anayasasını veya anayasada görmek istediği maddeleri bir şekilde TBMM'ye göndermesin veya bildirmesin. Ben, anayasa yapım sürecinde artık kamuoyunda yeterince tartışılan bu çalışmaların meclis için yeterli bir dayanak olduğunu düşünüyorum. Yeterli bir done olduğunu düşünüyorum. Herkesin görüşü dile getirilmiştir ve Anayasa Uzlaşma Komisyonunun önünde her kesimin, her bireyin her farklı inançtaki insanın düşünceleri dile getirilmiştir diye düşünüyorum. Yapım sürecinde bu farklılıkların da hiçbir şekilde ötekileştirilmeden kıymetsiz ifade edilmeden değerlendirme sürecine dâhil olması gerektiği ve böylece de herkesin evet ben bu anayasada varım diyebileceği bir anayasa metni ortaya çıkacaktır; ki zaten biliyorsunuz, anayasa taslağı mecliste kabul edilse dahi sonuçta halkımızın oyuna sunulacaktır. İşte, burada, halkımız kendini bu anayasa içerisinde var olduğunu hissettiği anda kabul oyu verecek ve anayasa yürürlüğe girecektir.

Dolayısıyla bunun en son tahlildeki herkesin görüşünü ifade edebileceği konuda sandıkta, yani daha doğrusu referandumda, insanların düşüncelerini almaktır.

2. soruya geçeyim. Her iktidar kendi anayasasını yapmak istiyor, her iktidar kendi ideolojisi çerçevesinde bir anayasa yapmak istiyor. Niye diğer ideolojilere veya görüşlere de uygun bir anayasa yapılmadı şimdiye kadar ?diye bir soru geldi arkadaşımızdan.

Bir defa şunu ifade etmek isterim. Anayasa yapmak bir iktidar partisinin görevi değildir. Anayasa yapmak, tüm yasama meclisinde bulunan siyasi partilerin hatta ve hatta yasama meclisinde olmayan siyasi partilerin ve sivil toplum kuruluşlarının da bir yüküdür, görevidir. Zaten, az önce de ifade ettiğim gibi, bize halkımız 2011 yılında benim de mensup olmuş olduğum AKP'ye, siyasi partiye tek başına anayasa yapabilme yetkisi vermedi. Az önce de ifade ettiğim gibi, diğer siyasi partilerle uzlaş ve herkesin ortak bir metinde uzlaşabileceği bir taslak ortaya çıkar diye bir siyasi irade veya daha doğrusu ifade ile seçimlerden böyle bir millet ifadesi ortaya çıktı. Şimdi, milletin iradesi bu yönde iken bir iktidar partisinin tek başına kendi ideolojilerini benimsemiş bir anayasa yapma yetkisi zaten yok, gücü de yok. Böyle bir hakkı da olmadığını düşünüyorum. Kaldı ki, az önce de ifade ettiğim gibi, eğer bu konuda iktidar partisine mensup bir milletvekili olarak benim söyleyebileceğim konu şudur: biz bu konudaki samimiyetimizi uzlaşma komisyonunun kurulmasında ortaya koyduğumuzu düşünüyorum. Sn. Başbakanımızın da birçok vesile ile ifade ettiği gibi biz uzlaşma komisyonunun kuruluşunda o güne kadar meclis iç tüzüğündeki diğer komisyonların teşekkül ettiği gibi meclis aritmetiğine bakmadık. Her siyasi pati eşit oranda temsilci gönderdi ve bunun daha ötesinde her maddenin de oy birliği sağlanırsa kabul edilmiş sayılacağı şeklinde bir ilke benimsendi. Zannediyorum yeterince demokratiktir... Yoksa bu konu doğrudan anayasa komisyonunun konusu olur ve anayasa komisyonunda görüşülen maddeler oylamayla kabul edenler etmeyenler, oy çokluğuyla kabul edilmiştir şeklinde bir mahiyete bürünebilirdi. O yüzden özellikle ben burada şu anki iktidar açısından baktığımız zaman, demokratik, şeffaf, katılımcı, her kesimi kucaklayıcı bir anayasanın yapılması yönündeki samimiyetinin kamuoyunda karşılık bulduğunu düşünüyorum. Ve doğru olanı da budur; çünkü ben bir anayasanın kabul edilmesini açıkçası %58'le, %60'la yeterli olduğunu düşünmem. Keşke bir ittifak sağlayabilsek de %99 ile %100 ile kabul edilmiş bir anayasa bizi yıllar yılı idare etse. Ama tabii eğer bir çoğunluk sağlayamazsak da artık, inşallah anayasa yapım tekniği açısından da milletin onayına sunulacak bir anayasa yaptığımız zamanda mümkün olduğu kadar en fazla onay ile kabul edilmiş bir anayasayı yapmak da inşallah bu

millete nasip olur diyorum ve şöyle bir ifade de eklemek isterim. Açıkçası az önce değerli hocalarımızın birçok konuşmasından katkı aldım, faydalandım, ufkumuzu açtı. Yani şunu artık bizim ifade etmemiz gerekir. Bu millet yeni bir anayasa yapmayı becerebilmeli. Yani bir anayasa yapmak için illa üç beş tane generalin bir araya gelip darbe mi yapması gerekir? Artık bizlerin, sivil siyasetçilerin de bir anayasa yapmayı becerebilmesini tarihe kayıt düşmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ve uzlaşma komisyonundaki şöyle bir tespitim var ve toplumun geneli ile alakalı... Galiba, bu yeni anayasayı yapmak da gençlere düşecek... Neden? Mesela; benim kuşağımda veya şimdiki sizin kuşağınızda olan arkadaşlarımız 1980 öncesinin o sert siyasi hayatını yaşamadı. Ve çok keskin köşelerimiz yok... Ve şu andaki genç milletvekillerinin ve gençlerin çok kolay bir araya gelebildiğini, aralarında hiçbir husumetin olmadığını, çok medeni ve demokratik ortamlarda tartışabildiğini görebiliyorum. O yüzden, belki de, bizim gibi genç siyasetçiler, o 1980 öncesinin sert iklimini yaşamamış genç sivil siyasetçilerin de biraz daha bu noktada önemli olabileceğini düşünüyorum. Ve gençlere büyük işler düştüğünü tekrar ediyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Sacit ADALI

Sevgili milletvekilimize biz de teşekkür ediyoruz. Şimdi Mustafa KOÇAK Bey lütfen buyrun...

Prof. Dr. Mustafa KOÇAK

Tabi çok güzel bir soru geldi; aslında üç soru ama ben onu bir soru olarak görüyorum. Anayasalar toplumun bir takım problemlerini de çözen metinler tabi... Birlikte yaşama iradesi diyoruz... Yani bir millet olacağız ve birlikte yaşama iradesi... Bir kısım vatandaşın dışlandığı, bir kısım vatandaşın ayrıcalıklı halde tutulduğu bir düzenlemeye anayasa demek mümkün değil. O açıdan, yeni anayasa hazırlanırken en tartışmalı konuların neler olduğu aşağı yukarı belli... Bu konulardaki görüşler de belli... Burada neler vardı? Din dernek ilişkileri; Gökçe arkadaşımızın da sorduğu konuyla ilişkili ona ayrıca cevap vereceğim... İkincisi dil konusuydu. Kürtlerin ana dilinde eğitim yapıp yapamamaları konusu. Üçüncüsü burada üzerinde durulacak vatandaşlık, yani 66. madde. Şimdi 66. madde bu 1982 anayasasının meydana getirdiği sıkıntılardan birisi. 66. madde, vatandaşlığı 'Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.' Şimdi Türk kimdir? sorusunun cevabı bu. Kürt, Türk kimdir? sorusunun cevabı ama vatandaşlığın cevabı mı değil mi? Elbette böyle bir vatandaşlık tanımının olması mümkün değil. Siz istediğiniz kadar bu kavramı genişletin, burada kastedilen şudur budur deyin... Ama bir anayasa

metni içinde bu ülkede herkesi rahatlatacak bir vatandaşlık tanımı üzerinde uzlaşmamız lâzım. Bu çok zor bir şey değil, sıkıntı burada.

Din-devlet ilişkileri laikliğin yeniden tanımlanması olayı... Gökçe'nin sorusu ile ilgili... 1982 Anayasası'nda bir yanlış anlamayı ortadan kaldırayım. Başörtüsü ile ilgili her hangi bir hüküm yok. Böyle bir şey yok! Bu bir hak ise, eğitim hakkı, öğrenim hakkı; bu hak engellendi. Başınızı örtersiniz, açarsınız, Hindu gibi giyinirsiniz, bu kimseyi ilgilendirecek bir konu değildir. Senatolarda filan da biz bunları tartıştık. Ben şunu sordum; temel hak ve özgürlükler ancak kanunla sınırlandırılır.

Bakin şu YÖK yasasına, başörtüsünü sınırlayan bir madde var mı? Yok... Yönetmelik de böyle bir şey var mı? Yok... Peki, anayasada bir değişiklik mi yaptık da şimdi arkadaşlarımızdan dileyenler başını örterek, dileyenler başını açarak geliyor. Bir mevzuat değişikliği mi var? Üniversiteler açısından söylüyorum... Devlet memurları için bir düzenleme yapıldı. Ayrı bir konu... Böyle bir şey yoktur. Bu, 28 Şubat dediğimiz sürecin getirdiği ve başörtüsünü sanki devletin laik temel düzeni ortadan kalkıyormuş korkusuyla hareket ettikleri bir süreci ifade ediyor.

Şimdi siz diyorsunuz ki hâlâ burada bir izolasyon söz konusu. Ben üniversitedeki arkadaşlarımdan öğrencilerine başı örtülü, başı açık falan diye ayırıyor, olabileceklerini, zaten üniversite özgür düşüncenin var olduğu mekânlardır. Eğer özgür düşünce yoksa, bir bilim adamı kendini ifade edemiyorsa veya kendine bilim adamı diyen kişi öğrencilerine, bu Türk'tür, bu Kürt'tür, bu başı örtülüdür, bu başı açıktır diye tasnif ediyorsa zaten onun o üniversitede yeri yoktur. O açıdan bunun bir zihniyet meselesi olduğunu, mevzuat meselesi olmadığı kanaatindeyim. Sizin sorunuzla ilgili...

Öbür taraftan siyasi iktidar acaba oyalama mı, oyalama taktiği mi güdüyor falan? Tabii ben siyasetçi değilim; böyle şeylere de girmem. Ben, bilim adamıyım. Burada biz görüşlerimizi ifade ederiz, burada yanlışlıkların olduğunu söyleriz. Evet, Kürtlerle ilgili ama sadece Kürtlerle ilgili değil... Uluslaşma süreci içinde 1924'ten günümüze gelinceye kadar büyük hatalar, eksiklikler yapılmıştır. Sayın Adalı da sabah ki edebi konuşmasında, nezih konuşmasında, bunları çok güzel ifade etti. Ermeni'ye de yapıldı, Rum'a da yapıldı, dindara da yapıldı. Pek çok insana yapıldı. Şimdi yaraları sarma zamanıdır. Geriye dönüp neler oldu, neden bu böyle oldu suçlaması içinde bulunmayacağız. Bir süreç var, başladı. Buna destek vermeye devam edeceğiz. Kanı durdurmalıyız tabii... Biz bu topraklarda birlikte yaşamalıyız ve anayasa da, birlikte yaşamının koşullarını birlikte oluşturacağız. Ve burada da Kürtler' in temsilcileri de var, Türkler 'in temsilcileri de var... Dindarın

da temsilcisi var, laik düzenin de... Bunlar, bir araya geldiler ve eşit düzeyde tartışıyorlar. Bırakın tartışsınlar... Biraz geç olacak ama... Şunu düşünün! Bir ses sanatçısı, Kürtçe şarkı söyledi diye bu ülkeyi terk etmek zorunda kaldı ve cenazesi getirildi buraya. Şimdi o günlerde değiliz. Kürtçe plakların çalındığı bir ülkeden, şimdi bütün müziklerin, ermeni müziklerinin bilmem neyin moda olduğu döneme geldik. Toplum yavaş yavaş ilerliyor, birden bire olmuyor. İngiltere de böyleydi... İskoçların etek giymesini yasakladı İngilizler. Sonuçta ne oldu? Sonuçta su akacak ve mecrasını bulacak, sabırlı olalım. Hiç endişe etmeyelim gelecekte. Gençsiniz. Ümitvar olun. Ben iyi şeyler olacağına inanıyorum. Teşekkür ederim.

Anayasanın bir ruhu olmalı, anayasasın sebebi vücudu neyse ruhu da ona uygun olmalı. Anayasanın ruhu, insan hak ve özgürlüklerini sağlamak olmalıdır. Anayasanın ruhu, insan onuru olmalı... Gerçekten, aslında bir toplumsal kültür algımız var, devletle ilgili. Şimdi devlet, elbette ki, bizim olmazsa olmazımız. Devletsiz toplum yaşayabilir mi? Yaşayamaz. Ama bu devletin olması gerektiği gibi; yani temel hak ve özgürlükleri sağlayacak şekilde olması gerekir. Devleti kutsamak olur mu? Olmaz. Aslında devleti kutsamak demek, devlette iktidarını kullananları kutsamak demektir. Devletin kendisi, sonuçta, siyasi bir organizasyondur. Ve devleti sınırlamak demek, aslında kamu yönetimini kullananların keyfi davranmasını sınırlamak demektir. Onun için anayasanın bir ruhu olmalı, o da insan onuru olmalı ki bu da bu konuda meclisteki dört parti ittifak etmiştir. Yani o 60 madde içerisinde bu ittifak da vardır efendim. Saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Sacit ADALI

Böylece ikinci oturumu da bitirmiş oluyoruz. Hakikaten ortaya çok güzel fikirler çıktı, bunların yorumu kendi kafamızda herhalde daha da geliştirilecek... Şimdi, zannediyorum, söz sizde buyrun.

Sunucu

Teşekkür ediyorum hocam, sizleri müsaadelerinizle sahneye davet ediyorum. Şimdi sayın panelistlerimizin teşekkür belgelerini kongremiz adına hazırlanan hediyelerin takdimi için Sayın Prof Dr. Sacid ADALI'dan rica ediyoruz.

Ödül alan birinci şahıs

Evet 18 Mart ruhunun yaşadığı bir üniversitede bulunmaktan onur, gurur duyuyorum. 18 Mart ruhu emperyalizme karşı mazlum milletlerin hukukunun savunulması anlamına gelmektedir. Saygılar sunuyorum.

Ödül alan ikinci şahıs

Akademik yaşama yeniden döndüğüm üniversite, 18 Mart Üniversitesi ve ilk hocalık yaptığım yer de Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi. Çok duygulandım, teşekkür ediyorum.

Ödül alan üçüncü şahıs

Teşekkür ediyorum ben de. Zannediyorum burada Bigalılar çok, bir Bigalı olarak özellikle genç kuşağın Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde olmaktan duyduğum bahtiyarlıkla sizlere çok teşekkür ediyorum. Gerçekten gençlerle beraber bu ülkenin geleceğine çok önemli katkılar yapabileceğimi düşünüyorum. Bu toplantıda bu salonda gençleri gördükçe arkadaşlarımı gördükçe ve konuya olan yakın ilgilerini gördükçe Türkiye'nin geleceğinin çok çok daha ümitli olduğunu bir kez daha kendime inandırma imkanı buldum. İnşallah sizlerle birlikte güzel işler yapacağız. Teşekkür ediyorum.

Sunucu

Bizlerde panelistlerimize bir kez daha teşekkür ediyoruz. 15 dakikalık bir ara veriyoruz. Aranın ardından bir sonraki oturumumuzda devam edeceğiz.

II. OTURUM: NASIL BİR ANAYASA

Oturum Başkanı: Selçuk Üniversitesi İBFF Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Evet çok değerli katılımcılar, oturumlarımız tabii biraz gecikti; güzel, verimli oturumlarla devam ediyoruz. Sivil Toplum Kuruluşları Kongremiz... Bu oturumu da çok değerli sivil toplum kuruluşlarının başkanları ile birlikte yapacağız. Aynı zamanda bir sivil dayanışma platformundan bir temsilci, konuşmacımız var. Hak-İş Genel Başkanı Sayın Mahmut ARSLAN, Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı Sayın İsmail KONCUK ve Sivil Dayanışma Platformu Üyesi Sayın Ayhan OGAN ile bu oturumu sürdüreceğiz. Süre konusunda, tabii her konuşmacı için 15 dakika süresi var. Çünkü bu oturumdan sonra bir oturum daha varmış. Sürelere riayet edersek sevinirim, tabii bir oturum başkanı olarak.

Nasıl bir anayasa, tabii ki en çok üyesi olan STK'ların gözünde Türkiye'nin beklediği anayasanın, sınırları, içeriği, çizgileri neler olacak? Onları dinlemek istiyorum. Ben buradaki listeye göre devam etmek istiyorum. O yüzden önce Hak-İş Genel Başkanı Sayın Mahmut ARSLAN ile başlamak istiyorum. Buyrun efendim...

Hak-İş Genel Başkanı Mahmut ARSLAN

Çok teşekkür ederim hocam. Ben, öncelikli olarak 8. Uluslararası Sivil Toplum Konferansı'nı organize eden Onsekiz Mart Üniversitesi ve Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı ile birlikte bütün ekibini kutluyorum. İşçilerin üniversiteli gençlerle buluşmasına vesile oldukları için de ayrıca teşekkür ediyorum. Organizasyonun başarısını tabii ki sizler takdir edeceksiniz. Ben, sivil toplum ve sendikacılık, anayasa tartışmasının içerisinde sabahleyin bir görüntü, bir şekil gözüme çarptı ve dikkatimi çekti. Buradan bir şeyler söylemek istiyorum.

Protokolün ilk sırasına baktım sabahleyin. Toplantı sivil toplum, anayasa, sivil toplumun anayasa görüşleri ve sivil toplum kongresi. İlk sırada devlet var. Vali, İç İşleri Bakanlığı'nın bir bürokratu var, Dernekler Daire Başkanı, yasama organından milletvekilimiz. Üniversiteden var değerli hocamız. Sivil toplum da arka tarafta.

Şimdi aslında zihnimizin arka planında fark etmeden biz ne yaparsak yapalım zihin değişikliğini, zihnimizdeki değişikliği gerçekleştiremezsek istenilen hedefe doğru gidemiyoruz. Şekli bile, sivil topluma göre ayarlayamıyoruz. Burada bir kasıt yok aslında, bilinçli bir düzenleme de yok... Ama bizim o, ön kabullerimiz böyle gerektiriyor. Devletimiz, devleti temsil edenler en önde olur, diğerleri de arkasında olur. Bence bu üniversitede en azından bu olmamalı. Dolayısıyla bu bir ironidir, bir eleştiri olarak da almayın. Ama bence bundan sonraki toplantılarda, burada bir hiç değilse böyle bir şekil ayarlaması yapılırsa... Ben, kendim, arka sırada olduğum için söylemiyorum bunu. Ama sivil toplum kongresinde sivil toplum yok. Onu söylemeye çalışıyorum. Bunu ilgili arkadaşlarımıza küçük bir hatırlatma olarak söylemek istedim.

Hak-İş konfederasyonu 38 yaşında bir konfederasyon. Türkiye'nin en büyük işçi örgütlerinden bir tanesi. Geçtiğimiz iki gün önce 38. Yaş günümüzü kutladık. Değerli dekanımız, Sacit hocamız da bizi şerefliendirdi. Bizim anayasa ile ilgili yaşadığımız tecrübe çok eski. 1982 yılında darbenin hemen arkasından yeni anayasa yapım sürecinde Hak-İş, 1982 yılında yeni anayasa nasıl olmalı şeklinde bir sempozyum kararı aldı. Bu sempozyumun Ankara'da yapılacağı salonun ismini, izin taleplerini yaptık. Son ana kadar bekledik. Son anda Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan bir yazı geldi. Diyorlar ki, yüksek emirleriyle 'bu toplantıyı yapamazsınız, yasak!' 1982 Anayasası %90'lara yakın bir halk oyu desteği ile kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu anayasanın meşruiyeti tartışılmaz diyenlere, aslında o günleri yaşamış bir sendikacı olarak şunu söylemek istiyorum; 1982 anayasasının yapım süreci baştan sona kadar gayrimeşru ve hakikaten antidemokratik yöntemlerle olmuştur. Başka bir anayasa teklifi dahi kabul edilmemiştir, tartışılması yasaklanmıştır. Anayasayla ilgili yorumlar yasaklanmıştır. Bu konuyla ilgili referandumdaki zarflar, o kadar şeffaf, transparan zarflar kullanılmıştır ki, evet veya hayır dediğinizi o zarflardan dışarıdan görebiliyorsunuz. Onun için insanlar sandık başına gittiği zaman hayır oyunu atamama korkusunu yaşamıştır. Dolayısı ile bu anayasanın gayrimeşru, meşruiyeti olmadığını eski Yargıtay Başkanlarından Sami SELÇUK da ifade etmiştir. Onun için bir defa şu anda Türkiye'nin 21. yüzyıldaki muhatap olduğumuz ve şu anda bizim anayasamız dediğimiz anayasanın meşruiyeti tartışmalı bir anayasa olduğunu görelim. Bu ayıp hepimizin...

Bundan kurtulmak için Hak-İş, 1982 yılında başlattığı mücadeleyi devam ettirmiştir. 1987 yılında- tabii yaşıyor elvermediği için bilmezsiniz- anayasada siyasi yasaklar vardı, siyasi partilere yasak getirilmişti. 1987 yılında bir referandum yapıldı anayasada. Hemen beş yıl sonra. O referandum

da şuydu: siyasi yasaklar kalksın mı kalkmasın mı? Hak-İş orada siyasi yasakların kalkması konusunda kampanya yapmıştır. Ve siyasi yasaklar halkın iradesi ile kaldırılmıştır. 1992 yılında Hak-İş, üç gün süren bir anayasa kurultayı gerçekleştirdi. Pek çok akademisyenin, pek çok gazetecinin, pek çok hukukçunun, düşünürün de katıldığı anayasa kurultayında şu sonuç ortaya çıktı: acilen, bir an evvel bu anayasadan kurtulalım. Bakınız bunları yeni söylemedik, 1992 yılında... Bundan 21 yıl önce... Demek ki, bu anayasa, 1982 yılından itibaren aslında tartışılmaya ve Türkiye'nin şartlarına uygun olmadığı için bu anayasadan kurtulmaya çalışma çabaları bizim gibi, Hak-İş gibi başka sivil toplum örgütleri, başkaları tarafından da hep gündeme getirilmiştir. Bizim her genel kurulumuzda anayasa gündemimiz olmuştur ve anayasanın değiştirilmesi konusunda Hak-İş genel kurul kararlarını almıştır. Bu süreç, özellikle 2000'li yıllara gelirken, AB süreciyle paralel anayasa değişiklikleri yapılırken de Hak-İş bu anayasa değişikliklerinin hep yanında ve onu destekleyici olarak yer almıştır.

En son 2010 yılında gerçekleştirilen kısmi anayasa değişikliğinde Hak-İş Konfederasyonu, darbelerin karanlığından demokrasinin aydınlığına evet diyerek büyük bir kampanya başlatmıştır Türkiye genelinde. Bu kampanya da etkili olmuştur ve bizim katkılarımızın da içinde olduğu halkın %58'i tarafından kabul edilmiştir. Yalnız, burada, 1982 yılında yaşadığımız baskının bir benzerini 2010 yılında yaşadık. Anayasa referandumunda kampanya yaptığımız için billboardlara bu kampanya afişlerimizi astığımız için hakkımızda dava açtılar. İki yıla yakın dava devam etti, sonunda beraat ettik. Değişen fazla bir şeyin olmadığını 1980'lerden 2010'lara gelirken onu bizatihi gördük. Bugün de Hak-İş konfederasyonu meclis başkanımızın dört siyasi parti ile uzlaşarak oluşturdukları uzlaşma komisyonundan sonra bütün kamuoyuna bir çağrısı olmuştur. Sayın başkan herkesi, bütün sivil toplum örgütlerini, bireyleri, bu ülkede ben de varım diyen herkesin anayasa konusundaki önerilerini beklediğini söylemiştir. Hatta bazen de sitemler yapmıştır, illa bir kurum gidip anayasa hocasına anayasa teklifi hazırlatmasın. Kurumların kendileri, kendi bakış açılarından bir anayasa önerisini bize özgün şekilde getirsinler, biz de bunları değerlendirelim demiştir. Açıkçası ben, burada çok büyük bir hayal kırıklığına uğradım. Pek çok önemli sivil toplum örgütü bu tekliflerini yapmamışlardır. Ve bugün sabahleyin de söylendi, tekliflerin sayısı gerçekten Türkiye'nin cesametine uymayan şekilde çok zayıf, çok az, çok yetersiz... Hâlâ aslında bizim bu önerilerimizi yapmamız gerekirken maalesef bu konuda ciddi anlamda bir heyecansızlık söz konusu... Biz bunu araştırdık. Kendi örgütümüzle Türkiye'nin dört yanında 5000 kişi ile bir anayasa anketi hazırladık. Bizim üye tabanımızın %78'i yeni bir anayasa istiyor. Bu yeni anayasanın içeriğinin ne olacağı konusu tartışmalı tabii, ama büyük bir

çoğunluk yeni bir anayasa istediğine göre biz buradan yola çıkarak kendimize şöyle bir misyon edindik. Hak-İş Konfederasyonu, kendi kadrosuyla beraber, uzmanlarıyla, yöneticileriyle beraber, bir anayasa komisyonu oluşturdu. Bu anayasa komisyonu üç aya yakın çalıştı. Gerçekten bize özgü, bizim bakış açımızla ilgili bir anayasa metnini ortaya çıkardık. Bu anayasa metnini daha sonra yine 30 Aralık 2012 tarihinde Meclis Başkanlığı'na gittik, orada uzlaşma komisyonuna sunduk. Biz böyle bir anayasa istiyoruz diye... Bu anayasa bizim talebimizdir, bizim isteğimizdir, bizim bakış açımızla yeni bir anayasa böyle olmalıdır, şeklinde bir sunum yaptık. Tabii bu, bizim gibi başka örgütlerin de yaptığını biliyorum.

Sonuçta bir uzlaşma komisyonu üzerinde çalışma var. Şimdi Hak-İş olarak şöyle bakıyoruz: Biz aynı zamanda Ekonomi Sosyal Konseyin sivil kanadında olduğumuz için yedi sivil toplum örgütü olarak Türkiye'de anayasa yapım sürecini Türkiye'nin 13 ilinde değişik bir modelle halka açtık, yeni anayasa nasıl olmalı? şeklinde. Büyük salonlarda 1000-1500 kişilik guruplarla beraber yeni anayasa konusunda yeni bir modeli çalıştık. Orada da yer aldık. Orada uzlaşma komisyonu üyeleri de vardı, meclis başkanı ile beraber. Daha sonra bu çalışmaları da dahil ettik, meclise sunduk. Yine anayasa platformu gibi, sivil dayanışma platformuyla da birlikte çeşitli anayasa tartışmalarının, anayasa çalışmalarının içerisinde yer aldık. Ne için, biz sadece şikayet eden değil, aynı zamanda teklif eden bir örgüt olarak yer almak istedik. Hem bir vatandaşlık sorumluluğuyla hem bir sivil toplum örgütü sorumluluğuyla mutlaka yeni anayasa konusunda bizim bir şikayetimiz varsa biz buna göre yeni bir model geliştirelim istedik. Gerçekten gördük ki, aslında mevcut anayasamızın inanılmaz, çok kötü bir dili var. Ben yemin metnini müteakip defa okudum, milletvekillerinin yemin metnini. İnanın, İsmail Bey öğretmen ama ben bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, Türkçeyi bilen birisi olarak ben anlayamadım. Hatta milletvekilleri de okumakta o kadar zorlanıyorlar ki, onlar da çoğu yanlış okudular. Şimdi düşünebiliyor musunuz? Bir temel metin olan anayasa anlaşılamayacak bir şekilde, kötü bir şekilde kaleme alınmış. Bu hakikaten anayasamızın en temel sorunlarından bir tanesiydi.

Bir başka konu, anayasada devlet esaslı, ama toplumu devlet için yönlendiren, yöneten bir yaklaşım var mevcut 1982 anayasasında. Bunun da ortadan kaldırılması gerekiyordu. O zaman biz yemin metninden başlayarak; vatandaşlık tanımından başlayarak, anayasanın temel ilkelerinden başlayarak bir bütün olarak Hak-İş olarak, yeni, bize özgü bir anayasayı gerçekleştirdik. Bu konuda kamuoyuna da bunu duyurduk. Ben, anayasa komisyonundan, arkadaşlarımızdan aldığımız bilgi, uzlaşılan 60 madde içerisinde bizim önerilerimizin de bir bölümünün değerlendirildiğini ifade ettiler. Bundan da

mutluluk duyduk. Şimdi şu konuda sabahleyin de eleştiriler yapıldı. Nereden baktığınızla ilgilidir bu konu bence... Uzlaşma Komisyonu'nun kuruluşu tartişılabilir. Uzlaşma Komisyonu'nda eşit şekilde bütün partilerin temsili ve bunun sonucunda ortaya çıkan tıkanıklıkları... bu başka bir modelle de olabilir, bu mümkündür. Ama dikkat edin. Değerli gençler, ilk defa tarihimizde biz sivil bir anayasa yapıyoruz. Ben biraz daha geriye gideyim. Sened-i İttifaktan başlayım.

200 yıllık bir geçmişimiz var. Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyetin de 90. yılına yakınız. Peki, 90. yılda, bu süreç içerisinde, Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı'nın son dönemindeki bütün anayasa girişimlerinin hepsinde bir elitist kesim var. Devlet adına topluma nasıl bir anayasa uygun görüyorsa onlar yapıp bizim önümüze koyuyorlar. 1982 Anayasası da dahil. Dolayısıyla ilk defa Türkiye'de toplumun, halkın, sivil iradenin katılımıyla yeni bir anayasa yapımı var. Bence bu çok önemli... Buradaki 60 maddeye falan bence takılmayalım. Türkiye'deki toplumun %90'nına yakını temsil eden bir siyasi yapı var mecliste ve bu siyasi yapı ortak bir yeni anayasa yapımını gerçekleştiriyor. Bu çok önemli... Çünkü bu milletvekillerimizin partileri 2011 seçimlerinde topluma yeni anayasa konusunda taahhütte bulundular. Ve bu taahhüdün gereğı olarak da bence bugün dört siyasi parti anayasa konusunda ciddi bir emek veriyorlar. Bu emek veren herkesi bence kutlamak lazım... Yeterli uzlaşma noktasına gelebilir miyiz? Dünyanın hiçbir yerinde de zaten tam bir uzlaşma, tam bir mutabakat sağlayamazsınız. Bu hayal olur. Son yıllarda yapılan yeni anayasa tartişmalarında bence ortaya gelen önemli görüşlerden bir tanesi tam uzlaşma değıl yeterli uzlaşma. Bence yeterli uzlaşmaya doğru bugünkü uzlaşma komisyonu eğer bu işi başaramazsa ikinci aşama olacağını düşünüyorum. Yeterli uzlaşma. Yeterli uzlaşmayla Türkiye inanıyorum ki yeni bir anayasayı gerçekleştirebilir. Ama bu anayasa sürecini ben tarihi bir süreç olarak görüyorum. Bütün siyasi partilerin yeni anayasa konusunda mutabık kalmasını çok önemsiyorum. Bu konudaki farklı görüşleri doğal karşılıyoruz. Çünkü farklı siyasal partileri temsil ediyorlar. 60 maddeyi çok önemsiyoruz. Her ne kadar bu 60 madde içerisinde devletin işleyişi ile ilgili çok önemli düzenlemeler olmasa bile, temel hak ve hürriyetler konusundaki önemli adımlar anayasanın ilk maddesinin insan onurunu esas alan bir düzenlemeye ışık tutması gerçekten heyecan verici ve önemli gelişmeler olarak görüyoruz. Bunu yeterli görmüyoruz ama önemli bir adımdır. Biz bunun için de uzlaşma komisyonundaki bütün milletvekillerini, bütün partileri cesaretlendirmek istiyoruz. Her toplantıda onlara devam edin, umutsuz olmayın, mücadeleye devam ve mutlaka başaracağız. Eğer bunu sağlayabilirsek biz hem TBMM'deki siyasi partiler, hem Sivil Toplum Örgütleri, hem de toplumun bütün kesimleri olarak yeni bir anayasaya kavuşmuş olacağız. Yeni anayasa, bize ne sağlamalı

noktasına gelecektim, hocam bir dakikanız var dendi. Ben bir dakikayı şu şekilde söyleyebiliyorum; sivil, demokratik, katılımcı, özgürlükçü, ötekileştirmeyi asla imâ bile etmeyen, yurttaşlarının tamamını eşit vatandaş olarak gören ve herkesi olduğu gibi kabul eden çağdaş bir anayasa özlemimiz var. Umarım Türkiye bunu başarır. Türkiye bunu hak ediyor. Hepimiz bunu hak ediyoruz. O zaman haklarımızı talep edeceğiz. Sendikacılığın bir kuralı var; “*Hak verilmmez, alınır.*” O zaman almak için sizi de mücadeleye davet ediyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Sayın Mahmut ARSLAN çok önemli bir STK’mızın genel başkanı. Tabii temsilcilerimizin burada olması öğrencilerimiz için de çok önemli bir fırsat olması bâb’ında bulunmaz bir fırsat. Tabii ki soru cevap kısmında merak edilen bir çok şey sorulabilir. Sayın Mahmut ARSLAN genel olarak bir anayasa serüvenini ve Türkiye’deki anayasa sorunlarını özetledi. Kendisine teşekkür ediyorum. Şimdi Sayın İsmail KONCUK, Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı konuşacaklar.

Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı İsmail KONCUK

Sayın rektörüm, kıymetli hocalarım, çok değerli öğrenciler, hepinizi saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum. Bu sempozyumu düzenleye ve emeği geçen başta Sayın rektörümüz olmak üzere Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanına ve bütün emeği geçen kardeşlerime teşekkür ediyorum.

Tabii üniversitelerin görevi, içinde bulunduğu toplumun her problemine el atmak... Yani aydın sıfatını herhalde bu ülkede ya da dünyada böyledir, hak eden insanlar öncelikle akademisyenlerdir. Burada şimdi akademisyenlerimizin, hocalarımızın toplumun sigortası gibi olması lâzım... Bu ülkenin, bu milletin geleceğini ilgilendiren, birliğini beraberliğini tehdit eden unsurlara karşı, hani aşırı yüklendiğinde kablolar, nasıl o sigorta atıp yangın çıkma tehlikesi bulunduruyorsa, akademisyenlerimizin de hocalarımızın da buna bağlı olarak toplumu yönlendirme, uyarma, yanlış yapanları uyarma görevi vardır ve bu görev hiçbir şeye feda edilmemeli değerli arkadaşlarım, kıymetli öğrenciler. Şahsi menfaatlere, makam koltuklarına bu milletin de bu ülkenin de geleceğini feda etmek lüksüne sahip olmadığımızı hepimizin bilmesi lâzım.

Konjonktüre göre konuşmak, iktidarlara göre meseleleri değerlendirmek problemleri değerlendirmek, menfaatimize uygun olarak konuşmak asla bizlerin görevi olmamalı. Tabii gençlerin hiç görevi olmamalı. Yani eğer bir ülkenin gençliği zaten yatıyorsa o ülke hasta demektir. Gençlik biraz daha

dinamik olmalı. Ülke meseleleriyle, milli meselelerle ilgilenmeli. 1982 Anayasası'nın en çok eleştirdiğimiz yönü zaten budur. Apolitik bir toplum meydana getirme arzusuyla yapılmıştır 1982 anayasası. 1982 öncesindeki bir takım siyasi olaylar sonucunda belki de böyle bir korkuyla, bu anayasayı yapanlar, 1982 Anayasası'nı yapanlar apolitik bir toplum meydana getirmek, siyasetle... Siyaset deyince tabii siyaset bir hayat tarzı, partililik filan değil burada benim kastım... Çevresiyle ilgilenmeyen, toplumsal problemlere duyarlı olmayan herhalde bir nesil meydana gelsin ki öyle yatsın, hiç bir şey ile ilgilenmesin filan diye düşündüler. Ama Allah'a şükür böyle bir gençlik de yok Türkiye'de. Allah'a şükür dinamik bir gençlik var. Yani farklı düşünebiliriz, elbette farklı düşüneceğiz. Ali Aşık Veysel ne güzel söylüyor. *"kim okurdu, kim yazardı, bu düşümü kim çözerdi. Koyun kurt ile gezerdi, fikir başka başka olmasa"*... Elbette fikrin başka başka olması güzeli doğruyu bulmamızı daha da kolaylaştıracaktır. Şimdi Sayın Mahmut ARSLAN, Hak-İş başkanı farklı düşünecek, Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı olarak ben farklı düşüneceğim ama doğruyu bulacağız hep birlikte. Bu doğruyu bulmanın da yöntemleri nedir? Demokrasidir. Demokrasi yoluyla bunları bulacağız. Ama ben Türkiye'de yine gençlerimizin olaylara müdrük olduğunu biliyorum. Böyle bir gençliğe sahip olmaktan da mutluluk duyuyorum. 1982 Anayasası'nın o hedeflerine rağmen hâlâ Türkiye'de böyle ayakta bir gençlik olması son derece önemli, değerli arkadaşlarım. Ben sizleri tebrik ediyorum, bütün gençleri tebrik ediyorum. Siyasi düşünceniz ne olursa olsun, onunla ilgilenmiyorum.

Tabii Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu da iyi bilmemiz lâzım, değerlendirmemiz lâzım. Şimdi adam hasta yatağında yatıyor 40 derece ateş içerisinde, yemek olarak ne getirirseniz getirin o hasta insan ondan zevk almayacaktır. Kuzu kızartması da getirirseniz, ne getirirseniz getirin. Adam hasta, bu yemekten keyif almayacaktır.

Şimdi Türkiye, şu anda, bölgesel tehditler altında değerli arkadaşlarım. Yani çevremizden farklı düşünemeyiz, Türkiye'yi. İşte Suriye ile beraber düşüneceğiz, Irak'la beraber düşüneceğiz Amerika'nın yayılmacı politikaları ile beraber düşüneceğiz ve ondan sonra Türkiye'de yapılması gerekenlere karar vereceğiz. Efendim bazı hocalarımız, ya bilimsellik budur, hukuk bunu gerektirir, doğrudur, gerektirebilir. Ama bizim burada, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne sahip çıkma mecburiyetimiz var. Efendim hukuk böyle diyormuş; amenna hukukun gereğini yerine getirelim. Bilimsellik böyle diyormuş, onu da yerine getirelim ama önce o birlik nasıl bozulmaz kardeşim? Bu birliği nasıl bozmayacağız?

Bunu nasıl devam ettireceğiz? 1000 yıllık kardeşliği nasıl devam ettireceğiz. Bunları bizim öncelikle masaya yatırıp değerlendirmemiz lazım.

Eğer, değerli arkadaşlarım, değerli gençler, biri başınıza silah dayamışsa sizin verdiğiniz kararların bir anlamı yoktur. Şu anda Türkiye tehdit altındaki bir ülke midir, değil midir? Altındadır. Peki, tehdit altında bir ülkenin; anladığımız anlamda hem bilimsel, hem hukuki, hem insan onuruna saygı gösteren, hem de bu ülkeyi ve milleti geleceğe kazasız belasız taşıyabilecek bir anayasa yapabilmesi bugün mümkün müdür? Bir kere bunu da bizim değerlendirmemiz lazım.

Ben de anayasa da bir takım değişiklikler yapılmasından yanayım. 1982 Anayasası'nın yapılış biçimi marazlıdır, demokratik değildir. Her ne kadar 1990, 2000'li yıllarda yapılan bu anayasa oylamasında %92 oranında evet çıkmışsa da, bunu halk oylamış. %92 evet demiş. Köyde Ali Hocam demişti ki, bir ben hayır demiştim. Ben hayır mı dedim evet mi dedim hatırlamıyorum. Başımıza silah dayanmış, yani bilemiyoruz. Hatırlamıyorum, önemsemiyorum da... O askeri darbe mahsulü olması bizi ilgilendiriyor. Milletin başına silah dayanmış.

Tabii şimdi askeri darbe ortamı şu anda Türkiye'de var mı? Yok. Şimdi az önce Sedat LAÇİNER Hocam idi, oturum başkanlığında siyasi vesayet olmaz dedi. Vallahi bu tartışılmalı bana göre, siyasi vesayet olur mu, olmaz mı? Ali AKYILDIZ hocam, demin konuşmasında yürütme, yasama ve yargının tek elde toplanmasının çok tehlikeli sonuçlar doğuracağını burada üstüne basa basa ifade etti. Hatta öyle bir cümle kullandı ki belki gözünüzden kaçmıştır. Anayasanın en kötü tarafı dedi, 2010 referandumunda yani %58 halkın oylamasından sonra geçen bazı maddelerdir. Bundan şu çıkar; bu maddeler öylesine hasta bir anlayışla yapılmış maddelerdir ki 1982 Anayasası'ndan, yani o darbe anlayışı ile yapılan anayasadan bile tehlikeli hükümler ihtiva etmektedir demek istedi. Siz sormadınız, ya hocam nasıl oluyor bu? darbe anayasasından çıkan bir anayasadaki hükümlerden daha tehlikeli nasıl olabiliyor, halk iradesiyle %58 oy ile geçmiş anayasanın hükümleri? Bazı maddeler, hepsini kastetmedim tabii ki orada HSYK'nın yapılandırılması ile ilgili yani yürütme, yasama ve yargı değerli arkadaşlar.

Demokratik ülkelerde en başta olması gereken husus kuvvetler ayrılığıdır. Eğer kuvvetler ayrılığı bir şekilde zedelenmişse o ülkede, elbette temel insan hak ve hürriyetlerinden de, insan onurundan da bahsedemezsiniz.

Ben Türkiye Kamu-Sen'in genel başkanım. 450 bin üyesi olan bir konfederasyonun genel başkanım. Aynı zamanda Türk EğitimSen'in de

genel başkanımı. Eğitim, hizmet kolunda 230 bin üyesi olan bir sendikanın da genel başkanımı. Şu anda kamuda görüyorum. Bakın bazı örnekler vereyim, yarın devlet memuru olacaksınız hepiniz. Mesela müdür olmak istiyor adam, okul müdürü olmak istiyor veya şube müdürü olmak istiyor. Diyor ki ben seni sözlü sınavla müdür yaparım. Sözlü sınavla... giriyor, bütün soruları biliyor, düşük not alıyor. Niye? O komisyon üyeleri öyle bir ayarlanmış ki kendi yandaşları olarak gördükleri insanlara yüksek puan veriyorlar. Şimdi değerli arkadaşlarım, yani Sayın Başbakan'ın geçen demokratikleşme paketini açıklarken kullandığı bir cümle var, hatta maddelerden birisi oydu: ayrımcılıkla mücadele... Şimdi ayrımcılıkla mücadele etmek bir zihniyet işidir. Bu milletin her ferdi, hangi siyasi partiye oy verirse versin, hangi ideolojik gruba mensup olursa olsun, her ferdini insan olduğu için; Allah'ın yarattığı en üstün varlıktır insan- insan olduğu için sayabiliyor musun? Yoksa benim siyasi anlayışımdandır, benim emir ve talimatlarımla hareket eder diye mi insanları değerlendiriyorsun? Bu kafanın, bu anlayışın ayrımcılıkla mücadele etme ihtimali dahi yoktur, değerli arkadaşlarım. Bunu çok net olarak ifade edeyim. Bunun için önce insanı sevmek lazım. Ne diyor yüce dinimiz? İmanı olmayan cennete giremez diyor. Sevmeyenin imanı olmaz diyor; bu kadar net... Ama biz insanları ayırıyoruz ya! Az önce kızımızın biri sordu, başörtülü başörtüsüz diye ayrılıyor. Bunları geçelim artık Türkiye'de. Bunları bırakalım yani... Başörtüsünden nemalanma devri de bitsin. Siyaseten nemalanma devri de bitsin. Eğer biz dini değerlerimizin sömürülmesine evet dediğimiz sürece beceriksiz siyasi iktidarların iktidarından bu ülkeyi kurtaramayız. İşsizlik tavan yapmış, gençlerin milyonlarcası işsiz. Beş milyon insan KPSS'ye giriyor iş bulmak için bu ülkede. İşsiz! Umutsuz! Affedersiniz 100 bin kadın geçen gün bir istatistik vardı-affedersiniz, kızlarımız da var- kendini pazarlıyor. Bunlar bizim kızlarımız, bunlar bizim evlatlarımız. Bizim bunları çözmemiz lazım. Türkiye nereye gidiyor, sorgulamasını yapmamız lazım. İşte belki de bunlar bizim önceliğimiz. O zaman anayasada hükümler var. Diyor ki; adaletli gelir dağılımı sağlamak falan, uygulanmıyor değerli arkadaşlarım. Uygulanmıyor.

Anayasaya ne yazarsanız yazın, demek istediğim şu; eğer onu uygulama arzunuz, isteğiniz yoksa... Adil gelir dağılımı sağlar diyor devlet. Devlet sosyal devlettir diyor, biz sosyal devlet deyince; az önce bir hocamız da bahsetti, Akif Hocam idi, bisiklet dağıtıyorlar belediyeler, top dağıtıyor. Sosyal devlet bu mudur yahu? Sosyal devlet insanlara asgaride geçinebilecek iş bulan devlettir. Kömür dağıtmak, elbette dağıtılsın ihtiyacı olanlara ama asgaride iş bulacağız. Bu ülkede 350 bin eğitim fakültesi mezunu öğretmen olarak atanma imkanı bulamıyorsa, 350 bin... 350 bin İİBF mezunu işsiz geziyorsa bu ülkede, gençlerimiz üniversiteye gitmenin bile artık bir anlamı olmadığına

inanmaya başlamışsa iş bulmak için... Bunların çözümünün bulunması lazım. Yani anayasaya ne yazarsanız yazın.

Ama şunu da söylemeden geçemeyeceğim. Belki bunda da ayrışma noktalarımız olacak burada. Eğitim dili Türkçe'dir değerli arkadaşlarım. Ana dili ne olursa olsun insanların. İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa demişler bizim atalarımız. Ana dili Kürtçe olabilir, amenna, saygı duyarım. Kullanılsın, şarkı da söylensin. Çerkezce, Abazaca olabilir, Gürcüce olabilir, Arapça olabilir... ne bileyim aklınıza gelen her dilden olabilir. Her yerde kullanabilirsiniz, bu bir şereftir. İnsanların ana dilini öğrenmesini sağlamak da bir şereftir, onu da söyleyeyim. Ama devletin dili budur, o da eğitim dilidir ve o Türkçe'dir! Ve Türkçe olarak kalmak zorundadır. Bunlardan fedakarlık yapamayız. Anlaşamayız! Birbirimizi sevmek zorundayız, seveceğiz. Sevdiğimizi nasıl ifade edeceğiz? İngilizce mi? 'I love you' mu diyeceğiz? Nasıl ifade edeceğiz? Ortak dil ile ifade edeceğiz. Dostluğumuzu, sevgimizi, dertlerimizi, problemlerimizi ortak dille ifade edeceğiz. Bu milleti bundan uzaklaştırmak bu millete yapılmış büyük bir haksızlık olur diye düşünüyorum ben. Bir dakikam kalmış, her halde bir dakikada çok şey söylemek mümkün değil. Çok şey var aklımda söyleyecek ama...

Değerli arkadaşlarım, etnik kökeniniz farklı olabilir. Biz buna saygı duyacağız. Hiç fark etmez, ne olursanız olun. Sayın Başbakan diyor ki; tek devlet, tek millet, tek bayrak... Çok güzel. Tamam da, tek millet de Sayın Başbakan bu milletin bir adını söyle bakayım diye Sayın Başbakan'a sormamız lazım. Adı nedir bu milletin? Anayasanın 66. Maddesinde tanımlanmış. Az önce bir hocamız eleştirdi ama ben katılmıyorum. Diyor ki; Türkiye Devleti'ne, Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür! Vatandaşlık bağı... Kanı bilmem ne olan demiyor, kültürü bilmem ne olan demiyor değerli arkadaşlarım. Türk Kürdüm diyebilirsiniz. Şimdi ABD önemli bir örnektir. Bir Amerikalıya, bir zenciye 'what is your nationality?' diye sorduğunuzda 'I am an American' diye size cevap verir. Ben Amerikan'ım der. 'I am from America' demez. Bir zenci, İtalyan kökenli bir Amerikan... Hepsi Amerikan'ım der. Amerikan olmak bir üst kimlik olmuştur. Onun zenciliğine bir hakaret değildir ki Amerika'nım demesi. Alman'ın Almanlığına da bir hakaret değildir. Onun için Türk'üm demekte kimsenin etnik kökenine hakaret olarak kabul edilemez!

Teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Sayın İsmail KONCUK'a teşekkür ederim. Elbette farklı bir perspektifte, şu an ki Türkiye'nin siyasal, güncel, toplumsal sorunlarını değerlendirdi.

Sorularınızla devam edeceğiz. Konuşma sırası Sayın Ayhan OĞAN'da. Sivil Dayanışma Platformu'ndan katılıyor.

Sivil Dayanışma Platformu Ayhan OĞAN

Teşekkür ederim sayın başkan, saygıdeğer hocalarım, kıymetli genç arkadaşlar. Benim kısa bir sunumum var, bunu okuyacağım müsaade ederseniz. Sonra irticalen konuşmalar çerçevesinde de bir şey söylemek istiyorum.

Yaşadığımız günler itibariyle tarihin ivme noktalarından birinde bulunuyoruz. Bazıları tarihin sonundan bahsetse de bazıları medeniyetler çatışmasını gündeme getirse de küreselleşen dünyamızda artık insanlık yeni bir dönemin arifesinde bulunuyor. 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan, 20. yüzyılı şekillendiren ulus-devlet anlayışı artık miadını dolduruyor. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte sınırlar kalkıyor. Küreselleşme sadece bilişim ve gelişimde değil artık hayatın bütün alanlarında artan bir hızla etkisini tüm coğrafyalarda hissettiriyor. Öte yandan ulus-devlet anlayışı çok dinli, çok kültürlü, çok dilli ülkeleri içinden çıkılmaz sorunlarla yüz yüze getirirken, toplumsal gerilim noktalarının artmasına da sebebiyet veriyor. Dünyada ve bölgemizde de yaşanan tüm gelişmeler ve değişimler bir bütün olarak değerlendirildiğinde yaşananların Türkiye'yi ciddi anlamda yapısal değişikliklere gitmek zorunda bıraktığını görüyoruz. Yeniden gelen yeni siyaset biçimleri, yeni değerler, yeniden yapılanma arayışları söz konusudur. Dünyanın yeniden şekillenmeye başladığı bir zaman diliminde ülkemiz açısından da çok önemli değişim ve karar süreçleriyle yüz yüzeyiz. Öncelikle iç meselelerin halli için demokrasi ve hukuk ekseninde toplumun bütün kesimlerinin kendisini rahat ve özgür hissedebileceği düzenlemeler yapılması şarttır. Demokrasi hak, eşittir özgürlük, adalet gibi herkesin ve her kesimin kabullenebileceği değerler etrafında yeni bir bakış açısı oluşturulmalı, devlet bütün kurumlarıyla birlikte ve halkın talepleri doğrultusunda yeni bir yapısal bütünlüğe kavuşturulmalıdır. Yeniden bir toplumsal mutabakat oluşturulmalı ve bu mutabakata göre demokratik, özgürlükçü katılımcı bir anayasa hazırlanmalıdır. Özellikle son günlerde bilfiil yaşadığımız ve başarı ile sürdürülen çözüm süreci de göstermiştir ki bu meselelerin artık bir sorun olarak karşımıza çıkmaması oluşturulacak yeni siyasal paradigma ve devlet anlayışı bütün kimlikler için aidiyet hissini belirleyecek ve güçlendirecek bir bütünlüğe kavuşturulmalıdır. Anayasada temel olarak devletin ve kurumlarının tanımlandığı egemenliğin kime olduğunun vurgulandığı, egemenliğin kimler tarafından ve hangi yollarla kullanıldığını belirleyen en üst hukuk metinleridir. Esas itibariyle devletin çerçevesinin ve sınırlarının belirlenmesidir. Haklar ve özgürlüklerin sıralandığı bir metin değildir. Anayasa tarihimizde önemli dönüm

noktalar olarak değerlendireceğimiz 1876, 1921, 1961 ve 1982 anayasaları devlet tarafından yapılan ve devletin güvenliğini baz olarak hazırlanan anayasalardır. Bu anayasaların tamamı devlet merkezli anayasalardır. Türkiye ilk defa sivil bir anayasa yapmanın eşiğine gelmiştir. Sivil anayasa devleti değil toplumu esas alır. Devlet merkezli anayasa yapmaya çalışanlar şimdiye kadar hep toplumu tanımlamaya ve tanıma uydurmaya yönelmişlerdir. Oysa demokratik, özgürlükçü sivil ve yeni bir anayasada vatandaş toplum halk değil devlet tanımlanmalı, devletin kurumlarının sınırları çizilmelidir. Önceki anayasalarda devlet merkeze alındığı için ve güvenlik esasına göre hareket edildiği için kısıtlamalar öne çıkmış ve özgürlükler istisnai olarak ele alınmıştır. Hakları ve özgürlükleri madde madde yazarak bir anayasa metni hazırlamak yasakları ve yasaklamayı esas aldığımızı gösterir. Oysa hakları ve özgürlükleri esas alıp, kısıtlamaları istisnai olarak ele alan bir anayasa hazırlanmalıdır. Anayasa metninde sadece şiddet, terör, baskı ayrımcılık gibi başkalarının özgürlüğüne kast eden başlıklarla ilgili düzenlemelere yer verilmeli, haklar ve özgürlükleri tek tek sıralama yanlısına düşünmemelidir. Çünkü haklar ve özgürlükler zaten asıl olan ve esas aranması gereken durumlardır. Devlet özgürlüğü içeriğiyle değil, yalnızca başkalarına zarar veren sonuçlarıyla ilgilenmelidir. Bu çerçevede yapılacak yeni anayasanın teferruatlarla değil düzenleyici ve kazuistik değil kısa ve öz çerçeve anayasa olması Türkiye'nin ihtiyaçları açısından uygun ve tercihe şayan olandır.

Şunu da belirtmekte fayda var. Sivil anayasa sivillerin yaptığı anayasa demek değildir. Siviller de pekala devlet merkezli bir anayasa yapabilirler. Bu sebeple anayasa yapım sürecinde çıkış noktası olarak değerlendirebileceğimiz paradigma veya süreci yönetecek ruh her şeyden önemlidir. Yeni bir anayasa mı yapmak istiyoruz, yoksa mevcut anayasayı yenilemek mi istiyoruz? İşte tam burada çok önemli bir karar vermek durumunda olduğumuzu gözden ırak tutmamalıyız. Türkiye'nin gelecek vizyonu açısından bakıp da değerlendirme yapacak olursak, iç sorunlarını halletmiş, bölgesinde güçlü ve etkin bir ülke, dünyada ise küresel bir aktör olma yolunda ilerlemeyi benimsiyorsa, her şeyden önce yeni bir anayasa yapma zorunluluğumuz vardır. Aksi takdirde bırakalım büyüyen ve gelişen bir Türkiye'yi kendi iç sorunlarıyla boğuşan ve küçülmek zorunda kalan bir ülkeye döndürürüz. Ankara'ya bakarak gördüğümüz anayasal çalışmalar maalesef 1982 anayasasının çerçevesi ve ruhu içerisinde kalarak anayasa maddelerinin adeta yeniden yorumlanması şeklinde cereyan etmektedir. Bu da yeni bir anayasa çalışması değil olsa olsa anayasa değişikliği anlamına gelir. Yeni anayasa yapım süreci aslında doğru yöntemle başlamıştı. 2012 yılının nisan ayının sonuna kadar meclis toplum merkezli bir anayasa yapabilmek için gerekli girişimlerde bulunmuş, halktan görüşler alınmıştır. Uzlaşma komisyonu talepleri topladığı gibi 15 ilde kendisi de bilfiil

toplantı düzenleyerek 10.000 bir kişinin görüşlerini alarak süreci arzulanan doğrultuda değerlendirmiştir. Ancak 1 Mayıs 2012 itibariyle bu olumlu süreç rafa kaldırılmış bu tarihten itibaren partiler kendi anayasa metinlerini yazma aşamalarına geçmişlerdir. Uzlaşma komisyonunda bu güne kadar uzlaşma sağlanan konular genellikle devlet ve siyasal paradigmanın çerçevesine ilişkin olmayıp, tarihi meselelerle sınırlı kalmıştır. Şuana kadar da uzlaşma olamadığı gibi, bundan sonra da uzlaşma sağlanamayacağı açıktır. Çünkü muhalefet partileri yeni bir anayasaya inanmamakta, eski anlayışın ve eski anayasanın savunuculuğunu yapmaktadır. Eskiye savunanlarla yeni anayasa konusunda uzlaşma sağlanamayacağı açıktır. Uzlaşma ancak yeniyi talep edenlerle olabilir, yeni süreci okuyabilenlerle uzlaşıp yola devam edilmelidir. Uygulanan yöntem 1982 Anayasası'nın çerçevesini ve izlerini takip ederek o sınırlarda kalarak kısmi madde değişiklikleriyle oylanmak şeklindedir. Temel paradigma başlangıç hükümleri ve onları koruyan değişmeyen maddelerle ilgili tutumlar yeni bir anayasayı değil, anayasa değişikliğini ifade eder. Yapılması gereken eskiyi çöpe atarak yok hükmünde saymak ve toplum merkezli bir anayasa için girişimde bulunmaktır. Bunun için meclis kararıyla mesele tartışmaya açılmalı ve bu konular uzlaşmaya çalışılmalıdır.

Burada konuşulanlar çerçevesinde de bir iki şey söylemek istiyorum değerli arkadaşlar.

Özellikle 2010 referandumundan sonra, 12 Eylül 2010 referandumundan sonra Türkiye'de oluşan siyasal yapı ve 1982 rejimi siyasal mücadelede bulunanların bütün her şeyi eline aldığı bir sistemi ihtiva etmektedir. Daha önceki konuşmacılarda kısmen buna değinenler oldu, benim dinleyebildiğim kadarıyla, yani Türkiye'de şu an itibariyle siyasal sistem iktidarı eline geçirenlerin, iktidara oy vermeyenlerin dışında kaldığı, sistemin dışında kaldığı ve sisteme hiçbir şekilde müdahale edemediği bir sistemdir. O açıdan aslında bugün engellemeye çalışan muhalefet partilerinin en çok ihtiyacı yeni bir anayasadır, yeni bir siyasal sistemdir, yeni bir yapılanmadır. Bu noktada ben İsmail beye katılmıyorum. Toplumsal bilincin Ankara'nın da çok ötesinde olduğuna inanıyorum.

Biz şurada 300-500 kişi bir salonda otursak Türkiye'nin bütün sorunlarını çözecek bir uzlaşmaya varabiliriz kendi içimizde. Biz Türkiye'nin değişik illerinde 34 ilde toplantılar yaptık, halk toplantıları. Sıradan insanlar geldiler ve mikrofonu onlara verdik konuştular. Ne talep ettiklerini sorduk onlar anlattılar. Ortaya çıkan bir kitap olarak da yayınladık. Ona baktığınız zaman kimse kimsenin hakkının engellenmesini veya hiç bir kesimin hiçbir kesimi yok sayılmasını istemiyor. Eminim ki sizlerde istemiyorsunuz. Bu açıdan Türkiye

aslında toplum olarak yeni bir toplumsal mutabakatını kendi içerisinde inşa ediyor. Burada birileri işte yanlış yapanları milleti reşit görmeyen uyarması lazım. İşte birileri bunların kulağını çekmesi lazım gibi yaklaşımları ben açıkça doğru bulmuyorum ve kınıyorum. Bunlar doğru yaklaşımlar değildir, 90 yıldır bu yaklaşım bize hiçbir şey kazandırmamıştır. Burada meşruiyetin kaynağı egemenliğin esas sahibi bu salonda oturan halktır, insanlardır. Bu ülkede yaşayan 76 milyondur. Ve anayasayı yapacak olan da onlardır, onların beklentileri ve görüşleri çerçevesinde egemenliğin gerçek sahibinin taleplerine dayanan toplumsal meşruiyeti ve siyasal meşruiyeti olan yeni bir anayasayı yapmaktır.

Anayasa gelecek demektir sevgili genç arkadaşlarım. Gelecek önümüze neler getirecek Türkiye için çok önemli bir fırsat önümüzde duruyor. Ben Türkiye'nin tehdit altında olduğu yaklaşımına da katılmıyorum. Türkiye bugün çok büyük bir fırsat üzerinde oturmaktadır. Türkiye tehdit değil bölgesindeki statükoyu ve küresel statükoyu tehdit eden bir pozisyona doğru yol almaktadır. Bunu doğru okumak lazım ve 21. Yüzyılın şartlarını doğru okumak lazım.

Şimdi bakın 10 yıl önce twitter yoktu, facebook yoktu. Milyonlarca insan belki şu anda yapılan çalışmalarda dil problemi ortadan kaldırılıyor. Yani %80 oranında çeviri imkanı şu anda yapılabildiği söyleniyor. Bu tamamına yakını halledilecek gibi önümüzdeki 10-20 yıl içerisinde. Önümüzdeki yıllarda dünyada 3 milyar, 5 milyar insanın sosyal medya üzerinden birbiriyle tartıştığı, konuştuğu bir pozisyonu gidiyor dünya.

Bakın hackerlik diye bir olay 10 yıl önce 5 yıl önce yoktu. Yani bilişim suçları diye bir suç, siber saldırı diye bir saldırı şekli 10 yıl, 5 yıl önce yoktu. Dünyanın nereye gittiğini görmek lazım. Belki yarın bütün yasama süreçlerine halkın katılımı elimizdeki cep telefonları ve bilgisayarlar üzerinden olacak. Herkes bir kanun maddesi yapıyorsa o maddeyle ilgili görüş ve beklentilerini komisyonlara iletebilme imkanlarına kavuşacak. Böyle bir dünyaya doğru giderken, biz sırtımızda da 20. yüzyılda halledemediğimiz Türkiye'nin demokrasi eksikliğiyle geliyoruz. Bu ikisini bir anda ele alabildiğimiz anda hem demokrasi eksikliğini giderecek, hem de 21. Yüzyılda bu ülkeyi bölgenin en güçlü ve küresel bir aktör olabilecek güçlü bir ülke haline getirebilecek anayasayı yapabiliriz. Çünkü 300 yıldır dünyaya hükmeden batı, bugün hem iktisadi olarak hem de siyasi olarak bir kriz içerisinde. Krizin temeli batının tıkanmışlığıdır, siyasi tıkanmışlığıdır. Bunu aşabilmesi de benim kanaatim ve başka çok da katılanlar vardır buna, aşabilmesi çok zor olacaktır bundan sonra. Biz bu 300 yıllar egemen

güçlerin bir anda önüne geçebilecek bir fırsatı da aynı zamanda bugün önümüzde taşıyoruz. Bu anayasa yapımı demek, yeni bir gelecek demek, yeni bir devlet demek, yeni bir istikbal demek, bu fırsat elimizde altın bir tepsi ile durmaktadır. Bugün yapılan eski Türkiye'nin belki son anayasası olacak, 60 madde değişecek ama anayasa gelecek demektir. Gençlerin ben çok kısa dönem içerisinde çünkü Türkiye'de şartlar, dünyada şartlar 21. Yüzyıl şartları dediğim bu çok hızlı değişiyor ve bu ülke insanı çok dinamik, genç bir nüfusumuz var, şartlar değişecek. Yeni Türkiye'nin ilk anayasasını bu sırada oturan arkadaşlarımız yapacaklar, buna inanıyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Değerli konuşmacılarımıza çok teşekkür ediyorum. Tabii ki çok farklı bakış açılarında devlet, birey, toplum, anayasa gibi kavramlar üzerinde bir tartışma sundular.

Devlet, elbette ki birey içindir, toplum içindir. Ancak devlet vardır; yani birey için, toplum için vardır. Dolayısıyla devlet her zaman devlet gibi olmalı. Yani her türlü hakkı hukuku tanıyacak, özgürlüklerin koruyucusu olacak kalesi olacak, ama devletliğinden de taviz vermeyecek, yani birliğini, bütünlüğünü, toplumsal barışını tehdit eden hiçbir harekete ve gelişmeye de izin vermeyecek bence. Tabii bu konuda çok fazla bir şey söylemek istemiyorum. Sizlerin sorularıyla devam etmek istiyoruz arkadaşlar. Buyrun.

Önce soruları alalım, bütün konuşmacılara sorular gelsin sonra cevapları da oturalım konuşalım. Sorular lütfen kısa ve net olsun, çünkü katılımcılar gerçekten çok büyük sabır gösterdiler. Hepsine hemen peşinen teşekkür ediyorum. Bu saatte çok dikkatli büyük bir dinleyici kitlemiz var. Evet.

Soner ÖZKAYA

Ben Soner ÖZKAYA, Maliye 4. Sınıf öğrencisiyim. Benim sorum Sayın Mahmut ARSLAN'a. Sermaye sahipleriyle işçi sınıfının hangi noktalarda genel olarak ters düştüğünü biliyoruz. Ben şunu merak ediyorum. Demokrasinin gereği olan sendikaların yeni anayasa sürecinde ters düştüğü noktalar genel anlamda nelerdir? Yani İsmail Beyin konuşmasının başında dediği Mahmut ARSLAN ve İsmail KONCUK yeni anayasa sürecinde düşünce farklılıkları nelerdir? İkinci sorum şu. Yeni anayasa sürecinde anadilde eğitim tartışmalarına bakış açınız nedir. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Evet başka.

Seher

Öncelikle hoş geldiniz, ismim Seher, Ekonometri 3. Sınıf öğrencisiyim. İlk sorum Mahmut ARSLAN Bey’e olacak,

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Mahmut ASLAN yalnız Hak-İş Genel Başkanımızın ismi.

Seher

Evet pardon, Mahmut ARSLAN Bey’e olacak. İlk başlarken konuşmanıza, devlet önde STK’lara yakın koltuklarda oturuyor diye başladınız. Burada anayasanın katılığından, meşrusuzluğundan değil de yönetimi elinde bulunduran iktidarın, hukukun yani Anayasa Mahkemesinin diyebiliriz ele alındığını, yani onlar tarafından da yönetildiğinden söz edebilir miyiz? Bu durumda sivil kuruluşların ne yapmak isterlerse istesinler yine de değişime pek fazla el koymıyor ve bu değişimi çok fazla gerçekleştiremiyor diyebilir miyiz? Bu uzlaşma ve yeni anayasaya katkısı maksimum seviyede ne derece olumlu gerçekleştirilebilir. Teşekkürler.

İkinci sorum ise İsmail KONCUK Bey’e olacak. 1982 Anayasası’ndan sonra dediniz ki 2010 yılında yapılan anayasa 1982 Anayasası’na göre daha katı ve maddelerinde daha fazla -hani değişiklikler- bize -hani kafasına silah- dayanmış ve zorla yapılmış gibi düşünülüyor dediniz. Bu değişiklik için halka sorular soruldu ve halkın evet hayır denilmesi istendi. Bunun içeriğini bilmediğimiz halde, yani ne derece değişiklik yapılıyor? Nasıl değişiklik yapılacak? bunu bilmediğimiz, bunu takip etmediğimiz halde nasıl bir değişikliğe gidildiğini bilmediğimiz halde evet oyu çok yüksek bir oranda çıktı. Biz hâlâ yasaların iyileştirilme ve uygulama yöntemleri sürecini bilmiyoruz. Bunu nasıl karşılıyorsunuz?

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkürler. Evet başka. Buradan bir başka arkadaşımız var.

İbrahim Kaan KIŞLIK

Merhabalar, İbrahim Kaan KIŞLIK, Kamu 4. Sınıf öğrencisiyim. Benim sorum Sayın İsmail KONCUK Bey’e olacak. İsmail Bey, STK’larla ilgili

bugünden beri, sabahtan beri konuşuyoruz, STK'ların öneminden bahsettik. Ne kadar önemli olduklarından bahsettik. Ve sizde Eğitim-Sen'in Kamu-Sen'in başkanı olarak yaklaşık Bir Milyon kişinin üyesi olduğu bir sendikanın başkanıdır. Ve AK Partiye karşı da büyük bir tepkiniz olduğu ortaya çıkıyor. Dini değerlerin sömürülmesinden bahsettiniz. Ayrımcılıkla mücadelede yolda kaldığından bahsettiniz. Acaba bu kadar sendika üyesi olan birinin anayasa konusunda bu kadar pasif kalmasının nedeni AK Parti ile çelişmesi mi veya AK Parti ile çıkarlarının uyuşmaması mı, veya cesaretiniz mi yok bu konu üzerine gitmeye? Bunu merak ediyorum. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkür ediyorum. Değerli arkadaşlar sorularınızı daha kısa ve net olarak alabilirsek. Buyurun şurada bir katılımcımız var.

Kamu-Sen Temsilcisi Fethi YALIM

Merhabalar. Kam-Sen il temsilcisi Fethi YALIM... Anayasadaki kaos ve uyuşmazlık, endişe, egemenliğin paylaşılmasından mı kaynaklanıyor acaba, sıkıntı bu mudur?

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Soru kime?

Kamu-Sen Temsilcisi Fethi YALIM

Hepinize, bütün konuşmacılara. Yani anayasada şu an uzlaşmazlık, endişeler, egemenliğin paylaşılması sıkıntısı mıdır? Derdimiz o mudur bizim?

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkür ederiz. Evet başka.

Yaprak ÖZDEMİR

Merhaba Yaprak ÖZDEMİR Kamu Yönetimi 4. Sınıf öğrencisiyim. İsmail Bey'e sormak istiyorum. Yani daha çok bir şey söylemek istiyorum. Siz daha önce dediniz ya hani, bir Türk olarak gurur duyuyoruz. Ben bir Kürdüm ama gerçekten bir Türk evladı olarak gurur duyuyorum. Çünkü ben dünyada böyle bir milletin eşi olduğuna inanmıyorum. Ve böyle bir vatanda olduğum için gerçekten çok gurur duyuyorum. Ve dil konusunda şunu belirtmek istiyorum. Gerçekten doğuda Türkçe bilmeyen insan var. Ben mesela kendi babamdan

biliyorum. Bir devlet dairesine gittiğinde kendisini izah edemiyor. Bizim onun başında olmamız gerekiyor. Ya da mesela bir hani TRT 6 çıktı ya ona çok haklı tepki gösterdi. Mesela babam çok rahat siyaseti takip edebiliyor. İsteddiği kanalı açmak, istediği haberi filmi dinleyebiliyor oradan. Sizce bunun olması Kürt insanına bir ayrıcalık mı, bir hak mı? Tamamen bir hak olduğunu düşünüyorum. Belki hani bir Kürdistan devletine kesinlikle karşıyım. Hani Kürt dilinin bu kadar dışlanması sebebi de gerçekten Kürt sorunu ve PKK sorununun arasındaki çizgiyi koruyamamalarından. Evet, PKK sorunu bir Kürt sorunu başlangıcı olarak çıkmış olabilir ama daha sonra sadece Kürtlerin değil farklı etnik yapıların da dağa çıktığının farkındayız. Ki hepimiz de bunun farkındayız yani. Ama artık bu ayrımcılığın gitmesi gerekiyor. Ve Kürt dilinin insanların gerçekten insanların hakkı ise hani o insan orada kendisini rahat izah edemiyorsa bu hakkın o insanlara verilmesini istiyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkür ederim.

Soru Soran Dinleyici

Öncelikle merhaba, benim İsmail Bey'e bir sorum olacaktı. Az önce konuşmacı şey dedi. Eğitim dilinin Türkçe olması gerekiyor dedi. Devletin tek dili olur dedi. Benim burada merak ettiğim bir şey var. Evet eğitim dili Türkçe diyorsunuz ama Türkçe dışında dili olan insanlar var. Ana dili farklı olan insanlar. Bu insanlar bu dilini geliştirmek isterlerse, daha iyi öğrenmek isterlerse bu ihtiyaçlarını nereden karşılayacaklar? Evde ebeveynlerinden gördükleri eğitimler yeterli olsaydı zaten Kürtçe diye bir ders de olmazdı. Demek ki yeterli değil. Bunun için kurslar olduğu söyleniyor. Bunu karşılamayacak insanlar var biliyoruz, çünkü devletin eğitimi bile, insanlar üzerinde, ebeveynler üzerinde yük olurken, bu kurslar bu konuda yeterli değildir diye düşünüyorum. Bu insanlar, ana dili farklı olan insanlar ana dillerini geliştirmek istedikleri zaman devletin bunların ihtiyacını karşılaması gerekiyor mu? Böyle bir görevi olduğunu düşünüyorum. Teşekkürler.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkür ediyorum.

Mehmet TÜFEK

Merhaba adım Mehmet TÜFEK, Çanakkale Madenciler Derneği Başkanıyım. Öncelikle ilimize hoş geldiniz. Şimdi anayasayı tartışıyoruz sabahtan bu yana, altında yasalar var, yönetmelikler var, ama bir genelge

gelip bütün bu yasaların önüne geçebiliyor zaman zaman. Bu yeni yapılacak sivil anayasada bu genelge ile kanunların üzerine çıkma durumları ortadan kalkacak mı? Sorum hepinize.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkür ederiz. Herhalde başka soru yok.

Erhan

Benim adım Erhan. İktisat öğrencisiyim. Benim sorum İsmail Bey’e olacak. İsmail bey şeyden bahsettiler. Eğitim dilinin Türkçe olmasından bahsettiler. Biz okullarda farklı dillerde örneğin İngilizce, Almanca, bölümlerine göre dillerde eğitim alabiliyoruz. Bu toplumdaki hani biraz da dil burada şeyden mi kaynaklanıyor. Bunların bizden daha şöyle söyleyim. Bu ülkeler bizden daha geliştikleri için bu dillerde eğitim alabiliyoruz. Ancak bir Kürtçe dilinde eğitim alamıyoruz. Burada dilde eğitim almanın koşulu sizce güç müdür yani. Bunu sormak istiyorum. Bir de şeyden bahsettiniz işte birbirimizi sevmeliyiz bunun koşulu da Türkçedir. Türkçe sevmeliyiz, “I love you” diyemeyiz. Birbirini sevmenin koşulunu sadece Türkçe olarak mı görüyorsunuz? Yani Türk olmayanlar veya Türkçe konuşmayanlar birbirini sevemez mi? Teşekkürler.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Evet son soru demiştik. Çok teşekkür ederiz. Şimdi sayın konuşmacılarımız kendilerine sorulan sorulara cevap verecekler, 5’er dakika ile umarım özetleyebilirler. Teşekkür ediyorum buyurun efendim.

Hak-İş Genel Başkanı Mahmut ARSLAN

Evet soru soran arkadaşlarımıza çok teşekkür ederim. Maliye bölümü öğrencisi arkadaşımızın sorusunun birincisini kaçırdım, eğer alabilirsem ikincisini not aldım ama,

Maliye bölümü öğrencisi

Sermaye sahiplerinin işçi sınıfının hangi noktalarda genel olarak ters düştüğünü biliyoruz, ben şunu merak ediyorum, demokrasinin gereği olan sendikaların yeni anayasa üzerinde ters düştüğü noktalar nelerdir? Yani İsmail beyin konuşmasının başında dedi, Mahmut ARSLAN ve İsmail KONCUK yeni anayasa üzerindeki düşünce farklılıkları nelerdir?

Hak-İş Genel Başkanı Mahmut ARSLAN

Teşekkür ederim. Açıkçası İsmail Bey’le bir polemige girmek istemem. Ben Hak-İş Konfederasyonunun yeni anayasa konusundaki taleplerini, isteklerini, hatta bir yeni anayasa metnini hazırlayarak bunu da kamuoyu ile de paylaştığımız için bizim önerimiz anayasa kitapçığımızda açıkça yer alıyor.

Sermaye sahipleri sendikal hareketin çeliştiği konular anayasa tartışmalarında nelerdir. Şöyle bir yaklaşım var. Bu neoliberal dalganın da dayatmasıyla yeni anayasada sosyal devlet kavramının yer almamasını isteyen bir görüş var. Dolayısıyla sosyal devlet kavramının, sosyal devletin aynı zamanda sorumluluklarının da yer almamasını isteyen, bu tamamen bir yasalara bağlamak isteyen bir yaklaşım var. O nedenle bizim en büyük tartışmamız, yeni anayasa konusunda da en çok işveren kesimiyle çatıştığımız konu, Türkiye cumhuriyeti devletin yeni anayasasında da bir sosyal devlet olmasının altının çizilmesini istiyoruz. Bu yetmez sosyal devletin görevlerinin de neler yapması gerektiğiyle ilgili somut görevlerle de görevlendirilmesini talep ediyoruz.

Tabii iş çevrelerinin, iş verenlerin bu konudaki tutumu bizden çok daha farklı. En temel ayrıldığımız konu, anayasanın sosyal devlet var olan, bugünkü anayasada da kısmen var olan ama bizim yeni anayasa önerimizde altını çizdiğimiz sosyal devlete karşı bir itiraz var, bir karşı duruş var. Ben sayın Koncuk ile hangi konularda ayrı düşünüyorum konusuna açıkçası buradaki konuşmalarıyla ilgili anayasa konusunda çok fazla bir şey söylemediği için İsmail Bey veya benim anayasa önerilerime karşı, karşı bir şey söylemediği için bir şey diyemiyorum. Ama İsmail Bey dostumuz, beraber çalışıyoruz pek çok konuda, onun için bir şey söyleyemiyorum.

Sadece yeni anayasada anadilde ilgili yine herhalde sizin sorunuzdu. Bizim yeni anayasa metnimizde şöyle bir ifade ile biz bunu çözdük. Eğitim ve öğretim dili Türkçedir. Türkçeden başka dillerde eğitim ve öğretim yapılması ile ilgili esaslar demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Dolayısıyla bizim Hak-İş Konfederasyonu olarak Türkçenin dışında eğitim yapılması ile ilgili bir yasaklama talebimiz yok. Bunu Türkiye’nin şartları, toplumun taleplerini dikkate alarak bir veya birkaç dilde eğer eğitim yapılacaksa da bu konunun kanunla düzenlenerek bu hakların verilmesi noktasındadır görüşlerimiz. Onu ifade etmek istiyorum. Bu bizim ifademiz farklı dillerde eğitim yapma konusunda bir yol açıyor, onu ifade etmek istedim.

Bir başka konu arkadaşımın sorduğu, biz mevcut anayasaya itiraz ediyoruz. Meşru olmadığını söylüyoruz, bu yeni anayasa yapılsa bile yürütmenin yargı üzerindeki baskılarından dolayı sorunlarımız devam edecek bunun için ne düşünüyorsunuz?

Bence burada sistemi demokratik aklın, demokratik teamüllerin ve demokratik kültürün üzerine inşa ederseniz bu kargaşayı çözersiniz. Yani yasama, yürütme, yargının arasındaki dengeyi adaletli bir şekilde koyarsanız, bunu anayasada da güçlendirirseniz, bence bu bizim meşru olmayan anayasaya bir meşruiyet arama gibi algılanmamalı. Bu beni çok üzer. Yani var olan bu gerçekten meşruiyeti tartışmalı ve bizim gayrimeşru gördüğümüz yapım sürecini gayrimeşru gördüğümüz bu anayasaya haklılık çıkarmak için yürütmenin bir kısım yanlışlarını gerekçe göstermeyelim. Biz şunu yapalım, evet yeni bir anayasa yapalım ama ben şuna inanıyorum. Bizim yeni dediğimiz anayasayı bugün dört siyasi partiyle uzlaşıp halka götürsek, bu yeni bir anayasa olarak gelse bile Türkiye'nin yaşadığı değişim süreci bunun son anayasa olmadığını gösterir. Ve biz bu yeni anayasayı tamamlasak ve Türkiye'de yeni bir dönemi başlatsak bile yeni anayasa tartışmaları yeniden başlayacak. Çünkü Türkiye o kadar çok çabuk değişiyor ki. Dünya o kadar çabuk değişiyor ki taleplerimiz de beklentilerimiz de olaylara bakış açımız da çözüm yolları da değişiyor. O nedenle biz bu anayasanın son anayasa olmadığını düşünelim.

Ama yasamanın veya yürütmenin yargı üzerindeki baskılarını neyle dengelersiniz? Öncelikle anayasal bir düzenleme ile bunu dengelersiniz. Eğer anayasada bu düzenlemeler sağlıklı bir şekilde koymamışsanız, yorumlara dayalı bir anayasa ortaya çıkarmışsanız, o zaman da öyle bir yorum yaparlar ki hiç aklınıza gelmeyen yorumlar, 367 olayı karşınıza çıkar. Şimdi burada yürütmeyi mi biz sorumlu tutacağız, yoksa yargıyı mı sorumlu tutacağız? Bugüne kadar dört tane Cumhurbaşkanı seçilmiş, 367 şartı aranmamış, ama bir tanesi çıkıyor diyor ki meclisin toplanması için 367 şartı gerekiyor. İtiraz ediliyor, Anayasa Mahkemesi böyle bir karar veriyor. Şimdi bu yürütmenin sorunu değil, anayasanın oradaki belki boşluklarından kaynaklı bir sorun. Onun için arkadaşlar anayasa konusu sabahleyin de konuşuldu, sayın rektörümüz de söyledi. Her şey değildir ama anayasa çok şeydir. Bir defa bunu söyleyelim.

Bence Türkiye Cumhuriyeti devleti çağdaş, demokratik, özgürlükçü, evrensel kurallara sonuna kadar bağlı bir devlet, çağdaş bir anayasayı hak ediyor. Biz de hak ediyoruz. Onun için yeni anayasa yapılmasına karşı olan bütün gerekçeleri, bütün argümanları bence sorgulamamız gerekiyor. Hiç bir şey yeni anayasanın yapımına engel olmamalı. O başka bir şey. Türkiye'nin

sorunları olabilir, sosyal sorunlarımız, siyasal sorunlarımız, ekonomik sorunlarımız, bakın dünyanın en iyi anayasasına sahip olan ülkelerde yok mu? İngiltere’de, Amerika’da kriz yaşanıyor. Bu başka bir şey, yani toplumsal sorunlarımızın varlığı anayasa yapmamızı engellememeli, ertelememeli. Onu ayrı ayrı tartışmamız gerekiyor, bu toplumsal sorunlarla nasıl mücadele edilir, bunu yapalım, ama Türkiye’nin hepimizi bağlayan, bütün ülkemizde yaşayan bütün yurttaşlarımızın benim anayasam diyebileceği bir anayasayı biz mutlaka inşa etmeliyiz.

Bakınız Ayhan Bey’le beraber biz Doğu Anadolu grubundayız. Türkiye’nin gerçekten can yakıcı bölgesinde görev yaptık iki ay. Şu salona benzer bir salonda Hakkari Üniversitesi’nde konuştuk. O üniversitedeki gençlerin söylediklerinden sonra ben onlara şu soruyu sordum. Dedim ki arkadaşlar Türkiye Hakkari’den ibaret değil, Denizli’yi de Çanakkale’yi de sizin gidip görmeniz gerekiyor. Dolayısıyla arkadaşlar, Türkiye Çanakkale’den ibaret değil, sizden ibaret değil. Türkiye’nin o kadar çoğulcu, o kadar farklı yapıları, farklı kesimleri var ki gerçekten bunları bir arada tutmak için bizim çağdaş herkesi kucaklayan yeni bir anayasaya ihtiyacımız var.

Bana bir Kürt kadını şu soruyu sordu. Benim Kürtçe bilmediğimi bildiği için herhalde Kürtçe bir konuşma yaptı bana, bende dinledim anlayamadım tabi. Dedi ki işte benim ne konuştuğumu sen anlamıyorsun, aynı şekilde dedi, biz sizin ne konuştuğunuzu da biz anlamıyoruz. O zaman bu sorunu çözmek zorundayız. Bu sorunun çözümü yeni anayasaya bağlantılı olarak söylenmiyor. Orada bir gerçek var ve bana şu soruyu sordu. Ben Karaman’ın Akdeniz’e bakan kıyılarında Toroslarda doğup büyüdüm, memleketim orası. Ben on yaşına kadar Türklerden başka kimseyi tanımadım köyümde ve bizim köyümüzde Türkçeden başka dil bilinmez. Beş-altı yüz yıl önce yerleşik hale gelmiş yörük ailesiyiz. Dedi ki bana senin köyünde, senin bulunduğu coğrafyada 6 yaşında okula gittiğin gün sana Kürtçe öğreneceksin deselerdi sen ne yapardın dedi. Ben zorlanırdım dedim. 6 yaşına kadar hiç Türkçe duymamış, 6 yaşında Türkçe öğrenin dersiniz dedi aynı seninkini ben de yaşarım. Şimdi bu sorunu görmemiz gerekiyor. Bunu nasıl çözeriz ben bu konuda da çözüm üretecek noktada kendi görüşlerdim var, ama Türkiye’nin bu gerçeğini görelim, bu gerçeğinin farkında olalım. Bunu nasıl çözeceğiz. Bunun varlığını kabul edelim. Şöyle diyebilirsiniz, Türkçe öğreneceksin, kardeşim öğretmemişsin, öğrenmemiş, öğrenilmemiş, dolayısıyla bunu gerçekten toplumun bir, Türkiye Çanakkale’den ibaret olsa buradan ibaret olsa bu sorun çözülüyor. Ama Türkiye’nin Yüksekova’sı da var onu görmek gerekiyor.

Bu uzlaşmazlık konusu, yine bir soru var, ona cevap vermemiz gerekiyor. Şimdi biz anayasa konusunda farklı sivil toplum örgütleri ile beraber çalışıyoruz. Bu farklı sivil toplum örgütlerinin farklı talepleri de var. Biz bir şey ortaklaştırmaya çalışıyoruz. Bu ortaklaştıracığımız şeyi siyasi partilerden de istiyoruz. Diyor ki bizim anayasamız, sizin anayasanız olarak değil, toplumun bütününe gözetken bir mutabakat anayasası oluşturmamız gerekiyor. Ama değerli arkadaşlarım, sunu da görüyoruz. Demin de altını çizdim. Dünyanın son dönemde yapılan anayasa çalışmalarında şunu gördük, yüzde yüz uzlaşma yok, yapamazsınız. Demokrasilerde yüzde yüz uzlaşma olmaz zaten, yeterli uzlaşma bence, bu yeterli uzlaşmanın kriteri 3/2'dir, 4/3'dür bilemiyorum ama yeterli uzlaşma üzerinde yoğunlaşmamız gerekiyor. Yoksa öbür türlü uzlaşmazlıkları çözmek için illa da herkesin taleplerini karşılamak için bir uzlaşma da olmayacağına göre, bu iş başka bir bahara kalabilir, ben umutlarımı kaybetmek istemiyorum. Biz yeni bir anayasa konusunda önemli bir eşiği geçtiğimizi düşünüyorum. Bu eşiğin daha da ilerisine geçebiliriz. Umutsuz değilim, güveniyorum, ülkemizin geleceğine güveniyorum. Enerjisine, potansiyeline güveniyorum. Bu güvendiğim ülke inanıyorum ki Türkiye yepyeni bir anayasayı kazandıracak ve bu anayasada yeni bir Türkiye'yi inşa edeceğiz inşallah. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkür ediyorum. Buyrun Sayın İsmail KONCUK.

Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı İsmail KONCUK

Teşekkür ediyorum sayın başkanım. Tabii Erhan Bey yanlış anlamış herhalde bu millet anayasa yapamaz diye bir cümle sarf etmedim. Öyle bir cümle sarf etmedim. Bu millet her şeyi yapar yani. Ben bu milletin aşığiyım, devletin aşığiyım. Anayasa yapmak nedir yani? Yani böyle bir cümle sarf etmem mümkün değil. Bu millet anayasa yapar ama ben daha sağlıklı şartlarda bir anayasa yapmaktan bahsediyorum.

Şimdi Erhan Bey diyor ki bu millet tehdit altında diyor. Türkiye tehdit altında değil, ama Suriye'de tehdit altında değil o zaman. Irak da değil yani şimdi kapkara bulutlar kaplamış ya yağmur yağmayacak, böyle bir şey var mı? Yağmur yağacağı bellidir. Yani bakış açısına bağlı. Belki biz biraz Kuva-i Milliye ruhunu taşıyoruz, yani bizim olayları değerlendirmemiz, bizim bu toplumla ilgili endişelerimiz, bu ülkeye yönelik endişelerimiz biraz daha farklı olabilir. Biraz meselelere böyle bakıyorum zaten. Ben dikkatle bakıyorum. Böyle iyi niyetle konuşanlar falan, bana yüreğinin beyninin kıvrımlarına

bakın değerli arkadaşlarım. Bu toplumu nereye sürüklemeye çalışıyor. Bu milletle tarihi hesaplaşmak derdinde olanlar var bu ülkede. Bunu da bileceğiz. Kimsenin kara kaşına, kara gözüne biz bu milletin geleceğini, bu ülkenin istikbalini feda edemeyiz. Hele siyasi ihtiraslara hiç feda edemeyiz. Filan iktidarda kalacakmış, bana ne kimin iktidarda olduğu, bu ülkenin geleceği, bu ülkede benim torunlarım da yaşayacak.

Çanakkale 250 bin şehit verdik. Burnumuzun dibinde bir yerde konuşuyoruz. Kürdüyle, Türküyle verdik, bunu bileceğiz. Kürt de bilecek, Türk de bilecek, Çerkez de bilecek. Bizim menfaatimiz birlikteliğimizdir kardeş, birlik olarak devam edeceğiz. Bu birliktelik, ne gerekiyorsa onu yapacağız, bu birlikteliği nasıl devam ettiririz. Bin yıldır yaşıyoruz. Benim eniştem Kürt. E benim yeğenlerim ne şimdi. Öyle ayrılmak da bir şey de söz konusu değil. Benim yeğenlerim var, üç tane erkek yeğenim var, e ne yapacağız biz şimdi yeğenleri, nereye koyacağız? Böyle farklılık falan söz konusu bile olmaz, olamaz. Ben buna inanıyorum bir kere.

İçeriğini bilmeden evet oyu nasıl çıktı diyor. Valla vatandaş oy verir. Demokratik teamüller bu şekildeymiş. Tabii toplumda bir de algı yönetimi var. Yani öyle propagandalar yapılıyor ki siz inanmadığınız bir şeye bile ya acaba ben yanlış mı düşünüyorum demeye başlıyorsunuz. Akşam açıyorsunuz bütün televizyonlar aynı şeyi söylüyor. Televizyon patronları bir takım yerlere hizmet ediyor. Mütareke basını gibi olmuş bu ülkede basın neredeyse. Yani elbette insanlarımızın algılarında bir problem oluşması söz konusu olabilir. Bunları da bileceğiz biz. Ama her şeye rağmen demokrasi. Elbette biz bu insan iradesine, vatandaş iradesine saygı duyacağız sonuç ne olursa olsun.

Ama elle gelen düğün bayram demek istemiyorum ben. Bizde böyle bir laf var ya elle gelen düğün bayram, batarsa bu memleket ben de batayım. Böyle bir şey olur mu ya? Tedbirlerini alalım. Dikkat edelim. Konuşmacılara dikkat edelim. Yörük çocuğum diyor Mahmut Bey, Atatürk de diyor ki “*Bu Memleketin O Toros Dağlarında Yörük Çadırları Tütüyorsa, Duman Tütüyorsa Korkmayın Bu Millete Bir Şey Olmaz*” diyor. Ama Yörüklüğümüze de dikkat edeceğiz. Yörüklüğümüze de dikkat edeceğiz, sigorta gibi göreceğiz. Kürt de beraber yatıyor, Yörük de Kürt de bilmem nereli de burada beraber yatıyor. Yani tarihi gerçekleri bilmeliyiz değerli arkadaşlarım.

Yani ben bir takım şeyleri söylemek; belki burada söylemek istemiyorum yanlış anlaşılabilirim diye. Çok dikkat edelim, Kürt de olsak dikkat edelim, Türk de olsak dikkat edelim. Bu coğrafyada yaşayacağız değerli arkadaşlar, bakın bu çok önemli. Bakın Suriye gibi olmak mümkün olabilir. İhtimal dahilinde olabilir, Irak gibi olabiliriz. Bir milyondan fazla orada insan öldü,

Şiisi, Sünnisi bilmem ne etnik grubundan olan öldü. Yazık bir milyon üzerinde. Amerikalı gülüyor, umurunda bile değil ya... Müslüman kanının akması Hristiyan aleminin falan umurunda bile değil. Tavuk kanından daha ucuz Müslüman kanı böyle görüyor Avrupalı bizi, Amerika da bizi. Uyanık olalım. Ama bu coğrafyada nasıl bir yapılanma yapılmak isteniyor. İşte Mısır, Tunus, Libya, Irak, Afganistan, Suriye, şimdi ya burada bir plan yoktur, Türkiye'yi de içine alan bir plan yoktur. Türkiye tehdit altında falan değildir. Bilmemiz lazım değerli arkadaşlarım, bütün bunları göre göre bu doğru olur. Doğru olmaz, bu milleti yanlış yönlendirmeye hiç kimsenin hakkı olduğun ben düşünmüyorum. Onun için bizim menfaatimiz birlikteliğimizdedir. Adını ne koyarsanız koyun bu birlikteliği devam ettireceğiz. Devam ettirmeliyiz, bunu sağlamak durumundayız.

Kürtçe bilmeyen vatandaşımız sıkıntı yaşayabiliyor. Bu da bizim ayıbımız, bu ülkeyi yönetenlerin ayıbı, yani bu ülkenin insanlarına elbette kendi anadilinde bu ülkeyi yönetenler öğretseydi, öğrensin. Ama resmi dilimizi de devlet dilini de öğrensin. Bu ülkeyi yönetenlerin ayıbı, ama böyle bir sorun varsa bunu çözmek de bu devletin görevidir. Kızım yani orada problem yok. Yani ben gurur duydum senin sorunla, onu da yani buradan ifade edeyim, söylemlerinle de yaklaşımlarınla da gurur duydum.

Kürt bizim kan kardeşimiz kardeşim. Bunu kimse ayıramaz bizden, yani bunlar belki çok şey sözler, monoton yani her zaman söylenen sözler de ya gerçekten böyle olmalı, başka çaremiz yok. Nasıl ayıracağız arkadaşlar, İstanbul'da şu kadar Kürt vatandaş yaşıyor ya. Çanakkale'de vardır, İzmir de var, Adana'da var... Adana da benim memleketim, benim komşularım var, ben beraber büyüdüm Kürt arkadaşlarımla. Valla belli bir döneme kadar ne ben onun Kürt olduğunu bilirdim, ne o benim Türk olduğumu bilirdi. Sonra ne oldu, bir sihirli el girdi, etnik mikrobu soktu bu milletin içerisine, adam işte ben de falanmışım demeye başladı, televizyonlarda falan görüyorsunuz. Etnik mikrop sokuldu. Türkiye 36 etnik grup diyor bu ülkeyi yönetenler söylüyor televizyonda. Yani bir millet olalım. Hep birlikte ne olursa olsun. Amerikalıların başarabildiği gibi biz de başaralım. Başaralım bunu ya.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Tamamlayalım.

Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı İsmail KONCUK

Bir soru daha olacaktı başkanım. İnsanlar dilini nasıl öğrenecek diyor. İnsanlar dilini öğrensin orada problem yok zaten. Genelde anayasamızda

çıkacak, ya bu zihniyet meselesi, yani genelge anayasanın üzerine çıkıyorsa bu ülkede hukuk normları hiyerarşisi zaten çiğneniyor demektir. Bu ülkede hukuk yok demektir. Bugün çıkıyorsa yarın da çıkabilir, yani bu zihniyet meselesidir. Elbette en uzun üst hukuk normlarıdır anayasa maddeleri. Kanun gelir, yönetmelik gelir, genelge gelir.

Ben teşekkür ediyorum. Sizleri tekrar tebrik ediyorum. Farklı düşünebilirsiniz gençler. Biz 1982 öncesinde farklı düşündüğümüz için birbirimizi boğazladık. Birbirinizin fikrine saygı duyun yani. Saygı duyun, katılmasanız da saygı duyun. Birbirinizi sevin. Samimiyetle söylüyorum. Oturup konuşun, tartışabilirsiniz ama asla kavga etmeyin. Bu ülkede insanların birbirleriyle kavga etmesi kadar huzursuzluk, kötü bir şey yok. Biz bunları yaşadık, asla istemiyoruz. Aynı şeyleri Türkiye'nin tekrar yaşamasını istemiyoruz. Güzel de bir ortam var, bu üniversitede bunu görüyorum ben. Bu ortamı da sağlayanları da tebrik ediyorum, başta rektörümüz olmak üzere, kimse bize yumurta atmadı farklı düşündüğümüz için, kimse pabucunu çıkarıp atmadı, o anlamda da tebrik ediyorum. Bu bir hazımdır. Demokrasi de hazım rejimidir. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Teşekkürler. Buyrun Sayın Ayhan OGAN, ekleyeceğiniz varsa.

Sivil Dayanışma Platformu Ayhan OGAN

Teşekkür ederim. Şimdi burada arkadaşımız çok güzel tespit yaptı isminizi bilmiyorum ama. Esas Türkiye'de ve İsmail Bey'in saydığı bu bölgedeki Mısır, Tunus, Kuzey Afrika, Ortadoğu, yani aslında Osmanlı Coğrafyası dediğimiz, bu coğrafyadaki temel sorun etnik mikrop İsmail Bey yüz yıl önce girdi. Türk milletini biz üst bir kimlik olarak kullanabilseydik bu problemle bugün karşılaşmayacaktık. Türkiye çok farklı bir noktada olacaktı.

Şimdi arkadaşlar biz biraz tarih okuyalım. Biz hep böyle kadük ve güdük ve ufak, kısık, fakir değildik. Biz bin yıldır bu topraklarda nizamiye medreselerinden itibaren çok dilli eğitim yaptık. Elbette resmi dil bugün Türkiye'de zaten resmi dil tartışmasını kimse yapmıyor. Elbette ki resmi dil Türkçedir. Bakın bundan yüz yıl önce, Viyana'dan çıkan bir adam Malezya'ya kadar Türkçe konuşarak giderdi. Biz bu kadar fakir ve güdük değildik. Kusura bakmayın, biraz tarihinize bakın.

Bu çok dilli meselesi, bizim Nizamiye Medreselerinde, Osmanlı Medreselerinde bunlar yapılırken hiç bir zaman bunlar ayrıştırıcı bir unsur

olmadı. Ne zaman ayrıştırıcı unsur oldu? Oraya geleyim. Erzurum kongresini niye yaptık arkadaşlar biz? Milli mücadeleyi diyor. Milli mücadeleyi anlatayım size. Erzurum kongresi Doğu Vilayetleri İstanbul'daki Halife ile beraber midir? Bu Anadolu'ya sıkıştık kaldık buranın savunmasını, bizim topraklarımızı emperyalistler paylaştılar. Kala kala bu toprakları savunmada Doğu Vilayetleri bizimle beraber midir? Bunun için yapıldı. Canik Vilayeti, Trabzon Vilayeti, Bitlis, Diyarbakir, Elaziz, Musul, Şam buralardan gelen temsilcilerle beraber. Daha sonra Sivas Kongresi Erzurum'da toplanan Doğu Vilayetlerinin temsilcileri ile batıdaki vilayetlerin temsilcilerinin bulunduğu yerdir. Ve orada ortak olarak hattını müdafaa etmek kararını verdik ve milli mücadeleyi Anadolu ve Rumeli'deki Müdafa-i Hukuk Cemiyetlerinin gönderdiği temsilcilerden oluşan 1921 meclisi, bakın orada Kürdistan vekili vardır, Kürdistan Vekili, bu kadar güdük değildik. Orada Lazistan Vekili var. Orada Ermeni temsilcisi var. Bunlarla beraber yaptık biz, bu Cumhuriyeti kurduk, ama getirdik İttihatçılık damarımız tuttu, yeni kurduğumuz Cumhuriyeti 1925'ten itibaren bir meclis içi darbeyle takdiri sükun dönemiyle beraber ittihatçılık üzerine inşa ettik. Tekçilik üzerine inşa ettik. Asıl sorun bugün budur hocam.

Diyor ki adamlar. Bu Türkiye'deki ve bu bölgedeki siyaseti idare yani devlet bizimidir, halka vermeyiz. Ne Mursi'ye verimiz, ne Tayyibe verimiz, ne Mahta'ya verimiz, ne Ahmet'e verimiz, ne Mehmet'e verimiz. Sizin ne haddinize kalmış buraları biz kurduk, buraları biz yöneteceğiz. Kavga bunun üstünedir. Bugün anayasa yapılamamasının ben İsmail Beyin samimiyetinden şüphe etmiyorum. O camiadaki insanların samimiyetinden de şüphe etmiyorum ama yanlış yerde duruyorlar. Bugün anayasayı yapmak mecburiyetindedir Türkiye. Eski zengin bereketli ve o çok kültürlü, çok dinli, çok dilli bütün herkesi kuşatacak şekilde yapabilmelidir bu anayasayı.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Erhan Bey teşekkür ederiz, fakat cevap hakkı doğacak şeylerden biraz kaçınsak, çünkü süremiz doluyor. Bir dakika içerisinde özetlerseniz çok sevinirim.

Sivil Dayanışma Platformu Ayhan OGAN

Şunu ilave edeyim. İnsan olmaktan kaynaklanan haklar vardık arkadaşlar. İnsan olmaktan kaynaklanan hakları kimse kimsenin sorgulaması haddi değildir benim kanaatim. Ama siyasi olan haklar bunlar konuşulur, tartışılır, bu ülke içerisinde, bütünlük içerisinde. Biz on altı tane devlet kurduk, ben Türküm,

öz ve öz Türk, Kayseriliyim, Türkmenim. on yedincisini de kurabiliriz. Yani bunlar kutsal şeyler değildir. Yenileyemezsen başına çökerler, yenileme imkanlarını bileceksin, bu vizyonun olacak, hepinizi saygı ile selamlıyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÇUKURÇAYIR

Tabii Allah korusun yani on altı Devleti yıkıp da on yedincisini kurmaya gerek yok, on altıyı inşallah koruyalım, güzelleştirelim, geliştirelim. Tabii ki çok farklı düşüncelerin uygarca tartışıldığı oldukça demokratik bir oturum oldu. Sabrınızdan dolayı çok teşekkür ediyorum. Oturumu buradan sonlandırıyorum. Umarım burada konuşulan her şey yaşamımıza, geleceğimize yansır, bir ve beraber demokratik Türkiye’de birlikte yaşarız refah içerisinde, özgürlük içerisinde. Sağolun.

III. OTURUM: STK'LAR VE ANAYASAL BEKLENTİLER

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Nazan YELKİKALAN

Sunucu

Ve Çanakkale Girişimci İş Adamları ve Sanayileri Derneği Başkanı Sayın Hikmet SEZEN'i oturum konuşmalarını yapmak üzere sahneye davet ediyorum. Hocam başlamadan önce küçük bir düzeltme yapmak istiyorum. Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Güven Barış YÜKSEL bu düzeltmeyi de yapmış olalım oturumumuzun başında. Yönetim kurulu üyesi.

Doç. Dr. Nazan YELKİKALAN

Teşekkür ediyoruz. Sayın konuklarımız çok önemli bir konuda ve çok başarılı olarak gerçekleştirilen bir kongrenin son oturumunda birlikteyiz. Sabrınız için ben de gerçekten teşekkür ediyorum, özellikle öğrenci arkadaşlar yoğunlukta olduğu için... Açıkçası onları bu kadar tutmak ve böylesine dikkatli tutmak her zaman mümkün olmuyor, o nedenle ben teşekkür ediyorum bütün konuklarımıza...

Sözü çok uzatmayacağım, hemen ilk konuşmasını yapmak üzere Sayın Resul KARAKURT şu anda burada yok, Biga Belediye Başkanımız Sayın Mehmet ÖZKAN'a sözü bırakıyorum, buyrun başkanım.

Biga Belediye Başkanı Mehmet ÖZKAN

Çok teşekkür ediyorum. Konu anayasa değişikliğinden STK'ların beklentisi değil mi ana başlığımız. Ben bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi miyim? Kamu kurumu temsilcisi miyim? Onu nasıl ayırt edeceğiz bilemiyorum ama herhalde bir yönüyle bizim kurumumuz da sivil yanı olan halka dayalı bir yönetsel anlayış. Doğrudan halkın seçimiyle kendi temsilcilerini belirlemiş olduğu bir yönetsel mekanizma olması bakımından herhalde böyle bir yanı olsa gerek. Bir önceki oturum hararetli bir oturumdur. Bizimki çok statik olacak gibi geliyor bana. Belki arkadaşlar farklı bir anlam ve hava katacaktır muhakkak. Ben bir önceki oturumdan başlamak istiyorum eğer uygun olursa, arkadaşlar mazur görürlerse beni. Türkiye'de bir anayasa değişikliği tartışması var, daha çok bir cümle dikkatimi çekmişti. İnsanın doğuştan sahip olduğu haklar üzerinde pazarlık yürütmeye dayalı bir yaklaşımı ön plana çıkardığımız bir tartışma ortamı geliyor. Ezbere sık kullandığım cümlelerden bir tanesi şudur. İnsanlar dünyaya kendi iradeleri ile gelmezler, anne babasını kendisi

seçmezler, cinsiyetini kendisi belirlemezler, saçının rengini, sesinin tonunu kendileri tayin etmezler, boy ölçülerini de kendileri biçmezler, dünyaya geldiği coğrafyayı da kendileri takdir etmezler, hatta dünyadan ayrılacağı zamanı ve yeri de kendileri seçmezler. İnsan hayatının üzerinde bunun takdir edicisi daha bir üst irade vardır. Bu üst iradenin takdir etmiş olduğu nitelikler ve aidiyetler üzerinden koca ülkede uzun yıllardır çok ciddi tartışmaların yaşanıyor olması, öyle bilim adamı falan değiliz tabii ki ama, yükseköğretim tahsili, hayatı olan bir arkadaşınız olarak gerçekten anlamakta çok zorluk çektiğim bir husus olduğunu not düşmek isterim. Bununla şunu söylemek istiyorum. İnsanlar farklı milletlere, farklı kabilelere, önce kadın ve erkek olarak yaratılmış, sonra da farklı milletlere bölünmüş, ama bir millete ait olmuş olması diğer millete ait olanın üzerinde bir rüchaniyet kendisine verilmediği esası üzerine bina edilmiştir yaradılış. Bu ancak birde aynı zamanda diller de insanların yaratılışında yaratılıştan gelen bir özellik olarak kendilerine verilmiştir. Biz birde farkındaysanız çoğu kere bunu çok tartışıyoruz.

Arkadaşlarımız sivil toplum kuruluşlarının daha doğrudan temsilcisi olmak bakımından muhtemelen onlar bu konuyu daha fazla anayasayla alakalı beklentilerini konuşsunlar diye düşünüyorum ben. Yerel yönetime doğru kaydırmak istiyorum benim konuşmamı. Şimdi yerel yönetimlerle ilgili 2005 yılında yapılan yeni belediye kanunu ve yürürlüğe giren belediye kanunu ile aslında ciddi anlamda bir sivilleşme, demokratikleşme süreci başlatılmıştı. Bu süreçte uygulama eksiklikleri veya daha sonra yönetmeliklerin çıkarılması konusundaki gecikmeler, belki tam manasıyla bu kamu reformu diyebileceğimiz, kamu yönetimi reformu bağlamında gerçekleşen bu çalışmalara belki de istenilen neticeye taşımaya yetmemiştir diye biliriz. Ama çok önemli bir takım maddeler vaz edilmiştir.

Mesela bunlardan biri yerel yönetimlerin sivil toplumla özellikle çok yakın ilişki içerisine girme sonucunu doğuran Kent Konseyi Yasası maddesi eklenmiştir. 76. madde kent konseyi, kent yaşamında kent vizyonunun hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma, dayanışma, saydamlık, hesap sorma, hesap verme, katılım, yerinden yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi esasını taşır. Bu arada birde beledriye hizmetlere gönüllü katılım yasası vardır, bir de hemşeri hukuku. Bütün bunlar katılımcı, çoğulcu, yerel demokrasi adına 2005 yılında 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile çok önemli atılan adımlardır. Ancak yeni anayasa ile yerel yönetimlerin daha ileri seviyede halkın beklentilerine ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde cevap verebilmesi için yasaların yerel yönetim sorumluluklarını daha ileri seviyede genişletmesine ihtiyaç olduğu aşıkardır.

Nedir Türkiye’de çekince? Benim anladığım kendi samimi duygumla ifade edeyim. Benim anladığım Türkiye’de hala az önceki konuşmaların da bir kısmında hissettiğimiz bir bölünme, bir ayrışma, bir ülke üzerinde bir takım kimselerin hesaplarının tecelli etme hırslarının varlığı vs. gibi kaygılarla bir türlü tam demokratik anlayışı içselleştirememiş ve güven bunalımını aşamamış olmadan kaynaklanan, yerel yönetimlerin daha ileri seviyede yetkilendirme yaklaşımı gerçekleştirilememiştir.

Yeni anayasa çalışmaları sivil toplum kamu işbirliğini daha ileri seviyede gerçekleştirebilme, halkın taleplerini, ihtiyaçlarını merkezi yönetimin inisiyatifinde büyük ölçüde yerel yönetime aktarma sonucunu ortaya çıkarması çok büyük farklılık oluşturacaktır. Anlaşılır bir şey söylemiş olayım. Şu anda bulunduğumuz kurumda sorumluluğunu taşıdığımız hizmet kurumunda vatandaşların bizden beklentilerine istenilen manada cevap veremeyiş sebeplerinden biri hala yerel hizmetlerin önemli bir kısmının merkezi yönetim inisiyatifinde ve merkez yönetimin taşra teşkilatlarının inisiyatiflerinde yürütülüyor olmasıdır. Herhangi bir caddenin alt yapısı ve üst yapısı sorunlarını çözeceksiniz. Alt yapıda TELEKOM’un çalışması gerekmekte, TEDAŞ’ın çalışması gerekmekte ve doğalgaz yatırımlarının yapılması gerekmekte, sonra da sizin üst yapı çalışmalarınızı vatandaşın beklentisine uygun bir biçimde gerçekleştirmeniz icab etmektedir. Ama bu koordinasyonu sağlamak için hala o kadar büyük bir sıkıntılar, o kadar anlamsız uğraşlar yaşanmakta ki, verilmekte ki ve hiçbir biçimde bu kurumlar yan yana getirilerek belli bir zaman periyodunda ya da eş zamanlı olarak bu çalışmayı yürütme imkanı bulunamamaktadır. O yüzden yerel yönetim vatandaşın kendisinden beklemiş olduğu en doğal hizmeti verebilmek için bu kurumların inisiyatifine mahkumdur. Bu kurumlar zira merkezi yönetimlerin inisiyatifinde hala faaliyetini sürdürmekte, hizmetini sürdürmekte.

Daha ileri bir düşünce, bugün için belki de çok tartışılmıyor. Kanaatimce eğitim hizmetleri de güvenlik hizmetleri de yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, hem kaynak itibariyle hem akıl potansiyeli itibariyle, personel gücü itibariyle, insan kaynağı itibariyle elbet gerekmektedir. Ama yönetimi sevki yerel yönetimlerin inisiyatifine verilmesi gerekir diye düşünüyorum. Çünkü bir şehirde 3-5 başlı bir iktidar veya yönetim erkinin varlığı küçük bir ilçede ve birçok meselenin kargaşa ile sonuçlanmasına veya istenilen manada ahenkli bir şekilde yürütülmesine mani teşkil etmektedir.

Bu itibarla yeni anayasa düzenlemelerde yerel yönetimlerin merkezi yönetimle olan ilişkilerinde daha ileri seviyede demokratik anlayışın yerele aktarılması gerekir diye düşünüyorum. Belki ifade tam yerine oturmadı ama

şunu ekleyelim. Bir ülkede bugün dünyanın ulaşmış olduğu demokratik standartlara bizim ülkemizde ulaşabilme diye bir derdimiz varsa bunun önce yerelde tekemmül etmesi ve sonra ülke genelinde bu anlayışın kabul edilebilir algısının bel ki de daha kolay bir şekilde oluşmasına imkan sağlayacaktır diye düşünüyorum. Sıkıntının sözümün başında ifade ettiğim gibi bir takım yetkilerin paylaşımının arka planında hala güven bunalımını aşamamış, kendi rüştünü bir türlü kanıtlayamamış bir toplum algısı var olduğunu görüyoruz. Oysa ki şu cümleden ben çok etkilenirim. Kendi düşüncesine, kendi fikrine, kendi inancına, kendi tarihine ve failine güvenen bir kimse başkasının ne fikrinden, ne düşüncesinden ne dilinden ne kültüründen hiçbir şekilde çekinmez. Kendi kültürü, kendi tarihi, kendi inancına güvenmeyen insanlar kompleks sahibidir. Veya bilgisine, dirayetine, iradesine güvenmeyen insanlar ilişkilerde sorun yaşar. Bu itibarla, biz evet bu millet, çok şükür burada söylenen sözlerde olduğu gibi, uzun bir tarihi geçmişiyile, şerefli bir millettir. Ve çoğulcu bir anlayışı, kültürü, dini, her türlü yaşamsal tercihi aynı coğrafyada, ayın atmosferde kardeşçe yaşamayı ve yaşatmayı başarmıştır. Yarınlar için de bu en güzel, en anlamda güvence ve dayanışma tır dolayısıyla yarınlar adına daha geniş anlamda sivilleşmeyi, daha geniş anlamda demokratikleşmeyi ve daha geniş anlamda sosyo-kültürel gelişimin önünü açmanın yeni anayasal düzenlemeler için beklentimiz olduğunu ifade ile sözümü noktalıyorum. Teşekkür ederim.

Doç. Dr. Nazan YELKİKALAN

Biz de Sayın Belediye Başkanımıza yerel yönetimler konusunda yapmış olduğu, vermiş olduğu öneriler için çok teşekkür ediyoruz. Ve şimdi de Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odasını temsilen Sayın Güven Barış YÜKSEL'e konuşmalarını yapmak üzere sözü bırakıyorum.

Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası Güven Barış YÜKSEL

Sayın başkanım, değerli panelistler, sayın rektörüm, değerli dinleyiciler... Akşamın bu ilerleyen saatine değin böylesine genç parlak dimağları burada görünce hem ülkemizin geleceğine, hem bu hazırlanmakta olan anayasanın toplumumuzun bedenine göre güzel bir kıyafet ve biçim alacağına olan inancım perçinleşti. Gerçekten uzun, yoğun bir gün sabahki konuşmaları dinledim. Sayın hocamız Sacit ADALI hocamızın sabahki konuşmasından da çok etkilendiğimi belirtmek istiyorum. Gerçekten de artık günümüzde her şeyin hızlı dinamik olmasını bekliyoruz ama bazen sessiz medeniyetler, sessiz ilerlemelerin yeri ve zamanı da son derece gerekli diye düşünüyorum. Özellikle yalnız bugün değil, dünü, bugünü, yarını da içerecek olan anayasal

yapım sürecinde son derece sessiz, vakur bir şekilde hazırlık yapmanın önemli olduğuna inanıyorum.

Ben iş dünyasının temsilcisi olarak buradayım. İş dünyası son derece dinamik, her gün veri akışının olduğu, değişik veri akışlarına göre hareket etmeniz, karar vermeniz gereken bir dünya. Çoğunuz evinizde ya da girdiğiniz yerlerde bir Bolemborg televizyonunu veya bir iş televizyonunu hatırlayabilirsiniz. Alttan devamlı veriler akar. Borsa iner çıkar, altın veya diğer madenler iniyor çıkıyordur. Ama size şunu samimiyetle söylemek isterim ki çok iyi borsacılar, çok iyi iş adamları, çok iyi iş dünyasının temsilcileri her gün, her saniye bu verilerin, veri akımının altında karar veren değil, hatta belki odasında bu televizyonlar olmayan, bu veri akışı olmayan insanlar, çünkü anlık verilerle, anlık duygularla hareket etmek insan doğasını, insan aklını yanıltabilir. Onun yerine daha uzun vadeli ve daha mantıklı karar almak doğrudur diye düşünüyoruz. Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odasında 5500 üyemiz var, Çanakkale'nin hemen hemen her sektöründe faaliyet gösteren üye arkadaşlarımız var.

Meslek kuruluşları ülkemizin hem bölgesel, hem de ulusal kalkınmasında gerçekten önemli rol oynadılar. Toplumun sesi olmada, sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklerini harekete geçirmede etkin çalışmalar ortaya koyuyorlar. Mesleki dayanışmanın güçlenmesine katkı yapıyorlar. Sivil toplum kuruluşları toplumun sesi, iş dünyasının sesi soluğu, sorunlarını taleplerin dile getirilmesinde öncülük ediyorlar. Daha güçlü bir ekonomi, daha güçlü bir ülke, daha özgürlükçü, çağdaş bir yaşam için sivil toplum kuruluşları her şeyi devletten bekleme anlayışının sınırlarını aşarak bölgelerinde, ülkelerinde artı değer katmak için üzerine düşen tüm sorumlulukları yerine getiriyorlar. Daha gazla özgürlük, daha fazla güçlü ekonomiyi, daha fazla rekabeti beraber birlikte getiriyorlar. Toplumsal bir sorunu çözebilmek için de toplumun diğer katmanlarıyla yoğun etkileşim içinde bulunmak gerekiyor. Bu etkileşimi iyi yapan sivil toplum kuruluşları daha öne çıkıyor. Sivil toplum kuruluşlarının daha iyi çalıştığı toplumlar da dünyada öne çıkıyor. Bunun için oldukça yaygın, etkin bir ağ yönetimi yapmak gerekiyor Sivil toplum kuruluşları kendi aralarında ve kamu kuruluşlarıyla, yönetimle. Başarılı sivil toplum kuruluşlarında iyi niyetin, iyi yönetimin yerini almayacağını biliyoruz. Bu nedenle gönüllüleri seçerken, sivil toplum kuruluşları kişilerini seçerken, görevlendirirken, takdir ederken de uygun seçimlerin yapılması gerektiğini düşünüyoruz. Gönüllülerin heyecanını canlı tutabilmek, onların farklı deneyler yapmasına fırsat tanımaktan geçiyor. Günümüzde başarılı olmanın yolu bilgiye ve öğrenmeye dayanıyor. Bu bilgi ve öğrenmenin en önemli yeri ise kuşkusuz üniversiteler, sizin bu bulduğunuz yer.

Bilginin ve öğrenmenin diğer bir ayağı ise yaşayarak, hatalardan ders olarak tecrübe etmekten geçiyor. Ve hatalardan ders almak pahalı bir yöntem, ama bazen bunu da yapıyoruz. Yeterince büyük hatalar yapmayan organizasyonlar yeterince risk almayarak ve öğrenmeyi de sınırlayarak büyük hata yapmış oluyorlar. Geldiğimiz noktada iş dünyası olarak sabırsızlıkla beklediğimiz yeni anayasa için biz yeterince küçük hatalar ülkemizin yeterince küçük hatalar yapmış ve bu hatalardan ders çıkararak gerekli tecrübeyi ve tüm birikimleri elde ettiğine inanıyoruz.

Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası olarak şehrimizde faaliyet gösteren hemen hemen her sivil toplum kuruluşuyla dirsek teması yaparak gerek şehrimizin, gerek ülkemizin bir adım öne gitmesi için mevcut sorunlara tabandan gelen çözüm önerilerini dikkate alarak bunu kamuoyunun ve ilgili yerlerin dikkatine sunuyoruz. İnanıyoruz ki bu adımlarla yarının Türkiye'sini daha mutlu müreffeh bir şekilde açacağız, yapacağız. Bizler bu gelişimin sürmesini sağlayacak askerler olarak üzerimize düşen görevleri yerine getiriyoruz ve bunu yerine getireceğiz.

Şimdi bu bağlamda biz genel olarak iş dünyasının hazırlanmakta olan bu anayasadan beklentileri nedir? Özetlemem gerekirse şunları söylemek istiyorum. Öncelikle Türkiye önemli büyük ticaret ortaklarımızın da yer aldığı Euro Bölgesinde ve Euro Bölgesinde yaşanan ekonomik krizden de anlaşılacağı üzere, ekonomik anlamda yapısal reformlara Türkiye'nin de aralarında bulunduğu tüm ülkelerde ihtiyaç var. Yalnız Türkiye değil çevremizdeki Euro Bölgesindeki ülkelerde de ihtiyaç var. Yeni anayasa ekonomik reformların önünü açacak içerikte de yapılmalıdır. Ticaretin önünde engel oluşturan tüm sorunlardan arındırıcı bir yapıya sahip olmalıdır. Bu günkü dünya ticaretinde rekabet çok önemli, küresel ekonomide bu çok önemli, yapılacak anayasal değişikliklerde Türk iş dünyasının dünya normlarında rekabet gücünü arttırıcı ve ticareti bürokrasiyi iş yapmayı engelleştirici değil arttırıcı, teşvik edici şekilde yapılandırmasını umuyoruz. Kişilerin huzur ve refahını gerçekleştiren ve teminat altına alan, kişi ve toplum arasında denge kuran, emek ve sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenleyen, özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içerisinde çalışmasını sağlayan sosyal devlet ilkesinin korunması gerektiğini düşünüyoruz. Ayrıca ekonomik özgürlükleri temel alan, ticari hayatın işleyişini kolaylaştırıcı bir yapı olmalıdır diye düşünüyoruz.

Arkadaşlar sunulan tüm olanaklardan kişi ve zümre ayrımı olmadan eşit bir biçimde yararlanılması, fırsat eşitliği ilkesi sürdürülmesi ve toplumsal kesimler arasında ayrıcalıklar olmamalıdır. Asgari hayat düzeyini yükseltmek ve işsizliği önlemek için gerekli önlemlerin alınmasının önünün açılması

için anayasanın gözettiği hedefler bunlar olmalıdır diye düşünüyoruz. Kısaca bizim iş dünyasından, iş dünyası olarak yeni anayasadan beklentilerimiz bunlar. Bizim konuşmalarımız diğer arkadaşlarımız da nasıl tam emin değilim ama genel anlamda iş dünyasının konuşmalarında kavga ve tartışma değil, daha çok öneri, huzur ve barış ortamı çıkmakta. Çünkü barışın, huzurun, özgürlüğün, eşitliğin, demokrasinin olmadığı yerde, ticaret olmaz, ticaretin olmadığı yerde ekmek olmaz, ekmekğin olmadığı yerde huzur olmaz. Teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Nazan YELKİKALAN

Evet biz de iş dünyasının yeni anayasadan beklentileri konusunda verdikleri değerli bilgiler için Sayın Güven Barış YÜKSEL'e teşekkür ediyoruz ve konuşmasını yapmak üzere yine iş dünyasında bir temsilci Sayın Kaya ÜZEN, Çanakkale Ticaret Borsası Başkanına sözü bırakıyoruz.

Çanakkale Ticaret Borsası Başkanı Kaya ÜZEN

Teşekkür ediyorum. Sayın rektörüm değerli katılımcılar, hepinizi Çanakkale Ticaret Borsası Meclisi adına saygıyla selamlıyorum. Ben, öncelikle yine yeni anayasa sürecinden biraz bahsetmek istiyorum. Öncelikle şunu büyük bir keyifle belirterek konuşmama başlamak isterim. Toplumun bütün kesimlerinin yeni bir anayasa yapılması konusunda ortak bir mutabakatın sağlanması ve birleştirici misyon üslenmesi hepimizi sevindiriyor. Özellikle ülkemizde anayasa platformu adı altında bir araya gelen çok sayıda meslek örgütü ve sivil toplum kuruluşunun düzenlediği geniş katılımlı anayasa-vatandaş toplantıları tüm illerde büyük bir katılım ile gerçekleştiriliyor. Biz sivil toplum kurumlarının görevi bugün burada olduğu gibi birliktelikler sağlayarak, konuları enine boyuna tartışarak vatandaşlarımızın hangi meseleye nasıl bakıyor, onu tespit ederek Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na topladığımız bilgileri raporlar halinde aktarmamız gerekiyor. Ben buraya gelirken bir çok kişinin Cuma akşamı üstü kimse toplantıya gelmez dedim, daha doğrusu sabahtan beri buradayız ama katılım azalır dedim. Fakat yanlışmışım, olması gereken katılımı sağladınız, bunu daha önceki katılımcılar da söyledi. Başta rektörüm olmak üzere bu konuda destek veren herkesi de kutluyorum. Ayrıca kalan katılımcıların da çoğunluğun bayan oluşu da beni ayrıca sevindirdi.

Bugün sabahtan bu yana yapılan anayasa çalışmaları için bir araya gelen bizlerin, kurumların, hepimizin çıkarı, dünyaya bakışı, dünya görüşü farklı. Ancak yeni bir anayasa yapımı için hepimiz bir aradayız. Çünkü bu salondaki

herkes birden bu ülkenin geleceği ile ilgili aynı duyguları paylaşıyoruz. Türkiye'nin geleceği olan anayasa konusunda hepimiz de tek yürek olmalıyız. Ülkemizde son otuz yılda çok şey değişti. Ama artık bazı şeyler önümüzü tıkıyor. Yol, otoban ama altımızdaki araçlarımız eski model. Önümüzü açacak en önemli iş yeni anayasanın bir an önce ortak mutabakat ile çıkartılması, bugüne kadar anayasa çalışmalarını hep uzmanlarımız yazıyordu halklarımız bizler de onaylıyorduk. Bu sefer milletin söylediği uzmanların yazdığı bir anayasamız olması gerekiyor. 76 milyonun anayasası olacaksa vatandaş ne düşünüyor bunu hepimizin iyi bilmesi ve iyi analiz etmesi gerekiyor. İktidar ve muhalefetin, hatta mecliste bulunan dört siyasi partinin tümünün terzi halkın kendisi olsun anlayışını benimsemiş bu dönem için çok büyük bir avantaj. Biz sivil toplum kurumlarının dönem yöneticileri olarak Çanakkale'de herkes konuşsun istiyoruz. Konuştukça ne kadar çok ortak sözümüz olduğunu hep birlikte göreceğiz. Bizim ayırımız gayrimiz yok hepimizin tek bir sevdası var o da vatanımız, Türkiye'miz. Bu toplantılar ilimizin, ülkemizin ortak duygusunu ortaya koyacak. Hep beraber ilk defa müzakereci demokrasiyi işleteceğiz. Bizim burada yapmaya çalıştığımız bizler hangi meselelere nasıl bakıyor onu tespit ederek bunları düzgün bir hale sokup yol haritamızı çizmemizdir.

Gönlümüzden geçen, bireyi esas alan, her türlü ayrımcılığı dışlayan, eşitlik idealinin toplumsal hayatın her alanında gerçekleştirmeye çalışan, bireylere evrensel standartlara uygun olarak temel hak ve özgürlüklerden yararlanma imkanı tanıyan, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti anlayışını muhafaza eden bir anayasayı hep birlikte oluşturmamız. Yeni bir anayasanın özellikle bu tür konularda bunu bu tür panellerde de yaşıyoruz, yumrukların sıkıldığı bir ortamda yapmamalıyız. Tam tersine insanları birbirinin elini sıkıldığı bir ortamda yapılabilir. Ve buralarda da tabii ki öncelikli olarak siyasilerimize de çok büyük iş düşüyor. Bu iş bittiğinde, günün sonunda geleceğimizi teminat altına alacak, Türkiye'ye yeni kazanımlar gerçekleştirecek bir anayasa yapmak zorundayız. Burada hepimizin bir siyasi görüşü var. ancak siyasi görüşümüz ne olursa olsun, herkesin bu çorbada tuzu bulunması gerekiyor.

Burada biz sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerinin rolü nedir diye sorduğumuzda, hemen öncelikle şunu ifade etmek istiyorum. ben burada Çanakkale Ticaret Borsasını temsil ediyorum. Bu anayasa yazma süreci, anayasaların oluşturması ve toplumsal mutabakatın oluşturulması sürecinde bizlerin katkısı ve rolü nü olmalıdır? Bu konularda bizler kurumlar olarak neler yapmalıyız, hangi katkıları sunmalıyız, bu konuda sizlere çok kısa olarak ifade etmek istiyorum. birde konuşmamı hazırlarken birlikte değildik ama Barış Beyle paralel konular da var, vakti de uygun kullanmak için onu da kullanmak istiyorum sayın başkanım izin verirseniz.

Biz bir meslek kuruluşuyuz. Çiftçinin, gıda üreticisinin, tarım kesiminin, hayvancılıkla uğraşan kesimin meslek kuruluşuyuz. Bu sektörde çalışanlarda meslek birliğiyiz. Biz bir kamu kurumuyuz. Kanunla kurulmuş bir meslek kuruluşuyuz. Üretici ile devlet arasında bağlantı sağlayan, bir köprüyüz. Biz bir ekonomik kurumuyuz, ekonomi, istihdam, yatırım, ihracat, üretim, tanıtım konularında çalışmalar yapan bir kurumuz. Görüş bildiriyoruz. Çalışma yapıyoruz. Bütün bunların hepsinden önemlisi bir sivil toplum kuruluşuyuz. Sivil toplumun önceliklerini, tercihlerini, fikirlerini ve sorunlarını ileten bir kurumuz. Yani bizim bu sivil toplum yönümüze çok değer veriyorum. Bizim için bu sivil toplum yönümüzün çok büyük önemi var. Bizler kurumumuzun bu yapısını özenle korumaya ve geliştirmeye çalışıyoruz.

Peki bizlerin anayasa yapmada, anayasanın yeniden düzenlenmesinde, anayasaların Amerika Birleşik Devletleri Hukuku'nda Amendment (düzeltme) denilen iyileştirilmelerinin de bizlerin meslek kuruluşları ne gibi görevleri ve rolleri vardır. Bizler neler yapmalıyız? Bu konuda da ana başlıklar halinde görüşlerimi ifade etmek istiyorum.

Önce kendi kurumumuzda yaşadıklarımızın ışığında sivil toplum kuruluşlarımızın ne olduğunun tanımını kısaca yapmak istiyoruz.

Sivil toplum kuruluşları, denetleme, gelir ve finansman kaynakları, yönetim ve sevk idare açısından merkezi idareden, hükümetten bağımsız olan kuruluşlardır. Bu açıdan bakıldığında sivil toplum kuruluşlarının bir kısmına yarı sivil toplum kuruluşu demek uygun olacaktır.

Peki sivil toplum kuruluşlarının anayasada rolü nedir? Nasıl katkılar sağlar? Nasıl bir çalışma mekanizması vardır? Bu açıdan da STK'lar bir toplumsal mutabakat kuruluşlarıdır. Toplum ile devlet arasındaki sözleşmenin, ilişkinin sağlıklı yürütülmesini sağlamak STK'ların en temel ve en önemli görevleridir. Bizlerde bu üyelerimizin görüş istek ve önerilerini her kuruma, bakanlığa, devlete ileten kuruluşlarıyız. Burada hemen şu hususu ifade etmek istiyorum. Sivil toplum kuruluşları sadece ekonomik gelişmenin değil aynı zamanda toplumsal huzurun, refahın, barışın da sözcüleri olmalıdır. Bugün bizim ilk kuruluş orijinalimizi gösteren bizim için önemli bir ata kuruluşumuz olan bugünkü oda ve borsaların ilk nüvesini oluşturan Ahilik Teşkilatı tam bir sivil toplum kuruluşudur. Örnek bir meslek kuruluşudur. Örnek bir çırak okuludur. Bu teşkilatların çok önemli bir özelliği daha vardır. Toplumda meslek eğitimini, iç huzuru, güveni, iş ahlakını, meslek saygısını geliştiren, öğreten, yaşatan kurumlardır. Bugün Anadolu'da birçok mesleği nesilden nesile aktaran kurumlar bu teşkilatlardandır.

Hepimizin malumu ekonomide bir takım kurallar vardır. Ekonomide kötü paranın iyi parayı kovması kuralı, işte STK'lar burada önemli rol oynarlar. Sermaye güvenli yere yatırım yapar. Sermaye temiz ve ahlaklı piyasalara gelir. Ancak güvenin, istikrarın, ahlakın olmadığı yerlere gelen yatırımcı da olmaz. Hiç kimse savaşın, çatışmanın olduğu yere yatırım yapmaz. STK'ların burada da en temel fonksiyonu iş başarısını, güvenliğini, yatırım istikrarının sağlanmasına destek olmalıdır. İşte bizim oluşturulacak olan anayasamızda bütün bu temelleri sağlamalıdır. Ben beni dinlediğiniz için, sorularınız varsa da keyifle cevap vereceğim. Tekrar teşekkür ediyor, hepinize saygılar sunuyorum.

Doç. Dr. Nazan YELKİKALAN

Evet biz de yeni anayasa sürecinde katılımcılığın önemi ve yöneticilerin rolü konusunda yapmış olduğu ve vermiş olduğu değerli bilgiler, konuşmaları için çok teşekkür ediyoruz. Ve şimdi de yine bir iş dünyası temsilcisi, Sayın Hikmet SEZEN, Çanakkale Girişimci İşadamları ve Sanayicileri Derneği Başkanı. Konuşmalarını yapmak üzere kendilerine sözü bırakıyorum.

Çanakkale Girişimci İşadamları ve San. Der. Bşk. Hikmet SEZEN

Teşekkür ederim. Sayın Rektörüm, değerli katılımcılar, değerli gençler. Sabahtan beri çok önemli konuşmalar, çok önemli sunumlar oldu, harika bir konferans ama konferansın en bahtsız konuşmacısı, en sonra ben varım. Bu saate kadar sabırla herkesi dinlediniz, şimdi umarım beni de dinlersiniz.

Tabii sevgili gençler, aslında koca koca adamlar herkes konuşuyor, işte profesörlerimiz konuştu, çok değerli insanlar konuştu, biz şu anda sizin geleceğinize kıyafet biçiyoruz. Yani şu an anayasa bizden çok aslında sizi ilgilendiriyor. Aslında en çok konuşması gereken sizlersiniz. Ama iş dünyasının ilgili kısmını konuşacağız bugün, tabii burada en sivil kuruluşun temsilcisi olarak buradayım. Bunu gururla söylüyorum. Kaya Başkan ve Barış Bey de her ne kadar Sanayi Ticaret Odası Yönetim Kurulu üyesi olsam da burada gururla söylüyorum en sivil toplum kuruluşu ÇAGİAD, neden? %100 gönüllülük esasıyla arkadaşlar, 275 üyemiz var. Kimseyi zorla üye yapmıyorsunuz. Neden ticaret odasına mecburen, borsaya mecburen üye oluyorsunuz. Seve seve değil mecburen götürüp parayı veriyoruz.

Şimdi anayasanın ve geleceğimizin bu manadan sıkıntı olduğunu gösteren en bariz gösterge değerli arkadaşlar. Zorla üye olacaksın. Şimdi zorla üye. Şimdi tabii bunu ben 275 üyemiz var, ticaret odasının 3500 aktif üyesi var. Kaya Başkan sizde ne kadardı? Kaya Başkan seni geçtim diyorum ama o

tabii mecburen zorunlu olduğu için geçememiş oluyoruz bu durumda. Bizde gönüllülük esası olduğu için ÇAGİAD çok dinamik bir STK arkadaşlar. Ayrıca iki değerli arkadaşımız da bu arada ben sataşıyorum ama onlar da ÇAGİAD'ın üyesi, bizlere de çok değerli katkılar sunuyorlar, her ikisi her iki başkanımız da.

Şimdi değerli arkadaşlar 2023 vizyonu var Cumhuriyetimizin. Dünyada ilk on ekonomiye gireceğiz. Gireceğiz de kardeşim nasıl olacak bu iş, gökten birileri getirip de bize bir şey mi yapacak? Yok. İnanın birçok şeyi çok hamasi geçiyoruz. En bariz göstergesi şu....Keşke siyasetçiler olsaydı burada da biraz çıtsaydık. Şimdi bir tek başkanım var burada ama başkanım da yerel yönetici, ne diyelim şimdi biz başkanına. Bütün ÇEGİAD toplantılarına, her şeyde her seferinde söyledik. Acil anayasa, sivil anayasa, 12 Eylül Anayasası değerli arkadaşlar bu millete dar geliyor. Her yönüyle dar geliyor, bir yönüyle değil ki. Ekonomiye de dar geliyor, kalkınmamıza da özgürlüğümüze de her yere dar geliyor. Siz işte 2023 vizyonunda on ekonomiye gireceğim, e neyle gireceğiz, anayasa tıkamış önümüzü, demokratikleşemiyorsunuz, istediğiniz atılımları yapamıyorsunuz, her yerden yönünüz kapalı. Şuan dernekler kanunu bile antidemokratik. Bırakın onu, yok sizden şu defteriymiş, bu defteriymiş üye kayıt defteri, bir güzel fişliyorlar. Her türlü şeyinizi çek ediyorlar. Neden ama askeri anayasa, askere ne yapar, askerin işi o yaz sağdan soldan sıraya geç, rahat hazırol. Şimdi böyle bir anayasa ile ne olacak. 2023 yakalanmaz arkadaşlar. Hayal kurmayalım. Acilen anayasa, çok acil. Şimdi teferruatlara indi bir sürü konuşmacımız burada bir sürü profesörün, değerli insanın yanında ben anayasanın böyle yani kılcal damarlarına inmek istemiyorum ama, çok sade, çok net anlaşılır ve dünya ile entegre olmuş bir anayasaya ihtiyacımız var. Ya biz Türkiye'de şunu yaparız, biz kendi kapılarımızı kapatalım ekonomimizi şu... unutun arkadaşalar. Uçağa biniyorsunuz on dört saat sonra dünyanın öbür tarafındasınız, dünya ile globalleşmişiz. Artık dışarıyı yok sayamayız. Onun için anayasamız sadece kendi ihtiyaçlarımız değil, emin olun. Dışarıdaki bir takım evrensel kriterleri taşıyacak bir anayasa olmalı. Rektör hocam sabahleyin harika bir tespit yaptı. Bayıldım hocam. Teşekkür ediyorum. Zaten anayasa, toplum yaşıyor. Siz ona bir şeyler biçmeye çalışırsanız olmaz. Toplumunuza bakacaksınız, fotoğrafı çekeceksiniz ve yapacaksınız. Yukarıdaki çekişmelerin bence hiçbir anlamı yok. Şimdi tabii demokrasilerdeki gelişmişlik sivil toplum kuruluşlarının gelişmişliği ile alakalı biliyor musunuz arkadaşlar? Türkiye'de hala STK sayısı bir Amerika ile Avrupa'daki ülkeler ile kıyaslandığında oldukça düşük.

Mesela çok enteresan bir şey verdiler. Almanya'da her 10 kişiden 5 kişisi, 5 tane 6 tane 7 tane sivil toplum kuruluşuna, herhangi bir derneğe üye. Valla ben de sizin gibi böyle üniversite sıralarındayken, işte 1991 mezunuyum ben

de, uluslararası ilişkiler bölümü mezunuyum. 1994’de ÇAGİAD kurulmuş. Birisi gelip bana deseydi, ya bir dernek kuruluyor, iş adamları derneği, üye ol falan... ya git işine derdim. Ne işimiz var boş işlerle falan. Ama emin olun öyle değilmiş. Bugün Türkiye’nin ihracat patlamasını bu STK’lar yaptı, bu organizasyonlar yaptı. Bizim üst kuruluşumuz var MARİFED, Marmara İş Adamları Federasyonu. Burada on beş bin iş adamı var. Bunun bir üst kuruluşu TUSKON, 50 bin iş adamı. Değerli arkadaşlar Türkiye’nin ihracat profilini değiştirdi TUSKON. Nasıl yaptı bunu? Güç birliği, dünyanın her yerine git, organizasyon, orada açılan temsilcilikler. Emin olun çok basit geliyordu. Ben bile bir başkan olarak yeni yeni idrak ediyorum.

Amerika’yı STK’lar yönetiyor desem ne dersiniz? Obama falan yönetmiyor. Lobiler yönetiyor. Sizin benim gibi, ya da sizin gibi değerli öğrencilerin üniversiteyi bitirip kurduğu o Tintaklar, sivil toplum kuruluşları hükmediyorlar her yere. Çünkü başkan ne yapacak? Toplum ne istiyorsa onu yapacak. Başka çaresi yok.

Ama bir araya geleceğiz, güç olacağız STK’larda baskı unsuru olacağız. Bugün de yapmamız gereken bu. Ben çok ayrıntılara inmeyeceğim ama STK’lar gelişmişse bu toplumda demokratikleşme o kadar gelişmiş olacaktır. Demokrasinin geliştiği ülkede ekonomik gelişmişlik zaten paraleldir arkadaşlar. İkisi birbirini tamamlar. Refahın olduğu yerde demokrasi, demokrasinin olduğu yerde refah olur. İnşallah sizi güzel bir gelecek bekliyor. Bunu bir kehanet gibi düşünmeyin, asla değerli gençler. Hazır burada üniversite gençliğini bulmuşken bunu ifade edeyim. Türkiye çok güçlü bir devlet değerli arkadaşlar. Emin olun bundan. Burada hinterlandını düşünün, dünyada Türkçe konuşma oranı çok yüksek, Balkanlarda Osmanlı’nın bir hinterlandı hala devam ediyor. Emin olun gidiyoruz, bir sürü seyahatlere katılıyorum. Buralarda gördüğüm; Türk Dünyası arkamızda, Orta Asya’daki...

Bunlar sizin için bir şans. Bütün beceriksizlik şu anda biz de. Şu anayasa meseleleri, şu demokratikleşme işlerini aşalım, inanın Türkiye’nin önünü şu an kesecek bir şey yok. Dünyada en büyük oyunculardan birisi olacağız. Allah ömür verirse inşallah göreceğiz. Siz zaten göreceksiniz. Geleceğin aydınlık Türkiye’si sizin için parlak. Emin olun, son bir şey daha söyleyeceğim. Yurtdışına gittiğimiz bir sürü ülkedeki gençler sizden çok daha kabiliyetsiz. Bunu size iltifat olsun diye söylemiyorum. Yüreğimden gelerek söylüyorum. Öyle Almanlar, İngilizler, Amerikalılar falan... Zaten buradan giden bir çok sizin arkadaşınız orada en başarılı üniversitelerde okuyor. Burada da 18 Mart Üniversitesi, pırıl pırıl bir üniversite. Allah’ın izniyle çok güzel şeyler olacak. Hepsinden daha yetenekli daha pratik gençlersiniz. Gelecek bizim. İnşallah

şu anayasa işini de hayırlısı ile halledeceğiz. Siyasiler halletmezse zaten biz onları halledeceğiz, siz hiç merak etmeyin. Toplum nabzını verecek ve bunlar bu işi yapamıyor, haydi güle güle diyecek. Bunun başka şeyi yok yani, bu kadar basit. Bu anayasa geç kalmıştır. Bu konuda kesinlikle siyasileri çok başarısız buluyorum. Beceriksiz buluyorum. Bunu da ifade ediyorum. Hepinize çok teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Nazan YELKİKALAN

Yeni anayasa sürecinde STK'ların rolü konusunda yapmış oldukları konuşma için Sayın Hikmet SEZEN'e çok teşekkür ediyoruz. Değerli konuklarımız aslında kongremizin bitiş vaktini 15 dakika da geçmiş bulunuyoruz ama değerli konuşmacılarımıza katkı vermek isteyen, soru sormak isteyen arkadaşlarımız varsa birkaç tane de olsa alabiliriz.

Soru soran birinci öğrenci

Merhabalar, İşletme dördüncü Sınıf öğrencisiyim, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde, Kaya Bey, size sorum olacak.

Yeni anayasa demek, adından da anlaşıldığı gibi yenilik ve değişim demektir. Son yıllarda Türkiye ekonomisi istikrar içerisinde bir büyüme gerçekleştiriyor. Sizce olası bir değişim istikrar üzerinde geçici bir risk taşır mı? Ya da Türk yatırımcılar bu riske hazır mı? Onu merak ediyorum.

Çanakkale Ticaret Borsası Başkanı Kaya ÜZEN

Ben konuşmamı yaparken de şunu ifade ettim. Şu an yollarımız ne kadar otoban olsa da eğer ki aracımız eski modelse bu bir anlam ifade etmiyor demektir. Şu anda... arkadaşımız da, Hikmet başkan da aynı konulara değindiler. Ben şiddetle yeni bir anayasanın Türk ekonomisine kazandırılması gerektiğine inanıyorum. Evet riskler vardır ama bence bu riskleri almak zorundayız. Her geçiş dönemi sancılı olur fakat düzgün katılımcı bir anayasa yapıldığı takdirde ben önümüzün çok ciddi bir şekilde iş dünyasının önünün açılacağına inanıyorum. Dışarıdan gelecek olan yatırımların da çok farklı boyutlara geleceğine inanıyorum. Burada yeter ki yol haritamızı düzgün çizelim. Ve ona göre de anayasamızı hazırlayalım. Bir tek endişem var. Bunu yaşıyoruz şu anda da, yasalar herkes için çıkıyor, yönetmelikler herkes için çıkıyor fakat herkese eşit şekilde uygulanmıyor. Dolayısı ile yeni anayasamızın da eşit şekilde uygulanabilecek bir anayasa olmasının çok daha ciddi iş dünyasına katkı sağlayacağına inanıyorum.

Ferdi UZUN

Ferdi UZUN, Kamu Yönetimi dördüncü Sınıf öğrencisiyim. Sabahtan beri politikacılar askeri vesayet, iş adamları üzerine konuşuyoruz. Yeni anayasa bizim, yani gençlerin hayatında ne gibi değişiklikler yaratacak? Bizim yarınımız, geleceğimiz adına neler vaat ediyor? Genel olarak yöneltiyorum. Kim cevaplarsa.

Çanakkale Ticaret Borsası Başkanı Kaya ÜZEN

Şöyle söyleyeyim, özellikle yeni oluşacak anayasaya ilgili, ekonomik yönden ülkemiz güçlendiği sürece bunun bütün kesimlere yansımaları olacaktır. Sonuçta şu an genci, yaşlısı hiç önemli değil. Bu anayasadaki yapılacak olan değişim tüm yaş guruplarının, tüm gelir seviyesi olan insanların, herkesin önünü ciddi şekilde açacağına inanıyoruz. Tekrar söylüyorum. Şuan özellikle iş dünyası bu anayasadaki 30 yıl önce yapılmış anayasa ile yoluna devam etmesi fiziken mümkün değil. Dolayısıyla buradaki değişimlerle yaşanacak olan pozitif gelişmeler, bunlardan tüm kesimlerin ciddi şekilde yararlanacağına ve faydalanacağına inanıyorum.

Diğer konuşmacı cevaplıyor

Tabii gençlik toplumumuzun en dinamik kısmı... Yeni anayasa her şeyden önce siz gençler için çok yararlı olacaktır. Daha fazla özgürlük, daha fazla demokrasi ama aynı zamanda daha fazla rekabet. Çalışmadan hiçbir şey olmuyor. Yani evet, yolar açılacak, özgürlükler açılacak ama rekabette olacak. Orada siz gençler de çalışarak, didinerek, ortaya bir şey koyarak, bir ürün ortaya koyacaksınız. O ürün fikri bir mücadele olacak. Siyasete ilgi duyan gençler o kanaldan gidecek. Bu maddesel bir ürün olacak. Kimimiz onu yurt içi ekonomide kimisi ihraç edeceğiz. Ülkemizin varlıklarını arttıracğız. Dolayısıyla daha müreffeh, daha mutlu bir Türkiye için bu yeni anayasa olmazsa olmaz. Dediğim gibi önünü de bu kavramlarla açmış olacak.

Bir Diğer konuşmacı cevaplıyor

Soru herhalde şöyle; şöyle anladım ben soruyu, yeni anayasa ne getirmelidir? Yani bizim için ne getirecektir. Çünkü biz şu anda tam anayasanın nasıl şekillendiğini bilmiyoruz değil mi? Ama şu herhalde gençler için söylenebilir. 80 ihtilalini yaşadık biz. Türkiye’de nasıl birilerinin insanların en tabii haklarını gasp ettiğini, onurunu taciz ettiğini, hayatını kısıtlayıcı yaklaşımlar koyduğuna tanıklık ettik. Daha sonra 28 Şubat sürecini yaşadık. Aynı şekilde yine anayasal dayanaklar esas gösterilerek yine insanların eğitim

haklarının ellerinden alınışını, büyük bir beyin gücünün nasıl helak edilişini tanıklık ettik. Ve ülkede kaotik ortamların barışı nasıl dinamitlediğine şahit olduk. Bütün bunlar darbe anayasasının ürünü olarak, isteyenin açıklığı olmayan kavramlara dilediği anlamı yükleyerek insanlar üzerinde nasıl baskıların, zulümlerin, inşa edildiğine şahitlik ettik. Ama şimdi yeni anayasa artık bütün bu handikaplardan uzak, daha özgürlükçü, daha demokratik, daha yerel anlayışı ön plana çıkaran ve daha toplumsal anlamda bir mutabakat metni niteliğinde olacağından en azından gelecek adına endişesi olmayan aklı, yüreği, fikri, beyni ve potansiyelini milleti için değerlendirme konusunda endişesi olmayan insanlar topluluğunun, barış içerisinde yaşayacağı bir ortamın inşasına imkan sağlayacak diye düşünüyorum.

Bir Diğer Konuşmacı

Tabii metni görmediğimiz için henüz tam net bir şekil almadı ama eskisinden daha iyi olacak. Neden? Yani bir kere vesayet altında yapılmış, baskı ile yapılmış bir anayasa bundan çok çok daha ülkenin önünün açılacağı gençlerin önünün açılacağı bir anayasa olacak o kesin. Az önce bir konuşmacımız belki bu son anayasa olmayacak dedi. Doğrudur. Çünkü milletler kendini yenilemek zorunda. Siz hala 80 sene önceki yasalarla ülkeyi yönetmeye kalkarsanız olmaz. Şimdi bazen ben konuşmalar yapıyorum. Çanakkale’de bazen milletin canı sıkılıyor, statükocular falan biliyorum rahatsız oluyorlar. Bu doğru yani şimdi 80 sene önceki yasalarla memleket idare etmeye kalkarsanız gençlere şekil vermeye kalkarsanız olmaz, 21. Yüzyılın yol haritası buna göre çıkacaktır değerli genç arkadaşım, iyi olacak inşallah çok daha iyi olacak. Keşke tabii dediğim gibi bunun ön taslağını siyasilerden daha net alabilsek ama çok çok daha iyi olacağına benim de kanaatim var. Teşekkür ederim.

Soru soran öğrenci

Teşekkürler. Zaten mevcut anayasadan soru soracaktım da, mevcut anayasada gençleri korumak için madde var, çok da kötü bir madde değil bence. Alkolden korumak için, sporu teşvik için, yani onlar değiştirilmese de olur mevcut haliyle bence. Onunla ilgili kanun da çıktı ama çoğu kimse de istemedi onun çıkmasını, anayasa maddesine rağmen ilginçtir.

Şeyi soracağım ben, şimdi şu an 1956’daki ticaret kanunu var Sacit hocam daha iyi bilir, O yenilendi, siz iş alemi olarak bundan ne kadar memnunsunuz? O sizin anayasa gerçekleşince ne kadar oneli olduğunun göstergesi olacak, çünkü aynı iktidar yaptı, yani onu sormak istedim yani. Teşekkürler.

Biz yeni ticaret kanununun çıkmasıyla ilgili çok uğraş veren, bir süreci yaşadık. Bir kere şunu söylemek istiyorum. Türk Ticaret Kanunu hakikaten onun da tekrardan revize edilmesi gereken bir kanundu ve hayata geçti. Fakat tabii ki dediğim gibi her geçişte sancılar oluyor. Borçlar hukuku ile de çok ciddi değişiklikler oldu iş dünyası ile ilgili. Orada bir takım sancılarımız var hala. Özellikle Çek Yasasıyla ilgili, bu çok konumuz değil ama bunları da şey yapmak istiyorum. Tekrar söyleyeyim bu tür değişimlerin bir geçiş sürecinde sancıları olacaktır, ama mevcut yasalarla yolumuza devam etmemiz hakikaten çok güç. Ülkemizin bir an önce iş dünyasının rekabet şansını yakalaması için, doğru işler yapabilmesi açısından bu sürecin bir an önce tamamlanması hepimize ciddi bir soluk aldıracaktır diye düşünüyorum ben. O bakımdan da tekrar söylüyorum, her değişimin bir takım alışkanlıkları olduğu için sancıları olur, zorlukları olur, ama eğer tüm kesimlerin fikri alınarak oluyorsa ve adil bir şekilde de uygulanıyorsa hepimize ciddi katkılar sağlayacaktır. Ciddi değerler katacaktır işletmelerimize diye düşünüyorum.

Doç. Dr. Nazan YELKİKALAN

Evet sanıyorum sorularınız ve katkılarınız sona erdi. Her biri kendi alanında sunmuş oldukları çok değerli katkılar için, verdikleri bilgiler için bütün katılımcılarımıza tekrar çok teşekkür ediyoruz ve siz değerli dinleyicilerimize de ayrıca teşekkür ediyoruz.